

ศูนย์บริการงานวิจัยและ
The Journal Citation Reports Center
ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI ปีที่ 31 ธันวาคม 2567

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์

Ramkhamhaeng Journal of Public Administration (RJPA)

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2565 Vol. 5 No. 2 May - August 2022

โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ISSN 2630-0133

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์
โครงการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาที่สัมพันธ์
2. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าของคณาจารย์และนักศึกษา
3. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ผลิตและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการสู่สาธารณชน

วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นวารสารทางวิชาการที่โครงการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดทำขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ทั้งในรูปของบทความวิจัย บทความทางวิชาการ บทความปริทรรศน์ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและบุคคลทั่วไปทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาที่สัมพันธ์ โดยมีกำหนดการตีพิมพ์/เผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ (ฉบับแรกเดือนมกราคม – เมษายน ฉบับที่สองเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม และฉบับที่สาม เดือนกันยายน – ธันวาคม) โดยยกเลิกฉบับตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม (ISSN 2586-9647) และจะคงเผยแพร่ในฉบับออนไลน์ (ISSN 2630-0133) แต่เพียงรูปแบบเดียว ทั้งนี้ตั้งแต่ฉบับปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม) 2563 เป็นต้นไป

เจ้าของ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ถนนรามคำแหง หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240

สำนักงานกองบรรณาธิการ

โครงการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อาคารสำนักงานอธิการบดี ชั้น 5
ถนนรามคำแหง หัวหมาก บางกะปิ กทม. 10240

ที่ปรึกษา

ผศ.ดร.สืบพงษ์ ปราบใหญ่   อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะกรรมการดำเนินการจัดทำวารสารรามคำแหง

ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์

1. คณบดีคณะรัฐศาสตร์	ประธานคณะกรรมการ
2. รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย	รองประธานกรรมการ
3. รองศาสตราจารย์รวิภา ธรรมโชติ	กรรมการ
4. รองศาสตราจารย์ทิพรัตน์ บุปผะศิริ	กรรมการ
5. รองศาสตราจารย์จักรี ไชยพินิจ	กรรมการ
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัฐศิริรินทร์ วังกานนท์	กรรมการ
7. หัวหน้างานบริการการศึกษา	กรรมการและเลขานุการ
8. นางสาวจิตตราพร พิรุณ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้จัดทำวารสาร**บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา**

รศ. ชลิตา ศรมณี

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการบริหาร

รศ.สิทธิพันธ์ พุทธหุณ

17 ซอยร่มเกล้า 17 ถ.ร่มเกล้า

เขตลาดกระบัง กทม. 10520

บรรณาธิการประจำฉบับ

ดร.บุญเกียรติ การะเวกพันธ์ุ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.ดร.ประกาศ ปิ่นตบแต่ง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.ดร.สุพิน เกชาคุปต์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รศ.ดร.วัลลภ รัฐฉัตรานนท์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผศ.ดร.ณัฐพงศ์ บุญเหลือ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ดร.วิโรจน์ ก่อสกุล

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อ.เดช อุณหะจรรย์รักษ์

30/93 ซอยนวมินทร์ 80 แขวงนวลจันทร์

เขตบึงกุ่ม กทม. 10230

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกควบคุมคุณภาพของวารสาร

รศ.เจลิมพล ศรีหงษ์

23/132 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองกุ่ม

เขตบึงกุ่ม กทม. 10230

ผู้จัดการ

นายสิทธิรักษ์ ตรีศรี

ฝ่ายศิลป์

นายประดิษฐ ทองมณโฑ

ประจำกองจัดการ

นายอรธฤต ศรีไทรัญญ

เหรียญก

นางสาวดารุณี ทิพย์สวัสดิ์

กรรมการกลั่นกรอง (Peer Reviewers)

ศ.ดร.อนุสรณ์ ลีมนณี

ศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร

รศ.ดร.ดำรง วัฒนา

รศ.วันชัย มีชาติ

ผศ.สุรัตน์ โหราชัยกุล

ศ.ดร.กิตติ ประเสริฐสุข

รศ.ดร.ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล

รศ.ดร.สุพิน เกษาคุปต์

ผศ.ดร.เมธาวุฒิ พีรพรวิฑูร

ผศ.ดร.สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์

ศ.ดร.วรภรณ์ จุลปานนท์

รศ.ดร.ปิยะนุช เงินคล้าย

รศ.ดร.วิทยา จิตนุพงศ์

รศ.ดร.ปรีชญา ชุ่มนาเสี้ยว

รศ.ดร.วรรษยา ศิริวัฒน์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รศ.ดร.รวิภา ธรรมโชติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ทิพรัตน์ บุปผะศิริ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ศุภชัย ศุภผล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ศิริลักษณ์ ตันตยกุล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.จักรี ไชยพินิจ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ. ชลิดา ศรมณี	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.เสาวลักษณ์ สุขวิรัช	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.เกรียงชัย ปิงประวัตติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.รัฐศิรินทร์ ว่างานนท์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.ณัฐพงศ์ บุญเหลือ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.วีณา พิงวิวัฒน์นิกุล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.วงพัทตร์ ภูพันธ์ศรี	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.มุฮัมหมัด อิลยาส หมญาปริง	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.นิพนธ์ โชะเฮง	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.พัต ลวางกูร	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.ชฎาน์ทิต ศุภขลาตัย	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.กฤติรี ศรีเกตุ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.ประการัง ชื่นจิตร	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.วิโรจน์ ก่อสกุล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อ.ดร.บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ รศ.ดร.นฤมล มารคแมน	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง
รศ.ดร.วันชัย ปานจันทร์	คณะพัฒนารัฐวิธาน มหาววิทยาลัย รามคำแหง
อ.ดร.นันทวรรณ บุญช่วย อ.ดร.ปรมต วรรณบวร รศ.ดร.วัลลภ รัฐนัตรานนท์	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.ดร.โกสุม สายจันทร์	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ รศ.ดร.นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา ผศ.ดร.ญาณกร ไท้ประยูร ผศ.พ.ต.ท. ดร.ไวพจน์ กุลาชัย	สภาผู้แทนราษฎร มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รศ.พรชัย เทพปัญญา รศ.ดร.บุญอริ ยี่หมะ	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ผศ.ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร	คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์	คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.ดร.อมรทิพย์ อมราภิบาล	คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.สมชาย ดำเนิน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.รุ่งโรจน์ สงสระบุญ	มหาวิทยาลัยสยาม
ผศ.ดร.ภูมิภควิชช์ ภูมิพงศ์คชศร	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ผศ.(พิเศษ)ดร.ธรรุพพัชร วรพงศ์พัชร	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ดร.ธันยนันท์ จันท์ทรงพล	สถาบันรัชย์ภาคย์
รศ.ดร.ทิพาพร พิมพิสุทธิ์	นักวิชาการอิสระ
รศ.ดร.นิยม รัฐอมฤต	นักวิชาการอิสระ
รศ.พิพัฒน์ ไทยอารี	นักวิชาการอิสระ
รศ.เฉลิมพล ศรีหรั่ง	นักวิชาการอิสระ
รศ.สิทธิพันธ์ พุทธหนู	นักวิชาการอิสระ
รศ.วัชรารณณ์ ชิวโสภิญโญ	นักวิชาการอิสระ
ผศ.ดร.ประสงค์ โตนด	นักวิชาการอิสระ
พล.ต.อ. ดร.ไกรสุข สิ้นสุข	นักวิชาการอิสระ

บทบรรณาธิการ

บทความที่น่าสนใจในฉบับนี้มีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจหลากหลาย เช่น อาหารเกาหลีทำให้เราเฟลิดเฟลิน: อุตสาหกรรมวัฒนธรรมในซีรีส์เกาหลี เป็นการศึกษาอาหารเกาหลีจากละครซีรีส์เกาหลี เพื่อวิพากษ์การผลิตวัฒนธรรม การเผยแพร่ผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ รวมทั้งกับการครอบงำทางวัฒนธรรม ที่กระแสเคป็อปทำให้คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีกลายเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต บทความเรื่องการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ พฤติกรรมการปรับตัวของบุคลากรในยุค New Normal วิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศและภาษาในละครหลังข่าว บทความเชิงปรัชญาเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำและความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ในปอล ริเคอร์ บทความทางการเมืองเรื่องกลุ่มการเมืองในพรรคการเมือง: กรณีศึกษากลุ่มวังน้อย-มัชฌิมา-สามมิตร และอื่นๆ อีกมาก

วารสารฉบับต่อไป ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 กำหนดจะตีพิมพ์ในเดือนธันวาคม เรียนเชิญท่านที่สนใจจะนำผลงานมาเผยแพร่ติดต่อประสานมาได้ โดยจะต้อง submit เข้าระบบและดำเนินการตามขั้นตอนของวารสารให้เรียบร้อยภายในเดือนมีนาคม และขอให้เข้าไปอ่าน author guideline เพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมบทความด้วย ขอให้กรอกรายละเอียดให้ชัดเจน และให้หมายเลขโทรศัพท์ที่ใช้ติดต่อประสานงานไว้ด้วย

กองบรรณาธิการ จึงใคร่ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละพิจารณาคุณภาพของบทความ รวมทั้งได้ชี้แนะในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการกับผู้อ่านทุกท่าน

รองศาสตราจารย์สิทธิพันธ์ พุทธหุน

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ

● บทบรรณาธิการ	ix
● อาหารเกาหลีทำให้เราผลิตเพลิน: อุตสาหกรรมวัฒนธรรม ในซีรีส์เกาหลี	
วิชา เทียมลม	1
● หน้าต่อความทรงจำและความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ในปอล ริเคอร์	
เจษฎากร บุญครองธรรม	35
● บทบาทของการวิจัยตลาดสำหรับแนวคิดหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่	
พัทธกร ธนาวริทธิ์ และบุญเกียรติ การะเวกพันธ์ุ์	69
● การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของผู้ใหญ่วัยกลางคน	
พีศสถลล์ม์ ชำรงค์วรกุล	98
● ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณกับความเป็นสากล (ที่ยังไม่เป็นสากล?): บทสำรวจความหลากหลายของคำอธิบายการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาด ตัวอย่างในหนังสือระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัยโดยนักวิชาการไทย	
วีระยุทธ พรพจน์ธนาต	120
● การวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษากับระดับเรตติ้ง ในละครหลังข่าว	
วิชา เทียมลม	162
● กลุ่มการเมืองในพรรคการเมือง: กรณีศึกษากลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตร นวภาคย์ ภัทรลีลา, นิพนธ์ โชะเฮง, เกรียงชัย ปิงประวัติ และ ณัฐพงศ์ บุญเหลือ	199

- บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยกับการบริหารจัดการขยะ
ชนาภัทท์ ชมภูนิชชภัทท์, เกริญชัย ปิงประวัตติ,
ณัฐพงษ์ บุญเหลือ และนิพนธ์ โชะเฮง 228
- พฤติกรรมการปรับตัวของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เพื่อรองรับชีวิตวิถีใหม่
วงพิภคตรี ภูพันธ์ศรี, ปิยะนุช เงินคล้าย,
วิณา พิงวิวัฒน์นิกุล & พิศสลลล์ม ช่างศ์วรกุล 256
- กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารของ
องค์การบริหารส่วนจังหวัด
สรศักดิ์ สร้อยสนธิ์ & สุรพล ราชภักษารักษ์ 280
- การได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทย
ศศิธร ธรรมนิมิตเมตตา & พัด ลวางกูร 311
- การนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ:
กรณีศึกษา กรมธนารักษ์ และการเคหะแห่งชาติ
ชยพล หอมเกษร & รวิภา ธรรมโชติ 343
- การบริหารจัดการในการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน:
กรณีศึกษา เทศบาลตำบลเขาพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ชานูวัฒน์ รัตนวงศ์ & ณัฐพงษ์ บุญเหลือ 359
- การนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ
ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติ
วันเพ็ญ นิโรภาส & ชลิตา ตรีมณี 384

- การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
ธีรชัย วันมงคลเจริญ & วิณา พึ่งวิวัฒน์นิกุล 408
- การบริหารงานด้านการตรวจสอบอาคาร: กรณีศึกษาการตรวจสอบ หลังการตรวจปล่อย ของส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอาคาร กรมศุลกากร
นภัสพรพรรณ กลางประพันธ์ & รัฐศิริรินทร์ ว่างานนท์ 433
- บทบาทของกองทัพกับนโยบายรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ เพื่อป้องกันภัยคุกคามรูปแบบใหม่
ยุทธศักดิ์ รักเสรีพิทักษ์ & ศิริลักษณ์ ตันตยกุล 461
- นโยบายการพิจารณาคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบก ด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และรอยเท้าทางดิจิทัล
นราวิชญ์ จิตรบรรจง & วงพัทธ์ ภูพันธ์ุศรี 482
- แนะนำผู้เขียน 502
- ปัจฉิมบท 506

อาหารเกาหลีทำให้เราผลิตเพลิน: อุตสาหกรรมวัฒนธรรม ในซีรีส์เกาหลี

Korean food enjoys us: culture industry in Korean series

วิชาษา เทียมลม¹

Visakha Tiemlom

visakha1409@yahoo.com

Received: 22/04/65 Revised: 10/05/65 Accepted: 10/05/65

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนออาหารเกาหลีจากละครซีรีส์เกาหลีภายใต้แนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรม เพื่อวิพากษ์การผลิตวัฒนธรรมการเผยแพร่ผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ รวมทั้งกับการครอบงำทางวัฒนธรรมที่กระแสเคป็อปทำให้คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีกลายเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้ชมซึมซับวัฒนธรรมการรับประทานอาหารเกาหลี และเชื่อมโยงโลกในละครกับโลกในชีวิตจริงให้เป็นเนื้อเดียวกัน

วิธีวิทยาที่ใช้ในการศึกษาคือ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีใช้ละครซีรีส์เกาหลีในการสร้างภาพลักษณ์ความอร่อยของอาหารเกาหลีให้กลายเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ผู้ชมสามารถทำอาหารเกาหลีตามรอยละครซีรีส์ โดยผู้ชมสามารถสร้างประสบการณ์ในการทำอาหารเกาหลีได้ในชีวิตจริง นอกจากนี้ คลื่นวัฒนธรรมเกาหลียังทำให้ผู้ชมซึมซับวัฒนธรรมการรับประทานอาหารเกาหลีโดยผู้ชมสามารถลิ้มลองรสชาติของอาหารเมนูเดียวกับที่ได้ชมจากในละครซีรีส์ที่ตัวเอง

---

¹ หลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ชื่นชอบ และคลื่นวัฒนธรรมเกาหลียังได้เชื่อมโยงโลกในละครกับโลกในชีวิตจริง ให้เป็นเนื้อเดียวกัน ทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกร่วมในการดูละครซีรีส์ โดยผู้ชมรับรู้ว่าคุณชีวิตในละครซีรีส์ไม่ต่างกับชีวิตจริงที่ผู้ชมสามารถสัมผัสได้เป็นประสบการณ์ตรง ด้วยการท่องเที่ยวเพื่อกินอาหารตามรอยละครซีรีส์เกาหลี

ดังนั้น แนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรมจึงช่วยสร้างความกระจ่างและวิพากษ์คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีที่แฝงการขายสินค้าหมวดอาหารเกาหลีและสินค้าการท่องเที่ยว โดยที่คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีได้ผลิตวัฒนธรรมให้เป็นสินค้ามวลชน

คำสำคัญ: อาหารเกาหลี; กระแสคลื่นวัฒนธรรมเกาหลี; ซีรีส์เกาหลี;

อุตสาหกรรมวัฒนธรรม

Abstract

This article is a study of Korean food in the selected Korean series by analyzing it with the cultural industry concepts. Its objective is to explain a cultural production as it tends to make Korean culture wave to be a standardization of lifestyle. The Korean culture wave not only allows the audience to absorb Korean food culture, but also harmonizes the drama world with the real world.

The study methodology begins with gathering information from selected documents. The results of this study have found that Korean series create delicious images of Korean food as the standardization of lifestyle. Audiences can cook Korean food like a drama series by creating experiences from Korean food cooking in real life.

In addition, the Korean wave also allows viewers to immerse themselves in Korean food culture. The audience can taste the food which is the same menu as seen in your favorite drama series.

The Korean wave reconciles the drama world with the real world. The viewers feel rejoice in watching the drama series. They realize that life in a drama series is no different from real life. The viewers can get direct experience from the food tour following the Korean dramas.

Finally, the cultural industry concepts provide a clarity of Korean cultural production as mass commodity and a critique that the Korean wave is concealed the sales of Korean food and tourism products.

Keywords: Korean food; Korean wave; Korean series; culture industry

บทนำ

ซุนดูบูจีเก (ซุกกิมจิเต้าหู้อ่อน) ซีแม็ก (ไก่ทอดกับเบียร์) บิบิมบับ (ข้าว ยำเกาหลี) ต็อกโบกิ (แป้งผัดซอสเผ็ดเกาหลี) พุลโกกิ (เนื้อหมักย่าง) โซจู (เหล้าเกาหลี) ชื่อเมนูอาหารเกาหลีที่ผู้ชมรู้จักจากการดูละครซีรีส์เกาหลี ผู้ชม มักเห็นฉากที่ตัวละครเอกในละครซีรีส์เกาหลีกินอาหารเกาหลีอย่างเอร็ดอร่อย ชวนให้ผู้ชมรู้สึกอยากจะมีลองอาหารเกาหลีตามรอยละครซีรีส์ที่ตัวเองชื่นชอบ อาหารเกาหลีที่ผู้ชมรับชมผ่านละครซีรีส์เกาหลีจึงไม่ใช่แค่เครื่องมือที่ใช้เพื่อดับ ความหิว แต่อาหารเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดให้เป็นที่รับรู้ผ่าน ละครซีรีส์

อาหาร นอกจากจะเป็นศาสตร์และศิลป์ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาของ มนุษย์ในการรังสรรค์วัตถุดิบต่างๆ แล้ว ยังเป็นภาพสะท้อนถึงวัฒนธรรม วิธีการ

ดำรงชีวิต กลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม อาหารจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวแทนสังคมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ แต่ปัจจุบัน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคดิจิทัล ทำให้สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในการเผยแพร่วัฒนธรรมอาหาร ทำให้สังคมโลกก้าวสู่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยสื่อมวลชนมีหน้าที่ผลิตและตอกย้ำ กระตุ้นการบริโภคอย่างไม่ที่สิ้นสุด

ช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา กระแสคลื่นวัฒนธรรมเกาหลี (Korean Wave) ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทยผ่านสื่อมวลชนมากมาย ได้แก่ ละครซีรีส์ เพลง ภาพยนตร์ และรายการวาไรตี้ เป็นต้น ทำให้คนในสังคมชื่นชอบดารานักร้องเกาหลี จนไปถึงวัฒนธรรมเกาหลี

จุดเปลี่ยนที่ทำให้กระแสความนิยมอาหารเกาหลีเริ่มต้นอย่างเห็นได้ชัดเมื่อละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง แดจังกึม จอมนางแห่งวังหลวง (Dae Jang Geum: Jewel in the Palace) มีการนำเสนอวัฒนธรรมอาหารเกาหลีอย่างมีเสน่ห์ที่ทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 เป็นผู้นำเข้ามาออกอากาศโดยเริ่มออกอากาศวันแรกคือวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2548 โดยออกอากาศช่วงปี พ.ศ. 2548 – 2549 จนเกิดกระแสการตอบรับเป็นอย่างดี กลายเป็นละครซีรีส์ที่โด่งดังมาก และเป็นจุดจุดกระแสความนิยมสินค้าวัฒนธรรมเกาหลี ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือวัฒนธรรมอาหารเกาหลีที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก มีร้านอาหารเกาหลีเปิดกิจการมากมายเพื่อรองรับความต้องการของลูกค้าที่เป็นแฟนละครเรื่องนี้ (นวรรัตน์ ชื่น, 2560) นอกจากนี้ จากผลการศึกษาของ อลิสา วิทวัสกุล (2549, หน้า 4-5) ที่ศึกษาการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีผ่านละครซีรีส์เรื่อง แดจังกึม จอมนางแห่งวังหลวง พบว่า คนไทยจำนวนหนึ่งมีความรู้สึกร่วมตามละครซีรีส์เรื่อง แดจังกึม จอมนางแห่งวังหลวง จนเกิดความชื่นชอบในวัฒนธรรมของประเทศเกาหลีเป็นอย่างมาก อย่างเช่น มีความต้องการ

จะศึกษาด้านการทำอาหาร ด้านภาษาเกาหลี ด้านการท่องเที่ยว และเกิดความนิยมในการรับประทานอาหารเกาหลีมากขึ้น

ละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง แดจังกึม จอมฉันทาแห่งวังหลวง เป็นละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำอาหารที่แสดงให้เห็นฝีมือการทำอาหารของนางเอกในราชสำนัก ซึ่งในอาหารแต่ละเมนูที่นางเอกทำนั้น ละครซีรีส์จะนำเสนอชุดความรู้เกี่ยวกับอาหารเกาหลี ตั้งแต่เครื่องปรุง การผลิตเครื่องปรุง วัตถุดิบ การคัดสรรวัตถุดิบ วิธีการทำอาหาร ภาชนะใส่อาหารสำหรับใส่อาหารแต่ละประเภท ตลอดจนวิธีการเสิร์ฟอาหารแต่ละชนิด เรื่องราวและที่มาของอาหารแต่ละจาน และความคิดสร้างสรรค์ในการคิดเมนูอาหารใหม่ๆ ที่คำนึงถึงประโยชน์และคุณค่าทางโภชนาการให้เหมาะสมกับผู้รับประทาน เช่น การใช้ผักกาดแทนแป้งหมี่เพื่อทำหมั่นโถว เนื่องจากแป้งหมี่ของแดจังกึมถูกขโมยไป แต่กลับทำให้หมั่นโถวมีรูปลักษณ์ที่ต่างไปจากเดิม แปลกใหม่และมีรสชาติอร่อย การใช้น้ำแร่ธรรมชาติทำน้ำแกงให้ได้รสอร่อยในสถานการณ์ที่ต้องอยู่ในป่า เนื่องจากในป่าไม่มีวัตถุดิบให้เลือกสรรมากนักเหมือนตอนอยู่ในวัง แต่แดจังกึมยังได้คิดค้นการทำน้ำแกงให้รสอร่อยจากวัตถุดิบในป่า หรือแม้แต่เมนูข้าวอบไม้ไผ่ที่ใช้กระบอกไม้ไผ่เป็นภาชนะในการอบข้าว น้ำจากไผ่และผิวไม้ไผ่ก็จะซึมไปรวมกับเมล็ดข้าว ทำให้ข้าวมีรสหอมหวาน หรือการที่แดจังกึมค้นพบว่าละอองเกสรของต้นไม้จะทำให้เครื่องปรุงที่หมักอยู่ที่ต้นไม้มีสรสชาติที่ดี และการใช้หม้อร้อนเสิร์ฟอาหารแทนชาม เพื่อให้อาหารมีความร้อนตลอดเวลา และเพื่อให้ผู้กินได้รับประทานอาหารที่มีความร้อนอยู่เสมอ รวมถึงการค้นพบว่า ถ่านสามารถใช้เพื่อดับกลิ่นชื้นของข้าวและกลิ่นหืนของเครื่องปรุงได้ ซึ่ง วีรวัดน์ อินทรพร (2557) ได้กล่าวว่ละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง แดจังกึม เป็นละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอาหารที่ได้รับความนิยมมาก มากจนกระทั่ง องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาหลีได้มีการพิมพ์ตำราอาหารเกาหลีชื่อว่า “Wonderful World of Korean Food” หรือ โลกมหัศจรรย์อาหารเกาหลีแจกฟรี ซึ่งเนื้อหาในหนังสือประกอบด้วย ความรู้

ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารเกาหลี เครื่องปรุง ตลอดจนประโยชน์และคุณค่าทางโภชนาการ และสอดแทรกตำราการปรุงอาหารเกาหลี ทั้งอาหารโบราณและอาหารในราชสำนัก

แดจังกึม จึงเป็นละครซีรีส์เกาหลีที่ทำให้วัฒนธรรมเกาหลีกลายเป็นสินค้าหรือเรียกอีกอย่างว่า แดจังกึม กลายเป็นสินค้า “สร้างชาติ” ให้กับประเทศเกาหลี อีกทั้งยังทำให้วัฒนธรรมเกาหลีเป็นที่รู้จักมากขึ้นทั่วโลก ส่งผลให้กระแสวัฒนธรรมร่วมสมัยของเกาหลี เช่น กระแสจากนักร้อง K-Pop เพลงเกาหลี ดารา นักแสดง แฟชั่น สถานที่ท่องเที่ยว เป็นที่รู้จักตามมา โดยผลกระทบต่างๆ เหล่านี้ล้วนเกิดจากอิทธิพลความนิยมจากละครซีรีส์แดจังกึม ซึ่งความนิยมจากแดจังกึม นั้น ทำให้เกิดความนิยมทั้งในประเทศเกาหลีและในต่างประเทศ โดยละครซีรีส์แดจังกึมได้รับความนิยมมากเป็นอันดับหนึ่ง ตลอดระยะเวลาที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง MBC ของเกาหลีใต้ และในปี พ.ศ. 2548 ประเทศต่างๆ ทั่วโลกต่างมาซื้อลิขสิทธิ์เพื่อนำไปออกอากาศภายในประเทศตัวเอง อาทิ ยุโรป อเมริกา จีน ญี่ปุ่น เวียดนาม ไต้หวัน ฮองกง อินโดนีเซีย และไทย โดยสามารถสร้างรายได้เข้าประเทศจากค่าลิขสิทธิ์ได้ถึง 5 พันล้านบาท หรือประมาณ 200 ล้านบาท (อลิสสา วิทวัสกุล, 2549)

งานวิจัยของ สะริลา บ็องพิมพ์ (2551) ยังพบว่า ผู้รับสารจากละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง แดจังกึม หรือกลุ่มแฟนคลับ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 20-35 ปี เกิดการคล้อยตามไปกับตัวละครเสมือนว่าตนเองได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งกับตัวละครที่ตัวเองชื่นชอบ ได้สังเกตการณ์อย่างใกล้ชิด และเกิดพฤติกรรมการรับรู้เลียนแบบตัวละครที่เป็นนางเอก เช่น การฝึกปรุงอาหารเกาหลีที่บ้าน หรือคลังไคล้การรับประทานอาหารเกาหลี และพบว่าผู้รับสารจากละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง แดจังกึม รับวัฒนธรรมเกาหลีผ่านสื่อละครและเลียนแบบวัฒนธรรมเกาหลีมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุศยรินทร์ สัจจะวรรณ (2555) ที่พบว่าละครซีรีส์เรื่องแดจังกึมส่งผลต่อทัศนคติของผู้ชม ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีและ

ความชื่นชมต่อประเทศเกาหลีในด้านอาหารและการท่องเที่ยว ทำให้เกิดกระแสนิยมเป็นอย่างมาก ส่งผลต่อกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวประเทศเกาหลีมีการเจริญเติบโต เกิดทัวร์ตามรอยละครแดจังกึม ธุรกิจร้านอาหารเกาหลีเป็นที่นิยมเนื่องจากผู้ชมละครอยากลองรับประทานอาหารเกาหลีแบบในละคร

อาหารแดจังกึมสู่ธุรกิจอาหารในประเทศไทย จากการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านอาหารเกาหลีผ่านละครซีรีส์เรื่องแดจังกึมส่งผลให้ธุรกิจร้านอาหารเกาหลีได้รับผลจากกระแสนิยมแดจังกึมคือ คนไทยนิยมรับประทานอาหารเกาหลีมากขึ้น จนทำให้กิจการร้านอาหารเกาหลีย่าน Korea Town 16 สุขุมวิท 12 เฟื่องฟูอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ในหลายร้านต่างปรับเมนูให้เหมือนอย่างในซีรีส์แดจังกึมที่เป็นอาหารราชสำนัก ได้แก่ ชัมกเยทัง ซุปมันดูลูกูจอลพัน ฮันวา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ นวรัตน์ ชื่น (2560) ที่ผลการศึกษาพบว่า ความนิยมในการรับประทานอาหารเกาหลีเกิดจากการแพร่กระจายของกระแสเกาหลีฟีเวร์ (Korean Wave) ทำให้คนในสังคมไทยเกิดความชื่นชอบ ดารา นักแสดง นักร้องเกาหลี จนถึงชื่นชอบวัฒนธรรมต่างๆ ที่เป็นเกาหลี อาหารและขนมเกาหลี จึงได้รับความนิยมในสังคมไทย

ต่อมาละครซีรีส์เกาหลีเรื่องอื่นๆ แทบทุกเรื่องจะมีฉากที่ตัวละครรับประทานอาหารเกาหลีอย่างเอร็ดอร่อย ซดอาหารเสียงดังซู้ดๆ หรือหลับตาพริ้มเมื่อได้กินอาหาร ละครซีรีส์เกาหลีจึงเปลี่ยนแปลงและสร้างอิทธิพลต่อความคิดของผู้ชมที่มีต่ออาหารเกาหลี ทำให้อาหารเกาหลีกลายเป็นที่จดจำของผู้ชม อย่างเช่น ไก่ทอดกับเบียร์ โซจู เนื้อย่างบูลโกกิ บิบิมบับ (ข้าวยาเกาหลี) และต็อกโบกิ (แป้งผัดขอสเผ็ดเกาหลี) เป็นต้น รวมถึงการเกิดขึ้นของร้านอาหารเกาหลีที่มากมายในห้างสรรพสินค้า เช่น ร้านบึงย่างเกาหลี Sukishi Korean Charcoal Grill ร้านบาร์บีคิวเกาหลี Nice Two Meat U หรือร้านอาหารเกาหลีประเภทตอกปกกี หรือเรียกง่าย ๆ ว่า "หม้อไฟ" อย่างร้าน Red Sun และร้านไก่ทอดเกาหลีอย่าง Bonchon เป็นต้น

ความนิยมอาหารเกาหลีได้เกิดขึ้นในสังคมไทยมาสักกระยะหนึ่งแล้ว แต่ไม่เป็นกระแสนิยมมากนัก เนื่องจากคนไทยจะกินอาหารเกาหลีเฉพาะในโอกาสสำคัญ เช่น การเลี้ยงฉลอง หรือกินในโอกาสพิเศษ แต่เมื่อละครซีรีส์เกาหลีทำให้เห็นว่าการบริโภคอาหารเกาหลีสามารถเกิดขึ้นได้ในระดับชีวิตประจำวัน ดังจะเห็นได้จากการนำเสนอวัฒนธรรมการกิน วัตถุประสงค์ที่ใช้ประกอบอาหาร การปรุงจนถึงอุปกรณ์ที่ใช้กินที่สามารถหาได้ทั่วไปในท้องตลาด รวมทั้งสูตรและเมนูทำให้อินท้าวไปเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งความเพลิดเพลินจากการชมละครซีรีส์เกาหลีทำให้อาหารเกาหลีเข้าถึงได้ง่าย

ดังนั้น ละครซีรีส์เกาหลีจึงไม่ใช่แค่เรื่องความบันเทิงเท่านั้น แต่เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม นั่นคืออาหารเกาหลีและวัฒนธรรมการกินอาหารเกาหลีที่ถูกถ่ายทอดออกมาเพื่อสนองตอบต่อผู้ชมในวงกว้าง เป็นสิ่งที่ผู้ชมระดับมวลชนเข้าถึงได้ง่าย ด้วยการผสมผสานวิถีชีวิตประจำวันของคนกับสินค้าวัฒนธรรม ซึ่งเรียกว่า “อุตสาหกรรมวัฒนธรรม”

ด้วยเหตุผลข้างต้นนำไปสู่วัตถุประสงค์ของบทความนี้คือ การศึกษาอาหารเกาหลีจากละครซีรีส์เกาหลี ภายใต้แนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรม เพื่อวิพากษ์การผลิตวัฒนธรรม การเผยแพร่ผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ รวมทั้งกับการครอบงำทางวัฒนธรรมที่กระแสเคป็อปทำให้คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีกลายเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้บริโภคซึมซับวัฒนธรรมรับประทานอาหารเกาหลี และเชื่อมโยงโลกในละครกับโลกในชีวิตจริงให้เป็นเนื้อเดียวกัน

1. วัฒนธรรมอาหารเกาหลี

เดิมที่ประเทศเกาหลีเป็นสังคมเกษตรกรรม มีการเพาะปลูกข้าวเป็นอาหารหลักมาตั้งแต่โบราณ อาหารพื้นบ้านเกาหลีส่วนใหญ่จึงเป็นพืชผักและอาหารทะเล เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นคาบสมุทรที่มีทะเลล้อมถึงสามด้าน

ตามประเพณีดั้งเดิมของชาวเกาหลีเวลารับประทานอาหารจะจัดขันโตะพร้อมกันทุกอย่าง เรียกว่า ฮันจงงนิก (Hanjonngshik) โดยสำหรับส่วนตัว 1 สำหรับจะประกอบด้วย ข้าว ซุป และกิมจิเป็นอาหารหลัก นอกจากนั้นจะมีกับข้าวที่ทุกคนรับประทานร่วมกัน และเครื่องเคียงจานเล็กจานน้อยที่เรียกว่า บันชัน (BanChan) (ภริตา วิริยะรังสฤษฏ์, 2553) รวมถึงยังมีอาหารหลักประเภทอื่น เช่น บะหมี่ และเนื้อย่างที่ชาวเกาหลีนิยมรับประทาน

อาหารหลักที่สามารถพบได้ในสังคมชาวเกาหลีทั่วไปมี 5 ประเภท (นวรรตน์ ชื่น, 2560) ซึ่งแบ่งตามลักษณะการรับประทานคือ เนื้อย่าง บะหมี่ ข้าว ซุป และของว่าง

1) เนื้อย่างมี 2 ประเภทคือ เนื้อหมักย่างหรือพุลโกกิ (Bulgogi) จะใช้เนื้อหมูหรือเนื้อวัวสไลด์แล้วนำไปหมักกับเครื่องปรุงต่างๆ รับประทานคู่กับผักและเครื่องเคียงห่อพอดีคำ ลักษณะคล้ายอาหารไทยอย่างเมี่ยงคำ และเนื้อย่างอีกประเภทคือ เนื้อซี่โครงปรุงรสหรือคาลบิ (Galbi) ซึ่งจะใช้เฉพาะเนื้อส่วนซี่โครงนำไปผ่านกระบวนการย่าง เช่นเดียวกับพุลโกกิ

2) บะหมี่เกาหลี โดยทั่วไปแล้วประเทศเกาหลีจะมีบะหมี่มากมายหลายเมนู แต่ที่นิยมรับประทานกันในสังคมไทยมี 2 เมนูคือ บะหมี่ดำหรือจางมยอน (Chajangmyun) เป็นเมนูที่คนส่วนมากรู้จัก ค้นเคยเนื่องจากพบได้บ่อยในละครซีรีส์และภาพยนตร์เกาหลี คือบะหมี่โซบะราดซอสที่มีส่วนผสมของถั่วดำ ผักและเนื้อสัตว์ต่างๆ เมนูที่ 2 คือบะหมี่เย็นหรือแนงมยอน (Naengmyeon) เป็นเมนูที่ชาวเกาหลีรับประทานกันในฤดูร้อน ซึ่งสำหรับคนไทยนั้นถือว่าเป็นเมนูแปลกใหม่ เนื่องจากเป็นบะหมี่ที่อยู่ในน้ำซุปรเย็นๆ ประกอบด้วยผักและเนื้อสัตว์อื่นๆ

3) ข้าว เป็นอาหารหลักของชาวเกาหลี เพราะฉะนั้นเราสามารถพบเห็นวัฒนธรรมการรับประทานข้าวทั่วไปในสื่อละครซีรีส์และภาพยนตร์เกาหลี เมนูข้าวถือว่าเป็นเมนูยอดนิยมของคนไทยรองมาจากเนื้อย่างเกาหลี เนื่องจากสามารถหาซื้อวัตถุดิบมาทำเองได้ ซึ่งมีอยู่ 2 เมนูที่เป็นที่ชื่นชอบคือ ข้าวย่ำ

เกาหลีหรือบิบิมบับ (Bibimbap) และอีกเมนูคือ ข้าวห่อสาหร่ายหรือคิมบับ (Kimbab) มีลักษณะคล้ายอาหารญี่ปุ่นอย่างซูชิ

4) ซุป เป็นอาหารที่ชาวเกาหลีให้ความสำคัญ เนื่องจากวัฒนธรรมอาหารเกาหลีจะเน้นเรื่องสุขภาพ การชูกำลังต่างๆ ชาวเกาหลีส่วนมากจะต้องมีซूपไว้รับประทานเกือบทุกมื้ออาหาร ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอาหารเกาหลีที่ขาดไม่ได้ ซึ่งมี 2 เมนูที่นิยมตามร้านอาหารคือ ซุปกิมจิ หรือกิมจิ จิกเก (Kimchi jjegae) เป็นเมนูที่มีรสชาติค่อนข้างจัด จึงทำให้เป็นที่นิยมกับคนไทยได้ง่าย อีกเมนูคือ ไก่ตุ๋นโสมหรือซัมแกทัง (Samgyetang) เป็นที่นิยมมาจากละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง แดจังกึม จอมนางแห่งวังหลวง

5) อาหารว่าง มี 1 เมนูด้วยกันที่สามารถรับประทานได้ง่ายในสังคมไทยคือ เด็กข้าวหรือต็อกโบกี (Teokbokki) ในสื่อละครซีรีส์และภาพยนตร์เกาหลีหลายเรื่องที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมการรับประทานอาหารข้างทางของชาวเกาหลี

2. กระแสเกาหลีฟีเวอร์ (K Wave) กับนโยบายการทำให้อาหารเกาหลีเป็นอาหารโลก

กระแสเกาหลีฟีเวอร์ (K Wave) ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยความบังเอิญแต่เป็นเพราะภาครัฐของเกาหลีใต้เป็นผู้กำหนดนโยบายและสนับสนุนอย่างจริงจัง และขับเคลื่อนโดยภาคเอกชน รัฐบาลเกาหลีใต้ได้พัฒนาและสนับสนุนนโยบายด้านวัฒนธรรมมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 โดยมีกระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว (Ministry of Culture and Tourism) เป็นหน่วยงานหลัก ทำหน้าที่ผลักดันนโยบายและส่งเสริมงานด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว เน้นการผลักดันกระบวนทัศน์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คงอยู่อย่างมั่นคงในกระแสโลกาภิวัตน์ (เศรษฐกิจพันธ์กระจำวงษ์, 2549) ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 รัฐบาลเกาหลีใต้เห็นว่า “วัฒนธรรม

ประจำชาติ” คือสิ่งที่มีมูลค่ามหาศาลทางเศรษฐกิจ รัฐจึงเริ่มแสดงบทบาทในการส่งเสริมเศรษฐกิจวัฒนธรรมด้วยการสร้างสวัสดิการต่างๆ เพื่อรักษาวัฒนธรรมประจำชาติและได้ยกเรื่องของวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าส่งออกสำคัญทางการท่องเที่ยว (จิต ผลิต, 2554)

ในปี พ.ศ. 2541 รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ตระหนักถึงประโยชน์ในการพัฒนาวัฒนธรรมเกาหลีให้กลายเป็นสินค้าที่สร้างรายได้กับประเทศ จึงจัดตั้งองค์การวัฒนธรรมและสาร์ตเคเกาหลี (Korea Culture and Content Agency-KOCCA) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การถ่ายทอดเนื้อหาสาระความเป็นเกาหลี ภารกิจหลักของ KOCCA คือ สนับสนุนและส่งเสริมให้นำเนื้อหาสาระความเป็นชาติเกาหลี สอดแทรกลงไปนในสื่อบันเทิงทุกประเภท ได้แก่ ละครซีรีส์ ภาพยนตร์ เกม ศิลปะ ดนตรี และแอนิเมชัน เพื่อเป็นจุดแข็งในการเผยแพร่ไปยังต่างประเทศ นำรายได้เข้าประเทศและมีเป้าหมายเน้นการจรรโลงสังคม โดยเฉพาะภาพยนตร์ และละครซีรีส์ ซึ่งตรงข้ามกับภาพยนตร์และละครของประเทศที่พัฒนาแล้ว จำนวนมากที่เน้นการลงทุนทางเทคนิค ความลึกลับซับซ้อนของเนื้อเรื่องที่ชวนให้ตีความ และความตื่นเต้นเร้าใจ แต่ภาพยนตร์เกาหลีสมัยใหม่กลับเน้นเรื่องราวของชีวิต การต่อสู้เพื่อความถูกต้องและจริยธรรม มีการถ่ายทอดความสัมพันธ์อันดีที่เหมาะสมระหว่างคนในสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดตะวันออกที่ได้รับอิทธิพลมาจาก ลัทธิขงจื้อ (เศรษฐกิจพันธ์ กระจ่างวงศ์, 2549)

กลยุทธ์สำคัญที่ทำให้รัฐบาลเกาหลีใต้พัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว คือ การนำวัฒนธรรมเกาหลีมาใส่ในสื่อบันเทิง เช่น ละครซีรีส์ ภาพยนตร์ เป็นการผสมผสานระหว่างความเก่าแก่ของร่องรอยอารยธรรม วัฒนธรรมและความทันสมัยของเทคโนโลยีสมัยใหม่ กลายเป็นกระแสคลื่นวัฒนธรรมเกาหลี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ที่สื่อบันเทิงเผยแพร่ไปในต่างประเทศ ธุรกิจละครซีรีส์ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในเอเชีย กลายเป็นปรากฏการณ์การหลงใหลเข้าไปท่องเที่ยว

ในเกาหลี เพื่อย้อนรอยละครและภาพยนตร์ จนทำให้สถานที่ที่ใช้ถ่ายทำและโรงถ่ายละครจำลอง กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ (สุรีย์พร นิพิฐวิทยา, 2549) ความนิยมในวัฒนธรรมเกาหลีกลายเป็นลูกโซ่ต่อเนื่อง ได้แก่ อาหาร การท่องเที่ยว เครื่องสำอาง เสื้อผ้า เป็นต้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อละครซีรีส์เรื่อง แดจังกึม จอมฉันทองวังหลวง มาเผยแพร่ในประเทศไทย กลายเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสความนิยมในอาหาร และวัฒนธรรมการกินแบบเกาหลี เนื้อหาในละครซีรีส์นอกจากการถ่ายทอดการใช้ชีวิตในราชสำนักแล้ว ยังถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านอาหารเกาหลี ด้านอาหารเพื่อสุขภาพ การปรุงอาหาร การคัดเลือกวัตถุดิบ รวมถึงการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการประกอบอาหาร ทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจ อยากจะกินอาหารเกาหลี และอยากประกอบอาหารเกาหลีสวมวิญญาณเป็นแดจังกึมอย่างในละครซีรีส์

ปี พ.ศ. 2552 รัฐบาลเกาหลีเริ่มผลักดันอาหารเกาหลีให้ได้รับการยอมรับมากขึ้นในต่างประเทศโดยดำเนินโครงการ “อาหารเกาหลีสู่ระดับโลก” (Global Hansik) อย่างจริงจัง โดยเน้นส่งเสริมลักษณะเด่นของอาหารเกาหลี ดังนี้ (1) ยาและอาหารเป็นสิ่งเดียวกัน ในฐานะอาหารเพื่อสุขภาพ (2) มีส่วนผสมที่มีความสมดุล ทั้งวิตามินและโปรตีนในสัดส่วนที่เหมาะสม (3) เน้นรักษารสชาติดั้งเดิมของแต่ละส่วนผสม และ (4) ให้ความสำคัญกับแนวคิดหยินหยาง และธาตุทั้ง 5 ตามปรัชญาตะวันออก ดิน น้ำไม่ ไฟ และทอง (โลหะ) (Voluntary Agency Network of Korea, 2010)

หน่วยงานที่สำคัญของเกาหลีในการส่งเสริมอาหารเกาหลีสู่ตลาดโลก คือ องค์กรอาหารเกาหลี (The Korean Food Foundation: KFF) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐภายใต้ กระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงแห่งเกาหลีใต้ ถูกตั้งขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2553 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาและรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของอาหารเกาหลี และส่งเสริมอาหารเกาหลีสู่การค้าใน

ตลาดโลกและเป็นแบรนด์ระดับโลก โดยมุ่งหวังที่จะสร้างโอกาสให้กับธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น การเกษตร ป่าไม้ สัตว์น้ำ ร้านอาหาร การท่องเที่ยว และวัฒนธรรม นอกจากนี้ องค์กรอาหารเกาหลียังเป็นหนึ่งในการพัฒนาภาพลักษณ์และสร้างการจดจำด้านอาหาร วัฒนธรรม และจิตวิญญาณของความเป็นเกาหลีได้ เพื่อให้เป็นที่รู้จักต่อชาวโลก ซึ่งตัวอย่างแนวทางดำเนินการที่สำคัญขององค์กรอาหารเกาหลี ได้แก่ (จารุวรรณ เจตเกษกิจ, 2555)

-การนำเสนอประวัติศาสตร์ของอาหารเกาหลีในด้านวัฒนธรรม การค้นพบ การนำกลับขึ้นมาใหม่ การรักษาไว้และการพัฒนารูปแบบต้นฉบับ (Original Form) ผ่านการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างรูปแบบที่ตอบสนองรสนิยมของทุกคนในโลก

-การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับการดำเนินการทางการค้าทั่วโลก และสร้างอาหารเกาหลีให้เป็นแบรนด์ระดับโลก

-การแนะนำ เผยแพร่ร้านอาหารเกาหลีที่ดีเยี่ยม

-การจัดฝึกอบรมสำหรับพ่อครัว แม่ครัว

-การวิจัยเพื่อสร้างกลยุทธ์เจาะตลาดในแต่ละเมืองทั่วโลก อาทิ การวิจัยพิจารณาแนวโน้ม ความต้องการของผู้บริโภคในเมืองนั้นๆ แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้สร้างกลยุทธ์เจาะตลาดในเมืองดังกล่าวต่อไป

-การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมอาหารเกาหลี

-การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีสำหรับการเปิดร้านอาหารเกาหลีที่มีคุณภาพสูงในต่างประเทศ เป็นต้น

-การส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหารเกาหลี โดยเข้าไปศึกษาถึงสถานภาพปัจจุบันของร้านอาหารเกาหลีในตลาดโลก และนำเสนอผลิตภัณฑ์อาหารเกาหลีในการแข่งขัน ตลอดจนใช้กลยุทธ์เจาะตลาดผ่านกระแสวัฒนธรรมเกาหลีได้ (Korea Wave) ซึ่งถือเป็น อำนาจอ่อน (Soft Power) อันทรงพลังที่กำลังจับใจผู้บริโภคอยู่ทั่วโลกในขณะนี้ โดยเฉพาะการใช้ดารานักร้องเกาหลีได้ หรือ K-Pop

Stars มาเป็นฟรีเซ็นเตอร์หรือนำเสนอแทรกชิมอยู่ในละคร ภาพยนตร์ของเกาหลีได้

-การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น ในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2555 ได้ลงนามบันทึกความเข้าใจความร่วมมือร่วมกับ สโกล อินเตอร์เนชันแนล (SKL International) องค์กรที่รวบรวมผู้ประกอบการด้านการธุรกิจท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลก โดยมีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมคุณค่าของอาหารเกาหลีไปทั่วโลก ด้วยการเปิดแพคเกจท่องเที่ยวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาหารเกาหลี หรือที่เรียกว่า “การพัฒนาอาหารเกาหลีแนวแพคเกจท่องเที่ยว” เป็นต้น

3. ละครซีรีส์เกาหลี : ส่งครัวเกาหลีสู่ครัวโลก

ประเทศเกาหลีใต้ได้ใช้ละครซีรีส์และภาพยนตร์ ถ่ายทอดอาหารและวัฒนธรรมการกินอาหารเกาหลีด้วยการสอดแทรกเรื่องราวของอาหารเกาหลีในวิถีชีวิตประจำวันไว้ในฉากของละครเกือบทุกเรื่อง เพื่อส่งเสริมอาหารเกาหลีสู่ตลาดโลกให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับ โดยละครซีรีส์เกาหลีแต่ละเรื่องจะมีเนื้อหาเรื่องราวเจาะลึกที่แตกต่างกันไป เช่น ธุรกิจร้านอาหาร อาชีพทนายความ อาชีพหมอ อาชีพเซฟ และอาชีพทหาร เป็นต้น แต่สิ่งหนึ่งที่มีเหมือนกันในทุกเรื่องคืออาหารเกาหลีและวัฒนธรรมการกินแบบเกาหลีที่แทรกเข้ามาในทุกละครซีรีส์เกาหลี โดยที่ผู้ชมไม่รู้สึกรำคาญใจ แต่ผู้ชมกลับจดจำและอยากรู้จักอาหารเหล่านั้นมากขึ้น เพราะในแต่ละฉากนั้น นักแสดงจะกินอาหารเกาหลีด้วยท่าทางที่เอร็ดอร่อย เช่น เคี้ยวเสียงดัง ชดน้ำแกงเสียงดังโหวกฮาก หรือท่าทาง เสียงหัวเราะ และแววตาที่บ่งบอกถึงความสุขเมื่อได้กินอาหารเกาหลี และมีการนำเสนอภาพอาหารเกาหลีตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ การปรุง ภาพอาหารที่ปรุงเสร็จ ภาพการกินอย่างเอร็ดอร่อย แม้กระทั่งภาพอาหารที่ถูกกินหมดจาน เพื่อให้ผู้ชมรับรู้ภาพลักษณ์ความอร่อยของอาหารเกาหลี เกิดการจดจำ และ

อยากจะทดลองทำอาหารเกาหลีตามรอยละครซีรีส์เกาหลี หรืออยากที่จะกินอาหารเกาหลีตามในละครซีรีส์เกาหลี อย่างเช่น Youtuber คนไทยที่ทำอาหารเกาหลีตามรอยละครซีรีส์ที่ตัวเองติดตาม เช่น ช่อง Scoop Viewfinder (Scoop Viewfinder, 2563) ที่ทำเมนูจาปากูรี โดย Youtuber ท่านนี้ได้ปรุงเมนูนี้ตามรอยภาพยนตร์เรื่อง Parasite ที่มียอดคนดูที่สองแสนเก้าหมื่นกว่า View (ข้อมูล ณ วันที่ 10 เมษายน 2565)

ยกตัวอย่างเช่น ละครซีรีส์เรื่องแดจังกึมที่ผู้ชมเกิดการคล้อยตามไปกับตัวละครเสมือนว่าตนเองได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งกับตัวละครที่ตัวเองชื่นชอบ และเกิดพฤติกรรมการรับรู้ เลียนแบบตัวละครที่เป็นนางเอก เช่น การฝึกปรุงอาหารเกาหลีที่บ้าน หรือคลังโคล้การรับประทานอาหารเกาหลี ซึ่งเห็นได้จาก Comment ใต้ Clip VDO ใน Youtube ของเรื่องละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง แดจังกึม (Akdongraphael, 2555) ได้แก่ “Whenever I enter into kitchen, I think I am Jung Geuma” เป็นต้น

ละครซีรีส์เกาหลีเรื่องแดจังกึม เป็นเรื่องแรกที่จุดประกายที่ทำให้อาหารและวัฒนธรรมการกินอาหารเกาหลีเป็นที่รู้จัก เพราะเป็นเรื่องราวของหญิงสาวในราชสำนักในห้องเครื่องที่ต้องแข่งขันในการปรุงอาหารด้วยสถานการณ์และความกดดันต่างๆ แต่แดจังกึมก็สามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ได้ด้วยไหวพริบความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ และความคิดสร้างสรรค์ จนทำให้อาหารเกาหลีเป็นที่จดจำไปทั่วโลก เมนูที่อยู่ในละครเรื่องแดจังกึม หรือเรียกว่า เมนูราชสำนัก กลายเป็นเมนูในร้านอาหารเกาหลี ได้แก่ บิบิมบับ หรือข้าวยาเกาหลีบะหมี่เย็น ซุปมันนูดูหรือหมั่นโถ่น้ำ ไก่ตุ๋นโสม เป็นต้น

นอกจากนี้ ในละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง Crash Landing on You (ปักหมุดรักฉุกเฉิน) ที่เนื้อหาเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอาชีพทหารของเกาหลีเหนือ ก็สอดแทรกอาหารและวัฒนธรรมการกินอาหารเกาหลีอยู่หลายฉาก เช่น การดื่มโซจู คือฉากที่บรรดาสหายของผู้กองรียอกฮยอก และยุนเชรี ดื่มโซจูกับหอย

บูโอก็เผาไฟอย่างมีความสุข เพราะโซจูเข้ากันกับหอย กินหอยแล้วทำให้โซจูมีรสชาติที่หวานขึ้น หรือการกินไก่ทอดที่ละครซีรีส์เรื่องนี้ได้นำเสนอภาพซ้ำๆ ของการกินไก่ทอดในหลายๆ ฉาก เช่น ฉากที่ยุนเซรีชวนริจองฮยอกกินไก่ทอดกับเบียร์ในร้านอาหารในโรงแรมที่เกาหลีเหนือ หรือฉากที่ยุนเซรีสั่งไก่ทอดแบบ Delivery มากินกับผู้กองรียองฮยอกที่บ้านของตัวเองในเกาหลีใต้ หรือฉากที่เพื่อนของสหายผู้กองรียองฮยอกอยากกินไก่ทอดจนเกาะกระจกร้านไก่ทอด ยืนท่องร้องอยู่หน้าร้านไก่ทอด ขณะที่มาตามหาผู้กองรียองฮยอกที่เกาหลีใต้ หรือฉากที่ลูกน้องของยุนเซรีมาคุยงานกัน ก็นัดกันที่ร้านไก่ทอด หรือฉากที่ทุกคนมากินไก่ทอดที่ร้านไก่ทอดและดูการแข่งขันฟุตบอลคู่แข่งขันระหว่างเกาหลีกับญี่ปุ่น ซึ่งจะเห็นว่าละครเรื่อง Crash Landing on You (ปักหมุดรักฉุกเฉิน) ได้นำเสนอไก่ทอดเกาหลีเป็นอาหารที่อยู่ในชีวิตประจำวัน และสร้างภาพลักษณ์อาหารเกาหลีว่าไก่ทอดเกาหลีเป็นอาหารที่กินได้ทุกสถานการณ์ เช่น การกินไก่ทอดกับเบียร์เพื่อผ่อนคลายจากความเครียด สร้างความสุข กินไก่ทอดได้ในระหว่างการปรึกษาเรื่องงาน หรือกินไก่ทอดเพื่อเป็นการพบปะสังสรรค์ เป็นต้น

เช่นเดียวกัน ในละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง Itaewon Class (ธุรกิจปิดเกมส์แค้น) ซึ่งเป็นเรื่องราวของการเอาเปรียบในธุรกิจร้านอาหาร ก็มีฉากการดื่มโซจูบ่อยมาก แทบจะเรียกว่าเป็นละครซีรีส์ที่มีโซจูเป็นพระรองของเรื่องก็ว่าได้ เพราะมีฉากที่พระเอกของเรื่องคือ พักแชรอย ดื่มโซจูบ่อยมาก ทั้งที่ดื่มคนเดียว ดื่มกับพ่อ ดื่มกับเพื่อน ดื่มกับพนักงาน ยังไม่รวมฉากที่พนักงานของร้านหันมิมเขย่าววดโซจูก่อนเสิร์ฟลูกค้าอีกหลายฉาก จะเห็นว่าละครซีรีส์เกาหลีได้นำเสนอโซจู ให้เป็นที่รับรู้และจดจำในฐานะเครื่องดื่มประจำชาติเกาหลีที่คนเกาหลีมักดื่มโซจูแทบทุกมื้ออาหารเย็นหลังเลิกงาน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตประจำวันของคนเกาหลีที่มักดื่มโซจูเมื่อรับประทานอาหารเย็น

ยังมีเมนูอาหารเกาหลีที่ผู้ชมจดจำจากร้านอาหารทันสมัยในเรื่อง Itaewon Class ซึ่งเป็นเมนูเด็ดของร้าน ได้แก่ ซุปกิมจิเต้าหู้อ่อน (ซุนดูบูจิก)

ซึ่งเป็นเมนูขายดีของเก้าแก้วพัคแซรอย ซึ่งในละครซีรีส์ได้นำเสนอจากขั้นตอนการปรุง และฉากการกินซูปгимจิเต้าหู้อ่อนกับข้าวสวยร้อนๆ ซึ่งมีขั้นตอนการปรุงที่ไม่ยุ่งยาก และในละครเรื่องนี้ ยังมีฉากที่ตัวละครชดน้ำซูปเสียงดัง และกินซูปจนหมดเกลี้ยงจาน นอกจากนี้ยังมีเมนู หมูสามชั้นผัดถั่วงอกที่ต้องกินคู่กับซูปгимจิเต้าหู้อ่อน เป็นอาหารที่สร้างชื่อเสียงให้กับร้านทันบัม เพราะทางร้านได้เสิร์ฟสองเมนูนี้ให้กับท่านประธานแห่งจางกา และในฉากนี้ท่านประธานแห่งจางกาได้กินอาหารจนหมด ชดและเคี้ยวอาหารเสียงดังมาก จะเห็นว่าละครซีรีส์เรื่อง Itaewon Class พยายามทำให้อาหารเกาหลีสวยๆ ซูปгимจิเต้าหู้อ่อนและหมูสามชั้นผัดถั่วงอก เป็นที่รับรู้ผ่านละครซีรีส์ และทำให้ผู้ชมอยากรู้จักเมนูทั้งสองนี้มากขึ้น ผ่านภาพความเอร็ดอร่อยของตัวละครในเรื่อง และทำให้ผู้ชมอยากจะทำลิ้มลองเมนูอาหารที่แปลกใหม่นี้ ตามรอยละครอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น เก้า สุภัตสรารชชาติ ดารานักแสดงคนไทยที่ทำคลิปวิดีโอ กินกับเก้า ใน Youtube Channel ชื่อช่อง KaoSupaassra (KaoSupaassra, 2563) ชื่อตอน “ทำอาหารตามรอยซีรีส์เกาหลี” เช่น ใน EP10 ที่เก้าบอกผู้ฟังว่า เก้าติดซีรีส์เกาหลีเรื่อง Itaewon Class มากๆ เห็นว่าเมนูอาหารในซีรีส์ดังกล่าว ดูน่ากินมากๆ เก้าจึงอยากลองทำตามรอยละครซีรีส์ นั่นคือเมนู ซูปгимจิเต้าหู้อ่อน (ซุนดูบูจีเก) และเก้ายังแสดงให้เห็นว่าเมนู ซูปгимจิเต้าหู้อ่อน (ซุนดูบูจีเก) สามารถหาซื้อวัตถุดิบได้ง่าย เป็นวัตถุดิบที่สามารถหาซื้อได้ทั่วไป และมีขั้นตอนการทำที่ไม่ยุ่งยาก สามารถทำได้ที่บ้าน ยิ่งตอกย้ำภาพลักษณ์ความอร่อยให้กับการอาหารเกาหลีขึ้นไปอีก

ไม่เฉพาะในละครซีรีส์เท่านั้น แต่ในภาพยนตร์เกาหลีก็ได้นำเสนออาหารเกาหลีเช่นกัน อย่างเช่นเรื่อง Parasite (ชนชั้นปรสิต) ภาพยนตร์ที่ได้รับรางวัลออสการ์ถึง 4 รางวัล ในปี พ.ศ. 2563 ก็ได้นำเสนอเมนูอาหารเกาหลีที่ชื่อว่า จาปากูรี ให้เป็นที่รับรู้ในสังคมไทยจน Youtuber คนไทยได้นำเมนูจาปากูรีมาปรุงตามรอยภาพยนตร์เพราะผู้ชมอินหลังจากดูภาพยนตร์เรื่อง Parasite

เนื่องจากเป็นฉากที่ผู้ชมลุ้นและหวในเวลาเดียวกัน ลุ้นว่าเจ้าของบ้านจะกลับมาแล้ว ครอบครัวย Parasite จะเก็บบ้านให้เป็นปกติและหนีออกมาทันหรือไม่ ในขณะที่เดียวกันผู้ชมก็หวไปด้วย เพราะในภาพยนตร์ได้นำเสนอขั้นตอนการปรุงจาปากูรีอย่างเร่รังรีบ แต่ออกมาเป็นจานที่ดูน่ากิน และยังเป็นเมนูที่มีความหมายลึกซึ้งด้วยนั่นคือ จาปากูรีเป็นสัญลักษณ์ของชนชั้น หรือเรียกว่า บะหมี่ชนชั้นปรสิต เนื่องมาจากเป็นเมนูที่มีส่วนผสมของวัตถุดิบที่มีราคาสูงนั่นคือ บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป 2 ห่อที่ผสมกับระหว่าง จาปาเกิดัดกับนีโอกูรี กับวัตถุดิบราคาแพง นั่นคือ เนื้อวัวราคาแพง กลายเป็นจานที่ผู้ชมต้องร้องตามเพราะคุณนายของบ้านกินจาปากูรีจนหมด และยังบอกอีกว่าเนื้อวัวชั้นอุที่สุกปานกลางนั้นมันอร่อยนะ ซึ่งจะเห็นว่าภาพยนตร์เรื่อง Parasite ได้นำเสนอภาพลักษณ์ความอร่อยของอาหารเกาหลีที่ชื่อ จาปากูรี ให้เป็นที่รับรู้และจดจำภาพลักษณ์อาหารเกาหลีจานนี้ที่นำบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปสองรสชาติมาผสมกันได้อย่างลงตัว เป็นเมนูที่ทำตามได้ง่าย เนื่องจากวัตถุดิบที่หาได้ง่าย ทำให้เมนู จาปากูรี เป็นที่รู้จักในสังคมไทย

จะเห็นว่าในละครซีรีส์เกาหลีไม่ว่าเนื้อเรื่องจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม แต่จะมีฉากที่นำอาหารเกาหลี เมนูต่างๆ มาเชื่อมโยงเข้ากับเนื้อเรื่อง ให้กลายเป็นฉากสำคัญของเนื้อเรื่องที่ผู้ชมประทับใจ จนทำให้ผู้ชมติดตาตรึงใจกับภาพลักษณ์ความอร่อยของอาหารเกาหลีที่ดูน่ากิน เห็นแล้วอยากลิ้มลอง จนต้องเสาะหามากินตามร้านอาหารเกาหลีหรือซื้อวัตถุดิบต่างๆ มาปรุงอาหารเพื่อตามรอยละครซีรีส์เรื่องนั้นๆ

4. อาหารเกาหลีกับการทำวัฒนธรรมกินอาหารให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม

ละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง Itaewon Class (ธุรกิจปิดเกมส์แค้น) ได้สร้างกระแสการทำอาหารเกาหลี เมนูซูปกิมจิเต้าหู้อ่อน (ซุนดูบูจีเก) ซึ่งเป็นเมนูที่

เจ้าแก้มพัคแซรอย พระเอกของเรื่องไตโซว์ฝีมือการทำเมนูนี้ให้กับประธานชาวประธานบริษัทชางกา บริษัทยักษ์ใหญ่อันดับหนึ่งของวงการธุรกิจอาหาร และยังเป็นศัตรูกับพัคแซรอย ไตลิมลองรสชาติ กลายเป็นภาพลักษณ์ความอร่อยที่ติดตาผู้ชมคือ ฉากที่ประธานชางชตน้ำซูปกิมจิเต้าหู้อ่อนเสียงดังมาก ท่าทางการกินที่ดูเอร็ดอร่อย จนกลายเป็นกระแสออนไลน์แจกสูตรซูปกิมจิเต้าหู้อ่อนของเจ้าแก้มพัคแซรอย

ซูปกิมจิเต้าหู้อ่อนเป็นเมนูที่มีรสจัด คือรสเผ็ดเล็กน้อย เปรี้ยว เค็ม เสริฟมาแบบหม้อไฟตั้งบนเตาแก๊สขนาดเล็ก นิยมกินกับข้าวสวยร้อนๆ โดยมีช้อนกลมสำหรับตักข้าวและซูป และมีตะเกียบสแตนเลสสำหรับคีบอาหาร กับข้าวหรือเครื่องเคียง

เมื่อ Youtuber หลายๆ คนต่างพากันนำเสนอวิธีการปรุงซูปกิมจิเต้าหู้อ่อน นอกจาก Youtuber จะแสดงการปรุงซูปกิมจิเต้าหู้อ่อนแล้ว Youtuber ทั้งหลายก็ต่างชักชวนผู้ชมมาลองทำซูปกิมจิเต้าหู้อ่อน จนกลายเป็นกระแสชวนทำ “ซูปกิมจิเต้าหู้อ่อนสไตล์พัคแซรอย” เนื่องจากเป็นเมนูที่มีขั้นตอนการปรุงที่ง่าย ไม่ซับซ้อน อร่อย และสามารถหาซื้อวัตถุดิบได้ง่ายนั่นคือ กิมจิ ซอสโคชูจัง เนื้อหมู เต้าหู้อ่อน และต้นหอม จนทำให้ซอสโคชูจังขายหมดเกลี้ยงซูปเปอร์-มาร์เก็ต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลังของ K-drama ในไทยที่สูงมาก และความสำเร็จในการเผยแพร่วัฒนธรรมอาหารเกาหลีผ่านละครซีรีส์ที่ทำให้สินค้านำเข้าของเกาหลี อย่างซอสโคชูจังขายดิบขายดีจนขาดตลาด

กระแสการทำซูปกิมจิเต้าหู้อ่อนสไตล์พัคแซรอย ทำให้สินค้าเกาหลีอย่างซอสโคชูจังขาดตลาดนั้น เกิดจากระบบทุนนิยมได้สร้างประสบการณ์ให้ผู้ชมอยากลิ้มรสชาติอาหารแบบเดียวกับในละครซีรีส์ที่ตัวเองชื่นชอบ การได้กินอาหารเกาหลีแบบที่ได้ชมในละครซีรีส์ ทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกร่วมในการดูละครซีรีส์ โดยผู้ชมรับรู้ชีวิตในละครซีรีส์ไม่ต่างกับชีวิตจริงที่ผู้ชมสามารถสัมผัสได้เป็นประสบการณ์ตรง ด้วยการกินอาหารตามรอยละครซีรีส์ ซึ่งสอดคล้องกับที่

ฮอว์ไคเมอร์และอดอร์โนชี้ให้เห็นว่าระบบทุนนิยมได้ผลิตสินค้าทางวัฒนธรรม (Cultural Commodity) ซึ่งอุตสาหกรรมวัฒนธรรมได้ผลิตสร้างอุดมการณ์ในการแสวงหาผลประโยชน์เข้าสู่รูปแบบทางวัฒนธรรมให้กับผู้คนในสังคม (Adorno & Horkheimer, 1992) ซึ่งอุตสาหกรรมคลื่นวัฒนธรรมเกาหลีได้สร้างกระแสการปรุงอาหารเมนู ซูชิกิมจิเต้าหู้อ่อน ผ่านละครซีรีส์เกาหลี และได้ขายสินค้าที่ผลิตในประเทศเกาหลีที่ส่งออกไปขายประเทศไทยนั่นคือ ซอสโคชูจัง ดังนั้น ซอสโคชูจัง จึงกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นวัตถุดิบในการปรุงอาหารง่ายๆ ในชีวิตประจำวัน

นอกจากกระแสของละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง Itaewon Class (ธุรกิจปิดเกมส์แค้น) จะโด่งดังในเรื่อง การทำเมนูซูชิกิมจิเต้าหู้อ่อนแล้ว ละครเรื่องนี้ยังทำให้เกิดกระแสท่องเที่ยวตามรอยซีรีส์เกาหลีเรื่อง Itaewon Class อีกด้วย เรียกว่าปรากฏการณ์ Itaewon Class ที่ Youtuber ทั้งหลายต่างเชิญชวนผู้ชมที่ชื่นชอบละครซีรีส์เรื่องนี้ไปเที่ยวย่านอิแทวอน ประเทศเกาหลี ตามรอยละครซีรีส์เรื่อง Itaewon Class เพื่อไปกินอาหารเกาหลีที่มีความคล้ายคลึงกับในละครซีรีส์ นั่นคือ เมนูซูชิกิมจิเต้าหู้อ่อน และผัดถั่วงอกหมูสามชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ร้าน กุลบัม หรืออีกที่มีชื่อว่า Honey Night ชื่อร้านเดียวกันกับ Itaewon Class เวอร์ชันการ์ตูนต้นฉบับ ที่นี่คือร้านทันบัมแบบ Original โดยมีผู้แต่งการ์ตูน Itaewon Class เป็นเจ้าของร้าน ที่ผนังของร้านมีภาพวาดขนาดใหญ่ที่เป็นรูปวาดของพัคแซรยองและโซฮีซอนในเวอร์ชัน WEBTOON ให้นักท่องเที่ยวสามารถถ่ายรูปได้ และเมนูอาหารยังมีรูปของตัวละครในเรื่อง เวอร์ชัน WEBTOON ทั้งนี้ร้านนี้ยังมีเมนูอาหารแบบในละครซีรีส์ ได้แก่ เมนูซูชิกิมจิเต้าหู้อ่อน และผัดถั่วงอกหมูสามชั้น เป็นต้น

ผู้ชมเดินทางไปที่ร้านกุลบัม ตามรอยละครซีรีส์เรื่อง Itaewon Class จะสั่งเมนูซูชิกิมจิเต้าหู้อ่อน และผัดถั่วงอกหมูสามชั้น เพื่อกินอาหารเลียนแบบประชาชนชาวกินเมนูนี้ที่ร้านทันบัม ซึ่งเป็นฉากที่ประชาชนชาวกินอย่าง

เอร็ดอร่อย ซดน้ำซุปรวมใจเต้าหู้อ่อนเสียงดังมาก จนทำให้ผู้ชมอยากรู้รสชาติจริงๆ ของเมนูนี้ นอกจากผู้ชมจะกินเมนูแบบที่ประธานข้างกินแล้ว ผู้ชมต้องเลียนแบบท่าทางการกินเลียนแบบประธานข้างด้วย ด้วยการใช้อ่อนกลมตักน้ำซุปร้อนๆ เข้าปากให้มีเสียงดังๆ ตามด้วยข้าวคำโตๆ และใช้ตะเกียบคีบผัดถั่วงอกหมูสามชั้นเข้าปาก ด้วยท่าทางที่เอร็ดอร่อย

ร้านกุลบัมจะเสิร์ฟซุปรวมใจเต้าหู้อ่อนมาเป็นหม้อไฟ ก่อนกินผู้ชมต้องตอกไข่ลงในน้ำซุปร้อนๆ และมักกินกับข้าวสวย ประกอบกับทางร้านได้สร้างบรรยากาศภายในร้านด้วยการเปิดเพลงประกอบละครซีรีส์เรื่อง Itaewon Class ทำให้ลูกค้าพร้อมใจกันโบกมือและร้องเพลงร่วมกัน บรรยากาศในร้านอาหารดังกล่าวทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกเหมือนหลุดเข้ามาในโลกของละครซีรีส์ นอกจากนี้ ผู้ชมที่ชื่นชอบละครเรื่องนี้ได้มีการพบปะสนทนาเลียนแบบในละครอีกด้วย เช่น Youtuber ที่ชื่อช่อง Hi Prae (Hi Prae, 2563) ที่เป็นแฟนคลับละครซีรีส์เกาหลีกับเพื่อน ก็ได้เลียนแบบบทสนทนาระหว่างพัคแซรยองกับพ่อระหว่างกินอาหารที่ร้านกุลบัม ดังนี้

พ่อ (แพร): รสชาติเหล่านี้เป็นอย่างไร

พัคแซรยอง (เพื่อน): หวานครับ

พ่อ (แพร): แสดงว่าวันนี้เป็นวันที่ดี (ตามด้วยเสียงหัวเราะอย่างมีความสุข)

นอกจากร้านกุลบัมจะกลายเป็นสถานที่ตามรอยละครแล้ว ละครซีรีส์เรื่อง Itaewon Class ยังทำให้แหล่งท่องเที่ยวอย่างย่านอิแทวอนเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ผู้ชมต่างอยากไปเยือนย่านอิแทวอนเพื่อตามรอยละครซีรีส์ ซึ่งย่านอิแทวอนนั้นเป็นย่านที่รวมเอาความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมไว้ด้วยกัน ได้แก่ ถนนศิลปะ ร้านอาหารนานาชาติ แหล่งช้อปปิ้ง และที่โดดเด่นคือสถานที่เที่ยวชวงกลางคืน อิแทวอนอยู่ใกล้กับศูนย์บัญชาการกองทหารยงซาน หรือ Yongsan Garrison ของสหรัฐอเมริกา ดังนั้น อิแทวอนจึงได้

กลายเป็นแหล่งรวมตัวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ สถานที่แรกคือสำหรับการตามรอยละครซีรีส์เรื่อง Itaewon Class คือร้านทันบัมร้านแรก เป็นร้านที่ใช้เป็นสถานที่ในการถ่ายทำจริง ๆ โดยร้านมีชื่อว่า Undkzib (ออนตอกจิบ) ซึ่งร้านนี้จะเป็นร้านอาหารกึ่งผับเล็กๆ เปิดในย่านอิแทวอน ถัดมาก็คือ ทันบัมร้านที่ 2 ซึ่งมีชื่อว่าร้าน Oriole Rooftop Bar ในเรื่องร้านนี้เป็นตึกแถวที่พัคแฮรอยตัดสินใจซื้อเอาไว้ หลังถูกประธานชาวซื้อร้านแรกไป ทำให้ร้านทันบัมไม่มีที่อยู่ ซึ่งร้านนี้เป็นของนักร้องหนุ่ม จองยอบ ซึ่งเป็น Café และบาร์ ตั้งอยู่บนจุดสูงสุดของสันเขาแฮบังชน จุดชมวิวที่นักท่องเที่ยวสามารถมาดื่มด่ำบรรยากาศความงดงามได้ ต่อมาก็คือ The Finest Rooftop Bar คือสถานที่ที่พัคแฮรอยกับโซฮีชอบชวนกันไปนั่งดื่มในบรรยากาศเรียบหรูแต่ให้ความรู้สึกผ่อนคลาย เป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมายังสถานที่แห่งนี้ อีกทั้งยังสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของภูเขาแนมซาน และโซลทาวเวอร์ยามค่ำคืนได้อย่างชัดเจน (Sanook, 2563) นอกจากนี้ บนถนนอิแทวอนยังมีรูปโปสเตอร์ขนาดใหญ่ของนักแสดงในเรื่อง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาถ่ายรูป ทำให้ถนนเส้นนี้เป็นที่จดจำจากละครซีรีส์เรื่อง Itaewon Class

จะเห็นได้ว่า กระแสของละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง Itaewon Class ยังทำงานอย่างต่อเนื่อง จากอาหารเกาหลีอย่างเมนูซูบกิมจิเต้าหู้อ่อนที่ทำให้โซเชียลจิงขาดแคลนแล้ว อุตสาหกรรมวัฒนธรรมคลื่นเกาหลียังเชื่อมโยงไปสู่การขายสถานที่ท่องเที่ยวอีกด้วย ทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเกิดเป็นมูลค่า ด้วยการใช้สถานที่ถ่ายทำเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวมากินอาหารเกาหลีตามรอยละครซีรีส์ เนื่องจากผู้ชมประทับใจความสวยงาม ความแปลกตา เรื่องราวของสถานที่นั้นที่ปรากฏในละครซีรีส์ และความชื่นชอบในละครซีรีส์ การได้ไปเยือนสถานที่เหล่านั้น ทำให้ผู้ชมรู้สึกว่าตัวเองมีส่วนร่วมในละครซีรีส์ และรู้สึกว่าในชีวิตจริงไม่ต่างกับชีวิตในละคร เป็นประสบการณ์ที่สามารถสัมผัสได้จริง เป็นสิ่งที่ผู้ชมจับต้องได้ซึ่งเป็นประสบการณ์ชุดเดียวกันกับในละครซีรีส์ ซึ่งอุตสาหกรรมคลื่นวัฒนธรรมเกาหลีได้สร้างกระแสการท่องเที่ยวตามรอยละครซีรีส์ เพื่อให้

เกิดการใช้จ่ายในประเทศเกาหลีใต้ ดังนั้น การไปรับประทานอาหารในร้านที่อยู่ในละครซีรีส์จึงกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่แฟนละครสามารถเข้าถึงได้จริง

นอกจากเมนูซูชิก็มิจิเต้าหู้ร้อนที่เป็นกระแสแล้ว ในละครซีรีส์เกาหลียังมีฉากการกินเนื้ออย่างเอร็ดอร่อยของตัวละคร เช่น ในละครซีรีส์เรื่อง Crash Landing on You (ปักหมุดรักฉุกเฉิน) จะมีฉากการรับประทานอาหารเนื้ออย่างที่บ้านผู้กองรียองฮยอกที่เกาหลีเหนือ ระหว่างเพื่อนสหายผู้กองรียองฮยอก ผู้กองรียองฮยอก และยูเนสซี่ที่ร่วมกันเตรียมวัตถุดิบ ตั้งแต่หั่นเนื้อ ย่างเนื้อในเตาถ่าน และฉากของถ้ามิจิที่ภายในถ้าจะเก็บอาหารหมักดองที่ใช้เป็นเครื่องเคียงบนโต๊ะอาหาร เช่น กิมจิ เป็นต้น และตามด้วยฉากการรับประทานอาหารร่วมกันอย่างเอร็ดอร่อยด้วยช้อนที่ใช้ตักซูปลงและใช้ตะเกียบสำหรับคีบอาหาร และฉากที่รับประทานอาหารเนื้ออย่างที่บ้านยูเนสซี่ที่เกาหลีใต้ โดยทุก ฉากของการรับประทานอาหารเนื้ออย่างนั้น ตัวละครจะรับประทานอาหารเอร็ดอร่อย มีภาพเนื้อที่กำลังย่างอยู่บนเตาร้อนๆ แล้วใช้ตะเกียบคีบเนื้อมาวางบนข้าวสวยร้อนๆ ชวนให้ผู้ชมอยากรับประทานอาหาร ซึ่งละครซีรีส์เกาหลีได้สร้างอุดมการณ์ด้วยการนำเสนอวัฒนธรรมการกินอาหารแบบปิ้งย่างให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบริโภคอาหารปิ้งย่างเกาหลี เกิดเป็นธุรกิจร้านอาหารปิ้งย่างเกาหลี

วัฒนธรรมการกินเนื้อย่างเกาหลี มักเกิดขึ้นในโอกาสสำคัญๆ ในละครซีรีส์มักจะเป็นฉากการฉลองในวาระพิเศษหรือโอกาสพิเศษ นอกจากนั้นยังเป็นเมนูที่กินง่าย กินสนุก เหมาะกับการชวนกันไปเป็นกลุ่มเพื่อนหรือครอบครัว การกินเนื้อย่างเกาหลีจึงแสดงถึงความสามัคคีของครอบครัว เพื่อนฝูง ดังซีรีส์เกาหลีเรื่อง Crash Landing on You (ปักหมุดรักฉุกเฉิน) ที่ยูเนสซี่เลี้ยงเนื้อย่างเกาหลีให้กับสหายผู้กองและเพื่อนๆ ที่ข้ามฝั่งมาจากเกาหลีเหนือเพื่อมาตามหาผู้กองรียองฮยอกที่เกาหลีใต้ ฉากที่นักแสดงกินเนื้อย่างกันอย่างสนุกสนาน และฉากที่นักแสดงย่างเนื้อไป พูดคุยกันไป เป็นการนำเสนอวัฒนธรรมการกิน ทำให้ผู้ชม

อยากกินเนื้ออย่างตามรอยละครซีรีส์ และในละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง Thirty-Nine (สามสิบเก้า) ก็มีฉากที่กินเนื้ออย่าง อย่างเช่นฉากที่ทีมงานคลินิกความงามของ ซามีโจเลี้ยงต้อนรับคุณหมอกคนใหม่ นั่นก็คือ คิมซอนอู ก็ไปเลี้ยงฉลองกันที่ร้านเนื้ออย่าง

วัฒนธรรมการกินอาหารแบบบึงย่างของเกาหลีได้ จึงเป็นวัฒนธรรมการกินอาหารที่ส่งเสริมให้คนในครอบครัวรับประทานอาหารพร้อมกัน นอกจากนี้ ยังเป็นการรับประทานอาหารที่ร้อนและสุกใหม่ด้วยกิจกรรม ‘ทำไป ด้วย กินไปด้วย’ จึงเป็นการกินอาหารที่สร้างอรรถรสเพิ่มขึ้น บึงกันไป คูกันไป และกั๊กันไป ความสนุกเกิดจากการได้คีบอาหารวางลงบนเตาบึง หลังจากนั้น ก็คีบพลิกเนื้อกลับด้านเพื่อให้สุกเสมอกัน

วิธีการกินบึงย่างเกาหลีก็มีรูปแบบการกินที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นเอกลักษณ์ โดยจะมีเครื่องเคียงที่มาพร้อมกับเนื้อ ได้แก่ กิมจิ ตันหอมปรุงรส หัวหอมดอง ซอสซัมจัง วาซาบิ แอนโชวีหมัก ผงถั่ว เกลือคั่ว น้ำมันจิ้มเนื้อ และผักห่อ โดยวิธีกินเนื้อกับเครื่องเคียงมีด้วยกัน 5 แบบ ดังนี้ 1) ย่างเนื้อได้กำลังดีแล้ว ให้นำเนื้อมาจิ้มเกลือคั่ว เพราะเกลือเป็นเครื่องจิ้มที่เบาที่สุด และเกลือยังสามารถดึงรสชาติของเนื้อออกมาได้เป็นอย่างดี 2) กินเนื้อพร้อมกับกิมจิพร้อมในคำเดียวกัน โดยกิมจิจะช่วยดึงน้ำของเนื้อออกมาได้ดี และรสเปรี้ยวของกิมจิก็กแทรกอยู่ในคำเดียวกัน 3) คีบเนื้อกับวาซาบิและแอนโชวีหมัก กินทั้งสามอย่างในคำเดียวกัน วาซาบิและแอนโชวีหมักจะช่วยตัดเลี่ยน ทำให้มีรสเข้มข้น เผ็ด 4) จิ้มเนื้อในผงถั่วและตันหอมปรุงรส จะได้กลิ่นหอมของผงถั่วและตันหอมปรุงรส ช่วยตัดเลี่ยนออกจากเนื้อได้ 5) กินเนื้อกับผักห่อ นำเนื้อไปจิ้มกับเกลือนิดหน่อย ตามด้วยซอสซัมจังแล้ววางเนื้อบนผัก ตามด้วยหัวหอมดอง แล้วห่อผัก ซึ่งวิธีกินเนื้อห่อผักนี้ เป็นการกินเนื้ออย่างเกาหลีที่พบได้ทั่วไป เป็นวิธีกินเนื้อที่ง่ายที่สุด (Creatrip ก็เกาหลีไง, 2562)

การกินอาหารปิ้งย่าง ถ้าจะให้ห่อ้มสามารถกินกับข้าวสวยได้ และควรมีชุปกิมจิเนื่องจาก น้ำซุ้จะทำให้คล่องคอ ส่วนโซจูเป็นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่คนเกาหลีดื่มกับอาหารมือเย็น

ภาพการร่วมรับประทานเนื้อย่างในละครซีรีส์เกาหลีจึงเป็นการผลิตซ้ำภาพลักษณ์ความอร่อย และความสนุกสนานในการกินเนื้อย่าง ซึ่งเป็นกลยุทธ์การสร้างวัฒนธรรมกินอาหารแบบปิ้งย่างให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (Commodification of Culture) ให้ชื่นชอบในวัฒนธรรมการกินอาหารเกาหลี การใช้ละครซีรีส์เกาหลียั้ให้ผู้ชมอยากกินเนื้อย่างและอยากรับประทานร่วมกับเพื่อนๆ กลายเป็นภาพลักษณ์ของกิจกรรมที่สร้างความสุข เกิดการผลิตซ้ำในละครซีรีส์เกาหลีในหลายๆ เรื่อง กลายเป็นกระแสความนิยมเกิดเป็นธุรกิจร้านอาหารประเภทปิ้งย่างเกาหลีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากร้านอาหารปิ้งย่างเกาหลีที่เกิดขึ้นมากมายราวดอกเห็ดในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งอุตสาหกรรมคลื่นวัฒนธรรมเกาหลีได้สร้างกระแสวัฒนธรรมการกินอาหารปิ้งย่างผ่านละครซีรีส์เกาหลี ดังนั้น ร้านอาหารปิ้งย่างเกาหลีจึงกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ประเทศเกาหลีสร้างรายได้จากธุรกิจร้านอาหารปิ้งย่างที่มาเปิดสาขาในประเทศไทย ผู้ชมละครซีรีส์เกาหลีเมื่อได้กินอาหารปิ้งย่างก็รู้สึกเสมือนว่าตัวเองได้เข้าไปอยู่ในละครซีรีส์ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ผู้ชมสามารถหาได้ในชีวิตจริง

บทสรุป

คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีกลายเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต

ละครซีรีส์เกาหลีได้สร้างแบบแผนการดำเนินชีวิตให้ผู้ชมซึมซับการใช้ชีวิตด้วยการผสมผสานวิถีชีวิตประจำวันของคนกับสินค้าวัฒนธรรม เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่อุตสาหกรรมวัฒนธรรมได้หลอมรวมวัฒนธรรมและความบันเทิงเพื่อให้เป็นรูปแบบในการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นแบบแผนสำหรับสังคม

สมัยใหม่ ในละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง Itaewon Class (ธุรกิจปิดเกมส์แค้น) ได้สร้างปรากฏการณ์การทำอาหารเกาหลี เมนูซูบกิมจิเต้าหู้อ่อน (ซุนดูบูจีเก) ซึ่งประกอบด้วยเป็นช่วงเวลาปี 2563 ที่กรุงเทพฯ ล็อกดาวน์เนื่องจากการระบาดของโรคโควิด 19 ร้านอาหารและห้างสรรพสินค้าต่างๆ ถูกปิด ทำให้หลายๆ คนจำเป็นต้องอยู่บ้าน และทำอาหารกินเองภายในบ้านเพื่อลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อจากการออกไปซื้ออาหารหรือสั่งอาหาร Delivery

จากรายงานของกรุงเทพธุรกิจ เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2663 พบมี 5 ปรากฏการณ์ความสร้างสรรค์ช่วงกักตัว รวมถึงกิจกรรมที่คนไทยปลดปล่อยความน่าเบื่อ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการสวมบทบาทเป็นภรรยาเก่าแก่ พัดแซร่อย เพื่อทำซูบกิมจิเต้าหู้อ่อน ตามรอยละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง Itaewon Class เกิดเป็นกระแสพีแวนอร์ขึ้นจนทำให้ซอสโคชูจังขาดตลาด เพราะซอสโคชูจังเป็นส่วนผสมหลักของซูบกิมจิเต้าหู้อ่อน (กรุงเทพธุรกิจ, 2563)

การที่อุตสาหกรรมคลื่นวัฒนธรรมเกาหลีได้สร้างละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง Itaewon Class เพื่อผลิตภาพลักษณ์ความอร่อยของซูบกิมจิเต้าหู้อ่อน ซึ่งอุตสาหกรรมวัฒนธรรมคลื่นเกาหลีได้สร้างแบบแผนในการดำเนินชีวิตว่าซูบกิมจิเต้าหู้อ่อนเป็นเมนูที่อร่อย สามารถทำได้ง่าย และวัตถุดิบก็สามารถหาซื้อได้ตามซูเปอร์มาร์เก็ตทั่วไป ซึ่งผู้ชมสามารถสร้างประสบการณ์ในการทำอาหารเมนูซูบกิมจิเต้าหู้อ่อนได้ในชีวิตจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่ทุกคนต้องอยู่บ้าน ดังนั้น เมนูนี้จึงไม่ใช่แค่ภาพลักษณ์ความอร่อยที่อยู่เพียงในละครซีรีส์ แต่เป็นประสบการณ์ที่ผู้ชมสร้างได้ในชีวิตจริง โดยที่ผู้ชมสามารถลิ้มลองรสชาติอาหารแบบเดียวกับในละครซีรีส์ที่ตัวเองชื่นชอบ การได้กินอาหารเกาหลีเมนูเดียวกันที่ได้ชมจากในละครซีรีส์ ทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกร่วมในการดูละครซีรีส์ โดยผู้ชมรับรู้ชีวิตในละครซีรีส์ไม่ต่างกับชีวิตจริงที่ผู้ชมสามารถสัมผัสได้เป็นประสบการณ์ตรง ด้วยการกินอาหารตามรอยละครซีรีส์

คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีทำให้ผู้ชมซึมซับวัฒนธรรมการรับประทานอาหารเกาหลี

จากการร่วมรับประทานอาหารในละครซีรีส์เกาหลีจึงเป็นการผลิตซ้ำภาพลักษณ์ความอร่อย และความสนุกสนานในการกินเนื้อย่าง ซึ่งละครซีรีส์เกาหลีได้สร้างอุดมการณ์ด้วยการนำเสนอวัฒนธรรมการกินอาหารแบบบึงย่างเกาหลีให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ซึ่งกลายเป็นภาพลักษณ์ความอร่อยของกิจกรรมที่สร้างความสุข เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบริโภคอาหารบึงย่างเกาหลี เกิดเป็นธุรกิจร้านอาหารบึงย่างเกาหลี

คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีทำให้ผู้ชมซึมซับวัฒนธรรมการรับประทานอาหารเกาหลี ด้วยการทำให้ผู้ชมมองภาพลักษณ์การกินอาหารบึงย่างเกาหลีไปในทิศทางเดียวกันคือ ความหลงใหลในภาพลักษณ์ความอร่อยของอาหารบึงย่างเกาหลีที่เนื้อหาในละครซีรีส์เกาหลีได้สร้างขึ้นว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างความสุข ความสุขจากการกินอาหารบึงย่างคือ การได้กินอาหารร้อนๆ ความสนุกสนานในการกินอาหารร่วมกันจากกิจกรรมการคีบเนื้อวางลงบนเตาบึงร่วมกัน เป็นการครอบงำทางวัฒนธรรม เกิดเป็นปรากฏการณ์การกินอาหารบึงย่างเกาหลีที่ได้แพร่กระจายสู่สังคมไทย ด้วยการสร้างภาพลักษณ์ความอร่อยของอาหารบึงย่างเกาหลี เกิดเป็นร้านอาหารบึงย่างเกาหลี บึงย่างกระทะร้อน บึงย่างหมุกะทะที่ผุดขึ้นราวกับดอกเห็ด ทั้งในห้างสรรพสินค้า หรือร้านค้าทั่วไป ไปทางไหนก็เจอร้านอาหารบึงย่าง ราวกับว่าวัฒนธรรมการกินอาหารบึงย่างเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีเชื่อมโยงโลกในละครกับโลกในชีวิตจริงให้เป็นเนื้อเดียวกัน

ละครซีรีส์เกาหลีเรื่อง Itaewon Class ทำให้เกิดกระแสท่องเที่ยวตามรอยละครเรียกว่า ปรากฏการณ์ Itaewon Class ที่ผู้ชมที่ชื่นชอบละครซีรีส์เรื่องนี้ติดตามรอยละครไปท่องเที่ยวย่านอิทวอน ประเทศเกาหลี เพื่อไปกินอาหารเกาหลีที่มีความคล้ายคลึงกับในละครซีรีส์ นั่นคือ เมนุซูปปิรมิจิต้าหุ้ออน และผัดถั่วงอก

หมูสามชั้น ในร้านอาหารต่างๆ ที่ปรากฏเป็นฉากอยู่ในละคร เนื่องจากการได้ไปเยือนสถานที่เหล่านั้น อย่างร้านกูลบัม ที่มีเมนูซูปกิมจิเต้าหู้อ่อน และผัดถั่วงอกหมูสามชั้น เพื่อให้ผู้ชมได้กินอาหารเกาหลีแบบในละคร รวมถึงการตกแต่งที่ผนังของร้านมีภาพวาดขนาดใหญ่ของพัคแซรยองและโซอีซอนเวอร์ชัน Webtoon ให้นักท่องเที่ยวสามารถถ่ายรูปได้ และเล็มเมนูอาหารยังตกแต่งด้วยรูปของตัวละครในเรื่อง เวอร์ชัน Webtoon นอกจากนี้ยังมีการเปิดเพลงประกอบละครในร้านระหว่างที่ลูกค้ารับประทานอาหารเพื่อสร้างบรรยากาศ ทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกเหมือนหลุดเข้ามาในโลกของละครซีรีส์

จะเห็นได้ว่าคลื่นวัฒนธรรมเกาหลีได้เชื่อมโยงโลกในละครกับโลกในชีวิตจริงให้เป็นเนื้อเดียวกัน ทำให้ผู้ชมรู้สึกว่าตัวเองมีส่วนร่วมในละครซีรีส์ และรู้สึกว่าในชีวิตจริงไม่ต่างกับชีวิตในละคร เป็นประสบการณ์ที่สามารถสัมผัสได้จริง เป็นสิ่งที่ผู้ชมจับต้องได้ซึ่งเป็นประสบการณ์ชุดเดียวกับในละครซีรีส์ ดังนั้น สินค้าทางวัฒนธรรมจึงไม่ใช่เพียงแค่วัตถุที่จับต้องได้ แต่เป็นประสบการณ์ที่ผู้ชมสามารถสัมผัสได้ในชีวิตจริง การได้ไปเยือนสถานที่เหล่านั้นทำให้ผู้ชมรู้สึกว่าตัวเองมีส่วนร่วมในละครซีรีส์ และรู้สึกว่าในชีวิตจริงไม่ต่างกับชีวิตในละคร ซึ่งอุตสาหกรรมคลื่นวัฒนธรรมเกาหลีได้สร้างกระแสการท่องเที่ยวตามรอยละครซีรีส์ เพื่อทำให้เกิดการใช้จ่ายในประเทศเกาหลีใต้ ดังนั้น การไปรับประทานอาหารในร้านที่อยู่ในละครซีรีส์จึงกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่แฟนละครสามารถเข้าถึงได้จริง เพราะชีวิตจริงและละครซีรีส์เกาหลีกลมกลืนกันแยกไม่ขาดจากกัน

ดังที่ ฮอริโคเมอร์และอดอร์โนได้อธิบายปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมว่า อุตสาหกรรมวัฒนธรรมได้หลอมรวมวัฒนธรรมและความบันเทิง เพื่อให้เป็นรูปแบบในการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นแบบแผนสำหรับสังคมสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญด้วยเทคโนโลยีการผลิตเพื่อผลิตสินค้าแบบจำนวนมาก เพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นและสังคมที่ใหญ่ขึ้น ซึ่งระบบทุนนิยมได้ใช้สื่อ

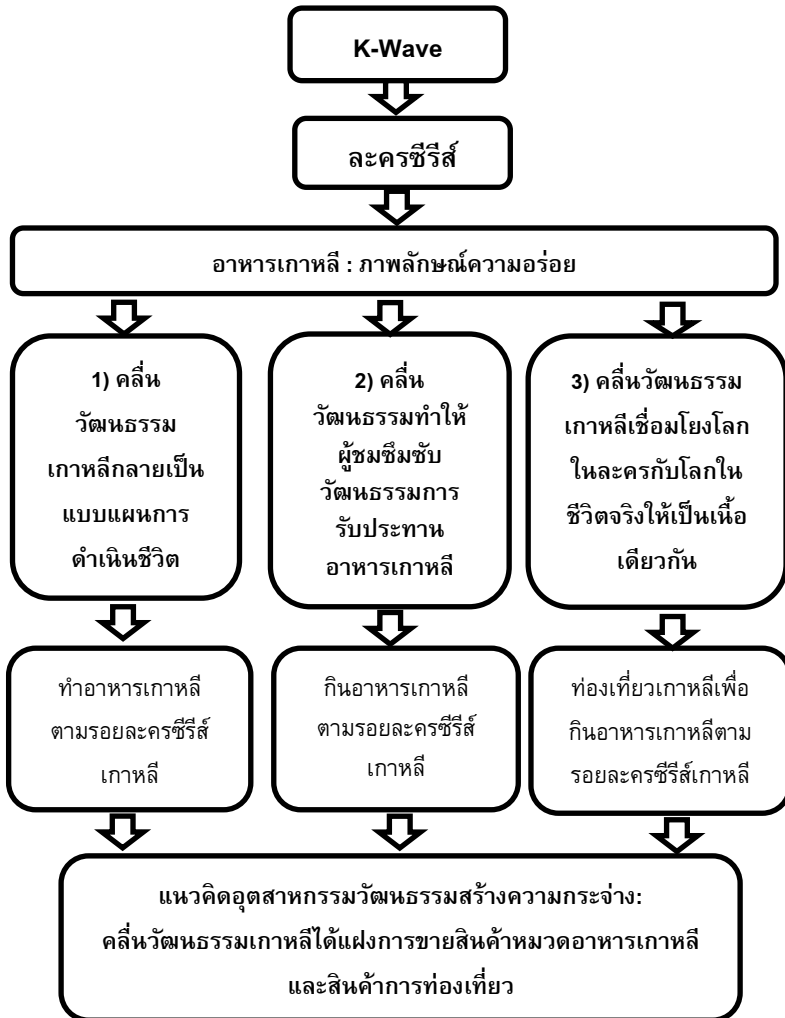
โทรทัศน์และภาพยนตร์ในการสร้างภาพลักษณ์ และแบบแผนการดำเนินชีวิตให้ เกิดการรับรู้ในสังคมจนผู้ชมไม่สามารถแยกชีวิตจริงออกจากภาพยนตร์ได้ นั่น คือ “ชีวิตจริง” ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของภาพยนตร์ ไม่มีพื้นที่ให้ผู้ชมได้คิด จินตนาการ ไม่สามารถตอบโต้กับโครงสร้างในภาพยนตร์ สูญเสียความเป็น ตัวตนของตัวเอง” (Adorno & Horkheimer, 1992, p. 126)

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ชีวิตจริงกลายเป็นรูปแบบเดียวกับในภาพยนตร์ เนื่องจากผู้ชมยอมรับและไม่เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ปรากฏอยู่ใน ภาพยนตร์กับสภาพความเป็นจริงที่พวกเขาอาศัยอยู่ จนในที่สุดผู้ชมไม่มีอิสระ หรือไม่มีที่ว่างสำหรับจินตนาการหรือเปิดโอกาสให้ผู้ชมสะท้อนความคิดและ ไตร่ตรองอีกด้วย ขั้นตอนเหล่านี้ยังได้ทำลายคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ เพราะ ว่า ผลผลิตต่างๆ ที่มาจากอุตสาหกรรมวัฒนธรรม เกิดจากการลอกเลียนแบบที่ สมบูรณ์แบบ รูปแบบมีความสำคัญกว่าเนื้อหา และความเป็นสุนทรีย์ของ อุตสาหกรรมวัฒนธรรมได้คุกคามการสร้างสรรค์ทางจิตวิญญาณ นับตั้งแต่науๆ อย่างมาผนวกรวมกันถือว่าเป็นวัฒนธรรมและได้กลืนกลายทุกสิ่งทุกอย่างไป

กล่าวโดยสรุป บทความวิจัยชิ้นนี้ได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการ ผลิตทางวัฒนธรรม โดยการทำงานของอุตสาหกรรมวัฒนธรรมในคลื่นวัฒนธรรม เกาหลีกับอาหารเกาหลี ซึ่งเกิดจากคลื่นวัฒนธรรมเกาหลี (K-Wave) ได้สร้าง ละครซีรีส์เกาหลี เพื่อการสร้างภาพลักษณ์ความอร่อยของอาหารเกาหลีให้ กลายเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้ชม มีผลทำให้ผู้ชมซึมซับวัฒนธรรมการ รับประทานอาหารเกาหลี เพื่อสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับอาหารเกาหลีผ่านละคร ซีรีส์เกาหลี และคลื่นวัฒนธรรมเกาหลียังเชื่อมโยงโลกในละครกับโลกในชีวิตจริง ให้เป็นเนื้อเดียวกัน นั่นคือ

- การทำอาหารเกาหลีตามรอยละครซีรีส์เกาหลี
- การกินอาหารเกาหลีตามรอยละครซีรีส์เกาหลี
- การท่องเที่ยวเกาหลีเพื่อกินอาหารเกาหลีตามละครซีรีส์เกาหลี

ดังนั้น แนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรมจึงช่วยสร้างความกระจำงและ
วิพากษ์คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีที่แฝงการขายสินค้าหมวดอาหารเกาหลีและสินค้า
การท่องเที่ยวเกาหลีไปเรียบร้อยแล้ว ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพการทำงานของอุตสาหกรรมวัฒนธรรม: คลื่นวัฒนธรรมเกาหลีกับอาหารเกาหลี

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2563). 5 ปรากฏการณ์ความสร้างสรรค์ ช่วงกักตัวรวมกิจกรรม
ที่คนไทยปลดปล่อยความน่าเบื่อ. สืบค้นจาก
<https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/876252>
- จารุวรรณ เจตเกษกิจ. (2555). จับตามองยุทธวิธีอาหารเกาหลีเจาะตลาดโลก.
วารสารอุตสาหกรรมสาร. 55(มกราคม-กุมภาพันธ์), 36-38.
- จิต ผลิต. (2554). เกาหลีใต้ผู้นำอุตสาหกรรมวัฒนธรรมยุคใหม่. วารสาร
อุตสาหกรรมสาร. 54(พฤศจิกายน-ธันวาคม), 25-26.
- นวรรตน์ ชื่น. (2560). น้ำแข็งใสเกาหลี บิงซู (Bingsu): ภาพสะท้อนวัฒนธรรม
กระแสนิยมอาหารเกาหลีใน สังคมไทย กรณีศึกษา ร้านน้ำแข็งใสบิงซู
ย่านสยามสแควร์. รายงานการศึกษาเฉพาะบุคคลปริญญา
ศิลปศาสตรบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุศยรินทร์ สัจจะวรรณ. (2555). ภาพลักษณ์วัฒนธรรมเกาหลีผ่านละคร
โทรทัศน์ชุดแดจังกึม. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภริตา วิริยะรังสฤษฎ์. (2553). กินแบบเกาหลี. กรุงเทพฯ: แม็บบุค.
- วีรวัดน์ อินทรพร. (2557). “นวนิยายแนวปรุรงสปรุรงรัก: อาหารกับมิติความเป็น
หญิง ในวรรณกรรมไทยยุคออนไลน์”. ที่พรรคณภษาวรรณกรรม
วัฒนธรรมการสื่อสารในโลกยุคเปลี่ยนผ่าน. นครปฐม: หยิน หยาง.
- เศรษฐพันธ์ กระจำวงศ์. (2549). เกาหลีพีเวอร์: การถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านสื่อ.
สืบค้นจาก
<http://www.mfa.go.th/saranrom/contents/ebook/ebook-20122805-105318/#/25/zoomed>

สระริลา ป้องพิมพ์. (2551). การถ่ายทอดวัฒนธรรมเกาหลีผ่านภาพยนตร์ซีรีส์
กรณีศึกษา: เรื่องแดจังกึม จอมนางแห่งวังหลวง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สุรีย์พร นิพัฏฐวิทยา. (2549). “เหลียวหลังแลหน้ากับการพัฒนาเกาหลีใต้”.
วารสารสังคมศาสตร์. มศว. (มกราคม-ธันวาคม), 33-41.

อลิสา วิทวัสกุล. (2549). การประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ประเทศสาธารณรัฐ
เกาหลีผ่านละครโทรทัศน์แดจังกึมจอมนางแห่งวังหลวง. วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (1992). *Dialectics of Enlightenment*.
London: Verso.

Akdongraphael. (2555). *Daejanggeum*. สืบค้นจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=Tiix1CNkalo>

Creatrip ก็เกาหลีไง. (2562). สายเนื้อ! คนรักบ๊องๆ! นี่คือวิดีโอเกี่ยวกับวิธีการ
ทานเนื้ออย่างแบบคนเกาหลี. สืบค้นจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=8JfeDXOw1y0&t=70s>

Hi Prae. (2563). ตามรอยซีรีส์ *Itaewon Class* ไปกินซูปเต้าหู้อ่อนที่ร้านทันสมัย.
สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=-KnsNvh034>

KaoSupaassra. (2563). กินกับแก้ว EP.10 ทำอาหารตามรอยซีรีส์เกาหลี.
สืบค้นจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=8zQFfl7zEuw&t=821s>

Sanook. (2563). บั๊กหมด เที้ยวตามรอยซีรีส์ *Itaewon Class* ไควิตเฟลอเจอกัน
ที่ทันสมัย. สืบค้นจาก <https://www.sanook.com/travel/1420721/>

Scoop Viewfinder. (2563). *FoodFinder: 002* จาปากูรีของคุณนาย. สืบค้นจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=u-RRu9KKP-k&t=291s>

Voluntary Agency Network of Korea. (2010). *Hansik*. Retrieved from

<http://korea.prkorea.com/worldpress/english/2012/03/23/>

[hansik/](#)

หน้าที่ต่อความทรงจำและความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ใน
ปอล ริเคอร์

The duty of memory and its relationship to history in

Paul Ricoeur

เกษฎากร บุญครองธรรม¹

Jesadakorn Boonkrongtham

jesadakorn.b@gmail.com

Received: 28/04/65 Revised: 27/05/65 Accepted: 27/05/65

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ของปอล ริเคอร์ โดยริเคอร์เสนอว่าหน้าที่ต่อความทรงจำคือหน้าที่ต่อความยุติธรรม ในด้านหนึ่ง ริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำไม่ใช่สิ่งที่เราต่างคนต่างจำ แต่ความทรงจำคือการนำเสนออดีตที่อาศัยการสนับสนุนจากสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าว การมีความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงความยุติธรรมต่อคนอื่น ในขณะเดียวกัน ความทรงจำยังเป็นที่ต้องอาศัยประวัติศาสตร์เพื่อที่เราจะสามารถยืนยันความจริงร่วมกับคนอื่น ประวัติศาสตร์ทำให้เราสามารถตระหนักถึงความทรงจำบาดแผลที่ไม่ถูกจดจำโดยสังคม จากการศึกษาข้อถกเถียงของริเคอร์ บทความนี้เสนอว่าหน้าที่ต่อความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ในการจดจำข้อเท็จจริงบางอย่าง แต่เป็นหน้าที่ในการมีความยุติธรรมต่อความทรงจำของคนอื่น

คำสำคัญ: ความทรงจำ; ประวัติศาสตร์; ความยุติธรรม

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความทรงจำและการนำเสนออดีตในปอล ริเคอร์” ได้รับทุนจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระชนมายุ 60 พรรษา

¹ นิสิตหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

This article examines the idea of the duty of memory in Paul Ricoeur's *Memory, History, Forgetting*. Ricoeur proposes the conception of the duty of memory as a duty of justice. For Ricoeur, memory is not what we remember individually, but memory is a representation of the past that requires support from the community. And if memory requires support from the other, what one remembers can be justice or injustice to the other. Also, memory is essentially related to history, because it is only in history that one can affirm the truth with others. In this way, history allows us to recognize traumatic memories that are not remembered by the community. In conclusion, this article argues that the duty of memory is not a duty to remember a particular fact, but it is a duty to do justice to the memory of the other.

Keywords: memory; history; justice

บทนำ

ความทรงจำเป็นส่วนสำคัญในชีวิตของเรา เราทุกคนต่างมีความทรงจำเป็นของตัวเอง บางคนอาจเก็บความทรงจำเอาไว้มากมาย เมื่อนึกย้อนกลับไปถึงสิ่งต่างๆ ภาพความทรงจำก็ยิ่งปรากฏชัดเจน บางคนอาจรู้สึกที่ตัวเองเป็นคนขี้ลืม แต่ในชั่วขณะที่สามารถนึกย้อนไปถึงอะไรบางอย่างได้ คนคนนั้นย่อมตระหนักว่าสิ่งที่เขาหลงลืมไปไม่ได้สูญหายไปไหน เขาเพียงต้องใช้ความพยายามในการค้นหาความทรงจำนั้น ความทรงจำบางอย่างที่เกิดขึ้นกับเราเมื่อนานมาแล้ว เช่น ความทรงจำในวัยเด็ก เราอาจคิดว่าช่วงเวลาในอดีตกับปัจจุบันนั้นห่างไกลกันมาก แต่เมื่อเราได้พบเจอกับกลุ่มเพื่อนสนิท ได้กลับไปยังสถานที่

ที่เราคุ้นเคย ได้พูดคุยเรื่องราวต่างๆ กับเพื่อนของเรา ความทรงจำในอดีตก็อาจย้อนคืนกลับมาได้ทุกเมื่อ ความทรงจำเป็นสิ่งที่ยืนยันเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้น รวมถึงยืนยันตัวตนของเราที่เป็นเจ้าของความทรงจำนั้น

ในขณะที่เดียวกัน ความทรงจำก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่ชัดเจนต่อเราเสมอไป ความทรงจำบางอย่างเราอาจไม่มั่นใจว่าเคยเกิดขึ้นจริงรีเปลา ความทรงจำของเราอาจเปลี่ยนแปลงหรือถูกบิดเบือนไปตามกาลเวลา ความไม่ชัดเจนของความทรงจำที่เกิดขึ้นนี้นำไปสู่คำถามว่า หากไม่มีอะไรที่สามารถเป็นหลักฐานยืนยันความทรงจำของเราได้เลย แล้วเราจะเชื่อมั่นในความทรงจำของเราได้อย่างไร ประเด็นเรื่องความทรงจำได้กลายเป็นปัญหาสำคัญในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จากผลพวงของสงครามที่ก่อให้เกิดความทรงจำบาดแผล (traumatic memories) และจากเหตุการณ์การปฏิเสธโฮโลคอสต์ (holocaust denial) โดยในเวลานั้น กลุ่มผู้สนับสนุนนาซีได้ออกมาโต้แย้งว่า เหตุการณ์โฮโลคอสต์หรือการฆ่าสังหารหมู่ชาวยิวโดยการรมแก๊สเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริง แน่หนอนว่าผู้เสียหายโดยตรงที่สามารถยืนยันการมีอยู่ของห้องรมแก๊สได้ก็ย่อมเป็นชาวยิวที่ถูกฆาตกรรมและทำลายหลักฐานไปแล้ว แต่จากการศึกษาจำนวนของชาวยิวที่ถูกจับกุมที่ค่ายกักกันเอาชวิทซ์และจากคำให้การของวิศวกรที่สร้างเตาเผาให้กับทหารนาซี เราต่างสามารถยืนยันได้ว่าเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง แต่แม้ว่าจะมีการนำเสนอเอกสารหลักฐานต่างๆ เป็นที่ชัดเจน ก็ยังคงมีกลุ่มผู้สนับสนุนนาซีที่ปฏิเสธประวัติศาสตร์บาดแผลที่เกิดขึ้น (Vidal-Naquet, 1992, pp.18-19)

ปัญหาดังกล่าวได้นำไปสู่ข้อถกเถียงในหมู่นักวิชาการและนักประวัติศาสตร์ว่าเราควรมีท่าทีต่อการปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์อย่างไร ในบทความเรื่อง History and the “Duty to Memory” in Postwar France The Pitfalls of an Ethics of Remembrance (2004) ริชาร์ด เจ โกลสัน (Richard J. Golsan) ได้ชี้ให้เห็นว่าการถกเถียงเรื่องความทรงจำเป็นปัญหาสำคัญในฝรั่งเศส เนื่องจากในช่วงเวลานั้นได้มีการพบว่ารัฐบาลฝรั่งเศสมีส่วนร่วมรู้เห็นในการจับกุม

ชาวยิวส่งให้ทหารนาซีด้วย ในกลุ่มนักวิชาการฝรั่งเศสจึงมีการเสนอแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ (*devoir de mémoire*) โดยในเวลานั้นประเทศสมาชิกสภายุโรปได้ร่วมกันบัญญัติกฎหมายที่สั่งห้ามไม่ให้ใครสามารถปฏิเสธข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโฮโลคอสต์ได้ การกำหนดให้ผู้คนในสังคมยอมรับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นกระบวนการที่ทำให้การสืบสวนความผิดและการลงโทษผู้กระทำผิดนั้นเป็นไปได้ แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นข้อเสนอสำคัญที่ป้องกันไม่ให้การกระทำผิดของรัฐบาลฝรั่งเศสเป็นสิ่งที่ถูกหลงลืมไปตามกาลเวลา (Golsan, 2001, p.26)

อย่างไรก็ตาม โกลสันได้ชี้ให้เห็นว่าข้อเรียกร้องต่อการมีความทรงจำนี้อาจนำไปสู่การบิดเบือนกฎหมายได้ เช่น การตัดสินคดีของเคลาส์ บาร์บี (Klaus Barbie) ผู้เป็นทหารในสังกัดหน่วยเอสเอสของพรรคนาซีเยอรมัน โดยบาร์บีเป็นหนึ่งในผู้ออกคำสั่งกวาดล้างขบวนการฝ่ายต่อต้านของฝรั่งเศส (French Resistance) และเป็นผู้จับกุมชาวยิวเพื่อส่งตัวไปให้กับพรรคนาซีในเยอรมัน โดยในปี 1983 หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 บาร์บีได้ถูกจับกุมตัวมาดำเนินคดีในฝรั่งเศส แม้ว่าสิ่งที่บาร์บีทำกับชาวยิวในเวลานั้นจะมีความผิดในฐานะที่เป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (crimes against humanity) แต่กฎหมายกลับไม่สามารถเอาผิดกับบาร์บีในส่วนที่เขาออกคำสั่งฆ่าสังหารฝ่ายต่อต้านของฝรั่งเศสได้ เนื่องจากการกระทำดังกล่าวถือเป็นอาชญากรรมสงคราม (war crimes) ซึ่งเกิดจากการที่เขาเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของพรรคนาซีในเวลานั้น เหตุการณ์ดังกล่าวจึงไม่สามารถที่จะถูกตัดสินว่าเป็นการกระทำความผิดของบาร์บีโดยตรง ด้วยเหตุนี้ความทรงจำบาปผลของฝ่ายต่อต้านจึงไม่ได้รับความเป็นธรรม ความไม่พอใจต่อคำตัดสินของศาลได้นำไปสู่การแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับอาชญากรรมต่อมนุษยชาติว่าไม่ได้เป็นการกระทำผิดด้วยเหตุผลทางด้านเชื้อชาติเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมไปถึงการกระทำความผิดต่อคนอื่นที่เป็นผลมาจากนโยบายดังกล่าวด้วย (Golsan, 2004, p.29) แม้การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจะทำให้การออกคำสั่งกวาดล้างขบวนการฝ่ายต่อต้านของฝรั่งเศสกลายเป็นความผิดของบาร์

บืออย่างชัดเจน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือการใช้ความรุนแรงของรัฐบาลฝรั่งเศสเองก็ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายด้วย เช่น การใช้ความรุนแรงทางทหารกับชาวแอลจีเรีย จากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้น ข้อเรียกร้องต่อความทรงจำและหลักการของกฎหมายจึงไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสมอไป เราจะเห็นถึงข้อถกเถียงของนักประวัติศาสตร์อย่างองรี รูโซ (Henry Rousso) ใน *Vichy: An Ever-Present Past* (1998) และทเวตัน โทโดรอฟ (Tzvetan Todorov) ใน *The Uses and Abuses of Memory* (2004) ที่เสนอว่าปัญหาของความทรงจำบาดแผลไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการเสนอแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำเพียงอย่างเดียว (Golsan, 2004, pp.35-37) เพราะการบังคับให้ผู้คนในสังคมจดจำเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นสิ่งที่นำไปสู่คำถามว่า ความทรงจำอะไรบ้างที่สังคมต้องจดจำ ใครจะเป็นคนตัดสินว่าอะไรควรจำไม่ควรจำ ความทรงจำที่เราถูกบังคับให้จดจำจะเป็นความทรงจำเพียงหนึ่งเดียวที่ไม่มีข้อโต้แย้งอะไรเลยรีเปล่า

ในบทความนี้ ผู้เขียนศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* (2004) ของปอล ริเคอร์ (Paul Ricoeur) โดยริเคอร์เสนอว่า หน้าที่ต่อความทรงจำไม่ได้เป็นหน้าที่ต่อการจดจำข้อเท็จจริงในอดีต แต่เป็นหน้าที่ในการมีความยุติธรรมต่อความทรงจำของคนอื่น โดยแนวคิดเรื่องหน้าที่เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นพันธะความรับผิดชอบ (obligation) ที่เรามีต่อคนอื่น แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำไม่ใช่สิ่งที่เราต่างคนต่างจำ แต่การมีความทรงจำของเราเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงความยุติธรรมต่อคนอื่น

ข้อเสนอเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากจุดยืนทางปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) ของริเคอร์ เนื่องจากโดยทั่วไปเรามักเข้าใจความทรงจำเป็นสภาวะสำนึกของปัจเจก (mental state) ความทรงจำเป็นประสบการณ์การรับรู้อดีตในมุมมองของเราแต่ละคน แต่ริเคอร์ชี้ให้เห็นปัญหาว่า หากเราเข้าใจความทรงจำเป็นสภาวะของสำนึก เราย่อมมองไม่เห็นความทรงจำ

ในมิติความสัมพันธ์กับสังคม ส่งผลให้การคิดเรื่องความทรงจำร่วม (collective memory) เป็นไปไม่ได้ สำหรับริเคอร์แล้ว การจะเสนอว่าการมีความทรงจำเป็นพันธะหน้าที่ที่เรามีต่อคนอื่น เราจึงจำเป็นต้องย้อนกลับไปพิจารณาปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำเพื่อชี้ให้เห็นว่าความทรงจำที่เป็นประสบการณ์ของปัจเจกจะเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับคนอื่นและสังคมได้อย่างไร (Ricoeur, 2004, pp.109-133)

ในขณะที่เดียวกัน หากความทรงจำเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการสนับสนุนของผู้อื่นและสังคม เราจะเห็นว่าในบางครั้ง ความทรงจำของเรา ก็อาจเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือขอบเขตความเข้าใจของสังคม เช่น ในกรณีของเหตุการณ์โฮโลคอสต์ จากปัญหาที่เกิดขึ้น ประวัติศาสตร์จึงกลายมามีบทบาทสำคัญ เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้การนำเสนอความทรงจำบาดแผลนั้นเป็นไปได้ ประวัติศาสตร์ทำให้เราสามารถศึกษาความทรงจำในความสัมพันธ์กับเหตุการณ์อื่นๆ ประวัติศาสตร์ทำให้การรับรู้อดีตของเราไม่ได้จำกัดอยู่ในสิ่งที่เราอยากจำ แต่การรับรู้อดีตของเรายังต้องขยายไปสู่ความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้น (Ricoeur, 2004, pp.248-260, 314-332)

ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์นี้ เราจะเห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถตรวจสอบความทรงจำและมีการถกเถียงร่วมกับคนอื่นได้ การศึกษาเอกสารหลักฐานเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถรับรู้ความจริงในประวัติศาสตร์ (truth in history) ร่วมกับคนอื่น และประวัติศาสตร์ยังมีส่วนสำคัญในการนำเสนอความทรงจำบาดแผลให้ปรากฏสู่การรับรู้ของสังคม ในขณะที่เดียวกัน การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลยังทำให้เราเห็นข้อจำกัดของประวัติศาสตร์ ที่ความทรงจำบาดแผลไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่เราสามารถศึกษาทำความเข้าใจ แต่ความทรงจำบาดแผลยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับคนอื่นที่อยู่ร่วมกับเราในประวัติศาสตร์ ปัญหาของความทรงจำบาดแผลจึงเป็นปัญหาของความยุติธรรมทางสังคม จากการศึกษาข้อถกเถียงของริเคอร์ บทความนี้จึงเสนอว่าหน้าที่ต่อความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ในการจดจำ

ข้อเท็จจริงบางอย่าง แต่เป็นหน้าที่ในการมีความยุติธรรมต่อความทรงจำของคนอื่น

ในส่วนต่อไปของบทความ ลำดับแรก ผู้เขียนศึกษาข้อถกเถียงต่อแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำในบทความเรื่อง “*The Uses and Abuses of Memory*” (2004) ของทเวตัน โทโตรอฟและใน *Memory, History, Forgetting* (2004) ของปอล ริเคอร์ ทั้งสองต่างชี้ให้เห็นความสำคัญของความยุติธรรมต่อการมีความทรงจำ แต่การวิเคราะห์ปัญหาเรื่องความทรงจำของริเคอร์ยังชี้ให้เห็นปัญหาของความทรงจำในมิติทางปรากฏการณ์วิทยาและมิติความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ในลำดับที่สอง ผู้เขียนเสนอว่า การจะเข้าใจแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำของริเคอร์ เราจำเป็นต้องย้อนกลับไปสำรวจปรากฏการณ์ของความทรงจำเพื่อชี้ให้เห็นว่าความทรงจำไม่ใช่สภาวะของสำนึกที่ตัดขาดจากคนอื่นและสังคม แต่ความทรงจำเป็นการนำเสนออดีต (the representation of the past) ที่เกิดขึ้นผ่านภาษา ในลำดับที่สาม ผู้เขียนศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ โดยประวัติศาสตร์มีบทบาทในการขยายขอบเขตความเข้าใจที่เรามีต่ออดีต การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถตระหนักถึงความทรงจำขาดผลที่เกิดขึ้น ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์นี้ ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่เราต่างคนต่างจำ แต่ความทรงจำยังเรียกร้องให้เรามีศีลธรรมต่อคนอื่น ด้วยเหตุผลนี้ หน้าที่ต่อความทรงจำจึงเป็นหน้าที่ในการมีความยุติธรรมต่อความทรงจำของคนอื่น

1. ข้อถกเถียงเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ

ปอล ริเคอร์เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) และศาสตร์การตีความ (hermeneutics) โดยแม้ว่าปรัชญาของริเคอร์จะมีประเด็นศึกษาหลักอยู่ที่การศึกษาทางด้านศาสตร์การตีความ เช่นใน *Time and Narrative* (1984-1988) ที่ริเคอร์เสนอว่าการที่มนุษย์จะศึกษาทำความเข้าใจประสบการณ์ของตนเองที่เปลี่ยนแปลงไปใน

เวลา มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของเวลาโดยตรงได้ แต่มนุษย์จำเป็นต้องเข้าใจประสบการณ์ของตนผ่านเรื่องเล่า (narrative) และการวางโครงเรื่อง (emplotment) การเล่าเรื่องเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถร้อยเรียงประสบการณ์ในความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน การร้อยเรียงประสบการณ์ภายใต้การดำเนินไปของโครงเรื่องเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถตีความทำความเข้าใจการกระทำของตนเองได้ ในด้านหนึ่ง การศึกษาเกี่ยวกับการตีความ (interpretation) และการทำความเข้าใจ (understanding) จึงต้องเริ่มต้นจากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเป็นระเบียบวิธีทางปรัชญาในการศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆ ผ่านการละวางความเชื่อและการตัดสินทั้งหมดของเราและย้อนกลับไปพิจารณาประสบการณ์ที่สิ่งต่างๆ ปรากฏต่อเรา แต่ในขณะที่เดียวกัน ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นว่าการศึกษาปรากฏการณ์นี้ยังเป็นสิ่งที่แยกไม่ขาดจากการตีความทำความเข้าใจของมนุษย์ การที่มนุษย์รับรู้ประสบการณ์ของตนเองผ่านเรื่องเล่าเป็นสิ่งที่นำไปสู่ตัวตนและความเข้าใจ (Ricoeur, 1988, pp.245-248)

งานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* (2004) เป็นงานเขียนชิ้นสำคัญต่อจาก *Time and Narrative* (1984-1988) โดย *Memory, History, Forgetting* (2004) เป็นการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาที่ริเคอร์ย้อนกลับไปพิจารณาลักษณะที่เป็นปัญหาของความทรงจำ สำหรับริเคอร์แล้ว ความทรงจำเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่เรานำมาถกทอเป็นเรื่องเล่าและกลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวตน การที่เราศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเล่าจึงไม่สามารถละเลยการศึกษาความทรงจำซึ่งเป็นประสบการณ์แรกเริ่มของการมีเรื่องเล่าได้ อย่างไรก็ตาม การรับรู้อดีตและการเล่าเรื่องของเราก็ไม่ได้มีขอบเขตข้อจำกัดเฉพาะในพื้นที่ของความทรงจำเสมอไป แต่เรายังรับรู้อดีตผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เราเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนและเรื่องเล่ามากยิ่งขึ้น (Ricoeur, 2004, pp.84-85)

จากจุดตั้งต้นของประเด็นศึกษาเรื่องความทรงจำ ริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นหนึ่งในปัญหาทางปรัชญาที่มีการถกเถียงยาวนานตั้งแต่สมัย

กรีก เช่นในงานเขียนเรื่อง *Meno* และ *Phaedo* ของเพลโต โดยการถกเถียงเรื่อง ความทรงจำในปรัชญาของเพลโตเป็นการถกเถียงเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้ และความจริง สำหรับเพลโต การเสนอทฤษฎีเรื่องความทรงจำเป็นการตอบ คำถามทางญาณวิทยาและอภิปรัชญา เนื่องจากเพลโตเชื่อว่าธรรมชาติของ ความรู้คือการระลึกถึงสิ่งที่เรารู้มาก่อนแล้ว การระลึกถึงความทรงจำจึงเป็น แนวทางในการเข้าถึงความจริงซึ่งดำรงอยู่ในโลกก่อนหน้าโลกที่เราอาศัยอยู่ คือ โลกของแบบ (Allen, 1959, p.165-174)

แต่ปัญหาเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 กลับมี ลักษณะที่แตกต่างจากคำถามเรื่องความทรงจำในปรัชญาก่อนหน้า เนื่องจาก ปัญหาเรื่องความทรงจำไม่ได้เป็นคำถามทางอภิปรัชญาหรือญาณวิทยาอีกต่อไป แต่ความทรงจำกลายเป็นปัญหาทางสังคมและศีลธรรม ยกตัวอย่างเช่น ในกรณี ของการปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์ที่นำไปสู่คำถามว่า เราจำเป็นจะต้องมี กฎหมายในการควบคุมจัดการเรื่องความทรงจำไม่ให้เกิดการละเมิดผู้อื่นเกิดขึ้นรี เบลา แนวคิดเรื่องความทรงจำจึงกลายเป็นสิ่งที่ถูกถกเถียงในระดับสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลานั้นที่กรอบความคิดเรื่องความทรงจำไม่ได้มองความ ทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจกเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังถูกมองเป็น ปรากฏการณ์ร่วมในระดับสังคมด้วย เช่นในงานของฮาล์บวักส์ (1992) ที่เสนอว่า ความทรงจำเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกรอบทางสังคม (*social cadre*) โดยเราอาจนึกถึงความทรงจำในวัยเด็กที่ความทรงจำต่าง ๆ ของเราเกิดขึ้นใน ความสัมพันธ์กับพ่อแม่หรือผู้ปกครองของเราเสมอ จากการที่มนุษย์ไม่สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตัวคนเดียว ความทรงจำจึงเป็นประสบการณ์ที่เรามีร่วมกับ คนอื่น เราสามารถยืนยันเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในอดีตจากการสอบถามคนอื่น ได้ ฮาล์บวักส์ชี้ให้เห็นว่า หากความทรงจำเป็นสิ่งที่เราจดจำโดยไม่ยึดโยงกับคน อื่นหรือสังคมเลย ความทรงจำของเราก็ย่อมเลื่อนลางไม่ต่างจากความฝัน ความ ทรงจำที่อยู่ในตัวเราเพียงอย่างเดียวเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถตรวจสอบความ ถูกต้องอะไรได้

ในแง่หนึ่ง หากเราเห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยสังคมและอาศัยการเคารพยอมรับของคนอื่นอยู่เสมอ การปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์จึงเป็นเรื่องที่มีความร้ายแรง เนื่องจากการปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นการปฏิเสธประสบการณ์ ความทรงจำ และตัวตนของเหยื่อผู้ถูกกระทำ รวมทั้งยังเป็นการปฏิเสธการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์มนุษยชาติด้วย ด้วยเหตุนี้ การปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์จึงเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถยอมให้เกิดขึ้นได้ ปัญหาการปฏิเสธโฮโลคอสต์ที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ ซึ่งก่อให้เกิดกฎหมายสั่งห้ามไม่ให้มีใครปฏิเสธข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์โฮโลคอสต์

อย่างไรก็ตาม ในการถกเถียงเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำก็มีผู้ออกมาโต้แย้งว่า ปัญหาเรื่องความทรงจำเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแก้ไขด้วยการบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียว เพราะการบังคับให้ผู้คนในสังคมจดจำเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะนำไปสู่คำถามว่า ความจริงที่เราควรจะต้องจดจำเป็นความจริงที่ไม่มีข้อโต้แย้งอะไรเลยรีเปลา เช่น การที่ประธานาธิบดี Chirac ของฝรั่งเศสออกมาประกาศยอมรับความผิดพลาดของรัฐบาลที่มีส่วนรู้เห็นในการจับกุมชาวยิวส่งให้กับทหารนาซี และเรียกร้องให้ผู้คนในสังคมจดจำความผิดพลาดดังกล่าว แต่ความทรงจำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชาวฝรั่งเศสบางกลุ่มไม่ยอมรับ เช่น ฝ่ายขวาในเวลานั้น เนื่องจากฝ่ายขวาในเวลานั้นไม่ได้มองตัวเองเป็นผู้มีส่วนรู้เห็นกับนาซีเยอรมัน แต่จัดจำตนเองในฐานะที่เป็นผู้ต่อสู้กับทหารนาซีต่างหาก (Golsan, 2001, p.27)

ในแง่หนึ่ง การอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำจึงก่อให้เกิดข้อสงสัยว่า แล้วอะไรบ้างเป็นสิ่งที่เราต้องจดจำ ความทรงจำเป็นสิ่งที่บังคับกันได้จริงรีเปลา ใครจะเป็นผู้กำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ต้องจดจำ อะไรเป็นสิ่งที่ต้องถูกลืม ดังนั้นแล้ว การจะจัดการกับปัญหาความทรงจำจึงไม่ได้เป็นเรื่องของกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ปัญหาเรื่องความทรงจำยังเรียกร้องกระบวนการคิดในมิติศีลธรรมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อความทรงจำไม่ได้เป็นเรื่องของใครคนใดคนหนึ่งอีกต่อไป

แต่การถกเถียงเรื่องความทรงจำในศตวรรษที่ 20 ยังชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกับผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม (Halbwachs, 1980, pp.22-49)

แต่การจะจัดการกับปัญหาเรื่องความทรงจำโดยการอาศัยหลักศีลธรรมก็ไม่ใช่ง่าย ในบทความเรื่อง *"The Uses and Abuses of Memory"* (2001) โทโดรอฟได้ชี้ให้เห็นว่าเราต่างใช้ความทรงจำเพื่อเป้าหมายส่วนตัวของเราทั้งนั้น เราต่างจดจำเหตุการณ์ที่มีความหมายกับเรา ในขณะที่เรื่องราวบางอย่างที่ไม่ได้สำคัญกับเรา เราก็ยอมหลงลืมมันไป ความทรงจำของมนุษย์ไม่สามารถจดจำทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่หลงลืมอะไรได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงดูเหมือนว่าเราไม่สามารถหากฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานทางศีลธรรมในเรื่องเกี่ยวกับความทรงจำได้ เนื่องจากความทรงจำเป็นสิ่งที่ขึ้นตรงต่อความเป็นปัจเจกของเราแต่ละคน

แต่แม้ความทรงจำจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกแต่ละคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โทโดรอฟก็ชี้ให้เห็นว่า เมื่อความทรงจำเข้ามาสู่พื้นที่สาธารณะ ความทรงจำก็ควรจะเป็นสิ่งที่เราสามารถตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมได้ ยกตัวอย่างเช่น ความทรงจำที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในกรณีของนาซีเยอรมัน ฟาสซิสต์ในอิตาลี หรือลัทธิตotalitarian ในรัสเซีย รัฐเผด็จการเหล่านี้ใช้ประโยชน์จากความทรงจำโดยอาศัยการเลือกจำอดีตในบางแง่มุมเพื่อนำมาสนับสนุนความภาคภูมิใจในชาติ แต่การจำกัดความทรงจำของสังคมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันย่อมเป็นการปฏิเสธความทรงจำของผู้คนในสังคมที่อาจจดจำอดีตในแง่มุมที่ต่างออกไป สำหรับโทโดรอฟแล้ว การพูดถึงความทรงจำในพื้นที่สาธารณะจึงเรียกร้องให้เราต้องมีบรรทัดฐานทางศีลธรรมที่ความทรงจำจะต้องไม่ถูกควบคุมโดยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โทโดรอฟได้เสนอว่าเราสามารถประเมินคุณค่าของความทรงจำได้ผ่านการใช้หลักของความยุติธรรม (the principles of moral justice) (Todorov, 2001, pp.14-16)

โทโดรอฟมองว่าหากเราแบ่งกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มผู้ให้ผลประโยชน์ (benefactor) 2. กลุ่มผู้รับผลประโยชน์

(beneficiary) 3. กลุ่มผู้ก่อความชั่วร้าย (evildoer) 4. กลุ่มผู้ตกเป็นเหยื่อ (victim) เราจะเห็นว่า ความทรงจำมักจะเป็นสิ่งที่ถูกอ้างถึงเพื่อระบุงบอक्तตัวตนของเราในฐานะที่เป็นผู้ให้ผลประโยชน์หรือเป็นผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ เนื่องจากทั้งจุดยืนดังกล่าวทำให้เรามีภาพลักษณ์ต่อตัวเราเองในด้านที่ดี ในขณะที่การมีความทรงจำมักจะละลายแ่มุมที่เรามีบทบาทเป็นผู้รับผลประโยชน์หรือเป็นผู้ก่อความชั่วร้าย โทโดรอฟได้ยกตัวอย่างในกรณีของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ญี่ปุ่นมักจะจดจำตัวเองในฐานะเหยื่อของระเบิดนิวเคลียร์ เราจะเห็นอนุสรณ์สถานที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นเป็นผู้ถูกกระทำมากมาย ในขณะที่ญี่ปุ่นมักจะมองข้ามบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นผู้กระทำความผิดต่อชาวเกาหลีและชาวจีน (Todorov, 2001, pp.16-17)

ในแง่นี้ การประกอบสร้างความทรงจำขึ้นจากมุมมองต่ออดีตเพียงแคส่วนใดส่วนหนึ่งจึงเป็นสิ่งที่เราสามารถวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้น การที่เราจะจดจำอะไรหรือไม่จดจำอะไรจึงอาจเป็นความไม่ยุติธรรมต่อคนอื่นได้ สำหรับโทโดรอฟแล้ว แม้การตอกย้ำความทรงจำในอดีตจะทำให้เกิดการยืนยันตัวตนของเราแต่ละคน แต่การที่เราจะมีกระบวนการคิดในมิติทางศีลธรรม เราจำเป็นจะต้องพัฒนากรอบคิดที่มองเห็นคนอื่นนอกเหนือจากตัวเราเอง การเก็บรักษาความทรงจำจึงไม่ควรจะถูกนำไปใช้เพื่อยืนยันรักษาตัวตนของเรา แต่ควรจะถูกใช้เพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงประเด็นปัญหาในสังคมปัจจุบัน โดยความทรงจำมีประโยชน์ที่ช่วยให้เราสามารถเทียบเคียงเหตุการณ์ในปัจจุบันกับอดีต การมีความทรงจำจึงไม่ควรจะเป็นสิ่งที่ถูกใช้ไปเพื่อยืนยันแค่ตัวตนของเราแต่ละคน แต่การมีความทรงจำยังต้องคำนึงถึงการมีศีลธรรม ส่งผลให้การเปิดรับคนอื่นและการสร้างบทสนทนากับคนอื่นกลายเป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ (Todorov, 2001, p.19)

ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* (2004) ริเคอร์ได้ยืนยันว่าการมีความทรงจำจะต้องคำนึงถึงความยุติธรรมต่อคนอื่นเช่นเดียวกับโทโดรอฟแต่การวิเคราะห์ปัญหาเรื่องความทรงจำของริเคอร์ยังชี้ให้เห็นปัญหา

ของความทรงจำในมิติทางปรากฏการณ์วิทยาและมิติความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ โดยในมิติแรก ปัญหาเรื่องความทรงจำในกรณีของการปฏิเสธไฮโลคอสต์เป็นปัญหาในมิติทางปรากฏการณ์วิทยา เนื่องจากประสบการณ์ของความทรงจำมักถูกเข้าใจเป็นประสบการณ์เฉพาะของปัจเจกที่ปิดตัวจากคนอื่น งานเขียนของริเคอร์จึงเริ่มต้นจากการย้อนกลับไปทำความเข้าใจปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำเพื่อชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ของความทรงจำเป็นสิ่งที่เปิดสู่ความสัมพันธ์กับคนอื่นและสังคมได้อย่างไร (Ricoeur, 2004, pp.109-133)

ในมิติที่สอง ความทรงจำยังเป็นปัญหาในมิติความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ เนื่องจากความทรงจำและประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นของสองสิ่งที่ขาดความสัมพันธ์ต่อกัน ปัญหาเรื่องความทรงจำในพื้นที่ของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยแทนที่ความทรงจำจะเป็นสิ่งที่ถูกตรวจสอบและได้รับการยืนยันอีกครั้งโดยประวัติศาสตร์ แต่กระแสความสนใจเรื่องความทรงจำในช่วงเวลานั้นกลับนำไปสู่ความปรารถนาที่จะรำลึกและเฉลิมฉลองความทรงจำ (commemoration) ซึ่งถูกให้ความสำคัญมากกว่าการศึกษาอดีตผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์ (Ricoeur, 2004, pp.90-91)

จากปัญหาที่เกิดขึ้น ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำบางอย่างเป็นที่ได้รับการเฉลิมฉลองมากเกินไป ในขณะที่ความทรงจำบางอย่าง เช่นในกรณีของความทรงจำบาดแผล กลายเป็นสิ่งที่ถูกหลงลืมมากเกินไป การมีความทรงจำจึงกลายเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยบรรทัดฐานทางศีลธรรมในการบ่งบอกว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราไม่ควรจำมากเกินไป อะไรเป็นสิ่งที่เราไม่ควรลืมมากเกินไป (Ricoeur, 2004, p. xv) ในแง่นี้ แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำจึงกลายมามีบทบาทสำคัญที่ทำให้ความทรงจำอยู่ในความสัมพันธ์กับความยุติธรรม

แต่ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ที่ช่วยให้เราสามารถมีความเข้าใจต่อความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้น การศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้ความทรงจำไม่ได้เป็นประสบการณ์เฉพาะของปัจเจก แต่

ประวัติศาสตร์ยังทำให้เราสามารถรับรู้อดีตร่วมกับคนอื่น หากความทรงจำบาดแผลเป็นความทรงจำที่ไม่ได้รับการจดจำโดยสังคม การศึกษาประวัติศาสตร์ก็ทำให้เราสามารถนำเสนอความทรงจำบาดแผลสู่การรับรู้ของสังคม สำหรับริเคอร์แล้ว การย้อนกลับไปทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากในด้านหนึ่ง ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ช่วยให้เราขยายมุมมองการรับรู้ที่ออกจากขอบเขตข้อจำกัดของตัวเอง และในอีกด้านหนึ่ง การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลก็เป็นสิ่งที่ทำให้เราตระหนักถึงปัญหาความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ทางสังคม (Ricoeur, 2004, pp.248-260)

ในจุดนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์จึงมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้เรามีความยุติธรรมต่อคนอื่น เนื่องจากสำหรับริเคอร์แล้ว ความยุติธรรมไม่ใช่หลักการที่มีความเป็นนามธรรม แต่คุณค่าของความยุติธรรมคือคุณธรรมที่เราปฏิบัติต่อคนอื่น (Ricoeur, 2004, p.89) การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้เราตระหนักถึงขอบเขตข้อจำกัดของความทรงจำและในขณะเดียวกัน ประวัติศาสตร์ยังทำให้ความเข้าใจที่เรามีต่ออดีตยังต้องขยายไปสู่การรับรู้ความทรงจำบาดแผลของคนอื่น

ในลำดับต่อไป ผู้เขียนชี้ให้เห็นข้อถกเถียงของริเคอร์ที่ย้อนกลับไปพิจารณาประสบการณ์ของความทรงจำในพื้นที่ของปรากฏการณ์วิทยาอีกครั้ง โดยริเคอร์ได้พิจารณาข้อวิจารณ์ที่บอกว่าประสบการณ์ของความทรงจำไม่สามารถที่จะถูกจำกัดให้เป็นเรื่องของปัจเจกได้ เพราะความทรงจำเป็นความทรงจำร่วมที่อาศัยสังคมเสมอ จากข้อวิจารณ์ที่เกิดขึ้น ริเคอร์จึงได้เสนอปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำที่ความทรงจำไม่ได้เป็นสภาวะของสำนักที่ตัดขาดจากคนอื่นและสังคม แต่ความทรงจำคือการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษา ข้อเสนอของริเคอร์มีส่วนสำคัญที่ชี้ให้เห็นลักษณะร่วมของความทรงจำและประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นการนำเสนออดีตเช่นเดียวกัน

2. ความทรงจำและการนำเสนออดีต

โดยทั่วไปแล้ว การถกเถียงเรื่องความทรงจำมักจะแบ่งจุดยืนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ จุดยืนที่มองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจก (individual memory) และจุดยืนที่มองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของสังคม (collective memory) จุดยืนทั้งสองนี้ต่างชี้ให้เห็นลักษณะของความทรงจำที่แตกต่างกัน การมองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจกเป็นการยืนยันประสบการณ์เฉพาะจากมุมมองของเราแต่ละคน ในขณะที่ข้อเสนอเรื่องความทรงจำร่วมก็ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นประสบการณ์ที่อาศัยการมีอยู่ของสังคมอยู่เสมอ การมองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจกมักจะเป็นจุดยืนในการศึกษาความทรงจำของนักปรัชญา นักวิทยาศาสตร์ และจิตแพทย์ เช่นในกรณีของ Charles Blondel (1876-1939) ในขณะที่การมองความทรงจำเป็นเรื่องสังคมมักจะเป็นจุดยืนของนักสังคมวิทยา เช่นในกรณีของ โมริส ฮาล์บวักส์ (Maurice Halbwachs)

งานเขียนเรื่อง *The Social Frameworks of Memory* ที่มีฉบับแปลภาษาอังกฤษคือ *On Collective Memory* (1992) และ *The Collective Memory* (1980) ของฮาล์บวักส์ นักสังคมวิทยาสำนักดูร์ไกม์ ถือเป็นผลงานที่มีความสำคัญต่อการศึกษาความทรงจำ เนื่องจากฮาล์บวักส์ชี้ให้เห็นความทรงจำของเราไม่เคยเป็นอิสระจากความสัมพันธ์ทางสังคม ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของฮาล์บวักส์เป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากวิธีการศึกษาทางสังคมวิทยาของดูร์ไกม์ที่มองว่าปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถอธิบายจากการศึกษาข้อเท็จจริงเฉพาะเกี่ยวกับปัจเจก แต่การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยระเบียบวิธีในการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในภาพรวมทั้งหมด (methodological holism) (Durkheim, 1938, p. 110) โดยฮาล์บวักส์ได้นำวิธีการของดูร์ไกม์มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาความทรงจำ ฮาล์บวักส์ได้ยกตัวอย่างความทรงจำในวัยเด็ก การที่เราสามารถนึกถึงภาพความทรงจำต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสวนสาธารณะ บ้านที่เราเคยพักอาศัย สถานที่วิ่งเล่นในวัยเด็ก ภาพความทรงจำเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกเก็บรักษาไว้ในกรอบความสัมพันธ์กับคนใน

ครอบครัวเสมอ ความทรงจำของเราไม่เคยเป็นประสบการณ์ที่ปราศจากผู้คนที่มีชีวิตจิตใจ สำหรับฮัลบวักส์ ความทรงจำจึงมีลักษณะเป็นความทรงจำร่วมเสมอ ความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยพื้นที่ทางสังคม การจะนึกถึงความทรงจำที่ไม่เกี่ยวอะไรกับใคร หรือความทรงจำที่ไม่อิงอาศัยกับกรอบทางสังคมจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ (Halbwachs, 1980 cited in Ricoeur, 2004, p. 121)

ในขณะที่แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) เป็นจุดยืนทางปรัชญาที่ต้องการศึกษาความทรงจำผ่านการสืบค้นเงื่อนไขความเป็นไปได้ของความทรงจำ หากวิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาความทรงจำผ่านแบ่งแยกผู้ศึกษาออกจากสิ่งที่ตนเองศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นภววิสัย (objectivity) สิ่งที่ปรากฏการณ์วิทยาต้องการแสดงให้เห็นคือมิติตามความเป็นอัตวิสัย (subjectivity) ซึ่งเป็นเงื่อนไขความเป็นไปได้ของความทรงจำ สิ่งที่เราศึกษาได้จากความทรงจำจึงไม่ได้มีเพียงข้อเท็จจริงต่างๆ ในทางวิทยาศาสตร์ แต่เรายังสามารถศึกษาการปรากฏของความทรงจำ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราต่างรับรู้ได้โดยตรงด้วยตัวของเราเอง

งานเขียนเรื่อง *The Phenomenology of the Consciousness of Internal Time* (1991) ของเอ็ดมุนด์ ฮุสเซอร์ล (Edmund Husserl) ถือเป็นจุดตั้งต้นในการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำ โดยฮุสเซอร์ลค้นพบว่าความทรงจำเป็นสภาวะของสำนึก (consciousness) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากเราไม่ยอมรับว่าความทรงจำเริ่มต้นจากการเป็นประสบการณ์ของปัจเจก เราก็ย่อมไม่สามารถอธิบายได้เวลาที่เราศึกษาความทรงจำ สิ่งที่เราศึกษานั้นคืออะไรในสภาวะของสำนึกนี้ ฮุสเซอร์ลได้ค้นพบว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในเวลาที่มีความต่อเนื่อง กล่าวคือ ความทรงจำเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เพราะสำนึกของเราเป็นสิ่งที่มีความต่อเนื่องอยู่ในเวลา การที่เราสามารถรับรู้การปรากฏของสิ่งต่างๆ ในความต่อเนื่องได้คือเงื่อนไขความเป็นไปได้ของความทรงจำ (Husserl, 1991 cited in Ricoeur, 2004, pp. 111-112) เช่น การรับรู้ความเปลี่ยนแปลงของเวลาตั้งแต่ตอนเช้า เป็นตอนกลางวัน เป็นตอนเย็น

เป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถย้อนนึกกลับไปถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตในฐานะที่เป็นความทรงจำได้

อย่างไรก็ตาม คำถามที่เกิดขึ้นต่อปรากฏการณ์วิทยา ก็คือคำถามว่า ปรากฏการณ์ของความทรงจำที่เป็นประสบการณ์ของปัจเจกจะสามารถเปิดสู่คนอื่นและสังคมได้อย่างไร เนื่องจากในพื้นที่ของสำนักที่ฮูสเซอร์ลได้ทำการศึกษา นี้ เราจะเห็นว่าความทรงจำเป็นประสบการณ์เฉพาะที่เจ้าของความทรงจำรับรู้ได้เพียงคนเดียว ในขณะที่การมีอยู่ของคนอื่นก็เป็นสิ่งแปลกปลอม เพราะคนอื่นเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างเป็นเอกเทศจากตัวเราอย่างสิ้นเชิง เราไม่สามารถรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของคนอื่นได้เหมือนที่เรารับรู้ตัวเราเอง ในปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซอร์ล เราจึงไม่สามารถทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องความทรงจำร่วมได้เลย

เพื่อตอบคำถามดังกล่าว ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นความพยายามในการขบคิดปัญหาเรื่องการดำรงอยู่ของคนอื่นในปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซอร์ล ซึ่งปรากฏอยู่ในงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *"Fifth Cartesian Meditation"* (1969) และ *The Crisis of European Sciences and Transcendental Philosophy* (1970) โดยฮูสเซอร์ลเสนอว่า แม้เราไม่มีทางรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของคนอื่น แต่เรายังสามารถสังเกตเห็นสิ่งที่ปรากฏในประสบการณ์ของเราได้ คือการคนอื่นมีร่างกาย มีลักษณะท่าทางปฏิบัติกริยาต่อสิ่งต่างๆ เหมือนกับเรา ฮูสเซอร์ลจึงเสนอว่าเราจึงสามารถทะลุทะลวงความรู้สึกนึกคิดของคนอื่นโดยเทียบเคียงผ่านตัวของเราเองได้ (analogical apperception) (Husserl, 1969 cited in Ricoeur, 2004, pp. 117-118)

อย่างไรก็ตาม ริเคอร์ได้ตั้งคำถามว่า การที่เราจะตระหนักถึงการดำรงอยู่ของคนอื่นจำเป็นจะต้องเกิดขึ้นจากการสะท้อนประสบการณ์ของเราไปสู่คนอื่นอย่างเดี๋ยวนหรือไม่ ในจุดนี้ ริเคอร์ได้หยิบยกข้อเสนอของอัลเฟรด ชูตต์ (Alfred Schutz) ในงานเขียนเรื่อง *The Phenomenology of the Social World* (1967) เพื่อชี้ให้เห็นว่าในความเป็นจริงแล้ว เราทุกคนต่างมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น

ตั้งแต่ต้น คนอื่นในที่นี้จึงไม่ได้เป็นเพียงภาพสะท้อนของเรา แต่เป็นคนอื่นที่เราใช้ชีวิตและร่วมทำสิ่งต่างๆ ด้วยกันตั้งแต่แรก (Schutz, 1967 cited in Ricoeur, 2004, p. 130)

ประเด็นของริเคอร์ในส่วนนี้เป็นการเปลี่ยนกรอบวิธีคิดเกี่ยวกับการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาจากการศึกษาสภาวะของสำนึกไปสู่การศึกษาความเป็นจริงทางสังคม (social reality) โดยริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ความทรงจำของเราเป็นประสบการณ์ที่เปิดสู่โลกภายนอกเสมอ ริเคอร์มองว่าความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงสภาวะสำนึกของปัจเจก แต่ความทรงจำคือการนำเสนออดีต (the representation of the past) ที่เราต่างจดจำอดีตผ่านการอาศัยภาพความทรงจำ (memory-image) (Ricoeur, 2004, p. 44-50) ยกตัวอย่างเช่น ความทรงจำที่เรามีต่อโรงพยาบาลยนต์สกาลา แม้ว่าโรงพยาบาลยนต์สกาลาจะถูกทุบทิ้งเมื่อปีพ.ศ.2564 แต่เรายังคงมีภาพความทรงจำว่าโรงพยาบาลยนต์สกาลาเคยตั้งอยู่ที่สยาม การที่เราจดจำว่าสกาลามีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไรเป็นการชี้ให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงสภาวะสำนึกของปัจเจก แต่ความทรงจำของเรายังระบุงบอวกวัตถุที่เคยมีอยู่ในโลก ความทรงจำจึงเป็นประสบการณ์ที่อยู่ในความสัมพันธ์กับโลกและคนอื่นตั้งแต่ต้น การที่เราสามารถบรรยายลักษณะของโรงพยาบาลยนต์สกาลา เช่น เป็นโรงพยาบาลยนต์ที่อยู่ชั้น 2 มีทางขึ้นเป็นบันไดขนาดใหญ่ มีโคมระย้าห้อยอยู่ด้านบน รายละเอียดที่ปรากฏในภาพความทรงจำเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าความทรงจำของเราเกิดขึ้นจากการที่เรามีปฏิสัมพันธ์ต่อโลก และภายใต้การมีความสัมพันธ์กับโลก ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นภายในสำนึกของเราเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังเป็นประสบการณ์ที่เรามีร่วมกับคนอื่นได้ หากเราได้พบเจอคนที่ชอบดูภาพยนตร์เหมือนกัน เราก็คย่อมระลึกนึกถึงสกาลาร่วมกันได้

จากการที่ความทรงจำเป็นภาพลักษณ์ที่นำเสนออดีต ผู้เขียนเสนอว่าแม้ความทรงจำจะเป็นมุมมองการรับรู้อดีตของเรา แต่ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่อาศัยการสนับสนุนของโลก คนอื่น และสังคม เพราะในด้านหนึ่ง เราจะสามารถ

ตรวจสอบความถูกต้องของความทรงจำได้ก็เฉพาะจากการมีปฏิสัมพันธ์กับโลก หากโรงภาพยนตร์สกาลายังมีอยู่ เราก็สามารถไปตรวจสอบได้ว่าความทรงจำต่างๆ ที่เรามีต่อสกาลานั้นถูกต้องหรือไม่ แต่ในการที่โรงภาพยนตร์สกาลาถูกทุบทิ้งไป เรากลับจะยิ่งเห็นบทบาทความสำคัญของคนอื่นและสังคม เนื่องจากความทรงจำของเราเป็นการรับรู้อดีตที่มีข้อจำกัด เราอาจไม่ได้รับรู้และจดจำโรงภาพยนตร์สกาลาได้ในทุกแง่มุม การมีอยู่ของคนอื่นที่จดจำเรื่องราวต่างๆ ร่วมไปกับเราจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ความทรงจำของเรายังถูกระลึกนึกถึงและเป็นสิ่งที่เรายังจดจำได้อย่างชัดเจน

ในแง่นี้ ความทรงจำของเราจึงเป็นการจดจำสิ่งต่างๆ ร่วมกับคนอื่น และเราอาศัยคนอื่นเพื่อให้เราจดจำสิ่งต่างๆ ได้ด้วย ในพื้นที่ของความสัมพันธ์ทางสังคม การมีอยู่ของคนอื่นถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ความทรงจำสามารถก่อตัวขึ้นได้ นอกจากนี้ ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่ถูกจดจำได้อย่างชัดเจนเมื่อเราบอกเล่าความทรงจำของเราให้กับคนอื่นได้รับฟัง ในการบอกเล่าความทรงจำกับคนอื่นนี้ คนอื่นย่อมเป็นคนอื่นที่มีความรู้สึกนึกคิดเป็นของเขา เป็นคนอื่นที่สามารถพูดคุยสื่อสารและทำสิ่งต่างๆ ร่วมกันกับเราได้ การที่เราใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดความทรงจำให้กับคนอื่นเป็นการยืนยันว่าคนอื่นในที่นี้ไม่ใช่สิ่งแปลกปลอมต่อตัวเรา แต่เป็นคนอื่นที่สามารถโต้ตอบกับเรา เป็นคนอื่นที่สามารถแบ่งปันประสบการณ์และความทรงจำร่วมกันกับเราได้ (Ricoeur, 2004, pp. 128-129)

สำหรับริเคอร์แล้ว ปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำจึงไม่สามารถตัดขาดจากศาสตร์การตีความได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเราศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและตัวตน เราจะเห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตัวตนได้ในทันที แต่ความทรงจำต้องถูกทำความเข้าใจผ่านภาษาและเรื่องเล่า เมื่อเราสามารถเล่าเรื่องของตัวเราเองให้กับคนอื่นได้ ตัวตนของเราจึงจะเป็นที่ปรากฏต่อสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าว ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่มิทั้งด้านที่เป็น

ประสบการณ์ของปัจเจกและมีทั้งด้านที่แสดงออกสู่สังคม (Ricoeur, 2004, pp. 81-85)

ในแง่นี้ ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นเพียงสภาวะสำนึกของปัจเจกอีกต่อไป แต่ความทรงจำเป็นการนำเสนออดีต (the representation of the past) ที่อดีตถูกนำเสนออีกครั้งผ่านภาพแทน (image) หรือภาษา ความทรงจำเป็นการนำเสนอสิ่งที่ไม่มียุแล้วให้ปรากฏอีกครั้งในรูปแบบที่เราหรือคนอื่นสามารถคำนึงถึงได้ เหมือนในกรณีที่เราบอกว่าเมื่อวานที่กรุงเทพฯมีฝนตก ประสบการณ์ของฝนตกย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและผ่านพ้นไปแล้ว แต่เรายังสามารถนำเสนอประสบการณ์ดังกล่าวได้อีกครั้งด้วยการบอกว่า “เมื่อวานที่กรุงเทพฯมีฝนตก” การใช้ภาษาหรือการสร้างภาพพจน์ต่างๆ จึงเป็นผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่มีความสำคัญในการถ่ายทอดหรือเก็บรักษาประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านพ้นไปแล้ว

สำหรับริเคอร์แล้ว การเข้าใจปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำเป็นสิ่งสำคัญในการเข้าใจแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ เพราะนอกจากความทรงจำจะเป็นประสบการณ์ของปัจเจกแต่ละคนแล้ว ความทรงจำยังต้องการพื้นที่ทางสังคมเพื่อที่ความทรงจำนั้นจะถูกนำเสนอหรือถูกถ่ายทอดให้กับคนอื่นได้ ความทรงจำเป็นสิ่งที่ต้องการการเคารพยอมรับจากคนอื่นเสมอ การปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากคำบอกเล่าของผู้สนับสนุนนาซีได้กลายเป็นกรอบทางความคิดที่ปิดกั้นไม่ให้ตัวตน ความทรงจำ และประสบการณ์ของเหยื่อผู้ถูกกระทำสามารถปรากฏสู่การรับรู้ของสังคมได้ การถกเถียงเรื่องหน้าที่และความยุติธรรมจึงกลายเป็นสิ่งสำคัญที่จะยืนยันบทบาทหน้าที่ของเราต่อการมีความทรงจำของคนอื่น

อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำจะชี้ให้เห็นบทบาทหน้าที่ของเราต่อคนอื่น แต่แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำกลับนำไปสู่การบัญญัติข้อกฎหมายว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราต้องจดจำ ทั้งๆ ที่เราเห็นแล้วว่าปัญหาเรื่องความทรงจำไม่อาจแก้ไขได้ด้วยการบัญญัติกฎหมาย เพราะความทรง

จำเป็นเรื่องของประสบการณ์ที่มีมิติความเป็นปัจเจกเสมอ ปัญหาเรื่องความทรงจำเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถค้นหาหลักศีลธรรมที่เป็นสากลมาบังคับใช้กับทุกคนว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรจำหรือไม่ควรจำ (Todorov, 2001, p. 15)

เมื่อปัญหาของการปฏิเสชไฮโลคอสต์เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการตัดสินทางศีลธรรม ประวัติศาสตร์จึงเข้ามามีบทบาทในเวลาต่อมา เนื่องจากประวัติศาสตร์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการตัดสินคุณค่าว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราควรจดจำ แต่ประวัติศาสตร์สนใจศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีต ประวัติศาสตร์ช่วยให้เราได้มาซึ่งความรู้เกี่ยวกับอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือบทบาทของประวัติศาสตร์ต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผล แต่ประวัติศาสตร์ก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อความทรงจำเสมอไป ภายใต้เหตุการณ์ที่เรียกว่าการถกเถียงของนักประวัติศาสตร์ (*Historikerstreit*) การศึกษาทางประวัติศาสตร์กลับถูกตั้งคำถามถึงความเหมาะสมในการนำมาใช้ศึกษาความทรงจำ เนื่องจากประวัติศาสตร์อาจนำไปสู่การสร้างคำอธิบายให้กับการกระทำของนาซีซึ่งอาจเป็นการลดทอนความรุนแรงของการกระทำผิดที่เกิดขึ้น(Ricoeur, 2004, pp. 326-329)

งานเขียนของริเคอร์ได้ศึกษาบทบาทของประวัติศาสตร์ต่อปัญหาเรื่องความทรงจำ โดยริเคอร์ชี้ให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ขยายมุมมองต่ออดีตให้กับเรา แม้ว่าประวัติศาสตร์จะนำเสนออดีตผ่านการศึกษาเอกสารหลักฐานซึ่งแตกต่างจากความทรงจำ แต่ประวัติศาสตร์ก็สามารถเชื่อมโยงกับการนำเสนออดีตของความทรงจำได้ในขณะเดียวกัน แม้ประวัติศาสตร์จะเป็นการศึกษาอดีตจากมุมมองของผู้สังเกตการณ์ภายนอก (*impartial observer*) แต่การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลกลับชี้ให้เห็นว่าปัญหาของความทรงจำบาดแผลไม่ได้เป็นปัญหาของการถกเถียงหาความจริงในประวัติศาสตร์เพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นปัญหาความยุติธรรมของการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม (Ricoeur, 2004, p. 359)

3. ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์

ปัญหาเรื่องความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้พัฒนาการของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ โดยประวัติศาสตร์และความทรงจำไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวอีกต่อไป ประวัติศาสตร์ได้พัฒนาตัวเองในฐานะศาสตร์ซึ่งมีบทบาทในการสืบหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีต ซึ่งแตกต่างจากความทรงจำที่เป็นเรื่องของประสบการณ์ การเกิดขึ้นของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ทำให้ความทรงจำกลายเป็นเพียงวัตถุของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่ต้องได้รับการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ หากความทรงจำไม่ได้อยู่ภายใต้กระบวนการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ความทรงจำนั้นก็ย่อมขาดความน่าเชื่อถือ (Le Goff, 1992, pp. xiv-xxiii, 179-199)

อย่างไรก็ตาม กระแสความสนใจเรื่องความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอีกครั้งในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 จากข้อถกเถียงเกี่ยวกับการฉลองครบรอบ 200 ปีการปฏิวัติฝรั่งเศส งานเขียนทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญอย่าง *Realms of Memory* (1996) ของปีแยร์ โนรา (Pierre Nora) ซึ่งให้เห็นข้อจำกัดของการฉลองความทรงจำของการปฏิวัติ การจำกัดขอบเขตความทรงจำที่การปฏิวัติในปี 1789 เป็นสิ่งที่ทำให้เรามองไม่เห็นพื้นที่ของความทรงจำ (places of memory) ซึ่ง Nora หมายถึงพื้นที่ของสิ่งสร้างทางสังคมต่างๆ ที่เป็นหมุดหมายสำคัญต่อความทรงจำของสังคม โดยพื้นที่ของความทรงจำประกอบด้วยวัตถุต่างๆ ที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ เช่น สีทั้งสามของธงชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ห้องสมุด พจนานุกรม พิพิธภัณฑสถาน งานฉลองความทรงจำ วันหยุดประจำชาติ ฯลฯ การศึกษาพื้นที่ของความทรงจำอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือความทรงจำของการปฏิวัติเป็นสิ่งที่ทำให้ประวัติศาสตร์พัฒนาไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรม (cultural history)

แม้ข้อเสนอของ Nora จะเป็นการขยายขอบเขตการศึกษาทางประวัติศาสตร์ไปสู่การศึกษาความทรงจำวัฒนธรรม แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับงานเขียนเรื่อง *Realms of Memory* (1996) กลับกลายเป็นว่า ฝรั่งเศสในเวลานั้นได้

เกิดปรากฏการณ์ของความหมกมุ่นต่อการเฉลิมฉลองและรำลึกความทรงจำขึ้น จนกระบวนการการศึกษาอดีตผ่านประวัติศาสตร์ถูกแทนที่ด้วยการนำอดีตมาใช้เพื่อรำลึกนึกถึงความทรงจำ ริเคอร์ซีชี้ให้เห็นว่ากระแสความสนใจเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้นนี้ได้ทำลายมิติตามความสำคัญทางญาณวิทยาของประวัติศาสตร์ โดยความโหยหาอดีตที่ไม่ได้อยู่บนรากฐานของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้แนวคิดเรื่องความทรงจำถูกแยกออกจากการตระหนักถึงหน้าที่ที่เรามีต่อคนอื่น ซึ่งส่งผลให้การคิดเรื่องความยุติธรรมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ (Ricoeur, 2004, pp. 90-91)

ในจุดนี้เอง ที่ริเคอร์ซีชี้ให้เห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ในการวิพากษ์วิจารณ์ความทรงจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านพัฒนาการของวิธีคิดทางประวัติศาสตร์ของสำนักคิดอันนาลส์ (Annales School) การศึกษาประวัติศาสตร์ของสำนักอันนาลส์ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่ประวัติศาสตร์ศึกษาไม่ได้มีเพียงประวัติศาสตร์การเมืองในกรอบเวลาระยะสั้นเท่านั้น แต่สิ่งที่ประวัติศาสตร์ต้องการศึกษาคือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ช่วงยาว (*longue durée*) งานเขียนทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญ คือ *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II* (1972-1973) ของแฟร์นอง โบรเดอล (Fernand Braudel) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการสร้างกรอบเวลาของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ โดยปกติแล้ว การศึกษาทางประวัติศาสตร์มักจะให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาสั้นๆ แต่โบรเดอลชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นสิ่งที่ไม่ได้แยกเป็นเอกเทศจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและสภาพภูมิศาสตร์ งานเขียนของโบรเดอลจึงเป็นการชี้ให้เห็นความสำคัญของการเชื่อมโยงกรอบเวลาที่มีความซ้ำเร็วแตกต่างกันทั้งสามนี้ เพื่อนำไปสู่คำอธิบายความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เนื้อหาครอบคลุม ไม่ได้เป็นคำอธิบายที่เฉพาะเจาะจงต่อเหตุการณ์ในระยะเวลาสั้นๆ อีกต่อไป การเชื่อมโยงเหตุการณ์ในระนาบเวลาทั้งสามนี้เป็นสิ่งที่นำไปสู่การเข้าใจ “ประวัติศาสตร์องค์รวม” (total history) (Dosse, 1994, pp. 91-94)

สำหรับริเคอร์แล้ว ประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญในการขยายมุมมอง การศึกษาที่ดีจากกรอบเวลาของประวัติศาสตร์แบบเรื่องเล่าไปสู่กรอบ ระยะเวลาช่วงยาว ประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนอที่ดีอีกครั้งผ่านการศึกษ เอกสารหลักฐานและการพิจารณาข้อถกเถียงต่างๆ ซึ่งช่วยให้เราพัฒนาความ เข้าใจต่ออดีตผ่านคำอธิบายทางประวัติศาสตร์แตกต่างจากการรับรู้อดีตผ่าน ความทรงจำที่เป็นเรื่องของประสบการณ์ ประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากตัวบุคคลก็อาจเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการ เปลี่ยนแปลงของโครงสร้างในระดับสังคม การศึกษาทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ ช่วยทำให้เหตุการณ์ที่เราคิดว่ามีความพิเศษเฉพาะตัวเป็นสิ่งที่ถูกศึกษาได้ผ่าน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภาพกว้าง การมองประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็น องค์รวมเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถศึกษาทำความเข้าใจเหตุการณ์หนึ่งผ่านการ เปรียบเทียบกับเหตุการณ์อื่นๆ ในประวัติศาสตร์ได้ (Ricoeur, 2004, pp. 239- 247)

อย่างไรก็ตาม ด้วยลักษณะของประวัติศาสตร์ที่ศึกษาอดีตจากมุมมอง ภาพกว้างที่มีความเป็นภววิสัย การจะนำประวัติศาสตร์มาศึกษาความทรงจำใน กรณีของความทรงจำบาดแผลจึงเป็นสิ่งที่ถูกตั้งข้อสงสัย ในเหตุการณ์ที่เรียกว่า *การถกเถียงของนักประวัติศาสตร์* ซึ่งเป็นการถกเถียงที่เกิดขึ้นในเยอรมันหลัง สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นักประวัติศาสตร์ได้มีการถกเถียงกันถึงบทบาทของ ประวัติศาสตร์ต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผล โดยการศึกษาทาง ประวัติศาสตร์ถูกมองว่าอาจนำไปสู่การสร้างคำอธิบายเหตุการณ์ที่เป็นการแก้ ต่างให้กับผู้ที่กระทำความผิดหรือก็คือทหารนาซีเยอรมันในเวลานั้น เพราะ คำอธิบายของประวัติศาสตร์เป็นการอธิบายในระดับโครงสร้างที่อาจมองข้ามการ กระทำที่ถูกหรือผิดของปัจเจก (Ricoeur, 2004, p. 330)

ในจุดนี้ ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์และการ นำเสนอปัญหาเรื่องความยุติธรรมที่ต้องดำเนินไปควบคู่กัน โดยในด้านหนึ่ง การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นการทำให้ *สิ่งที่ไม้อาจถูกนำเสนอ* (the

unrepresentable) กลายเป็นสิ่งที่ถูกนำเสนอได้ จากการศึกษาแนวคิดของประวัติศาสตร์สำนักอันทาลส์ เราได้เห็นบทบาทของประวัติศาสตร์ในการสร้างกรอบเวลาซึ่งช่วยให้เราสามารถเข้าใจเหตุการณ์ในระยะเวลานั้นๆ ผ่านคำอธิบายที่มีความครอบคลุมมากขึ้น ในแง่นี้ การจะศึกษาความทรงจำบาดแผลและเหตุการณ์โฮโลคอสต์ที่ถูกมองว่าเป็นความเลวร้ายที่ไม่มีอะไรมาเปรียบเทียบกับได้ จึงต้องอาศัยประวัติศาสตร์ที่นำเสนอเหตุการณ์หนึ่งผ่านมุมมองความสัมพันธ์กับเหตุการณ์อื่นๆ โดยเราอาจศึกษาเปรียบเทียบความเลวร้ายที่เกิดขึ้นในกรณีของโฮโลคอสต์จากบริบทความสัมพันธ์กับค่ายกัก (gulag) ของสหภาพโซเวียต โดยการเสนอบริบทในการทำความเข้าใจเหตุการณ์โฮโลคอสต์ เช่นนี้เป็นการวางโครงเรื่องที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่เราสามารถศึกษาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์อื่นๆ ได้ ในแง่นี้ประวัติศาสตร์จึงมีบทบาทในการทำให้ *สิ่งที่⁴ไม่เคยถูกนำเสนอได้* สามารถพัฒนาสู่ความรู้ความเข้าใจของเรา (Ricoeur, 2004, pp. 327-328)

ในขณะเดียวกัน การศึกษาประวัติศาสตร์ยังชี้ให้เห็นปัญหาของความทรงจำบางอย่างที่อยู่นอกเหนือขอบเขตความเข้าใจของสังคม ในงานเขียนเรื่อง *Probing the Limits of Representation* (1992) นักประวัติศาสตร์ผู้ศึกษาเหตุการณ์โฮโลคอสต์คือ ซาอูล ฟรายแลนเดอร์ (Saul Friedlander) ได้ชี้ให้เห็นปัญหาของประวัติศาสตร์ในความสัมพันธ์กับเหตุการณ์โฮโลคอสต์ กล่าวคือ ความเลวร้ายของโฮโลคอสต์เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถมองหาโครงเรื่องที่มีอยู่ในสังคมมาประยุกต์ใช้เพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ประสบการณ์ต่อโฮโลคอสต์เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่เคยมีมา (Ricoeur, 2004, p.254) การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลจึงไม่ได้เป็นคำถามทางประวัติศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลยังเป็นประเด็นคำถามที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่มีเลือดเนื้อของผู้คนซึ่งเป็นสิ่งที่เรียกร้องความยุติธรรมจากสังคม (Ricoeur, 2004, p. 259)

กล่าวโดยสรุปแล้ว จากการศึกษความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ข้างต้น เราจะเห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นสิ่งที่เราต่างคนต่างจำ จากการที่ความทรงจำเป็นสิ่งที่ก่อตัวขึ้นได้ผ่านความช่วยเหลือของสังคมและคนอื่นที่สามารถสื่อสารพูดคุยกับเรา การมีความทรงจำจึงต้องคำนึงถึงความยุติธรรมเสมอ อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการปฏิเสทไฮโลคอสต์เป็นสิ่งที่ไม่อาจแก้ไขด้วยตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียว เนื่องจากความทรงจำเป็นประสบการณ์ที่มีความเป็นปัจเจก เราไม่สามารถกำหนดในผู้คนในสังคมมีความทรงจำทั้งหมดเหมือนๆ กัน แม้ว่าแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำจะทำให้ความทรงจำของเราไม่สามารถปิดตัวจากคนอื่น แต่การกำหนดหน้าที่ในการจดจำอะไรหรือไม่จดจำอะไรก็เป็นสิ่งที่ทำให้เราละเลยที่จะตระหนักถึงความทรงจำบาดแผลที่เป็นประสบการณ์ของคนอื่นที่อยู่ร่วมกับเราในประวัติศาสตร์

ด้วยเหตุนี้ ประวัติศาสตร์จึงกลายมามีบทบาทสำคัญต่อความทรงจำ เนื่องจากประวัติศาสตร์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจตัดสินผิดชอบชั่วดี แต่ประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ที่เปิดให้การโต้แย้งและการเห็นต่าง (dissensus) เป็นไปได้ ในด้านหนึ่ง ประวัติศาสตร์ช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นผ่านการขยายมุมมองของความเข้าใจของเราจากเหตุการณ์หนึ่งๆ ไปสู่การศึกษาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์อื่นๆ การขยายมุมมองการรับรู้อดีตผ่านประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำของเราไม่ได้เป็นความหมกมุ่นกับอดีตของตัวเอง

ในขณะเดียวกัน การศึกษาประวัติศาสตร์ยังชี้ให้เห็นปัญหาของความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือ นักประวัติศาสตร์ไม่ได้มีเพียงหน้าที่ในการศึกษาทำความเข้าใจอดีต แต่การศึกษาอดีตในกรณีของความทรงจำบาดแผลยังชี้ให้เห็นประสบการณ์ของผู้คนในสังคมที่ไม่ได้เป็นเพียงวัตถุของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ แต่ประสบการณ์ของผู้คนในสังคมที่เกิดขึ้นยังเป็นสิ่งที่เรียกร้องการตามหาความจริง ความยุติธรรม และการมีความรับผิดชอบต่อดีตกาล ในแง่นี้ แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น

ได้จากการที่เราตระหนักถึงขอบเขตข้อจำกัดของความทรงจำที่จำเป็นต้องอาศัยคนอื่น สังคม และประวัติศาสตร์ ในท้ายที่สุดแล้ว หน้าที่ต่อความทรงจำจึงไม่ได้เป็นหน้าที่ในการจดจำข้อเท็จจริงบางอย่าง แต่เป็นหน้าที่ในการมีความยุติธรรมต่อความทรงจำของคนอื่น

บทสรุป

การศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำของริเคอร์เป็นสิ่งที่จะช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจปัญหาเรื่องความทรงจำในสังคมปัจจุบัน โดยผู้เขียนนำเสนอตัวอย่างประเด็นปัญหาเรื่องความทรงจำในกรณีของการพิพากษาคดี 6 ตุลา ซึ่งเป็นการฟ้องร้องต่อผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 โดยเหตุการณ์ 6 ตุลาถือเป็นประวัติศาสตร์บาดแผลครั้งสำคัญของสังคมไทย เพราะแทนที่รัฐจะรักษาหน้าที่ในการดูแลความสงบสุขของประชาชน แต่รัฐกลับกลายเป็นผู้กระทำกรรมรุนแรงต่อประชาชนเอง ในบทความเรื่อง “ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล” (2539) ชงชัย วินิจจะกุลได้ให้ความเห็นว่า เหตุการณ์ 6 ตุลาถือเป็นเหตุการณ์ที่มีความแปลกประหลาดจากขนบการเขียนประวัติศาสตร์ของไทย เนื่องจาก “อาชญากรรมที่รัฐหรือผู้ปกครองร่วมใจกันข่มเหงรังแกประชาชนเป็นเรื่องเข้าใจลำบาก และเข้าใจไม่ค่อยได้กับอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์ชาติไทยตามที่พร่ำสอนถ่ายทอดกันมา” (ชงชัย วินิจจะกุล, 2539, หน้า 36) ปัญหาของเหตุการณ์ 6 ตุลาจึงเป็นปัญหาของความทรงจำบาดแผล ที่เหตุการณ์ความเลวร้ายที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถถูกถ่ายทอดออกมาได้โดยง่าย เนื่องจากผู้คนในสังคมไทยไม่มีโครงเรื่องที่มีลักษณะใกล้เคียงที่จะนำมาทำความเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้

ปัญหาความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของความทรงจำที่ไม่ได้เป็นเพียงสภาวะสำนึกของปัจเจกแต่ละคน แต่ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่ถูกทำความเข้าใจผ่านภาษา และความทรงจำเป็นสิ่งที่ก่อตัวขึ้นได้ในความสัมพันธ์กับสังคมและคนอื่น โดยชงชัย วินิจจะกุลชี้ให้เห็นว่า

เหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคมกลับถูกให้ชื่อเรียกที่แตกต่างมากมาย คือ “การฆาตกรรมโหดเมื่อ 6 ตุลา 19” ถูกทางการเรียกว่าเป็นการจลาจล การก่อความไม่สงบ ในเวลาเดียวกัน พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) และกลุ่มฝ่ายซ้ายเรียกว่าการปราบปรามประชาชน” (ธงชัย วินิจจะกุล, 2539, หน้า 40) การที่เหตุการณ์ดังกล่าวมีชื่อเรียกอย่างไรย่อมเป็นสิ่งที่กำหนดความหมายให้กับอดีตในรูปแบบที่แตกต่างกัน การเรียกว่าเป็นการจลาจลย่อมเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐ การเรียก 6 ตุลาว่าเป็นเพียงเหตุการณ์ 6 ตุลา ก็อาจเป็นการลดทอนความรุนแรงของเหตุการณ์นองเลือดที่เกิดขึ้น ในแง่นี้ ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นประสบการณ์ที่บริสุทธิ์อีกต่อไป แต่ความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างและถูกให้ความหมายโดยความจงใจเสมอ การสร้างความเข้าใจต่อเหตุการณ์ 6 ตุลาว่าเป็นการปราบปรามจลาจลย่อมเป็นสิ่งที่ทำให้ความเลวร้ายของเหตุการณ์ดังกล่าวไม่ถูกรับรู้โดยผู้คนในสังคม

แต่ในท้ายที่สุด เหตุการณ์ 6 ตุลา ก็ได้ถูกทำความเข้าใจอีกครั้งในชั้นศาล จากการดำเนินคดีกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง 18 คนที่ถูกกล่าวหาเป็นจำเลยคดีคอมมิวนิสต์ ในงานเขียนเรื่อง *Moments of Silence* (2020) ธงชัย วินิจจะกุลได้ชี้ให้เห็นว่า แทนที่การดำเนินคดี 6 ตุลาจะเป็นการนำเสนอหลักฐานเพื่อเอาผิดกับกลุ่มนักศึกษา แต่การดำเนินคดีในเดือนสิงหาคม ปี 2520 กลับเป็นพื้นที่ที่กลุ่มนักศึกษาได้มีโอกาสดำเนินเรื่อง จนนำไปสู่การนำเสนอความจริงว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ 6 ตุลาคมไม่ได้เป็นการปราบปรามจลาจล แต่เป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ และจากการมีสื่อมวลชนที่เข้าร่วมพิจารณาคดีในเวลานั้น การถกเถียงในพื้นที่ของชั้นศาลจึงกลายเป็นสิ่งที่ทำให้เหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคมถูกถ่ายทอดสู่สาธารณะชน (Thongchai, 2020, pp.82-85) ภายใต้กระบวนการไต่สวนที่เกิดขึ้นในชั้นศาล การถกเถียงและการสืบหาความจริงจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ความยุติธรรมอาจเกิดขึ้นได้

การตัดสินคดีเหตุการณ์ 6 ตุลา ยังแสดงให้เห็นปัญหาสำคัญที่สุดที่เกิดจากการกำหนดความทรงจำให้กับผู้คนในสังคม โดยเราจะเห็นตัวอย่างจากการ

เกิดขึ้นมาของพ.ร.บ.นิรโทษกรรม ซึ่งคำตัดสินของศาลได้นำไปสู่ข้อสรุปที่บอกว่า “บรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งสิ้นของบุคคลใดๆที่เกิดขึ้นในหรือเกี่ยวเนื่องกับการชุมนุมในมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ระหว่างวันที่ 4 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519 และ ได้กระทำในระหว่างวันที่ 4 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ไม่ว่าจะได้กระทำในหรือนอก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และไม่ว่ากระทำในฐานะเป็น ตัวการ ผู้สนับสนุน ผู้ใช้ให้กระทำ หรือผู้ถูกใช้ หากการกระทำนั้นผิดกฎหมาย ก็ให้ผู้กระทำพ้นจากความผิดและความรับผิดโดยสิ้นเชิง” (“พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯ”, 2521)

แม้แนวคิดเรื่องการนิรโทษกรรมจะแตกต่างจากแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ เพราะไม่ได้เป็นคำสั่งว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรจดจำ แต่การนิรโทษกรรมก็มีลักษณะเป็นกฎหมายที่กำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรจะถูกลืม โดยจากข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำที่นำเสนอในบทความนี้ เราจะเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากพ.ร.บ.นิรโทษกรรม 3 ประการ ประการแรก การนิรโทษกรรมเป็นการปฏิเสธเหตุการณ์และการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในอดีต ในขณะที่แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นการเสนอว่าผู้คนในสังคมมีบทบาทหน้าที่ในการจดจำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์โฮโลคอสต์ แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความยุติธรรม แต่การนิรโทษกรรมกลับเป็นการกำหนดให้ผู้คนในสังคมหลงลืมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งส่งผลให้การก่อร่างสร้าง ความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากลำบาก จากการที่เราแสดงให้เห็นแล้วว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคม และแทนที่คำตัดสินของศาลจะชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีความทรงจำในฐานะที่เป็นหน้าที่ต่อความยุติธรรม แต่พ.ร.บ.นิรโทษกรรมกลับยังสนับสนุนให้การกระทำผิดที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ถูกหลงลืมไปตามกาลเวลา

ประการที่สอง การนิรโทษกรรมยังเป็นการปฏิเสธบทบาทหน้าที่ของประวัติศาสตร์ที่ช่วยให้เราสามารถศึกษาทำความเข้าใจอดีตในมุมมองภาพกว้าง บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้การนำเสนอความทรงจำ

บาดแผลเป็นไปไม่ได้ โดยการศึกษาความทรงจำบาดแผลเปรียบเทียบกับเหตุการณ์อื่นในประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้เรารับรู้ความทรงจำเป็นส่วนหนึ่งของอดีตที่มีความต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน การมองว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นความชั่วร้ายเกินกว่าที่เราจะทำความเข้าใจได้ เช่น การที่เราเห็นรูปถ่ายของคนที่ยิ้มหัวเราะกับเหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม เราอาจจะรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นความชั่วร้ายที่เกิดขึ้นเฉพาะจากตัวบุคคลในเหตุการณ์นั้น แต่ในขณะเดียวกัน ประวัติศาสตร์ยังทำให้เราสามารถศึกษาเหตุการณ์ดังกล่าวผ่านการวิเคราะห์อิทธิพลทางสังคม ซึ่งเป็นโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของปัจเจก เช่น การศึกษาทัศนคติความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับความยุติธรรม ความรับผิดชอบ การลงโทษซึ่งมีอิทธิพลเท่าที่ของสังคมต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้น (Thongchai, 2020, pp. 155-165) การศึกษาทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้เรามองเห็นอิทธิพลทางสังคมที่อาจมีความต่อเนื่องจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เรามีความเข้าใจในภาพกว้างที่เหตุการณ์หนึ่งอาจมีความสัมพันธ์ที่เราสามารถศึกษาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์อื่นๆ ได้

ประการที่สาม การนิรโทษกรรมยังเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดข้อยุติต่อการเข้าใจปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผล โดยการตัดสินผิดชอบชั่วดีของศาลเป็นการระบุบ่งบอกผู้ที่ต้องรับผิดชอบหรือไม่ต้องรับผิดชอบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน การอาศัยคำตัดสินของศาลยังทำให้เราไม่สามารถตระหนักถึงปัญหาความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นในระดับความสัมพันธ์ทางสังคม ในจุดนี้รีเคอร์ซีชี้ให้เห็นว่าการเรียกร้องความยุติธรรมยังเป็นที่ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับการรับฟังเหยื่อผู้ถูกกระทำ หากเราเรียกร้องความยุติธรรมผ่านการกำหนดตัวบทกฎหมายโดยที่ไม่ได้ตระหนักถึงความทรงจำบาดแผลที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม การตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นก็อาจทำให้ผู้ถูกกระทำไม่มีปากมีเสียงมากขึ้นไปอีก ในท้ายที่สุดแล้ว ความยุติธรรมสำหรับรีเคอร์ซีจึงไม่ได้เป็นการตัดสินคุณค่าผิดชอบชั่วดีเพียงเท่านั้น แต่ความยุติธรรมยังเป็นคุณธรรมที่เรา

ปฏิบัติต่อคนอื่น โดยคนที่สมควรได้รับความยุติธรรมมากที่สุด คือคนอื่นที่ยังไม่ถูกรับรู้โดยสังคม (Ricoeur, 2004, p. 90)

ในแง่นี้ การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการชี้ให้เห็นว่าความทรงจำบาดแผลไม่ได้เป็นเพียงวัตถุของการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมหรือเป็นวัตถุของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ แต่ความทรงจำบาดแผลยังเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ใช้ชีวิตในประวัติศาสตร์ร่วมกับเรา ในด้านหนึ่ง เราจะเห็นว่าคำตัดสินของศาลที่อ้างอิงกับความยุติธรรมและการศึกษาประวัติศาสตร์ต่างก็เป็นมุมมองความเข้าใจต่อความทรงจำที่มีลักษณะยืนยันความเป็นกลาง (impartiality) แต่ในท้ายที่สุดแล้ว การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลกลับชี้ให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเราจำเป็นต้องตระหนักถึงความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่น เราต่างเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีหน้าที่ความทรงจำผิดชอบต่อคนอื่นและเหตุการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้น การรับรู้อดีตของเราจึงไม่สามารถจำกัดอยู่แต่กับเรื่องราวที่เราอยากจำ แต่การรับรู้อดีตของเรายังต้องขยายไปสู่การรับรู้ความทรงจำบาดแผลเพื่อที่การมีความยุติธรรมต่อความทรงจำของคนอื่นจึงจะสามารถเกิดขึ้นได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทความนี้ศึกษาข้อถกเถียงเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* (2004) ของปอล ริเคอร์ โดยข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์ชี้ให้เห็นความสำคัญของการเข้าใจปรากฏการณ์วิทยาความทรงจำที่ความทรงจำไม่ได้เป็นสิ่งของปัจเจกที่ตัดขาดจากโลกและสังคม แต่ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่อาศัยความสัมพันธ์กับคนอื่น สังคม และภาษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะที่เดียวกัน การเชื่อมโยงความทรงจำกับประวัติศาสตร์ยังเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ความทรงจำไม่ได้เป็นประสบการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นกับปัจเจก แต่การมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำดำรงอยู่ในพื้นที่ความสัมพันธ์กับคนอื่น ในท้ายที่สุดแล้ว เราจึงสามารถสรุปได้ว่าหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในฐานะที่เป็นหน้าที่ต่อความยุติธรรมและเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนอื่น

เอกสารอ้างอิง

- “พ.ร.บ.นิรโทษกรรมแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดเนื่องในการชุมนุมในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ระหว่างวันที่ 4 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519 พ.ศ. 2521,”
ราชกิจจานุเบกษา, 95(87), 1-3.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2539) ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล กรณีการ
ปราบปรามนองเลือด 6 ตุลา 19. *รัฐศาสตร์สาร* 19(3), 15-49.
- Allen, R. E. (1959). Anamnesis in Plato's "Meno and Phaedo". *Review of
Metaphysics* 13(1), 165 - 174.
- Braudel, Fernand. (1972-1973). *The Mediterranean and the Mediterranean
world in the age of Philip II* (Vols.1-2) (Sian Reynolds, Trans.).
New York: Harper and Row.
- Dosse, François. (1994). *New History in France* (Peter V. Conroy, Trans.).
Chicago: University of Illinois Press.
- Durkheim, Emile. (1938). *The Rules of Sociological Method* (W. D. Halls,
Trans.). New York: The Free Press.
- Friedlander, Saul (ed.). (1992). *Probing the limits of representation:
Nazism and the Final Solution*. London: Harvard University Press.
- Golsan, Richard J. (2001). History and the “Duty to Memory” in Postwar
France The Pitfalls of an Ethics of Remembrance. In Howard
Marchitello (ed.), *What Happens to History* (pp. 23-40). New
York: Routledge.
- Halbwachs, Maurice. (1980). *The Collective Memory* (Francis J. Ditter and
Vida Yazdi Ditter, Trans.). New York: Harper & Row.
- Halbwachs, Maurice. (1992). *On Collective Memory* (Lewis A. Coser,
Trans.). Chicago: University of Chicago Press.

- Husserl, Edmund. (1969). *Cartesian Meditations: An Introduction to Phenomenology* (Dorion Cairns, Trans.). The Hague: Martinus Nijhoff.
- Husserl, Edmund. (1970). *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology* (David Carr, Trans.). Evanston, Ill.: Northwestern University Press.
- Husserl, Edmund. (1991). *On the Phenomenology of the Consciousness of Internal Time (1893-1917)* (John B. Brough, Trans.). The Hague: Martinus Nijhoff.
- Le Goff, Jacques. (1992). *History and Memory* (Steven Rendall and Elizabeth Clama, Trans.). New York: Columbia University Press.
- Nora, Pierre. (1996). *Realms of Memory: The Construction of the French Past* (Lawrence D. Kritzman, ed., Arthur Goldhammer, Trans.). New York: Columbia University Press.
- Ricoeur, Paul. (1984-1988). *Time and Narrative* (Vols.1-3) (Kathleen McLaughlin and David Pellauer, Trans.). Chicago: University of Chicago Press.
- Ricoeur, Paul. (2004). *Memory, History, Forgetting* (Kathleen Blamey and David Pellauer, Trans.). Chicago: University of Chicago Press.
- Rousso, Henry and Eric Conan. *Vichy: An Ever-Present Past* (Nathan Bracher, Trans.). Hanover: University Press of New England.
- Schutz, Alfred. (1967). *The Phenomenology of the Social World* (George Walsh and Fredrick Lehnert, Trans.). Evanston, Ill.: Northwestern University Press.

- Thongchai Winichakul. (2020). *Moments of Silence: The Unforgetting of the October 6, 1976, Massacre in Bangkok*. University of Hawaii Press.
- Todorov, Tzvetan. (2001). The Uses and Abuses of Memory. In Howard Marchitello (ed.), *What Happens to History* (pp.11-22). New York: Routledge.
- Vidal-Naquet, Pierre. (1993). *Assassins of memory: Essays on the denial of the Holocaust* (Jeffrey Mehlmann, Trans.). New York: Columbia University Press.

บทบาทของการวิจัยตลาดสำหรับแนวคิดหลังการบริหารจัดการ ภาครัฐ แนวใหม่

The role of marketing research in Post-New Public Management

ัทศกร ธนาวริทธิ์¹ &บุญเกียรติ การะเวกพันธ์²

Tatporn Tanawarit & Boonyakiat Karavekphan

Corresponding author: tatporn.tanawaritt@gmail.com

Received: 20/05/65 Revised: 24/06/65 Accepted: 24/06/65

บทคัดย่อ

การปฏิรูปแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ไปสู่แนวคิดยุคหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ส่งผลต่อรูปแบบการบริหารจัดการภาครัฐที่มุ่งเน้นการร่วมคิดสร้างคุณค่าสาธารณะ การความร่วมมือกัน การจัดการเครือข่าย ความสามารถในการตอบสนอง การมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการใช้ข้อมูลที่มีคุณภาพสำหรับการตัดสินใจเชิงนโยบายจากผู้ที่ได้รับผลกระทบในทุกภาคส่วน จึงเป็นสิ่งจะเป็นสำหรับการตอบสนองต่อความต้องการของพลเมืองในสังคม การวิจัยตลาดเกี่ยวกับข้อมูลพฤติกรรม ความคิดเห็น ความต้องการของผู้ใช้บริการ ผู้ได้รับผลกระทบ หรือพลเมือง นอกจากจะลดความเสี่ยงในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่ผิดพลาด ยังสามารถสร้างความร่วมมือกันระหว่างองค์กรภาครัฐและชุมชนในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่มีการร่วมคิดสร้างสรรค์คุณค่าสาธารณะ การวิจัยตลาดถูกนำมาใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่มากขึ้นตั้งแต่ช่วงแนวคิดการบริหารจัดการแนวใหม่เห็นได้จากการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนในด้านต่างๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกรอบแนวคิดการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การ ต่อมาในยุคแนวคิดหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ การวิจัยตลาดได้เข้ามามีบทบาทมาก

¹ นักวิชาการอิสระ

² อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ขึ้นจากเดิมที่ถูกนำมาใช้หลังจากการนำนโยบายไปปฏิบัติ องค์การภาครัฐในหลายประเทศเริ่มนำการวิจัยตลาดมาใช้ตั้งแต่ช่วงกระบวนการก่อตั้งนโยบาย อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพของนักรัฐประศาสนศาสตร์เกี่ยวกับการวิจัยตลาด และการยึดติดในแนวคิดการบริหารยุคการบริหารจัดการภาครัฐแนวเก่ายังคงเป็นประเด็นที่ท้าทายในการนำการวิจัยตลาดใช้ในการจัดการบริหารภาครัฐ ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรนักรัฐประศาสนศาสตร์ควรให้ความรู้เกี่ยวกับสาขาวิชาการวิจัยการตลาดเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงานในยุคหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

คำสำคัญ: การวิจัยตลาด; การบริหารจัดการภาครัฐ; การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

Abstract

Reform from the New Public Management to the Post-New Public Management shifts public administration focus to public value co-creation, collaboration, network management, responsiveness, and citizen participation. Valuable information from citizens and stakeholders is crucial for policymakers to decide. It is necessary for policymakers to respond to citizens' needs. Marketing research about customers, stakeholders, or citizens' behavior, opinion, and needs reduces the risk of wrong policy decision-making. Besides, it creates collaboration between public organizations and the community in the policy formation as it has been through the co-creation process of public value with community participation. Marketing research has been getting more involved in the New Public Management since Total Quality Management was introduced to public administration. Recently, there have been many public organizations conducting customer satisfaction surveys. During the Post-New

Public Management era, marketing research plays a prominent role in policy formation, compared to the past when it was applied after the policy was implemented. Although more public organizations have done marketing research during the policy formation process; still, there are challenges such as limitations of public administrators' experience in marketing research and adherence to bureaucracy principle. Consequently, academic institutions should prepare public administration graduates with marketing research competence to be ready for the Post-New Public Management era.

Keyword: marketing research; public administration, Post-New Public Management

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล (digital disruption) ในยุคปัจจุบันส่งผลให้องค์กรภาครัฐจำเป็นต้องปรับตัวในการสร้างสรรค์คุณค่าสาธารณะ (public value) เช่น ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล การมีส่วนร่วม การยอมรับความแตกต่าง ความเสมอภาค ความเท่าเทียม และความเป็นพลเมือง (Criado, Dias, Sano, Rojas-Martín, Silvan, & Filho, 2021; Ingram & Nitsenko, 2021;) ให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมทั้งในเชิงของคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (economic value) คุณค่าทางสังคม (social value) และค่านิยมประชาธิปไตย (democratic value) (Reiter & Klenk, 2019)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้เกิดการปฏิรูปแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (new public management) ซึ่งถูกกระแสวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับบรรทัดฐานทางเศรษฐศาสตร์และธุรกิจเหนือคุณค่าสาธารณะ (Çolak, 2019; Reiter & Klenk, 2019) ดังนั้น ในยุค 15 ปีให้หลัง (ยุค

ปลายทศวรรษ 1990) จึงเริ่มมีการปฏิรูปแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ เพื่อลดทอนผลกระทบในเชิงลบ และพัฒนาผลการดำเนินงานของการบริหารจัดการภาครัฐ (Christensen, 2012) โดยใช้ “แนวคิดหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่” (post-new public management) ในการอธิบายการปฏิรูปดังกล่าว

การสร้างสรรคคุณค่าสาธารณะตามหลักแนวคิดหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญกับการประสานความร่วมมือ โดยการร่วมคิดสร้าง (co-creation) คือ การสร้างคุณค่าร่วมกันระหว่างองค์กรและผู้ใช้งานผ่านการปฏิสัมพันธ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ การได้รับข้อมูลที่มีคุณภาพสำหรับการตัดสินใจเชิงนโยบายจากผู้ที่ได้รับผลกระทบในทุกภาคส่วน จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตอบสนองต่อความต้องการของพลเมืองในสังคม การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ใช้บริการ ผู้ได้รับผลกระทบ หรือพลเมือง นอกจากจะลดความเสี่ยงในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่ผิดพลาด ยังสามารถสร้างความร่วมมือกันระหว่างองค์กรภาครัฐและชุมชนในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่มีการร่วมคิดสร้างสรรค์คุณค่าสาธารณะ (Teodorescu, 2001; Băilășescu, 2019; Petrescu, 2019; Grigorescu, 2006)

การวิจัยตลาด (marketing research) เป็นหนึ่งในแนวทางสำหรับการศึกษาข้อมูลเชิงลึกของคนในชุมชนซึ่งสามารถเติมเต็มช่องว่างของข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจ ดังเห็นได้จากการใช้การวิจัยตลาดในองค์กรภาครัฐที่เพิ่มมากขึ้น เช่น การประเมินความพึงพอใจในการบริการ การสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์องค์กร การสำรวจความต้องการและประเด็นปัญหาในชุมชน รวมถึงการก่อตัวนโยบาย (public policy formation) (Steen, Brandsen, & Verschuere, 2019; Petrescu, 2019; Prentice, 1984; Dyer & Shimp, 1977; Löffler, 2001; Kaplan & Haenlein, 2009) ซึ่งจะกล่าวถึงตัวอย่างการประยุกต์ใช้การวิจัยตลาดในการก่อตัวนโยบายสำหรับองค์กรภาครัฐในประเทศไทย

แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐ

พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาตั้งแต่ยุคการบริหารจัดการภาครัฐแนวเก่า (old public management) ริเริ่มโดย Woodrow Wilson ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1887 ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐต่าง ๆ ได้แก่ (1) แนวคิดการบริหารแยกออกจากการเมือง (2) ทฤษฎีระบบราชการในอุดมคติ (3) หลักการบริหารทั้ง 7 หรือ POSDCORB (4) ทฤษฎีวิทยาศาสตร์การจัดการ (5) หน้าทีของผู้บริหาร (6) ทฤษฎีองค์การแบบเครื่องจักรกล (ปรกรณ์ ศิริประกอบ, 2559) การบริหารจัดการภาครัฐแนวเก่ามีลักษณะสำคัญ ๆ ประกอบด้วย นักรัฐประศาสนศาสตร์ความเป็นกลางทางการเมือง ไม่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายแต่มีหน้าที่ทำตามวัตถุประสงค์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โครงสร้างระบบราชการแบบรวมศูนย์โดยกลไกควบคุมจากบนลงล่างในระบบปิดซึ่งจำกัดการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ความสำคัญกับกฎหมายและดำเนินการตามระเบียบอย่างเคร่งครัด (ปรกรณ์ ศิริประกอบ, 2559; Denhardt & Denhardt, 2000; Ingram & Nitsenko, 2021)

ในยุคต่อมาเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการจากแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวเก่า ทำให้เกิดแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) เพื่อแก้ปัญหาความไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการ และสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจในช่วง The Great Depression ที่เกิดขึ้นในปี 1929 โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) แนวคิดการบริหารจัดการนิยม (2) แนวคิดเสรีนิยมแนวใหม่ (3) แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงสถาบันแนวใหม่ (ปรกรณ์ ศิริประกอบ, 2559) การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ นำแนวคิดการบริหารจัดการแบบเอกชนมาใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งเน้นกลไกตลาด การแข่งขันและความต้องการของประชาชน ผ่อนคลายกฎระเบียบเพื่อลดขนาดและบทบาทภาครัฐ มุ่งเน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน และ

การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด (ณัฐพล ชันธไชย, 2558; ปกรณ์ ศิริประกอบ, 2559; พงศกร ศรีรงค์ทอง, 2563 ; Denhardt & Denhardt, 2000; Kolltveit, 2015; Ingram & Nitsenko, 2021)

อย่างไรก็ตามในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา เริ่มเกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับผลิตผลและประสิทธิภาพมากจนเกินไป ส่งผลให้ค่านิยมสาธารณะที่สำคัญบางอย่างถูกละเลยไป เช่น ความเท่าเทียม ความเสมอภาค จริยธรรม ค่านิยมประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม และความเป็นพลเมือง นอกจากนี้ ค่านิยมของเอกชนบางอย่างยังขัดแย้งกับแนวคิดริเริ่มของรัฐประศาสนศาสตร์ เช่นค่านิยมที่หวังประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม การจำกัดความของพลเมืองในฐานะลูกค้า การให้อิสระในการตัดสินใจก่อให้เกิดความเสี่ยงในการคอร์รัปชัน และความเป็นสากลเกี่ยวกับความสามารถในการบริหารงาน โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา (Çolak, 2019; Hood, 1991; Ingram & Nitsenko, 2021; Reiter & Klenk, 2019) ความท้าทายดังกล่าวทำให้เกิดกระแสแนวคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐ เช่น การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) การบริหารจัดการคุณค่าสาธารณะ (Public Value Management: PVM) ธรรมเนียมยุคดิจิทัล (Digital Era Governance: DEG) รัฐบริหารแบบนีโอ-เวเบอร์ (Neo-Weberian State: NWS) การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) (Çolak, 2019)

แนวคิดหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (post-new public management) ให้ความสำคัญกับ คุณค่าสาธารณะ (public value) การพัฒนาความร่วมมือ (coordination) การเพิ่มขีดความสามารถของศูนย์กลางการเมือง-การบริหารร่วม (politico-administrative center) (Malikova, 2000) ความสามารถในการจัดการเครือข่าย (network management) รวมถึง ความสามารถในการตอบสนอง

(responsiveness) และความรับผิดชอบภายใต้การตรวจสอบในระบบประชาธิปไตยขององค์กร (democratic accountability) รวมถึงการจัดการโดยใช้ศักยภาพที่เกิดการรวมศูนย์ หรือการร่วมมือกัน เช่น รูปแบบรัฐบาลโดยรวม (whole of government) หรือรัฐบาลแบบร่วมมือกัน (join-up government) โดยการประสานความร่วมมือกันทั้งในแนวดิ่งและแนวราบ (Christensen & Lægreid, 2007; Lodge & Gill, 2011; Reiter & Klenk, 2019; Halligan, 2010) ปัจจุบันการบริหารจัดการภาครัฐในหลายประเทศกำลังปรับตัวไปสู่แนวคิดยุคหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ เช่น สหรัฐ นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย แคนาดา นอร์เวย์ สวีเดน เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส ออสเตรีย เนเธอร์แลนด์ สเปน อิสราเอล ญี่ปุ่น แม้กระทั่งสหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ซึ่งเกิดการปฏิรูปการจัดการปกครองสาธารณะ (public governance reforms) ในปี ค.ศ. 2010 (Reiter & Klenk, 2019)

หนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญของยุคหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ คือ การสำรวจความต้องการของพลเมืองซึ่งรวมถึงกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อให้ นักรัฐประศาสนศาสตร์สามารถค้นพบ และระบุความต้องการ เพื่อร่วมคิดสร้างคุณค่าสาธารณะร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงจากนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบการทำงานของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-government) ที่ทำให้พลเมืองสามารถเข้าถึงการบริการสาธารณะได้มากขึ้น และในทางกลับกันก็ส่งผลให้มีแรงกดดันจากความคาดหวังจากผู้ใช้งานที่หลากหลายต่อรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมของภาครัฐ ดังนั้น การวิจัยสำรวจความต้องการของพลเมือง จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการร่วมคิดสร้างคุณค่าสาธารณะร่วมกับระหว่งรัฐและพลเมือง

การวิจัยตลาดสำหรับการบริหารจัดการภาครัฐ

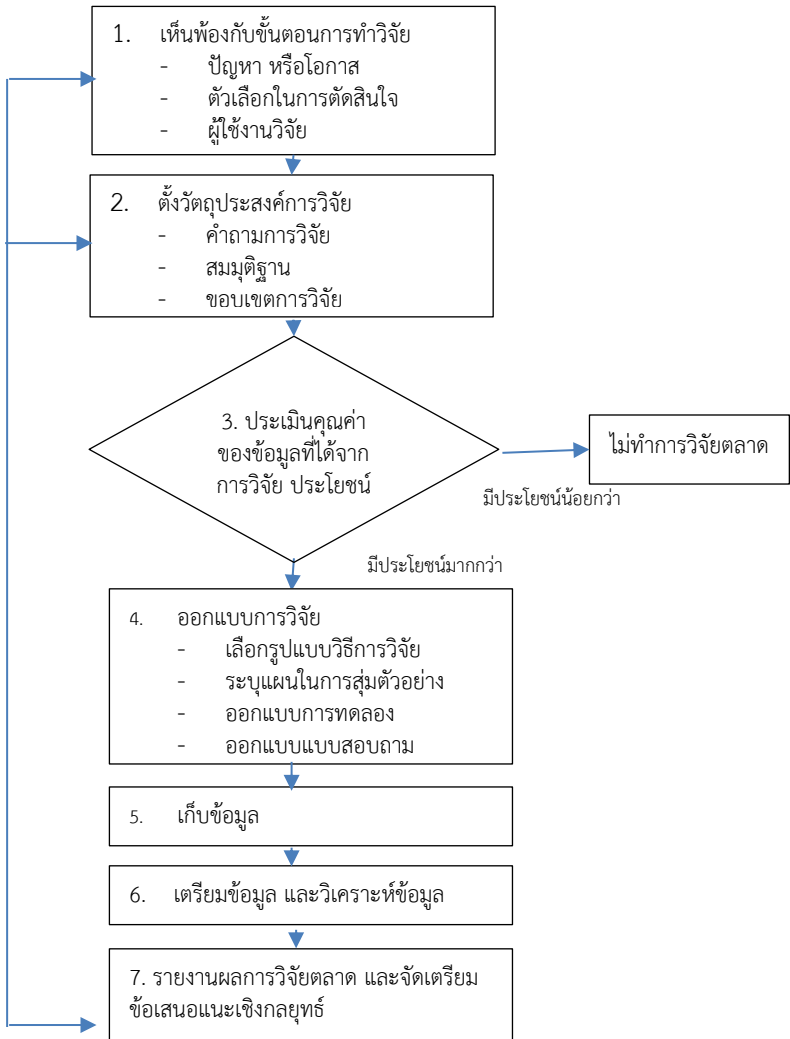
การวิจัยตลาด (marketing research) ทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้บริโภค ลูกค้า และสาธารณชนกับนักการตลาดผ่านข้อมูล โดยข้อมูลดังกล่าวถูกใช้เพื่อ (1) ระบุ และอธิบายโอกาสทางการตลาด และปัญหาต่างๆ (2) สร้าง กลั่นกรอง และประเมินกิจกรรมทางการตลาด (3) ตรวจสอบผลการดำเนินงานทางการตลาด และ (4) เพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการการตลาด การวิจัยตลาด กำหนดข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการแก้ไขปัญหา ออกแบบวิธีการเก็บข้อมูล จัดการและดำเนินการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และสื่อสารข้อค้นพบและนัยที่เกี่ยวข้อง (Aaker, Leone, & Day, 2013)

Aaker et. al (2013) กล่าวว่า การวิจัยตลาดเป็นกระบวนการที่มุ่งตอบคำถามต่างๆ ดังนี้

1. เพราะเหตุใดจึงต้องทำการวิจัย เป็นขั้นตอนในการตั้งเป้าหมายการวิจัยซึ่งอาศัยความเข้าใจปัญหา โอกาสและการตัดสินใจที่จะต้องดำเนินการ ที่ต้องการการวินิจฉัย
2. ควรจะดำเนินการวิจัยอะไร เป็นการแปลงเป้าหมายมาสู่วัตถุประสงค์ที่สามารถแสดงให้เห็นว่าคำถามที่ต้องการคำตอบในการทำวิจัยนั้นคืออะไร
3. การทำวิจัยคุ้มค่าหรือไม่ การตัดสินใจในการทำวิจัยตลาดว่า ข้อมูลที่จะได้จากการวิจัยดังกล่าวมีคุณค่ามากกว่าต้นทุนในการเก็บข้อมูลหรือไม่
4. ควรออกแบบการวิจัยอย่างไรเพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ในการวิจัย เป็นขั้นตอนในการเลือกรูปแบบการวิจัยระหว่างใช้ข้อมูลปฐมภูมิ (การสำรวจ การทดลอง) หรือทุติยภูมิ และวิธีการเก็บข้อมูล
5. เราจะทำอย่างไรกับผลของข้อมูล เมื่อเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จะทำการวิเคราะห์ อธิบาย และจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการต่อไปอย่างไร

ขั้นตอนการวิจัยตลาดสามารถอธิบายได้ตามภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการทำวิจัยตลาด

ที่มา: Aaker, D. A., Kumar, V., Leone, R. P., & Day, G. S. (2013). Marketing research: International student version (p.44). New York, NY: John Wiley & Sons.

การวิจัยตลาดเริ่มได้รับความสนใจจากองค์การภาครัฐที่ต้องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของพลเมือง ขั้นตอนในการเก็บข้อมูลนั้นถือเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย เนื่องจากข้อมูลที่รวบรวมได้ถูกนำมาเป็นปัจจัยในการพิจารณาตัดสินใจเชิงนโยบาย รวมถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เก็บข้อมูลและพลเมืองยังส่งผลต่อระดับความพึงพอใจของประชาชนซึ่งสามารถวัดได้จากการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่ (Ann, 1984; Grigorescu, 2006; Kaplan et. al, 2009; Löffler, 2001; Steen et. al, 2019; Dyer et. al, 1977; Wilkie & Gardner, 1974)

สำหรับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ มักนำเอาการวิจัยตลาดมาใช้ในการจัดการคุณภาพโดยรวม (public sector quality management) ตามหลักการของการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (total quality management) ซึ่งต้องมีการตรวจสอบ ควบคุม และประกันคุณภาพ โดยหนึ่งในวิธีการประเมินคุณภาพ คือ การสำรวจความพึงพอใจของลูกค้า (customer satisfaction survey) ซึ่งเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ องค์กรได้ใช้การวิจัยตลาด เช่น การสำรวจความพึงพอใจประชาชนมาใช้ในขั้นตอนของการประเมินผลนโยบาย (policy evaluation) เช่น การประเมินความพึงพอใจของประชาชนผู้ใช้บริการ ซึ่งการมองประชาชนเป็นลูกค้าผู้ใช้บริการสร้างแรงกดดันให้กับองค์กรในฐานะผู้ให้บริการ ซึ่งการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนเป็นเครื่องมือที่วัดผลการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งช่วยให้องค์กรทราบถึงทัศนคติที่มีต่อองค์กร และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการให้บริการที่สามารถช่วยให้องค์กรพัฒนาภาพลักษณ์ และแก้ปัญหาการดำเนินงานภายในได้เช่นกัน (Ann, 1984; Löffler, 2001)

นอกจากนี้ รูปแบบการทำงานแบบการร่วมทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน (public-private partnership: PPP) ที่เพิ่มมากขึ้น เช่นในสหภาพยุโรป แนวคิดเกี่ยวกับการตลาดเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับองค์กรภาครัฐ หนึ่งในสิ่งที่สำคัญคือการสื่อสารกับภาคเอกชนและพลเมืองเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ที่มีความโปร่งใส สามารถ

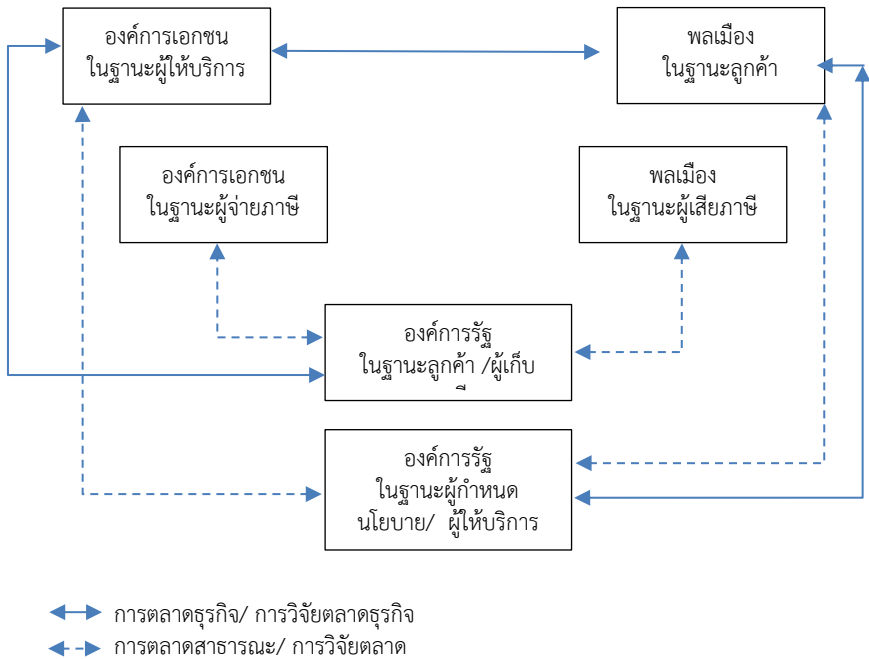
Grigorescu (2006) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์การภาครัฐ องค์การเอกชน และภาคพลเมือง โดยแสดงให้เห็นถึงระบบนิเวศ (eco-system) ซึ่งต่างมีความต้องการที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันในแต่ละบทบาท

1. ในฐานะองค์การเอกชนที่เสนอบริการให้กับลูกค้า (พลเมือง) องค์การเอกชนอื่น และองค์การภาครัฐนั้น องค์การเอกชนดังกล่าวต้องการทำการวิจัยตลาด เพื่อให้สิ่งที่นำเสนอสอดคล้องกับความต้องการ ความคาดหวังของลูกค้า กระแสของตลาด และสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า

2. ในขณะที่องค์การภาครัฐในฐานะผู้กำหนดนโยบายและผู้ผลิตบริการสาธารณะจำเป็นที่จะต้องรู้ความต้องการและความคาดหวังของพลเมืองเพื่อกำหนดนโยบายที่สร้างแรงจูงใจให้กับผู้เสียภาษี องค์การภาครัฐต้องการทำการวิจัยตลาดเพื่อทราบความต้องการ และความคาดหวังของพลเมือง เพื่อที่จะสามารถกำหนดนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อองค์การเอกชน และพลเมือง (ผู้เสียภาษี)

3. องค์การภาครัฐในฐานะผู้ให้บริการกับองค์การเอกชน และพลเมือง ภาครัฐจำเป็นต้องหาหนทางที่ดีที่สุดในการสร้างความพึงพอใจลูกค้า เนื่องจากในความเป็นจริงนั้นบริการสาธารณะไม่ใช่ของฟรี แต่ถูกจ่ายโดยภาษีของประชาชน ดังนั้นค่าใช้จ่ายในการใช้บริการสาธารณะควรถูกชดเชยด้วยการเติมเต็มช่องว่างระหว่างสิ่งที่ให้บริการ และสิ่งที่ลูกค้าคาดหวัง ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 บทบาทของการวิจัยตลาดกับความเชื่อมโยงระหว่างองค์การรัฐ เอกชน และพลเมือง

ที่มา: Grigorescu, A. (2006). Marketing of public and private affairs—a link. *Kybernetes*, 35(7/8), 1185

อย่างไรก็ตาม แม้การวิจัยตลาดจะทำให้ผู้ทำวิจัยได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ สามารถเติมเต็มช่องว่างของข้อมูลที่ขาดหาย และช่วยสนับสนุนการตัดสินใจได้อย่างมีคุณภาพ (Wilkie et. al, 1974; Băilășescu, 2019) แต่การวิจัยตลาดในการบริหาร

จัดการภาครัฐส่วนใหญ่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการของการประเมินนโยบาย เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็น ระดับความพึงพอใจ และพฤติกรรมการบริหารโคกของพลเมือง ซึ่งเป็นขั้นตอนหลังจากการนำนโยบายไปปฏิบัติ นอกจากนี้ การวิจัยตลาดส่วนใหญ่ยังคงใช้เพื่อการศึกษาข้อมูลของลูกค้ารายบุคคล ซึ่งการวิจัยในลักษณะตัวแทนกลุ่ม ผลประโยชน์ หรือกลุ่มการเมืองยังมีค่อนข้างน้อย (William et al., 1974)

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้การวิจัยตลาดในองค์การภาครัฐ

องค์การภาครัฐในหลายประเทศกำลังปรับตัวการบริหารจัดการภาครัฐไปสู่แนวคิดยุคหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มีความสำคัญกับคุณค่าสาธารณะ การพัฒนาความร่วมมือ การเพิ่มขีดความสามารถของศูนย์กลางการเมือง-การบริหารร่วม โดยจะยกกรณีศึกษาขององค์การระหว่างประเทศ อย่างเช่นองค์การยูเนสโก (UNESCO) ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์กระบวนการในการนำเสนอการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ (the intangible cultural heritage of humanity) โดยกระบวนการมีส่วนร่วม องค์การยูเนสโกได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จาก อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 17 ตุลาคม 2546 ณ กรุงปารีส ที่ระบุไว้ในข้อ 15 เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล ว่า “ภายในกรอบของกิจกรรมการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่ละรัฐภาคีจะต้องพยายามดำเนินการเพื่อให้ชุมชน และกลุ่มชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางที่สุด และหากเป็นการเหมาะสมที่จะให้ปัจเจกบุคคล ซึ่งสร้างสรรค์ ชำรงรักษา และถ่ายทอดมรดกดังกล่าวเข้าร่วมด้วย และนำบุคคลเหล่านั้นเข้ามามีบทบาทในการจัดการอย่างแข็งขันด้วย” (สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2561)

กรณีศึกษาสำหรับการยื่นคำร้อง “ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย” เพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ นั้น องค์การยูเนสโกได้กำหนดให้ผู้ยื่นคำร้อง คือกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ทำการ

รวบรวมข้อมูล และหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน/ คณะ/ กลุ่มบุคคลหรือปัจเจกบุคคลในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องที่เป็นผู้ครอบครองปฏิบัติ สืบสานและรักษาประเพณีสงกรานต์ ซึ่งแต่ละชุมชนแต่ละพื้นที่มีการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป ดังนั้นการดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องคำนึงถึงความหลากหลายที่แตกต่างกัน ส่งผลให้กรมส่งเสริมฯ ต้องดำเนินการร่วมกับชุมชนในทุกๆ ภาคของประเทศไทย แสดงให้เห็นความหลากหลายของอัตลักษณ์ในกลุ่มต่างๆ ให้ครอบคลุมตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกันระหว่างชุมชน กลุ่มคน และบุคคลต่างๆ รวมถึง กระบวนการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ในแต่ละชุมชน ท้องถิ่น จนถึงระดับประเทศ และประเด็นสำคัญที่ยูเนสโกใช้ในการพิจารณา ได้แก่ มาตรการของ/ โดย/ เพื่อชุมชน กลุ่มคน หรือบุคคล มีการดำเนินการ หรือจะดำเนินการเพื่อรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไปในระดับชุมชน ท้องถิ่น ไปจนถึงนโยบายระดับชาติซึ่งประเทศผู้นำเสนอจะดำเนินการตามมาตรการดังกล่าว ซึ่งมาตรการดังกล่าวไม่เพียงแต่บุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ยูเนสโกยังกำหนดให้มีมาตรการร่วมกันทั้งระดับปัจเจกบุคคล องค์การภาครัฐ องค์การภาคเอกชน และ ภาคประชาสังคม จะเห็นได้ว่า กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับชุมชน (community-focused) ประชาสังคม (civil society) วาทกรรม (discourse theory) และแนวทางของการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ ในการมีส่วนร่วม (participation) การสร้างเครือข่าย (networks) การเป็นหุ้นส่วน (partnership) และการร่วมคิดสร้าง (co-creation)

กรมส่งเสริมฯ ในฐานะที่เป็นตัวแทนในการยื่นขอขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “ประเพณีสงกรานต์” ต่อบริษัทยูเนสโก นำการวิจัยตลาดมาใช้เพื่อการรวบรวมข้อมูล และจัดทำมาตรการในการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “ประเพณีสงกรานต์” ให้ดำรงอยู่ต่อไปทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และระดับประเทศ โดยเริ่มจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรมนำเสนอคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยกรรมการโดยตำแหน่ง รวมถึงประธานสภา

วัฒนธรรมจังหวัดซึ่งมาจากการเลือกตั้ง และผู้ทรงคุณวุฒิของแต่ละจังหวัดเห็นพ้องต้องกันในการนำเสนอประเพณีสงกรานต์ ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปี 2554 เพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติต่อองค์การยูเนสโก

จากนั้นกรมส่งเสริมฯ ร่วมกับสถาบันการศึกษาร่วมกันศึกษาองค์ประกอบข้อมูล และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการได้รับการขึ้นบัญชีจากองค์การยูเนสโกจากตัวอย่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติของประเทศต่าง ๆ ที่เคยนำเสนอและได้รับการขึ้นบัญชี เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหัวข้อต่าง ๆ ที่ต้องการข้อมูลในการตอบคำถาม และการพิจารณาขององค์การยูเนสโก ซึ่งประกอบด้วย การระบุและนิยามลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “ประเพณีสงกรานต์” คุณประโยชน์อันเป็นที่ประจักษ์และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมาตรการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และต้องแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งความเห็นชอบและความยินยอมพร้อมใจในทุกขั้นตอนของการนำเสนอ

การขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “ประเพณีสงกรานต์” เพื่อเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ นั้น เป็นสิ่งที่ประเมินค่ามิได้ ดังนั้น กรมส่งเสริมฯ ในฐานะผู้สนับสนุนและประสานงานในการดำเนินการดังกล่าวจึงออกแบบการวิจัยอย่างระมัดระวังโดยเชื่อมโยงกับประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม ผ่านข้อมูล เพื่อระบุและอธิบายโอกาสตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ในการสงวนรักษาประเพณีสงกรานต์ เข้าใจบริบทและวิถีชุมชนที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เพื่อสามารถวิเคราะห์และกลั่นกรองข้อมูลที่สำคัญ เพื่อเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ และร่วมกันกำหนดมาตรการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในทุกกระดับ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับการรวบรวมและจัดทำข้อมูลสงกรานต์ในประเทศไทยมุ่งเน้นการทำความเข้าใจในรายละเอียดของกลุ่มชุมชนที่ทำการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ในแต่ละพื้นที่ โดยใช้รูปแบบของการวิจัยปฏิบัติการแบบมี

ส่วนร่วม ที่ผู้ให้ข้อมูลหรือผู้เข้าร่วมวิจัยมีความสมัครใจ และได้รับการคัดเลือกอย่างเฉพาะเจาะจง การคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยดำเนินการตามหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลั่นกรองผู้ที่มีศักยภาพในการให้ข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย โดยผู้วิจัยทำงานร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นนายด่านประตู (Gatekeepers) ซึ่งเป็นสมาชิกชุมชนที่มีตำแหน่งหน้าที่ ทั้งในส่วนราชการ เช่น นายกเทศมนตรี วัฒนธรรมจังหวัด ผู้ใหญ่บ้าน และส่วนที่ไม่ใช่ราชการ เช่น ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด นายกสมาคม ประธานมูลนิธิ ประธานชมรม ในการคัดเลือกผู้ที่มีศักยภาพเข้าร่วมการวิจัยในแต่ละพื้นที่ ผู้เข้าร่วมการวิจัยจะต้องเป็นผู้ถือครองและเป็นผู้ปฏิบัติตลอดจนเป็นผู้ถ่ายทอดและสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย และเป็นตัวแทนจากจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศที่ได้รับการยอมรับจากผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน โดยการคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยที่คำนึงถึงการผสมผสานระหว่างกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น ราชการ พนักงานบริษัทเอกชน เจ้าของธุรกิจ พระสงฆ์ เกษตรกร นักศึกษา โดยคำนึงถึงเพศ และวัยของผู้เข้าร่วม

เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ทั้งในเชิงลึกและเปิดกว้างตามความรู้ความสามารถของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำทางวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำสังคม ประธานหรือผู้นำองค์กร จำนวน 30 ราย โดยมีการกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับประวัติ ความรู้และการปฏิบัติในปัจจุบัน การสืบทอดความรู้ ความคิดเห็นในการส่งเสริม และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย การสัมภาษณ์ใช้ระยะเวลาประมาณ 60-120 นาทีต่อการสัมภาษณ์แต่ละท่าน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกนี้จัดทำขึ้นในทุกภาคของประเทศ ทั้ง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ รวมถึงกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลจากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีความรู้และนำเชื่อถือโดยดำเนินการในลักษณะของการสนทนาที่มีการนัดหมายไว้ล่วงหน้า ผู้ให้ข้อมูลมาประชุมร่วมกันในสถานที่นัดหมายในรูปแบบการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ 1 วัน ร่วมกับตัวแทนชุมชนผู้ปฏิบัติและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน 4 ภาค กรุงเทพฯ และ

ปริทัศน์ โดยจัดทั้งหมด 5 ครั้ง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ปฏิบัติรวมถึงเป็นผู้ถ่ายทอดและสืบทอดประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย ทั้งนี้ก่อนการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมจะได้รับแบบสอบถามเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยล่วงหน้า ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย โดยระหว่างการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการประชุมรับฟังความคิดเห็น ผู้ให้ข้อมูลได้เตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยเพื่อประกอบ การแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษาเอกสารนี้นอกจากรูปแบบเอกสารในเชิงสิ่งพิมพ์แล้วยังรวมถึง ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว สื่อเสียง ศิลปะการแสดงต่างๆ ด้วย

ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ กรมส่งเสริมฯ ได้นำข้อมูลดังกล่าวมาสังเคราะห์เพื่อจัดทำเอกสารในการนำเสนอประเพณีสงกรานต์เพื่อขึ้นบัญชีเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ครอบคลุมหัวข้อการระบุและนิยามลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “ประเพณีสงกรานต์” คุณประโยชน์อันเป็นที่ประจักษ์และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมาตรการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และรวบรวมหลักฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน และความเห็นชอบและความยินยอมพร้อมใจในทุกขั้นตอนของการนำเสนอทั้งในรูปแบบภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เอกสารแสดงความคิดเห็นต่างๆ จากผู้เกี่ยวข้อง หลังจากการสรุปข้อมูลทั้งหมดก่อนการยื่นขอขึ้นบัญชี กรมส่งเสริมฯ ได้จัดทำประชาพิจารณ์กับชุมชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อเป็นการยืนยันความเห็นชอบร่วมกันก่อนการยื่นเสนอ โดยกรมส่งเสริมฯ ได้ดำเนินการยื่นเรื่องเพื่อพิจารณาในปี 2563

ทั้งนี้ เห็นได้ว่ากระบวนการขององค์การยูเนสโกที่กำหนดให้ชาติสมาชิกที่ประสงค์จะยื่นขึ้นทะเบียนดำเนินการที่จะต้องแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนตั้งแต่การรวบรวมข้อมูลการนำเสนอจนกระทั่งการกำหนดขึ้นตอน

ระยะเวลาและผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาครัฐ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม) มีบทบาทเพียงเป็นผู้ประสานงาน ดูแลให้เกิดความต่อเนื่อง และสนับสนุนให้สามารถดำเนินงานตามมาตรการที่กำหนดได้ตามคุณค่าสาธารณะที่ชุมชนกำหนดร่วมกัน ตามบทบาทของแนวคิดการบริหารจัดการคุณค่าสาธารณะ (PVM)

อนาคตสำหรับกรวิจัยตลาดในยุคหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

ในปัจจุบันการวิจัยตลาดส่วนใหญ่ได้ถูกนำมาใช้ในขั้นตอนการประเมินนโยบาย หลังจากที่ได้ดำเนินการตามนโยบายมากระยะหนึ่ง หากผลจากการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่พอใจ ซึ่งหลังจากปัญหา หรือข้อจำกัดต่างๆ ของนโยบายถูกสะท้อนให้เห็นจากผลการปฏิบัติ ผู้กำหนดนโยบายมักถูกโจมตีและไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ทันท่วงที จะเห็นได้จากหลายๆ กรณีที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งการดำเนินการของภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนพลเมือง และ/หรือไม่ก่อประโยชน์ต่อสาธารณะ เช่น การใช้งบประมาณในการติดตั้งเสาไฟกิงรี การจัดทำสนามฟุตบอล หรือเส้นทางรถไฟฟ้าชานเมือง ที่ก่อให้เกิดกระแสการโจมตีที่รุนแรง

การทำวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนการก่อตัวนโยบายจะสามารถช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายสามารถเรียนรู้ปัญหาที่แท้จริงและเข้าใจความต้องการของประชาชนมากขึ้น ทั้งนี้รวมถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือกลุ่มผลประโยชน์ดังกล่าวที่จะได้รับผลกระทบกับการกำหนดนโยบาย นอกจากนี้ การทำวิจัยตลาดนอกจากจะเป็นพื้นฐานของข้อมูลที่มีคุณภาพในการวิเคราะห์ วางแผน การลดความเสี่ยง และการตัดสินใจแล้ว ยังส่งผลให้เกิดความเป็นเจ้าของ สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เกี่ยวข้อง ได้รับการสนับสนุนเมื่อถึงขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ และสามารถพัฒนากิจกรรมต่างๆ และสามารถสื่อสารและให้บริการสาธารณะ ให้ตรง

กับความคาดหวัง มีคุณค่าสาธารณะและเป็นที่พึงพอใจของประชาชน (Dyer & Shimp, 1977; Băilășescu, 2019; Petrescu, 2019)

ท่ามกลางกระแสนวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และการเกิดขึ้นของ (e-Government) ทำให้พลเมืองสามารถเข้าถึงข้อมูล และบริการสาธารณะต่างๆ ที่มีคุณภาพ รวดเร็ว ตรงกับความต้องการได้ทุกที่ทุกเวลา ทำให้เกิดแรงกดดันในการพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการของภาครัฐ ดังนั้น นวัตกรรมในการให้บริการเป็นสิ่งที่ภาครัฐควรให้ความสำคัญอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม León, Simmonds & Roman (2012) พบว่า การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรมในภาคเอกชนมีมากกว่าภาครัฐถึง 10 เท่า การสร้างนวัตกรรมเริ่มจากการมองเห็นโอกาสหรือปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งหากองค์การภาครัฐยังไม่สามารถระบุปัญหาที่แท้จริง หรือโอกาสในการพัฒนาก็ยากที่จะเกิดนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์กับสาธารณะได้ ซึ่งความท้าทายหลัก คือ การแปลงข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาสู่การแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนหรือประชาชนที่ให้บริการ ตัวอย่างของการเผชิญหน้าความท้าทายดังกล่าวได้มีการจัดตั้งห้องปฏิบัติการนวัตกรรมและยุทธศาสตร์ภาครัฐ (Government Innovation and Strategy Lab) เช่น MIT Gov Lab (สหรัฐอเมริกา) Government Lab of Chile NovaGovLab (สเปน) LineGov (บราซิล) เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมสาธารณะในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมการดำเนินการภายใต้พลวัตสำหรับการจัดการปกครองที่ชาญฉลาดและการสร้างคุณค่าสาธารณะร่วม ซึ่งพิจารณาปัจจัยและผู้แสดงภายนอกที่เข้ามาในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมร่วมกัน การดำเนินการดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานของการประสานงานร่วมกัน การร่วมสร้างคุณค่าสาธารณะ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการวิจัยตลาดเพื่อการร่วมสร้างคุณค่าสาธารณะ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน นอกจากนี้ ยังมีการทดลองการใช้แนวคิดในการแก้ไขปัญหา กับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบและประเมินผลเบื้องต้น ก่อนนำแนวคิดไปกำหนดนโยบายและปฏิบัติ ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 Nesta 7 ขั้นตอนของนวัตกรรม

ที่มา: Mulgan, G. (2014). The radical's dilemma: an overview of the practice and prospects of Social and Public Labs. ค้นเมื่อ 25 เมษายน 2565 จาก https://media.nesta.org.uk/documents/social_and_public_labs_-_and_the_radicals_dilemma.pdf

การวิจัยตลาดมีส่วนร่วมในขั้นตอนของนวัตกรรมหลายขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การระบุปัญหาหรือความท้าทายที่เกิดขึ้นโดยใช้การวิจัยตลาดเพื่อทำความเข้าใจปัญหา หรือความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย หลังจากนั้นการทดสอบแนวคิดในการแก้ไขปัญหาสามารถใช้การวิจัยตลาดในการสำรวจความคิดเห็น หรือความพึงพอใจของแนวทางที่ต้องการทดสอบ และเมื่อนำนโยบายไปปฏิบัติจริงก็สามารถนำการวิจัยตลาดมาใช้สำหรับการสำรวจความคิดเห็น ความพึงพอใจ ปัญหาหรือข้อเสนอแนะ เพื่อนำมาปรับปรุงนโยบายหรือแนวทางแก้ปัญหาให้สามารถส่งมอบ

คุณค่าสาธารณะได้ดียิ่งขึ้นก่อนที่จะนำไปขยายผลและการเปลี่ยนแปลงระบบ หลังจากการนำนโยบายไปปฏิบัติก็จำเป็นจะต้องมีการสำรวจความคิดเห็นหรือความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย (ประชาชน) อย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชน หรือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

การดำเนินงานของห้องปฏิบัติการนวัตกรรมและยุทธศาสตร์ภาครัฐให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของพลเมือง การร่วมมือกันกับทุกภาคส่วน มีความโปร่งใสตามแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (NPG) นวัตกรรมมักเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาร่วม (collective wisdom) ซึ่งเป็นกระบวนการร่วมคิดสร้าง (co-creation) ในการหาทางแก้ไขปัญหาสังคมที่คำนึงถึงข้อมูลภายนอกองค์กร ซึ่งได้จากการวิจัยตลาดจากขั้นตอนดังนี้ 1) ระบุกลุ่มเป้าหมาย หรือชุมชนที่ทราบเกี่ยวกับปัญหา ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับสมาคมหรือนักวิชาการ 2) ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมมือผลิต (co-production) ข้อมูล หรือหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน 3) ผลลัพธ์ที่ได้แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาร่วม และผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual benefit) สำหรับองค์กร (Braham 2014; Linders, 2012; Lourenço, Jorge & Rolas 2016; Sorensen & Torffing, 2012)

อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การใช้โซเชียลมีเดียที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบันเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้ภาครัฐในหลายประเทศปรับตัวเข้าสู่ยุคหลังการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยองค์กรรัฐสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองในรูปแบบออนไลน์ และยังสามารถทำการวิจัยตลาดออนไลน์เพื่อเก็บข้อมูลต่างๆ ได้เช่นกัน ปัจจุบันการทำวิจัยตลาดบนช่องทางออนไลน์ส่วนใหญ่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงการตลาด (marketing analytics) ในการทำความเข้าใจข้อมูลการตลาดที่องค์กรมีอยู่แล้ว หรือสามารถหาได้จากช่องทางออนไลน์ ดังนั้นการศึกษาวិชาการวิจัยตลาดใน

สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนในหลากหลายมิติเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การเพิ่มทักษะ (upskill) ในการระบุปัญหา การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่ประเด็นสังคมเกิดจากปัญหาที่มาจากหลากหลายสาเหตุ นอกจากนี้ยังต้องสามารถมองเห็นผลกระทบได้อย่างครบถ้วนในทุกมิติทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การพิจารณาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ครอบคลุมทุกภาคส่วนโดยเฉพาะกลุ่มคนชายขอบ (marginal people) ที่มักถูกมองข้าม และสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงในภาพรวม ซึ่งเป็นประเด็นนักรัฐประศาสนศาสตร์ให้ความสำคัญนั้นคือ "สาธารณะ"

นอกจากนี้ อิทธิพลของโซเชียลมีเดียที่เข้ามามีบทบาทในการรับรู้และมักถูกใช้เป็นแหล่งอ้างอิงข้อมูลที่สำคัญ มีความรวดเร็วในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร โดยผู้รับข้อมูลข่าวสารมักไม่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนการเผยแพร่ ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังหลักการเบื้องต้นในการตรวจสอบข้อมูลยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลให้กับนักศึกษา เช่น วิธีการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ซึ่งสถาบันการศึกษาควรให้ความสำคัญในหลักสูตรเพิ่มมากขึ้น จากเดิมที่ให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูล การสื่อสารผลการวิจัยตลาดต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารข้อมูลเชิงลึกมากกว่าเป็นเพียงแค่การเผยแพร่ข้อมูล การคำนึงถึงจริยธรรมของการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งในปัจจุบันปัญหาการนำข้อมูลส่วนตัวในโซเชียลมีเดียของบุคคลมาใช้ประโยชน์โดยไม่ได้รับอนุญาตถือเป็นการละเมิดจริยธรรมซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง

ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2565 พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) เริ่มมีผลบังคับใช้ สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องให้ความรู้ความเข้าใจกับนักศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของกฎหมายเพื่อระมัดระวังการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น ซึ่งการใช้ข้อมูลส่วนบุคคล ต้อง "ขอความยินยอม" จาก "เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล" ซึ่งการวิจัยตลาดผ่านทางออนไลน์มีความเสี่ยงค่อนข้างมากในการเก็บข้อมูลผู้บริโภคที่สามารถเห็นได้โดยสาธารณะผ่านโซเชียลมีเดียต่างๆ ซึ่งต่างจากการเก็บข้อมูลภาคสนามซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะต้องให้ความยินยอมก่อนเริ่มการเก็บข้อมูล

อย่างไรก็ตาม การวิจัยผ่านช่องทางออนไลน์ยังคงเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเก็บข้อมูล หากผู้กำหนดนโยบายต้องการข้อมูลที่ซับซ้อน หรือกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่ต้องการศึกษาไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลทางออนไลน์ได้จะต้องมีการออกแบบการวิจัยตลาดที่รัดกุม เข้าถึงแหล่งข้อมูลที่มีคุณภาพได้ ซึ่งการเก็บข้อมูลภาคสนาม (fieldwork data collection) ยังคงมีความสำคัญอยู่โดยเฉพาะการเก็บข้อมูลปัญหาสังคมที่ซับซ้อน และเพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่ไม่สามารถเข้าถึงช่องทางออนไลน์ เช่น ประชาชนในท้องถิ่น หรือกลุ่มชายขอบต่างๆ (Nunan & Di Domenico, 2019)

Dyer & Shimp (1997) กล่าวว่า ความท้าทายของการนำการวิจัยตลาดมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ คือ ผู้กำหนดนโยบายส่วนใหญ่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการวิจัยตลาด หรือไม่เคยศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยตลาดและการนำไปใช้ ความคิดเห็นของผู้กำหนดนโยบายส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ได้จากนักกฎหมาย นักเศรษฐศาสตร์ หรือนักข่าว การดำเนินงานขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ใช้กฎหมายจึงยึดอยู่บนพื้นฐานของระเบียบขั้นตอน และสามัญสำนึกจากความเชื่อหรือวัฒนธรรมที่หล่อหลอมมา (fireside inductions) ดังนั้น นโยบายจึงไม่ได้กำหนดจากหลักฐานหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนความต้องการของประชาชนจากความท้าทายดังกล่าว การอบรม หรือการเพิ่มหลักสูตรการวิจัยการตลาดในการศึกษาวิชารัฐประศาสนศาสตร์จะช่วยให้นักรัฐประศาสนศาสตร์เข้าใจกระบวนการวิจัยตลาด ซึ่งแตกต่างจากระเบียบวิธีการวิจัย โดยการวิจัยตลาดนำมาใช้เพื่อให้สามารถนำมาใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วม และสามารถเข้าไปปัญหาหรือความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างตรงต่อตามแนวคิดยุคหลังการบริหารจัดการแนวใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2561). คู่มือดำเนินงานตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2556. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก
- ปกรณ ศิริประกอบ. (2559). 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์: แนวคิด ทฤษฎี และการนำไปปฏิบัติจริง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พงศกร ศรีรงค์ทอง. (2020). ความหลากหลายของแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่กับแนวโน้มการจัดการภาครัฐในอนาคต. *จันทร์เกษมสาร*, 26(1), 31-44.
- อรุณี สันนิจิตวิณิชย์. (2557). การร่วมกันจัดบริการสาธารณะระดับท้องถิ่นของพลเมือง: กรณีศึกษาการจัดการขยะของชุมชน ชลประทานจังหวัดอุบลราชธานี (Citizens Co-Production in Local Public Service: The case of waste management of Cholpratan community, Ubon Ratchathani Province). *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 7(1), 625-635.
- Aaker, D. A., Kumar, V., Leone, R. P., & Day, G. S. (2013). *Marketing research: International student version*. New York, NY: John Wiley & Sons.
- Băilășescu, M. (2019). Methods of obtaining the information necessary to underlie the marketing policies specific to public institutions.. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Economic Sciences. Series V*, 12(1), 9-14.
- Brabham, D. C. (2013). *Using crowdsourcing in government*. Washington, DC: IBM Center for the Business of Government.

- Christensen, T. (2012). Global ideas and modern public sector reforms: A theoretical elaboration and empirical discussion of a neoinstitutional theory. *The American Review of Public Administration*, 42(6), 635-653.
- Christensen, T., & Lægreid, P. (2007). The whole-of-government approach to public sector reform. *Public administration review*, 67(6), 1059-1066.
- Çolak, Ç. D. (2019). Why the New Public Management is obsolete: An analysis in the context of the Post-New Public Management trends. *Hrvatska i komparativna javna uprava: Časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 19(4), 517-536.
- Criado, J. I., Dias, T. F., Sano, H., Rojas-Martín, F., Silvan, A., & Filho, A. I. (2021). Public innovation and living labs in action: a comparative analysis in post-new public management contexts. *International Journal of Public Administration*, 44(6), 451-464.
- Denhardt, R. B., & Denhardt, J. V. (2000). The new public service: Serving rather than steering. *Public administration review*, 60(6), 549-559.
- Dyer, R. F., & Shimp, T. A. (1977). Enhancing the role of marketing research in public policy decision making. *Journal of Marketing*, 41(1), 63-67.
- Grigorescu, A. (2006). Marketing of public and private affairs—a link. *Kybernetes*. 35 (7/8), 1179-1189.
- Halligan, J. (2010). *Post-NPM responses to disaggregation through coordinating horizontally and integrating governance*. In Governance of public sector organizations (pp. 235-254). London: Palgrave Macmillan..
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons?. *Public administration*, 69(1), 3-19.

- Ingram, K., & Nitsenko, V. (2021). Comparative analysis of public management models. *Scientific Bulletin of National Mining University*, (4).
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2009). The increasing importance of public marketing: Explanations, applications and limits of marketing within public administration. *European Management Journal*, 27(3), 197-212.
- Kolltveit, K. (2015). Strengthening of the executive centre: Looking beyond NPM as the explanation for change. *International review of administrative sciences*, 81(1), 18-36.
- León, L. R., Simmonds, P., & Roman, L. (2012). *Trends and Challenges in Public Sector Innovation in Europe* (Thematic Report 2012 under Specific Contract for the Integration of INNO Policy Trend Chart with ERAWATCH (2011–2012). Technopolis Group. Contract number xo7.[žiŭrèta 2018-02-21].
- Linders, D. (2012). From e-government to we-government: Defining a typology for citizen coproduction in the age of social media. *Government information quarterly*, 29(4), 446-454.
- Lodge, M., & Gill, D. (2011). Toward a new era of administrative reform? The myth of post-NPM in New Zealand. *Governance*, 24(1), 141-166.
- Löffler, E. (2001). *Defining quality in public administration*. In Paper delivered at the Annual Conference of the Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe (NISPAcee), Bratislava, Slovakia: NISPAcee.
- Lourenço, R. P., Jorge, S., & Rolas, H. (2016). Towards a transparency ontology in the context of open government. *Electronic Government, an International Journal*, 12(4), 375-394.

- Malikova, L. (2000). *Formation of politico-administrative relations on local level in Slovakia*. United Nations Online Network in Public Administration and Finana.
- Mulgan, G. (2014). The radical's dilemma: an overview of the practice and prospects of Social and Public Labs. p. 4: ค้นเมื่อ 25 เมษายน 2565 https://media.nesta.org.uk/documents/social_and_public_labs_-_and_the_radicals_dilemma.pdf
- Nunan, D., & Di Domenico, M. (2019). Rethinking the market research curriculum. *International Journal of Market Research*, 61(1), 22-32.
- Petrescu, M. (2019). From marketing to public value: towards a theory of public service ecosystems. *Public Management Review*, 21(11), 1733-1752.
- Prentice, A. (1984). Research in public administration. *Library Trends*, 32(4), 495-507.
- Reiter, R., & Klenk, T. (2019). The manifold meanings of 'post-New Public Management'—a systematic literature review. *International Review of Administrative Sciences*, 85(1), 11-27.
- Steen, T., Brandsen, T., & Verschuere, B. (2019). *Public administration into the wild: Grappling with co-production and social innovation*. In A research agenda for public administration. London: Edward Elgar Publishing.
- Sørensen, E., & Torfing, J. (2012). Introduction: Collaborative innovation in the public sector. *The Innovation Journal*, 17(1), 1.
- Teodorescu, B. (2001). *Marketing politic și electoral*. Bucharest, Romania: Comunicare. ro.

Wilkie, W. L., & Gardner, D. M. (1974). The Role of Marketing Research in Public Policy Decision Making. *Journal of Marketing*, 38(1), 38–47.

การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของผู้ใหญ่วัยกลางคน

The ageing readiness preparation of the middle-aged adults

พิศสลัฒม์ อารังศรีวรกุล¹

Phitsaran Thamrongworakun

phitsaran4@gmail.com

Received: 07/02/65 Revised: 28/02/65 Accepted: 28/02/65

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของผู้ใหญ่วัยกลางคน เทศบาลเมืองเมืองปัก อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และตัวแทนบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่วัยกลางคน มีอายุอยู่ระหว่าง 40-59 ปี อาศัยอยู่เทศบาลเมืองเมืองปัก อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา รวม 10 คน จากการสรรหาแบบสโนว์บอลล์ จากนั้นทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ใหญ่วัยกลางคนส่วนใหญ่มีความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ การบริหารจัดการด้านการเงิน การวางแผนด้านที่อยู่อาศัย และการสร้างสัมพันธ์ภาพทางสังคม 2) ผู้ใหญ่วัยกลางคนส่วนใหญ่มีเจตคติและให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันมากกว่าการเตรียมความ

---

¹ภาควิชาจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ 3) ผู้ใหญ่วัยกลางคนส่วนใหญ่ควรได้รับการสร้างเสริมพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านการดูแลสุขภาพร่างกาย จิตใจ และการเก็บออมเงิน และ 4) แนวทางในการสร้างเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุควรมีการช่วยเหลือจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแลช่วยเหลือในการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ

คำสำคัญ: การเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ผู้ใหญ่วัยกลางคน

Abstract

The purpose of this research was to study the ageing readiness preparation of the middle-aged adults in Mueang Pak Municipality, Pak Thong Chai District, Nakhon Ratchasima Province. The key informants consisted of the village headman, the village headman's assistant, village health volunteer and representatives of middle-aged adults who are between 40-59 years old, living in the area, including 10 people from snowball sampling. The data were collected by using semi-structured group interview. The results of the study revealed that, 1) most middle-aged adults had a desire to learn about preparing for the elderly for physical and mental health care, financial management residential planning and building social relationships, 2) most middle-aged adults have attitudes and place more emphasis on present lifestyles than preparing for ageing, 3) most middle-

aged adults should be encouraged to develop preparatory behaviors for their physical and mental health care and saving money, and 4) guidelines for enhancing preparation before entering old age should be assisted by the government or related agencies to take care of preparation for entering old age

Keywords: Ageing readiness preparation, middle-aged adults

บทนำ

ปัจจุบันสังคมโลกกำลังเผชิญกับวิกฤตการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ที่มีสาเหตุมาจากการเกิดของประชากรลดลงและการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ประเทศแถบตะวันตกและประเทศในภูมิภาคอาเซียนก็มีการเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุแทบทั้งสิ้น โดยประเทศไทยมีผู้สูงอายุร้อยละ 17.1 ซึ่งถือว่าได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aged Society) และเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Completely Aged Society) ในปี พ.ศ. 2564 และในอีก 20 ปีข้างหน้า คาดว่าประเทศไทยจะมีจำนวนผู้สูงอายุประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งประเทศ นั่นคือการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในระดับสูงสุด (รติมา คชนันน์, 2561, หน้า 6) เมื่อประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นในขณะที่สัดส่วนคนวัยทำงานลดลง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเช่นนี้จะส่งผลให้อัตราการพึ่งพิงของบุคคลวัยสูงอายุในอาเซียนขยายตัวจากเดิม หมายความว่าผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และพบว่าช่วงปี พ.ศ. 2523 - 2593 ทุกประเทศมี

อัตราการพึ่งพิงวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานปลัดกระทรวงการ
พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559, หน้า 5)

การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุก่อให้เกิดผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน ทั้ง
กำลังคนที่เป็นแรงงานของชาติลดลง งบประมาณที่ภาครัฐต้องจัดสรรเพื่อเป็น
ค่าใช้จ่ายในสวัสดิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา
สุขภาพที่เกิดจากการเสื่อมทางร่างกายและจิตใจของบุคคลเมื่อเข้าสู่วัยชรา (พัช
ราพรพรรณ กิจพันธ์, 2561, หน้า 5) ทั้งนี้ สุขภาพของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับ
พฤติกรรมดูแลสุขภาพร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การศึกษาการ
เตรียมความพร้อมต่อการเข้าสู่สังคมสูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้ทราบถึง
คุณลักษณะของประชากรต่อการมีความรู้ความสามารถที่จะใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ
ในอนาคต (รติมา คชนันท์, 2561, หน้า 5-10) เมื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรค
ของการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุก็จะนำมาซึ่งการสนับสนุนและ
ส่งเสริมให้ผู้ใหญ่วัยกลางคนมีพฤติกรรมเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุที่
เหมาะสม (สุรพิเชษฐ์ สุขโชติ และอุบลวรรณ หงส์วิทยากร, 2559, หน้า 67-69)

การวิจัยนี้นำเสนอ การศึกษาการเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของ
ผู้ใหญ่วัยกลางคนเกี่ยวกับการมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเตรียมพร้อม
ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ที่จะเป็นโยบายนี้ให้ผู้ที่อยู่ในวิชาชีพหรือหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง สามารถใช้เป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมบุคคลก่อนเข้าสู่วัย
สูงอายุที่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของผู้ใหญ่วัยกลางคนเทศบาลเมืองเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาความรู้ เจตคติ พฤติกรรม และแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่อายุ

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนมกราคม 2563

3. พื้นที่ทำการศึกษา พิจารณาเทศบาลเมืองเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากสมาชิกในชุมชนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือน มีข้อจำกัดด้านการการประกอบอาชีพจากการไม่มีที่ดินทำกินและผู้คนส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงสุดที่ระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนในต่างจังหวัด

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบของการสัมภาษณ์กลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) เป็นแกนนำชุมชนประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และตัวแทน

บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่วัยกลางคน รวมทั้งสิ้น 10 คน ที่ได้จากการสรรหาแบบสโนว์บอลล์ โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ผู้ให้ข้อมูล คือ 1) เป็นบุคคลที่มีอายุอยู่ระหว่าง 40-59 ปี 2) อาศัยอยู่เทศบาลเมืองเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ไม่ต่ำกว่า 10 ปี 3) สนใจให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด และเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบประเด็นปัญหา จากนั้นก็จะกำหนดข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้รับการสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี ผู้ทำการสัมภาษณ์ไม่มีการชี้นำคำตอบประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ แนวทางในการสร้างเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม จากนั้นนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา การใช้ภาษา และความสอดคล้องในประเด็นคำถามกับรายละเอียดที่ต้องการศึกษา ได้แก่ การมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ และแนวทางในการสร้างเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ จากนั้นทำการปรับปรุงตามคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ค่าเฉลี่ยดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00

การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และตัวแทนบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่วัยกลางคน มีอายุอยู่ระหว่าง 40-59 ปี รวมทั้งสิ้น 10 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในประเด็นเกี่ยวกับความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ตลอดจนแนวทางการสร้างเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ด้วยหลักการตีความโดยอ้างอิงแนวคิดและทฤษฎี เพื่อสร้างข้อสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้ารับการสัมภาษณ์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้ารับการสัมภาษณ์

ข้อมูล	จำนวน (n=10)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	5	50
หญิง	5	50
อายุ		
40-49 ปี	7	70
50-59 ปี	3	30
การศึกษา		
ประถมศึกษา	4	40
มัธยมศึกษา	5	50
ปริญญาตรี	1	10

ข้อมูล	จำนวน (n=10)	ร้อยละ
สถานภาพ		
โสด	1	10
สมรส	9	90
อาชีพ		
เกษตรกร	2	20
ค้าขาย	4	40
รับจ้าง	4	40
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000	2	20
5,001-10,000	5	50
10,001-15,000	3	30
โรคประจำตัว		
ไม่มีโรคประจำตัว	3	30
1 โรค	4	40
2 โรค	3	30

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้รับการสัมภาษณ์เป็นเพศชายและหญิงคิดเป็นร้อยละ 50 เท่ากัน

อายุของผู้เข้ารับการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 70 รองลงมามีอายุตั้งแต่ 50-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 30

การศึกษาของผู้เข้ารับการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมามีการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 40 และระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 10

สถานภาพสมรสของผู้รับการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 90 ส่วนผู้ที่มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 10

อาชีพของผู้เข้ารับการสัมภาษณ์ มีผู้ประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 40 เท่ากัน ส่วนผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 20

รายได้ต่อเดือนของผู้เข้ารับการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา มีรายได้ 10,001 – 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30 ส่วนผู้มีรายได้น้อยกว่า 5,000 มีร้อยละ 20

โรคประจำตัวของผู้เข้ารับการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว 1 โรค คิดเป็นร้อยละ 40 ส่วนผู้ที่มีโรคประจำตัว 2 โรค และผู้ที่ไม่มียโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 30 เท่ากัน

2. ผลการสัมภาษณ์แกนนำชุมชนประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และตัวแทนบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่วัยกลางคน พบว่า

1) ผู้ใหญ่วัยกลางคนส่วนใหญ่มีความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ การบริหารจัดการด้านการเงิน การวางแผนด้านที่อยู่อาศัย และการสร้างสัมพันธภาพทางสังคม

2) ผู้ใหญ่วัยกลางคนส่วนใหญ่มีเจตคติและให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันมากกว่าการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ

3) ผู้ใหญ่วัยกลางคนส่วนใหญ่ควรได้รับการสร้างเสริมพฤติกรรม การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านการดูแลสุขภาพร่างกาย ใจดีใจ และการเก็บออมเงิน

4) แนวทางการสร้างเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุควรมีการช่วยเหลือจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแลช่วยเหลือในการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุโดยการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และตัวแทนบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่วัยกลางคน มีอายุระหว่าง 40-59 ปี การสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำแบ่งเป็นสี่ประเด็นคือ ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ เจตคติต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ พฤติกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ และแนวทางในการสร้างเสริมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ในประเด็นเกี่ยวกับการมีความรู้ในการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ แกนนำในชุมชนให้ข้อมูลว่า สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกาย ถึงแม้สมาชิกในชุมชนบางคนพอจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกายอยู่บ้าง ว่าการเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้มีสุขภาพดีเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ แต่บุคคลวัยผู้ใหญ่ในชุมชนส่วนใหญ่ก็ยังขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม นอกจากนี้ ความรู้ที่แกนนำชุมชนคิดว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องรู้เพื่อเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุอีกประเด็นก็คือ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต โดยสมาชิกในกลุ่มแกนนำให้ข้อมูลว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนจัดการด้านการเงิน เป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากผู้คนในชุมชน

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จึงมีรายได้ในแต่ละวันไม่มากนัก หากได้รับความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มรายได้ การลดค่าใช้จ่าย และการวางแผนเก็บออมเงินก็จะช่วยให้สามารถเตรียมความพร้อมด้านการเงินได้ดียิ่งขึ้น

จากการให้ข้อมูลของแกนนำชุมชนทำให้ทราบอีกว่า สมาชิกในชุมชนยังต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านที่อยู่อาศัย โดยแกนนำชุมชนให้ความคิดเห็นที่ตรงกันว่า สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับการเตรียมตัวด้านการวางแผนปรับปรุงที่พักอาศัยหรือการจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในวัยผู้สูงอายุ นอกจากนี้ได้กล่าวมาข้างต้น สมาชิกในชุมชนมีความต้องการที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในด้านการปรับตัวกับลูกหลานและผู้คนรอบข้าง เนื่องจากปัจจุบันบุคคลวัยผู้ใหญ่มักจะใช้เวลาไปกับการทำงาน ส่งผลให้การทำกิจกรรมภายในครอบครัวลดน้อยลง อีกทั้งเด็กรุ่นใหม่จะติดเพื่อนหรือใช้เวลาดูโทรทัศน์เล่นมือถือเป็นส่วนใหญ่ ทำให้สัมพันธภาพในครอบครัวมีความห่างเหินมากขึ้น นอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนยังมีความต้องการที่จะเรียนรู้ในการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพจิตที่เป็นสิ่งยากจะเข้าใจ เมื่อรู้สึกเครียดหรือต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่เป็นปัญหา ก็ยากที่จะจัดการกับความทุกข์เป็นทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับ Preston et al. (2018) ที่ศึกษาการวางแผนและเตรียมความพร้อมในบั้นปลายชีวิต ทำให้ได้ข้อค้นพบสำคัญที่ว่า การวางแผนในการเตรียมความพร้อมในบั้นปลายชีวิตของบุคคลมีปัจจัยสนับสนุนคือการมีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ เพราะความไม่คุ้นเคยกับการวางแผนและการไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเตรียมตัว รวมถึงการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตใน

วัยสูงอายุ ถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลให้บุคคลขาดการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเข้าสู่วัยชรา ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ ชัยวัฒน์ อ่อนไธสง, กัลยรัตน์ ทรกล้า, สุริรัตน์ สีนันต์ และวรนาถ พรหมศวร (2563) ที่ศึกษาการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประชากรในเขตอำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของผู้คนส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ และ Nina and other (2015) ได้ศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณเพื่อการเป็นผู้สูงวัยที่มีสุขภาพดีพบว่า การเสริมสร้างการศึกษาเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัยชรา และการฝึกอบรมด้วยการทำกิจกรรมในการเตรียมพร้อมก่อนเกษียณ รวมถึงการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการบริหารค่าใช้จ่าย การทำกิจกรรมยามว่าง และเรียนรู้ทักษะการสร้างเครือข่ายทางสังคม จะช่วยให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดีเมื่อมีอายุมากขึ้น ทั้งนี้ การมีสุขภาพดียังช่วยชะลอเวลาที่จะเกษียณอายุจากการทำงานให้ช้าลงอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำชุมชนเกี่ยวกับเจตคติต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุทำให้ทราบว่า สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดและมุมมองเกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตปัจจุบันมากกว่าการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยเฉพาะการมีเจตคติต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านจิตใจ ที่ผู้รับการสัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่า สมาชิกในชุมชนควรได้รับการสร้างเสริมเจตคติและการตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพจิตใจ ที่จะส่งผลให้บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่วัยกลางคนสามารถเลือกวิธีการขจัดความเครียดหรือการดูแลสุขภาพจิตได้อย่างเหมาะสม

นอกจากเจตคติการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านจิตใจแล้ว สมาชิกในชุมชนควรได้รับการสร้างเสริมเจตคติหรือการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ โดยแกนนำชุมชนให้ข้อมูลว่า ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดการตระหนักถึงความสำคัญกับการวางแผนทางการเงินหรือการออม เนื่องด้วยอาชีพหลักของผู้คนในชุมชนคือการรับจ้างรายวัน การดำเนินชีวิตจึงเป็นลักษณะทำงานเพื่อหาเงินวันต่อวัน รายได้จึงถูกใช้ไปกับการจับจ่ายใช้สอยตามความต้องการด้านต่าง ๆ ส่วนการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านสังคมก็เป็นอีกประเด็นที่สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ควรได้รับการสร้างเสริมให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญ โดยสมาชิกกลุ่มแกนนำได้ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญและใช้เวลาไปกับการทำงาน จากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป จึงส่งผลให้การทำกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัวลดลง โดยเฉพาะ เด็ก ๆ จะเล่นมือถือส่วนพ่อแม่ก็จะดูโทรทัศน์ ทำให้การปฏิสัมพันธ์หรือพูดคุยกันน้อยลงกว่าเก่าก่อน

นอกจากนี้ แกนนำชุมชนก็ยังให้ข้อมูลเกี่ยวเจตคติต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านที่อยู่อาศัย โดยที่สมาชิกในชุมชนควรได้รับการสร้างเสริมเกี่ยวกับการตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับการดูแลที่พักอาศัย การปรับปรุงซ่อมแซมบ้านเรือน หรือการเก็บกวาดจัดสภาพแวดล้อมให้มีความปลอดภัยเหมาะสมต่อการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ ส่วนเจตคติต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านการดูแลสุขภาพร่างกายนั้น ควรส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนหันมาใส่ใจ ตระหนัก และเห็นถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพมากขึ้น จะช่วยให้บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่วัยกลางคนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สามารถดูแลตนเองได้เมื่อสูงอายุ สอดคล้องกับอุทมพร วานิชคาม (2562) ที่ได้ศึกษาการ

เตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในกรณีศึกษาเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนกลุ่มที่ศึกษาายังละเลยไม่เห็นความสำคัญของสังคมผู้สูงอายุเท่าที่ควร เนื่องจากความคิดที่ว่าสังคมผู้สูงวัยเป็นเรื่องไกลตัว และยังไม่เห็นผลกระทบโดยตรง จึงเป็นปัจจัยให้การดำเนินชีวิตไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมเท่าที่ควร ทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาทางด้านสุขภาพ ปัญหาทางด้านที่อยู่อาศัย หรือปัญหาเกี่ยวกับสถานะทางการเงิน ซึ่งเป็นไปทิศทางเดียวกันกับการศึกษาปัจจัยทำนายการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประชาชนในชุมชนเขตอำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ของภคภัทร พิษิตกุลธรรม, ชัญญชิตาดุษฎี ทูลศิริ และพรนภา หอมสินธุ์ (2562) พบว่า ทักษะติดต่อการสูงอายุและการรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นปัจจัยที่สามารถร่วมทำนายการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพเพื่อเข้าสู่สังคมสูงอายุ ดังนั้น บุคลากรที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยเน้นด้านทักษะติดต่อการสูงอายุ และการรับรู้ความสามารถของตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ของกาญจนา สนิท, นาวิณ พรหมใจสา และศิวาพร วังสมบัติ (2560) พบว่า เจตคติต่อการเป็นผู้สูงอายุเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ นอกจากนี้ จูติมา ว่องวิริยะ (2558) ยังได้กล่าวว่า การเตรียมพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุนั้น บุคคลควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมว่าเป็นเรื่องธรรมชาติที่จะช่วยให้สามารถยอมรับและวางแผนเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการสัมภาษณ์แกนนำชุมชนเกี่ยวกับพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ แกนนำชุมชนได้ให้ข้อมูลว่า การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านเศรษฐกิจเป็นประเด็นที่คนในชุมชนควรได้รับการสนับสนุนให้มีการวางแผนทางการเงินอย่างเหมาะสม สามารถเก็บออมเงินเพื่อใช้ในวัยสูงอายุ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความมั่นคงในบั้นปลายชีวิต ซึ่งสมาชิกในกลุ่มได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การขาดความรู้ทำให้ผู้คนไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญที่ส่งผลให้ขาดการวางแผนในการใช้จ่ายภายในครอบครัว โดยสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างจึงมีรายได้จำกัด ทำให้การเตรียมความพร้อมด้านนี้ยังทำได้น้อย การสร้างเสริมพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านจิตใจก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญ เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการลดความเครียดหรือความวิตกกังวลที่ถูกต้อง ทำให้สมาชิกในชุมชนเลือกวิธีการที่ไม่เหมาะสมในการบรรเทาความรู้สึกเครียดที่เกิดขึ้น เช่น การดื่มสุรา เป็นต้น นอกจากนี้ พฤติกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านสังคมก็เป็นอีกประเด็นที่ควรได้รับการสร้างเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนมีการทำกิจกรรมภายในครอบครัวและชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้มีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกันต่อไปในอนาคต โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัวหรือชุมชนที่สูงอายุจะได้รับการดูแลจากผู้ครอบครัว

แกนนำชุมชนได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งควรส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านเรือนให้มีความเหมาะสมต่อการใช้ชีวิตของคนในครอบครัว โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อาจประสบอุบัติเหตุได้

ง่าย โดยสมาชิกกลุ่มแกนนำชุมชนได้ให้ข้อมูลว่า ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังขาด การเตรียมความพร้อมในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มีสภาพที่เหมาะสม อาจด้วย ข้อจำกัดทางการเงินและการไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญในการจัดเตรียมที่อยู่อาศัย ให้มีความเหมาะสมเมื่อมีอายุมากขึ้น ส่วนด้านพฤติกรรมกรรมการเตรียมความพร้อม ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุด้านร่างกาย แกนนำชุมชนได้ให้ข้อมูลว่า สิ่งที่เป็นปัญหา มากที่สุดคือการรับประทานอาหารและการออกกำลังกายที่เหมาะสม อาจเนื่อง ด้วยข้อจำกัดหลายประการจึงทำให้ทำสมาชิกในชุมชนที่อยู่ในวัยกลางคน ขาด การระมัดระวังเกี่ยวกับการรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และยังคงคุ้นเคยกับ การกินอาหารรสจัด ทั้งอาหารที่มีรสเค็ม อาหารที่มีไขมันสูง เป็นต้น สอดคล้อง กับภาณุวัฒน์ มีชนะ และคนอื่น ๆ (2560) ที่ศึกษาการเตรียมความพร้อมของ ประชากรก่อนวัยสูงอายุเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตำบลหนองหญ้าไซ อำเภอ หนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่มี การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุต่ำ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ จาก การศึกษามีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมให้มีการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ เช่น การฝึกทักษะอาชีพ การเก็บออม เป็นต้น นอกจากนี้ สำเนา ศรีงาม (2559) ยังได้ศึกษาพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุอำเภอท่าเรือ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา พบว่า การเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของบุคคลจะส่งผล ต่อการมีพฤติกรรมดูแลตนเองเมื่อสูงอายุที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์แนวทางในการสร้างเสริมการเตรียมความพร้อม ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ แกนนำชุมชนได้ให้ความคิดเห็นว่า ควรกระตุ้นให้สมาชิกใน ชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเตรียมความพร้อมก่อนเข้า สู่วัยสูงอายุ และควรให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการดูแลตนเองทั้งสุขภาพร่างกาย

จิตใจ การวางแผนด้านการเงิน รวมถึงการสร้างสัมพันธ์ภาพภายในครอบครัว ตลอดจนการดูแลที่พักอาศัยให้มีความเหมาะสมต่อการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ ทั้งนี้ สมาชิกในชุมชนควรได้ลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดทักษะและความเข้าใจอย่างแท้จริง ที่จะสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นไปทิศทางเดียวกันกับ ดลนภา ไชยสมบัติ และบัวบาน ยะนา (2561) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุของ ประชากรวัยก่อนสูงอายุ พบว่า ความรู้ เจตคติ และคุณภาพชีวิตมีความสัมพันธ์กับการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ ดังนั้นเจ้าหน้าที่หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องควร ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต และส่งเสริมการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านต่างๆ นอกจากนี้ ชาญชัย จันดี และธีระ ฤทธิรอด (2558) ได้ศึกษาการวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลไพร อำเภอบึงนาราง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องให้ความสำคัญ องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามา มีบทบาทในการกำหนดแผนและแนวทางในการดำเนินการ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้มีการเตรียมความพร้อมในชีวิตทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) สุขภาพ 2) เศรษฐกิจ 3) ที่อยู่อาศัย 4) บทบาททางสังคม และ 5) สุขภาพจิต ที่มีความสัมพันธ์กับการมีความสุขของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ชนาภา เการอด, ศศิธร ภูหมื่น, จรรยาพร พึ่งเพ็ง, จิราภา ใจผ่อง, และนันทพันธ์ คดคง (2564) ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาศักยภาพและการให้ความรู้ในการใช้ชีวิตแก่บุคคลเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ จะทำให้เกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและมีศักยภาพในการแสวงหาความสุขในบั้นปลายชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นและมีความสำคัญสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเมื่อเข้าสู่วัยชรา โดยมี

ประเด็นสำคัญที่ควรศึกษาเรียนรู้และพัฒนาได้แก่ ศักยภาพในการใช้ชีวิตเมื่อสูงอายุ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และแนวทางการสร้างศักยภาพในการใช้ชีวิตของบุคคลเมื่อสูงอายุ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคต

สรุปได้ว่า สมาชิกในชุมชนควรได้รับการส่งเสริมความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านที่อยู่อาศัย และด้านสังคม ดังนั้นองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรมีการส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ รวมถึงสร้างความตระหนักและกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมที่จะใช้ชีวิตในบั้นปลาย อีกทั้งควรมีกิจกรรมให้สมาชิกในชุมชนได้ลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อที่จะสามารถนำความรู้และทักษะไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์พบว่า ผู้ใหญ่วัยกลางคนส่วนใหญ่มีความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ด้านการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ การบริหารจัดการด้านการเงิน การวางแผนด้านที่อยู่อาศัย และการสร้างสัมพันธ์ภาพทางสังคม ที่จะส่งผลต่อการมีเจตคติและพฤติกรรมวางแผนหรือเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุมากขึ้น ดังนั้นหน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุน

ประชากรที่เป็นผู้ใหญ่วัยกลางคนให้มีความรู้ มีเจตคติ และมีพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบว่า บุคคลวัยผู้ใหญ่ช่วงกลางควรได้รับความรู้ ความเข้าใจและการมีเจตคติที่ดีต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ที่ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุมากขึ้น สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยเกี่ยวกับการหาแนวทางในการสร้างเสริมและพัฒนาการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุที่จะช่วยให้บุคคลที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่มีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุที่เหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา สนิท, นาวิณ พรหมใจสา และ ศิวาพร วังสมบัติ. (2560). แนวทางการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุของประชาชนในเขตเทศบาลนคร เชียงราย. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 10(2), 31-48.

ชนาภา เการอด, ศศิธร ภูหมื่น, จรรยาพร ฟิ่งเฟิ่ง, จิราภา ใจผ่อง และนันทพันธ์ คดคง. (2564). ศักยภาพในการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ สูงวัยอย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 4(3), 245-266.

ชาญชัย จันดี และธีระ ฤทธิรอด. (2558). การวางแผนเพื่อเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่วัย
สูงอายุในองค์กรบริหารส่วนตำบลไพร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ.

วารสารการบริหารท้องถิ่น, 8(3), 46-59.

ชัยวัฒน์ อ่อนไธสง, กัลยรัตน์ ศรีกล้า, สุวีรัตน์ สืบสันต์ และวรรณภา พรหมศวร.

(2563). การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประชากรในเขต

อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. วารสารพยาบาลและการดูแลสุขภาพ, 38(2),

53-62.

ฐิติมา ว่องวิริยะ. (2558). เตรียมพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ. ค้นวันที่ 24 กุมภาพันธ์

2565, จาก [https://www.si.mahidol.ac.th/sidoctor/epl/articledetail.](https://www.si.mahidol.ac.th/sidoctor/epl/articledetail.asp?id=1187)

asp?id=1187

ดลนภา ไชยสมบัติ และบัวบาน ยะนา. (2562). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเตรียม

ตัวเข้าสู่วัยสูงอายุของประชากรวัยก่อนสูงอายุ. วารสารพยาบาลกระทรวง

สาธารณสุข, 29(3), 131-143.

พัชราพรรณ กิจพันธ์. (2561). ประเทศไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ. วารสารอาหารและ

ยา, ฉบับเดือนกันยายน-ธันวาคม, 4-8.

ภคภัทร พิษิตกุลธรรม, ชนัญชิตาคุษฎี ทูลศิริ และพรนภา หอมสินธุ์. (2562).

ปัจจัยทำนายการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพเพื่อเข้าสู่สังคม

ผู้สูงอายุของประชาชนในชุมชนเขตอำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง.

วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 27(1), 89-99.

ภานุวัฒน์ มีชนะ, ณิชชาภัทร ชันสาคร, ทศนีย์ ศิลาวรรณ, ทศนีย์ รวีวรกุล และ เพ็ญศรี พิชัยสนธิ. (2560). การเตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุคุณภาพตำบลหนองหญ้าไซ อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย*, 11(1), 259-271.

รติมา คชนันท์. (2561). *สังคมผู้สูงอายุกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย*.

กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สุรพิเชษฐ์ สุขโชติ และอุบลวรรณ หงษ์วิทยากร. (2559). การวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเตรียมความพร้อมเพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ.

วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 10(2), 62-76.

สำเนาวิ ศรีงาม. (2559). พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย*, 6(3), 217-224.

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559).

ประชากรสูงอายุอาเซียน. เอกสารประมวลสถิติด้านสังคม, ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

อุทุมพร วานิชคาม. (2562). การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ:

กรณีศึกษาเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย*, 25(1), 164- 179.

- Nina, S., Mojca, G. B., Urška, G., Andreja, M., Mojca, O., Vida, F. T., & Maja, C. (2015). *Pre-Retirement Preparation for Healthy and Active Ageing*. Retrieved February 12, 2021 from http://www.staranje.si/sites/www.staranje.si/files/upload/images/aha_si_dp4_predupokojitvene_priprave_na_starost_english_final.pdf
- Preston, C., Drydakis, N., Forwood, S., Hughes, S. E., & Burch, S. (2018). *Planning and preparing for later life*. Retrieved February 12, 2021 from <https://www.ageing-better.org.uk/sites/default/files/2018-09/Planning-and-preparing-for-later-life-research-report.pdf>

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณกับความเป็นสากล (ที่ยังไม่
เป็นสากล?): บทสำรวจความหลากหลายของคำอธิบายการสุ่ม
ตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือระเบียบวิธีวิจัยและ
สถิติเพื่อการวิจัยโดยนักวิชาการไทย

**Quantitative research methodology and universality (Not yet
universality?): A survey of a variety of explanations of
random sampling and sample size in books on research
methodology and statistics for research by Thai academics**

วิระยุทธ พรพจน์ธนาต¹

Wirayut Phonphoththanamat

p.wirayut@gmail.com

Received: 15/05/65 Revised: 18/05/65 Accepted: 18/05/65

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างหลากหลายในคำอธิบายการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือทางด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัยใน 6 ประเด็นได้แก่ 1) คำแปล “sampling” 2) ความเหมาะสมของการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลากแบบแทนที่กับแบบไม่แทนที่ 3) ความจำเป็นของการมีบัญชีรายชื่อประชากรในการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ 4) จำนวนขั้นตอนของการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน 5) ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญและแบบตามสะดวก และ 6) การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร จากหนังสือด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการ

---

¹คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

6) การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร จากหนังสือด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัยในประเทศไทยที่ปรากฏในห้องสมุด 4 แห่ง จำนวน 324 เล่ม

ผลการศึกษาพบว่า นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่า 1) "Sampling" แปลว่าการสุ่มตัวอย่างทั้งแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นและแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (ร้อยละ 43.52) 2) ความเหมาะสมของการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลากแบบแทนที่และแบบไม่แทนที่นั้นนักวิจัยสามารถกระทำได้ทั้ง 2 แบบให้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ (ร้อยละ 53.33) 3) การสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบสามารถดำเนินการได้แม้ในกรณีที่ผู้วิจัยไม่มีบัญชีรายชื่อประชากร (ร้อยละ 86.08) 4) การสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้นตอนต้องมีอย่างน้อย 2 ชั้นตอนขึ้นไป (ร้อยละ 75.44) 5) การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญและการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวกเหมือนกัน (ร้อยละ 56.9) และ 6) นักวิชาการส่วนใหญ่นิยมกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากรแบบจุด (ร้อยละ 60.98) ทั้งนี้ในแต่ละประเด็นที่พบความแตกต่างหลากหลายของคำอธิบายนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะเป็นสากลของระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่าง แต่จวบจนปัจจุบันก็ยังไม่สามารถบรรลุซึ่งความเป็นสากลได้อย่างสมบูรณ์แบบ ทั้งนี้ผู้วิจัยยังคงเห็นด้วยกับความพยายามในการสร้างความเป็นสากลในภาพใหญ่ เพียงแต่อาจไม่ใช่ความเป็นสากลที่เคร่งครัดแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปริมาณ; ระเบียบวิธีวิจัย; การสุ่มตัวอย่าง

Abstract

In this research investigation, the researcher examined the differences and the variety of explanations of random sampling and

sample size in books on research methodology and statistics for research in six issues. These issues were (1) the meaning of "sampling"; (2) the appropriateness of simple random sampling by drawing lots with replacement and without replacement; (3) the necessity of having a list of the population for a systematic sampling; (4) the number of steps of multistage sampling; (5) the similarities and differences between accidental sampling and convenient sampling; and (6) the determination of the sample size with the consideration of the population size. This research is document research. The population consisted of 324 books on research methodology and statistics for research in Thailand from four libraries.

The findings showed that most researcher examined 1) "Sampling" meant random sampling with probability and non-probability sampling (43.52%) 2) appropriateness of simple random sampling by drawing lots with replacement and without replacement can be used with consideration (53.33%) 3) systematic random sampling can be used; although, researchers did not have a list of population (86.08%) 4) the multistage sampling, there should be at least two steps (75.44%) 5) accidental and convenient sampling were the same (56.9%) and 6) most academicians often determined the sample size by fixed percentages of population size (60.98%).

As the findings, the differences of each issue reflected an effort to have universality of quantitative research methodology in random sampling and the determination of the sample size. Until the present time,

universality has not been completely reached. However, the writer strongly agreed with the effort to have the universality. Probably, it might not be the strict universality as natural sciences are.

Keywords: quantitative research; research methodology; sampling

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เรามีวิธีการในการแสวงหาความรู้ ความจริง ต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ในหลากหลายลักษณะ การวิจัยถือเป็นวิธีการหนึ่งในการได้มาซึ่งความรู้ ความจริง ต่อปรากฏการณ์ที่ต้องการหาคำตอบ ซึ่งคำตอบที่ได้มานั้นมีความแม่นยำและน่าเชื่อถือ เพราะได้ผ่านการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ หรือกล่าวได้ว่า การวิจัยเป็นกระบวนการในการแสวงหาความรู้ ความจริงต่อปัญหาหรือคำถามวิจัยที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นด้วยวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ (วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ, 2560, หน้า 1) ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณถือเป็นแนวทางในการวิจัยที่เคยเป็นกระแสหลักของการแสวงหาความรู้ ความจริง โดยเริ่มเป็นแนวความคิดที่เป็นแบบแผนตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1920-1930 ซึ่งเรียกว่า ปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ (logical positivism) โดยการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักวิชาการในยุโรป และแนวคิดดังกล่าวได้มีความก้าวหน้าอย่างมากในสหรัฐอเมริกาจากการอพยพพลัดถิ่นของกลุ่มนักวิชาการในยุโรป ในช่วงทศวรรษ 1930-1950 (Whetsell & Shield, 2015, p. 422) จวบจนช่วงทศวรรษ 1950-1960 ศาสตร์ทางสังคมศาสตร์หลายๆ สาขา ไม่เว้นแม้กระทั่งรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ ได้ถูกรวบงำโดยแนวทางการศึกษาดังกล่าวอย่างสมบูรณ์ และแม้ว่านับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา แนวทางการศึกษา

ดังกล่าวจะถูกโจมตีด้วยแนวทางอื่นๆ ทำให้ในปัจจุบันการวิจัยเชิงปริมาณไม่ใช่แนวทางหลักแนวทางเดียวในการได้มาซึ่งความรู้ความจริงก็ตาม แต่การวิจัยเชิงปริมาณก็ยังเป็นแนวทางที่ยังมีการนำมาใช้ในการได้มาซึ่งความรู้ ความจริงอยู่เสมอ

ทั้งนี้ในการพิจารณาความรู้ ความจริงในแบบการวิจัยเชิงปริมาณนั้น กล่าวได้ว่าต้องอธิบายถึงฐานคิดในเชิงปรัชญา ตั้งแต่ ภาววิทยา (ontology) ญาณวิทยา (epistemology) และวิธีวิทยา (methodology) กล่าวคือ ภาววิทยา (ontology) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความมีอยู่จริง หรือสภาวะการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งและธรรมชาติของสิ่งที่เป็นจริง (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2557, หน้า 25) การวิจัยเชิงปริมาณ เชื่อว่าสิ่งที่เป็นจริงที่เป็นพื้นฐานของสรรพสิ่งทั้งหมดมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น (single reality) ซึ่งสิ่งเป็นจริงดังกล่าวดำรงอยู่จริงตามที่สามารถรับรู้อย่างประจักษ์ชัดได้ด้วยประสบการณ์ โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 (องอาจ นัยพัฒน์, 2551, หน้า 5) หรือกล่าวได้ว่าการวิจัยเชิงปริมาณมองความจริงเป็นสิ่งที่ เป็นสากล หรือมีเพียงหนึ่งเดียว ในส่วนของ ญาณวิทยา (epistemology) นั้น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสวงหาความรู้ กับสิ่งที่ถูกรู้ ญาณวิทยาของการวิจัยเชิงปริมาณ เชื่อว่า การรับรู้ของจิตมีข้อมูลอยู่ 2 ชนิด คือ สภาพที่ปรากฏต่อประสาทสัมผัสและความเป็นจริงที่อยู่เบื้องหลังของสิ่งที่ปรากฏนั้น ผู้แสวงหาความรู้ความจริงจะต้องเป็นอิสระจากค่านิยมของวัฒนธรรม ชุมชนและสังคมใดๆ และไม่มียึดถือหรือความลำเอียงอื่นใดแฝงอยู่ (องอาจ นัยพัฒน์, 2551, หน้า 6) การวิจัยเชิงปริมาณจึงพยายามป้องกันหรือแยกผู้ศึกษา และสิ่งที่ศึกษาออกจากกัน ความรู้ ความจริงที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณจึงเป็นอิสระจากนักวิจัย ทำให้สิ่งที่ค้นพบสามารถนำไปใช้ได้โดยบุคคลอื่นเนื่องจากผลการวิจัยไม่ได้ยึดโยงกับนักวิจัย (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2549, หน้า 47) ส่วนวิธีวิทยาการวิจัย (Methodology) คือประเด็นสำคัญต่อการค้นหาคำตอบว่า ผู้

แสวงหาความรู้ความจริงควรใช้วิธีการในการแสวงหาความรู้ ความจริงแบบใดจึงจะเหมาะสมที่สุด นักวิจัยเชิงปริมาณเน้นระเบียบวิธีการวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ ความจริง ในการบรรยาย อธิบายและทำนายปรากฏการณ์ โดยมองว่าการทำวิจัยต้องทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอนด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ตลอดจนใช้เทคนิคมาตรฐานที่สามารถตรวจสอบความถูกต้องและเชื่อถือได้ (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2544, หน้า 2) กล่าวได้ว่าการแสวงหาความรู้ตามแนวทางปฏิฐานนิยมหรือแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณมุ่งเน้นการสร้างความรู้ที่เป็นสากล (universal knowledge) สำหรับนำไปใช้ได้เป็นการทั่วไปในรูปของทฤษฎี หรือหลักการทั่วไปโดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่และบริบทแวดล้อม (พงษ์เทพ สันติกุล, 2561, หน้า 38)

อย่างไรก็ตามจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องการสุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง พบสภาพปัญหาความแตกต่างหลากหลายของคำอธิบายโดยนักวิชาการอย่างน้อย 6 ประเด็น

ประเด็นแรก ความแตกต่างในการแปลความหมายของคำว่า “Sampling” ซึ่งมีทั้งใช้คำว่า การสุ่มตัวอย่าง ใช้คำว่า การเลือกตัวอย่าง หรือ ใช้คำว่า การสุ่มตัวอย่างในกรณีแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็น และใช้คำว่า การเลือกตัวอย่างในกรณีแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น อาทิ สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์ (2563, หน้า 163-171) แปลว่าการสุ่มตัวอย่าง วรรณญา ภัทรสุข (2557, หน้า 115-123) แปลว่าการเลือกตัวอย่าง ส่วน ศรีเพ็ญ ทรัพย์มันชัย, มนวิกา ผดุงสิทธิ์ และนภดล ร่มโพธิ์ (2557, หน้า 151-158) แปลว่าการสุ่มตัวอย่างในกรณีเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็น และแปลว่าการเลือกตัวอย่างในกรณีเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น

ประเด็นที่สอง ความแตกต่างในการอธิบายความเหมาะสมของการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลากแบบแทนที่กับแบบไม่แทนที่ กล่าวคือ

นักวิชาการบางท่านอธิบายว่าการจับสลากแบบแทนที่เหมาะสมกว่าแบบไม่แทนที่ บางท่านอธิบายว่าการจับสลากแบบไม่แทนที่เหมาะสมกว่าแบบแทนที่ และบางท่านอธิบายว่าให้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ อาทิ บุญชม ศรีสะอาด (2545, หน้า 45) อธิบายว่าการสุ่มแบบแทนที่เหมาะสมกว่า บุญธรรม กิจปรีดาปริสสุทธิ์ (2549, หน้า 114) อธิบายว่าการสุ่มแบบไม่แทนที่เหมาะสมกว่า ส่วน ศรีเพ็ญทรัพย์มณชัย, มนวิกา ผดุงสิทธิ์ และนภดล ร่มโพธิ์ (2557, หน้า 155) อธิบายว่าสามารถกระทำได้ทั้งสองแบบ

ประเด็นที่สาม ความแตกต่างของคำอธิบายถึงความจำเป็นของการมีบัญชีรายชื่อประชากรในการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ กล่าวคือ นักวิชาการบางท่านอธิบายไว้ว่าจำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากร ขณะที่บางท่านอธิบายว่าไม่จำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากร อาทิ ธาณินทร์ ศิลป์จารุ (2557, หน้า 58) อธิบายว่าจำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากร ปรีชา อัครเดชาบุตร และเสาวรส ไชยสุววงษ์ (2551, หน้า 105-106) อธิบายว่าไม่จำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากรก็สามารถดำเนินการได้

ประเด็นที่สี่ ความแตกต่างของคำอธิบายจำนวนขั้นตอนของการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน กล่าวคือ นักวิชาการบางท่านอธิบายว่าการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนต้องมี 2 ขั้นตอนขึ้นไป ขณะที่บางท่านอธิบายว่าต้องมี 3 ขั้นตอนขึ้นไป อาทิ รัตนสุดา ปุณณะหิตานนท์ (2561, หน้า 93) อธิบายว่าต้องมีขั้นตอนอย่างน้อย 2 ขั้นตอน ขณะที่ คำนาย อภิปรัชญาสกุล (2558, หน้า 81) อธิบายว่าต้องมีขั้นตอนอย่างน้อย 3 ขั้นตอน

ประเด็นที่ห้า ความแตกต่างของคำอธิบาย “การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ” กับ “การสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก” นักวิชาการบางท่านอธิบายว่าเหมือนกัน ขณะที่นักวิชาการบางท่านอธิบายว่าแตกต่างกัน อาทิ บุญใจ

ศรีสถิตย์นรากร (2550, หน้า 149) อธิบายว่าการสุ่มทั้งสองแบบเหมือนกัน ส่วน บุญชม ศรีสะอาด (2545, หน้า 44) อธิบายว่าต่างกัน

ประเด็นสุดท้าย ความแตกต่างของคำอธิบายต่อการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากร ซึ่งมีหลากหลายเกณฑ์ อาทิ เกณฑ์ของ W. Lawrence Neuman (2014) Gay, Mill and Airasian (2014) จุมพล สวัสดิยากร (2520) ธีรวิทย์ เอกะกุล (2552) บุญชม ศรีสะอาด (2545) สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2523) เป็นต้น ซึ่งแต่ละเกณฑ์มีรายละเอียดที่ต่างกัน

ทั้ง 6 ประเด็นดังกล่าวข้างต้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาหรือเกิดการตั้งคำถามถึงความพยายามในการเป็นสากลของระเบียบวิธีการวิจัยในเชิงปริมาณ (โดยเฉพาะในกรณีการสุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดตัวอย่าง) ได้ว่า เหตุใดจึงเกิดความหลากหลายของคำอธิบายเช่นนี้ อีกทั้งยังทำให้ขาดหลักเกณฑ์หรือหลักการที่ใช้อ้างอิงที่ยอมรับเป็นการทั่วไป จนยากจะสรุปได้ว่าควรยึดถือหลักเกณฑ์หรือหลักการของนักวิชาการท่านใดกันแน่ และหลักเกณฑ์ใดจะเป็นที่นิยมหรือได้รับการยอมรับในการอ้างอิงมากกว่ากัน ดังนั้นการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับคำอธิบายที่แตกต่างกันโดยนักวิชาการว่ามีความแตกต่างหลากหลายกันอย่างไรบ้างในแวดวงวิชาการ และในความแตกต่างหลากหลายเหล่านั้นสามารถจัดแบ่งเป็นกี่กลุ่มและมีความถี่หรือร้อยละมากน้อยเพียงใดนั้น จะเป็นการช่วยเติมเต็มองค์ความรู้เรื่องการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างไม่ให้อยู่ในสภาวะตาบอดคล้ำซำง ที่เห็นข้อมูลเพียงด้านเดียวเท่านั้น อีกทั้งยังทำให้ได้องค์ความรู้ในภาพรวมอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับประเด็นเฉพาะในการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแหล่งในการศึกษาอ้างอิงได้อีกด้วย ซึ่งประเด็นเฉพาะทั้ง 6 ประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีการรวบรวมคำตอบเหล่านี้อย่างเป็นทางการวิจัย จากสภาพปัญหาที่กล่าวมา จึงเป็นที่มาของการวิจัยเรื่อง “ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณกับความเป็นสากล

(ที่ยังไม่เป็นสากล?) : บทสำรวจความหลากหลายของคำอธิบายการสุ่มตัวอย่าง และการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัยโดย นักวิชาการไทย”

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความหลากหลายของคำอธิบายการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือทางด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัยใน 6 ประเด็นได้แก่ 1) คำแปล “sampling” 2) ความเหมาะสมของการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลากแบบแทนที่กับแบบไม่แทนที่ 3) ความจำเป็นของการมีบัญชีรายชื่อประชากรในการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ 4) จำนวนขั้นตอนของการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน 5) ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญและแบบตามสะดวก และ 6) การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากร

ขอบเขตวิจัย

ขอบเขตระยะเวลา การวิจัยครั้งนี้เริ่มดำเนินการวิจัยตั้งแต่ สิงหาคม พ.ศ. 2563 ถึง เมษายน พ.ศ.2565 (ในส่วนของปีของเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ ผู้วิจัยมิได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาที่หนังสือตีพิมพ์เผยแพร่เพราะต้องการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรหนังสือๆ ทั้งหมดในห้องสมุด 4 แห่ง เท่าที่จะสามารถสืบค้นได้)

แนวคิดเกี่ยวกับการสุ่ม/การเลือกตัวอย่าง และการหาขนาดตัวอย่าง

ในการแสวงหาความรู้ ความจริง ต่อปัญหาหรือคำถามวิจัยนั้น ในหลายกรณีจะพบว่า มีประชากร (population) ในการวิจัยจำนวนมาก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องเลือกหรือสุ่ม (sampling) มาเพียงบางส่วนหรือบางหน่วยจากประชากร ซึ่งการสุ่มนั้นมีหลากหลายวิธีการ แต่สามารถจัดแบ่งเป็น 2 ประเภท

ใหญ่ๆ ได้แก่ การสุ่ม/การเลือกตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็น (probability sampling) และการสุ่ม/การเลือกตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (nonprobability sampling)

1. การสุ่ม/การเลือกตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็น

เป็นเทคนิคการสุ่มตัวอย่างที่อาศัยหลักความน่าจะเป็น ทำให้โอกาสในการตกเป็นกลุ่มตัวอย่างของสมาชิกประชากรแต่ละหน่วยมีโอกาสเท่าๆ กัน จึงกล่าวได้ว่าเป็นการสุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่ดี (representativeness) ของประชากร กล่าวคือ การเป็นตัวแทนที่ดีซึ่งหมายถึงลักษณะของกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะคล้ายคลึงหรือเหมือนกับประชากร (Eller, Gerber and Robinson, 2018, p. 140) ทำให้ผลการศึกษานั้นได้มาสามารถนำไปใช้เป็นข้อสรุปของประชากรได้ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นนั้น มีหลายชนิด แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะ การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย การสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ และการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling)

เป็นการสุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับกรณีที่ผู้วิจัยมีจำนวนประชากรไม่มาก และมีเงื่อนไขประการแรกของการสุ่มคือต้องมีบัญชีรายชื่อประชากรหรือกรอบการสุ่ม (sampling frame) โดยการสุ่มแบบนี้สามารถทำได้อย่างน้อย 3 วิธี คือ ใช้การจับสลาก ใช้ตารางเลขสุ่ม และใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสุ่ม ในกรณีของการจับสลากนั้น ผู้วิจัยสามารถกระทำได้ 3 วิธี คือการจับที่ละใบแล้วใส่คืน การจับที่ละใบแล้วไม่ใส่คืน และจับทีเดียวทั้งหมดตามจำนวนที่ต้องการ โดยที่แบบที่ 1 ถือเป็นสุ่มแบบแทนที่ และแบบที่ 2 กับ 3 เป็นการสุ่มแบบไม่แทนที่

1.2 การสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic sampling) เป็น

การสุ่มตัวอย่างที่ใช้การหาช่วงการสุ่ม (นิยมแทนด้วยสัญลักษณ์ K หรือ I) ซึ่งคำนวณจากจำนวนประชากรทั้งหมด (N) หารด้วยขนาดตัวอย่าง (n) เมื่อได้ช่วง

การสุ่มแล้วทำการ random ให้ได้สมาชิกหน่วยแรกในช่วงสุ่มแรก จากนั้นใช้ช่วงการสุ่มที่คำนวณได้นั้นมาเป็นตัวกำหนดลำดับการสุ่มไปเรื่อยๆ โดยบวกเพิ่มจากสมาชิกหน่วยแรกที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่าง จนครบจำนวนตัวอย่างที่ต้องการ

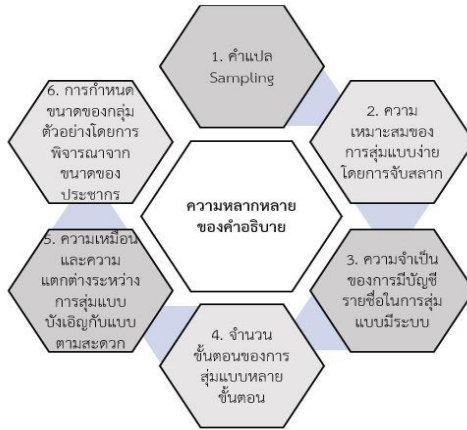
1.3 การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างที่ใช้วิธีการผสมการสุ่มตัวอย่างหลายวิธี หรืออาจเป็นการสุ่มแบบเดียวกันแต่หลายชั้น ซึ่งมักกระทำเมื่อนักวิจัยมีประชากรขนาดใหญ่มาก ทั้งนี้การสุ่มแบบนี้ความแม่นยำในการสุ่มจะลดลงไปในแต่ละขั้นตอน ยังมีขั้นตอนมากยิ่งมีโอกาสที่จะเสียความแม่นยำได้มากขึ้น (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2545, หน้า 409)

2. การสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น

เป็นการสุ่มตัวอย่างที่กลุ่มตัวอย่างที่ถูกเลือกมาไม่ได้อาศัยหลักทฤษฎีความน่าจะเป็น (Babbie, 2010, p. 192) นั่นคือ กลุ่มตัวอย่างที่ได้มาไม่ได้เป็นตัวแทนที่ดีของประชากร ดังนั้นการสุ่มประเภทนี้จึงไม่เหมาะกับการวิจัยเชิงปริมาณ ตัวอย่างของการสุ่มแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น ได้แก่ การสุ่มแบบบังเอิญ (accidental sampling) ซึ่งเป็นการเก็บตัวอย่างเท่าที่จะสามารถกระทำได้ตามที่มีอยู่หรือที่ได้รับความร่วมมือ ดังนั้นตัวอย่างที่ได้มาจึงเป็นกรณีที่บังเอิญพบและยินดีให้ความร่วมมือ (เคเรียวัลย์ ลิมปิยะศรีสกุล, 2530, หน้า 182)

นอกจากประเด็นการสุ่มตัวอย่างหรือการเลือกตัวอย่างแล้ว โดยทั่วไปในการวิจัยเชิงปริมาณ จากการเก็บข้อมูลจากเพียงบางส่วนหรือบางหน่วยของประชากร ยังมีเรื่องขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (sample size) ที่พึงพิจารณาโดยทั่วไปแล้ว การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างนั้นสามารถกระทำได้หลายวิธีการ เช่น การคำนวณจากสูตร การใช้ตารางสำเร็จรูป การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยคอมพิวเตอร์ และการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากร เป็นต้น

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ที่มา: ผู้วิจัยวิเคราะห์และรวบรวมจากประเด็นที่พบความแตกต่างของคำอธิบายโดยนักวิชาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาจากเอกสารว่าด้วยระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเฉพาะที่กล่าวถึงเรื่องการสุ่มตัวอย่าง โดยสืบค้นจาก 1) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2) หอสมุดชุมชน นวพันธ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 3) สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หอสมุดกลาง) และ 4) หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 324 เล่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลผู้วิจัยเริ่มต้นจากการสืบค้นจากคำว่า “ระเบียบวิธีวิจัย” “วิธีวิจัย” “การวิจัย” “สถิติเพื่อการวิจัย” “สถิติสำหรับการวิจัย” “การสุ่มตัวอย่าง” ในเว็บไซต์ห้องสมุดนั้นๆ จากนั้นจึงดำเนินการสืบค้นตัวเลขที่ปรากฏในชั้นวาง โดยการสืบค้นจะดำเนินการสืบค้นจากเล่มอื่นๆ ที่อยู่ในบริเวณชั้นวางเดียวกันด้วย หากเปิดพบเนื้อหาที่กล่าวถึงเรื่องการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่าง จะถูกนับรวมด้วยแม้จะไม่ปรากฏในคำค้นก็ตาม ทั้งนี้ลักษณะวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว ใช้กับห้องสมุดทั้งหมด ยกเว้นหอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนื่องจากติดเงื่อนไขการไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้าใช้บริการ (ตามมาตราการป้องกันการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา) ผู้วิจัยจึงใช้การสืบค้นจากคำค้นดังกล่าว และได้รับความอนุเคราะห์จากบรรณารักษ์ที่กรุณาหยิบเล่มทั้งหมดตามคำสืบค้นมาให้ผู้วิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในบริเวณพื้นที่ที่บรรณารักษ์จัดไว้ให้

ผลการวิจัย

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเอกสารที่ใช้ในการวิจัย

1. หนังสือที่นำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้ เล่มที่ตีพิมพ์เล่มแรก คือ ปี พ.ศ. 2502 โดย หม่อมหลวงต๋อย ชุมสาย (2502) ชื่อหนังสือ สถิติศาสตร์และการวิจัย ซึ่งเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 3 (พิมพ์ครั้งที่ 1 ปี พ.ศ. 2486)
2. เป็นหนังสือทางด้านระเบียบวิธีวิจัยจำนวน 292 เล่ม (ร้อยละ 90.12) รองลงมาเป็นหนังสือทางด้านสถิติเพื่อการวิจัย 27 เล่ม (ร้อยละ 8.34) และอื่นๆ 5 เล่ม (ร้อยละ 1.54)
3. เป็นหนังสือ จำนวน 264 เล่ม (ร้อยละ 81.48) ตำรา 45 เล่ม (ร้อยละ 13.89) และเอกสารประกอบการสอน 15 เล่ม (ร้อยละ 4.63)

4. เป็นหนังสือจากสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 170 เล่ม (ร้อยละ 52.47) สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หอสมุดกลาง) จำนวน 64 เล่ม (ร้อยละ 19.75) หอสมุดสุขุม นวพันธ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จำนวน 56 เล่ม (ร้อยละ 17.29) และ หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 34 เล่ม (ร้อยละ 10.49)

1) จากวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของคำอธิบาย การสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือทางด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัย ประเด็นแรก คำแปล “sampling”

พบว่า คำว่า sampling นั้น มักนำมาใช้ควบคู่กับกับวิธีการสุ่มตัวอย่างต่าง ๆ เช่น simple random sampling, systematic sampling, multistage sampling และ accidental sampling เป็นต้น สิ่งที่น่าสนใจหรือสะท้อนความหลากหลายของคำแปลจากหนังสือระเบียบวิธีวิจัยที่ได้อธิบายนั้น จากการศึกษาหนังสือ 324 เล่ม ผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มของการแปลได้ 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ใช้คำว่า “การสุ่มตัวอย่าง” ทั้งกรณีการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นและแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น ซึ่งมีมากถึง 141 เล่ม หรือคิดเป็นร้อยละ 43.52 ของหนังสือทั้งหมด

กลุ่มที่ 2 ใช้การคำว่า “การเลือกตัวอย่าง” ทั้งแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นและแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น ซึ่งเป็นส่วนน้อยของหนังสือที่ใช้คำดังกล่าว โดยมีเพียง 33 เล่ม หรือคิดเป็นร้อยละ 10.18

กลุ่มที่ 3 ใช้คำว่า “การสุ่มตัวอย่าง” กับแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็น และ ใช้คำว่า “การเลือกตัวอย่าง” กับแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น โดยมีจำนวน 55 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 16.98

กลุ่มที่ 4 ไม่สามารถสรุปได้ (อาจเพราะใช้คำไม่สม่ำเสมอ หรือเลือกกล่าวเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือใช้คำอื่น เช่น กิ่งพร ทองใบ (2544) แปลว่าการสิ่งตัวอย่าง เป็นต้น) จำนวน 95 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 29.32

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละคำแปล Sampling

คำแปล Sampling แปลอย่างไร?	การสุ่มตัวอย่างทั้งแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นและแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น		การเลือกตัวอย่างทั้งแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นและแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น		การสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นและไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น		อื่นๆ (เช่น ใช้คำไม่สม่ำเสมอ ไม่ได้กล่าวถึงทั้งหมด หรือใช้คำอื่นๆ เป็นต้น)		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	141	43.52	33	10.18	55	16.98	95	29.32	324	100.00

2) จากวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของคำอธิบายการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือทางด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัย ประเด็นที่สอง “ความเหมาะสมของการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลากแบบแทนที่กับแบบไม่แทนที่”

พบว่า ในหนังสือมักกล่าวถึงการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยอาศัยวิธีการจับสลาก แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดกลับพบว่า เล่มที่กล่าวในเชิงรายละเอียดนั้น ให้คำอธิบายที่แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยได้จัดแบ่งหนังสือ 324 เล่ม ออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 อธิบายว่าการจับสลากแบบแทนที่ (หรือใส่สลาก

กลับคืน) เหมาะสมกว่าการจับสลากแบบไม่แทนที่ กลุ่มที่ 2 อธิบายว่าการจับสลากแบบไม่แทนที่ (หรือไม่ใส่สลากกลับคืน) เหมาะสมกว่าการจับสลากแบบแทนที่ กลุ่มที่ 3 อธิบายว่าสามารถกระทำได้ทั้ง 2 แบบ หรือขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของนักวิจัยเอง และกลุ่มที่ 4 ไม่กล่าวถึงในรายละเอียด ซึ่งกลุ่มนี้มีจำนวนมากเกินครึ่ง หรือ 204 เล่ม (ร้อยละ 62.97)

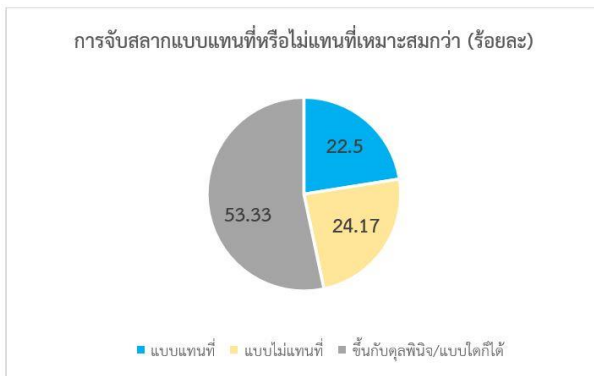
ตารางที่ 2 ความเห็นต่อการจับสลากแบบแทนที่และแบบไม่แทนที่

การจับ สลากแบบ แทนที่ หรือไม่ แทนที่ เหมาะสม กว่ากัน?	แบบแทนที่ เหมาะสม กว่า		แบบไม่ แทนที่ เหมาะสม กว่า		ขึ้นกับดุลย พินิจทำได้ ทั้งสองแบบ		ไม่กล่าวถึง ใน รายละเอียด		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
		ละ		ละ		ละ		ละ		ละ
	27	8.33	29	8.95	64	19.75	204	62.97	324	100.00

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มที่กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวพบว่า หนังสือส่วนใหญ่อธิบายว่าสามารถกระทำได้ทั้ง 2 แบบ ซึ่งมีมากถึงร้อยละ 53.33 โดยกลุ่มนี้อธิบายว่า “...ผู้วิจัยจะเลือกแบบใดใช้ก็ได้ขอให้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้วิจัยก็แล้วกัน...” (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557, หน้า 55)

รองลงมา คือกลุ่มที่อธิบายว่าการจับสลากแบบไม่แทนที่ที่เหมาะสมกว่า ซึ่งมีร้อยละ 24.17 กลุ่มนี้ให้เหตุผลว่า “...ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะมีหน่วยเดียวกันซ้ำในตัวอย่าง...” (สุชาติ ประสิทธิรัฐสินธุ์, 2546, หน้า 127-128)

ส่วนกลุ่มที่อธิบายว่าการจับสลากแบบแทนที่เหมาะสมกว่า มีร้อยละ 22.5 ให้เหตุผลว่า “...กระดาษแต่ละแผ่นเมื่อหยิบขึ้นมาอ่านหมายเลขแล้วต้องใส่กลับลงไปในกลุ่มอีกทุกครั้ง (with replacement) มิฉะนั้นโอกาสการถูกเลือกของกระดาษแต่ละแผ่นจะไม่เท่ากัน...” (สุวรรณา ชูโชติ, 2541, หน้า 77) โดยกลุ่มนี้อธิบายว่าการจับสลากโดยทั่วไปแบบไม่มีการแทนที่จะไม่นับเป็นการสุ่มแบบง่าย เช่น “...การจับใบดำใบแดงในการเกณฑ์ทหารมิใช่เป็นการจับสลากตามความหมายนี้เนื่องจาก...เป็นการจับฉลากโดยไม่คืนที่ (without placement) ซึ่งทำให้คนจับฉลากคนแรกๆ มีโอกาสน้อยกว่าคนหลังๆ...” (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2549, หน้า 235)

ภาพที่ 2 ร้อยความเห็นต่อการจับสลาก (ไม่นับหนังสือที่ไม่กล่าวรายละเอียด)

3) จากวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของคำอธิบายการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือทางด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัย ประเด็นที่สาม “ความจำเป็นของการมีบัญชีรายชื่อประชากรในการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ”

พบว่า หนังสือระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัยมักอธิบายการสุ่มแบบมีระบบว่าเป็นการสุ่มที่กำหนดช่วงการสุ่ม (K) ซึ่งได้มาจากการนำจำนวน

ประชากร หาดด้วยขนาดตัวอย่างที่ต้องการ จากนั้นจึงทำการ random เพื่อให้ได้ผู้ที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่างรายแรกในช่วงสุ่มแรก จากนั้นจึงนำค่า K ที่ได้มาบวกไปเรื่อย ๆ ซึ่งหมายถึงผู้ที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละช่วงจนครบจำนวนขนาดตัวอย่างที่ต้องการ แต่เมื่อผู้วิจัยพยายามสืบค้นว่าการสุ่มด้วยวิธีการดังกล่าวมีความจำเป็นที่จะต้องมีการมีบัญชีรายชื่อประชากร หรือกรอบตัวอย่าง หรือไม่นั้น จากผลการสืบค้นหนังสือ 324 เล่ม พบว่า แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ จำนวนมากถึง 166 เล่ม (ร้อยละ 51.23) ไม่ได้อธิบายในประเด็นนี้ กลุ่มที่ 2 อธิบายว่าจำเป็นต้องมีการมีบัญชีรายชื่อประชากร และ กลุ่มที่ 3 อธิบายว่าไม่จำเป็นต้องมีการมีบัญชีรายชื่อประชากร

ตารางที่ 3 ความเห็นต่อการมีบัญชีรายชื่อประชากรในการสุ่มแบบมีระบบ

การสุ่มแบบมีระบบต้องมีบัญชีรายชื่อประชากรหรือไม่?	ต้องมี		ไม่จำเป็นต้องมี		ไม่อธิบาย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	136	41.98	22	6.79	166	51.23	324	100.00

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเฉพาะกลุ่มที่อธิบายว่าต้องมีบัญชีรายชื่อประชากรและกลุ่มที่อธิบายว่าไม่จำเป็นต้องมีการมีบัญชีรายชื่อประชากร พบว่า กลุ่มที่อธิบายว่าจำเป็นต้องมีการมีบัญชีรายชื่อประชากร ถือเป็นกลุ่มใหญ่ คือมีมากถึงร้อยละ 86.8 ซึ่งกลุ่มนี้อธิบายว่า “...นักวิจัยจะเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างประเภทนี้ได้ก็ต่อเมื่อมีการสุ่มหรือบัญชีรายชื่อของประชากร (sampling frame) ที่ครบถ้วน...” (ชาลีสา มากแผ่นทอง, 2559, หน้า 64-65) โดย “...ผู้วิจัยจะต้องทำเลขที่หรือโค้ดให้แก่ประชากรแต่ละหน่วยก่อนจึงลงมือสุ่มโดยวิธีนี้...” (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, หน้า 97)

ขณะที่มีอีกกลุ่มซึ่งเป็นส่วนน้อย หรือร้อยละ 13.92 อธิบายว่าไม่จำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากร โดยอธิบายว่า “...เนื่องจากบ่อยครั้งจำนวนประชากรที่เราเลือก...จะมีขนาดใหญ่ และขณะเดียวกันผู้วิจัยก็อาจไม่ได้ตัวเลขจำนวนประชากรที่แม่นยำตรงกับที่เป็นจริง ตัวเลขขนาดประชากรอาจเป็นเพียงการคาดประมาณ...” (ศุภวัฒนา วงศ์ธนวิสุ และพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, 2550, หน้า 28) กล่าวได้ว่า “...การเลือกสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ...วิธีนี้...ผู้ทำวิจัยไม่จำเป็นต้องมีความรู้มากนักเกี่ยวกับคุณลักษณะของตัวอย่าง เช่น การเลือกสุ่มคนมาสัมภาษณ์โดยสุ่มทุกคนที่ 8 ที่เดินออกมาจากห้างสรรพสินค้า โดยไม่ต้องสนใจว่าใครคือคนที่ 8 16 24 32 ฯลฯ ที่เดินออกมาจากร้าน...” (กฤษณสิทธิ์ ธีรรมย์, 2553, หน้า 155-156) ซึ่งวิธีการสุ่มดังกล่าวนี้ “...จะช่วยประหยัดเวลาเพราะเราไม่ต้องมีหมายเลขของทุกหน่วยในบัญชีรายชื่อ...” (ดุชนี สุทรปรียาตรี, 2525, 49-50) กล่าวได้ว่า ด้วยวิธีการสุ่มแบบมีระบบนี้ “...ทราบได้ที่ทราบขนาดของตัวอย่างที่ต้องการเลือกและจำนวนของประชากรที่ต้องการศึกษาโดยประมาณก็สามารถก็สามารถทำการเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยได้...” (องอาจ นัยพัฒน์, 2551, หน้า 104)

ภาพที่ 3 ร้อยละความเห็นต่อการมีบัญชีรายชื่อประชากรในการสุ่มแบบมีระบบ (ไม่นับรวมหนังสือที่ไม่อธิบาย)

4) จากวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของคำอธิบาย การสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือทางด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัย ประเด็นที่สี่ “จำนวนขั้นตอนของการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน”

พบว่า การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนนั้น หนังสือโดยทั่วไปมักอธิบายว่าเหมาะกับการสุ่มกรณีที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ ซึ่งนักวิจัยสามารถทำการสุ่มเป็นชั้นๆ ในหลายชั้น ซึ่งอาจเป็นการสุ่มแบบใดแบบหนึ่งแต่หลายชั้น หรือ อาจเป็นวิธีการผสมการสุ่มตัวอย่างมากกว่า 1 วิธี แต่เมื่อพิจารณาในเชิงรายละเอียดว่าคำว่า “หลายขั้นตอน” นั้น ต้องมีกี่ขั้นขึ้นไป จากการสืบค้นหนังสือ 324 เล่ม พบว่า แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ มี 267 เล่ม (ร้อยละ 82.41) ไม่ได้กล่าวถึงในรายละเอียด เพียงแต่อธิบายว่าเป็นการสุ่มที่มีหลายขั้นตอนเท่านั้น กลุ่มที่ 2 อธิบายว่าต้องมีอย่างน้อย 2 ขั้นตอนขึ้นไป และ กลุ่มที่ 3 อธิบายว่าต้องมีอย่างน้อย 3 ขั้นตอนขึ้นไป

ตารางที่ 4 ความเห็นต่อจำนวนขั้นตอนในการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน

การสุ่มแบบ หลาย ขั้นตอนต้อง มีอย่างน้อย กี่ขั้นตอน?	2 ขั้นตอนขึ้นไป		3 ขั้นตอนขึ้นไป		ไม่อธิบาย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	43	13.27	14	4.32	267	82.41	324	100.00

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเฉพาะกลุ่มที่อธิบายว่ามี 2 ขั้นตอนขึ้นไป และ กลุ่มที่อธิบายว่ามี 3 ขั้นตอนขึ้นไป พบว่า ส่วนใหญ่หรือมากถึงร้อยละ

75.44 อธิบายไว้ชัดว่า “...เป็นการสุมตัวอย่างซึ่งมีกระบวนการในการสุมตัวอย่างอย่างน้อย 2 ขั้นตอน...” (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ, 2547, หน้า 248)

ขณะที่อีกกลุ่มซึ่งเป็นส่วนน้อย ร้อยละ 24.56 อธิบายว่า “...เป็นกระบวนการสุมตัวอย่างจากประชากรซึ่งดำเนินการสุมตั้งแต่ 3 ขั้นขึ้นไป โดยเริ่มจากกลุ่มประชากรมาจนถึงขั้นของการเลือกสมาชิกเข้าสู่กลุ่มตัวอย่าง...” (ประสาธ เนืองเฉลิม, 2556, หน้า 137) โดยการสุมแบบหลายขั้นตอน “...อาจเป็นวิธีเดียวกันหรือหลายวิธีก็ได้...” (ภัทรา นิคมานนท์, 2539, หน้า 73)

ภาพที่ 4 ร้อยละความเห็นต่อจำนวนขั้นของการสุมแบบหลายขั้นตอน (ไม่นับรวมหนังสือที่ไม่อธิบาย)

5) จากวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของคำอธิบาย การสุมตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือทางด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัย ประเด็นที่ห้า “ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสุมตัวอย่างแบบบังเอิญและแบบตามสะดวก”

พบว่า สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณนั้น การสุ่มแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็นโดยการสุ่มแบบบังเอิญ (accidental sampling) นั้นไม่มีใครเป็นที่นิยมนักอันเนื่องจากปัญหาการขาดความเป็นตัวแทนที่ดีของประชากร ซึ่งเป็นสิ่งทีการวิจัยเชิงปริมาณให้ความสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในหนังสือที่เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปริมาณจำนวนไม่น้อยก็ยังคงอธิบายถึงการสุ่มแบบบังเอิญอยู่ แต่ท่ามกลางงานเขียนที่หลากหลายกลับมีคำอธิบายถึงการสุ่มแบบบังเอิญกับการสุ่มอีกชนิดที่เรียกว่าการสุ่มแบบตามสะดวก (convenience sampling) ที่ชวนให้สับสนว่าทั้ง 2 อย่างนี้เหมือนกันหรือไม่ จากผลการศึกษาหนังสือ 324 เล่ม ผู้วิจัย สามารถจัดแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ 208 เล่ม (ร้อยละ 64.24) เลือกที่จะไม่อธิบายในประเด็นดังกล่าว โดยอาจเลือกอธิบายโดยกล่าวถึงเฉพาะแบบใดแบบหนึ่ง หรือไม่กล่าวถึงวิธีการสุ่มดังกล่าวเลยเป็นต้น กลุ่มที่ 2 อธิบายว่าการสุ่มแบบบังเอิญกับแบบตามสะดวกเหมือนกัน และกลุ่มที่ 3 อธิบายว่าการสุ่มแบบบังเอิญกับแบบตามสะดวกต่างกัน

ตารางที่ 5 ความเห็นต่อการสุ่มแบบบังเอิญและแบบตามสะดวก

การสุ่มแบบบังเอิญกับแบบตามสะดวกเหมือนกันหรือไม่?	เหมือนกัน		ต่างกัน		ไม่อธิบาย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	66	20.37	50	15.43	208	64.20	324	100.00

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเฉพาะกลุ่มที่อธิบายว่าเหมือนกันและกลุ่มที่อธิบายว่าต่างกัน พบว่า เกินครึ่ง หรือร้อยละ 56.9 อธิบายว่า "...การเลือกตัวอย่างโดยการบังเอิญ... อาจเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า การเลือกตัวอย่างตาม

ความสะดวก (convenience sampling)...” (วรรณิ แกมเกตุ, 2555, หน้า 288) “...เป็นการเลือกใครก็ตามที่พบในขณะนั้นพอดี...” (สิทธิ ธีรสรณ์, 2552, หน้า 101) โดยยกตัวอย่าง “...เช่น นักวิจัยอาจไปตามศูนย์การค้าและสัมภาษณ์บุคคลที่เดินผ่าน หรือไปตามมหาวิทยาลัย และถามนักศึกษาที่ผ่านไปมา...” (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2549, หน้า 140) ทั้งนี้นักวิชาการบางท่านยังกล่าวหาความรวมถึงการสุ่มตัวอย่างแบบไม่ได้วางแผน (haphazard sampling) ว่าเป็นการสุ่มแบบเดียวกันด้วย

ขณะที่อีกกลุ่ม ร้อยละ 43.1 เห็นว่า การสุ่มแบบบังเอิญและแบบตามสะดวกต่างกัน กล่าวคือ “...เลือกตัวอย่างแบบบังเอิญเป็นวิธีการเลือกตัวอย่างเท่าที่จะหาได้ โดยไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆ ที่แน่นอน เช่น นำแบบสอบถามไปแจกนักเรียนตามจุดต่าง ๆ ในโรงเรียนเพื่อให้ตอบแบบสอบถามให้ ส่วนการเลือกตัวอย่างตามความสะดวกเป็นวิธีเลือกตัวอย่างโดยยึดหลักความสะดวกในการดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น เลือกนักเรียนที่อยู่ในเส้นทางคมนาคมสะดวก...” (พรณี ลีกิจวัฒน์, 2553, หน้า 75)

ภาพที่ 5 ร้อยละความเห็นต่อการสุ่มแบบบังเอิญและแบบตามสะดวก (ไม่นับรวมหนังสือที่ไม่อธิบาย)

6) จากวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของคำอธิบาย การสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือทางด้านระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อการวิจัย ประเด็นที่หก “การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากร”

พบว่า ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากรนั้น จากหนังสือทั้งหมด 324 เล่ม ส่วนใหญ่คือมากถึง 242 เล่ม หรือคิดเป็นร้อยละ 74.69 เลือกที่จะไม่อธิบายถึงประเด็นดังกล่าวว่าสามารถกระทำได้หรือไม่ มีเพียง 82 เล่ม หรือคิดเป็นร้อยละ 25.31 เท่านั้นที่อธิบายในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า มีคำอธิบายที่แตกต่างกันหลากหลายกันมาก โดยผู้วิจัยจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มแรกพยายามอธิบายการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดประชากรโดยให้ค่าออกมาเป็นค่าร้อยละแบบจุด และ กลุ่มที่สองให้ค่าร้อยละออกมาเป็นค่าแบบช่วง ดังนี้

ตารางที่ 6 ความเห็นต่อการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดประชากร

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดประชากร เก็บร้อยละเท่าไรดี?	ร้อยละแบบจุด		ร้อยละแบบช่วง		ไม่อธิบาย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	50	15.43	32	9.88	242	74.69	324	100.00

กลุ่มที่ 1 ให้คำร้อยละแบบจุด

กลุ่มให้คำร้อยละแบบจุดนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มย่อย คือ

- 1) กำหนดร้อยละเป็นแบบจุดตามหลักของประชากร 2) กำหนดเป็นร้อยละตามเกณฑ์ของ W. Lawrence Neuman (2014, pp. 270-271) 3) กำหนดร้อยละตามเกณฑ์ของ Gay, Mills and Airasian (2014, p.143) และ 4) การกำหนดร้อยละตามเกณฑ์ของ สุรศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์ (2550, หน้า 190) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

- 1) กำหนดร้อยละเป็นแบบจุดตามหลักของประชากร ในกลุ่มนี้ ผู้วิจัยยังพบความแตกต่างหลากหลายของเกณฑ์ย่อยในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างอีก โดยแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มย่อย กล่าวคือ กลุ่มแรก (กลุ่ม 1.1 ก) จำนวน 29 เล่ม กำหนดเกณฑ์ว่าถ้ามีประชากรหลักร้อยละ ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 25 ถ้ามีประชากรหลักพัน ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 10 และถ้ามีประชากรหลักหมื่น ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 1 ตัวอย่างเช่นงานของ ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์ (2504) จุมพล สวัสดิยากร (2520) และบุญเรียง ขจรศิลป์ (2543) เป็นต้น กลุ่มที่สอง (กลุ่ม 1.1 ข) จำนวน 11 เล่ม อธิบายเช่นเดียวกับกลุ่มแรกว่าถ้ามีประชากรหลักร้อยละ ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 25 ถ้ามีประชากรหลักพัน ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 10 แต่ถ้ามีประชากรหลักหมื่น ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 5 และถ้ามีประชากรหลักแสนให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 1 ตัวอย่างเช่นงานของ วีรุฒิ เอกะกุล (2552) และ จัตรสุนน พฤทธิภิญาญ (2553) เป็นต้น กลุ่มที่สาม (กลุ่ม 1.1 ค) จำนวน 1 เล่ม อธิบายว่า ถ้ามีประชากรหลักร้อยละ ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 20 ถ้ามีประชากรหลักพัน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 10 ถ้ามีประชากรหลักหมื่น ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 1 ถ้ามีประชากรหลักแสน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 0.01 และ ถ้ามีประชากรหลักล้าน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 0.001 โดยงานดังกล่าวคืองานของ ธานัน อนุมานราชชน (2544) และ กลุ่มที่สี่ (กลุ่ม 1.1 ง)

จำนวน 1 เล่ม อธิบายเช่นเดียวกับกลุ่มแรก ได้แต่ขยายความเพิ่มว่าถ้ามีประชากรหลักแสน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 0.1 งานดังกล่าวคืองานของ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2552)

ตารางที่ 7 ความเห็นต่อการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยค่าร้อยละแบบจุด

ขนาดของประชากร	ร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง			
	กลุ่ม 1.1 ก	กลุ่ม 1.1 ข	กลุ่ม 1.1 ค	กลุ่ม 1.1 ง
หลักร้อย	25	25	20	25
หลักพัน	10	10	10	10
หลักหมื่น	1	5	1	1
หลักแสน	-	1	0.01	0.1
หลักล้าน	-	-	0.001	-
จำนวนผู้กล่าวถึง	29	11	1	1
ตัวอย่างนักวิชาการหลักที่กล่าวถึงเกณฑ์นี้	ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์ (2504) จุมพล สวัสดิยากร (2520) และ บุญเรียง ขจรศิลป์ (2543)	ธีรวิฑูมิ เอกะกุล (2552) ฉัตร สุมน พงศ์ ภิญโญ (2553)	ธนน อนุมานราช ธน (2544)	สุนีย์ มัลลิกะ มาลย์ (2552)

2) กำหนดร้อยละเป็นแบบจุดตาม W. Lawrence Neuman (2014) กลุ่มนี้มีนักวิชาการ 3 เล่มที่กล่าวถึง ได้แก่ อาคม ใจแก้ว (2551) ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2552) และ พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2547) โดยเกณฑ์ของ Neuman อธิบายว่า

หากมีประชากรต่ำกว่า 1,000 คน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 30
หากมีประชากรกว่า 10,000 คน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 10
หากมีประชากรกว่า 150,000 คน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 1
หากประชากรเกินกว่า 10,000,000 คน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 0.025

ทั้งนี้ พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2547, หน้า 255) ได้เสนอเพิ่มจากเกณฑ์ดังกล่าว คือ หากมีประชากรไม่เกิน 10,000 คน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 20

3) กำหนดร้อยละเป็นแบบจุดตาม Gay, Mills and Airasian (2014) กลุ่มนี้มีนักวิชาการกล่าวถึง 4 เล่ม ได้แก่ นวระ ทาสสุวรรณ (2556) กิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติ และคณะ (2556) สุมนา โสตถิผลอนันต์ (2561) และ อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล (2561) โดยเกณฑ์ดังกล่าว อธิบายว่า

หากมีประชากรไม่เกิน 100 คน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 100
หากมีประชากรประมาณ 500 คน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 50
หากมีประชากรประมาณ 1,500 คน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 20
หากมีประชากรประมาณ 5,000 คน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 1 (หรือ 400-500 คน)

4) การกำหนดร้อยละตามเกณฑ์ของ สรุศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์ (2550, หน้า 190) ซึ่งได้กำหนดเกณฑ์การกำหนดขนาดตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดประชากรที่แตกต่างไปจากงานของนักวิชาการอื่นๆ โดยกำหนดไว้ว่า หากนักวิจัยต้องการกำหนดความเชื่อมั่นร้อยละ 65 ความคลาดเคลื่อน 0.05 แล้วขนาดของประชากรและขนาดของกลุ่มตัวอย่างจะมีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

ขนาดของประชากร 100 – 200 คน ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 80

ขนาดของประชากร 300 – 400 คน ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 60

ขนาดของประชากร 500 – 700 คน ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 45

ขนาดของประชากร 1,000 – 1,500 คน ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 30

ขนาดของประชากร 2,000 – 2,500 คน ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 20

ขนาดของประชากร 3,000 – 4,000 คน ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 15

ขนาดของประชากร 5,000 – 6,000 คน ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 8

ขนาดของประชากร 7,000 – 10,000 คน ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 6

ขนาดของประชากร 15,000 – 20,000 คน ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 3

ขนาดของประชากร 30,000 – 50,000 คน ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 2

ขนาดของประชากร 70,000 คนขึ้นไป ใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 0.6

กลุ่มที่ 2 ให้คำร้อยละแบบช่วง

กลุ่มนี้ประกอบด้วย 5 กลุ่มย่อย กลุ่มแรก (กลุ่ม 2.1 ก) จำนวน 17 เล่ม อธิบายว่า ถ้ามีประชากรหลักร้อยละ ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 15-30 ถ้ามีประชากรหลักพัน ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 10-15 ถ้ามีประชากรหลักหมื่น ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 5-10 ตัวอย่างเช่นงานของ บุญชม ศรีสะอาด (2545) และประสพชัย พสุนนท์ (2555) เป็นต้น กลุ่มที่สอง (กลุ่ม 2.1 ข) จำนวน 12 เล่ม อธิบายเช่นเดียวกับกลุ่มแรก โดยได้ขยายความเพิ่มว่า ถ้ามีประชากรหลักแสน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 1-5 ตัวอย่างเช่นงานของ สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2523) และเพ็ญแข แสงแก้ว (2541) เป็นต้น กลุ่มที่ 3 (กลุ่ม 2.1 ค) จำนวน 1 เล่ม อธิบายว่า ถ้ามีประชากรหลักร้อยละ ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 15-30 ถ้ามีประชากรหลักพัน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 10-15 เช่นเดียวกับกลุ่มแรกและกลุ่มที่สอง แต่อธิบายแตกต่างกันในหลักหมื่นว่า หากมีประชากรหลักหมื่น ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 1-5 โดยงานดังกล่าวคืองานของ รัตนา ทรัพย์บำเรอ (2559) กลุ่มที่ 4 (กลุ่ม 2.1 ง) จำนวน 1 เล่ม อธิบายว่า หากมีประชากรหลักร้อยละ ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 16-30 ถ้ามีประชากรหลักพัน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 11-15 ถ้ามีประชากรหลักหมื่น ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 5-10 โดยงานดังกล่าวคืองานของ จรรยา สุวรรณบำรุง (2560) และ กลุ่มที่ 5 (กลุ่ม 2.1 จ) จำนวน 1 เล่ม อธิบายว่า ถ้ามีประชากรหลักร้อยละ ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 20-30 ถ้ามีประชากรหลักพัน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 10-20 ถ้ามีประชากรหลักหมื่น ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 5-10 ถ้ามีประชากรหลักแสน ให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 1-5 งานดังกล่าวคืองานของ นิภา เมธธาวิชัย (2542)

ตารางที่ 8 ความเห็นต่อการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยค่าร้อยละแบบช่วง

ขนาดของประชากร	ร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง				
	กลุ่ม 2.1 ก	กลุ่ม 2.1 ข	กลุ่ม 2.1 ค	กลุ่ม 2.1 ง	กลุ่ม 2.1 จ
หลักร้อย	15 - 30	15 - 30	15 - 30	16 - 30	20 - 30
หลักพัน	10 - 15	10 - 15	10 - 15	11 - 15	10 - 20
หลักหมื่น	5 - 10	5 - 10	1 - 5	5 - 10	5 - 10
หลักแสน	-	1 - 5	-	-	1 - 5
จำนวนผู้กล่าวถึง	17	12	1	1	1
ตัวอย่างนักวิชาการที่กล่าวถึงเกณฑ์นี้	บุญชุม ศรีสะอาด (2545) ประสพชัย พสุนนท์ (2555)	สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2523) เพ็ญแข แสงแก้ว (2541)	รัตนา ทรัพย์ป่าเรอ (2559)	จรวย สุวรรณบำรุง (2560)	นิภา เมธราชิชัย (2542)

การอภิปรายผล

ความหลากหลายในการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างนั้น มีประเด็นที่พึงอภิปรายตามประเด็นย่อยในวัตถุประสงค์วิจัย ดังนี้

ประเด็นแรก คำแปล Sampling จากผลการศึกษาที่พบว่า คำแปล “sampling” แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มแรก เลือกแปลว่าการสุ่มตัวอย่าง

โดยหมายความรวมถึงการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นและแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น เช่น สัจจิรา บุญยรัตพันธุ์ (2563) กลุ่มที่สอง เลือกแปลว่าการสุ่มตัวอย่างกับแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นและแปลว่าการเลือกตัวอย่างกับแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น เช่น ศรีเพ็ญ ทรัพย์มันชัย, มนวิกา ผดุงสิทธิ์ และนภดล ร่มโพธิ์ (2557) และกลุ่มที่สามแปลว่าการเลือกตัวอย่างทั้งแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นและแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น เช่น วรรณญา ภัทรสุข (2557) นั้น เกิดจากความเห็นที่แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยเห็นว่าเกิดจากความสับสนกับคำแปลคำว่า “random” ซึ่งหมายถึงการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มอย่างไม่มีอคติ ซึ่งกลุ่มแรกที่แปล sampling ว่าการสุ่มตัวอย่างไม่ได้สื่อถึงความหมายของ random ขณะที่กลุ่มที่สอง และกลุ่มที่สามให้ความหมายของการสุ่มว่าเป็นเรื่องของ random จึงเลือกที่จะแปลว่า “การเลือกตัวอย่าง” แทน “การสุ่มตัวอย่าง”

ประเด็นที่สอง ความเหมาะสมของการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลากแบบแทนที่กับแบบไม่แทนที่ จากผลการศึกษาที่พบว่ามันักวิชาการอธิบายความเหมาะสมของการจับสลากแบบแทนที่และแบบไม่แทนที่แตกต่างกันนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเพราะจุดยืนทางความคิดของนักวิชาการที่ต่างกัน กล่าวคือ นักวิชาการกลุ่มแรก เช่น สุรพงษ์ โสชนเสถียร (2549) และสุวรรณา ฐวโชติ (2541) ที่อธิบายว่าการจับสลากแบบแทนที่ที่เหมาะสมกว่ากลุ่มนี้เลือกที่จะอธิบายโดยอาศัยจุดยืนโอกาสแห่งความน่าจะเป็นที่เท่าเทียมกันในทางสถิติ ส่วนกลุ่มที่สอง เช่น สุขชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2546) ที่อธิบายว่าการจับสลากแบบไม่แทนที่ที่เหมาะสมกว่ากลุ่มนี้เลือกที่จะอธิบายโดยอาศัยความสะดวกในเชิงปฏิบัติและความสมเหตุสมผลในความเป็นจริงว่าไม่มีประโยชน์อันใดที่จะได้กลุ่มตัวอย่างซ้ำ ในขณะที่กลุ่มที่สาม เช่น ธาณินทร์ ศิลป์จารุ (2557) ซึ่งอธิบายว่าสามารถกระทำได้ทั้ง 2 แบบ ขึ้นกับดุลยพินิจของนักวิจัยนั้นกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีทัศนะเปิดกว้าง

และยืดหยุ่น ทั้งนี้เป็นเรื่องยากต่อการตัดสินใจว่าความคิดของกลุ่มใดถูกหรือผิด เพราะเป็นเรื่องของคุณค่าที่แต่ละกลุ่มให้ความสำคัญ

ประเด็นที่สาม ความจำเป็นของการมีบัญชีรายชื่อประชากรในการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ จากผลการศึกษาที่พบว่าไม่มีทั้งกลุ่มที่อธิบายว่าจำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากร เช่น ซาลิสมา มากแผ่นดินทอง (2559) และกลุ่มที่อธิบายว่าไม่จำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากร เช่น กุณชลิ รื่นรัมย์ (2553) ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองที่แตกต่างกันต่อความเคร่งครัดของระเบียบวิธีการวิจัย กล่าวคือ นักวิชาการกลุ่มแรกที่อธิบายว่าต้องมีบัญชีรายชื่อประชากรซึ่งบัญชีรายชื่อประชากรนั้นต้องไม่ถูกจัดเรียงอย่างมีอคตินั้น กลุ่มนี้มีความเห็นที่ค่อนข้างเคร่งครัดต่อการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างโดยการ random ซึ่งไม่มีอคติทำให้การสุ่มแบบมีระบบเป็นการสุ่มแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็น ขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่มเลือกอธิบายว่าไม่จำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากรนั้น นักวิชาการกลุ่มนี้เลือกอธิบายโดยคำนึงถึงความสะดวกในเชิงปฏิบัติในกรณีที่สถานการณ์ไม่เอื้ออำนวยให้มีการจัดทำบัญชีรายชื่อประชากรด้วย เช่น หากนักวิจัยต้องการสำรวจความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะแห่งหนึ่งซึ่งคงเป็นการยากที่จะจัดทำบัญชีรายชื่อประชากร ดังนั้นการใช้การคาดการณ์จำนวนประชากรโดยประมาณและหารด้วยจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ ก็สามารถกำหนดช่วงการสุ่ม (K) และทำการสุ่มแบบมีระบบได้แม้ในกรณีที่สถานการณ์ไม่เอื้ออำนวยเช่นนี้ เป็นต้น อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่ทำการสุ่มในลักษณะดังกล่าวนี้ นักวิชาการบางท่าน (ซึ่งเป็นส่วนน้อยมาก) จึงได้จัดให้การสุ่มแบบมีระบบเป็นการสุ่มแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น

ประเด็นที่สี่ จำนวนขั้นตอนของการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จากผลการศึกษาพบว่าจำนวนขั้นตอนในการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนนั้น มีทั้งนักวิชาการที่อธิบายว่าจะต้องมี 2 ขั้นตอนขึ้นไป เช่น พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ

(2547) และบางส่วนของอธิบายว่าต้องมี 3 ขั้นตอนขึ้นไป เช่น ประสาท เนื่องเฉลิม (2556) นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเกิดจากการตีความคำว่าหลายขั้นตอนที่แตกต่างกัน แต่หลักใหญ่ใจความก็คือการอาศัยการสุมที่มีหลายชั้น หรือหลากหลายวิธีการผสม ๆ กัน โดยขั้นตอนที่ว่าควรมีขั้นตอนอย่างน้อย 2 ขั้นขึ้นไป แต่ขั้นตอนที่ผสมต้องไม่ใช่ขั้นตอนแบบการสุมแบบแบ่งชั้นภูมิที่อาศัยการสุมแบบง่ายหรือแบบมีระบบในขั้นตอนสุดท้าย หรือการสุมแบบแบ่งกลุ่มที่อาศัยการสุมแบบง่าย หรือแบบมีระบบในขั้นตอนสุดท้าย เพราะถึงแม้จะมี 2 ขั้น แต่จะเรียกว่าเป็นการสุมตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิและแบบแบ่งกลุ่ม

ประเด็นที่ห้า ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสุมตัวอย่างแบบบังเอิญและแบบตามสะดวก จากผลการศึกษาพบว่านักวิชาการบางท่านอธิบายว่าการสุมตัวอย่างแบบบังเอิญและแบบตามสะดวกเหมือนกัน เช่น วรณิณี แกมเกตุ (2555) ขณะที่บางกลุ่มอธิบายว่าแตกต่างกัน เช่น พรรณี ลีกิจวัฒน์ (2553) นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าทั้งการสุมแบบบังเอิญและแบบตามสะดวกนั้นไม่แตกต่างกันเพราะการสุมแบบตามสะดวกที่ยึดเอาความสะดวกหรือง่ายในการเก็บข้อมูล การเลือกเก็บข้อมูลจากใครก็ได้ที่เป็นสมาชิกประชากรที่นักวิจัยไปพบ โดยบังเอิญและยินดีให้ความร่วมมือนั้นก็คือความสะดวกของนักวิจัยเช่นเดียวกัน จึงไม่มีประโยชน์อันใดที่จะต้องจำแนกให้แตกต่างกัน

ประเด็นสุดท้าย การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากร จากผลการศึกษาที่พบคำอธิบายต่อการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากรที่มีคำอธิบายที่แตกต่างกันหลากหลายกันมากนั้น สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความยังไม่เป็นสากลของระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเป็นอย่างมาก อันเนื่องจากการเปิดช่องให้มีคำอธิบายที่แตกต่างกันหลากหลายกันมาก ทั้งนี้ความหลากหลายของคำอธิบายในหลายเกณฑ์นั้นยากต่อการอธิบายที่มาอันเนื่องจากการขาดการอ้างอิงที่เป็นระบบ ดังเช่น

เกณฑ์การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างว่า หากมีประชากรหลักร้อยละ ให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 25 ของจำนวนประชากร หากมีประชากรหลักพันให้ใช้ร้อยละ 10 หากมีประชากรหลักหมื่นให้ใช้ ร้อยละ 1 เกณฑ์ดังกล่าวนี้ ยากที่จะสรุปได้อย่างแน่ชัดว่าเป็นหลักเกณฑ์ของใครกันแน่ หากยึดตามการอ้างอิงจากหนังสือที่อ้างถึงที่มาของเกณฑ์นี้ จะพบว่ามียารายชื่อที่ปรากฏในการถูกอ้างบ่อยๆ ได้แก่ จุมพล สวัสดิยากร (2520) และบุญเรียง ขจรศิลป์ (2543) ซึ่งทั้งสองเล่มนี้ หากพิจารณาปีที่ตีพิมพ์เผยแพร่ก่อนจะพบว่าเป็นไปได้ว่าจะมาจากงานเขียนของ จุมพล สวัสดิยากร เพราะตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2520 ขณะที่งานของบุญเรียง ขจรศิลป์ ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2543 อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังพบว่ามีงานเขียนที่กล่าวถึงเกณฑ์ดังกล่าวแต่ไม่มีนักวิชาการท่านใดที่กล่าวถึงนั่นคืองานของ ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์ (2504) ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. 2504 โดยงานของ ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์ ก็ไม่ได้กล่าวถึงที่มาของเกณฑ์ว่ามาจากแหล่งใด จนอาจสันนิษฐานได้ว่างาน ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์ อาจเป็นต้นฉบับ แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยก็พบงานเขียนของ พิตร ทองชั้น (2537) ที่กล่าวถึงเกณฑ์ดังกล่าว โดยอ้างว่าเป็นเกณฑ์ของ Kerlinger ที่เขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1966 อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้พยายามตามสืบค้นงานเขียนของ Kerlinger (1986) ในชื่อเรื่องเดียวกัน แต่เป็นการตีพิมพ์ครั้งที่ 3 ค.ศ.1986 ผู้วิจัยไม่พบการกล่าวถึงเกณฑ์ดังกล่าว อีกทั้งงานของ Kerlinger ที่ พิตร ทองชั้น อ้างถึงนั้น เมื่อพิจารณาเทียบกับปีที่ ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์ กล่าวถึงนั้น กลับพบว่า งานของ ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์ เขียนขึ้นก่อน ทำให้ในท้ายที่สุดนี้ก็ยังไม่สามารถสรุปถึงต้นตอที่แท้จริงได้ว่ามาจากแหล่งใดกันแน่ นอกจากนี้เกณฑ์ดังกล่าวก็ยังมีกรขยายแตกการอธิบายเพิ่ม เช่น เพิ่มการอธิบายว่าหากมีประชากรหลักแสนให้ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 0.1 โดย สุณีย์ มัลลิกะมาลย์ (2552) เป็นต้น หากพิจารณาเพียงเท่านี้ก็จะเป็นการเติมเต็ม อย่างไรก็ตามในความเป็นจริง เกณฑ์ที่ว่านี้ก็มีการอธิบายที่แตกต่างกันไปอีก อีกทั้งยังมีการกำหนดขนาดของ

กลุ่มตัวอย่างโดยกำหนดเป็นช่วง ซึ่งเกณฑ์ที่ได้รับความนิยมในการอ้างถึงคือ เกณฑ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2545) และเกณฑ์ของ สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2523) จะเห็นได้ว่าที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทั้งเรื่องความไม่ลงรอยในความเห็นว่าควรกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่าไรกันแน่จึงจะเหมาะสม ซึ่งเป็นเรื่องของความเห็นที่แตกต่างกันจนสะท้อนถึงความยังไม่เป็นสากลของหลักการดังกล่าว อีกทั้งปัญหาในเรื่องระบบการอ้างอิงงานเขียนซึ่งทำให้ยากต่อการสืบค้นถึงต้นตอที่แท้จริงของคำอธิบายว่ามีเหตุผลอย่างไรในการกำหนดกฎเกณฑ์ดังกล่าวขึ้นมา

ทั้งนี้ในภาพรวมจากที่กล่าวมาทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะเป็นสากลของระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่าง แต่จวบจนปัจจุบันก็ยังไม่สามารถบรรลุซึ่งความเป็นสากลได้อย่างสมบูรณ์แบบทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุ อย่างน้อย 2 ประการ คือ

ประการแรก เรื่องที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เหล่านี้เป็นเรื่องความเห็นและการให้คุณค่า เช่น จับสลากแบบแทนที่กับแบบไม่แทนที่แบบใดจะดีกว่ากัน หรือขนาดของกลุ่มตัวอย่างต้องเก็บมาร้อยละเท่าไรจึงจะเหมาะสม เป็นต้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่จะพิสูจน์กันไม่ได้ สอดคล้องกับ สมบัติ จันทรวงศ์ (2525, หน้า 56) ที่อธิบายถึงปัญหาหนึ่งของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ว่าไม่สามารถนำมาใช้ในการตอบคำถามได้ทุกประเภทโดยเฉพาะคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจ ประเมินหรือพิสูจน์ค่านิยม โดยนัยนี้การพยายามหาหลักเกณฑ์ หลักการ หรือความเป็นสากลเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นการตัดสินใจคุณค่าจึงเป็นเรื่องที่ยากต่อการพิสูจน์ว่าข้อสรุปของนักวิชาการคนใดถูกต้องหรือของนักวิชาการคนใดผิด

ประการที่สอง ปัญหาจากการสื่อความเข้าใจหรือการติดต่อสื่อสาร ในแง่มุมนี้อาจพิจารณาได้อย่างน้อย 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรก ปัญหาจากการบิดเบือนหรือตกหล่นของข่าวสาร ซึ่งจะเห็นได้จาก กรณีการอ้างอิงหลักเกณฑ์

และหลักการในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากรโดยอาศัยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยค่าร้อยละแบบจุด ที่กำหนดว่า ประชากรมีหลักร้อยละให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 25 ประชากรมีหลักพันให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 10 และประชากรมีหลักหมื่นให้ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 1 ซึ่งก็ยังคงหาคำตอบไม่ได้ว่าใครเป็นคนแรกที่คิดเกณฑ์ดังกล่าว เพราะนักวิชาการในระยะแรกๆ มิได้อ้างอิงว่าเป็นผลงานของใคร และภายหลังต่อมาก็ยังมีการกำหนดค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแบบจุดที่ต่างไปจากนักวิชาการในกลุ่มแรก ส่วนประเด็นที่สอง คือ ปัญหาสภาพภูมิหลัง (field of experience) ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่ง เสาวลักษณ์ สุขวิรัช (2560, หน้า 46-47) ได้อธิบายไว้ว่าพฤติกรรมของผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อความเข้าใจ ได้แก่ การรับรู้ ทักษะคิด ความเชื่อ ค่านิยม และระบบสังคม สิ่งเหล่านี้อาจเรียกรวมๆ ได้ว่า เครื่องกรอง หรือสภาพภูมิหลัง ซึ่งทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างมีสภาพภูมิหลังของตนแตกต่างกันไป หากผู้ส่งสารและผู้รับสารมีสภาพภูมิหลังที่คล้ายคลึงกันมากเท่าไรโอกาสที่การสื่อความเข้าใจจะบรรลุประสิทธิภาพจะเป็นไปได้ง่ายขึ้นเท่านั้น หากพิจารณาในแง่นี้ผู้วิจัยเห็นว่านักวิชาการแต่ละคนย่อมมีตัวตนของตนเอง จากการศึกษาระเบียบวิธีวิจัยในฐานะผู้รับสารและนำมาถ่ายทอดต่อในฐานะผู้ส่งสาร นอกจากความผิดพลาดจากความบิดเบือนหรือตกหล่นของข่าวสารแล้ว สภาพภูมิหลังของแต่ละคนทำให้นำทัศนคติ ความเชื่อ หรือค่านิยม มาถ่ายทอดต่อในแบบฉบับที่ตนเองยึดถือ ทำให้สุดท้ายจึงไม่สามารถแสวงหาหลักเกณฑ์หรือหลักการที่ยึดถือเป็นกฎ กติกาเดียวกับแบบเป็นสากลได้อย่างสมบูรณ์แบบ

อย่างไรก็ตามแม้ผู้วิจัยจะมองว่าจวบจนปัจจุบันการวิจัยเชิงปริมาณยังไม่สามารถสร้างความเป็นสากลที่สมบูรณ์แบบได้ซึ่งสะท้อนจากการสุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างดังที่ได้อธิบายไปแล้วนั้น ผู้วิจัยก็ยังคงเห็นด้วยกับ

ความพยายามในการสร้างความเป็นสากลในภาพใหญ่ เพียงแต่อาจไม่ใช่ความเป็นสากลที่เคร่งครัดแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ กล่าวคือ ควรเปิดช่องให้มีการแสดงความเห็นหรืออิสระให้แก่นักวิจัยในระดับหนึ่งต่อประเด็นเล็กน้อยในเชิงรายละเอียด ซึ่งในหลายกรณีจะพบว่าเป็นเรื่องของคุณค่าที่นักวิชาการ/นักวิจัยให้ความสำคัญว่าต้องการยึดความถูกต้องตามระเบียบอย่างแน่ชัดหรือมุ่งเป้าสู่ความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติด้วย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นศึกษาเฉพาะงานของนักวิชาการไทย ซึ่งจากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของนักวิชาการตะวันตก ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปการศึกษาประเด็นย่อยใน 6 ประเด็น จากคำอธิบายในหนังสือของนักวิชาการตะวันตกเพื่อสืบค้นถึงคำตอบต่อการอธิบายก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาเพื่อหาคำตอบ

2) ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดประเด็นที่ใช้ในการศึกษาเพียง 6 ประเด็น ที่มาจากการสุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดตัวอย่าง ซึ่งความเป็นจริงแล้วคำอธิบายในเชิงรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณยังมีหลากหลายประเด็นที่ยังมีการอธิบายแตกต่างกันของนักวิชาการ เช่น ประเด็นความเห็นต่อตัวแปรและระดับการวัดของตัวแปร หรือความเห็นต่อเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในขอบข่ายการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ แต่เป็นสิ่งที่น่าทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ในภาพรวมอย่างเป็นระบบต่อเรื่องดังกล่าวเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- กิ่งพร ทองใบ. (2544). ประชากรและสิ่งตัวอย่าง. ใน *ประมวลสาระชุดวิชา วิทยานิพนธ์* (หน่วยที่ 6). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมาราช.
- กิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติ และคณะ. (2556). *ระเบียบวิธีวิจัยทางธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: พงษ์วรินทร์พริ้นติ้ง.
- กฤษณสิทธิ์ รื่นรมย์. (2553). *การวิจัยการตลาด* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เครือวัลย์ ลิ้มปิยะศรีสกุล. (2530). *การวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คำนาย อภิปรัชญาสกุล. (2558). *การวิจัยตลาด*. กรุงเทพฯ: โปกส์มีเดีย แอนด์พับลิชชิ่ง.
- จรรยา สุวรรณบำรุง. (2560). *กระบวนการวิจัย: การประยุกต์ใช้ทางสุขภาพและการพยาบาล* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครศรีธรรมราช: ห.พลการพิมพ์.
- จุมพล สวัสดิ์ยากร. (2520). *หลักและวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษาและฝึกอบรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สภาวิจัยแห่งชาติ.
- ฉัตรสุนัน พดุมิภิญโญ. (2553). *หลักการวิจัยทางสังคม*. กรุงเทพฯ: เจริญดี มั่นคงการพิมพ์.
- ชาลิสสา มากแผ่นทอง. (2559). *การวิจัยการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ ศรีสวัสดิ์. (2552). *เทคนิคการวิจัยทางวิทยาศาสตร์สังคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดุชนิ สุทธรปรียาศรี. (2525). *คู่มือผู้บริหาร การรวบรวมข้อมูล การวิจัยสนาม*. กรุงเทพฯ: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ดุษฎี ชุมสาย, ม.ล. (2502). *สถิติศาสตร์และการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กิ่งเพชร.

- ธนัน อนุมานราชชน. (2544). *การวิจัยเชิงปริมาณทางสังคมศาสตร์*. เชียงใหม่: เชียงใหม่พิมพ์สวย.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). *การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS (พิมพ์ครั้งที่ 15)*. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2552). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 6)*. อุบลราชธานี: วิทยาออฟเซทการพิมพ์.
- นวระ ทาสุวรรณ. (2556). *วิธีวิจัยทางธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- นิภา เมธธาวิชัย. (2542). *สถิติเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- บุญใจ ศรีสถิตย์นรากร. (2550). *ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง. ใน ตำราชุดฝึกอบรมหลักสูตร “นักวิจัย”*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2549). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. (2543). *วิธีวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประสพชัย พสุนนท์. (2555). *การวิจัยการตลาด*. กรุงเทพฯ: ท้อป.
- ประสาธน์ เนืองเฉลิม. (2556). *วิจัยการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: วี.พรินท์ (1991) จำกัด.
- ปรีชา อัสวเดชาบุตร และเสาวรส ใหญ่สว่าง. (2551). *สถิติเพื่อธุรกิจ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2549). *ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสาร (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พงษ์เทพ สันติกุล. (2561). การวิจัยทางวิทยาศาสตร์สังคมสำหรับนักศึกษาและผู้ปฏิบัติงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรรณี ลีกิจวิณะ. (2553). การวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- พรรคดี ผ่องแผ้ว. (2545). ศาสตร์แห่งการวิจัยทางการเมืองและสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีไทย และสมาคมรัฐศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- พิชาย รัตนดิถก ณ ภูเกิด. (2557). ปรัชญาสังคมศาสตร์: การอธิบายทางสังคมรากฐานสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.
- พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ. (2547). การสำรวจโดยการสุ่มตัวอย่าง: ทฤษฎีและปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- พิตร ทองชั้น. (2537). การวางแผนการวิจัยและการรวบรวมข้อมูล ใน ประมวลสาระชุดวิชา การวิจัยหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 2, หน่วยที่ 3). นนทบุรี: บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เพ็ญแข แสงแก้ว. (2541). การวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภัทรา นิคมานนท์. (2539). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย. กรุงเทพฯ: อักษราพัฒนา.
- รัตนสุดา ปุณณะหิตานนท์. (2561). การวิจัยการโฆษณา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- รัตนา ททรัพย์บำเรอ. (2559). ระเบียบวิธีวิจัยทางสาธารณสุข. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

- วรรณิ แกมเกตุ. (2555). *วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณญา ภัทรสุข. (2557). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 5).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระยุทธ พรพจน์ธนาต. (2560). *ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ:
หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศรีเพ็ญ ทรัพย์มันชัย, มนวิกา ผดุงสิทธิ์ และนภดล รมโพธิ์. (2557). *การวิจัย
ทางธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟิลิกส์เซ็นเตอร์.
- ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์. (2504). *ข้อแนะนำบางประการสำหรับนักวิจัย*. กรุงเทพฯ:
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภาวัฒนา วงศ์ธนาสุ และ พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. (2550). *สถิติพื้นฐานเพื่อ
งานวิจัยท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สมบัติ จันทร์วงศ์. (2525). *ปรัชญาการเมืองและรัฐศาสตร์*. ใน สมบัติ จันทร์วงศ์
(บรรณาธิการ), *รัฐศาสตร์: สถานภาพและพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ: สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สิทธิ์ ชีรสรณ์. (2552). *แนวคิดพื้นฐานทางการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สามลดา.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลัย. (2552). *วิทยาการวิจัยทางนิติศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 6).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนนา โสติดิผลอนันต์. (2561). *วิธีวิทยาการวิจัยทางการศึกษา: แนวทางสำหรับ
ครูปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์. (2563). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์* (พิมพ์
ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2549). *หลักและทฤษฎีการวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์
ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ประสิทธิ์ภัณฑ์แอนด์พริ้นติ้ง.

- สุรศักดิ์ หลาบมาลา. (2523). *วิจัยการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพินทยา.
- สุรศักดิ์ อมรรัตนศักดิ์. (2550). *เทคนิคทางสถิติเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สุวรรณา ชูโชติ. (2541). *วิธีวิจัยทางสหกรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสาวลักษณ์ สุขวิรัช. (2560). *POL4311 การสื่อความเข้าใจในการบริหารงานภาครัฐ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- อาคม ใจแก้ว. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: แม็กมีเดีย วาย ทู เค เพรส.
- อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล. (2561). *การวิจัยทางการศึกษา: แนวคิด และการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Babbie, E. (2010). *The Practice of social research*. (12th ed.). Boston: Wadsworth, Cengage Learning.
- Eller, W. S., Gerber, B. J. and Robinson, S. E. (2018). *Public administration research methods: Tools for evaluation and evidence-based practice*. (2nd ed.). New York: Routledge.
- Gay, L. R., Geoffrey E. M. and Peter W. A. (2014). *Educational research: Competencies for analysis and applications*. (10th ed.). New York: Pearson Education.
- Kerlinger, F. N. (1986). *Foundations of behavioral research*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*. (7th ed.). New York: Pearson Education.
- Whetsell, T. A., and Shield, P. M. (2015). "Dynamics of positivism in the study of public administration: A brief intellectual history and reappraisal." *Administration and Society*, 47(4), 416-446.

การวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษา
กับระดับ เรตติ้งในละครหลังข่าว*

**The Content Analysis Study of TV Dramas on Violence,
Sex and Language and Their Rates**

วิสาखा เทียมลม¹

Visakha Tiemlom

visakha1409@yahoo.com

Received: 27/04/65 Revised: 25/05/65 Accepted: 25/05/65

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษา กับระดับเรตติ้งในละครหลังข่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาความรุนแรง เพศ และภาษาในละครหลังข่าวของช่องโทรทัศน์ ในระดับเรตติ้งประเภท ท และ น13+ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีวิทยาที่ใช้ในการศึกษาคือ วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยศึกษาจากละครหลังข่าวจำนวน 4 เรื่องคือ กลิ่นกาสะลอง เมียน้อย ไข่มุกที่ปลิดปลิว และสองนรี โดยใช้หลักเกณฑ์การจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ของ กสทช. ด้านความรุนแรง (Violence) เพศ (Sex) และการใช้ภาษา (Language) พ.ศ. 2556 มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ซึ่งผลการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์เนื้อหาในภาพรวมของความรุนแรง เพศ ภาษา ในละครหลังข่าวของช่องโทรทัศน์ พบว่าละครเรื่องกลิ่นกาสะลองของสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 มีจำนวนฉากของความรุนแรง เพศ และภาษามากที่สุด

---

*งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

¹ หลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

โดยมีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย/ตอน รวม 9.79 รองลงมาคือละครเรื่องสองนรีของ สถานีโทรทัศน์ช่อง 7 มีจำนวนฉากของความรุนแรง เพศ และภาษาโดยเฉลี่ย/ ตอนรวม 9.13

2) ผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และการใช้ภาษา กับ ระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ที่ระบุ พบว่าละครเรื่องกลิ่นกาสะลอง และเรื่องเมียน้อยที่ถูกจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ ท มีเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษา เกินระดับที่ระบุ ส่วนละครเรื่องไปไม้ที่ ปลิดปลิว และเรื่องสองนรี ที่ถูกจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ น13+ มีเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษา เกินระดับที่ระบุ เช่นกัน

ดังนั้นผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นปัญหาทั้งในส่วนหลักเกณฑ์ และแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์โดยหน่วยงาน กำกับดูแล การจัดระดับความเหมาะสมโดยผู้ประกอบการ ตลอดจนความร่วมมือจากภาคประชาชน และความเข้าใจของผู้รับชมเกี่ยวกับความรุนแรง เพศ และภาษา

คำสำคัญ : ความรุนแรง; เพศ; ภาษา; ละครโทรทัศน์

Abstract

The content-analysis study of TV dramas on violence, sex, language and their rates is a qualitative research to analyze the contents of violence, sex and language in four TV dramaseries: Klinkasalong, Mianoi, Baimaiteepidpew and Songnari. The study used the criteria for rating the TV program suitability of the NBTC on Violence, Sex, and

Language in 2013 as a framework for analysis. The results of the study were divided into 2 parts as follows:

1) The results of the study of the Klinkasalong drama series contains the highest number of scenes of violence, sex and language, 9.79 scenes. The second, Songnari contains the number of scenes of violence, sex and language, 9.13 scenes.

2) The analysis of the content of the overall of violence , sex and language showed that the drama of Klinkasalong and Mianoi has been rated at “General Rated” but there is a content of violence, sex and language more than rated at “General Rated”. In addition, the drama of Baimaiteepidpew and Songnari has been rated at “Group Drama 13” but there is a content of violence , sex and language more than rated at “Group Drama 13”.

The results of the study reflect problems in both the criteria and guidelines for the rating of television programs by regulators. Rating suitability by entrepreneurs as well as cooperation from the public sector and the audience's understanding of violence, gender, and language.

Keywords: Violence; Sex; Language; TV dramas

บทนำ

ละครโทรทัศน์ไทยเป็นรายการโทรทัศน์ประเภทหนึ่งที่มีนำเสนอความบันเทิงเป็นหลัก ได้รับความนิยมสูง และแพร่หลายในกลุ่มผู้ชมทุกกลุ่ม ไม่จำกัดเพศ วัย ฐานะ หรือระดับการศึกษา ทั้งนี้การรับชมละครโทรทัศน์ยังจัดเป็นการพักผ่อนคลายเครียดในเวลาว่างสามารถรับชมได้สะดวกและไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการรับชม

ความนิยมของผู้ชมในสื่อละครโทรทัศน์ทำให้สถานีโทรทัศน์เกือบทุกแห่งมุ่งผลิตละครโทรทัศน์ในช่วงเวลาไพรม์ไทม์ (Prime Time) นั่นคือช่วงเวลา 20.00 น. เป็นต้นไป คือช่วงเวลาที่ผู้ชมโทรทัศน์เป็นจำนวนมากและเป็นช่วงที่ทำรายได้สูงสุด สถานีโทรทัศน์ส่วนใหญ่จึงมักออกอากาศรายการที่มีเนื้อหาดึงดูดความสนใจของสาธารณะในช่วงเวลานี้ เพื่อแย่งชิงความสนใจให้ผู้ชมเกิดการติดตาม เพื่อให้ได้จำนวนผู้ชมมากที่สุด ทุกสถานีโทรทัศน์จึงแข่งขันกันอย่างเต็มรูปแบบด้วยการใช้ระบบเรตติ้ง (Rating) เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของละครโทรทัศน์

ตัวชี้วัดจากระบบเรตติ้งนี้นำไปสู่การกำหนดมูลค่าและผลกำไรผ่านค่าโฆษณา ฉะนั้นจึงทำให้ผู้ผลิตละครโทรทัศน์ใช้กลยุทธ์ในการแข่งขันที่สำคัญ คือการแข่งขันผลิตเนื้อหารายการที่ทำให้เกิด “กระแสความนิยม” จากผู้ชมและผู้สนับสนุนรายการ สิ่งนี้ยังผลให้สถานีโทรทัศน์จึงหันมาผลิตละครหลังข่าวเพื่อเพิ่มจำนวนผู้ชมให้มากขึ้น ในขณะที่ผู้ผลิตละครโทรทัศน์เดิมก็ต้องพัฒนาเนื้อหาให้หน้าดึงดูด ชวนติดตามมากขึ้น ดังนั้น รูปแบบและเนื้อหาของละครหลังข่าวจึงนำเสนอเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของโครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาวะของสังคม (Media Monitor) (2558) ที่พบว่า ช่วงเวลา 18.00 – 22.00 น. ละครไทยมีการนำเสนอเนื้อหาความรุนแรง เพศ ภาษา ภาพตัวแทนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับรายการประเภทต่างๆ ที่ได้ศึกษา

อาทิเช่น ละครโทรทัศน์เรื่องล่าที่สถานีโทรทัศน์ช่องวันได้นำมาสร้างใหม่ในปี พ.ศ. 2560 เป็นหนึ่งในละครโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาความรุนแรงเป็นเนื้อหาหลัก ซึ่งผู้จัดได้เพิ่มจากความรุนแรงที่มีความรุนแรงกว่าเดิมให้เข้ากับสังคมการสื่อสารยุคใหม่ด้วยการ Live สด เช่น ตอนที่ 14 ฉากที่มธุสรปลอมตัวเป็น รุทเบียร์ สาวสวยเจ้าของกลุ่ม Live สดโซเชียลเหมือนกับแมนที่เป็นเจ้าของกลุ่ม Live สดโซเชียลเช่นกัน แมนคือหนึ่งในเจ็ดคนร้ายที่มธุสรตามล้างแค้น ด้วยการ Live สดผ่าน Facebook แสดงการทรมานแมนด้วยการใส่กุญแจมือ ไซโซ่ล่ามขา ใช้น้ำตาเทียนหยดตามร่างกาย ไซ่แสตี่ ไซ่โพลขนรักแร้ ไซ่มีดกรีดตามร่างกาย ไซ่มีดตัดอวัยวะเพศ แล้วปล่อยให้แมนหนีเข้าไปในป่า แล้วมธุสรก็ตามไปในป่าแล้วไซ่มีดดาบตัดศรีษะแมน ซึ่งฉากเหล่านี้แสดงถึงพฤติกรรมความรุนแรง ด้านการใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น ในลักษณะการทำร้ายร่างกาย เช่น การเขียนตี การใช้มีดกรีด การฟันด้วยดาบ การตัดแปลงสิ่งของรอบตัวเป็นอาวุธในการทำร้ายผู้อื่น เช่น เทียน ไฟแช็ค เป็นต้น และยังมีการใช้อาวุธในการทำร้ายผู้อื่น เช่น แส้ มีด ดาบ เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าละครโทรทัศน์ในปัจจุบันได้นำเสนอฉากความรุนแรงที่มากขึ้นเรื่อยๆ โดยการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารมาเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอความรุนแรงเหล่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสถลธิตา นุชพิทักษ์ (2552) ที่พบว่าตัวละครในโทรทัศน์มีความร้ายกาจมากขึ้นตามยุคสมัยและสมจริงมากขึ้น

นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาของ วิยาพร กมลธรรม (2561) ที่พบว่าความรุนแรงที่ปรากฏในละครโทรทัศน์เรื่องล่า 2017 มีจำนวนทั้งหมด 107 ฉาก สามารถแบ่งลักษณะความรุนแรงทางตรงจำนวน 83 ฉาก ได้แก่ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางจิตใจ และความรุนแรงทางเพศ เป็นต้น และลักษณะความรุนแรงทางโครงสร้าง จำนวน 24 ฉาก ได้แก่ ความไม่เท่าเทียมของชายหญิง การใช้อำนาจในทางที่ผิด และการข่มขู่ เป็นต้น ซึ่งความรุนแรงที่ปรากฏอยู่ในละครโทรทัศน์เรื่องล่า 2017 ล้วนเป็นความรุนแรงที่สะท้อนถึงปัญหาในสังคม และการรับชมความรุนแรงซ้ำๆ มีผลทำให้ผู้ชมเกิดการเรียนรู้

ทางสังคมได้ 2 รูปแบบคือ การหลีกเลี่ยงการรับชมความรุนแรง และการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา

ละครโทรทัศน์เรื่องเหล่านี้ ถูกจัดระดับความเหมาะสมอยู่ที่ น13+ แต่ละครเรื่องนี้ได้นำเสนอเนื้อหาด้านความรุนแรง เกินระดับที่ระบุไว้ที่ระดับ น13+ เนื่องจากฉากในละครเรื่องนี้ได้นำเสนอความรุนแรงในลักษณะการแสดงขั้นตอนการกระทำ และผู้ถูกกระทำ รวมถึงการแสดงบาดแผล เลือดออก การตาย ที่เน้นให้เห็นถึงความทารุณโหดร้าย ซึ่งอาจทำให้ผู้ชมเกิดการเรียนรู้ทางสังคมในรูปแบบการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาของสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ (2552) ที่ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่น ระหว่าง 14 – 25 ปี ซึ่งผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นใช้พฤติกรรมความรุนแรง คือ ละครโทรทัศน์และภาพยนตร์ เพราะในปัจจุบันวัยรุ่นได้ให้ความสำคัญกับสื่อมากและสื่อเหล่านั้นเสมือนเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต และหากวัยรุ่นได้รับชมละครโทรทัศน์ที่มีฉากความรุนแรงซ้ำๆ ก็จะทำให้เกิดพฤติกรรมไปปฏิบัติตาม

แม้ว่า คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ได้ออกประกาศหลักเกณฑ์ เรื่อง แนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ ตามประกาศ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) เรื่อง หลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2556 เพื่อออกกฎข้อบังคับในด้านการนำเสนอเนื้อหาความรุนแรง เพศ และภาษา และจัดระดับความเหมาะสมของสื่อโทรทัศน์แต่ข้อเท็จจริงก็พบว่า ละครทุกเรื่องมีเนื้อหาความรุนแรง เพศ และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมทั้งหมด โดยมีเนื้อหาความรุนแรงต่อผู้อื่น การใช้ภาษาส่อแหลม

หมิ่นเหม่ สื่อความหมายในเชิงลบ และส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ดั่งามของไทย จนมีการร้องเรียนและตั้งคำถามจากสังคมมายังคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) และกระทรวงวัฒนธรรมเกี่ยวกับเนื้อหาละครที่มีความไม่เหมาะสมทั้งในเรื่องพฤติกรรมความรุนแรง เพศ และภาษาเกิดขึ้นหลายครั้ง และที่ปรากฏให้เห็นฉากความรุนแรงและความสะเทือนใจ รวมถึงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อยู่มากมายแต่กลับยังได้ออกอากาศในช่วงเวลาไพรม์ไทม์

ยกตัวอย่างเช่น การร้องเรียนละครเรื่อง เพลิงบุญ ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ตอนแรกเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2560 เรื่องเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมกับระดับ ท โดยพบว่าละครเรื่องเพลิงบุญมีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน เช่น ฉากการมีเพศสัมพันธ์ของตัวละคร เป็นต้น ซึ่งมีผลทำให้บอร์ด กสทช. ได้พิจารณาเรื่องร้องเรียนเนื้อหารายการที่ไม่เหมาะสมกรณี ละครเรื่อง เพลิงบุญ ซึ่งพบว่ามีฉากที่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนจริง จึงมติให้ปรับเงินทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 เป็นจำนวน 50,000 บาท และปรับระดับเป็น **ท13+** กรณีนำละครกลับมารีรันออกอากาศซ้ำใหม่ (มติชนออนไลน์, 2560)

ข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นข้อถกเถียงระหว่างคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) กระทรวงวัฒนธรรม และผู้ผลิตละครว่า ละครโทรทัศน์หลังข่าวยังคงนำเสนอเนื้อหาที่มีความรุนแรง เพศ และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมอยู่ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาและวิจัยเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวกับความรุนแรง เพศ และภาษา ในละครหลังข่าวในเชิงลึกภายใต้หลักวิชาการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่แท้จริงว่าสอดคล้องกับเกณฑ์การจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ที่กำหนดหรือไม่ อย่างไร อันจะเป็นประโยชน์ในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ค่านิยมที่เหมาะสมกับสังคมไทย และการรู้เท่าทันสื่อที่อาจจะส่งผล

กระทบต่อผู้ชม เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในการเลือกรับชมสื่อละครโทรทัศน์ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษาในละครหลังข่าวของช่องโทรทัศน์ในระดับเรตติ้งประเภท ท และ น13+

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในละครที่มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงด้านความรุนแรง เพศ และภาษาในละครโทรทัศน์ที่เลือกศึกษา

การเก็บข้อมูล

หลักเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การเลือกละครที่ศึกษาจำนวน 4 เรื่อง เรื่องละ 7 ตอน มีวิธีการคัดเลือก 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 เลือกสถานีที่ได้รับความนิยมสูงสุด 15 อันดับแรก จากการจัดอันดับของ AGB Nielsen ประจำปี 2562

ขั้นที่ 2 เลือกจากโทรทัศน์ที่มีช่องทางเผยแพร่ในวิดีโอทูป (Youtube) โดยมีจำนวนยอดผู้ติดตามรับชม (Subscriber) หนึ่งล้านรายขึ้นไป เนื่องจากในปัจจุบันผู้ชมสามารถรับชมละครที่ได้รับความนิยมย้อนหลังผ่านทางวิดีโอทูปได้ โดยสะท้อนได้จากจำนวนผู้ติดตามรับชมที่นำมาเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ชั้นที่ 3 เลือกจากสถานีที่มีละครไทยออกอากาศระหว่างช่วงเวลา 20.00 – 24.00น. จำนวน 2 เรื่องขึ้นไปต่อสัปดาห์จากการสำรวจผังรายการของแต่ละช่องช่วงปี พ.ศ. 2562 เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวสอดคล้องกับธรรมชาติการออกอากาศละครของสถานีต่างๆ และยังอยู่ในช่วง 18.00-22.00 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้รับชมสูง ซึ่งเด็กและเยาวชนอาจรับชมอยู่ด้วย จึงเป็นช่วงเวลาที่ต้องระมัดระวัง ตามประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่องหลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ.2556

จากเกณฑ์คัดเลือกทั้ง 3 ชั้น จะทำให้ได้สถานีที่เลือกศึกษาทั้งหมด 4 สถานี ได้แก่ 1) ช่อง 7 HD 2) ช่อง 3HD 3) ช่อง One และ 4) ช่อง GMM25

วิธีการเลือกเรื่องละครไทยและจำนวนตอนที่ศึกษา

หลังจากได้สถานีที่เลือกศึกษาทั้งหมด 4 สถานี ได้แก่ 1) ช่อง 7 HD 2) ช่อง 3HD 3) ช่อง One และ 4) ช่อง GMM25 จึงได้เลือกเรื่องละครไทยที่ศึกษาใช้เกณฑ์คัดเลือกดังนี้

ชั้นที่ 1 เป็นละครไทยที่ออกอากาศช่วงเวลา 20.00-24.00 น. ต่อเนื่องหลายตอน ไม่จบภายในตอนเดียว

ชั้นที่ 2 เป็นละครไทยที่ออกอากาศในช่วงเวลาเก็บข้อมูลคือ ปี พ.ศ. 2562

ชั้นที่ 3 ใช้วิธีเลือกศึกษาวิเคราะห์ตอนที่มีแนวโน้มเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้สะท้อนด้านความรุนแรง เพศ และภาษาได้มากที่สุด จำนวนเรื่องละ 7 ตอน เพื่อให้สะท้อนภาพลักษณะความรุนแรง เพศ ภาษา ได้มากที่สุด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ละครที่เลือกศึกษาจำนวน 4 เรื่อง ดังนี้

ช่อง 3 เรื่อง *กลิ่นกาละลอง* จำนวน 7 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1, 2, 9, 11, 12, 13 และ 14

ช่อง 7 เรื่อง *สองนรี* จำนวน 7 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1, 2, 3, 4, 5, 10 และ 11

ช่อง One31 เรื่อง *ใบไม้ที่ปลิดปลิว* จำนวน 7 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1, 2, 5, 7, 13, 15 และ 21

ช่อง GMM25 เรื่อง *เมียน้อย* จำนวน 7 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1, 2, 3, 4, 9, 19 และ 20

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในละครที่มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงความรุนแรง (Violence) เพศ (Sex) ภาษา (Language) โดยใช้เกณฑ์จากประกาศ กสทช. เรื่องแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหาความรุนแรง เพศ ภาษา และส่วนที่ 2 เกณฑ์การวัดระดับความเหมาะสมของรายการระดับ ท (ทั่วไป) และ น13+ ในมิติเรื่องความรุนแรง เพศ และภาษา ดังนี้

ส่วนที่ 1 เกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหาความรุนแรง เพศ ภาษา

1) ความรุนแรง พิจารณาจากภาพ เสียง และ เนื้อหาที่อาจทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม 13 ข้อ โดยใช้สัญลักษณ์ **V (Violence)** เป็น V1-V13 ดังนี้

1) การทำให้ผู้ชมเกิดความสะเทือนใจ สะเทือนขวัญ หวาดกลัว หรือวิตก (**V1**)

2) การใช้ความรุนแรงต่อตนเอง (**V2**)

3) การใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น (**V3**)

4) การใช้ความรุนแรงต่อสิ่งมีชีวิตอื่น หรือวัตถุสิ่งของ (**V4**)

5) การแสดงให้เห็นเหตุการณ์หรืออันตรายร้ายแรง (**V5**)

6) การใช้อาวุธทำร้ายผู้อื่น ตนเอง สิ่งของ (**V6**)

7) การดัดแปลงสิ่งของรอบตัวให้เป็นอาวุธทำร้ายผู้อื่น ตนเอง สิ่งของ (**V7**)

8) ความรุนแรงในรูปแบบจินตนาการ (**V8**)

9) การกระทำที่ผิดกฎหมายเกี่ยวกับสารเสพติด แอลกอฮอล์ การพนัน การค้าประเวณี (**V9**)

10) พื้นที่หรือสถานที่เฉพาะที่ไม่เหมาะสำหรับเด็ก (**V10**)

11) เหตุการณ์ กิจกรรม พฤติกรรม หรือความเชื่อที่ชักจูงไปสู่อันตราย หรือเสี่ยงต่อการดำเนินชีวิตในวัยเด็ก (**V11**)

12) การนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ เพศ ศาสนา สถานะ ชนชั้น หรือ การแสดงที่ก่อให้เกิดทัศนคติในทางลบต่อบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่น (**V12**)

13) การใช้ไวยากรณ์ เวทมนตร์ ปาฏิหาริย์ และเรื่องเหนือธรรมชาติ (V13)

2) เพศ พิจารณาจากภาพ เสียง และเนื้อหาที่อาจทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม 3 ข้อ โดยใช้สัญลักษณ์ S (Sex) เป็น S1-S3 ดังนี้

1) ไม่นำเสนอการแต่งกายที่ไม่มีมิติ ไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ และประเพณี (S1)

2) การแสดงออกถึงสัมพันธ์ภาพทางเพศที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึกทางเพศ และกิริยาท่าทางที่สื่อความหมายทางเพศที่ไม่เหมาะสม (S2)

3) ค่านิยมเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสมกับสังคม และวัฒนธรรมไทย (S3)

3) ภาษา พิจารณาจากภาพ เสียง และเนื้อหาที่อาจทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม 3 ข้อ โดยใช้สัญลักษณ์ L (Language) เป็น L1-L3 ดังนี้

1) การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม ล่อแหลม หมิ่นเหม่ สื่อความหมายในเชิงลบ (L1)

2) การใช้ภาษาที่ไม่สุภาพ ก้าวร้าว รุนแรง ดูหมิ่น นำมาซึ่งการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (L2)

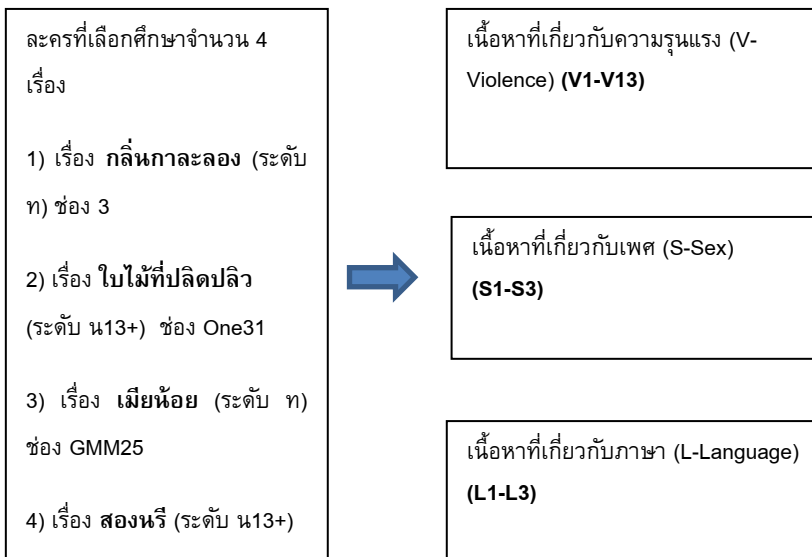
3) ภาษาสแลง (L3)

ส่วนที่ 2 เกณฑ์การวัดระดับความเหมาะสมของรายการระดับ ท (ทั่วไป) และ น13+ ในมิติเรื่องความรุนแรง เพศ และภาษา

ระดับความเหมาะสม	ความรุนแรง (Violence) (V1-V13)	เรื่องทางเพศ (Sex) (S1-S3)	ภาษา (Language) (L1-L3)
“ท” (ทุกวัย)	<u>ระดับ 1</u> -ไม่มีV1-V4/V6-V9/V11แต่มีช้อยกเว้น -มี V5/V10/ V12/V13 ได้บ้างตามบริบท	<u>ระดับ 1</u> -ไม่มีS1 และ S3 แต่มีช้อยกเว้น -มี S2 ได้บ้างตามบริบท	<u>ระดับ 1</u> มีได้บ้างตามบริบทของเรื่อง
“น 13+” (น้อยกว่า 13 ควรได้รับคำแนะนำ)	<u>ระดับ 2</u> มีได้ตามบริบทของเรื่อง	<u>ระดับ 2</u> -ไม่มี S1 และ S3 แต่มีช้อยกเว้น -มี S2 ได้บ้างตามบริบท	<u>ระดับ 2</u> มีได้ตามบริบทของเรื่อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ ภาษา ในละครหลังข่าวของ ช่องโทรทัศน์

จากการศึกษาละครทั้ง 4 เรื่อง พบว่า ทุกเรื่องมีเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมทั้งหมด โดยพบเนื้อหาด้านความรุนแรงต่อผู้อื่น (V3) สัมพันธภาพและกิริยาทางเพศ (S2) และการใช้ภาษาล่อแหลม หมิ่นเหม่ และสื่อความหมายในเชิงลบ (L1) เป็นองค์ประกอบที่พบในเกือบทุกตอนของละครทุกเรื่องที่ศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนฉากที่มีเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษาในละครแต่ละเรื่องโดยเฉลี่ย

ประเด็น/ละคร	กลิ่น กาสะลอง	ใบไม้ที่ ปลิดปลิว	เมียน้อย	สองนรี
สถานี	3	One 31	GMM 25	7
ระดับความเหมาะสม	ท	น13+	ท	น13+
ความรุนแรง (จำนวนฉากโดยเฉลี่ย/ตอน)				
V1				
V2	0.28	0.43		0.28
V3	4.57	1.71	4.14	3.57
V4	0.28		0.28	0.57

V5				
V6	0.57	0.14	1.14	0.57
V7	1.57	0.43	0.57	0.71
V8				
V9				
V10				0.14
V11				
V12				
V13				
รวม	7.27	2.71	6.13	5.84
เพศ (จำนวนจากโดยเฉลี่ย/ตอห)				
S1			0.14	0.43
S2	0.28	0.28	0.57	1.43
S3				
รวม	0.28	0.28	0.71	1.86

ภาษา (จำนวนฉากโดยเฉลี่ย/ ตอน)				
L1	2.00	1.43	1.00	1.29
L2	0.28	1.14	0.14	0.14
L3				
รวม	2.28	2.57	1.14	1.43
รวมทั้งสิ้น	9.83	5.56	7.98	9.13

หมายเหตุ

*V1, V5 และ V11 เป็นประเด็นที่ประเมินได้ยาก ต้องใช้การตีความ และอาจจะซ่อนอยู่ใน V อื่นๆ

*V12 เป็นประเด็นที่ซ่อนอยู่ใน L2

*S3 เป็นประเด็นที่ประเมินได้ยาก ต้องใช้การตีความ ซึ่งอาจจะซ่อนอยู่ใน S อื่นๆ หรืออาจแทรกอยู่ในระดับโครงเรื่อง/ เนื้อหาหลักของเรื่อง

*ใน 1 ฉากอาจมีทั้งพฤติกรรมความรุนแรง เพศ และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม และสามารถปรากฏพฤติกรรมดังกล่าวได้หลายครั้ง ในหลากหลายรูปแบบ

ความรุนแรง

จากตารางหากพิจารณาเนื้อหาความรุนแรงในภาพรวมพบว่า ละครเรื่องกลิ่นกาสะลอง มีจำนวนฉากความรุนแรงมากที่สุด มีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย 7.22 /ตอน รองลงมาคือ ละครเรื่องเมียน้อย มีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย 6.13 /ตอน

หากพิจารณารายด้านของเนื้อหาความรุนแรง พบว่าละครเรื่องกลิ่นกาสะลอง มีเนื้อหาด้านความรุนแรงต่อผู้อื่น (V3) มากที่สุด มีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย 4.57 /ตอน รองลงมาคือ ละครเรื่องเมียน้อย มีเนื้อหาความรุนแรงต่อผู้อื่น (V3) มีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย 4.14 /ตอน

เพศ

หากพิจารณาเนื้อหาเรื่องเพศในภาพรวมพบว่า ละครเรื่องสองนรี มีจำนวนฉากเรื่องเพศมากที่สุด มีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย 1.86 /ตอน รองลงมาคือ ละครเรื่องเมียน้อย มีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย 0.71 /ตอน

หากพิจารณารายด้านของเนื้อหาเรื่องเพศพบว่า ละครเรื่องสองนรี มีเนื้อหาเรื่องเพศ ด้านการแสดงออกถึงสัมพันธ์ภาพทางเพศที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึทางเพศและกิริยาท่าทางที่สื่อความหมายทางเพศที่ไม่เหมาะสม (S2) มากที่สุด มีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย 1.43 /ตอน รองลงมาคือ ละครเรื่องเมียน้อย พบเนื้อหาเรื่องเพศ ด้านการแสดงออกถึงสัมพันธ์ภาพทางเพศที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึทางเพศและกิริยาท่าทางที่สื่อความหมายทางเพศที่ไม่เหมาะสม (S2) มีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย 0.57 /ตอน

ภาษา

หากพิจารณาเนื้อหาภาษาในภาพรวมพบว่า ละครเรื่องไปไม้ที่ปลิดปลิว มีจำนวนฉากการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมมากที่สุด โดยมีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย/ตอน รวม 2.57 รองลงมาคือ ละครเรื่องกลิ่นกาสะลอง มีจำนวนฉากโดยเฉลี่ย 2.29 /ตอน

หากพิจารณารายด้านของเนื้อหาภาษาพบว่า ละครเรื่องกลิ่นกาสะลอง มีเนื้อหาภาษา ด้านการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม ล่อแหลม หมิ่นเหม่ สื่อความหมายในเชิงลบ (L1) มากที่สุด มีจำนวนจากโดยเฉลี่ย 2.00 /ตอน รองลงมาคือ ละครเรื่องใบไม้ที่ปลิดปลิว พบเนื้อหาเรื่องการใช้ภาษา ด้านการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม ล่อแหลม หมิ่นเหม่ สื่อความหมายในเชิงลบ (L1) มีจำนวนจากโดยเฉลี่ย 1.43 /ตอน

สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษา ในละครหลังข่าวของช่องโทรทัศน์

สำหรับการพิจารณาในภาพรวมของความรุนแรง เพศ และภาษา พบว่าละครเรื่องกลิ่นกาสะลองของสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 มีจำนวนจากของความรุนแรง เพศ และภาษามากที่สุด โดยมีจำนวนจากโดยเฉลี่ย/ตอน รวม 9.79 รองลงมาคือละครเรื่องสองนรี ของสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 มีจำนวนจากของความรุนแรง เพศ และภาษามากที่สุด โดยมีจำนวนจากโดยเฉลี่ย/ตอน รวม 9.13

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษาที่เข้าข่ายเกินระดับที่ระบุ

ตารางที่ 2 สรุปการวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษาที่เข้าข่ายเกินระดับที่ระบุ

ละครเรื่อง	ระดับเนื้อหา	ระดับเนื้อหาที่พบ					
		ความรุนแรง		เพศ		ภาษา	
		ไม่เกิน	เกินระดับที่ระบุ	ไม่เกิน	เกินระดับที่ระบุ	ไม่เกิน	เกินระดับที่ระบุ
กลิ่นกาสะลอง	ท		√	√			√
เมียน้อย	ท		√		√	√	
ใบไม้ที่ปลิดปลิว	น13+		√		√		√
สองนรี	น13+		√		√		√

การจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ ท (ระดับ 1)

ความรุนแรง

จากประกาศของ กสทช. เรื่องการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ ท (ระดับ 1) ด้านพฤติกรรมและความรุนแรง ระบุว่าต้องไม่มีความรุนแรงในประเด็นที่ 1-4, 6-9 และประเด็นที่ 11 เว้นแต่จะเป็นไปตามบริบท โดยต้องไม่พบบ่อย ไม่นำเสนอในลักษณะชี้แนะ ไม่แสดงขั้นตอน หรือเน้นผลของการกระทำ ในขณะที่ความรุนแรงในประเด็นที่ 5, 10, และ 12-13 นั้น ตามประกาศระบุว่าสามารถมีได้บ้างตามบริบท แต่ต้องไม่เป็นองค์ประกอบที่พบบ่อย ไม่นำเสนอในลักษณะชี้แนะ หรือต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

ดังนั้น เมื่อพิจารณาตามประกาศของ กสทช. แล้ว เนื้อหาความรุนแรงที่พบในละครเรื่องกลิ่นกาสะลองและเรื่องเมียน้อยที่ได้รับการจัดระดับความเหมาะสมในระดับ ๓ จึงเข้าข่ายเกินระดับที่ระบุ

เพศ

จากการประกาศของ กสทช. เรื่องการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ ๓ (ระดับ 1) ด้านเรื่องเพศ ระบุว่าต้องไม่มีเรื่องเพศในประเด็นที่ 1 และ 3 เว้นแต่จะเป็นไปตามบริบท เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ โดยไม่นำเสนอในลักษณะชี้้นำ ชักจูง ในขณะที่เรื่องเพศในประเด็นที่ 2 นั้น ตามประกาศระบุว่าสามารถมีได้บ้างตามบริบท โดยต้องไม่พบบ่อย ไม่มีลักษณะชี้ชำ ชักจูง หรือไม่แสดงขั้นตอนการกระทำที่ชัดเจน

จากการศึกษาละครเรื่องกลิ่นกาสะลอง พบว่ามีเนื้อหาในประเด็นสัมพันธ์ภาพและกิริยาทางเพศ เพียงเล็กน้อย ดังที่ปรากฏในตอนี่ 9 และ 13 เมื่อพิจารณาตามประกาศของ กสทช. แล้ว เนื้อหาด้านเพศของละครกลิ่นกาสะลองจึงไม่เกินระดับที่ระบุ

ในขณะที่ ละครเรื่องเมียน้อยที่ได้รับการจัดระดับความเหมาะสมในระดับ ๓ มีเรื่องทางเพศในประเด็นที่ 1 จึงเข้าข่ายเกินระดับที่ระบุ

ภาษา

จากการประกาศของ กสทช. เรื่องการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ ๓ (ระดับ 1) ด้านภาษาทั้ง 3 ประเด็น ระบุว่าสามารถมีได้บ้างตามบริบท โดยต้องไม่พบบ่อย

จากการศึกษาละครเรื่องกลิ้งกาสะลอง พบว่ามีการใช้ภาษาในลักษณะ ล้อแหลม หมิ่นเหม่ สื่อความหมายในเชิงลบมากที่สุดในแต่ละทั้ง 4 เรื่อง เมื่อพิจารณาตามประกาศของ กสทช. ด้านการใช้ภาษาแล้ว ละครเรื่องนี้จึงมี ลักษณะการใช้ภาษาเกินระดับที่ระบุ

ในขณะที่ ละครเรื่องเมียน้อยที่ได้รับการจัดระดับความเหมาะสมในระดับ ท มีการใช้ภาษาในประเด็นที่ 1 และ 2 บ้าง จึงไม่เกินระดับที่ระบุ

การจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ น 13+ (ระดับ2) ความรุนแรง

จากการประกาศของ กสทช. เรื่องการจัดระดับความเหมาะสมของ รายการโทรทัศน์ในระดับ น 13+ (ระดับ2) ด้านพฤติกรรมและความรุนแรง ใน ทุกประเด็นระบุว่าสามารถมีได้ตามบริบทโดยสามารถแสดงถึงกระบวนการ แต่ ไม่นำเสนอในลักษณะชี้หน้า หรือชักจูงให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบสามารถแสดง ขั้นตอนการกระทำ และผู้ถูกระทำรวมทั้ง ผลจากการกระทำนั้นสามารถแสดง การตายการบาดเจ็บ บาดแผล เลือดตกยางออก โดยไม่เน้นความทารุณโหดร้าย หรือขาดมนุษยธรรม

จากการศึกษาละครเรื่องไปไม้ที่ปลิดปลิว พบว่าละครเรื่องนี้มีเนื้อหา ความรุนแรงมากในบางตอน โดยเฉพาะในประเด็นความรุนแรงต่อตนเอง จาก การศึกษาพบว่า ในตอนที่ 21 มีการนำเสนอภาพใช้มีดบาดคอตัวเอง แสดงให้เห็นเลือดที่กระเด็น การห้ามเลือดจากบาดแผลที่คอที่ล้นทะลัก สภาพที่ดูน่ากลัว ทำให้ตอนที่ 21 ของละครเรื่องนี้เข้าข่ายมีความรุนแรงเกินระดับที่ระบุไว้ที่เรต น 13+

จากการศึกษาละครเรื่องสองนรี พบว่าละครเรื่องนี้มีเนื้อหาความรุนแรงทุกตอน โดยเฉพาะในประเด็นความรุนแรงต่อผู้อื่น จากการศึกษาพบว่าในตอนที่ 1 และ 2 มีการนำเสนอภาพการรุมข่มขืนผู้หญิงคนเดียวจากกลุ่มผู้ชายจำนวน 4-5 คน ซึ่งอาจชักจูงให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบการกระทำ แสดงให้เห็นถึงความทารุณโหดร้าย และขาดมนุษยธรรม ซึ่งเข้าข่ายมีความรุนแรงเกินระดับที่ระบุไว้ในเรต น13+

เพศ

จากการประกาศของ กสทช. เรื่องการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ น 13+ (ระดับ2) ด้านเพศ ระบุว่า มีภาพสรีระและการแต่งกายที่ไม่มิดชิดได้บ้างตามบริบทของเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ด้านการแสดงออกถึงสัมพันธ์ภาพทางเพศที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึกทางเพศและกิริยาท่าทางที่สื่อความหมายทางเพศที่ไม่เหมาะสมและค่านิยมเรื่องเพศที่ไม่เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมไทย ระบุว่า มีได้ตามบริบทของเรื่องแต่ต้องไม่แสดงพฤติกรรมที่สื่อไปในทางลามกอนาจาร

จากการศึกษาละครเรื่องใบไม้ที่ปลิดปลิว พบว่ามีเนื้อหาด้านเพศในประเด็นสัมพันธ์ภาพและกิริยาทางเพศ ในตอนที่ 1 ฉากมีเพศสัมพันธ์ของตัวละครโดยนัย คือฉากที่ชมรวัชกำลังมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงอื่นในห้องรับแขกที่บ้านของตนเอง โดยมีภรรยาและลูกอยู่ในบ้าน เป็นความประพฤติน่าชดกับศีลธรรมและวัฒนธรรม เป็นพฤติกรรมที่น่าอับอาย และพฤติกรรมชั่วที่นอกใจภรรยาและกระทำในที่โล่งแจ้ง เป็นพฤติกรรมที่สื่อไปในทางอนาจาร เมื่อพิจารณาตามประกาศของ กสทช. แล้ว เนื้อหาด้านเพศของละครเรื่องใบไม้ที่ปลิดปลิว จึงเข้าข่ายมีเนื้อหาด้านเพศ เกินระดับที่ระบุไว้ในเรต น13+

จากการศึกษาละครเรื่องสองนรี พบว่ามีเนื้อหาด้านเพศในประเด็น สัมพันธภาพและกิริยาทางเพศ คือ คำนิยมทางเพศที่ไม่เหมาะสมกับสังคมและ วัฒนธรรมไทยคือ การมีเพศสัมพันธ์แบบหมู่ ในตอนที่ 5 จากการมีเพศสัมพันธ์ แบบหมู่ของหนึ่งกับกลุ่มลูกน้องของสามีด้วยความเต็มใจ พบว่าเป็นการกระทำที่ น่ารังเกียจของผู้มีศีลธรรมอันดี และพฤติกรรมชั่วที่นอกใจสามี เป็นพฤติกรรม ที่ส่อไปในทางอนาจาร เมื่อพิจารณาตามประกาศของ กสทช. แล้ว เนื้อหาด้าน เพศของละครเรื่องสองนรีจึงเข้าข่ายมีเนื้อหาด้านเพศ *เกินระดับที่ระบุไว้ที่เรต น 13+*

ภาษา

จากการประกาศของ กสทช. เรื่องการจัดระดับความเหมาะสมของ รายการโทรทัศน์ในระดับ น 13+ (ระดับ 2) ด้านภาษาทั้ง 3 ประเด็น ระบุว่า สามารถมีได้ตามบริบทของเรื่องโดยไม่ทำให้เกิดความเข้าใจทางภาษาผิดเพี้ยน

จากการศึกษาละครเรื่องไปไม้ที่ปลิดปลิว และสองนรี พบว่ามีการใช้ ภาษาในลักษณะหมิ่นเหม่ ล้อแหลม สื่อความหมายในเชิงลบ และภาษาลดทอน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เมื่อพิจารณาตามประกาศของ กสทช. ด้านการใช้ภาษา แล้ว ละครเรื่องนี้จึงมีลักษณะการใช้ภาษา *เกินระดับที่ระบุไว้ที่เรต น13+*

สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษากับระดับ ความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ที่ระบุ

การจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ ท (ระดับ 1)

สำหรับการพิจารณาในภาพรวมของความรุนแรง เพศ และภาษา พบว่าละครเรื่องกลิ่นกาสะลอง และเรื่องเมียน้อยที่จัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ ท มีเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษา เกินระดับที่ระบุ

การจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ น13+ (ระดับ 2)

ส่วนละครเรื่องใบไม้ที่ปลิดปลิว และเรื่องสองนรี ที่ถูกจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ น13+ มีเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ ภาษา เกินระดับที่ระบุ เช่นกัน

ลักษณะเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษาที่พบในละครที่ศึกษา

จากการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่าละครแต่ละเรื่องมีการเน้นการนำเสนอ และให้นำหนักเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม แตกต่างกันไปตามโครงเรื่อง และบริบทของเรื่อง ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงลักษณะเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษาที่พบในละครที่ศึกษา

ชื่อง / ละคร	ป ระ เภ ท (Genre)	ลักษณะความรุนแรง เพศ และภาษาที่พบ
ช่อง 3		
กลิ่น กาสะ ลอง	พีเรียด/ดราม่า	เน้นความรุนแรงต่อผู้อื่น (V3), การดัดแปลง สิ่งของรอบตัวให้เป็นอาวุธในการทำร้ายผู้อื่น (V7) และ การใช้ภาษาสื่อความหมายในเชิง ลบ (คำทอ/เสียดสี) (L1)
ช่อง One 31		
ใบไม้ที่ปลิด ปลิว	ดราม่า	เน้นความรุนแรงต่อผู้อื่น (V3), การใช้ภาษา สื่อความหมายในเชิงลบ (คำทอ/เสียดสี) (L1) และการใช้ภาษาดูหมิ่นศักดิ์ศรี (L2) (ประเด็น เรื่องชนชั้น รูปร่างหน้าตา และเพศ)
ช่อง GMM 25		
เมียน้อย	ดราม่า	เน้นความรุนแรงต่อผู้อื่น (V3), การใช้อาวุธ ในการทำร้ายร่างกายผู้อื่น (V6) และ การใช้ ภาษาที่ล้อแหลม หมิ่นเหม่ (คำทอ/เสียดสี) (L1)
ช่อง 7		
สองนรี	ดราม่า	เน้นความรุนแรงต่อผู้อื่น (V3), การแสดงออก ถึงสัมพันธภาพทางเพศที่ส่งผลให้เกิด ความรู้สึกทางเพศ กิริยาท่าทางที่สื่อ ความหมายทางเพศที่ไม่เหมาะสม (S2) และ การใช้ภาษาสื่อความหมายในเชิงลบ (คำทอ/ เสียดสี) (L1)

ความรุนแรง

จากการศึกษาพบว่าละครประเภทดราม่ามักมีฉากความรุนแรงต่อผู้อื่น (V3) ในลักษณะการผลัก จุกกระชาก ตบตี ชกต่อย รุมทำร้าย ทะเลาะวิวาท อันเนื่องมาจากความขัดแย้งของตัวละคร ซึ่งโดยมากพบว่าในฉากเหล่านี้ ตัวละครมักมีการหยิบฉวยวัตถุสิ่งของรอบตัวมาเป็นอาวุธในการทำร้ายร่างกายอีกฝ่าย (V7) และในบางกรณีที่มีความขัดแย้งรุนแรง ตัวละครก็อาจมีการใช้อาวุธมีด หรือปืน (V6) ในการขู่ ยิงหรือยิงต่อสู้ ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าไม่มีการเซ็นเซอร์ภาพการใช้อาวุธ และไม่มีการขึ้นข้อความ หรือคำเตือนกำกับ และลักษณะเด่นที่สำคัญอีกประการของละครแนวดราม่า คือการใช้ความรุนแรงต่อวัตถุสิ่งของ (V4) โดยเฉพาะพฤติกรรมขว้างปาสิ่งของ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงความไม่พึงพอใจและการระบายอารมณ์ของตัวละคร

จากการศึกษาละครทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ละครเรื่องไปไม้ที่ปลิดปลิว สองหนีเมียน้อย และกลิ่นกาสะลอง ซึ่งเป็นละครแนวดราม่าทุกเรื่อง พบว่ามีฉากความรุนแรงต่อผู้อื่น (V3) ทุกเรื่องและเป็นความรุนแรงที่มากที่สุดของด้านความรุนแรง

นอกจากนี้ ในละครเรื่อง กลิ่นกาสะลอง ตัวละครยังหยิบฉวยวัตถุสิ่งของรอบตัวมาเป็นอาวุธในการทำร้ายร่างกายอีกฝ่าย (V7) เช่น การใช้ท่อนไม้ตี ใช้ผ้ารัดคอ ใช้ไม้ตะพดตี สาดแกงร้อนๆ ใส่ สาดยาจีนใส่ คีบถ่านในเตาไฟมานาบใบหน้าอีกฝ่าย ใช้ขันตี ใช้ถุงผ้าคลุมให้หมดสติ เป็นการใช้สิ่งรอบตัวมาเป็นอาวุธในการต่อสู้ หรือทำร้ายอีกฝ่าย

เช่นเดียวกับละครเรื่อง เมียน้อย ที่ความขัดแย้งรุนแรงทำให้ตัวละครมีการใช้อาวุธปืน (V6) ในการ ยิงหรือยิงต่อสู้

และในละครเรื่อง กลิ่นกาสะลอง เมียน้อย และสองนรี ยังมีฉากที่แสดงให้เห็นความรุนแรงต่อชีวิตหรือวัตถุสิ่งของ (V4) โดยเฉพาะพฤติกรรมขว้างปาสิ่งของ

จากการศึกษาพบฉากการทำร้ายร่างกายตนเอง (V2) หรือฉากฆ่าตัวตายของตัวละครจำนวน 7 ฉาก ในละคร 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องกลิ่นกาสะลอง จำนวน 2 ฉาก (ฉากที่หมอทรัพย์ต่อยต้นไม้ เพื่อทำร้ายตนเอง และฉากที่ซ้องปีปพยายามฆ่าตัวตายด้วยการแขวนคอตัวเองกับชื้อบ้าน) และใบไม้ที่ปลิดปลิว จำนวน 3 ฉาก (ฉากที่นิราทากาแฟร้อนสาดใส่หน้าตัวเอง, ฉากที่นิราเหยียบเศษแก้ว หลังจากทำแก้วกาแฟตกแตกที่พื้น, ฉากที่นิราใช้มีดปาดคอตัวเอง) ซึ่งพบว่ามีการนำเสนอในลักษณะเน้นให้เห็นภาพขั้นตอนการกระทำที่ชัดเจน เช่น ฉากที่นิราใช้มีดปาดคอตัวเอง เช่นเดียวกับเรื่องสองนรีที่พบฉากฆ่าตัวตายของตัวละคร จำนวน 2 ฉาก (ฉากที่คุณใหญ่กินยาฆ่าตัวตาย และฉากที่ปรียากินยาฆ่าตัวตาย) โดยพบว่าเรื่องกลิ่นกาสะลองและสองนรี มีการนำเสนอในลักษณะสั้น กระชับ ใช้มุมกล้องหลบเลี่ยง และไม่ได้เน้นเห็นภาพขั้นตอนการกระทำที่ชัดเจน ในขณะที่เรื่องใบไม้ที่ปลิดปลิว กลับนำเสนอในลักษณะภาพขั้นตอนการกระทำที่ชัดเจน

นอกจากนี้ ละครเรื่องสองนรียังมีฉากสถานที่ที่ไม่เหมาะสมกับเยาวชน (V10) เช่น ผับ บาร์ แต่โดยรวมแล้วมีสัดส่วนที่ค่อนข้างน้อย

นอกจากความรุนแรงในลักษณะต่างๆ แล้ว จากการศึกษายังพบจากความรุนแรงต่อผู้อื่นด้านทางเพศ (V3) ในละครเรื่องเมียน้อย ซึ่งหมายถึงการที่ตัวละครชายพยายามใช้กำลังเพื่อปลุกปล้ำ คู่ความทางเพศตัวละครหญิง

เพศ

จากการศึกษาละครทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ละครเรื่องใบไม้ที่ปลิดปลิว สองนรี เมียน้อย และกลืนกาสะลอง พบว่ามีฉากที่มีการแสดงออกถึงสัมพันธภาพทางเพศที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึกทางเพศและกิริยาท่าทางที่สื่อความหมายทางเพศที่ไม่เหมาะสม (S2) ทั้งการเล้าโลมสัมผัสร่างกาย การจูบ และการมีเพศสัมพันธ์ทุกเรื่อง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในละครเรื่องสองนรี ที่ตัวละครแสดงถึงสัมพันธภาพทางเพศที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึกทางเพศและกิริยาท่าทางที่สื่อความหมายทางเพศที่ไม่เหมาะสม (S2) ในลักษณะส่งสายตายั่ววน การจูบ กอด หอมเล้าโลม ลูบไล้เรื้อนร่าง และการมีเพศสัมพันธ์โดยนัย

นอกจากนี้ ละครในเรื่อง สองนรี ยังปรากฏฉากในลักษณะการเน้นสร้อยระย้าส่วนของตัวละคร ผ่านการแต่งกายและมุกกลิ้ง (S1) ในลักษณะถอดเสื้อผ้า และนุ่งผ้าเช็ดตัว

ในขณะที่ละครเรื่องเมียน้อยซึ่งได้รับการจัดระดับความเหมาะสมในระดับ ๓ ปรากฏฉากที่มีเนื้อหาด้านสัมพันธภาพทางเพศที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึกทางเพศและกิริยาท่าทางที่สื่อความหมายทางเพศที่ไม่เหมาะสม (S2) มากกว่า ละครเรื่องใบไม้ที่ปลิดปลิวซึ่งได้รับการจัดระดับความเหมาะสมในระดับ ๓+ ในลักษณะการใช้สายตาคูกคามทางเพศ และการมีเพศสัมพันธ์โดยนัย

จากการศึกษาพบว่าละครเรื่องกลืนกาสะลอง และใบไม้ที่ปลิดปลิว ไม่ปรากฏฉากในลักษณะการเน้นสร้อยระย้าส่วนของตัวละคร ผ่านการแต่งกายและมุกกลิ้ง (S1) เลย

ภาษา

จากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมละครทุกเรื่องมีฉากที่มีเนื้อด้านการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมล่อแหลมหมิ่นเหม่ สื่อความหมายในเชิงลบ (L1) ในลักษณะการใช้คำ/ข้อความต่ำทอ เสียตสีกันของตัวละครตัวอย่างเช่น การต่ำทอลักษณะนิสัย เชิงดูถูกสติปัญญา การดูถูกเรื่องชาติกำเนิด และการเปรียบเทียบเป็นสัตว์ ได้แก่ แรด หน้าด้าน ตอแหล กระจะตะ โง่ สารเลว ผู้หญิงชั้นต่ำ ไอ้ห่าผี ไอ้ห่า ราก ไอ้คนฉิบหาย อีคนใจร้ายใจดำ อีลูกไม่มีพ่อไม่มีแม่ สันดานเหมือนสัตว์ ใจหมา ซาติหมา อีหมา ปากหมา เป็นต้น โดยเฉพาะเรื่องกลิ่นกาสะลอง ที่พบฉากปะทะคารมของตัวละครมากกว่าทุกเรื่องที่ศึกษา

สำหรับการใช้ภาษาที่ไม่สุภาพก้าวร้าวรุนแรงดูหมิ่นนำมาซึ่งการลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (L2) ส่วนใหญ่ปรากฏชัดเจนในละครเรื่องไปไม้ที่ปลิดปลิว ซึ่งมีเรื่องราวเกี่ยวกับการไม่ยอมรับเพศทางเลือกจึงมักมีการพูดจาดูหมิ่น เสียตสีกันของตัวละครในประเด็นดังกล่าวค่อนข้างมาก เช่น อะไรก็ได้ณะคะ แค่อายเป็นกะเทยก็พอ ไม่ไหวคะ ขนลุก, อีตัวประหลาด, อีพวกวิปริต, อีกะเทย, กะเทย และ อีตุ๊ด

แม้ละครจะมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความบันเทิง เฟลิดเฟลิน และผ่อนคลายให้กับผู้ชมเป็นหลัก แต่หากพิจารณาผลการศึกษาในครั้งนี้ตามกรอบแนวคิดเรื่องอิทธิพลของสื่อแล้ว จึงย่อมมีความเป็นไปได้ที่ผู้รับสาร หรือกลุ่มผู้ชมละครเหล่านี้ ย่อมจะได้รับผลกระทบจากเนื้อหาความรุนแรง เพศ และการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมทั้งในเชิงพฤติกรรม (Behavior) กระบวนการคิด (Cognition) และอารมณ์ (Emotion) ไม่มากนักน้อย ทั้งนี้ การรับสารโดยขาดการกลั่นกรองและความรู้เท่าทันอาจบ่มเพาะและส่งผลให้ผู้รับชมเกิดความก้าวร้าวตามแบบตัวละคร (Aggression) เกิดความชิงชัง หรือรู้สึกว่าการความรุนแรง เพศ

และภาษาที่ถูกนำเสนอในละครต่าง ๆ นั้น เป็นเรื่องปกติ (Desensitization) หรือทำให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัว (Fear) สร้างผลกระทบต่อสภาวะอารมณ์และจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มผู้รับชมที่เป็นเด็กและเยาวชน ซึ่งยังมีวุฒิภาวะจำกัด และอาจยังไม่มีความสามารถมากพอในการแยกแยะว่าพฤติกรรมแบบใดเป็นเรื่องการแสดง ไม่ควรเลียนแบบ หรือไม่ควรปฏิบัติตาม เป็นต้น

อภิปรายผลการศึกษาคความรุนแรง เพศ และภาษาในละครหลังข่าวของช่องโทรทัศน์

ความรุนแรง

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านความรุนแรงในภาพรวมชี้ให้เห็นว่า ละครเรื่องกลืนกาสะลอง และเรื่องเมียน้อย ได้รับการจัดระดับความเหมาะสมในระดับท หรือกลุ่มทั่วไป แต่ยังมีเนื้อหาด้านความรุนแรงมากกว่าละครกลุ่ม น13+ อย่างละครเรื่อง ไบไม้ที่ปลิดปลิว และเรื่องสองนรี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อารดา ครุจิต (2553) ที่พบว่ารายการโทรทัศน์ประเภท ท ซึ่งเป็นที่รับรู้ของผู้ชมว่าสามารถรับชมได้ทุกวัยยังปรากฏมีเนื้อหาด้านความรุนแรง โดยเฉพาะในกลุ่มรายการประเภทละครและภาพยนตร์ และงานวิจัยของลักษมี คงลาภ และคณะ (2552) ที่ผลการสนทนากลุ่ม พบว่าละครหลังข่าวมีความรุนแรงมากที่สุด

จากการศึกษาละครทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ ละครเรื่องไบไม้ที่ปลิดปลิว สองนรี เมียน้อย และกลืนกาสะลอง พบว่ามีฉากความรุนแรงต่อผู้อื่น (V3) ทุกเรื่อง และเป็นความรุนแรงที่มากที่สุดของความรุนแรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อารดา ครุจิต (2554) ที่พบว่ารายการโทรทัศน์กลุ่ม ท ประเภทละครและภาพยนตร์มีเนื้อหาที่แสดงออกถึงความรุนแรงกับผู้อื่นมากที่สุด

เพศ

ผลการศึกษาในเนื้อหาด้านเพศที่ไม่เหมาะสมในภาพรวมพบว่า ละครเรื่องเมียน้อยที่ได้รับการจัดระดับความเหมาะสมในระดับ ท หรือกลุ่มทั่วไป แต่ยังมีเนื้อหาด้านเพศที่ไม่เหมาะสมมากกว่าละครกลุ่ม น 13+ อย่างละครเรื่อง ไบไม้ที่ปลิดปลิว นอกจากนี้ ละครเรื่องกลืนกาสะลองที่ได้รับการจัดระดับความเหมาะสมในระดับ ท หรือกลุ่มทั่วไป ยังมีเนื้อหาด้านเพศที่ไม่เหมาะสมเท่ากับละครกลุ่ม น 13+ อย่างละครเรื่องสองนรี

จากการศึกษาละครทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ ละครเรื่องไบไม้ที่ปลิดปลิว สองนรี เมียน้อย และกลืนกาสะลอง พบว่ามีฉากที่มีการแสดงออกถึงสัมพันธ์ทางเพศที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึกทางเพศและกิริยาท่าทางที่สื่อความหมายทางเพศที่ไม่เหมาะสม (S2) ทั้งการเล่าโลมสัมพันธ์ร่างกาย การจูบ และการมีเพศสัมพันธ์ ทุกเรื่อง และยังพบว่าละครเรื่องกลืนกาสะลอง และไบไม้ที่ปลิดปลิว ไม่ปรากฏฉากในลักษณะการเน้นสร้ระสัดส่วนของตัวละคร ผ่านการแต่งกายและมุกกล้อ (S1) แต่พบฉากในลักษณะการเน้นสร้ระสัดส่วนของตัวละคร ผ่านการแต่งกายและมุกกล้อ (S1) เพียงในละครเรื่อง สองนรี และเมียน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของโครงการการเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม (2548) ที่พบว่าละครนำเสนอเนื้อหาความสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมทางเพศมากกว่าการใช้มุกกล้อที่สื่อไปในทางเพศ

ภาษา

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาด้านภาษาที่ไม่เหมาะสมในภาพรวมพบว่า ละครเรื่องกลืนกาสะลอง ที่ได้รับการจัดระดับความเหมาะสมในระดับ ท หรือ

กลุ่มทั่วไป แต่ยังมีเนื้อหาด้านภาษาที่ไม่เหมาะสมมากกว่าละครกลุ่ม น13+ อย่างละครเรื่องสองนรี

ผลการศึกษาในภาพรวมของความรุนแรง เพศ และภาษา พบว่าละครเรื่องกลิ่นกาสะลองของสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 มีจำนวนฉากของความรุนแรง เพศ และภาษามากที่สุด รองลงมาคือละครเรื่องสองนรี ของสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อารดา ครุจิต (2554) ที่ศึกษารายการโทรทัศน์กลุ่ม ท พบว่าสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 เป็นสถานีที่มีจำนวนครั้งของการแสดงออกเนื้อหาทางเพศ ความรุนแรง และการใช้ภาษาที่เหมาะสมมากที่สุด รองลงมาคือ สถานีโทรทัศน์ช่อง 7 เนื่องจากสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 เป็นสถานีที่มีการแข่งขันสูง ทำให้ผู้ประกอบการผลิตละครโทรทัศน์ที่ดึงดูดความสนใจของผู้ชมด้วยการเสนอฉากความรุนแรง เพศ และภาษามากกว่าปกติ

ผลการศึกษาเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษา ในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าละครที่ถูกจัดระดับความเหมาะสมในระดับ ท หรือกลุ่มทั่วไปนั้น มีเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษาที่ไม่เหมาะสมมากกว่าละครกลุ่ม น13+ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อารดา ครุจิต (2554) ที่ศึกษารายการโทรทัศน์กลุ่ม ท พบว่ารายการโทรทัศน์ประเภทละครและภาพยนตร์กลุ่ม ท เป็นรายการที่มีการแสดงออกถึงความรุนแรงมากที่สุด

สำหรับภาพรวมของความรุนแรง เพศ และภาษา พบว่าละครเรื่องกลิ่นกาสะลอง และเรื่องเมียน้อยที่จัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ ท มีเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษา เกินระดับที่ระบุ ส่วนละครเรื่องใบไม้ที่ปลิดปลิว และเรื่องสองนรี ที่จัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในระดับ น13+ มีเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษา เกินระดับที่ระบุ เช่นกัน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นปัญหาทั้งในส่วนหลักเกณฑ์

และแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์โดยหน่วยงานกำกับดูแล ซึ่งจากผลการศึกษาของ วิชิตโชค อินทร์เอียด (2560) ที่ได้ศึกษาแนวทางการกำกับค่านำเสนอเนื้อหาละครโทรทัศน์ที่ไม่เหมาะสมต่อเด็กและเยาวชน ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนของเนื้อหาละครโทรทัศน์ซึ่งต้องห้ามออกอากาศ ด้วยการเห็นควรให้แก้ไขพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 37 เกี่ยวกับเนื้อหาไม่เหมาะสมต่อเด็กและเยาวชนต้องห้ามการออกอากาศ ให้มีขอบเขตคำนิยามที่มีความชัดเจน

ผู้วิจัยพบว่าขอบเขตคำนิยามของเกณฑ์จากประกาศ กสทช. เรื่องแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ มีขอบเขตการนิยามที่ไม่ค่อยชัดเจน เช่น จากการศึกษาพบว่าการแบ่งระดับเนื้อหาระหว่าง ท กับ น 13+โดยใช้คำอธิบายว่า “ไม่มี..เว้นแต่ข้อยกเว้น” และ “มีได้บ้างตามบริบท”ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกันมาก นอกจากนี้ ยังพบว่าตัวหลักเกณฑ์มีการกำหนดเรื่องความถี่โดยใช้คำว่า“มีได้บ้าง”หรือ “ต้องไม่เป็นองค์ประกอบที่พบบ่อย” เป็นตัววัดความต่างของระดับเนื้อหา แต่ไม่พบว่ามีคำอธิบายหลักกำหนดความต่างของระดับเนื้อหาโดยใช้ความถี่ดังกล่าว อีกทั้งยังไม่พบมีคู่มือในการช่วยพิจารณา

จากผลการศึกษาข้างต้น ผู้ประกอบการสามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาจากความรุนแรง เพศ และภาษา ให้เป็นเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ จรรโลงสังคม เพื่อให้ผู้ชมเกิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงสาระ ความรู้ที่ผู้ชมทุกเพศ ทุกวัยสามารถเข้าถึงได้ ตลอดจนความร่วมมือจากภาคประชาชน และความเข้าใจของผู้รับชมเกี่ยวกับความรุนแรง เพศ และภาษาที่ไม่เหมาะสม

นอกจากนี้ ผลการศึกษาเนื้อหาด้านความรุนแรง เพศ และภาษาในละครโทรทัศน์ยังเป็นส่วนสำคัญในการอบรมบ่มเพาะทางวัฒนธรรม ได้แก่ บทบาททางเพศ, อายุ, ชนชั้น, อาชีพ, ค่านิยม สิ่งไหนที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ รวมถึงตัวแบบในการยอมรับทางสังคม เนื่องจากละครโทรทัศน์เป็นสื่อที่ผู้ชมสามารถเข้าถึงได้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ละครสื่อโทรทัศน์จึงมีศักยภาพในการอบรมบ่มบ่มนิสัยทางวัฒนธรรม ในการที่จะสร้างความเป็นจริงผ่านไปสู่ชนชั้นทางสังคม ทุกกลุ่มทุกวัย ด้วยมุมมองเดียวในเวลาเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของศาสตราจารย์ George Gerbner ผู้ริเริ่มแนวความคิดการอบรมบ่มเพาะนิสัยทางวัฒนธรรม (Cultivation Theory) ที่เห็นว่าโทรทัศน์ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการอบรมบ่มเพาะทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ การอบรมบ่มเพาะนิสัยทางวัฒนธรรมด้านความรุนแรง เพศ และภาษาในละครโทรทัศน์ ไม่ได้มุ่งไปที่ผลกระทบจากเนื้อหาสู่ผู้ชมอย่างทันทีทันใด แต่มุ่งเน้นที่ผลกระทบสะสมในระยะยาวของการส่งสารแบบซ้ำๆ อย่างสม่ำเสมอ เป็นการซึมซับสารที่รับมาจากสื่อโทรทัศน์อย่างไม่รู้ตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสารนั้นเป็นการรับเนื้อหาที่เกี่ยวกับความบันเทิงที่ไม่ได้บังคับ อย่างการชมละครโทรทัศน์ที่เป็นไปเพื่อความบันเทิง ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจจะไม่เด่นชัดในพฤติกรรมหรือลักษณะภายนอกของบุคคล แต่การอบรมบ่มเพาะจะค่อยๆ เปลี่ยนความหมายของมุมมองและการกระทำได้อย่างลึกซึ้งภายใต้ฐานความเชื่อจากแนวคิดการอบรมบ่มเพาะนิสัยทางวัฒนธรรมนี้ ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นว่า การค้นคว้าวิจัยเนื้อหาของโทรทัศน์จึงมีความจำเป็น นั่นคือประเด็นเรื่องความรุนแรง เพศ และภาษา ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ชมที่เป็นเด็กและเยาวชนซึ่งมีความเสี่ยงต่อการใช้วิจารณญาณแยกแยะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิริยาพร กมลธรรม (2561) ที่พบว่า หลังจากที่ผู้ชม

ได้รับชมจากความรุนแรงซ้ำๆ จากละครเรื่องล่า 2017 ทำให้ผู้ชมเกิดเป็นความจดจำ และทำให้ผู้ชมได้เรียนรู้ทางสังคมผ่านละครเรื่องล่า 2017 และอาจแสดงพฤติกรรมด้วยการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา

จะเห็นได้ว่า การรับชมจากความรุนแรงซ้ำๆ จากสื่อละครโทรทัศน์ ทำให้ผู้ชมซึมซับพฤติกรรมด้านความรุนแรง เพศและการใช้ภาษามาอย่างไม่รู้ตัว จนอาจจะนำไปสู่การบ่มเพาะความรุนแรงโดยไม่รู้ตัว

ข้อเสนอแนะ

1) กสทช. และกระทรวงวัฒนธรรม ควรร่วมกันเพื่อตรวจสอบระดับเนื้อหาของความรุนแรง เพศ และภาษาในละครโทรทัศน์ให้รัดกุม สอดคล้องตามระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ในแต่ละระดับ

2) กสทช. ควรเข้ามาควบคุมเนื้อหาในละครโทรทัศน์ให้เหมาะสม ด้วยการหารือกับผู้ประกอบการ เพื่อตัดฉากความรุนแรง เพศ และภาษา เช่น ฉากการทำร้ายร่างกาย ฉากการตบตี ฉากการข่มขืน ฉากการด่าทอ ให้เป็นภาพจบของการกระทำต่างๆ โดยกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจนกับผู้ประกอบการที่นำเสนอละครโทรทัศน์ที่มีฉากความรุนแรง เพศ และภาษา เกินเกณฑ์ที่กำหนด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

ควรมีงานวิจัยที่ศึกษาด้านความรุนแรง เพศ และภาษา ในละครซีทคอม เนื่องจากนักแสดงในซีทคอมปรากฏตัวในละครเป็นระยะเวลาอันยาวนานและต่อเนื่อง ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าถึงตัวละครในซีทคอมได้มาก และมุขตลกที่ใช้ในละครซีทคอมนั้นแฝงความรุนแรง และภาษา เพื่อสร้างเสียงหัวเราะ มุขตลกที่แฝงความรุนแรงและภาษา จึงเป็นการปลุกฝังค่านิยมทางสังคมให้เกิดความเคยชิน

เอกสารอ้างอิง

โครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม (Media Monitor). (2548).

รายงานผลการศึกษารอบที่ 1: รายการละครในช่วงเวลาเด็กเยาวชน และครอบครัวทางสถานีโทรทัศน์ฟรีทีวี. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสื่อมวลชนศึกษา.

โครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม (Media Monitor). (2558).

รายงานผลการศึกษารอบที่ 87 จริยธรรมสื่อโทรทัศน์กับผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็ก: ศึกษาเปรียบเทียบโทรทัศน์ดิจิทัลช่องที่ได้รับความนิยมช่วงตุลาคม 2557 และมกราคม 2558. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสื่อมวลชนศึกษา.

มติชนออนไลน์. (2560). กสทช.สั่งปรับช่อง 3 เอชดี 5 หมื่นเหตุละคร เพลิ่งบุญ จำกัดเรตติ้งไม่ตรง-พร้อมไฟเขียวลดค่าธรรมเนียมใบอนุญาตให้ทีวีดิจิทัล. สืบค้นจาก

https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_699959

ลักษมี คงลาภและคณะ. (2552). (เมื่อ 4 มกราคม 2564). การวิเคราะห์เนื้อหา รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ครั้งที่ 1. สืบค้นจาก

file:///C:/Users/user/Downloads/11.pdf

วิจิตโชค อินทร์เอียด. (2560). แนวทางการกำกับการนำเสนอเนื้อหาละครโทรทัศน์ที่ไม่เหมาะสมต่อเด็กและเยาวชน. วารสารวิชาการ กสทช. ประจำปี 2560. 290-315.

- วิริยาพร กมลธรรม. (2561). ความรุนแรงที่ปรากฏในสื่อ กรณีศึกษา ละครโทรทัศน์เรื่อง ล่า 2017. การค้นคว้าอิสระนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- สัณฐิตา นุชพิทักษ์. (2552). ความร้ายกาจของตัวละครในละครโทรทัศน์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ สำนักงาน กสทช. สายงานกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์. (2556). ประกาศสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติเรื่องแนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ตามประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติเรื่องหลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ.2556. สืบค้นจาก <https://broadcast.nbtc.go.th/data/academic/file/570500000001.pdf>
- สำนักวิจัยเอแบคโพลล์. (2552). วัยรุ่นไทยกับการใช้ความรุนแรง. สืบค้นจาก http://www.clinicdek.com/index.php?option=com_content&task=view&id=632.
- อารดา ครุจิต. (2554). การวิเคราะห์เนื้อหาทางเพศ และความรุนแรง และการใช้ภาษาในรายการโทรทัศน์ระดับเรตติ้งประเภท “ท” ทุกวัย: รายการทั่วไปเหมาะสำหรับผู้ชมทุกวัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กลุ่มการเมืองในพรรคการเมือง:

กรณีศึกษากลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตร

**Political faction in political party: A case study of
Wangnamyom – Matchima - Sammit**นวกาศย์ ภัทรลีลา¹, นิพนธ์ โชะเฮง²,
เกรียงชัย ปิงประวัต² & ณัฐพงศ์ บุญเหลือ²

Nawapark Pattarera, Nipon Soheng,

Kraingchai Phuengprawat & Nattapong Boonlue

Corresponding author: Pattarera@gmail.com

Received: 17/05/65 Revised: 1/06/65 Accepted: 1/06/65

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษา 1) เหตุผลในการจัดตั้งกลุ่มและการนำไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง 2) การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในฐานะกลุ่มการเมือง และ 3) บทบาทและอิทธิพลของกลุ่มต่อพรรคการเมืองและการเมืองไทย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักการเมืองและอดีตนักการเมืองซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่ม และมีได้เป็นสมาชิกกลุ่มระหว่างปี 2544-2562 ผลการศึกษาพบว่า 1) ในช่วงเริ่มต้นระหว่างปี 2544-2549 กลุ่ม “วังน้ำยม” แม้ว่าจะมีเป้าหมายต่อบทบาท อำนาจและอิทธิพลในพรรคการเมือง แต่กลุ่มมิได้มีบทบาทและอำนาจในพรรคการเมืองแต่อย่างใด เป็นเพียงกลุ่มกิจกรรมที่มีบทบาทการเมืองเชิงพื้นที่จังหวัด การรักษารัฐานเสียง การแลกเปลี่ยน การสร้างความร่วมมือใน

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พื้นที่จังหวัด ด้วยโครงสร้างและระบบพรรคการเมืองที่สังกัดมีความแข็ง ซึ่งเป็นผลจากการออกแบบของรัฐธรรมนูญปี 2540 2) การเปลี่ยนแปลงไปสู่กลุ่มมัชฌิมาในช่วงปี 2550-2553 บทบาทของกลุ่มในพรรคการเมืองมีมากขึ้นเป็นลำดับ และพัฒนาเป็นพรรคการเมือง ด้วยผลจากสถานการณ์ทางการเมืองและระบบพรรคการเมืองอ่อนแอ เป็นผลจากการออกแบบระบบพรรคการเมืองของรัฐธรรมนูญปี 2550 และหลังการเลือกตั้งปี 2562 เป็นกลุ่มขนาดใหญ่เสมือนว่าจะมีอำนาจต่อรองในพรรคการเมืองมาก หากแต่โครงสร้างระบบพรรคการเมืองซึ่งออกแบบโดยรัฐธรรมนูญปี 2560 ทำให้กลุ่มไม่มีอำนาจและอิทธิพลในพรรคการเมืองมากนัก 3) การดำเนินกิจกรรมวางอยู่บนความพยายามสร้างภาพลักษณ์กลุ่มการเมืองที่เป็นทางเลือกของสังคม ไม่ขัดแย้งกับฝ่ายใด 4) กลุ่มมิได้มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจทางการเมืองหากแต่เกี่ยวข้องกับชนชั้นนำทางสังคม ข้าราชการและกลุ่มทุน

คำสำคัญ: กลุ่มการเมือง; พรรคการเมือง; วังน้ำยม- มัชฌิมา-สามมิตร

Abstract

This paper aimed to study 1) how a faction exited and brought about political party instituted. 2) the administrative process of political activities of the faction and 3) the role and influence of the faction upon both political party-attache, and Thai political system. The methodology used in the research was qualitative methods, data collecting was drowned from documentary papers and all essential data interviewed from both of politicians and ex-politicians, members and not members of the group, during 2544-2562.

The results were that 1) On the beginning of 2544-2549, Wangnamyom faction had high political ambition of political power and influence upon political party-attache but the faction did not deserve the targets only expanding the political bases and deserving provincial area for the election, exchanging of ideology, and contributing political cooperation in the provincial area. Structure of political process and strong party - attache system brought about designing of 2540 constitution. 2) The years of 2550-2553, the faction then transferred to the name of Matchima and enhancing political roles for developing to be a political party. The impacts of political situations and weak political party system in 2550, after the election in 2562, Matchima looked to be larger and looked like to get the great bargaining power but depending on 2560 constitution, it has no political power as such at all. 3) Political activity process of the faction laid on the profile of social alternative choice for the political society and identified non - conflicted body. 4) The faction had no political freedom in decision making but in political decision of elites, bureaucrats, and capitalists.

Keywords: political faction; political party; Wangnamyom – Matchima – Sammit

ความสำคัญของปัญหา

“กลุ่มวังน้ำยม” มาจากการรวมตัวกันของบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในเขตภาคกลางในช่วงนำโดยสมศักดิ์ เทพสุทิน และขยายออกไปกลุ่มนักการเมืองในจังหวัดอื่น โดยมีพื้นฐานจากการรวมตัวกันในพรรคพลังธรรม พรรคกิจสังคม ก่อนที่จะเข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทย 14 กรกฎาคม 2541 โดยกลุ่มวังน้ำยมได้เติบโตขึ้นจนเป็นกลุ่มการเมืองที่มีสมาชิกมากที่สุดในพรรคไทยรักไทย ทั้งนี้สมศักดิ์ เทพสุทินมีบทบาทสำคัญในพรรคในฐานะรองหัวหน้าพรรค ขณะที่สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค สำหรับจำนวนสมาชิกกลุ่มในช่วงเวลาดังกล่าว ประกอบไปด้วย ส.ส. ภาคเหนือมากกว่า 40 คน ภาคกลางราว 20 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่า 50 คน รวมไปถึง ส.ส. กรุงเทพมหานคร และ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ (มติชนออนไลน์, 2561) สำหรับการรวมกลุ่มเริ่มขึ้นจากเป้าหมายหลักคือการสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายของ ส.ส. การแลกเปลี่ยน การพบปะ ปรีกษาหารือ รวมถึงการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ ขณะที่บทบาทและอิทธิพลของกลุ่มในช่วงเวลาดังกล่าว ได้รับการกล่าวถึงในแง่มุมต่างๆ ผ่านข่าวหรือสื่อสาธารณะ อาทิ การมีอิทธิพลต่อพรรคโดยเฉพาะอำนาจการต่อรองตำแหน่งทางการเมือง บทบาทของกลุ่มเติบโตมากขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2544 ต่อเนื่องถึงปี พ.ศ. 2549 จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นำไปสู่การเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง และ พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้นได้ทำการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ทำให้สมศักดิ์ เทพสุทิน แยกหน้าตัดสินใจนำกลุ่มวังน้ำยมแยกตัวออกจากพรรคไทยรักไทยและดำเนินการจัดตั้งพรรคของตนเองในนามของพรรค “มัชฌิมาธิปไตย” ในเวลาต่อมา (นันทวุฒิ ราชกาวิ, 2549)

พัฒนาการ “กลุ่มวังน้ำยม” สู่การจัดการจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองที่น่าสนใจ แม้ว่าในอดีตจะมีการรวมกลุ่มจนพัฒนาไปสู่พรรคการเมืองให้เห็นแล้ว เช่น กลุ่มราชครู สู่พรรคชาติไทย แต่กระนั้นเมื่อมองถึงสมาชิกในกลุ่มแล้ว ส่วน

ใหญ่ล้วนแต่เป็นนายทหารหรือเครือญาติของผู้นำกลุ่มแตกต่างจากกลุ่มวังน้ำยม ที่สมาชิกเป็นนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดก่อนที่จะเกิดการรวมกลุ่มภายในพรรคการเมือง และได้พัฒนากลุ่มเป็นพรรคการเมืองในเวลาต่อมา

ข้อถกเถียงในการวิจัย

การวิจัยนี้กำหนดข้อถกเถียงเพื่อนำไปสู่การอธิบายในประเด็นต่อไปนี้ (Ralph W. Nicholas, 1977; Damrong Thandee and Raymond Scupin อ้างถึงใน นิโรจน์ ขอบคงประเสริฐ, 2533 และ Patrick Köllner and Matthias Basedau, 2005)

(1) กลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตร มิได้เป็นอิสระทางการเมืองหรือแม้แต่พรรคการเมืองอย่างแท้จริง หากแต่ถูกกำหนดโดยอำนาจของชนชั้นนำ (Power Elite) และปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ แม้แต่ตัวพรรคการเมืองที่มีอำนาจเหนือกว่า มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมือง และจะการกำหนดเป้าหมายในฐานะของ “กลุ่มการเมือง” (Political Faction)

(2) การพัฒนาจาก “กลุ่มการเมือง” ไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมืองและการสลายตัวของพรรคเป็นเพียง “กลุ่มการเมือง” มีความสัมพันธ์กับอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของชนชั้นนำ และเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงกฎหมายพรรคเมืองและรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง

(3) บทบาทของกลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตร ทั้งการจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง-พรรคมัชฌิมา และการสลายตัว เป็นเพียง “กลุ่มการเมือง-สามมิตร” ปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการดำรงอยู่ในอำนาจทางการเมืองที่เป็นผลมาจากค่านิยมและแนวคิดภายใต้การปฏิบัติทางการเมืองในแนวสัจนิยม (Realism) โดยมีเป้าหมายการอยู่บนเกมอำนาจทางการเมือง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเหตุผลในการจัดตั้งกลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตร จนนำไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง
2. เพื่อศึกษาการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในฐานะ “กลุ่มการเมือง” ของกลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตร
3. เพื่อศึกษาบทบาท อิทธิพลและอำนาจของกลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตร ต่อพรรคการเมืองและการเมืองไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวม 20 คน ประกอบด้วย (1) อดีต ส.ส. นักการเมืองท้องถิ่น ผู้ใกล้ชิด กลุ่มนักธุรกิจที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มการเมือง รวม 17 คน และ (2) สัมภาษณ์เจาะจง 3 คน ได้แก่ นาย สุวิทย์ คุณกิตติ อดีตรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีหลายสมัย นายชัชชาติ สิทธิพันธุ์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และนายภิมุข สิมะโรจน์ อดีต ส.ส. กรุงเทพมหานคร พรรคไทยรักไทย

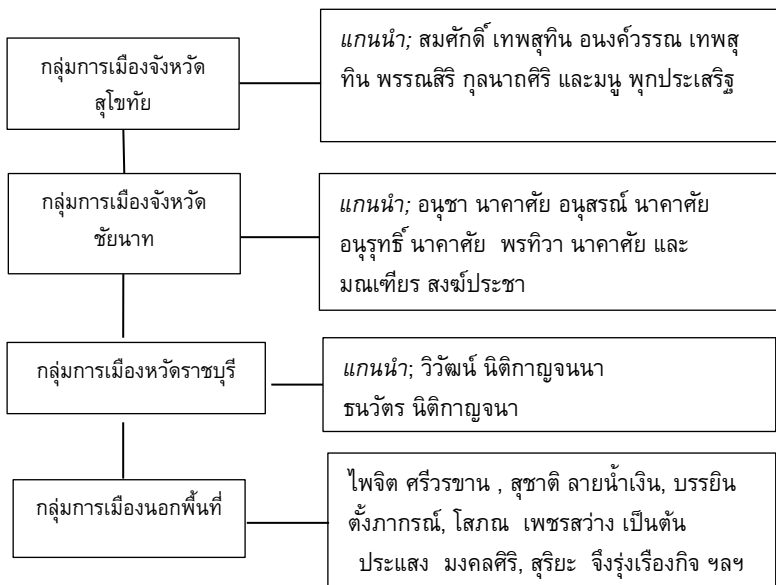
ผลการวิจัย

ในการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อเป็นการนำเสนอที่เชื่อมโยงให้เห็นถึง พัฒนาการการจัดตั้งกลุ่มและต่อเนื่องถึงการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ผู้วิจัย จึงนำเสนอวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ร่วมกัน ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เหตุผลการจัดตั้งกลุ่มและการพัฒนาสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในฐานะ “กลุ่มการเมือง” ของกลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตร

กลุ่มวังน้ำยมเป็นการเกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรม การแลกเปลี่ยน การพบปะ และการร่วมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยและพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง ซึ่งการรวบรวมสมาชิก ส.ส. ดังกล่าวมีผลต่อพลังหรืออำนาจในทางการเมือง โดยเฉพาะการขับเคลื่อนงบประมาณและโครงการพัฒนาสู่พื้นที่จังหวัดเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลงานในการทำงานการเมืองต่อประชาชนผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ย่อมนำไปสู่เป้าหมายทางการเมืองทั้งการรักษาฐานเสียงและการสนับสนุนจากประชาชน การเกิดขึ้นของกลุ่มจึงเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองสำคัญที่ทำให้สมาชิกสามารถรักษาฐานเสียงและการสนับสนุนของประชาชนในพื้นที่เลือกตั้งได้อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งพัฒนาเครือข่ายครอบคลุมภาคเหนือ พื้นที่จังหวัดอื่นในภาคกลาง และภาคอีสาน (รายละเอียดตามแผนภาพ 2 และ 3)

แผนภาพ 2. กลุ่มการเมือง “วังน้ำยม - มัชฌิมา - สามมิตร”

ทั้งนี้กลุ่มวังน้ำยมได้ขยายบทบาทและกิจกรรมของกลุ่มมากขึ้นเป็นลำดับในช่วงเวลาดังกล่าว แต่กระนั้นการพัฒนาเป็น “กลุ่มการเมือง” ของกลุ่มวังน้ำยมมิได้มีอิทธิพลหรืออำนาจต่อรองในพรรคไทยรักไทยแต่อย่างใด หากแต่มีลักษณะเป็นกลุ่มการเมืองที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบการพบปะ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นและแนวทางการเมืองของพรรค รวมถึงรัฐบาลในฐานะที่สมาชิกของพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลในขณะนั้น

“ผมขอยกตัวอย่างกรณีของผม (สุวิทย์ คุณกิตติ) ผมมีกลุ่มมีสมาชิกมีคนเดินตามใหม่ในขณะเข้าพรรคไทยรักไทย ผมมาตัวคนเดียวแล้วก็มารู้จักมาสนิทกับคุณภิมุขฯ นี่แหละก็ให้มาช่วยงานในเวลาต่อมาและก็สนิทกันจนถึงตอนนี้เรื่องมันเป็นอย่างนี้ คือพรรคไทยรักไทยในขณะนั้น ทั้งตัวผู้บริหารพรรคและคุณทักษิณฯ วางกติกา กำหนดแนวทางการทำงานว่าต้องเป็นการบริหารงานหรือการทำงานการเมืองแบบมืออาชีพ นักบริหารมืออาชีพ การทำงานต้องวางอยู่บนเป้าหมายของพรรคและรัฐบาลว่าจะทำอะไรให้นโยบายพรรค นโยบายรัฐบาลที่แถลงไว้ไปสู่เป้าหมายและประชาชนได้รับประโยชน์จริง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศไปสู่อนาคต ดังนั้นพรรคจึงกำหนดทิศทางการบริหารว่า ต้องเลือกคนให้ถูกกับงาน แต่ที่ถูกต้องกับงานนี้ไม่ได้หมายความว่าเก่งเรื่องนั้นเชี่ยวชาญเรื่องนี้ แต่เป็นการพิจารณาว่าสามารถเข้าไปทำงานได้ตามเป้าหมายของรัฐบาลที่วางไว้หรือไม่ คือเป็นการพิจารณาว่ามีขีดความสามารถบริหารงานกระทรวงในตำแหน่งนั้น ๆ ได้ไหม วิสัยทัศน์ และประสบการณ์ในการทำงานมีความชัดเจน มีความคิดทันสมัยสอดคล้องกับสถานการณ์โลก แนวคิดการบริหารงานสมัยใหม่หรือไม่ โดยต้องเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและนโยบายของพรรคที่ได้กำหนดไว้... ดังนั้นไม่ได้เป็นการตั้งคนโดยมองว่าเป็นคนของใครคนของกลุ่มการเมืองไหน...” (สุวิทย์ คุณกิตติ, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2564)

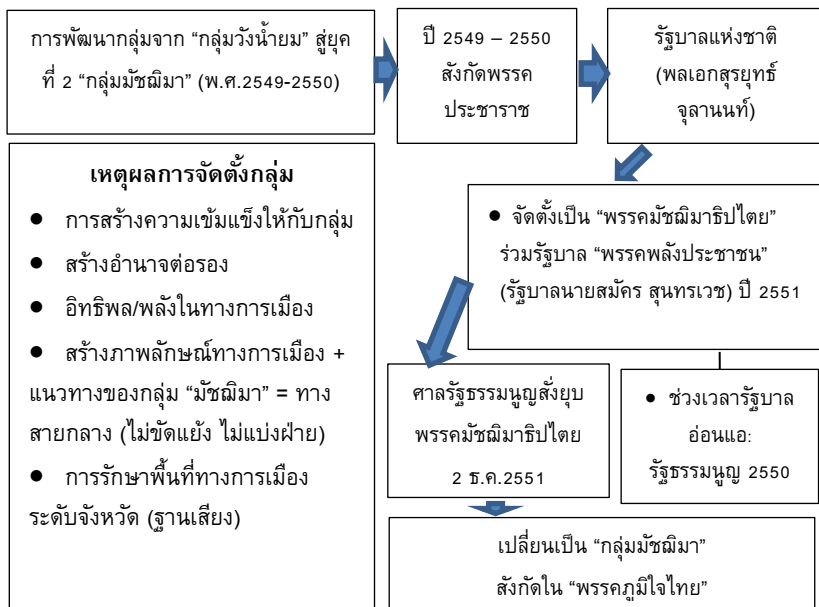
คำอธิบายดังกล่าวตอบบทบาทและอำนาจในการต่อรองของ “กลุ่มการเมืองในพรรคไทยรักไทย” สอดคล้องกับคำอธิบายของภิมุข สิมะโรจน์ ในฐานะนักการเมืองรุ่นใหม่ของพรรคไทยรักไทย ทั้งนี้ในการเลือกตั้ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไป ปี พ.ศ. 2544 ภิมุข สิมะโรจน์ ลงสมัครรับเลือกตั้งและได้เป็น ส.ส. เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร เป็นครั้งแรก และเป็นครั้งแรกในชีวิตการเมือง ก่อนที่จะยุติบทบาทการลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. นับจากเหตุการณ์รัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 ดังนี้

“บรรยายกาศทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยในขณะนั้น ในฐานะที่เป็นนักการเมือง เป็น ส.ส. รุ่นใหม่ของการเมืองและพรรค ไม่มีบรรยายกาศของการรวมกลุ่มการเมืองเพื่อต่อรองอำนาจและนำไปสู่การได้รับแต่งตั้งให้เข้าไปดำรงตำแหน่งในรัฐบาลหรือตำแหน่งใดๆ แต่กลุ่มการเมืองในขณะนั้นมีอยู่ แต่ก็มีในลักษณะที่เป็นกลุ่มสำหรับทำกิจกรรมร่วมกัน ปรีกษาหารือ ผู้อาวุโส ผู้มีประสบการณ์เล่าเรื่องราว ประสบการณ์ การพูดคุยปรึกษาเรื่องการทำงาน หรือก็ทานข้าว ดื่มกาแฟ เพื่อความคุ้นเคย สนทนาสนมและการทำงานร่วมกัน เป็นบรรยายกาศการเมืองของพรรคที่ดีและทำให้ให้มีแรงกระตุ้นในการทำงานการเมืองอย่างมาก และคิดว่าตอนนั้นเข้ามาทำงานการเมืองแล้วไม่ผิดหวัง... แต่ที่ผิดหวังมากก็คือ การเกิดเหตุการณ์รัฐประหาร แล้วผมก็เลยตัดจิตใจไม่ลงสนามการเมืองจนถึงบัดนี้ และด้วยเวลาที่ล่วงเลย ก็คิดว่าหากจะเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่ายังสนใจการเมืองและสนับสนุนการเมืองเพราะคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องของทุกคน และทุกคนควรสนใจและมีส่วนร่วม แต่การมีส่วนร่วมมิได้หมายความว่าต้องลงสนามเลือกตั้ง ซึ่งตนเองเลือกอย่างหลังคือสนับสนุนการเมืองเหมาะสมกับตนเองมากกว่า” (ภิมุข สิมะโรจน์, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2564)

การเกิดขึ้นของสถานการณ์ทางการเมืองอันเกิดจากการชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ต่อเนื่องด้วยการยึดอำนาจโดยการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ของกองทัพและศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคไทยรักไทยมีผลทำให้กลุ่มวังน้ำเย็นในพรรคไทยรักไทยสลายตัวและได้จัดตั้งกลุ่มใหม่เป็น “กลุ่มมัชฌิมา” มีเป้าหมายในการสร้างความ

เข้มแข็ง อำนาจและพลังต่อรองทางการเมือง รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ทางการเมืองตามแนวทางสายกลาง (สอดคล้องกับชื่อกลุ่ม” เพื่อเป็นทางเลือกให้กับประชาชน โดยอยู่ภายใต้พรรคประชาธิราช ระหว่างปี 2549-2550 และต่อมาได้จัดตั้งเป็น “พรรคมัชฌิมาธิปไตย” ร่วมรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช พรรคพลังประชาชน ในปี 2551 ก่อนที่ศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำตัดสินการเป็นผู้ดำเนินรายการทำอาหารของนายสมัคร สุนทรเวช ว่าเป็นสิ่งต้องห้ามต่อคุณสมบัติผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทำให้นายสมัคร สุนทรเวชต้องยุติการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน

แผนภาพ 3 การพัฒนาสู่การจัดตั้งกลุ่มมัชฌิมา และพรรคมัชฌิมาธิปไตย พ.ศ. 2549 - 2551

ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดการชุมนุมประท้วงของกลุ่มต่อต้านรัฐบาลอย่างต่อเนื่องและในขณะเดียวกันตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง 28 พฤศจิกายน 2551 ได้แก่ พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และ พรรคมีชัยมาธิปไตย ทำให้รัฐบาลสิ้นสุดลง สำหรับสมาชิกพรรคมีชัยมาธิปไตยได้ทำการรวมกลุ่มและจัดตั้งเป็น “กลุ่มมีชัยมา” ขึ้นมาแทนการเป็นพรรคการเมือง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 บทบาท อิทธิพลและอำนาจของกลุ่มวังน้ำยม-มีชัยมา-สามมิตรต่อพรรคการเมืองและการเมืองไทย สรุปได้เป็นประเด็นดังนี้

ประการที่หนึ่ง อำนาจและอิทธิของ “กลุ่มวังน้ำยม-มีชัยมา-สามมิตร” ในพรรคการเมือง

ในยุคแรก บทบาทและอำนาจของกลุ่มการเมืองภายในพรรคไทยรักไทย กลุ่มวังน้ำยมมิได้มีอำนาจการต่อรองภายในพรรคไทยรักไทยในขณะนั้นแต่อย่างใด ด้วยผลมาจากปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ ประกอบด้วย (1) ความสำเร็จทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยจากผลการเป็น “พรรคการเมืองใหม่ และชนะการเลือกตั้งจากการมุ่งเน้นการนำเสนอนโยบาย” (2) ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองที่เป็นผลจากบทบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมืองของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

ทั้งนี้ (1) ความสำเร็จทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยจากผลของการเป็น “พรรคการเมืองใหม่ และชนะการเลือกตั้งจากการมุ่งเน้นการนำเสนอ นโยบาย” ทั้งนี้ การเริ่มต้นขึ้นของพรรคไทยรักไทยปฏิเสธไม่ได้ว่ามีพื้นฐานจากพรรคพลังธรรม ดังนั้น จึงมีความสัมพันธ์กับแนวคิดทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมือง โดยเฉพาะเครือข่ายกลุ่มผู้สนับสนุนพลตรีจำลอง ศรีเมืองและพรรคพลังธรรม ทั้งจากกลุ่มนักการเมืองรุ่นใหม่และนักวิชาการหัวก้าวหน้า ซึ่ง

ต่อมาได้ทำให้เกิดการพัฒนาและขยายแนวคิดที่ต้องการทำให้การเมืองไทยเปลี่ยนแปลงจากการเน้นตัวบุคคลและฐานการเมืองที่อยู่ภายใต้เครือข่ายนักการเมือง นักธุรกิจ ผู้รับเหมาและสัมปทานโครงสร้างพื้นฐานไปสู่การเมืองที่เน้นการขับเคลื่อนด้วยนโยบาย พร้อม ๆ กับการเคลื่อนไหวด้วยการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองระหว่างปี 2542 ถึงการเลือกตั้งปี 2544 (สุวิทย์ คุณกิตติ และภิมุข สิมะโรจน์, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2565) และ

(2) ความเข้มแข็งของพรรคการเมือง การเลือกตั้งทั่วไปในปี 2544 พรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง หลังผลการเลือกตั้งได้ที่นั่งในสภาจากระบบการเลือกตั้ง ส.ส. 2 ประเภท กล่าวคือ ประเภทแรก ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน 200 ที่นั่งและประเภทที่สอง ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อ (ปาร์ตี้ลิสต์) จำนวน 48 ที่นั่ง (คิดเป็นร้อยละ 40.64) รวมทั้งสองประเภทคิดเป็นร้อยละ 49.6 เป็นลำดับที่ 1 จากจำนวนพรรคการเมืองที่ได้ที่นั่ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง รวม 8 พรรคการเมือง ทั้งนี้การรับรองผลการเลือกตั้งครั้งแรกโดยสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) 23 มกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยได้ ส.ส. ในระบบแบ่งเขตเลือกตั้งรวม 176 ที่นั่ง และแบบบัญชีรายชื่อ 48 ที่นั่ง

หลังเหตุการณ์รัฐประหารปี พ.ศ. 2549 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคไทยรักไทยในเดือนเมษายน มีผลทำให้นายสมศักดิ์ เทพสุทิน และนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ แกนนำกลุ่มถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี และสมาชิกกลุ่มที่ใกล้ชิดได้ดำเนินการจัดตั้งพรรคการเมืองในชื่อ “พรรคมัชฌิมา” มีนายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค และหลังการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2550 ได้เข้าร่วมรัฐบาลที่มีพรรคพลังประชาชนมีนายสมัคร สุนทรเวช ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล และได้รับจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี 2 ที่นั่ง โดยนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขณะที่ พ.ต.ท.บรรยณิน ตั้งภากรณ์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ทั้งๆ ที่พรรคมัชฌิมาธิปไตยเป็น

พรรคการเมืองขนาดเล็ก การร่วมรัฐบาลดังกล่าวแสดงให้เห็นอำนาจในการต่อรองทางการเมืองของกลุ่มเป็นครั้งแรก แม้แกนนำกลุ่มจะถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง ก็ตาม

นอกจากนี้ หลังการสิ้นสุดรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช อันเนื่องมาจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบ (1) พรรคพลังประชาชน (2) พรรคชาติไทย และ (3) พรรคประชาธิปัตย์ 2 ธันวาคม 2551 ทำให้คณะกรรมการบริหารพรรคทั้ง 3 พรรครวม 109 คน ถูกตัดสิทธิ์ทางการเมือง 5 ปี (The Standard Team, 2019) มีผลทำให้สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ที่มีได้เป็นกรรมการบริหารพรรคเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคภูมิใจไทย ซึ่งจัดตั้งขึ้นจากกลุ่มแกนนำทางการเมืองที่แยกตัวออกจากพรรคไทยรักไทยและพรรคพลังประชาชนที่ถูกยุบไปก่อนหน้านี้ และพรรคภูมิใจไทยได้เปลี่ยนการสนับสนุนพรรคเพื่อไทยซึ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ แทนพรรคพลังประชาชนซึ่งถูกยุบพรรค โดยตัดสินใจย้ายข้างไปสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลที่มีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะเป็นหัวหน้าพรรค และการเข้าร่วมดังกล่าวมีผลทำให้นางพรทิชา นาคาศัย ภรรยานายอนุชานาคาศัย แกนนำสมาชิกกลุ่มคนสำคัญได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ในรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถือเป็นตำแหน่งที่สำคัญแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานทางการเมืองของกลุ่มในการร่วมกับกลุ่มภูมิใจไทยและทำให้กลุ่มมีอำนาจการต่อรองทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งๆ ที่โดยความเป็นจริงแล้วสมาชิกของกลุ่มในขณะนั้นมีจำนวน ส.ส.เพียงเล็กน้อยเท่านั้นในสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากแกนนำถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี ทำให้เมื่อพิจารณาสัดส่วนจำนวน ส.ส. ของกลุ่มต่อตำแหน่งรัฐมนตรีเป็นเรื่องแทบไม่อาจเกิดขึ้นได้หากอยู่ในสถานการณ์การเมืองปกติ

ประเด็นที่สอง: แนวคิดและค่านิยมทางการเมืองของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มวังน้ำยม - มัชฌิมา - สามมิตร

พฤติกรรมทางการเมืองที่แสดงออกผ่านบทบาททางการเมืองของกลุ่ม โดยเฉพาะหัวหน้ากลุ่มสามมิตรดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวคิดและค่านิยม

บางประการในฐานะกลุ่มการเมืองหนึ่งซึ่งอาจแตกต่างจากอุดมการณ์ ค่านิยม และความเชื่อทางการเมืองในประเทศที่มีความก้าวหน้าหรือประเทศที่มีเสถียรภาพทางการเมืองที่มั่นคง พฤติกรรมและปฏิบัติการทางการเมืองที่ปรากฏของกลุ่มสามมิตรนับจากการดำรงสถานะในกลุ่มวังน้ำยม (พรรคไทยรักไทย) กลุ่มมัชฌิมา (ในนามพรรคมัชฌิมาประชาธิปไตย-ในนามกลุ่ม (หลังพรรคถูกยุบต้องยุติบทบาททางการเมือง) ขณะที่การเป็นกลุ่มในพรรคพลังประชารัฐ มีลักษณะเป็นการปรับตัวภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา จึงกล่าวได้ว่ามิได้มีจุดยืนใด ๆ ในด้านอุดมการณ์ ค่านิยม และความเชื่อทางการเมืองที่เด่นชัด หากแต่พฤติกรรมและแนวทางปฏิบัติทางการเมืองกลับมีลักษณะการให้ความสำคัญกับเป้าหมายด้าน “อำนาจและอิทธิพล” ทั้งในพรรคการเมืองที่สังกัดและโดยเฉพาะการดำรงสถานะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการเมืองในทุก “รัฐบาล”

ในขณะที่เดียวกันพบว่าเป็นการเลือกยืนในฝ่ายชนชั้นนำ และศูนย์กลางอำนาจมากกว่า นอกจากนี้แล้ว หากพิจารณาภายใต้ชื่อกลุ่ม “มัชฌิมา” หรือชื่อเต็มในหลักพุทธศาสนาคือหลัก “มัชฌิมาปฏิปทา” ในความหมาย “ทางสายกลาง” (กิติมา ลัมประเสริฐ, 2560) ซึ่งหลักแนวคิดเชิงพุทธศาสนาตามแนวทางหลักสายกลางนั้นมีนัยความหมายถึงการดำรงสถานะการไม่ยึดติดแบบสุดโต่งโดยไม่ยอมรับวิถีทางสังคมอันเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่เลือกปฏิบัติในการดำเนินชีวิต การเน้นหลักคนส่วนใหญ่ดังกล่าวในทางการเมืองในมิติพุทธศาสนานั้นมิได้ยอมรับหากปราศจากซึ่งหลักการหรือไม่มีจุดยืนใด ๆ ในทางการเมืองโดยเฉพาะการยึดถือประโยชน์ของคนหมู่มาก ซึ่งสอดคล้องกับหลักการและแนวคิดการเมืองแบบ “ประชาธิปไตย” (สันติกะโร ภิกขุ, 2549) หากแต่กลุ่มมัชฌิมาหรือแม้แต่กลุ่มสามมิตรดังกล่าวนี้ในปฏิบัติการทางการเมืองยังคงไม่อาจชี้ชัดได้ว่ายึดหลักแนวคิด “มัชฌิมา” มากน้อยเพียงใด ในทางตรงกันข้ามการดำเนินการทางการเมืองมีเป้าหมายเด่นชัดอยู่ที่ผลประโยชน์ของกลุ่มมากกว่า ในแง่นี้จึงสะท้อนความเป็นกลุ่มผลประโยชน์ชัดเจน แต่สิ่งที่มาขยายให้กลุ่มกลายเป็นกลุ่ม

ฝักฝ่ายทางการเมือง คือการพยายามให้กลุ่มตนเข้าเข้ามามีอำนาจควบคุมการใช้ อำนาจและรักษาอำนาจเท่ากับเป็นการขยายระดับสู่การเป็นกลุ่มฝักฝ่าย การเมืองภายในพรรคการเมืองอย่างชัดเจน

จากสิ่งที่ปรากฏในมิติว่าด้วยค่านิยมและความเชื่อทางการเมืองจึงแนว เอียงไปในทิศทางสังคมนิยม (Realism) หรือปฏิบัติการณ์นิยม (Pragmatism) มากกว่า นั่นคือเป็นการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การมุ่งเป้าหมายทางการเมือง เมืองของกลุ่ม โดยเฉพาะเป้าหมายการอยู่ในศูนย์กลางอำนาจหรือวงในของ อำนาจ กล่าวในแง่นี้กลุ่มวังน้ำยม/มัชฌิมาหรือในชื่อใหม่ “กลุ่มสามมิตร” จึงเลือก แนวทางการเมืองในรูปแบบ “การอยู่ฝ่ายชนะหรืออยู่ในฝ่ายที่มีโอกาสชนะทาง การเมือง” เป็นสำคัญ ค่านิยมและความเชื่อทางการเมืองดังกล่าวสะท้อนผ่านการ เป็นกลุ่มการเมืองฝ่ายรัฐบาลกับทุกรัฐบาลโดยเฉพาะการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม การเมืองในพรรคการเมืองอย่างพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งปี 2544 พรรคพลังประชาชน ก่อนจะไปตั้งพรรคมัชฌิมาธิปไตย และเมื่อถูกยุบก็ก็เป็นกลุ่ม การเมืองใน “พรรคภูมิใจไทย” และย้ายมาเป็นกลุ่มการเมืองใน “พรรคเพื่อไทย” และเมื่อสถานการณ์การเมืองเปลี่ยนแปลงจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงศูนย์กลาง อำนาจก็ตัดสินใจเลือกทิศทางการเมืองซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ คือการเป็น กลุ่มการเมืองเข้าร่วมกับ “พรรคพลังประชารัฐ” การตัดสินใจเลือกในการ ปฏิบัติการทางการเมืองของกลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมาหรือกลุ่มสามมิตรจึงอาจ เปรียบได้กับการทำตัวตามกระแสหรือกระแสลมที่เปลี่ยนผันหรือพัด ไป ทิศทางที่เหมาะสม ซึ่งนั่นหมายความว่ามิได้ยืนอยู่บนฐานอุดมการณ์หรือ ความคิดหลักของระบอบหรือลัทธิทางการเมืองใดๆ แต่จัดวางอยู่บนฐานของ ผลประโยชน์อันเป็นเป้าหมายหลักของกลุ่ม

นอกจากนี้แล้วสิ่งที่ปรากฏชัดในการเป็น “กลุ่มการเมืองวังน้ำยม – มัชฌิมา - สามมิตร” อีกประการคือ ในการกำหนดแนวทางและการดำเนินงาน การเมืองของกลุ่มมิได้เป็นการดำเนินการโดยอิสระทั้งในระดับแกนนำกลุ่มของ นายสมศักดิ์ เทพสุทิน นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ และนายอนุชา นาคาศัย หากแต่

แนวทางการเมืองของกลุ่มเป็นผลจากปัจจัยด้านกลุ่มผู้สนับสนุนอย่างน้อย 3 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) ฐานเสียงในการเมืองเชิงพื้นที่เลือกตั้ง (2) กลุ่มกตัตัน อันได้แก่ กลุ่มเกษตรกรและเครือข่ายกลุ่มต่างๆ (3) กลุ่มทุนเอกชนหรือกลุ่มธุรกิจ ซึ่งในกลุ่มนี้จะเกี่ยวข้องกับธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง ทั้งในกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับนักการเมืองท้องถิ่น กลุ่มธุรกิจท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจในพื้นที่จังหวัด นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วย กลุ่มธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง กลุ่มธุรกิจสัมปทาน กลุ่มธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมระดับประเทศ และ (4) กลุ่มข้าราชการทั้งระดับสูง และระดับกลาง โดยกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มเครือข่ายในฐานะกลไกรัฐซึ่งมีความเชี่ยวชาญและมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบในส่วนราชการต่างๆ ในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวทางการทำงานอันเป็นเป้าหมายของกลุ่มวังน้ำยม – มัชฌิมา - สามมิตร ทั้งเป้าหมายต่อการพัฒนาพื้นที่เขตเลือกตั้งของสมาชิกกลุ่มในการรักษาและสร้างคะแนนเสียงซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในการเข้าสู่อำนาจและตำแหน่งทางการเมือง เมื่อพิจารณาจากที่อธิบายพฤติกรรมและแนวทางการดำเนินงานการเมืองของกลุ่มมัชฌิมา – สามมิตรดังกล่าวข้างต้น จึงชี้ให้เห็นว่าพวกเขาเป็นกลุ่มการเมืองที่ประสบความสำเร็จในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเฉพาะหากประเมินจากการอยู่ในกลุ่มอำนาจทางการเมืองด้วยการเป็นฝ่ายรัฐบาลมายาวนานโดยเฉพาะบทบาททางการเมืองในรัฐบาลของนายสมศักดิ์ เทพสุทิน นับจากการได้รับเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน

ประเด็นที่สาม: ภาพลักษณ์ทางการเมืองของกลุ่มมัชฌิมาในความเป็นกลุ่มสามมิตร “ เป็นชื่อและสัญลักษณ์ในฐานะเครือข่ายทางการเมืองที่ได้รับการปรับแต่งขึ้นใหม่แทน “กลุ่มวังน้ำยม” และ “กลุ่มมัชฌิมา” กล่าวได้ว่าเป็นทั้งความพยายามในการสร้างภาพลักษณ์ทางการเมือง (ใหม่) และความต้องการก่อสร้างอำนาจทางการเมืองของกลุ่มขึ้นมาใหม่อีกครั้ง หลังการสิ้นสุดบทบาททางการเมืองนับจากพรรคมัชฌิมาประชาธิปไตยถูกคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมืองในปี 2551 ความสำเร็จทางการเมืองในการเลือกตั้งเดือน

มีนาคม 2562 แสดงให้เห็นความสำคัญในทางการเมืองไทยอย่างไม่อาจปฏิเสธ ทั้งการสนับสนุนกลุ่มทหารหรือกองทัพหลังการทำรัฐประหารยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือ คสช. ภายใต้การนำของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้นจากรัฐบาลรักษาการของ นายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล 22 พฤษภาคม 2557 หลังการสิ้นสุดการทำหน้าที่นายกรัฐมนตรีของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร 7 พฤษภาคม 2557

การแสดงบทบาทและท่าทีทางการเมืองในการสนับสนุนกลุ่มทหารหรืออดีตทหารระดับสูงในกองทัพที่เข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองนับจากการทำรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลพลเรือนดังกล่าว ซึ่งให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะในการกำหนดยุทธศาสตร์และวิถีทางการเมืองของกลุ่มฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิจารณาจากบทบาททางการเมืองผู้นำกลุ่มอย่างนายสมศักดิ์ เทพสุทิน และนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ซึ่งเดิมที่นั่นการเกิดขึ้นของกลุ่มมีลักษณะที่เป็นไปในฝ่ายก้าวหน้า ที่แม้โดยแนวทางหรือปฏิบัติการทางการเมืองจะไม่ปรากฏชัดหรือไม่อาจยืนยันก็ตาม หากแต่การเข้าไปอยู่ภายใต้พรรคไทยรักไทยหรือเป็นส่วนหนึ่งของพรรคฯ ก็ย่อมแสดงให้เห็นถึงจุดยืนบางประการที่มีได้เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดในฝ่ายอนุรักษ์นิยมสุดขั้วหรือฝ่ายหัวเก่าแบบดั้งเดิมแต่อย่างใด (ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2544) โดยเฉพาะบทบาททางการเมืองซึ่งหนึ่งในสองผู้นำอย่างนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ มีบทบาทสำคัญในฐานะเลขาธิการพรรคไทยรักไทยตลอดจนได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545-2 สิงหาคม พ.ศ. 2548 และตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี 2 สิงหาคม พ.ศ. 2548 - 19 กันยายน พ.ศ. 2549 (ราชกิจจานุเบกษา, 2548) เป็นผลจากเมื่อพิจารณาจากนโยบายและการบริหารพรรคไทยรักไทยซึ่งนายสุริยะฯ มีบทบาทสำคัญในตำแหน่งดังกล่าวนั้น พรรคไทยรักไทยนับได้ว่าเป็นพรรคที่มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองทั้งในระดับการกำหนดนโยบายและการบริหารพรรคมีความก้าวหน้าหรืออย่างน้อยที่สุดแตกต่างจากระบบการบริหาร

พรรคการเมืองของไทยที่มีอยู่ในขณะนั้นหรือมีอยู่ก่อนหน้านั้น หรือแม้กระทั่งในบรรดาพรรคการเมืองที่แข่งขันและต่อสู้ทางการเมืองในสนามการเลือกตั้ง

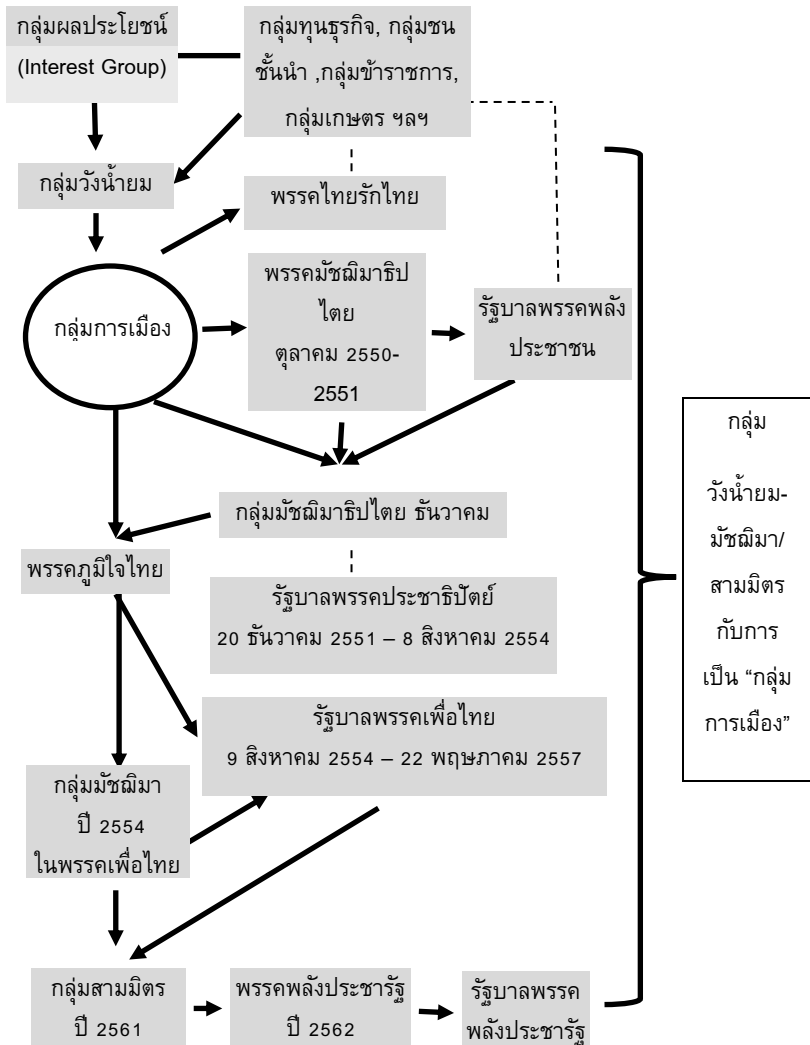
ทั้งนี้หากพิจารณาถึงภาพลักษณ์ทางการเมืองที่มีต่อแกนนำกลุ่มอย่าง นายสมศักดิ์ เทพสุทินภายใต้พรรคกิจสังคมนั้นก็มีแนวโน้มเชิงอนุรักษ์นิยมมากกว่าการเป็นผู้มีบุคลิก ค่านิยมและความเชื่อมากกว่าเป็นแนวก้าวหน้าเฉกเช่นที่เป็นแนวทางรวมถึงอุดมการณ์ของพรรคไทยรักไทยเมื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพรรคก่อนการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 แม้ว่าแนวทางการเมืองภายใต้พรรคกิจสังคมจะดำเนินนโยบายที่ก้าวหน้าและทันสมัยในช่วงเวลาดังกล่าวก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายพัฒนาชนบทและโครงการสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากอย่าง “โครงการเงินผัน” ของรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรค และสืบเนื่องถึงยุคของหัวหน้าพรรคของนักการเมืองรุ่นต่อมาอย่างนายมนตรี พงษ์พานิช และนายสุวิทย์ คุณกิติ ซึ่งได้รับการกล่าวถึงการเป็นนักการเมืองรุ่นใหม่ที่มีอนาคตเป็นอย่างมากก็ตาม ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากนายสมศักดิ์ เทพสุทินมีบุคลิกภาพเป็น “นักการเมืองที่พูดน้อย” หรือไม่ค่อยปรากฏข่าวการให้สัมภาษณ์ที่ยืดยาวต่อสื่อมวลชน หากจะพูดหรือให้ข่าวก็เป็นเพียงประโยคสั้นๆ ไม่กี่ประโยค จึงได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นนักการเมืองที่สื่อสารต่อสาธารณะไม่โดดเด่น ทำให้ไม่มีประเด็นน่าสนใจในการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน ซึ่งดูเหมือนจะเป็นข้อด้อยหรือจุดอ่อนแต่ในทางตรงกันข้ามก็กลายเป็นจุดแข็งเพราะไม่เป็นที่ต้องถูกจับตามองจากสื่อและสังคมมากนัก ทำให้ภาพลักษณ์ทางการเมืองมีแนวโน้มในเชิงบวกมากกว่าด้านลบ แต่หากจะมีบ้างก็มักถูกมองว่าเป็นกลุ่มการเมืองที่มีแนวทางอยู่กับฝ่ายที่ชนะและมีอำนาจทางการเมืองโดยเฉพาะการอยู่ในฝ่ายรัฐบาลมากกว่า นั่นคือ เป็นกลุ่มการเมืองที่มีภาพลักษณ์แบบอำนาจนิยมมากกว่ากลุ่มการเมืองฝ่ายก้าวหน้า

ประการที่สี่: การยกระดับของกลุ่ม: จากกลุ่มผลประโยชน์ไปสู่การเป็นกลุ่มฝักฝ่ายทางการเมือง

ประเด็นดังกล่าวนี้พิจารณาจากจุดเริ่มต้นของกลุ่มวังน้ำยมสู่การเป็นกลุ่มมัชฌิมาและกลุ่มสามมิตรย่อมปรากฏชัดให้เห็นการเป็นลักษณะของกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองซึ่งสมาชิกของกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองจะมีความผูกผันกับผู้นำโดยผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะสั้น นอกจากนี้ (2) ด้านโครงสร้างและลักษณะผู้นำมีลักษณะเป็นคนท้องถิ่น (นักการเมืองถิ่นจังหวัด) ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีอิทธิพล และมาจากกลุ่มวัฒนธรรม และชนชั้นที่คล้ายกัน รวมถึง (3) กระบวนการเลือกสรรผู้ติดตามมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัว ได้แก่ ความเป็นเพื่อน ญาติ และการให้ความช่วยเหลือหรือการพึ่งพาทางเศรษฐกิจในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ

การพัฒนาของกลุ่มวังน้ำยม - กลุ่มมัชฌิมา - กลุ่มสามมิตร จากการเป็นกลุ่มการเมืองและพัฒนาเป็นพรรคการเมือง (ในบางช่วงเวลา) นั้นเริ่มจากการเป็นกลุ่มวังน้ำยมในช่วงแรกและต่อมามีการรวมตัวและจัดตั้งเป็นพรรคมัชฌิมาธิปไตย ซึ่งมีความพยายามในการสร้างพรรคการเมืองภายใต้ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง แต่ในท้ายที่สุดความพยายามดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยวางอยู่ฐานการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเครือข่ายทางสังคม และกลุ่มต่างๆ ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งให้เห็นการมีพัฒนาการทางการเมืองและการเป็นสถาบันทางการเมืองในระดับต่ำ จนกระทั่งต่อมาถูกคำวินิจฉัยให้ต้องยุบพรรค ซึ่งเห็นว่ากลุ่มวังน้ำยม - กลุ่มมัชฌิมา - กลุ่มสามมิตรนั้นมีลักษณะและรูปแบบเป็นกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองมากกว่าการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการรวมกลุ่มที่มีลักษณะเป็นกลุ่มย่อยในพรรคการเมือง

สำหรับพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงสู่การจัดตั้งเป็นกลุ่มการเมือง และพรรคการเมืองของกลุ่มวังน้ำยมและมัชฌิมา สรุปรตามแผนภาพ 4

แผนภาพ 4 การเป็น “กลุ่มการเมืองวังนายม-มชฌิมาริ-สามมิตร” ระหว่างปี พ.ศ. 2541 - 2562

ที่มา: บทสรุปผู้วิจัย

ข้อค้นพบจากงานวิจัย

ประการแรก การจัดตั้งกลุ่มผู้การมีบทบาทและอิทธิพลของกลุ่มวังน้ำยม - มัชฌิมา - สามมิตรนั้นจะมีมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมือง รวมถึงโครงสร้างของระบบการเมืองภายใต้การออกแบบโดยรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ หากเป็นสถานการณ์ทางการเมืองปกติซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญและการเมือง บทบาท อำนาจรวมถึงอิทธิพลของกลุ่มจะมีน้อยมากหรืออาจไม่ปรากฏชัด ด้วยระบบพรรคการเมืองจะเป็นกลไกสำคัญในการจัดการให้กระบวนการทางการเมืองของพรรคการเมืองดำเนินไปตามข้อตกลงของกลุ่มการเมืองภายในพรรค โครงสร้าง และบทบัญญัติของพรรค ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งได้ออกแบบไว้ กล่าวคือ หากมีวัตถุประสงค์ให้ระบบพรรคการเมืองเข้มแข็งสามารถควบคุมสมาชิกปฏิบัติตามบทบัญญัติของพรรค เช่น ดังที่ปรากฏในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญปี 2540 ซึ่งทำให้เกิดระบบพรรคการเมืองขนาดใหญ่ และมีผลต่อการกำหนดนโยบายที่ต้องเสนอต่อประชาชนในช่วงเวลาการหาเสียงเลือกตั้ง โดยมีประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผลที่เกิดขึ้นคือจะนำไปสู่ระบบพรรคการเมืองเข้มแข็ง กรณีดังกล่าวนี้สะท้อนผ่านปรากฏการณ์ทางการเมืองในการเลือกตั้งปี 2544 และการจัดตั้งรัฐบาลระหว่างปี 2544-2549

ประการที่สอง บทบาทและอิทธิพลของกลุ่มการเมืองจะมีมากขึ้น โดยเฉพาะอำนาจการต่อรองตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาลรวมถึงพรรคการเมืองในช่วงเวลาที่พรรคการเมืองและรัฐบาลอ่อนแอหรือขาดเสถียรภาพ ทั้งนี้เกี่ยวพันโดยตรงกับโครงสร้างทางการเมืองซึ่งเป็นผลจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบการเมืองนำไปสู่ระบบเครือข่ายอุปถัมภ์ทางการเมืองเชื่อมโยงกับกลุ่มทุนธุรกิจภาคเอกชน รวมถึงกลไกราชการ ทั้งนี้ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในช่วงเวลาพิจารณาได้จากการเมืองไทยระหว่างปี 2549-ปัจจุบัน

(สุวิทย์ คุณกิติ, ภิมุข สิมะโรจน์ และชัชชาติ สิทธิพันธุ์, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2565; รายละเอียดบทสรุปตามแผนภาพ 5.)

แผนภาพ 5 บทบาทกลุ่มวังน้ำยม – มัชฌิมา – สามมิตรภายใต้กรอบความเข้มแข็งและเสถียรภาพของพรรคการเมืองและรัฐบาล : บทสรุปผู้วิจัย

การอภิปรายผล

พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มวังน้ำยม – มัชฌิมา – สามมิตร พิจารณาได้จากแนวคิดที่ว่าด้วยกลุ่มฝักฝ่ายทางการเมือง ทั้งนี้ Damrong Thandee และ Raymond Scupin (อ้างถึงใน นิโรจน์ ของคงประเสริฐ, 2533, หน้า 8-9) ชี้ว่ากลุ่มฝักฝ่ายการเมืองนั้นมี (1) ลักษณะเป็นกลุ่มที่มีได้ดำเนินการภายใต้อุดมการณ์ (ทางการเมือง) ระหว่างผู้ติดตามกับผู้นำ ประเด็นดังกล่าวนี้เมื่อพิจารณาจากจุดเริ่มต้นของกลุ่มวังน้ำยมสู่การเป็นกลุ่มมัชฌิมาและกลุ่มสามมิตรย่อมปรากฏชัดให้เห็นการเป็นลักษณะของกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองซึ่งสมาชิกของกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองจะมีความผูกพันกับผู้นำโดยผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะสั้น นอกจากนี้ (2) ด้านโครงสร้างและลักษณะผู้นำมีลักษณะเป็นคณทอ่งถิ่น (นักการเมืองถิ่นจังหวัด) ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีอิทธิพล และมาจากกลุ่มวัฒนธรรม และชนชั้นที่คล้ายกัน รวมถึง (3) กระบวนการเลือกสรรผู้ติดตามมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัว ได้แก่ ความเป็นเพื่อน ญาติ และการให้ความช่วยเหลือหรือการพึ่งพาทางเศรษฐกิจในแบบที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งในโดยลักษณะรูปแบบและพฤติกรรมของกลุ่มวังน้ำยม – มัชฌิมา – สามมิตร

กลุ่มยังมีลักษณะเป็นกลุ่มฝักฝ่ายดังที่ Ralph W. Nicholas (อ้างถึงใน นิโรจน์ ของคงประเสริฐ, 2533, หน้า 7-8) ได้อธิบายในส่วนหนึ่งที่ว่า สมาชิกของกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองจะถูกเลือกสรรโดยผู้นำ ในขณะที่สมาชิกของกลุ่มจะอยู่ในกลุ่มและได้รับการยอมรับให้เข้าร่วมโดยผ่านผู้นำเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันกลุ่มวังน้ำยม - มัชฌิมา – สามมิตรยังมีลักษณะเป็นกลุ่มย่อยที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มใหญ่ (การเมือง) ซึ่งมีการแข่งขันกันเองภายในเพื่อไปสู่การกุมอำนาจในกลุ่มใหญ่ รวมถึงลักษณะและพฤติกรรม ซึ่งกลุ่มฝักฝ่ายเป็นกลุ่มที่ถูกตั้งขึ้นในพรรคการเมือง ประกอบด้วยสมาชิกที่เห็นความสำคัญในบทบาทตนเอง เป็นที่ยอมรับของคนอื่น ดังที่ Denis C. Beller และ Frank P. Belloni (1978, p. 10) อธิบายไว้ แต่กระนั้น Richard Rose (อ้างถึงใน นิโรจน์ ของคงประเสริฐ, 2533, หน้า

10) ได้อธิบายถึงความผูกผันของกลุ่มโดยวางอยู่ความผูกมัดด้านอุดมการณ์ บางอย่าง ซึ่งแนวคิดในแง่หนึ่งของ Richard Rose แตกต่างออกไปจาก Damrong Thandee และ Raymond Scupin (อ้างถึงใน นิโรจน์ ขอบคงประเสริฐ, 2533, หน้า 8-9) ทั้งนี้ Richard Rose เน้นว่ากลุ่มฝักฝ่ายการเมืองมีเป้าหมายสำคัญคือ “การได้นำเอานโยบายของตนไปปฏิบัติ” และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิด และพฤติกรรมที่ปรากฏผ่านสื่อสารมวลชนและสื่อต่าง ๆ ของสมศักดิ์ เทพสุทิน และสมาชิกของกลุ่ม สิ่งที่เราเห็นว่าเสนอต่อสาธารณะทั้งแนวคิด เป้าหมายและ แนวทางการเมืองของกลุ่มคือ การมุ่งพัฒนาและส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่โดย เน้นภาคเกษตร การพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน และการเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก

ในขณะที่การพัฒนาของกลุ่มวังน้ำยม - กลุ่มมัชฌิมา - กลุ่มสามมิตร จากการเป็นกลุ่มการเมืองและพัฒนาเป็นพรรคการเมือง (ในบางช่วงเวลา) นั้น กลุ่มวังน้ำยม-มัชฌิมา-สามมิตรจะพัฒนาจากการเป็นกลุ่มวังน้ำยมในช่วงแรก และต่อมา มีการรวมตัวและจัดตั้งเป็นพรรคมัชฌิมาธิปไตย ซึ่งมีความพยายามในการสร้างพรรคการเมืองภายใต้ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง แต่ในท้ายที่สุดความพยายามดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยวางอยู่ฐานการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเครือข่ายทางสังคม และกลุ่มต่างๆ ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งชี้ให้เห็นการมีพัฒนาการทางการเมืองและการเป็นสถาบันทางการเมืองในระดับต่ำ จนกระทั่งต่อมาถูกคำพิพากษาให้ต้องยุบพรรค ซึ่งการเป็นกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองของกลุ่มวังน้ำยม - กลุ่มมัชฌิมา - กลุ่มสามมิตร ดังกล่าว สอดคล้องกับคำอธิบายของ Patrick Köllner และ Matthias Basedau (2005, p. 22)

สำหรับการพิจารณาถึงการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ของกลุ่มวังน้ำยม - มัชฌิมา - สามมิตร เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิดกลุ่มผลประโยชน์ ดังคำอธิบายของ Carolyn M. Warner (2000, pp. 5-6) ที่ว่า กลุ่มผลประโยชน์คือ

กลุ่มกดดันต่อเจ้าหน้าที่หรือสถาบันของรัฐ เพื่อผลประโยชน์อันเป็นเป้าหมายหรือความต้องการของกลุ่มหรือองค์กร มีความต้องการที่จะให้เจ้าหน้าที่ในทางการเมือง ระบบการเมือง หรือระบบย่อยทางการเมืองดำเนินการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรม เป็นการใช้อิทธิพลทางการเมืองในการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสมาชิก แต่กลุ่มผลประโยชน์มิได้มีความพยายามหรือปรารถนาที่จะได้อำนาจมาจากการเลือกตั้ง ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์มองว่ากลุ่มผลประโยชน์คือกลุ่มที่พยายามสร้างสถานะที่ได้เปรียบเพื่อให้เกิดการถ่ายโอนทรัพยากรที่มีการกระจายอย่างไม่เท่าเทียม และกลุ่มผลประโยชน์ ในแง่หนึ่งชี้ให้เห็นว่ากลุ่มผลประโยชน์เป็นกลุ่มกดดันที่แตกต่างจากพรรคการเมือง ด้วยพรรคการเมืองมีเป้าหมายไปสู่การช่วงชิงอำนาจรัฐหรืออำนาจทางการเมืองเพื่อเข้าไปกำหนดการจัดสรรทรัพยากร

คำอธิบายดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นว่ากลุ่มวงษ์น้ำยม – กลุ่มมัชฌิมา – กลุ่มสามมิตรนั้นมีลักษณะและรูปแบบเป็นกลุ่มฝักฝ่ายการเมืองมากกว่าการเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ด้วยเหตุผลที่ว่ากลุ่มวงษ์น้ำยม - มัชฌิมา – สามมิตร เป็นการรวมกลุ่มที่มีลักษณะเป็นกลุ่มย่อยในพรรคการเมืองดังคำอธิบายของ Patrick Köllner & Basedau (2005, p. 22) ซึ่งกลุ่มวงษ์น้ำยม - มัชฌิมา – สามมิตรพัฒนาการบทบาททางการเมืองและพรรคการเมืองเริ่มต้นจากระดับน้อย ในช่วงเวลาที่กลุ่มสังกัดและรัฐบาลมีความเข้มแข็งมากที่สุด ไปจนถึงการมีบทบาททางการเมืองระดับมากในช่วงที่พรรคการเมืองที่กลุ่มสังกัดขาดความเข้มแข็งหรือไม่ มีเสถียรภาพมากนักขณะเป็นพรรคพรรครัฐบาล

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นเพียงการศึกษาข้อมูลจากกลุ่มวงษ์น้ำยมเพียงกลุ่มเดียว หากต้องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์ในพรรคการเมืองให้ลึกซึ้ง จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจกับกลุ่มผลประโยชน์ในพรรคการเมืองกลุ่มอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่การศึกษาวิจัยที่ต่อเนื่องไปควรศึกษาในประเด็นต่างๆ อาทิ ศึกษาถึงกระบวนการตัดสินใจของผู้นำกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เพื่อเป็นการ

สร้างพื้นฐานความเข้าใจให้กับผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองไทยในมุมมองของผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการจัดสรรทรัพยากร

เอกสารอ้างอิง

- กิติมา ลี้มประเสริฐ. (2560). แนวคิดเกี่ยวกับมัชฌิมาปฏิปทาในฐานะเป็นทางออกจากกามสุขัลลิกานุโยคและอัตตกิลมถานุโยค. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(ฉบับพิเศษ), 260-267.
- เดอะแสตนด์สตาร์ดี. (2562). *ยุบ 3 พรรคการเมือง พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมัชฌิมาธิปไตย*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2564, จาก <https://thestandard.co/onthisday02122551/>
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2553). *การปฏิวัติสยาม 2475*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.
- นนทวุฒิ ราชกาวิ. (2549). *มัชฌิมาธิปไตย*. สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2563, จาก <http://wiki.kpi.ac.th>.
- นิโรจน์ ขอบคงประเสริฐ. (2533). *ฝักฝ่ายทางการเมือง: ศึกษากรณีการแบ่งแยกฝักฝ่ายในพรรคประชาธิปัตย์*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- มติชนออนไลน์. (2561). *กลุ่มวังน้ำยม อดีตมหาอำนาจในไทยรักไทย*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2564, จาก https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_924482
- สันติกะโร ภิกขุ. (2549). *จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด*. กรุงเทพมหานคร: ระคังทอง.
- Beller, D. C. & Belloni, F. P. (1978). *Faction politics: Political parties and factionalism in comparative perspective*. Santa Barbara, CA: ABC-Clio.

- Köllner, P. & Basedau, M. (2005). *Factionalism in political parties: An analytical framework for comparative studies*. GiGA Working Paper 12. GiGA German Institute of Global and Area Studies.
- Warner, C. M. (2000). *Confessions of an Interest group: The Catholic church and political parties in Europe*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก

- ชัชชาติ สิทธิพันธุ์, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม พ.ศ. 2554-2557, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 มกราคม 2565.
- ภิมุข สิมะโรจน์, อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทยปี พ.ศ. 2544-2548, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 มกราคม 2565.
- สุวิทย์ คุณกิตติ, อดีตหัวหน้าพรรคกิจสังคม อดีตรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี ในรัฐบาลไทยรักไทย, พรรคเพื่อแผ่นดิน, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 มกราคม 2565.

บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย กับการบริหารจัดการขยะ*

Roles of Thai local administration organization in solid waste management

ชนาภัทท์ ชมภูนิชชภัทท์¹ เกรียงชัย ปิงประวัต²,
ณัฐพงศ์ บุญเหลือ² และนิพนธ์ โชะเฮง²

Chanapat Chompunitchapat, Kraingchai Phuengprawat,

Nattapong Boonlue & Nipon Sohng

Corresponding author: Napaphaporn.c@gmail.com

Received: 10/05/65 Revised: 24/06/65 Accepted: 24/06/65

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยกับการบริหารจัดการขยะใช้การศึกษาเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสาร และการใช้สัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงบุคคลที่เป็นนักบริหารและผู้นำส่วนท้องถิ่น จำนวน 19 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของกลุ่มจังหวัดที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ปี 2561-2562 ได้แก่ ลพบุรี เลย และลำพูน (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการขยะมูลฝอย (3) เปรียบเทียบการดำเนินงานและการสร้างความร่วมมือในการกำจัดขยะมูลฝอยของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไต้หวัน ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วน

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานคุณวุฒิพนธ์ หลักสูตรปริญญาการเมือง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

¹ นักศึกษาปริญญาเอก

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ท้องถิ่น ฝ่ายปกครองอำเภอและจังหวัดที่รับผิดชอบงานการบริหารจัดการขยะ ได้แก่ ท้องถิ่นจังหวัด นายอำเภอ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า (1) การบริหารจัดการขยะของจังหวัดลพบุรี เลยและลำพูน เป็นการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครองและกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ทั้งนี้ความสำเร็จเป็นผลจากการขับเคลื่อนในระดับจังหวัดโดยบทบาทนำของผู้ว่าราชการจังหวัด ด้วยการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ และภาคเอกชนระดับจังหวัด มีหน่วยงานท้องถิ่นจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ ขณะที่ระดับอำเภอเกิดจากการขับเคลื่อนของนายอำเภอบูรณาการการทำงานร่วมกับส่วนราชการอำเภอ ภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชน และผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น (2) การรับรู้ การตระหนักของประชาชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งที่เกี่ยวข้องเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการจัดการขยะ (3) การกำจัดขยะมูลฝอยของประเทศญี่ปุ่นและประเทศไต้หวัน มุ่งเน้นส่งเสริมเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญในความสำเร็จ ได้แก่ การกระตุ้นและสร้างความรับผิดชอบของประชาชน การนำเทคโนโลยีและแพลตฟอร์มสมัยใหม่ รวมถึงพัฒนาแอปพลิเคชันมาช่วยจัดการขยะของเมือง และการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้แก่ประชาชน

คำสำคัญ: บทบาทองค์กร; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น; จังหวัดสะอาด

Abstract

Roles of Thai Local Autonomy and Solid Waste Management. The methodology used in the research was qualitative method. Data collection was from relative documentaries and selected deep interviewed from 19 administrators and local leaders. The research aimed to, Firstly, study management of community solid waste among winners of Community Solid

Waste Prize "Changward Sa-ard" 2561-2562, that were of Lopburi, Loei, and Lamphum. Secondly, study of problems and struggles in solid waste management, and thirdly, deserving of people empower and participation of solid waste management in Thailand, Japan, and Taiwan in comparison. Methodology used in the research was qualitative methods. Data collecting was drowned from documentary papers and interviewed of those executives and administrators of local autonomies whose responsible to administrative areas such as District and Province also Tambol, Village. Findings shown that, Firstly, in provincial level, all rewarded provinces, the management were under the public policy controlled by Ministry of Interior, Department of Provincial Administration, and Department of Local Administration. The whole success laid on hands of Provincial Governors and local administrative officers. In lower level the success was laid on the integration of both administrative officers from central and local included people participation in the areas. Secondly, the important problems and struggle of the management were those communities lagging of understanding on attitude of the projects and lagging of understanding of laws and regulations. Thirdly, Japan and Taiwan managements pay attentions on enhancing attitudes of the communities in term of participation and people empowerment and using of digital platform and application "Taiwan Gabage Service" and also introducing attitude of public mind.

Keywords: Roles of organization; Local Government; Changward Sa-ard.

บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทและความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการจัดการขยะด้วยเป็นหน่วยงานระดับพื้นที่ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนหมู่บ้านมากที่สุด ในขณะที่กฎหมายได้กำหนดให้เป็นหน้าที่และภารกิจที่ต้องดำเนินการ สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยนั้นในการดำเนินการดังกล่าวยังคงไม่อาจกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จมากนัก ทั้งนี้ปฏิเสธไม่ได้ว่านโยบาย กฎหมาย ระเบียบ คำสั่งของรัฐบาล กระทรวง กรมและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินงานตามภารกิจดังกล่าว สำหรับรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาได้กำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ 12 กันยายน 2557 สำหรับแก้ไขและจัดการปัญหาดังกล่าว (กระทรวงพลังงาน, 2557, หน้า 17) โดยข้อมูลขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามปัจจัยจำนวนประชากร การขยายตัวของชุมชนเมือง รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการบริโภค โดยข้อมูลปริมาณขยะทั่วประเทศปี 2559 จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ 5,334 แห่ง มีปริมาณรวม 27.06 ล้านตันหรือราว 74,130 ตันต่อวัน สำหรับกรุงเทพมหานครมีปริมาณขยะราว 4.85 ล้านตัน (BLT, 2562) ในขณะที่การจัดการขยะจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา จำนวน 7,777 แห่ง มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้บริการเก็บขยะชุมชนได้เพียง 4,711 แห่งเท่านั้น ซึ่งในส่วนหลังนี้ให้บริการเก็บขยะได้ราว 21.05 ตัน หรือ 57,663 ตันต่อวัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2560, หน้า 13-14) ในภาพรวมประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ปัญหาขยะล้นเมืองด้วยผลจากพฤติกรรมการบริโภค การขาดความพร้อมในการแก้ไขปัญหาขยะยาว ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน การเพิ่มขึ้นของสารพิษเศษเจอปน สารเคมีอันตรายเจอปนในสัตว์ ผัก อาหารทะเล เนื้อสัตว์ (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักวิชาการ, 2560, หน้า 56 และ ชาวไทยพีบีเอส, 2561) ขณะเดียวกันยังทำให้ประเทศไทยมีขยะทางทะเลมากที่สุดเป็นลำดับ 6 ของโลก (Jambeck et al., 2015, pp.768-771) ในด้านเศรษฐกิจรัฐบาล

ต้องใช้งบประมาณในการจัดการขยะราว 13,000 ล้านบาทต่อปี ไม่รวมถึงค่าใช้จ่ายสำหรับรักษาพยาบาลและสุขภาพของประชาชน การจัดการดินเสื่อมโทรมและน้ำท่วมจากการอุดตันของขยะ (โพสท์ทูเดย์, 2560)

จากสถานการณ์และผลกระทบดังกล่าว รัฐบาลได้ทำการกำหนด ยุทธศาสตร์ชาติ โดยความรับผิดชอบของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาลและนโยบายกระทรวง พร้อมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการระยะ 3 ปี (พ.ศ.2563-2565) ตามกรอบของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) กำหนด มีกรมควบคุมมลพิษ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1-16 และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 76 จังหวัดรับผิดชอบ โดยดำเนินการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศรวมถึงกรุงเทพมหานคร ซึ่งกำหนดแนวทางการบูรณาการความร่วมมือ พร้อมทั้งจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559-2564) ภายใต้หลัก “3Rs” เน้นการลดการเกิดขยะ ณ แหล่งกำเนิด การนำของเสียกลับมาใช้ซ้ำและใช้ประโยชน์ใหม่ และการส่งเสริมการกำจัดขยะมูลฝอยของเสียอันตรายแบบศูนย์รวม ภายใต้วิสัยทัศน์ “จัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายอย่างเป็นระบบและบูรณาการ” และพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาได้ลงนามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดระบบบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2557 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา 24 กันยายน 2557 ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้กำหนดแนวทางการจัดการโดยให้ดำเนินการรวมกลุ่มพื้นที่จัดการขยะมูลฝอย (clusters) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 76 จังหวัด แบ่งเป็น 324 กลุ่ม และแบ่งขนาดเป็น (1) กลุ่มจัดการขยะมูลฝอยขนาดใหญ่ (L) 10 กลุ่ม (2) กลุ่มจัดการขยะมูลฝอยขนาดกลาง (M) 11 กลุ่ม และ (3) กลุ่มจัดการขยะมูลฝอยขนาดกลาง (S) 303 กลุ่ม เพื่อสร้างความร่วมมือในการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยการลงนามบันทึกข้อตกลง (MOU) ในการบริหารจัดการซึ่งคาดการณ์ว่าจะทำให้เกิดความสำเร็จต่อไป

ทั้งนี้ในการศึกษานี้ต้องการทราบถึงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับส่วนราชการภูมิภาค ที่มีความสำคัญทั้งในด้านนโยบาย การกำกับดูแลและการมีบทบาทนำ รวมถึงบทบาทขององค์กรภาคธุรกิจและภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะ

วัตถุประสงค์การวิจัย

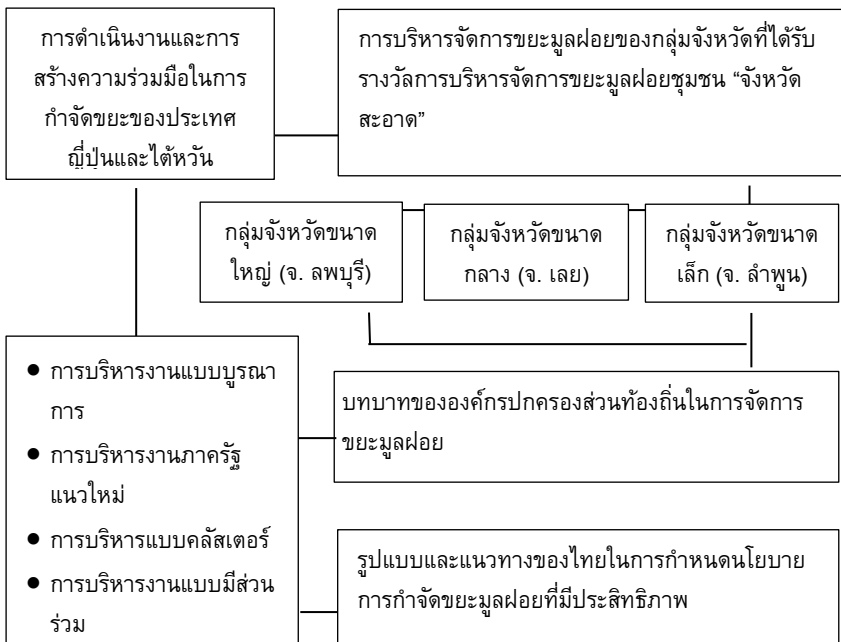
1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของกลุ่มจังหวัดที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ระดับประเทศ แบ่งกลุ่มขนาดจังหวัดออกเป็นกลุ่มจังหวัดขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ประกอบด้วย จังหวัดลพบุรี จังหวัดเลย และจังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการขยะมูลฝอย
3. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานและการสร้างความร่วมมือในการกำจัดขยะมูลฝอยของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไต้หวัน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ประกอบด้วย (1) ข้อมูลเอกสาร (documentary data) ได้แก่ รายงานผลการดำเนินงานจัดการขยะของจังหวัด เอกสารการรายการประชุม เอกสารผลการปฏิบัติงานประจำปี นโยบายด้านการจัดการขยะของรัฐบาล กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น และ (2) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ใช้การเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากบทบาทเกี่ยวข้อง และการสำรวจพื้นที่ โดยผู้ให้ข้อมูลรวม จำนวน 19 คน ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด 1 คน รองผู้ว่าราชการจังหวัด และอดีตรองผู้ว่าราชการจังหวัด 3 คน นายอำเภอและอดีตนายอำเภอ 3 คน ผู้บริหารและอดีตผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 คน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน 4 คน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 คน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษารูปแบบ แนวทางและกระบวนการบริหารจัดการขยะมูลฝอย นั้นเกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ บทบาท หน้าที่และภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมและการบูรณาการความร่วมมือองค์กรภาครัฐ เอกชนและประชาชน การสร้างเครือข่ายในการจัดการขยะ (มูลนิธิพลังที่ยั่งยืน, 2555) การบริหารจัดการแบบคลัสเตอร์ (Porter, 1990 และ United Nations Industrial Development Organization, 2001) การบริหารจัดการภาครัฐสมัยใหม่ (Osborn, 2010 และ Kennett, 2010 และ Loffler, 2005) บทบาทและวิสัยทัศน์ผู้บริหาร การรับรู้และการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาสู่กรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้

แผนภาพ 1. กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงความแตกต่างในการดำเนินงานและการสร้างความร่วมมือในการกำจัดขยะมูลฝอยของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไต้หวัน
2. ทราบถึงแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของกลุ่มจังหวัดที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ระดับประเทศ ตามการแบ่งกลุ่มขนาดจังหวัด คือ กลุ่มจังหวัดขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ประกอบด้วย ลพบุรี เลย และลำพูน เพื่อเป็นตัวแบบในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย
3. ได้แนวทางการบริหารจัดการกำจัดขยะภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาผู้วิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง การบริหารจัดการขยะมูลฝอยของกลุ่มจังหวัดที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ระดับประเทศ แบ่งกลุ่มขนาดจังหวัดออกเป็นกลุ่มจังหวัดขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ประกอบด้วย จังหวัดลพบุรี จังหวัดเลย และจังหวัดลำพูน

ผลการศึกษาพบว่า กรณีจังหวัดลพบุรีได้ดำเนินงานภายใต้กรอบการประเมินและตัวชี้วัด 6 ด้าน คือ (1) การบริหารจัดการ (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (3) การพัฒนาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในสำนักงาน (4) การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในและภายนอกสำนักงาน (5) ห้องน้ำ ห้องสุขาถูกสุขลักษณะ และ (6) การจัดการขยะมูลฝอย และจังหวัดลพบุรี ยังมีการดำเนินการด้านการจัดการมูลฝอยที่โดดเด่น คือ (1) การจัดการขยะมูลฝอยครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการคัดแยกขยะต้นทาง โดยใช้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะในครัวเรือนทุกครัวเรือนอย่างน้อย 4 ประเภท ดังนี้ ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย สำหรับการจัดหาขยะเศษอาหารได้มีการคัดแยก เพื่อนำไปใช้ประโยชน์

โดยการจัดทำปุ๋ย เพื่อนำไปเป็นสารปรับปรุงดินเพื่อใช้ในการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง (2) การบูรณาการความร่วมมือในการจัดการขยะมูลฝอยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปจัดการตามประเภทของขยะมูลฝอยตั้งแต่ขยะมูลฝอยทั่วไป ขยะรีไซเคิล ขยะอันตรายจากชุมชน ขยะพิษ ขยะติดเชื้อ และกากอุตสาหกรรม (3) การดำเนินการภายใต้รูปแบบรวมกลุ่มการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่และการจัดการขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นใหม่และตกค้างสะสมตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี, 2561, 2562 และ 2563)

ในการดำเนินงานเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่ายร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตามดู และร่วมรับประโยชน์อย่างยั่งยืนในการบริหารจัดการขยะในทุกระดับ เน้นย้ำและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทุกระดับ ทั้งในด้านการจัดทำแผน การจัดการขยะ การสื่อสารข้อมูล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนตลอดจนการมีโครงสร้างการทำงานในทุกระดับที่ให้มีภาคประชาชนร่วมเป็นคณะทำงาน และมีบทบาทในการเป็นเจ้าภาพร่วมการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจังหวัดสะอาด Lopburi Model จังหวัดสะอาด ได้แก่ บวร. + ค (บ้าน (ครัวเรือน) + วัด + ราชการ + เครือข่าย) บ้าน ได้แก่ การให้ประชาชนในแต่ละครัวเรือนได้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะต้นทาง/วัด เป็นศูนย์รวมใจของชุมชนและศูนย์รวมทุกกิจกรรม/ราชการ: หุ่นเสริม เป็นเจ้าภาพร่วมกับประชาชน/เครือข่าย ภาคเอกชน หน่วยงานองค์กรสาธารณะประโยชน์ การดำเนินงานเชิงรุกส่งผลให้เกิดรูปธรรมความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะ จึงได้รับรางวัลจากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในระดับประเทศหลายรางวัล (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี, 2561)

กลุ่มจังหวัดขนาดกลาง “จังหวัดเลย” เป็นการดำเนินงานด้วยการผสมผสานงานระหว่าง (1) ระบบ “ราชการส่วนภูมิภาค” (2) ราชการส่วนท้องถิ่น และการสร้างความร่วมมือกับภาค-ประชาสังคม และภาคเอกชน โดยมีระบบราชการในฐานะเป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญ ซึ่งทางจังหวัดได้กำหนดกรอบแนวทางในการดำเนินงาน

การจัดการขยะมูลฝอยภายใต้โรดแมป (road map) การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย 4 ขั้นตอนปฏิบัติ คือ (1) การกำจัดขยะมูลฝอยตกค้างสะสมในสถานการณ์ที่กำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่วิกฤต (ขยะมูลฝอยเก่า) (2) การสร้างรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายที่เหมาะสม (ขยะมูลฝอยใหม่) เน้นการลดและคัดแยกขยะมูลฝอยต้นทาง การจัดการขยะมูลฝอยแบบศูนย์รวมกำจัดโดยใช้เทคโนโลยีแบบผสมผสานด้วยการแปรรูปเป็นพลังงานหรือทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด (3) การวางระเบียบ มาตรการ การบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเสียอันตราย และ (4) การสร้างวินัยของคณผู้จัดการที่ยั่งยืน เน้นการให้ความรู้แก่ประชาชน การบังคับใช้กฎหมาย และดำเนินการยึดแนวทางกระทรวงมหาดไทย (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2562)

จังหวัดเลยได้จัดทำแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอย (Road Map) กำหนดขั้นตอนและกระบวนการดำเนินการ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการ ขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” มีการจัดการประชุมคณะกรรมการจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยจังหวัด เพื่อพิจารณาแผนงาน/โครงการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนในพื้นที่ โดยกำหนด 5 กลยุทธ์ ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 การจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ที่ 2 การจัดการขยะอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ที่ 3 การจัดการขยะมูลฝอยติดเชื้ออย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ที่ 4 การจัดการกากอุตสาหกรรมที่เป็นอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพ และกลยุทธ์ที่ 5 การสนับสนุนการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2562)

สำหรับการดำเนินงานมี “สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดเลย” เป็นกลไกสำคัญ ในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบการบริหารจังหวัดการขยะมูลฝอยของจังหวัด นอกจากนี้จังหวัดเลยได้ทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” กับหน่วยงานราชการ ภาคการศึกษา ภาคศาสนา ภาคเอกชน และภาคประชาชน กำหนดขั้นตอน และกระบวนการดำเนินการ เน้นการจัดการขยะมูลฝอยที่ต้นทาง คือ (1) การคัดแยกขยะส่วนราชการ (2) ระบบ

ธนาคารขยะ/กองทุนขยะ (3) การดูแลถนนสายหลัก สายรองและแหล่งท่องเที่ยว (4) การจัดการขยะทั่วไป (พลาสติกทุกชนิด โฟม กล่องนมฯ) (5) ส่งเสริมการจัดการขยะมูลฝอยต้นทาง หรือ ณ แหล่งกำเนิด (6) การจัดการขยะอันตรายชุมชน และ (7) การจัดการขยะมูลฝอยในสถานศึกษา (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2562)

กลุ่มจังหวัดขนาดเล็ก “จังหวัดลำพูน” เริ่มดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทางพระราชบัญญัติที่ 1 ปี (พ.ศ.2559-2560) และแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ปี 2561 ภายใต้นโยบายรัฐบาล และนโยบายกระทรวงมหาดไทย โดยผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งการให้หน่วยงานรับผิดชอบติดตามผลการดำเนินงานการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัด และได้กำหนดแนวทางการดำเนินการ ประกอบด้วย (1) การขับเคลื่อนตามแผนฯ อย่างจริงจัง (2) การจัดทำแผนแก้ไขปัญหายยะในระยะสั้นในการแก้ไขปัญหาขยะภายในครัวเรือนโดยใช้แนวทางขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบภายในจังหวัด ได้มอบหมายให้สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดแต่งตั้งคณะทำงานลงพื้นที่แนะนำการบริหารจัดการขยะตามหลัก 3Rs (ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่) และขยายผลจากการลงพื้นที่แลกเปลี่ยนและนิเทศการบริหารจัดการขยะให้กับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่ง ครอบคลุม 57 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของจังหวัดภายใต้ “โครงการคัดแยกขยะระยะสั้น” ของจังหวัดลำพูน มีการจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันลดและคัดแยกขยะจากต้นทางระหว่างจังหวัดลำพูนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง โดยคณะทำงานกำหนดแนวทางที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน (2) รณรงค์ให้ประชาชนในชุมชน/หมู่บ้านสมัครเข้าร่วมโครงการและให้มีข้อตกลงร่วมกัน เช่น การมีธรรมนูญหมู่บ้าน เป็นต้น (3) การจัดการขยะอันตรายได้แจ้งให้เทศบาลได้กำหนดจุดรวบรวมและเทศบาลนำส่งไปยังเทศบาลตำบลป่าสัก เพื่อให้เอกชนนำไปกำจัดอย่างถูกวิธีต่อไป และ ขยะติดเชื้อ เช่น สำลี เข็มฉีดยา แพนเป็ดของผู้ป่วยติดเชื้อ เป็นต้น ให้ประสานโรงพยาบาลประจำตำบลหรือโรงพยาบาลประจำ

อำเภอรอบรวมจ้างเอกชนนำไปกำจัดให้ถูกวิธีต่อไป (4) การจัดการขยะประเภทขยะรีไซเคิลและสามารถขายได้ (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดลำพูน, 2562ก และ 2562ข)

ความสำเร็จของจังหวัดลำพูน เกิดขึ้นได้ด้วยการดำเนินนวัตกรรมจัดการขยะ ที่สำคัญได้แก่ (1) โครงการคัดแยกขยะเปียกในครัวเรือน โดยณรงค์ให้ทุกครัวเรือนจัดทำถังขยะเปียกสำหรับทิ้งเศษอาหารในทุกครัวเรือน ส่งผลให้จังหวัดประกาศเป็นจังหวัดปลอดขยะเปียกแห่งแรกของประเทศ เป็นต้นแบบในการจัดการขยะเปียกให้กับจังหวัดอื่น ๆ ต่อไป ขยะเปียกในครัวเรือนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ เช่น ทำปุ๋ยหมัก เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงไส้เดือน ทำน้ำหมักชีวภาพ (2) โครงการลำพูน เมืองสะอาด ปราศจากโฟม (No Foam) โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในจังหวัดทำประกาศปลอดโฟมทุกแห่ง ต่อมาจังหวัดจึงได้ประกาศเป็นจังหวัดปลอดภาชนะโฟมเป็นจังหวัดแรกของประเทศ (3) โครงการ “คนลำพูนร่วมใจ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติก” โดยจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างจังหวัดลำพูนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง หน่วยงานราชการ หมู่บ้าน/ชุมชน ผู้ประกอบการ ร้านค้า และประชาชนในพื้นที่ ได้ร่วมกันรณรงค์ ลดรับ ลดให้ ลดใช้ถุงพลาสติกหิ้ว รวมถึงจัดทำ MOU ระหว่างจังหวัดลำพูนกับห้างสรรพสินค้า เพื่อสนับสนุนให้เกิดการงดให้บริการถุงพลาสติกหิ้วทุกวันวันที่ 4 ของเดือน และได้ขยายความร่วมมือไปยังหน่วยงานอื่นๆ ครอบคลุมทั้งจังหวัด มีการขอความร่วมมือหน่วยงานราชการจังหวัดลำพูนให้งดใช้ถุงพลาสติกหิ้วทุกวันพุธ (Green Day) รวมทั้งงดใช้หลอดพลาสติกภายในหน่วยงาน ซึ่งในปัจจุบันทุกหน่วยงานราชการ และหมู่บ้านชุมชน จะไม่มีการใช้หลอดพลาสติกในการจัดประชุมหรือกิจกรรม ส่งผลให้ได้รับคัดเลือกให้เป็นจังหวัดที่มีการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ระดับกลุ่มจังหวัดขนาดเล็ก รางวัลชนะเลิศต่อเนื่อง 3 ปี ติดต่อกันระหว่างปี 2561-2563 (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดลำพูน, 2562ก และ 2562ข)

วัตถุประสงค์ข้อที่สอง ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการขยะมูลฝอย

สำหรับจังหวัดลพบุรี ปัญหา/อุปสรรค ที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนต้นทาง โดยที่ประชาชนในชุมชนยังขาดจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (2) การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนกลางทาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อจำกัดด้านงบประมาณอุปกรณ์เครื่องมือในการเก็บขนและกำจัด และ (3) การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนปลายทาง แหล่งกำจัดขยะมักตั้งใกล้กับเขตชุมชนและยังมีการดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี, 2561)

ขณะที่จังหวัดเลย พบว่าแม้ว่าทางจังหวัดจะกำหนดแผนงานและกลยุทธ์ในการดำเนินงาน แต่ยังคงพบปัญหา/อุปสรรค ได้แก่ (1) การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนต้นทาง ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะมูลฝอยต้นทาง และหน่วยงานของรัฐไม่ได้ดำเนินการในเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง ประกอบกับประชากรส่วนใหญ่ยังขาดจิตสำนึกและไม่มีวินัยในการทิ้งขยะ มีการทิ้งขยะลงในที่หรือทางสาธารณะ ในขณะที่หน่วยงานที่รับผิดชอบขาดการณรงค์หรือประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักให้กับประชาชนอย่างจริงจังต่อเนื่องในการเรื่องการจัดการขยะต้นทาง เช่น การรณรงค์ 3Rs หรือการคัดแยกขยะเปียกหรือขยะอินทรีย์ เป็นต้น (2) การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนกลางทาง ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นไม่สามารถเก็บขนได้ในวันเดียวทั้งหมด ทำให้เกิดปัญหาขยะตกค้างตามแหล่งชุมชน ขยะมูลฝอยตกค้างเน่าเสีย ส่งกลิ่นเหม็นรบกวนประชาชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งยังขาดรถสำหรับเก็บขนขยะมูลฝอยจากแหล่งชุมชนไปยังที่กำจัดหรือรถเก็บขนขยะมูลฝอยมีสภาพเก่า ชำรุด ไม่สามารถเก็บขนขยะได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมถึงไม่มีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่ต้องเก็บขนไปกำจัดร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ต้องเดินทางไกล และทำให้มีขยะมูลฝอยตกค้าง และ (3) การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนปลายทาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีสถานที่สำหรับกำจัดขยะมูลฝอยเป็นของตนเอง หรือมีแต่

เป็นสถานที่ที่ไม่ได้ขออนุญาต และการกำจัดเป็นแบบเทกองที่ไม่ถูกหลักวิชาการ อีกทั้งการนำขยะมูลฝอยไปทิ้งยังแหล่งกำจัดปลายทางมีปริมาณมาก ทำให้มีสถานที่สำหรับกำจัดขยะมูลฝอยไม่เพียงพอ เพราะประชาชนไม่ได้มีการคัดแยกขยะมาจากต้นทางก่อนขยะมูลฝอยจึงมีจำนวนมาก (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จังหวัดเลย, 2561)

สำหรับจังหวัดลำพูน พบปัญหาและอุปสรรคดังนี้ (1) การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนต้นทาง เกิดขึ้นจากปัจจัยด้านประชากรแฝงที่เข้ามาทำงานในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือประมาณ 70,000 คนและส่วนใหญ่อาศัยในหอพัก ส่งผลกระทบให้ปริมาณขยะในภาพรวมเพิ่มขึ้น และไม่ให้ความร่วมมือมากนัก (2) การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนกลางทาง พบว่า เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดจำนวน 57 แห่ง มีการจัดการขยะมูลฝอยโดยการจ้างเอกชนนำไปกำจัด 26 แห่ง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการเอง 10 แห่ง และประชาชนจัดการกันเองตามหลัก 3Rs 21 แห่ง การกำจัดยังไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ นอกจากนี้พื้นที่ตั้งบางส่วนอยู่ในพื้นที่ป่า (3) การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนปลายทาง เกิดขึ้นจากจังหวัดยังไม่มีสถานที่กำจัดขยะภาพรวมของจังหวัด ซึ่งเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลที่จ้างเอกชนนำไปกำจัด ได้ส่งไปกำจัดนอกพื้นที่ในสถานที่ของเอกชน ณ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ จังหวัดได้กำหนดการรวมกลุ่มพื้นที่ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย (Clusters) ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน เป็น 2 โซน ได้แก่ โซนเหนือ มี อบจ.ลำพูน เป็นเจ้าภาพหลัก แต่ยังไม่ มีพื้นที่ดำเนินการ และโซนใต้ มีเทศบาลตำบลวังดิน เป็นเจ้าภาพ พื้นที่พร้อมแต่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานท้องถิ่นจังหวัด รวมถึงยังไม่มีเอกชนเข้ามาร่วมดำเนินการ และในส่วนของบ่อขยะในพื้นที่ชุมชนเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลที่ให้ประชาชนจัดการกันเองหรือจัดการเองยังไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และตั้งในพื้นที่ป่ายังไม่ได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2561 และ 2562)

วัตถุประสงค์ข้อที่สาม การดำเนินงานและการสร้างความร่วมมือในการ
กำจัดขยะมูลฝอยของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไต้หวัน

การบริหารจัดการขยะของประเทศไทย ดำเนินการตามแผนแม่บทการ
บริหารจัดการขยะมูลฝอยภายใต้เป้าหมายประเทศไทยไร้ขยะตามแนวทางพระราชบัญญัติ
หลักการ 3Rs ประกอบด้วย (1) การส่งเสริมการจัดการขยะที่ต้นทาง คือ การลด
ปริมาณขยะจากแหล่งต้นทาง (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้
ใหม่ (Recycle) โดยเฉพาะ (1) ต้นทาง คือ การลดปริมาณขยะจากครัวเรือน ส่งเสริม
การคัดแยกขยะจากต้นทางเป็นการเพิ่มมูลค่าหรือแปรรูปขยะ ทำให้ปริมาณขยะใน
ภาพรวมลดลง มีผลต่อปริมาณขยะที่จะเข้าสู่ระบบการกำจัดลดลง มีการกำจัดที่ถูก
วิธีเพิ่มมากขึ้น คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรและหน่วยงาน ภาครัฐ
ได้แก่ หน่วยงานราชการระดับจังหวัด อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ
ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ภาคการศึกษา ภาคการศาสนา (2)
การสร้างระบบการเก็บขนขยะ ซึ่งเป็นภารกิจและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพเพื่อนำไปสู่ (3) ปลายทาง คือ การจัดการขยะอย่างถูกต้อง
ตามหลักวิชาการและมีประสิทธิภาพ เช่น การแปรรูปเป็นพลังงานเชื้อเพลิง การแปร
รูปเป็นพลังงานไฟฟ้า การนำไปผ่านกระบวนการเพื่อผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์ต่างๆ ที่
เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในอนาคตต่อไป

ประเทศญี่ปุ่น ประสบความสำเร็จด้านการจัดการขยะอีกในอดีตที่มีปริมาณ
ขยะมาก ได้พัฒนาให้ การจัดการขยะเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ
ใช้ระบบผู้รับเหมาในการจัดเก็บขยะ ในปี ค.ศ. 1955 เศรษฐกิจของเมืองเติบโตแบบ
กระโดด ส่งผลให้ปริมาณขยะของเมืองเพิ่มขึ้นรวดเร็ว การจัดการขยะใช้วิธีฝังกลบ
และกำหนดมาตรการเร่งด่วนในการจัดการขยะแต่ยังไม่ได้ผล โรงงานขยะไม่สามารถ
จัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพ และโรงงานอุตสาหกรรมมีการลักลอบนำขยะที่
เจือปนสารปรอทไปทิ้งในทะเลจนทำให้เกิดโรคมินามาตะ หรือโรคที่เกิดจากสารพิษ

ปรอทปนเปื้อน ทำให้ประชาชนมีอาการผิดปกติทางร่างกาย เป็นสาเหตุให้รัฐบาลประกาศสงครามขยะ (Waste War) ในปี ค.ศ. 1971 โรงงานขยะและโรงงานอุตสาหกรรมเริ่มวางระบบป้องกันมลภาวะอย่างจริงจัง สนับสนุนให้ครัวเรือนโรงงานสถานประกอบการลดปริมาณขยะที่ตนผลิต และจำแนกประเภทขยะเพื่อรีไซเคิลสรุปได้ดังนี้

1. การปลูกฝังจิตสำนึก (Social Awareness) (1.1) ประชาชนตั้งแต่เด็กเริ่มจากครอบครัว โดยเชื่อว่าเป็นรากฐานสำคัญ (1.2) โรงเรียน สอนเรื่องขยะทั้งทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่เรื่องสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นหนึ่งในวิชาสังคมศึกษาตั้งแต่ระดับประถมต่อเนื่องในหลายปี มุ่งเป้าหมายการรวมกลุ่ม การทำงานเป็นทีม การแบ่งหน้าที่ชัดเจน ใช้ประโยชน์จากข้อบังคับของกลุ่มในการปฏิบัติ (1.3) ชุมชน มีกลุ่มอาสาสมัครภายในชุมชน มีจุดหมายพัฒนาชุมชนของ มีกิจกรรมด้านการจัดการขยะให้เด็กภายในชุมชนมีส่วนร่วมและเข้าใจรูปแบบการคัดแยกและจัดการขยะของชุมชน

2. การคัดแยกขยะ (Waste Separation) เน้นหลัก 3Rs ประชาชนแยกขยะเป็น 4 ประเภท ได้แก่ (2.1) ขยะเผาได้ (ให้ใส่ในถุงขยะที่กำหนด 2 ครั้งต่อสัปดาห์ เช่น ภาชนะพลาสติกถ้วย หลอด ขวด วัสดุทำความเย็น แผ่นร้อน สารดูดความชื้น กระเป๋าน้ำ รองเท้า ผ้าอ้อมกระดาษ แผ่นรองสำหรับสัตว์เลี้ยงนำส่วนที่สกปรกออก รวมถึงตุ๊กตา ยัดนุ่น กิ่งไม้ เศษหญ้า ดอกไม้ เขย่าเศษสกปรกออกและทิ้งในถุงขยะจำกัดเพียง 2 ถุงต่อการเก็บแต่ละครั้ง ขยะสดหรือเปียกต้องเทน้ำออกให้หมด เป็นต้น (2.2) ขยะเผาไม่ได้ ให้ใส่ในถุงขยะที่มีข้อความระบุในถุงชัดเจนว่าขยะเผาไม่ได้ 1 ครั้งต่อเดือน เช่น ไม้แขวนเสื้อพลาสติกของเล่นพลาสติก ของใช้ที่ทำมาจากยางหรือเครื่องหนัง เป็นต้น (2.3) ขยะขนาดใหญ่ กำหนดวันทิ้งโดยเฉพาะและต้องเสียค่าธรรมเนียมในการทิ้งให้กับราชการในการรับไปจัดการ หรือสามารถส่งไปยังศูนย์จัดการขยะได้ด้วยตนเองโดยตรง เช่น เครื่องเรือน จักรยาน เครื่องนอน เป็นต้น (2.4) ขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ (Resources) เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าขนาดเล็ก กระดาษชนิดต่าง ๆ กระจกเครื่องดีมอะลูมิเนียมที่บีบได้ เป็นต้น ซึ่งไม่ต้องทิ้ง

รวมกัน โดยในแต่ละเมืองมีมาตรการการคัดแยกขยะ ตาราง คู่มือ รวมไปถึงสถานที่ทิ้งขยะและป้ายสัญลักษณ์รายละเอียดในการทิ้งขยะให้ถูกต้องแตกต่างกันออกไป ภายใต้กฎหมาย Waste Management and Public Cleansing ACT (ACT No. 137 of 1970) กำหนดเป็นหน้าที่ของประชาชนในการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง มีท้องถิ่นดำเนินการจัดการของเสีย รวมถึงบทลงโทษไว้ชัดเจน

3. การรวบรวมและขนย้าย ทุกเมืองมีระบบบริหารจัดการที่ดี ตัวอย่างเช่น เมืองโตเกียวมีรถขยะประมาณ 1,500 คัน หมุนเวียนเก็บขยะทั่วเมืองโตเกียวตามเส้นทางที่กำหนดไว้โดยไม่ให้กระทบการจราจร รวมถึง การบริการเก็บขยะตามบ้านเรือนผู้สูงอายุและผู้พิการที่ไม่สามารถออกมาทิ้งขยะข้างนอกได้ ภายในรถขยะส่วนใหญ่มีเครื่องมืออัตโนมัติขนาดเล็ก เพื่อช่วยในการลดขนาดขยะก่อนถึงโรงงาน

4. การแยกขยะที่โรงงานและการกำจัด (Collection and Disposal) หลังจากรวบรวมขยะจากสถานที่ทิ้งขยะและคัดแยกแล้ว รถขนย้ายขยะจะนำขยะแต่ละประเภทเข้าสู่โรงงานเฉพาะ ได้แก่ ขยะที่เผาได้จะนำไปยังโรงเผาขยะที่มีเตาเผาความร้อนถึง 800-1,300 องศาเซลเซียส ตลอด 24 ชั่วโมงขยะที่เผาไม่ได้นำไปยังโรงงานเผาขยะเฉพาะ ขยะขนาดใหญ่จะถูกนำไปยังโรงบดขนาดใหญ่เพื่อให้ขยะมีขนาดเล็ก ง่ายต่อการนำไปเผาเพื่อลดปริมาณขยะอีกครั้ง และขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่จะนำไปแปรรูปซ่อมแซมเพื่อใช้ประโยชน์ได้อีกครั้ง ความร้อนที่ได้จากการเผาขยะจะไปแปลงเป็นพลังงานไฟฟ้าเพื่อใช้ในสาธารณะประโยชน์ รวมทั้งการขายให้กับเอกชนอีกด้วย ถ้าที่ได้จากการเผาไหม้จะถูกนำไปทำเป็นคอนกรีตหรืออิฐบล็อกเพื่อใช้ในการก่อสร้างและขยะที่ถูกบดย่อยละเอียดผ่านกระบวนการกำจัดสารพิษแล้วจะนำไปถมทะเลเพื่อสร้างพื้นที่ใหม่

กรณีประเทศไต้หวัน เคยได้รับขนานนามว่าเป็นเกาะแห่งขยะ (Garbage Island) แต่ปัจจุบันเป็นประเทศที่ได้รับการยอมรับเรื่องระบบการจัดการ (System Development) ระดับโลก โดยผลความสำเร็จจากความร่วมมือของประชาชนและ

องค์กรต่างๆ การพัฒนาระบบ ประกอบด้วย (Rossi, 2018 และ สุจิตรา วาสนาดำรงดี, 2563)

1. การคัดแยกขยะด้วยตนเอง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1.1) ขยะทั่วไป ที่ไม่สามารถรีไซเคิลได้ นำไปกำจัดโดยการเผา (1.2) ขยะรีไซเคิล แบ่งมากกว่า 10 ประเภท เช่น กระดาษ กระจก ถ่าน ถุงพลาสติก กล่องอาหาร ขวดยา โฟม เป็นต้น และ (1.3) ขยะเศษอาหารเช่น เศษอาหารและของสด ขณะที่ขยะที่มี ขนาดใหญ่ เช่น ตู้เสื้อผ้า เฟอร์นิเจอร์ ฯลฯ ประชาชนต้องโทรแจ้งรถขยะพิเศษให้มาเก็บที่บ้าน เพื่อให้หน่วยงานท้องถิ่นนำไปตัดแปลง ซ่อม หรือขายต่อราคาถูก รวมถึงการบริจาคให้มูลนิธิหรือโรงเรียน ขณะที่ถุงบรรจุขยะประชาชนต้องซื้อถุงขยะที่มีบาร์โค้ดของรัฐเท่านั้นไม่สามารถใช้ถุงอื่นแทนได้เด็ดขาด

2. การใช้มาตรการให้ประชาชนนำขยะมาทิ้งที่รถขนขยะด้วยตนเอง จากเดิมมีการทิ้งลงถังขยะและหน่วยงานท้องถิ่นที่รับผิดชอบจะนำไปกำจัดต่อไปได้ เปลี่ยนรูปแบบผ่านการทำงานของรถขยะ โดยใช้เพลง Maiden's Player หรือเพลง Fur Elise เป็นสัญญาณเตือนให้ประชาชนได้รับรู้ว่ารถขยะมาถึงแล้วตลอด 4,000 จุด มีตารางกำหนดเส้นทาง วัน เวลา เช่น บริเวณที่พักอาศัย โรงเรียน และมหาวิทยาลัย จะวิ่งช่วงเช้าและช่วงเย็น สถานที่ท่องเที่ยวหรือการค้าจะวิ่งช่วงกลางวันและช่วงจำนวนรอบที่ชัดเจน คือ (1) ขยะทั่วไป เป็นรถขยะสีเหลืองวิ่งเก็บ 6 วันต่อสัปดาห์ (2) ขยะรีไซเคิล เป็นรถขยะสีขาววิ่งเก็บ 2 วันต่อสัปดาห์ และ (3) ขยะเศษอาหารแยกเป็น 2 ถังทำยรถขยะสีเหลืองไว้ใส่เศษอาหาร นำไปทำเป็นอาหารสัตว์ และใส่ของสดเพื่อทำหมักเป็นปุ๋ยใช้ในการเกษตร

3. การนำเทคโนโลยีและแพลตฟอร์มสมัยใหม่ (Digital Platform) เข้ามาร่วมพัฒนา รัฐบาลไต้หวันที่ได้นำดิจิทัลแพลตฟอร์มมาเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยจัดการขยะของเมือง โดยได้ร่วมมือกับสำนักงานปกป้องสิ่งแวดล้อม (Department of Environmental Protection) สร้างและพัฒนาแอปพลิเคชัน Taiwan Garbage Service เพื่อให้ประชาชนสามารถติดตามตำแหน่งรถขยะที่ใกล้ที่สุดในขณะนั้นได้ ขณะเดียวกันรัฐบาลไต้หวันยังยึดหยุ่นให้ประชาชนที่พลาดหรือไม่ทันรถเก็บขยะ

โดยการติดตั้งเครื่องรีไซเคิล ชื่อ iTrash Booths รองรับขยะได้มากถึง 200 กิโลกรัม บริการตลอด 24 ชั่วโมง โดยผู้ที่นำขยะมาทิ้งที่ตู้นี้จะต้องจ่ายค่าปรับ แต่หากนำขยะมารีไซเคิลจะสามารถเปลี่ยนเป็นเงินได้ผ่านบัตร Smartcard นวัตกรรมทั้งสองอย่างตอบโจทย์วิถีชีวิตผู้คนในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

4. การสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้แก่ประชาชน (Public Mind) โดยการให้ผู้ทิ้งแบกรับค่าใช้จ่ายตามปริมาณขยะที่ตนทิ้ง ถ้ามีขยะมากก็จ่ายมาก ขยะน้อยก็จ่ายน้อย

ข้อค้นพบ บทสรุปและการอภิปรายผล

การบริหารจัดการขยะมูลฝอยจังหวัดลพบุรี จังหวัดเลย และจังหวัดลำพูน มีรูปแบบการบริหารจัดการในรูปแบบการบริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) เป็นหน่วยงานหลักในการนำพัฒนาและผลักดันการปฏิบัติในระบบราชการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.), ออนไลน์) ทั้งนี้เพื่อให้สามารถอธิบายแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดที่ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบข้างต้นได้ครอบคลุมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงใช้กรอบแนวคิดในการอธิบายประกอบด้วย (1) แนวคิดการบริหารจัดการแบบบูรณาการ และ (2) แนวคิดการบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย (Governing by Network) หรือ “ผสมผสานความร่วมมือ” (Joined-up Government) ของสตีเฟน โกลด์ส密斯 และ เอกเกอร์ส ดี. วิลเลียม (2552) มีเนื้อหา ดังนี้

องค์ประกอบที่ (1) การบริหารจังหวัด เป็นองค์ประกอบหลัก ด้วยบทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัด โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ซึ่งนำไปสู่การกำหนดพันธกิจจังหวัด รวมถึงการกำหนดระดับนโยบายเป็น “วาระ” จังหวัด ในองค์ประกอบด้านนี้เป็นโครงสร้างภายใต้ระบบการบริหารราชการส่วนภูมิภาคซึ่งมาจากหลักการแบ่งแยก

อำนาจ ทำให้ภายในจังหวัดมีหน่วยงานต่างๆ ที่มาจากกระทรวง กรม และสำนักงาน จากส่วนกลางจำนวนมาก และกระจายลงไปสู่พื้นที่อำเภออีกด้วย ทั้งนี้การบริหาร จัดการขยะมูลฝอยซึ่งโดยภารกิจนั้นอยู่ในความรับผิดชอบอันเป็นภารกิจหลักของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ของจังหวัด เมื่อเป็นดังนั้นจึงอยู่ในความ รับผิดชอบของ “สำนักงานท้องถิ่นจังหวัด” หน่วยงานของกรมส่งเสริมการปกครอง ส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนราชการระดับกรม สังกัดกระทรวงมหาดไทย หากแต่ภารกิจ “การบริหารจัดการขยะมูลฝอยจังหวัด” ในทางปฏิบัติองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้อำนาจกำกับ ดูแล ติดตาม ประเมินผลของ “สำนักงานท้องถิ่นจังหวัด” มิได้ เป็นไปได้โดยง่าย เพราะมีความซับซ้อนอันเกิดจากปัจจัยต่างๆ อาทิ งบประมาณ บุคลากร เครื่องมือ และโดยเฉพาะความร่วมมือของหน่วยงานและบุคลากรภาครัฐ และประชาชน ในการสร้างความเข้าใจ การตระหนักรู้ และร่วมปฏิบัติ เป็นต้น ปัจจัย อันเป็นองค์ประกอบดังกล่าว สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดจึงจำเป็นต้องได้รับการ สนับสนุนและขับเคลื่อนโดยเฉพาะ “ผู้ว่าราชการจังหวัด” ในฐานะหัวหน้าส่วน ราชการจังหวัด และเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารราชการของ จังหวัดภายใต้นโยบายของกระทรวงมหาดไทยและโดยเฉพาะรัฐบาล

ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงมีสถานะเป็น “ผู้นำจัดการขยะมูลฝอยจังหวัด” ซึ่งการ เป็นผู้นำการปกครองจังหวัดมิได้ไปไปในลักษณะการใช้อำนาจปกครองทางกฎหมาย และผู้กำหนดนโยบายจังหวัด หากแต่มีลักษณะเป็น “ผู้นำสร้างความร่วมมือและการ ประสานงานร่วมกับส่วนราชการต่าง ๆ ของจังหวัด” กล่าวแก่นี้ถือเป็นรูปแบบการ บริหารงานแบบบูรณาการ และการบริหารงานแบบเครือข่ายภาครัฐ (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.), ออนไลน์ และสติเฟิน โกลด์สมิท และ เอกเกอร์ส ดี. วิลเลียม, 2552) ในมิตินี้ดังกล่าว วิสัยทัศน์ของผู้ว่าราชการจังหวัดด้าน การบริหารจัดการขยะมูลฝอยจึงนำไปสู่การกำหนด “วาระจังหวัด” และหากเป็นผู้นำ การขับเคลื่อน ทั้งนการรณรงค์เพื่อสร้างการตระหนักรู้ สร้างความเข้าใจ ย่อมนำสู่ ภาพลักษณ์ที่ดีต่อความสำคัญในความร่วมมือของหน่วยงานรัฐ และมีผลโดยตรงต่อ

หน่วยงานปกครองพื้นที่ระดับอำเภอในการขับเคลื่อนภารกิจ การกำหนดนโยบาย อำเภอ การสร้างความร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการอำเภอ ผู้นำท้องถิ่นระดับหมู่บ้าน ตำบล ภาคธุรกิจ เครือข่ายประชาสังคม และประชาชน

องค์ประกอบที่ (2) การขับเคลื่อนหน่วยงานระดับจังหวัด เป็น “การมีส่วนร่วม” แบบบูรณาการของส่วนราชการและทำให้เกิดการสร้างภาพลักษณ์จังหวัดต่อความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยภายใต้นโยบายของรัฐบาล และหน่วยงานที่รับผิดชอบ ทั้งนี้หน่วยงานราชการภายในจังหวัดถือเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการมีส่วนร่วมซึ่งในลักษณะการบูรณาการโดยฝ่ายปกครองจังหวัด ซึ่งมีเจ้าภาพในภารกิจหลักคือสำนักงานปกครองท้องถิ่นจังหวัด การมีส่วนร่วมดังกล่าวของหน่วยงานจะนำไปสู่การสร้างเอกภาพในการขับเคลื่อนและเป็นภาพลักษณ์ที่ดีให้เห็นความเข้มแข็งระดับจังหวัด ความเข้มแข็งดังกล่าวต้องดำเนินไปภายใต้ “ความมุ่งมั่นตั้งใจร่วมของบุคลากรในแต่ละหน่วยงาน” ทั้งนี้หากหน่วยงานราชการภายในจังหวัดมิได้ให้ความมืออย่างเต็มที่ภาพลักษณ์ที่ปรากฏต่อประชาชน รวมถึงหน่วยงานภายนอกอื่น ย่อมนำมาสู่การขาดความน่าเชื่อถือ และกลายเป็นความเชื่อที่ว่า “เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้” ที่จะทำให้จังหวัดของตนเป็น “จังหวัดสะอาด” ซึ่งในการบูรณาการร่วมที่ปรากฏใน 3 จังหวัดรางวัลจังหวัดสะอาดแสดงให้เห็นว่าจังหวัดสะอาดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จริงหากหน่วยงานราชการของจังหวัดให้ความร่วมมือและร่วมดำเนินการอย่างเข้มแข็ง ทั้งสององค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับคำอธิบายของผู้บริหารท้องถิ่นและอดีตผู้บริหารท้องถิ่น รวมถึงกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชน ดังนี้ “ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้นำสำคัญของในฐานะฝ่ายนโยบาย กำกับติดตาม การดำเนินกิจกรรม มีผลอย่างมากต่อการสนับสนุนด้านงบประมาณ ทั้งการสนับสนุนงบประมาณ โครงการ แผนงานและกิจกรรมภายในจังหวัด นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยการสนับสนุนให้ความเห็นชอบไปยังหน่วยงานกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีงบประมาณสนับสนุนภายใต้ นโยบายของรัฐบาล”

องค์ประกอบที่ (3) บทบาทและภารกิจของสำนักงานท้องถิ่นจังหวัด เป็นกลไกหลักขับเคลื่อนการดำเนินการ ประสานงาน กำกับ ติดตาม ประเมินผลและรายงาน ทั้งนี้สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดเป็นหน่วยงานบูรณาการที่สำคัญ มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการบริหารจัดการขยะมูลฝอยซึ่งเป็นหน้าที่และภารกิจโดยตรงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกๆระดับ โดยเฉพาะเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล รูปแบบการดำเนินงานของสำนักงานท้องถิ่นจังหวัดเป็นลักษณะการประสานและเชื่อมโยงบูรณาการร่วมกับกลไกราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ จังหวัด อำเภอ และท้องที่ กิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยกลไกราชการส่วนภูมิภาคมีบทบาทครอบคลุมพื้นที่ในทางการปกครอง

องค์ประกอบที่ (4) นายอำเภอ เป็นหัวหน้าฝ่ายปกครองและ หัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่อำเภอที่มีความสำคัญเพราะประกอบไปด้วยส่วนราชการที่ใกล้ชิดกับพื้นที่มากที่สุด โดยนายอำเภอจะเป็นผู้นำในการขับเคลื่อน และมีบทบาทสำคัญในการบูรณาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยด้วยการกำหนด “วาระอำเภอ” โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยปกครองท้องที่ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล มีบทบาทขับเคลื่อนเป็นหลัก หากพิจารณาจากตัวบทบาทนายอำเภอในปัจจุบันจะมีบทบาทสูงในการนำการปฏิบัติ แต่ในขณะเดียวกันแนวคิด วิสัยทัศน์ รวมถึงการกำหนดพันธกิจของนายอำเภอเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างฝ่ายปกครองส่วนราชการ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมู่บ้าน ตำบล โดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือและการตระหนักรู้ ความเข้าใจของประชาชน

องค์ประกอบที่ (5) การพัฒนาสู่เครือข่ายผลสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐระดับจังหวัด เอกชนหรือภาคธุรกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่ และประชาชน การบริหารจัดการขยะสู่แนวทางการจัดการแบบบูรณาการนั้น สิ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จโดยเฉพาะจากตัวแบบจังหวัดลพบุรี จังหวัดเลย และจังหวัดลำพูนคือการสร้างคือเครือข่ายระหว่างหน่วยงานราชการ โดยที่ฝ่ายปกครอง

เป็นฝ่ายนำและฝ่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นโดยเฉพาะท้องถิ่นจังหวัดเป็นศูนย์กลางการประสานงานกำกับดูแลและติดตามภารกิจ ในขณะที่จังหวัดมีบทบาทในการกำกับดูแล ติดตามในภาพรวม

องค์ประกอบที่ (6) การใช้สื่อสารสนเทศ โซเชียลมีเดีย ในการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญในสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต เป็นสารสนเทศที่สามารถทำให้การสร้างแรงกระตุ้นของการตระหนักรู้ ความเข้าใจถึงความสำคัญ และปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากขยะมูลฝอยในพื้นที่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน โดยเฉพาะการสร้างภาพลักษณ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระดับถึงวาระของจังหวัด วาระอำเภอ กิจกรรม โครงการ แผนงานในการดำเนินงาน

สำหรับบทสรุป “แนวทางการบริหารจัดการขยะขององค์กรปกครองท้องถิ่น และจังหวัดของไทย” ในแนวทางที่เหมาะสมปรากฏตามแผนภาพ 2

แผนภาพ 2 บทสรุปแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยจังหวัดที่ประสบความสำเร็จของไทย, ที่มา: ผู้วิจัย

จากผลการวิจัยนี้พบว่าแนวทางการบริหารจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพและแนวทางที่นำไปสู่ความสำเร็จนั้นเกี่ยวข้องกับปัจจัยทั้งในระดับนโยบายรัฐบาล กระทรวงมหาดไทย ทั้งกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง กรมพัฒนาชุมชน และโดยเฉพาะจังหวัด อำเภอซึ่งเป็นกลไกราชการส่วนภูมิภาคที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวง นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนของส่วนราชการต่าง ๆ ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน รวมถึงภาคธุรกิจเอกชนและเครือข่ายประชาชน ผ่านกลไกเครือข่ายความร่วมมือและการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตาม ร่วมประเมินผล ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Choi (2016) เรื่องประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อมของการจัดการปัญหาขยะมูลฝอย กรณีศึกษากรุงฮานอย ซึ่งพบว่าการจัดการของเสียจะทำได้ดีด้วยความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้เสียแบบเครือข่าย รวมถึงงานศึกษาของ Yukalang (2018) เรื่องการจัดการขยะมูลฝอยสำหรับพื้นที่เมือง รวมถึงงานศึกษาเรื่องความท้าทายและโอกาสในการจัดการของเสีย กรณีศึกษาเทศบาลนครธันกูตา ประเทศเนปาล รวมถึงงานศึกษาของชนิตา รัชพลเมือง, สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์ และอุบลวรรณ หงส์วิทยากร (2558) งานศึกษาของพลลภ สิงหเสนี (2560) เรื่องแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนอย่างยั่งยืนในรูปแบบประชารัฐ งานศึกษาของภัทรภร ศิลปะเจริญ (2562) เรื่องการจัดการขยะอันตรายจากชุมชนกรณีศึกษาเทศบาลนครปฐม และงานศึกษาของกิตติ มีศิริ (2559) เรื่องปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนศึกษากรณีชุมชนเกตุไพเราะ 3, 4, 5 เขตพระโขนง

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2560). สถานการณ์ขยะมูลฝอยของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2559. กรุงเทพมหานคร: สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย, ส่วนขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล.
- กระทรวงพลังงาน. (2557). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาแถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพลังงาน
- กิตติ มีศิริ. (2559). ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนเกตุไพเราะ 3, 4, 5 เขตพระโขนง. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ข่าวไทยพีบีเอส. (2561). ชีวิตสัตว์ทะเลพิการ เหยื่อขยะพลาสติก. ค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2564, จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/272607>
- พัลลภ สิงหเสนี. (2560). แนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างยั่งยืนในรูปแบบประชารัฐ. ค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2563, จาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2559-2560/PDF/wpa_8193/ALL.pdf
- โพสต์ทูเดย์. (2560). “ขยะ-ไขมันสัตว์ ท่อระบายน้ำแทบใช้การไม่ได้” สาเหตุสำคัญ น้ำท่วมกรุงเทพฯ. ค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.posttoday.com/social/loca/498622>
- ภัทรภร ศิลปะเจริญ. (2562). การจัดการขยะอันตรายจากชุมชน กรณีศึกษา เทศบาลนคร-นครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มูลนิธิพลังที่ยั่งยืน. (2555). คู่มือการจัดการขยะโดยชุมชนมีส่วนร่วม. สงขลา: ดาวฟิล์ม วีดีโอ กราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักวิชาการ. (2560). การจัดการขยะมูลฝอย ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง.

- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี. (2561). เอกสารสรุปผลการดำเนินงานการประกวดการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ. 2562 จังหวัดลพบุรี. ลพบุรี: ผู้แต่ง.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี. (2562). เอกสารสรุปผลการดำเนินงานการประกวดการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ. 2562 จังหวัดลพบุรี. ลพบุรี: ผู้แต่ง.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดลพบุรี. (2563). เอกสารสรุปผลการดำเนินงานการประกวดการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ. 2562 จังหวัดลพบุรี. ลพบุรี: ผู้แต่ง.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเลย. (2562). การจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ. 2562. เลย: ผู้แต่ง.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดลำพูน. (2562ก). เอกสารการประเมินผลการประกวดการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ.2562 (กลุ่มจังหวัดขนาดเล็ก) จังหวัดลำพูน. ลำพูน: ผู้แต่ง.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดลำพูน. (2562ข). ร่างแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ. 2562 จังหวัดลำพูน.: ผู้แต่ง.
- สตีเฟน โกลด์สมิท และ เอกเกอร์ส, ดี. วิลเลียม. (2552). การบริหารงานภาครัฐแบบเครือข่าย: มิติใหม่ของภาครัฐ. แปลโดย จักร ดิงศภักดิ์ และกฤษฎา ปราโมทย์. กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, กพร. (2559). ประวัติความเป็นมา, วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์, จาก <https://www.opdc.go.th/content/ODY>
- สุจิตรา วาสนาดำรงดี. (2563). เรียนรู้ความพยายามของเกาหลีใต้และไต้หวันในการลดขยะพลาสติก. วารสารสิ่งแวดล้อม, 24(1), 1-13.

- BLT. (2019). ไทยติดกลุ่มผู้นำเข้าขยะพลาสติกสูงสุดในโลก เผยแต่ละปีคนไทยทิ้งขยะกว่า 27 ล้านตัน. Retrieved October 30, 2020, from <https://www.bltbangkok.com/news/4878/>
- Choi, H. J. (2016). *The environmental effectiveness of solid waste management: A case study of Oslo, Norway*. Master thesis in Culture, Environment and Sustainability Centre for Development and Environment, University of Oslo.
- Jambeck, J. R., et al. (2015). Marine pollution. *Plastic Waste Inputs from Land into the Ocean*, 347, 768-771.
- Kennett, P. (2010). Global Perspectives on Governance. In *The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*. Stephen P. Osborne (ed.). London: Routledge.
- Loffler, E. (2005). Governance and Government: Networking with External Stakeholders. in *Public Management and Governance*. Tony Bovaird and Elke Loffler (eds.) London: Taylor & Francis Group.
- Osborne, S. P. (2010). Introduction: The (New) Public Governance: A Suitable Case for Treatment?. In *The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*. Stephen P. Osborne (ed.). London: Routledge.
- Porter, Michael E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. London: Macmillan.
- Rossi, M. (2018). *Taiwan has one of the highest recycling rates in the world: Here's how that happened*. Retrieved January 7, 2021. From <https://ensia.com/features/taiwan-recycling-upcycling/>

- United Nations Industrial Development Organization. (2001). *Development of Clusters and Networks of SMEs*. Private Sector Development Branch Investment Promotion and Institutional Capacity Building Division. N.Y.
- Yukalang, N. (2018). *Solid waste management solutions for a rapidly urbanizing area in Thailand: Recommendations based on stakeholder input international*. *Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(1302), 1-23.

พฤติกรรมการปรับตัวของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เพื่อรองรับวิถีชีวิตใหม่

The Adaptive Behavior to a New Normal of Ramkhamhaeng
University Personnel

วงพักตร์ ภูพันธ์ศรี¹ปิยะนุช เงินคล้าย¹
วีณา พิงวิวัฒน์นิกุล¹ & พิษสัลลัมภ์ อารังศ์วรกุล²

Vongphak Poopunsri, Piyanush Ngernklay,

Weena Phungviwatnikul & Phitsaran Thamrongworakun

Corresponding author: Took249216@gmail.com

Received: 25/05/65 Revised: 27/06/65 Accepted: 27/06/65

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมการปรับตัว ปัญหาและอุปสรรคในการปรับตัว และข้อเสนอแนะที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยหรือรัฐบาลช่วยเหลือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรเพื่อการรองรับวิถีชีวิตใหม่ กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน 346 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง 2) แบบประเมินพฤติกรรมการปรับตัว มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับอยู่ที่ .948 ทำการทดสอบ

---

¹คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สมมติฐานทางสถิติด้วย One-way ANOVA และ เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยใช้สูตรตามวิธี Least Significant Difference (LSD)

ผลการวิจัยพบว่า 1. บุคลากรมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการมีพฤติกรรมกรรมการปรับตัวโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า พฤติกรรมการปรับตัวทั้งด้านอัตมโนทัศน์ ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านร่างกาย และด้านการพึ่งพาอาศัยกันและกัน อยู่ในระดับมากตามลำดับ 2. บุคลากรมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการที่มีเพศ อายุ สถานภาพการสมรส การศึกษา และรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการปรับตัวทั้งภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนตำแหน่งงานที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมกรรมการปรับตัวในภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีพฤติกรรมกรรมการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านอายุงานแตกต่างกันมีพฤติกรรมกรรมการปรับตัวในภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีพฤติกรรมกรรมการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3. บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการมีข้อเสนอแนะให้มหาวิทยาลัยจัดหน่วยคัดกรองบุคคลเข้าออกอย่างเคร่งครัดต่อเนื่อง และแจกจ่ายอุปกรณ์ในการป้องกันโรคโควิดให้เพียงพอและสม่ำเสมอ มีการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับโรคโควิดอย่างชัดเจน และต้องการให้องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังการระบาดของโรคโควิดให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์แพร่เชื้อ การป้องกัน และการฉีดวัคซีนที่ชัดเจน

คำสำคัญ: พฤติกรรมการปรับตัว; บุคลากรสายปฏิบัติการ; ชีวิตวิถีใหม่

Abstract

This research is a combination of quantitative research and qualitative research. The objective of this study was to study the characteristics of adaptive behavior, problems and obstacles in adaptation and recommendations that require universities or governments to help improve the quality of life of personnel in order to support a new way of life. The sample group consisted of 346 operating personnel of Ramkhamhaeng University obtained from a simple random sampling. The instruments used for data collection consisted of 1) a semi-structured interview form; 2) an adaptive behavior assessment form. The reliability was .948. The statistical hypothesis was tested with One-way ANOVA and the pairwise difference was compared using the Least Significant Difference (LSD) formula.

The results showed that 1. The university operating personnel had overall adaptive behavior at a high level ($\bar{X}=4.04$ $SD=.47$). self-adaptive behavior in terms of roles, functions, physical aspects, and interdependence at a high level respectively ($\bar{X}=4.10$ $SD=.55$, $\bar{X}=4.09$ $SD=.52$, $\bar{X}=3.99$ $SD=.52$ and $\bar{X}=3.98$ $SD=.58$). 2. The university operating personnel with different gender, age, marital status, education and income. There were no differences in the overall and individual adjustment behaviors. As for the different job status, the overall

adjustment behavior was not different. However, when considering each aspect, it was found that the dependency adjustment behavior was significantly different at the .05 level. In terms of working age, there was no difference in the adjustment behavior in overall. However, when considering each aspect, it was found that the role adaptation behavior was significantly different at the .05 level. 3. The university operating personnel have suggested that the university set up a screening unit strictly, continuously, and distribute adequate and regular equipment to prevent the spread of COVID-19. There has been a clear dissemination of information about COVID. They wanted government agencies involved in the surveillance of the COVID-19 outbreak to provide clear information about the transmission situation, prevention and vaccination.

Keywords: adaptive behavior; operating personnel; new normal

บทนำ

ในสถานการณ์ปัจจุบันมีการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา ที่ส่งผลให้เกิดโรคโควิด (COVID-19) ทั่วโลก ซึ่งส่งผลกระทบต่อในวงกว้างทั้งในด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง ตลอดจนการดำรงชีวิตของประชาชน (ปาริชาติ คุณปลื้ม, 2563, หน้า 101-102) จากวิกฤตการณ์เกิดการแพร่เชื้อจึงเป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะต้องยอมรับและปรับตัวต่อการดำเนินชีวิตประจำวันและ

การทำงานที่จำเป็น ประชาชนต้องเพิ่มความรับผิดชอบในการป้องกัน รักษาสุขภาพให้ปลอดภัยจากโรคติดต่อ ได้มีการร่วมมือของทุกภาคส่วนตั้งแต่ สถาบันครอบครัวและสถาบันสังคมทุกระดับชั้น เพื่อจะช่วยกันลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อในสถานที่ต่าง ๆ และเอื้ออำนวยให้ผู้คนในสังคมสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้นจากเดิม (สำนักองค์การอนามัยโลกแห่งประเทศไทย, 2563) บุคลากรในองค์กรทางสังคมประเภทต่าง ๆ ล้วนได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 แทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะผู้ต้องเดินทางไปทำงานยังแหล่งต่าง ๆ อีกทั้งบุคลากรของหน่วยงานหรือองค์กรบางแห่งยังคงปฏิบัติหน้าที่เพื่อขับเคลื่อนให้ภารกิจที่ได้รับมอบหมายบรรลุตามเป้าประสงค์ โดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังเช่นบุคลากรมหาวิทยาลัย ยังคงทำงานท่ามกลางการเฝ้าระวังการแพร่เชื้อโรคโควิด-19 อย่างเข้มงวด โดยมีการประยุกต์ใช้เครื่องมือสื่อสารออนไลน์เข้ามาช่วยให้สามารถทำงานได้จากที่บ้าน แต่จากสถานการณ์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ก่อให้เกิดเป็นความทุกข์ในการดำเนินชีวิต การปรับตัวของบุคคลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้สามารถเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรม การปรับตัวของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหง ตลอดจนจนปัญหาและอุปสรรคในการปรับตัวต่อการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการปรับตัวและข้อเสนอแนะต่อการให้ความช่วยเหลือจากองค์กรและภาครัฐ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปวางแผนพัฒนาและช่วยเหลือให้บุคลากรมหาวิทยาลัยมีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมกรรมการปรับตัวของบุคลากรในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับวิถีชีวิตใหม่
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมกรรมการปรับตัวของบุคลากรตามลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อเสนอแนะให้กับมหาวิทยาลัยหรือรัฐบาลนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการ

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการ จำนวน 3,433 คน จากการเปิดตาราง Krejcie & Morgan (1970) และทำคัดเลือกประชากรเข้ากลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 346 คน โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม 2564 ถึง สิงหาคม 2564

ตัวแปรในการวิจัย

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่งงาน และอายุงาน
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการปรับตัวของบุคลากร มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยได้ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย หมายเลข RU-HRE 64/0047

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ คือ 1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และ 2) แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการปรับตัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีของ Roy (1999) โดยมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นข้อคำถามปลายเปิด ที่ผู้เข้ารับการสัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นได้ตามข้อเท็จจริง ประกอบด้วย

(1) ในภาวะสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด (COVID-19) ท่านมีพฤติกรรมด้านร่างกาย ด้านอัตมโนทัศน์ บทบาทหน้าที่ การพึ่งพาอาศัยกันและกัน ในทิศทางใด

(2) เพื่อรองรับวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ท่านมีการวางแผนในการปรับตัวด้านร่างกาย ด้านอัตมโนทัศน์ บทบาทหน้าที่ และด้านการพึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างไร

(3) ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรบ้างที่จะให้กับมหาวิทยาลัยหรือภาครัฐ เพื่อช่วยเหลือท่านให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งที่บ้านและที่ทำงาน

ผู้วิจัยดำเนินการร่างแบบสัมภาษณ์ แล้วดำเนินการตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาด้านการใช้ภาษาและความสอดคล้องของข้อความคำถามกับประเด็นที่ต้องการศึกษา คือ พฤติกรรมการปรับตัวเพื่อรองรับชีวิตวิถีใหม่ โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและพฤติกรรมการปรับตัว จำนวน 3 ท่าน แล้วดำเนินการปรับแก้ตามคำชี้แนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ค่า IOC เท่ากับ 1.00

2. แบบประเมินพฤติกรรมการปรับตัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีของ Roy (1999) โดยผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบประเมินพฤติกรรมการปรับตัว ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลโดยการทบทวนเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการปรับตัว

ขั้นตอนที่ 2 เขียนนิยามเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับพฤติกรรมการปรับตัว ทั้ง 4 ด้าน ที่ได้จากการศึกษาวรรณกรรมทั้งภายในและต่างประเทศ ดังนี้
1) พฤติกรรมการปรับตัวด้านร่างกาย 2) พฤติกรรมการปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์
3) พฤติกรรมการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ และ 4) พฤติกรรมการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยกันและกัน

ขั้นตอนที่ 3 สร้างแบบประเมินพฤติกรรมการปรับตัว ตามนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการพฤติกรรมการปรับตัว 4 ด้าน ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1) แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ การสมรส การศึกษา รายได้ ตำแหน่งงาน และอายุงาน

2) แบบประเมินพฤติกรรมการปรับตัว ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ
(1) พฤติกรรมการปรับตัวด้านร่างกาย (2) พฤติกรรมการปรับตัวด้านอัตมโน

ทัศน์ (3) พฤติกรรมการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ และ (4) พฤติกรรมการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยกันและกัน โดยมีคำถามทั้งหมด 35 ข้อ เป็นมาตรฐานประมาณค่า (rating scale) ตามแบบของ Likert มีเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ ตั้งแต่ 1-5 คะแนน คือ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2553, หน้า 120 -127)

ขั้นตอนที่ 4 นำแบบประเมินพฤติกรรมการปรับตัวให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) จากนั้นนำมาวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence) ได้ค่า IOC อยู่ที่ 0.60-1.00 แล้วผู้วิจัยทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 5 นำแบบประเมินพฤติกรรมการปรับตัวไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์อำนาจจำแนก (discrimination) โดยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item-total correlation) เพื่อเลือกข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.20-1.00 และวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) โดยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (alpha coefficient) จึงเหลือข้อคำถาม 30 ข้อ โดยมีความเชื่อมั่นอยู่ที่ .948 มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .301-.805

ขั้นตอนที่ 6 ได้แบบประเมินพฤติกรรมการปรับตัวที่จะนำไปเก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ขออนุญาตคณะและหน่วยงานฝ่ายต่างๆ ในมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อการเก็บข้อมูลของบุคลากรมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการด้วยแบบ

ประเมินพฤติกรรมกรรมการปรับตัวและสัมพันธบุคลากรมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการ จากนั้นนำมาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ คะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการปรับตัวกับเพศของบุคลากรมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการใช้สถิติ t-test และการเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการปรับตัวกับ อายุ สถานภาพการสมรส การศึกษา รายได้ สถานการณ์ทำงาน และอายุการทำงานใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวน One-way ANOVA หากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยใช้สูตรตามวิธี Least Significant Difference (LSD) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่

ผลการวิจัย

1. บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 61.0 ส่วนอายุของผู้ให้ข้อมูลนั้น ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.0 ในด้านสถานภาพการสมรส ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสถานภาพโสดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.3 มีการศึกษาระดับปริญญาโทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.2 ส่วนใหญ่มีรายได้สูงกว่า 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 44.7 โดยมีตำแหน่งงานเป็นลูกจ้างมหาวิทยาลัยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.0 และด้านอายุงาน บุคลากรมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการส่วนใหญ่มีอายุการทำงานอยู่ระหว่าง 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.3 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพการสมรส การศึกษา รายได้ ตำแหน่งงาน และอายุงานของ บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการ

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	111	35.5
หญิง	202	61.0
ไม่ให้อข้อมูล	18	5.4
รวม	331	100.0
2. อายุ		
18-30 ปี	50	15.1
31-40 ปี	119	36.0
41-50 ปี	88	26.6
51-60 ปี	67	20.2
61 ปีขึ้นไป	2	0.6
ไม่ให้อข้อมูล	5	1.5
รวม	331	100.0
3. สถานภาพการสมรส		
โสด	173	52.3
สมรส	134	40.5
หม้าย	6	1.8
หย่าร้าง	12	3.6
ไม่ให้อข้อมูล	6	1.8
รวม	331	100.0
4. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	39	11.8

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
ปริญญาตรี	130	39.3
ปริญญาโท	143	43.2
ปริญญาเอก	6	1.8
ไม่ให้ข้อมูล	13	3.9
รวม	331	100.0
5. รายได้		
น้อยกว่า 10,000 บาท	4	1.2
10,001-15,000 บาท	35	10.6
15,001-20,000 บาท	65	19.6
20,001-25,000 บาท	79	23.9
สูงกว่า 25,000 บาท	148	44.7
รวม	311	100.0
6. ตำแหน่งงาน		
ข้าราชการ	27	8.2
ลูกจ้างประจำ	6	1.8
ลูกจ้างรายได้	18	5.4
ลูกจ้างมหาวิทยาลัย	139	42.0
พนักงานคลัง	138	41.7
ไม่ให้ข้อมูล	3	0.9
รวม	331	100.0
7. อายุงาน		
1-5 ปี	77	23.3
6-10 ปี	68	20.5
11-15 ปี	59	17.8
16-20 ปี	50	15.1
มากกว่า 20 ปี	76	23.0
ไม่ให้ข้อมูล	1	0.3
รวม	331	100.0

2. การปรับตัวของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการ ภาพรวมและรายด้าน พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการมีพฤติกรรมกรรมการปรับตัวโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.04$ $SD=.47$) เมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า พฤติกรรมการปรับตัวทั้งด้านอัตมโนทัศน์ ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านร่างกาย และด้านการพึ่งพาอาศัยกันและกัน อยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{X}=4.10$ $SD=.55$, $\bar{X}=4.09$ $SD=.52$, $\bar{X}=3.99$ $SD=.52$ และ $\bar{X}=3.98$ $SD=.58$) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการปรับตัวของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการภาพรวม และรายด้าน

<i>n=331</i>			
พฤติกรรมกรรมการปรับตัว	$\bar{X}$	SD	ระดับการปรับตัว
ด้านร่างกาย	3.99	.52	มาก
ด้านอัตมโนทัศน์	4.10	.55	มาก
ด้านบทบาทหน้าที่	4.09	.52	มาก
ด้านการพึ่งพาอาศัยกันและกัน	3.98	.58	มาก
ภาพรวม	4.04	.47	มาก

3. เปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมกรรมการปรับตัวของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการ ตามลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส การศึกษา และรายได้ ทั้งภาพรวมและรายด้าน พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการที่มีเพศ อายุ สถานภาพการสมรส การศึกษา และรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการปรับตัวทั้งภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ในส่วนของการเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการปรับตัวกับ

ตำแหน่งงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการทั้งภาพรวมและรายด้าน พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการที่มีตำแหน่งงานแตกต่างกันมีพฤติกรรมการปรับตัวในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการที่มีตำแหน่งงานต่างกันมีพฤติกรรมการปรับตัวด้านการพึงพาอาศัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3

เปรียบเทียบพฤติกรรมการปรับตัวกับตำแหน่งงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการทั้งภาพรวมและรายด้าน

พฤติกรรมการปรับตัว	SS	df	MS	F	p
ด้านร่างกาย					
ระหว่างกลุ่ม	2.037	5	.407	1.510	.186
ภายในกลุ่ม	84.452	313	.270		
รวม	86.488	318			
ด้านอัตมโนทัศน์					
ระหว่างกลุ่ม	2.195	5	.439	1.460	.202
ภายในกลุ่ม	97.094	323	.301		
รวม	99.289	328			
ด้านบทบาทหน้าที่					
ระหว่างกลุ่ม	2.096	5	.419	1.577	.166
ภายในกลุ่ม	83.486	314	.266		
รวม	85.582	319			
ด้านการพึ่งพาอาศัยกัน					
ระหว่างกลุ่ม	4.553	5	.911	2.753	.019*
ภายในกลุ่ม	104.200	315	.331		
รวม	108.753	320			

พฤติกรรมการปรับตัว	SS	df	MS	F	p
ภาพรวม					
ระหว่างกลุ่ม	2.262	5	.452	2.088	.067
ภายในกลุ่ม	64.550	298	.217		
รวม	66.812	303			

* $p < .05$

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการที่มีตำแหน่งงานเป็นข้าราชการกับลูกจ้างมหาวิทยาลัย และตำแหน่งงานที่เป็นข้าราชการกับพนักงานคลัง มีพฤติกรรมการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4

เปรียบเทียบพฤติกรรมการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยกันและกันกับตำแหน่งงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการเป็นรายคู่

ข้อมูลส่วนบุคคล	$\bar{X}$	ตำแหน่งงาน				
		ข้าราชการ	ลูกจ้างประจำ	ลูกจ้างรายได้	ลูกจ้างมหาวิทยาลัย	พนักงานคลัง
บุคคล	$\bar{X}$	3.70	4.03	3.92	3.99	4.04
ข้าราชการ	3.70	-			*	*
ลูกจ้างประจำ	4.03		-			
ลูกจ้างรายได้	3.92			-		
ลูกจ้าง	3.99				-	
มหาวิทยาลัย						
พนักงานคลัง	4.04					-

* $p < .05$

4. เปรียบเทียบพฤติกรรมการปรับตัวกับอายุงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการทั้งภาพรวมและรายด้าน พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการที่มีอายุงานแตกต่างกันมีพฤติกรรมการปรับตัวในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการที่มีอายุงานต่างกันมีพฤติกรรมการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 5

เปรียบเทียบพฤติกรรมการปรับตัวกับอายุงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการทั้งภาพรวมและรายด้าน

พฤติกรรมการปรับตัว	SS	df	MS	F	p
ด้านร่างกาย					
ระหว่างกลุ่ม	1.331	4	.333	1.227	.299
ภายในกลุ่ม	85.157	314	.271		
รวม	86.488	318			
ด้านอัตมโนทัศน์					
ระหว่างกลุ่ม	2.180	4	.545	1.818	.125
ภายในกลุ่ม	97.109	324	.300		
รวม	99.289	328			
ด้านบทบาทหน้าที่					
ระหว่างกลุ่ม	2.827	4	.707	2.690	.031*
ภายในกลุ่ม	82.755	315	.263		
รวม	85.582	319			
ด้านการพึงพาอาศัยกัน และกัน					
ระหว่างกลุ่ม	1.526	4	.382	1.124	.345
ภายในกลุ่ม	107.227	316	.339		
รวม	108.753	320			

พฤติกรรมการปรับตัว	SS	df	MS	F	p
ภาพรวม					
ระหว่างกลุ่ม	1.127	4	.282	1.282	.277
ภายในกลุ่ม	65.685	299	.220		
รวม	66.812	303			

* $p < .05$

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการที่มีอายุงาน 1-5 ปี กับ 6-20 ปี, อายุงาน 1-5 กับ 21 ปีขึ้นไป, อายุงาน 6-10 ปี กับ 16-20 และ 6-10 กับ 21 ปีขึ้นไป มีพฤติกรรมการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6

เปรียบเทียบพฤติกรรมการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่กับอายุงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการเป็นรายคู่

ข้อมูลส่วนบุคคล	$\bar{X}$	อายุงาน				
		1-5 ปี	6-10 ปี	11-15 ปี	16-20 ปี	21 ปีขึ้นไป
1-5 ปี	4.15	-			*	*
6-10 ปี	4.20		-		*	*
11-15 ปี	4.12			-		
16-20 ปี	3.95				-	
21 ปีขึ้นไป	3.98					-

* $p < .05$

5. ข้อเสนอแนะที่มหาวิทยาลัยหรือรัฐบาลนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการ

จากการสัมภาษณ์บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการมีข้อเสนอแนะให้มหาวิทยาลัยจัดหน่วยคัดกรองบุคคลเข้าออกอย่างเคร่งครัดต่อเนื่อง และแจกจ่ายอุปกรณ์ในการป้องกันโรคโควิด เช่นการแจกหน้ากากอนามัยและเจลล้างมือให้เพียงพอและสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและรู้สึกปลอดภัยในการทำงานแต่ละวัน มีการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับโรคโควิดอย่างชัดเจนและสม่ำเสมอทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย อย่างเช่นการแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับการติดโรคโควิดของบุคลากรของมหาวิทยาลัยที่ทำงานอยู่อาคารต่าง ๆ ด้านการช่วยเหลือจากภาครัฐ ผู้ให้การสัมภาษณ์มีความต้องการให้องค์การของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังการระบาดของโรคโควิดให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์แพร่เชื้อ การป้องกัน และการฉีดวัคซีนที่ชัดเจน เพื่อสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับการดูแลป้องกันและการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการมีพฤติกรรมการปรับตัวต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิดได้ดี ทั้งการปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ บทบาทหน้าที่ ร่างกาย การพึ่งพาอาศัยกันและกัน เนื่องจากบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการมีวุฒิภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถดูแลจัดการตนเอง ทั้งด้านการทำความเข้าใจอารมณ์ ความคิด มุมมอง และเจตคติที่มีต่อตนเอง การมีความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในส่วนต่างๆ ที่ต้องรับผิดชอบ รวมถึงการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงตามความจำเป็น ตลอดจนจนการสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนรอบข้างที่ก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันในระดับดี ทำให้สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ระบาดของโรคโควิดได้ดี อีกทั้งการเกิดสถานการณ์ระบาดของโรคโควิดยังทำให้บุคคลสามารถเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้สามารถอยู่รอดในการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ พรรัตน์ แสดงหาญ (2563) ที่ศึกษาการปรับตัวในการทำงานที่บ้านของผู้ปฏิบัติงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในช่วงวิกฤตโควิดแพร่ระบาด พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการพึ่งพาระหว่างกัน ด้านร่างกาย และด้านอัตมโนทัศน์ อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ พีระนันท์ จีระยิ่งมงคล และคณะ (2564) ที่ศึกษาประสบการณ์การกักตัวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิดของนักศึกษาพยาบาล พบว่า การเผชิญกับสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ในการรับมือกับการระบาดของโรคโควิด และสถานการณ์รอบๆ ตัว ทำให้เกิดการแบ่งปันเมื่อต้องเผชิญกับปัญหา รู้จักดูแลตนเองเพื่อการป้องกันการแพร่กระจายเชื้อไวรัสโคโรนา ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจของ กรมสุขภาพจิต (2564) ที่พบว่า การปรับตัวของผู้คนในสังคมเป็นไปในทิศทางที่สูงขึ้นในสถานการณ์ที่มีการระบาดของโรคโควิด แต่การปรับตัวในช่วงที่มีการระบาดของปี 2564 สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนในสังคมส่วนหนึ่งมีพลังใจที่ดี มีการปรับตัวต่อการรับมือกับการระบาดได้ดีมากขึ้น และจากการสำรวจพลังใจของประชาชนไทยปี 2564 พบว่า พลังใจที่ส่งผลต่อการปรับตัวมากที่สุดก็คือสมาชิกในครอบครัวและคนใกล้ชิดที่เป็นกำลังใจให้กัน

รองลงมาก็คจะเป็นการมองถึงปัญหาจากสถานการณ์ระบาดของโรคโควิดทำให้ได้รับประสบการณ์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการที่มีเพศ ช่วงอายุ สถานภาพการสมรส การศึกษา และรายได้ที่ต่างกัน มีพฤติกรรมการปรับตัวทั้งภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ พรรัตน์ แสดงหาญ (2563) ที่ศึกษาการปรับตัวในการทำงานที่บ้านของผู้ปฏิบัติงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในช่วงวิกฤตโควิด พบว่า บุคคลที่มีเพศที่ต่างกันมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ส่วนบุคลากรมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการที่มีสถานะตำแหน่งงานเป็นข้าราชการกับลูกจ้างมหาวิทยาลัยและพนักงานคลังมีพฤติกรรมการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยกันและกันแตกต่างกัน โดยพนักงานคลังจะมีพฤติกรรมการปรับตัวมากที่สุด รองลงมาคือลูกจ้างมหาวิทยาลัย และข้าราชการ ตามลำดับ ทั้งนี้ จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิดทำให้เกิดความไม่แน่นอนในด้านต่าง ๆ ทำให้พนักงานมหาวิทยาลัยต้องมีความกระตือรือร้น ช่วยกันปฏิบัติหน้าที่ พึ่งพาอาศัยกันและกัน ในขณะที่ข้าราชการจะมีความกระตือรือร้นน้อยกว่าเพราะข้าราชการจะมีความมั่นคงมากกว่าจึงมีความรู้สึกที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน นอกจากนี้ บุคลากรมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการที่มีอายุงาน 1-5 ปี กับ 6-10 ปี มีพฤติกรรมการปรับตัวแตกต่างจากบุคลากรมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการที่มีอายุงาน 16-20 ปี และ 21 ปีขึ้นไป โดยบุคลากรมหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์การทำงาน 6-10 ปีจะมีพฤติกรรมการปรับตัวได้ดีที่สุด รองลงมาคือบุคลากรมหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์การทำงาน 1-5 ปี และบุคลากรมหาวิทยาลัยที่มี

ประสบการณ์การ 21 ปีขึ้นไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าบุคลากรที่มีประสบการณ์ 6-10 ปี จะเกิดการเรียนรู้และมีความเข้าใจในการทำงาน และยังเป็นช่วงของการสนุกกับการทำงาน เห็นความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกันและกันเพื่อความสำเร็จในการทำงาน ในขณะที่พนักงานที่มีประสบการณ์การทำงานเพียง 1-5 ปี อาจจะยังไม่เข้าใจในวิธีการที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จว่าต้องรู้จักการทำงานเป็นทีมเป็น หรือต้องรู้จักที่จะช่วยเหลือพึ่งพากันและกัน ส่วนบุคลากรมหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์การทำงาน 16-20 ปี และ 21 ปีขึ้นไป เริ่มเกิดความรู้สึกเคยชินต่อการทำงาน หรือเกิดความเหนื่อยหน่ายกับการทำงาน และมีความเข้าใจในพฤติกรรมของคนอื่นมากขึ้นรวมทั้งได้มีตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้นแล้ว จึงทำให้เกิดการพึ่งพาผู้อื่นลดน้อยลงตามลำดับ สอดคล้องกับ พิทักษ์พงศ์ ลีต้ตรู พาย และปริญญาภรณ์ พจน์อริยะ (2562) ที่ศึกษาคุณภาพชีวิตที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด ของพนักงานสำนักงาน กสทช. พบว่า พนักงานที่มีสถานภาพส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ชนกันันท์ โตชูวงศ์ (2562) ได้ศึกษาการจัดการการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานที่บ้านของพนักงานบริษัทเอกชนในสภาวะวิกฤตการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด ยังพบอีกว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศและรายได้ต่อเดือนเป็นปัจจัยที่ทำให้พนักงานปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพแตกต่างกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงสายปฏิบัติการให้ข้อเสนอแนะโดยมีความต้องการให้มหาวิทยาลัยมีการคัดกรองบุคคลเข้าออกอย่างเคร่งครัดและต่อเนื่อง เนื่องจากมีบุคคลเข้าออก

มากมายทั้งนักศึกษาและบุคลากรภายนอกมหาวิทยาลัยอื่นจะทำให้บุคลากรไม่ปลอดภัยจากการแพร่เชื้อโควิดในช่วงนี้ นอกจากนั้นบุคลากรได้เสนอว่าทางมหาวิทยาลัยควรมีการแจกหน้ากากอนามัยและเจลล้างมือให้เพียงพอและสม่ำเสมอ รวมถึงมีการจัดตั้งหน่วยงานเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการแพร่เชื้อโควิดทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยเพื่อช่วยให้นักบุคลากรได้รับข่าวสารที่เป็นจริง นำเชื่อถือ เพื่อให้บุคลากรสามารถป้องกันและระมัดระวังในการติดต่อสื่อสารและมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับบุคคลรอบข้าง ในส่วนของภาครัฐควรมีการให้ข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ทั้งสถานการณ์แพร่เชื้อ การป้องกัน และการฉีดวัคซีน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสการวางแผนชีวิตให้เหมาะสม ที่จะช่วยให้ประชาชนไม่เกิดความสับสน สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์และดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อพัฒนาบุคลากรได้เพิ่มพูนความรู้ในสิ่งที่บุคลากรยังต้องการเช่นการจัดโปรแกรมการฝึกอบรมในเรื่องของการใช้สารสนเทศทางออนไลน์
2. เป็นแนวทางการให้ความรู้แก่บุคลากรและนักศึกษาในการปรับตัวให้มีความเหมาะสมกับยุควิถีชีวิตใหม่
3. ผู้บริหารสามารถนำผลการวิจัยไปปรับปรุงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการทำงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการปรับตัวระหว่างบุคลากรมหาวิทยาลัยรามคำแหงในสายงานต่างๆ
2. ควรทำการวิจัยเชิงทดลองเพื่อสร้างโปรแกรมพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการ

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2564). *กรมสุขภาพจิต เผยผลสำรวจสุขภาพจิตในสถานการณ์การระบาดระลอกใหม่ พร้อมจัดเวทีกู่ขนานหารือกับผู้แทนกลุ่มแรงงานทั้งในและนอกระบบเพื่อช่วยเหลือด้านสุขภาพจิตอย่างต่อเนื่อง*. ค้นวันที่ 15 พฤษภาคม 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/covid19/news2/view.asp?id=48>
- ชนกนันท์ โตชูวงศ์. (2562). *การจัดการการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานที่บ้านของพนักงานบริษัทเอกชนในสภาวะวิกฤตการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด-19*. ค้นวันที่ 15 พฤษภาคม 2564, จาก http://www.vl-abstract.ru.ac.th/AbstractPdf/2562-1-1_1607918110.pdf
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 10)*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปาริชาติ คุณปลื้ม. (2563). *การปรับตัวของธุรกิจหลังยุค COVID-19*. ชลบุรี: คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

- พรรัตน์ แสดงหาญ. (2563). การปรับตัวในการทำงานที่บ้านของผู้ปฏิบัติงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในช่วงวิกฤตโควิด-19. *วารสารการจัการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 9(2), 14-33.
- พิทักษ์พงศ์ ลีศัตร์พ่าย และปริญญาภรณ์ พจน์อริยะ. (2562). *คุณภาพชีวิตที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานใน สถานการณ์การระบาดของไวรัสโควิด-19ของพนักงานสำนักงาน กสทช.* ค้นวันที่ 15 พฤษภาคม 2564, จาก http://www.vl-abstract.ru.ac.th/AbstractPdf/2562-1-1_1607513954.pdf
- พีระนันท์ จีระยิ่งมงคล, อัจฉราพรรณ วงษ์น้อย, บุญตา สุขวดี, สติรกันต์ ท้วจบ และธัญญ์ศรม์ ดวงคำ. (2564). ประสพการณ์การถูกกักตัวเพื่อป้องกันการแพร่กระจายเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด 19) ของนักศึกษาพยาบาล. *วารสารวิจัยการพยาบาลและสุขภาพ*, 22(1), 110-124.
- สำนักองค์การอนามัยโลกแห่งประเทศไทย. (2563). *รายงานขององค์การอนามัยโลกประจำประเทศไทย.* ค้นวันที่ 25 พฤศจิกายน 2563, จาก https://www.who.int/docs/default-source/searo/Thailand/2020-06-22-tha-sitrep-93-covid-19-th.pdf?sfvrsn=a047817e_0
- Krejcie, R. V., and Morgan, D. W. (1970). "Determining Sample Size for Research Activities" *Educational and Psychological Measurement*. 30, 607 – 610.
- Roy, S. C. (1999). *Introduction to nursing: An adaptation model.* Englewood Cliff, N.J: Prentice-Hall.

กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารของ องค์การบริหารส่วนจังหวัด

Proactive strategy for the administration efficiency

development of provincial administrative organizations

สรศักดิ์ สร้อยสนธิ¹ & สุรพล ราชภัณฑารักษ์²

Sorasak Soysonth & Suraphol Rajbhandaraks

Corresponding author: sorrasaksoysont@gmail.com

Received: 25/05/65 Revised: 30/06/65 Accepted: 30/06/65

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเพื่อศึกษารูปแบบ เปรียบเทียบรูปแบบและเสนอแนะแนวทางพัฒนารูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยใช้วิธีการผสมวิธี เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลคือการใช้แบบสอบถามสถิติที่ใช้ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ และใช้การวิจัยเอกสารและการวิจัยสนาม ใช้การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 6 คน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบกลยุทธ์เชิงรุกการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ใช้ในการบริหารจัดการในแต่ละภูมิภาคเป็นกลยุทธ์เชิงรุกแบบผสมระหว่าง กลยุทธ์เน้นผลงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กลยุทธ์เน้นกระบวนการหรือระบบทำงานที่มีประสิทธิภาพ และกลยุทธ์เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ โดยในแต่ละองค์การบริหาร

¹ นักศึกษาโครงการปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ส่วนจังหวัดทั่วประเทศไม่แตกต่างกันในเรื่องของรูปแบบ กล่าวคือ มีการใช้กลยุทธ์แบบผสมทุกภูมิภาคแต่อาจจะแตกต่างกันในรายละเอียดของแต่ละภูมิภาคตามวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

การบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่มีประสิทธิภาพต้องใช้ทั้งความรู้ความสามารถและทักษะหลายๆ ด้านได้แก่ ความรู้การบริหารแบบมีส่วนร่วม ความรู้เรื่องกฎหมาย เพราะระบบราชการมีข้อบังคับ ระเบียบและประกาศต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งต้องบริหารงานให้เป็นไปตามที่กำหนด และแนวทางในการพัฒนาการบริหารเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต้องเริ่มจากการวางระบบและกลไกในการบริหารงานที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์อย่างชัดเจน มีปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ มีแผนงาน มีการพัฒนาคนให้มีความสามารถสอดคล้องกับงานที่ทำ นำเทคโนโลยีมาใช้กับการทำงานอย่างคุ้มค่า และมีการนำผลการประเมินมาใช้ปรับปรุงนโยบายแผนงาน และการดำเนินการต่างๆ ด้าน

คำสำคัญ: กลยุทธ์เชิงรุก; พัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร; องค์การบริหารส่วนจังหวัด

Abstract

In this dissertation, the researcher examines the models for the use of proactive strategy for the administration efficiency development of provincial administrative organizations (PAOs). The data collection tool was a statistical questionnaire which consisted of descriptive statistics, number, percentage, mean and standard deviation. Inferential statistics include multiple regression analysis are included. This paper used mix method i.e.,

document research and field research. Also, a semi-structured interview by interviewing 6 key informants was employed as a means to collect data.

Findings show that the model of proactive strategy that PAOs have used in each region is mixed proactive strategy between performance-based management, process-based management or an efficient work system and quality human resource development-based management. Each PAO throughout the country does not differ in the models. In other words, the mixed proactive strategy is used in all regions. Differences are in the details of each region in accordance with the culture of each locality.

The efficient administration of PAOs must employ knowledge, abilities and various skills i.e., participative administration and legal knowledge. This is because there are rules, regulations, and related announcements by the bureaucracy. The administration must be in accordance with these regulations. The guidelines for administration efficiency development must commence from the establishment of the systems and mechanisms for administration. Strategies must be clearly formulated with philosophy, vision, mission, objectives, and work plans. Personnel must be developed to be equipped with abilities in consonance with the work to execute. Technology must be used in work in a worthy manner. The evaluation results must be used to improve the policy and work plans as well as in all aspects of operation.

Keywords: proactive strategy; the administration efficiency development; provincial administrative organizations

บทนำ

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เป็นรูปแบบการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินตามหลักการกระจายอำนาจการปกครอง (decentralization) คือรัฐบาลกลางได้กระจายอำนาจทางการปกครองและการบริหารให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ เพื่อดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย (ธนิยวัฒน์ รัตนศักดิ์, 2555, หน้า 193) การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการกระจายอำนาจการปกครอง ตามรูปแบบการปกครองในระบบประชาธิปไตยภายใต้ความเชื่อที่ว่าในแต่ละท้องถิ่น ผู้ที่สามารถรับรู้ถึงความต้องการ และสภาพปัญหาของท้องถิ่นได้ตรงประเด็น และรู้จักที่จะแก้ไขปัญหา ก็คือ ผู้ที่เป็นประชาชนหรือคนในท้องถิ่นนั้นๆ นั่นเอง ดังนั้นการจัดตั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีการจัดตั้งเป็นนิติบุคคล เพื่อที่จะสามารถบริหารงานและจัดการในเรื่องราวต่างๆ ให้เกิดความสะดวกและรวดเร็ว โดยมีโครงสร้างหรือองค์ประกอบขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติที่ได้รับการเลือกจากประชาชน ซึ่งมาจากกรอบโครงสร้างอัตรากำลังในการดำเนินการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีงบประมาณเป็นของตนเองในการดำเนินงานตามที่กฎหมายกำหนด และมีรายได้อันเป็นที่มาของงบประมาณที่เป็นของตนเองจากภาษีที่รัฐบาลจัดสรรให้ และจากภาษีที่เกิดจากการจัดเก็บภายในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง นำมาใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพกับการบริหารงานภายใต้ข้อกำหนด ทิศทาง แนวนโยบาย จนทำให้เกิดการเสริมสร้างและพัฒนาจากรูปแบบการบริหารงาน ตลอดจนแนวนโยบายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ เกิดประโยชน์และเกิดประสิทธิภาพกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรง

องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2498 ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด โดยทำหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่นอกเขตสุขาภิบาลและนอกเขตเทศบาลของจังหวัดนั้นๆ ซึ่ง ธเนศวร์ เจริญเมือง (2545, หน้า 147-149) ได้อธิบายถึงองค์การบริหารส่วนจังหวัดว่า เมื่อรัฐบาลจัดการบริหารโดยใช้รูปแบบจังหวัดรัฐบาลได้จัดตั้งสภาจังหวัดขึ้นใน พ.ศ. 2476 เพื่อให้มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่จังหวัดแต่องค์กรนี้ก็เพียงองค์กรที่ปรึกษา ไม่ได้เป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 มีการผ่านพระราชบัญญัติสภาจังหวัดแต่สภาจังหวัดยังมีลักษณะสำคัญแบบเดิม คือ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ความพยายามในการจัดการปกครองท้องถิ่นระดับจังหวัดเริ่มต้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2498 โดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้จัดตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดเกิดจากการที่ผู้นำรัฐบาลในขณะนั้นเห็นความเจริญในประเทศตะวันตก และพบว่าการปกครองท้องถิ่นในดินแดนอื่นมีในท้องถิ่นทุกๆ ระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญที่จะช่วยพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การจัดบริการสาธารณะ และการจัดการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด ดังนั้นผู้ที่รับผิดชอบในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารงานบุคคลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดรวมทั้งหน่วยงานหลักของภาครัฐซึ่งเป็นผู้กำกับดูแล กำหนดทิศทางและแนวนโยบายในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารงานส่วนจังหวัดมีความชัดเจน เป็นรูปธรรมและสามารถปฏิบัติจริง

อำนาจหน้าที่และภารกิจที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2542 ในด้านการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบนั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้มีการดำเนินการตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543 ซึ่งกำหนดโครงสร้าง อัตรากำลัง บุคลากร ลักษณะงาน และภารกิจการกระจายอำนาจให้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบ ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยต่อเนื่องและเกิดผลดีต่อพื้นที่และต่อประชาชนภายใต้การปกครองแต่ละแห่ง จากผลการดำเนินการที่ผ่านมา รวมทั้งแนวโน้มของการกระจายอำนาจไปสู่การปกครองส่วนท้องถิ่น ตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดแต่ละจังหวัดพบว่า งานโครงการและแผนงานต่าง ๆ สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมายมีระบบการจัดการ การปฏิบัติ และการพัฒนาที่สามารถประเมินผลความสำเร็จได้ตลอดจนสามารถกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบได้ตามกฎหมายกำหนดในทุกภารกิจและหน้าที่งาน แต่การดำเนินการบางส่วนประสบปัญหาอยู่บ้าง เนื่องจากความล่าช้าของขั้นตอนในการทำงาน การขาดความรู้ความเข้าใจในระดับผู้ปฏิบัติ การดำเนินการที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ความไม่เพียงพอของงบประมาณ ความผิดพลาดในการปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาการทุจริต และปัญหาของฝ่ายบริหารที่มีแนวคิดและความต้องการไปในคนละทิศทาง ส่งผลให้การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาพรวมของประเทศ ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายและประสิทธิภาพ ทั้งของผู้บริหารและผู้ทำงานในองค์กร ทั้งในส่วนของเป้าหมายและแนวนโยบายที่กำหนดไว้มากนัก องค์การ

บริหารส่วนจังหวัดเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญที่จะช่วยพัฒนาทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม การจัดการสาธารณะ และการจัดการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด ดังนั้น ผู้ที่รับผิดชอบในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารงานบุคคลขององค์การบริหารส่วนจังหวัด รวมทั้งหน่วยงานหลักของภาครัฐซึ่งเป็นผู้กำกับดูแล กำหนดทิศทางและแนวนโยบายในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดมีความชัดเจน เป็นรูปธรรมและสามารถปฏิบัติจริง

บทความนี้นำเสนอรูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เปรียบเทียบรูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกสำหรับพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดของข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ปฏิบัติงานในฝ่ายงานต่างกันและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด
2. เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกสำหรับพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดของข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ปฏิบัติงานในฝ่ายงานต่างกัน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพ

สมมุติฐานของการวิจัย

1. รูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดทำให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในระดับมาก
2. รูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ต่างกันมีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดทุกแห่งในประเทศไทย ประกอบด้วยฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติขององค์การบริหารส่วนจังหวัดทุกจังหวัด
2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่มจากบุคลากรฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติภายในองค์การบริหารส่วนจังหวัดทุกแห่งในประเทศไทย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเต็มจำนวนประชากร คือ ฝ่ายบริหาร จำนวน 77 คน และฝ่ายนิติบัญญัติ จำนวน 231 คน ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 308 คน
3. ตัวแปรของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ ดังนี้
  - 3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบุคลากร
  - 3.2 ตัวแปรตาม มีดังต่อไปนี้
    - 3.2.1 รูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุก สำหรับพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในทศวรรษหน้าซึ่งแบ่งออกได้เป็น

5 ด้านคือ (1) ด้านกฎหมาย (2) ด้านนโยบาย (3) ด้านภาระหน้าที่ (4) ด้านรายได้จากการบริหารงาน (5) ด้านบุคลากร

3.2.2 ข้อเสนอแนะแนวทางที่เป็นกลยุทธ์สำหรับพัฒนาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพในทศวรรษหน้า ทั้ง 5 ด้าน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงผสมผสานวิธี พื้นที่วิจัย คือองค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 76 จังหวัด ประชากร คือนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบุคลากรขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 30 จังหวัดจากใน 5 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ แบ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดและรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดจำนวน 30 คน จำนวนฝ่ายนิติบัญญัติและเจ้าหน้าที่จำนวน 120 คน รวม 150 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสอบถามเก็บและรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแบบของ ลิเคอร์ท (Likert's Scales) ที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุม รูปแบบกลยุทธ์ และตัวชี้วัดประสิทธิภาพการบริหารจำนวน 5 ด้าน แบบสอบถามนี้สร้างความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและความเชื่อมั่นด้วยการทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (index of Item Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งทุกข้อคำถามจะต้องมีค่า IOC มากกว่า 0.50 และทดสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์ของแอลฟา (coefficient alpha)

ของ ครอนนาค โดยการนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่เป้าหมายซึ่งจะต้องมีค่าความเชื่อมั่นมากกว่า 0.70 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS สถิติที่ใช้ประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณน จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ 2) ใช้การวิจัยเอกสารและการวิจัยสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 6 คน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

Brown (อ้างถึงใน วันชัย ดนัยโมนุท และไกร เกษทัน, 2543, หน้า 3-4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การกระจายอำนาจ หมายถึง การจัดสรรหรือแบ่งอำนาจหน้าที่ในการบริหารระดับสูงของรัฐบาลไปสู่หน่วยงานในระดับกลาง อาทิ จากระดับกระทรวงหรือหน่วยงานบริหารการศึกษาท้องถิ่นไปสู่สถานศึกษา โดยมอบอำนาจในการตัดสินใจด้านบุคลากร การบริหารงาน และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นต้น

Robbins (1985, p. 6) ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานโดยอาศัยคนและทรัพยากรต่างๆ

ธงชัย สันติวงษ์ (2541, หน้า 170-171) อธิบายกระบวนการพิจารณาการกำหนดกลยุทธ์ไว้ว่า (1) การตรวจสอบพิจารณาให้ทราบถึงโอกาสและข้อจำกัดต่างๆ ขององค์กร โดยต้องมีการตรวจสอบสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมเชื่อมโยงทุกเรื่องในองค์กรนับตั้งแต่ต้นโยบาย เป้าหมายและแผนงานของหน่วยงาน (2) หลังจากนั้นต้องมีประมาณการคาดการณ์ความเสี่ยง โอกาส และข้อจำกัดขององค์กรไปพร้อมกัน (3) การประเมินความเข้มแข็งอ่อนแอของ

ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กร (4) ขั้นตอนสุดท้าย คือ การจับคู่เงื่อนไขต่างๆ ที่ได้กล่าวข้างต้นมาก่อนให้เกิดประโยชน์สูงสุดขององค์กร เพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ และมีระดับความเสี่ยงน้อยที่สุด

การวางแผนกลยุทธ์ เป็นการวางแผนของผู้บริหารในระดับสูงขององค์กรที่จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ผลการวิจัย

1. การศึกษารูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

ด้านกฎหมาย องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีการพัฒนาการบริหารงานให้สอดคล้องกับกฎหมายที่รับผิดชอบ มีการจัดการด้านกฎหมายเข้าถึงกิจการที่ควบคุม โดยมีการจัดการด้านกฎหมายอย่างเป็นระบบและมีความเที่ยงตรงอยู่ในระดับมาก ส่วนการจัดอบรมความรู้ด้านกฎหมายให้กับพนักงานขององค์กร อยู่ในระดับมากเช่นกัน

ด้านนโยบาย องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีนโยบายหลักขององค์กรที่มีความชัดเจนและเหมาะสม และมีผู้รับผิดชอบในการบริหารนโยบายสัดส่วนและโครงสร้างงาน และมีการรับนโยบายจากส่วนกลางมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับองค์กร อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ส่วนการนำนโยบายไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเป็นผลสำเร็จอยู่ในระดับมาก

ด้านภาระหน้าที่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีการติดตามประเมินผลงานตามภาระหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด รองมา หลักฐานเอกสารมอบหมายงานภาระหน้าที่ที่มีความชัดเจน มีการจัดโครงสร้างงานขององค์กรที่มีความ

ชัดเจนและการแบ่งงานตามภาระหน้าที่อย่างสอดคล้องกับแผนงาน อยู่ในระดับมาก ส่วนการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด มีค่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน

ด้านรายได้จากการบริหารงาน องค์กรบริหารส่วนจังหวัดมีการจัดระบบการจัดเก็บและการเก็บรักษารายได้อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเป็น การกำหนดขอบเขตของการจัดเก็บรายได้ และเรื่องบุคลากรรับผิดชอบและดูแลด้านรายได้จากการบริหาร อยู่ในระดับมาก ส่วนการประเมินผลและรายงานผลรายได้จากการบริหารงานอย่างเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดมีค่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน ด้านบุคลากรองค์กรมีผลตอบแทนให้กับบุคลากรขององค์กรอย่างเหมาะสม อยู่ในระดับมาก รองลงมามีการกำหนดโครงสร้างให้บุคลากรอย่างชัดเจน และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานบุคลากรตามแผนงานขององค์กร อยู่ในระดับมาก ส่วนมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถให้กับบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแต่อยู่ในระดับมากเช่นกัน

ผลจากการสัมภาษณ์ศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า รูปแบบกลยุทธ์เชิงรุกที่ใช้ในการบริหารองค์กรบริหารส่วนจังหวัด เป็นกลยุทธ์เชิงรุกแบบผสมในสัดส่วนที่ไม่แน่นอนและไม่ตายตัวมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้น ข้าราชการที่ทำงานในองค์กรบริหารส่วนจังหวัดนั้นมีทั้งข้าราชการประจำ ประจำหน่วยงานและข้าราชการการเมืองที่หมุนเวียนเปลี่ยนกันเข้ามาอย่างเป็นพลวัต นโยบายบางส่วนจึงต้องมีการปรับตามผู้บริหารในแต่ละสมัย ตลอดจนการทำงานในองค์กรบริหารส่วนจังหวัดต้องดูแลพี่น้องประชาชนทั้งในเรื่องสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมที่มีการผันแปรอย่างไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ราคากำลังงานสูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจากพรรคหนึ่งสู่พรรคหนึ่งหรือการเปลี่ยน

ถ่ายอำนาจการปกครองจากพลเรือนสู่ทหาร บริบทที่เป็นพลวัตเหล่านี้ กลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุดคือ กลยุทธ์ผสมระหว่างกลยุทธ์เน้นผลงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กลยุทธ์เน้นกระบวนการหรือระบบทำงานที่มีประสิทธิภาพ และกลยุทธ์เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ

การบริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดแบบมุ่งเน้นผลงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นการบริหารองค์การเชิงกลยุทธ์ที่ใช้การบูรณาการกระบวนการระบบหรือเทคนิคหลายๆ อย่าง หลายการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของพนักงานทุกระดับในองค์กร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การบริหารองค์การส่วนจังหวัดเกิดผลตามเป้าหมาย จากการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่ามีขั้นตอนดังนี้

- 1) การแปลงเป้าหมายขององค์กรลงสู่เป้าหมายของหน่วยงานย่อย
- 2) การสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างองค์การและพนักงานเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของงาน
- 3) การผสมผสานระหว่างการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการเพิ่มประสิทธิภาพในงานขององค์กรไปพร้อมๆ กัน
- 4) การก่อให้เกิดรูปแบบการบริหารแบบโปร่งใส เกิดประสิทธิภาพในการสื่อสารแบบสองทางระหว่างฝ่ายจัดการและฝ่ายพนักงาน
- 5) การวัดผลหรือประเมินผลงานตามข้อตกลงระหว่างผู้ประเมินและผู้ถูกประเมิน
- 6) การบริหาร โดยมุ่งเน้นผลงาน ควรใช้ได้กับพนักงานทุกระดับ มีจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อพัฒนาพัฒนาองค์การ

การบริหารทรัพยากรบุคคลแบบเน้นผลงานมีข้อดีที่สำคัญคือ ช่วยให้องค์กรสามารถค้นหาจุดอ่อนจุดแข็งของพนักงานแต่ละคน และศักยภาพ ที่ควรปรับปรุงพัฒนา ส่วนกลยุทธ์แบบเน้นกระบวนการหรือระบบการทำงานที่มี

ประสิทธิภาพนั้น จริงๆ แล้วก็ต้องมีการวางเป้าหมายไว้ก่อนเช่นเดียวกัน กำหนดตัวชี้วัดต่างๆ ไว้ กำหนดกระบวนการที่จะไปสู่เป้าหมาย และอีกส่วนหนึ่งของการเดินทางสู่เป้าหมายของการองค์การบริหารส่วนจังหวัดก็ต้องมีบุคลากรที่ดีมีคุณภาพจึงต้องมีกลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ การบริหารจัดการที่ดี จากการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า เมืองค์ประกอบ 9 ประการ ได้แก่

1) การมีผู้นำองค์กรดี มีภาวะผู้นำสูงมาก มีความสามารถสูงใจให้ผู้อื่น ปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ในการทำงานได้อย่างชัดเจน และมีเป้าหมายในการดำเนินงานที่มุ่งผลประโยชน์ต่อประชาชน มีลักษณะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงและมีธรรมาภิบาล

2) การมีส่วนร่วม มีการเปิดโอกาสให้ทุกส่วนทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายนักการเมืองท้องถิ่น (สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) นักปกครองท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ข้าราชการเจ้าหน้าที่ และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกเรื่อง และทุกกระบวนการ

3) การบริหารจัดการครบถ้วนสมบูรณ์ ประกอบด้วย 9 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านนโยบาย องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายการบริหารงาน และแนวนโยบายในการบริหารงานไว้อย่างชัดเจน เห็นเป็นรูปธรรม โดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ภายใต้หลักธรรมาภิบาลและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2) ด้านอำนาจหน้าที่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดทำงานตามหน้าที่ตามที่กฎระเบียบและกฎหมายได้กำหนดไว้ อำนาจหน้าที่หลักขององค์การบริหารส่วนจังหวัด คือ การจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น (3) ด้านการวางแผน องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีการวางแผนพัฒนาโดยเปิด

โอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนงานทุกชั้นตอน (4) ด้านการจัดตั้งการองค์การบริหารส่วนจังหวัด จัดโครงสร้างการบริหาร สายงานครบถ้วนตามภารกิจขององค์กร และการกำหนดขอบข่ายอำนาจหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งไว้อย่างชัดเจน และมีการแบ่งส่วนราชการตามความเหมาะสม (5) ด้านการบุคลากร องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีการจัดทำข้อตกลงในการปฏิบัติราชการของทุกหน่วยงานในสังกัด และการจัดให้มีการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้แก่บุคลากรทุกฝ่ายด้วยการจัดฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การจัดองค์ความรู้ในหน่วยงาน และการให้ทุนการศึกษาต่อในระดับสูง รวมทั้งมีการประเมินผลการปฏิบัติงานบุคลากร (6) ด้านการอำนวยความสะดวก ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่และประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจในการสั่งการ และมีการมอบอำนาจในการตัดสินใจแก่ผู้บริหารในระดับต่างๆ อย่างเหมาะสมและยุติธรรม (7) ด้านการประสานงาน การดำเนินโครงการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้มีการประสานงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านของพื้นที่ อุปกรณ์งบประมาณ ฯลฯ อันก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น (8) ด้านรายงานผลการปฏิบัติงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีการแต่งตั้งคณะ กรรมการประเมินผลความพึงพอใจของประชาชน โดยมีบุคคลภายนอกร่วมเป็นกรรมการ หรือว่าจ้างหน่วยงานภายนอกมาดำเนินการแทนคณะกรรมการ มีการประเมินความพึงพอใจของประชาชน รวมทั้งมีการวิเคราะห์การประเมินและสรุปผลเสนอผู้บริหาร โดยทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้นำผลการประเมินความพึงพอใจของประชาชนไปปรับปรุงการบริหารงานและการให้บริการประชาชน (9) ด้านการงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า มี

การจัดสรรปันส่วนงบประมาณในการดำเนินงานพัฒนาให้กับทุกกองงาน และโครงการต่างๆ อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ไม่มีการทุจริตคอร์รัปชัน มีการดำเนินการประกาศสอบราคาและประกวดราคาอย่างโปร่งใส มีการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างเป็นไปตามแผนการจัดจ้างและจัดซื้อ และมีการเปิดเผยโครงการกิจกรรม จัดซื้อจัดจ้างในทุกโครงการให้ผู้เกี่ยวข้องและประชาชนได้รับทราบ รวมถึงการจัดทำและเผยแพร่แผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี และมีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ

4) การพัฒนาท้องถิ่น แก้ปัญหาพัฒนาคุณภาพชีวิต องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดประชาชน ต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนโครงการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอย่างมีเป้าหมาย ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ในการพัฒนาท้องถิ่นและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างชัดเจน ได้แก่ การพัฒนาด้านสาธารณสุข โภคและโครงสร้างพื้นฐาน สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา การเกษตรและอาชีพ คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย และส่งเสริมสนับสนุนเผยแพร่ประชาธิปไตย

5) การมีจิตใจ “ธรรมาภิบาล” คุณลักษณะที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี จะต้องมีการบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่าและดำเนินการตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546

6) การมีความสามัคคีปรองดอง องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีการบริหารจัดการที่ดี มีการทำงานเป็นทีม มีความสามัคคี ความปรองดอง ความเมตตา และความเอื้ออาทรต่อกัน

7) การใช้นวัตกรรม การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มีนวัตกรรม หรือโครงการริเริ่มใหม่ๆ ที่มีประโยชน์ ทันยุคสมัย และถูกใจประชาชน เพราะการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ นอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาให้ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว มีการวางแผนและนำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา

8) การสร้างมาตรฐาน องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีการดำเนินงานบริหารจัดการการอย่างเป็นระบบเป็นระเบียบ ประหยัด คุ่มค่า ยั่งยืน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดีจะมีการบริหารจัดการที่มีมาตรฐาน

9) การบริหารจัดการต้นทุน องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีปัจจัยที่ส่งผลให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ นั่นก็คือ การมีต้นทุนที่ดี ได้แก่ (1) บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ มีทัศนคติที่ดี มีความรัก ความสามัคคี มีคุณธรรม มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ขยันขันแข็งในการทำงาน (2) เครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ในการทำงานที่มีความครบถ้วน ทันสมัย เหมาะสมกับสถานการณ์ เหตุการณ์ในยุคของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่บุคลากรในการปฏิบัติงาน ช่วยลดขั้นตอนในการทำงาน และช่วยเพิ่มมาตรฐานการปฏิบัติงานในสำนักงาน (3) การมีงบประมาณอย่างเพียงพอ (4) ผู้นำขององค์กร มีบุคลิกของผู้นำ

กล่าวโดยสรุป รูปแบบหรือแนวทางในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนจังหวัดก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงาน โดยใช้รูปแบบกลยุทธ์เชิงรุกการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดใช้ในการบริหารจัดการในแต่ละภูมิภาค ใช้กลยุทธ์เชิงรุกแบบผสมระหว่างกลยุทธ์เน้นผลงานตามเป้าหมายที่

กำหนดไว้ กลยุทธ์เน้นกระบวนการหรือระบบทำงานที่มีประสิทธิภาพ และกลยุทธ์เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ในแต่ละองค์การบริหารส่วนจังหวัดทั่วประเทศไม่แตกต่างกัน ในเรื่องของรูปแบบนั้นคือ มีการใช้กลยุทธ์แบบผสมทุกภูมิภาคแต่อาจจะแตกต่างกันในรายละเอียดของแต่ละภูมิภาคตามวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ แต่ด้วยความเจริญรวดเร็วทางการสื่อสารและการขนส่งการเดินทาง การรับรู้และพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนจึงไม่แตกต่างกันมาก และปัญหาที่เกิดขึ้นมักจะไม่แตกต่างกันมาก เช่น ภาคกลางอาจจะมีปัญหาเรื่องน้ำท่วม แต่ภาคอีสานอาจจะมีปัญหาเรื่องฝนแล้งแต่การวางแผนรับมือภัยพิบัติก็มักจะมีลักษณะเดียวกันเป็นต้น

2. ความเหมาะสมในการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

การใช้กลยุทธ์เชิงรุกขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก โดยองค์การฯ มีแผนการดำเนินสอดคล้องกับรูปแบบกลยุทธ์และมีการทำงานเป็นทีม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เรื่ององค์การฯ มีแผนการดำเนินสอดคล้องกับรูปแบบกลยุทธ์และมีความสุขในที่จะการทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การฯ มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนบุคลากรมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือพัฒนางาน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ก็มีค่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน

การใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ผลการศึกษาพบว่า การใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านภาระหน้าที่และด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา ด้านกฎหมาย มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับ

มาก ส่วนด้านนโยบาย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่อยู่ในระดับมากเช่นกัน เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า ด้านกฎหมาย องค์กรฯ มีการพัฒนาการบริหารงานให้สอดคล้องกับกฎหมายที่รับผิดชอบ มีการจัดการด้านกฎหมายเข้าถึงกิจการที่ควบคุม มีการจัดการด้านกฎหมายอย่างเป็นระบบ และมีความเที่ยงตรงอยู่ในระดับมาก ส่วนการจัดอบรมความรู้ด้านกฎหมายให้กับพนักงานขององค์กรฯ อยู่ในระดับมากเช่นกัน ด้านนโยบาย องค์กรฯ มีนโยบายหลักที่มีความชัดเจนและเหมาะสม และมีผู้รับผิดชอบในการบริหารนโยบายสัดส่วนและโครงสร้างงาน และมีการรับนโยบายจากส่วนกลางมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับองค์กรฯ อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน ส่วนการนำนโยบายไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเป็นผลสำเร็จอยู่ในระดับมาก ด้านภาระหน้าที่ องค์กรมีการติดตามประเมินผลงานตามภาระหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา หลักฐานเอกสารมอบหมายงานภาระหน้าที่ที่มีความชัดเจน มีการจัดโครงสร้างงานขององค์กรที่มีความชัดเจนและการแบ่งงานตามภาระหน้าที่อย่างสอดคล้องกับแผนงานอยู่ในระดับมาก ส่วนการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด มีค่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน ด้านรายได้จากการบริหารงาน องค์กรมีการจัดระบบการจัดเก็บและการเก็บรักษารายได้อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเป็นการกำหนดขอบเขตของการจัดเก็บรายได้ และเรื่องบุคลากรรับผิดชอบและดูแลด้านรายได้จากการบริหารอยู่ในระดับมาก ส่วนการประเมินผลและรายงานผลรายได้จากการบริหารงานอย่างเป็นระบบมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด มีค่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน ด้านบุคลากรองค์กรมีผลตอบแทนให้กับบุคลากรขององค์กรอย่างเหมาะสมอยู่ในระดับมาก รองลงมา มีการกำหนดโครงสร้างให้บุคลากรอย่างชัดเจน และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานบุคลากรตามแผนงานขององค์กรอยู่ในระดับมาก ส่วน

มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถให้กับบุคลากรอย่างต่อเนื่องมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดแต่อยู่ในระดับมากเช่นกัน

ความสัมพันธ์และอิทธิพลการใช้กลยุทธ์เชิงรุกกับประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้กลยุทธ์เชิงรุกมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 กับประสิทธิภาพ บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัด ด้านกฎหมาย นโยบาย ภาระหน้าที่ รายได้จากการบริหาร บุคลากร และประสิทธิภาพการบริหารงานภาพรวม ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.705, 0.766, 0.724, 0.762, 0.730 และ 0.799 ตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์เชิงรุกมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านกฎหมาย ด้านนโยบาย ด้านภาระหน้าที่ ด้านรายได้จากการบริหารงาน ด้านบุคลากรและในภาพรวม ด้วยขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.897, 0.874, 0.834, 0.865, 0.872 และ 0.868

3. แนวทางในการพัฒนาการบริหาร องค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพ

แนวทางในการพัฒนาการบริหารเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ต้องเริ่มจากการวางระบบและกลไกในการบริหารงานที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์อย่างชัดเจน มีปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ มีแผนงาน มีการพัฒนาคนให้มีความสามารถสอดคล้องกับงานที่ทำ นำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงานอย่างคุ้มค่า และมีการนำผลการประเมินมาใช้ปรับปรุงนโยบายแผนงาน และการดำเนินการทุก ๆ ด้าน แนวทางในการพัฒนาอาจจะประกอบด้วย

1) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นปัจจัยความสำเร็จประการแรกของการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น ควรให้ภาครัฐหาหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินการในการเพิ่มพูนความรู้ (training center) ให้แก่บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยหน่วยงานดังกล่าวต้องจัดทำการศึกษาฝึกอบรมและให้ความรู้แก่บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะเทคนิคที่จำเป็นต่างๆ ในการบริหารองค์กร เช่น การวิเคราะห์หาจุดอ่อนจุดแข็ง (SWOT) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการฝึกอบรมดังกล่าวต้องเป็นการฝึกอบรมแบบครบวงจรและในบุคลากรทุกระดับ เริ่มตั้งแต่ การจัดฝึกอบรม การประเมินผลการฝึกอบรม การทดสอบภายหลังการฝึกอบรมและการฝึกอบรมภาคปฏิบัติภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2) หลักสูตร ในการจัดฝึกอบรมบุคลากร ควรให้ความรู้ในหลายๆ มิติ ไม่ควรเน้นเพียงแต่เฉพาะประเด็นระเบียบปฏิบัติทางราชการอย่างที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นดำเนินการอยู่เท่านั้นเทคนิคการบริหารจัดการบริหารจัดการองค์กร การบริหารองค์กรเชิงธุรกิจ การวางแผนการตลาดตามความต้องการของประชาชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นควบคู่ไปด้วยกับประเด็นเรื่องกฎระเบียบทางราชการ

3) การจัดทำแผนกลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเอง ต้องเกิดจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่น มิใช่เกิดจากการร่างของกองหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องจัดให้มี “สัปดาห์แห่งการจัดทำแผนกลยุทธ์” ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการระดมสมองของบุคลากรจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่น และประชาชนเข้ามาร่วมดำเนินการจัดทำแผนฯ การจัดทำแผนฯ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มีผลสำคัญที่จะทำให้แผนกลยุทธ์มีผลในทางปฏิบัติมากขึ้น

4) กำหนดสัดส่วนของโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้มีสัดส่วนของโครงการที่มาจากประชาชนร่วมอยู่ด้วย มิใช่เป็นโครงการที่เกิดจากฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดแต่เพียงอย่างเดียว และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดลำดับความสำคัญของการใช้งบประมาณไปยังโครงการที่มาจากประชาชนเป็นลำดับต้นๆ

5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมอบหมายเจ้าหน้าที่ให้เป็นผู้รับผิดชอบในการเป็นพี่เลี้ยงเพื่อความรู้แก่ประชาชนในการเขียนโครงการที่ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการ นอกจากนั้นยังต้องทำหน้าที่ประสานงาน เสนอแนะ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการให้แก่ประชาชน เช่น การติดต่อวิทยากรมาให้ความรู้แก่ประชาชน และการสนับสนุนให้ชุมชนหันมาช่วยเหลือและร่วมมือกันมากขึ้น

6) จัดให้มีการสร้างดัชนีชี้วัดความสำเร็จ (KPI) ด้านต่างๆ ในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีการประเมินผลทุก 1 – 2 ปี (การประเมินผลตามดัชนีชี้วัดบ่อยเกินไปจะทำให้เป็นภาระแก่บุคลากรท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลต่อเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรท้องถิ่น)

7) จัดให้มีการชำระระเบียบปฏิบัติทางราชการภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อลดขั้นตอนการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในชั้นลง

8) จัดให้มีองค์กรภาคประชาชนในท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เช่น สภาที่ปรึกษาประชาชนในท้องถิ่น เวทีรับฟังความคิดเห็น การจัดตั้งสถาบันพัฒนาผู้นำท้องถิ่นเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถบริหารงานและเสนอโครงการได้ตรงตามความต้องการของประชาชนและให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจมากที่สุด

อภิปรายผล

การศึกษาในเรื่อง “กลยุทธ์เชิงรุก เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด” พบองค์ความรู้หรือมีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ใช้กลยุทธ์เชิงรุกในการบริหารงานเน้นผลงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และเน้นกระบวนการหรือระบบทำงานที่มีประสิทธิภาพ การเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพมีจำนวนน้อยมากประมาณร้อยละ 2.0 เท่านั้น ซึ่งอาจพิจารณาถึงแนวคิดของผู้บริหารองค์การส่วนจังหวัดให้ความสำคัญทั้งสองรูปแบบนั้นคือเน้นทั้งเป้าหมายขององค์การและเน้นการสร้างกระบวนการหรือระบบที่สามารถทำงานได้ ซึ่งเป็นการมองที่น่าจะมีความเหมาะสมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพราะข้าราชการที่ทำงานในองค์กรมีทั้งข้าราชการเมืองและข้าราชการประจำ พนักงานของรัฐ และลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว การมีเป้าหมายที่ชัดเจนอาจจะด้วยนโยบายของผู้บริหารทางการเมืองหรือหน้าที่ตามกฎหมายที่ชัดเจนแน่นอน การวางเป้าหมายให้สอดคล้องกับนโยบายและหน้าที่ กำหนดตัวชี้วัดที่แน่นอน จากนั้นถ้ามีการวางแผนกระบวนการและระบบที่ดีการดำเนินการสู่เป้าหมายก็จะเป็นไปอย่างราบรื่น สามารถวัดประเมินและตรวจสอบได้ ซึ่งถ้าเป้าหมายชัดเจนระบบดีแล้ว การจัดหาคนหรือบุคลากรเพื่อเข้าทำงานในตำแหน่งหน้าที่เพื่อให้ระบบหรือกระบวนการเดินไปสู่เป้าหมายขององค์กรได้ แต่เมื่อพิจารณาอีกมุมหนึ่งการทำงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดส่วนหนึ่งต้องเข้าพบปะติดต่อกับประชาชน ต้องมีการวางแผนบริหารจัดการ บุคลากรก็ต้องมีความรู้ความสามารถในระดับสูงเช่นกันการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพก็เป็นกลยุทธ์เชิงรุกที่

สำคัญเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ให้ข้อสรุปว่า รูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในทศวรรษหน้านั้น ไม่มีรูปแบบที่ตายตัวต้องใช้กลยุทธ์ทั้งสามแบบอย่างผสมผสานแล้วแต่ท้องถิ่น แล้วแต่ผู้นำในแต่ละยุคแต่ละสมัยเพราะมีการเมืองภายนอกและภายในเข้ามาเกี่ยวข้อง รัฐบาลแต่รัฐบาลมีนโยบายที่แตกต่างกันสภาพทางสังคม เศรษฐกิจในแต่ละช่วงแตกต่างกัน ความเจริญที่เข้ามาสู่ชุมชนทั้งทางด้านการสื่อสารและเทคโนโลยี การค้าการลงทุน กลยุทธ์ที่เหมาะสมจึงเป็นกลยุทธ์เชิงรุกแบบผสม ซึ่งการวิจัยนี้อาจจะขัดแย้งกับการศึกษาของ ศิริพงษ์ วัชรพงษ์ (2543) ได้ศึกษาปัญหาการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐบาล ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการปกครองท้องถิ่นปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาด้านโครงสร้างอัตรากำลัง และปัญหาความไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของบุคลากร รองลงมาได้แก่ปัญหาด้านการจัดระบบองค์กรและการประสานงานซึ่งขาดความชัดเจนและไม่เป็นระบบ ควรจะมีการปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ขัดแย้งการศึกษาของ ชำนาญ อรุณพงษ์ (2543) ได้ศึกษาวิจัย ปัญหาการปฏิบัติงานตามกรอบอัตรากำลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะพบปัญหาจากบุคลากรทุกฝ่ายและทุกระดับ โดยปัญหาส่วนใหญ่คือ ความไม่เข้าใจงาน ปัญหาขาดการติดตามผลการปฏิบัติงาน ปัญหาระบบการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ยังไม่ชัดเจน และปัญหาโครงสร้างการบริหารงานที่ขาดการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ

ประเด็นที่ 2 รูปแบบการใช้กลยุทธ์เชิงรุกสำหรับพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดของข้าราชการองค์การบริหารส่วน

จังหวัดที่ปฏิบัติงานในฝ่ายงานต่างกัน ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และ ฝ่ายบุคลากร ไม่แตกต่างกันทางสถิติ นั้น หมายความว่าการทำงานในทุกหน่วยงานในทุกหน่วยงานในภาพรวมแล้วกลยุทธ์ที่ใช้ก็น่าจะมีระดับการใช้ไม่แตกต่างกันทำงานร่วมกันสอดคล้องกันจึงไม่มีความแตกต่างในส่วนของตัวเองที่สุ่มมาอาจจะเห็นความแตกต่างเล็กน้อย มีค่าเฉลี่ยสูงในกลุ่มของฝ่ายนิติบัญญัติ แต่ความแตกต่างไม่มากพอที่จะสรุปว่าต่างกัน ดังนั้นการวางแผนในการบริหารงานเชิงกลยุทธ์จึงต้องทำร่วมกันไม่ควรแยกฝ่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวัฒน์ อรุณสิทธิกร (2543) ที่ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ซึ่งพบว่า แนวทางที่ควรมีการนำมาใช้ในการพัฒนา การกำหนดแผนงาน นโยบายในการพัฒนาที่ชัดเจน และการให้ความร่วมมือแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องจะทำให้กลไกการกระจายอำนาจเป็นไปอย่างต่อเนื่องและดำเนินการได้เป็นรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้น

ประเด็นที่ 3 แนวทางการพัฒนาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพในทศวรรษหน้า เป็นกลยุทธ์เชิงรุกแบบผสมระหว่างกลยุทธ์เชิงรุกแบบเน้นผลงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กลยุทธ์เชิงรุกแบบเน้นกระบวนการหรือระบบทำงานที่มีประสิทธิภาพและกลยุทธ์เชิงรุกแบบเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ดังนั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดจึงต้องมีการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ในระดับมากได้แก่ การวิเคราะห์ SWOT กลยุทธ์เชิงรุกในการบริหารองค์การ การนำผลวิเคราะห์นำมาใช้ในการวางแผนการดำเนินงาน การสร้างแผนการดำเนินสอดคล้องกับรูปแบบกลยุทธ์ มีแผนการดำเนินงานที่สามารถนำไปปฏิบัติได้กระบวนการทำงานมีผลต่อความกระตือรือร้นในการทำงาน กระบวนการทำงานมีผลต่อความพึงพอใจในการ

ทำงาน กระบวนการทำงานทำให้ปลอดภัยต่อความเสี่ยงด้านกฎหมาย การสร้างให้บุคลากรมีความสุขในที่จะการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย สร้างกระบวนการทำงานมีผลต่อพฤติกรรมการทำงาน วางขั้นตอนการทำงานทำให้สามารถทำงานได้อย่างบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ มีการวางขั้นตอนการทำงานกระตุ้นให้เกิดผลงานอย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผนงานขององค์กรการพิจารณาที่เป้าหมายเป็นหลัก การวางแผนงานขององค์กรเน้นการพัฒนาบุคลากร มีการทำงานเป็นทีม การให้บุคลากรมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือพัฒนางาน การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานมากกว่ากระบวนการ มีการทำงานด้วยหัวใจ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จของงาน และมีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานขององค์กรบริหารส่วนจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพในทศวรรษหน้า ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารจังหวัดยังได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานขององค์กรบริหารส่วนจังหวัดให้เกิดประสิทธิภาพในทศวรรษหน้า ที่สอดคล้องกัน นั่นคือ ต้องเริ่มจากการวางระบบและกลไกในการบริหารงานที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์อย่างชัดเจน มีปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ มีแผนงาน มีการวางเป้าหมายที่ชัดเจน สร้างตัวชี้วัด สร้างเกณฑ์ มีการวัดผลประเมินผลเพื่อพัฒนาทั้งองค์กรและพัฒนาคน มีการพัฒนาคนให้มีความสามารถสอดคล้องกับงานที่ทำ นำเทคโนโลยีมา ใช้กับการทำงานอย่างคุ้มค่า และมีการนำผลการประเมินมาใช้ปรับปรุงนโยบาย แผนงาน และการดำเนินการทุกๆ ด้านแนวทางในการพัฒนาอาจจะประกอบด้วย

1) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นปัจจัยความสำเร็จประการแรกของการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ภาครัฐหาหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินการในการเพิ่มพูน

ความรู้ (training center) ให้แก่บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยหน่วยงานดังกล่าวต้องจัดทำการศึกษาฝึกอบรมและให้ความรู้แก่บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะเทคนิคที่จำเป็นต่างๆ ในการบริหารองค์กร เช่น การวิเคราะห์หาจุดอ่อนจุดแข็ง (SWOT) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ หรือการจัดทำแผนกลยุทธ์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการฝึกอบรมดังกล่าวต้องเป็นการฝึกอบรมแบบครบวงจรและในบุคลากรทุกระดับ เริ่มตั้งแต่การจัดฝึกอบรม การประเมินผลการฝึกอบรม การทดสอบภายหลังการฝึกอบรมและการฝึกอบรมภาคปฏิบัติภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2) หลักสูตร ในการจัดฝึกอบรมบุคลากร ควรให้ความรู้ในหลายๆ มิติ ไม่ควรเน้นเพียงแต่เฉพาะประเด็นระเบียบปฏิบัติทางราชการอย่างที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นดำเนินการอยู่เท่านั้น เทคนิคการบริหารจัดการองค์การบริหารองค์กรเชิงธุรกิจ การวางแผนการตลาดตามความต้องการของประชาชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นควบคู่ไปด้วยกับประเด็นเรื่องกฎระเบียบทางราชการ

3) การจัดทำแผนกลยุทธ์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเอง ต้องเกิดจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่น มิใช่เกิดจากการร่างของกองหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องจัดให้มี “สัปดาห์แห่งการจัดทำแผนกลยุทธ์” ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการระดมสมองของบุคลากรจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่น และประชาชนเข้ามาร่วมดำเนินการจัดแผนฯ การจัดทำแผนฯ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มีผลสำคัญที่จะทำให้แผนกลยุทธ์มีผลในทางปฏิบัติมากขึ้น

4) กำหนดสัดส่วนของโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้มีสัดส่วนของโครงการที่มาจากประชาชนร่วมอยู่ด้วย มิใช่เป็นโครงการที่เกิดจากฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดแต่เพียงอย่างเดียว และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดลำดับความสำคัญของการใช้งบประมาณไปยังโครงการที่มาจากประชาชนเป็นลำดับต้นๆ

5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมอบหมายเจ้าหน้าที่ให้เป็นผู้รับผิดชอบ ในการเป็นพี่เลี้ยงเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในการเขียนโครงการที่ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการ นอกจากนั้นยังต้องทำหน้าที่ประสานงาน เสนอแนะ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการให้แก่ประชาชน เช่น การติดต่อวิทยากรมาให้ความรู้แก่ประชาชน และการสนับสนุนให้ชุมชนหันมาช่วยเหลือและร่วมมือกันมากขึ้น สอดคล้องบางส่วนกับการศึกษาของ สุวัฒน์ อรุณสิทธิกร (2543) ได้ทำการวิจัย แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ซึ่งพบว่าแนวทางที่ควรมีการนำมาใช้ในการพัฒนา คือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่บุคลากรทุกฝ่าย การวางแผนงาน การมีนโยบายในการพัฒนาที่ชัดเจน และการให้ความร่วมมือแก้ไขปัญหาย่างต่อเนื่องจะทำให้กลไกการกระจายอำนาจเป็นไปอย่างต่อเนื่องและดำเนินการได้เป็นรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้น

6) จัดให้มีการสร้างดัชนีชี้วัดความสำเร็จ (KPI) ด้านต่างๆ ในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีการประเมินผลทุกๆ 1 ปี – 2 ปี (การประเมินผลตามดัชนีชี้วัดบ่อยเกินไปจะทำให้เป็นภาระแก่บุคลากรท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลต่อเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรท้องถิ่น) สอดคล้องบางส่วนกับการศึกษาของ วิรัตน์ ศรีประสิทธิ์ (2544) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ทิศทางการพัฒนาการกระจายอำนาจการปกครองเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคต ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาการกระจายอำนาจ การปกครองท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีความชัดเจนในด้านการกำหนดมาตรฐาน โครงสร้าง และตัวบทกฎหมาย นอกจากนี้บุคลากรทุกฝ่ายควรมีความพร้อมรองรับการกระจายอำนาจการปกครอง และที่สำคัญควรชี้ให้เห็นถึงคุณค่าและทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

7) จัดให้มีการชำระระเบียบปฏิบัติทางราชการภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อลดขั้นตอนการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สั้นลง

8) จัดให้มีองค์กรภาคประชาชนในท้องถิ่น ในรูปแบบต่างๆ เช่น สภาที่ปรึกษาประชาชนในท้องถิ่น เวทีรับฟังความคิดเห็น การจัดตั้งสถาบันพัฒนาผู้นำท้องถิ่นเพื่อให้องค์กรเหล่านั้นเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถบริหารงานและเสนอโครงการได้ตรงตามความต้องการของประชาชนและให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษากลยุทธ์เชิงรุก เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด” มีข้อเสนอแนะดังนี้

1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด ควรนำกลยุทธ์เชิงรุกทั้ง 3 แบบ ได้แก่ กลยุทธ์เชิงรุกแบบผสมระหว่าง กลยุทธ์เชิงรุกแบบเน้นผลงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กลยุทธ์เชิงรุกแบบเน้นกระบวนการหรือระบบทำงานที่มีประสิทธิภาพ และกลยุทธ์เชิงรุกแบบเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาปรับใช้กับจังหวัดของตัวเองอย่างเหมาะสม

2) องค์การบริหารส่วนจังหวัด ควรนำวิธีการประเมินประสิทธิภาพ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านกฎหมาย (2) ด้านนโยบาย (3) ด้านภาระหน้าที่ (4) ด้านรายได้จากการบริหารงาน (5) ด้านบุคลากร เป็นส่วนหนึ่งของการประเมิน ประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

3) ควรมีการวิจัยเรื่องประสิทธิผลของหน่วยงานกับการใช้กลยุทธ์เชิงรุกที่ใช้ในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนจังหวัด รวมถึงการวิจัยความสุขในการทำงานของบุคลากรในองค์กรฯ กับกลยุทธ์เชิงรุกที่ใช้

4) ควรมีการศึกษาและประเมินความพึงพอใจของประชาชนจังหวัดกับ กลยุทธ์ที่ใช้ในการบริหารจัดการ

เอกสารอ้างอิง

ชำนาญ อรุณพงษ์. (2543). *ปัญหาการปฏิบัติงานตามกรอบอัตรากำลังของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2545). *100 ปีการปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

ธงชัย สันติวงษ์. (2541). *ทฤษฎีองค์การและการออกแบบของค์การ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ธัญวัฒน์ รัตนศักดิ์. (2555). *การบริหารราชการไทย*. เชียงใหม่:

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.

วิรัตน์ ศรีประสิทธิ์. (2544). *ทิศทางการพัฒนาการกระจายอำนาจการปกครอง เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคต*. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- วันชัย ดนัยโมณฑ และไกร เกษทัน. (2543). *ประมวลสาระเรื่องการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- ศิริพงษ์ วัชรพงษ์. (2543). *ปัญหาการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐบาล*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุวัฒน์ อรุณสิทธิกร. (2543). *แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Robbins, H. (1985). Asymptotically efficient adaptive allocation rules. *Advances in Applied Mathematics*, 6(1), 4-22.

การได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทย

Popularity of the Member of the House of the Representative in Thailand

ศศิธร ธรรมนิมิตเมตตา¹ & พัด ลวางกูร²

Sasithorn Thamnimitmetta & Pad Lavankura

Corresponding author: s.tmetta@gmail.com

Received: 10/06/65 Revised: 15/07/65 Accepted: 15/07/65

บทคัดย่อ

การได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา (1) เพื่อศึกษาการทำงานการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยม และ (2) เพื่อสร้างข้อเสนอแนะต่อแนวทางการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ภายใต้เงื่อนไขว่า จะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งกลับเข้ามา 4 ครั้ง โดยนับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2548, พ.ศ. 2550, พ.ศ. 2554 และ พ.ศ. 2562 ผลการศึกษาพบว่า ตามวัตถุประสงค์ (1) การทำงานได้ถูกแยกออกเป็นช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง และภายหลังการเข้ารับตำแหน่ง แม้สิ้นสุดการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งแล้ว การพบปะกับประชาชนในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอเพื่อรับฟังปัญหา และสร้างความใกล้ชิดกับประชาชน (ทำงานในพื้นที่) ต้องทำควบคู่กันไปกับการทำงานตามภาระหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ทำงานในสภา) และตาม

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วัตถุประสงค์ที่ (2) ซึ่งสำคัญต่อการสร้างความนิยมของผู้แทนฯ คือ บุคลิกส่วนตัวที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกสบายใจเมื่อพบเจอ มีความเป็นกันเอง การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอด้วยตนเองเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจจากประชาชน การคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่จะมอบหมายให้ทำ โดยทีมงานในพื้นที่จะเน้นที่ความภักดีต่อผู้แทนฯ และทีมงานในสภาจะเน้นที่ความสามารถในทางวิชาการ การสร้างเครือข่ายหรือแกนนำย่อยในระดับตำบลเป็นส่วนช่วยให้ลดการพึ่งพาหวัคະแนนอิสระในช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

คำสำคัญ: สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร; การเลือกตั้ง; ความนิยม

Abstract

The popularity of a member of Thailand's House of Representatives serves the following purposes: (1) Research the political works that helped members of the House of Representatives gain popularity, and (2) Design the proposed work model to help members of the House of Representatives gain popularity. It is a qualitative study that collects data from documentary research and interviews key informants who meet the criteria of being a Member of the House of Representatives who has been re-elected four times, in 2005, 2007, 2009, and 2019.

The study finds that, according to objective number 1, the work is separated into pre and post - election. Even after the election, it is essential to continue meeting with the public to gather information and to bond with people (electoral work), alongside the duty of the Member of the House of

Representatives (parliamentary work). According to objective number 2, key factors in a Member of the House of Representatives' popularity are: a friendly personality that makes people feel comfortable around them; participation in social activities in their area in person to build trust and confidence from people; the creation of sub-networks in their area; and putting the right man in the right job by entrusting area duties to those with high loyalty and parliamentary duties to those with academic coherence. 3) Creating network or sub-district representatives to help eliminate the need to rely on freelance campaigners during pre-election.

Keywords: Member of the House of the Representative; Election; Popularity

ความสำคัญของปัญหา

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยหรือสยามในเวลานั้น ได้มีความพยายามที่จะใช้ระบอบการปกครองประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนเข้ามาแทนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ใช้อยู่เดิม และได้เริ่มให้มีการเลือกตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2562) ประเทศไทยได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั้งหมด 28 ครั้ง ประกาศเป็นโมฆะ 2 ครั้ง โดยการเลือกตั้งในแต่ละครั้งนั้น มีความแตกต่างในรูปแบบของระบบการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยแบ่งออกเป็น การเลือกตั้งทางอ้อม 1 ครั้ง แบ่งเขต 4 ครั้ง รวมเขตหรือรวมเขตเรียงเบอร์ 10 ครั้ง แบ่งเขตเรียงเบอร์ 2 ครั้ง ผสม 4 ครั้ง แบ่งเขตและบัญชีรายชื่อ 6 ครั้ง แบ่งเขตและสัดส่วน 1 ครั้ง และเป็นโมฆะ 2 ครั้ง

ผลการเลือกตั้ง 4 ครั้งหลังสุดที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีบันทึกไว้ คือ การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง จำนวน 400 คน แบบบัญชีรายชื่อ จำนวน 100 คน เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง จำนวน 400 คน แบบสัดส่วน จำนวน 80 คน เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง จำนวน 375 คน แบบบัญชีรายชื่อ 125 คน และเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการรับรองชื่อจากคณะกรรมการการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต 350 คน แบบบัญชีรายชื่อ 150 คน (คณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2562)

จากการตรวจสอบรายชื่อบุคคลที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการเลือกตั้งในส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต จากการเลือกตั้งในทั้ง 4 ครั้งดังกล่าวถึงข้างต้น ได้พบว่า มีบุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งซ้ำทั้งสิ้น 41 คน ในพื้นที่ 30 จังหวัด โดยครั้งสุดท้ายใช้วิธีการแบ่งเขตในการเลือกตั้งของวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ซึ่งมีจำนวนเขตทั้งสิ้น 350 เขต และในการเลือกตั้งครั้งนี้ได้ใช้ระบบเขตเดี่ยวเบอร์เดียว (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561)

เมื่อมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่เป็นการเฉพาะเจาะจงในการเลือกตั้ง จึงปฏิเสธไม่ได้เลยที่จะกล่าวถึงการคงอยู่หรือการมีตัวตนของผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ หรือที่เรียกกันในภาษาปากว่า “บ้านใหญ่” เรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ทางเครือญาติและการครองอำนาจของตระกูลใหญ่ในพื้นที่ และในบางครั้งสามารถเกิดการขยายตัวจนกลายเป็นความสัมพันธ์ทางเครือข่ายที่ทับซ้อนกันในทางผลประโยชน์ โดยเฉพาะผลประโยชน์ทางการเมืองแบบต่างตอบแทน ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2557)

ในอดีตนั้นการเมืองแบบบ้านใหญ่ส่งผลต่อการเลือกตั้งเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในรูปแบบการเลือกตั้งแบบใบเดียว ที่เป็นการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเพียงอย่างเดียว แต่เมื่อระบบการเลือกตั้งเปลี่ยนไป การเปลี่ยนไปใช้บัตรเลือกตั้ง 2 ใบ โดยใช้ระบบคู่ขนานระหว่างเขตและสัดส่วน (parallel system) เป็นการแยกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต และแบบบัญชีรายชื่อออกจากกันอย่างชัดเจน นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปตามพลวัตทางสังคมของไทยยังส่งผลให้พรรคการเมืองเริ่มแข่งขันกันทางนโยบายมากขึ้น ความช่วยเหลือที่เคยได้รับจากการอุปถัมภ์ของบ้านใหญ่ เช่น การฝากลูกเข้าโรงเรียน การหาโรงพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย หรือแม้กระทั่งความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ เป็นต้น ได้กลายเป็นนโยบายที่พรรคการเมืองใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ถูกประกาศเป็นนโยบายที่ชัดเจน ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่รับรู้ถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของตนเอง หากเลือกพรรคที่มีนโยบายตรงกับความต้องการของตนเองเข้าไปเป็นรัฐบาล ความเข้มข้นของการพึ่งพาสถาบันใหญ่จะลดลง แต่ในขณะเดียวกัน พรรคการเมืองที่ออกนโยบายที่ตรงใจประชาชนส่วนใหญ่ ก็สามารถจะดึงดูดบ้านใหญ่ในพื้นที่ต่างๆ ให้เข้าร่วมสังกัดพรรค เพื่อให้สามารถใช้นโยบายของพรรคในฐานะเสียงในพื้นที่ไว้ได้เช่นกัน (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2554)

นอกจากการกล่าวถึงลักษณะการเมืองแบบบ้านใหญ่แล้ว บุคลิกลักษณะของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัยเช่นกัน ในอดีตบุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งส่วนใหญ่จะเป็นคนที่ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นผู้มีความรู้ เป็นที่เคารพของชาวบ้านในพื้นที่ เช่น ครู หรือผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งข้าราชการ เช่น อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้ที่เป็นข้าราชการที่ทำงานใกล้ชิดกับชาวบ้าน อย่างกำนัน ในพื้นที่นั้นๆ ในบางพื้นที่ยังนิยมเลือกผู้สมัครที่เคยประกอบอาชีพทนาย หรือคนที่คอยให้ความช่วยเหลือประชาชนจนเป็นที่รู้จักในวงกว้าง จากนั้นยุคสมัยได้เปลี่ยนไปสู่การเลือกผู้ที่เป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จใน

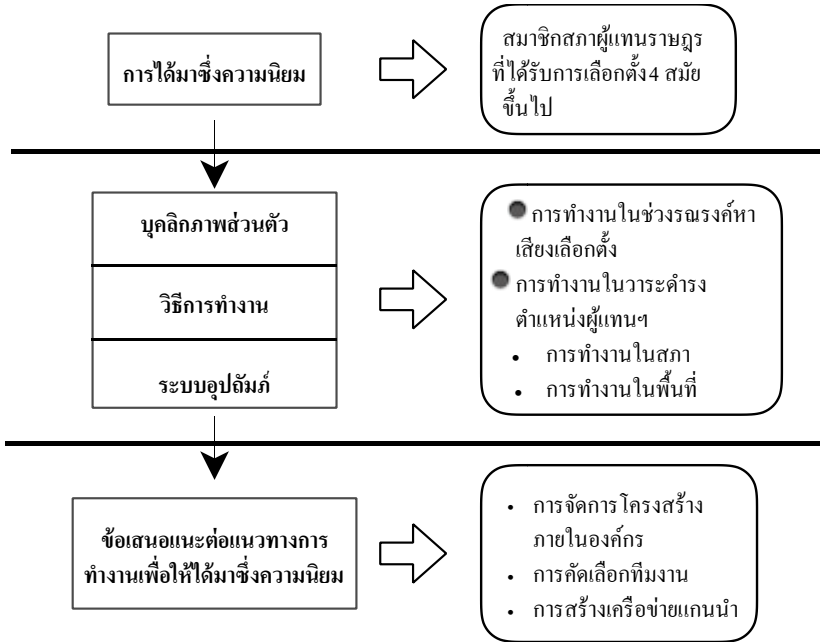
พื้นที่ และไปสู่การเลือกผู้ที่เป็นครอบครัวของนักธุรกิจ หรือเป็นผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ (สถาบันพระปกเกล้า, 2553)

ระยะเวลาจากปี พ.ศ. 2548 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2562 การเลือกตั้งที่ผ่านมาทั้ง 4 ครั้งนี้ผ่านช่วงระยะเวลา 14 ปี เกิดการรัฐประหาร 2 ครั้ง และมีเหตุการณ์ทางการเมืองที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคม แต่สุดท้ายแล้วเมื่อสังคมไทยยังดำรงอยู่ในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งจึงเกิดขึ้น และการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความคาดหวังในตัว “ผู้แทน” หรือผู้ที่เข้าไปใช้อำนาจแทนประชาชนในรัฐสภา ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลา เปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม และเปลี่ยนไปตามการเติบโตขึ้นทางความคิดของประชาชน ข้อเรียกร้องต่อความต้องการในตัว “ผู้แทน” จึงเพิ่มมากขึ้น และเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต (อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ, 2553) ข้อเรียกร้องต่อความต้องการในตัวผู้แทนของชาวบ้าน จึงเกิดเป็นหัวข้อในการศึกษาทั้งทางรัฐศาสตร์ ทางมานุษยวิทยาการเมือง และทางสังคมวิทยา ขึ้นอย่างหลากหลาย เพื่อพยายามทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคม

อาจกล่าวได้ว่าผู้ที่ได้รับการเลือกจากประชาชนถึง 4 ครั้ง ไม่ใช่เรื่องง่าย และสิ่งที่ผู้เสนอตัวเพื่อเป็นตัวแทนของประชาชน ย่อมต้องมีวิธีการดำเนินงานในรูปแบบของตนเอง

งานวิจัยเรื่อง “การได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทย” จึงเป็นงานวิจัยที่ทำขึ้นเพื่อให้ทราบถึง วิธีการในการทำงานทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า มีรูปแบบในการทำงานอย่างไร เพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยมจนนำไปสู่การได้รับเลือกเป็นผู้แทนในหลายวาระ ตลอดจนนำข้อมูลที่ได้รับไปสร้างเป็นข้อเสนอแนะต่อแนวทางการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

แผนภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาการทำงานการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยม
2. เพื่อสร้างข้อเสนอแนะต่อแนวทางการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

วิธีดำเนินการวิจัย

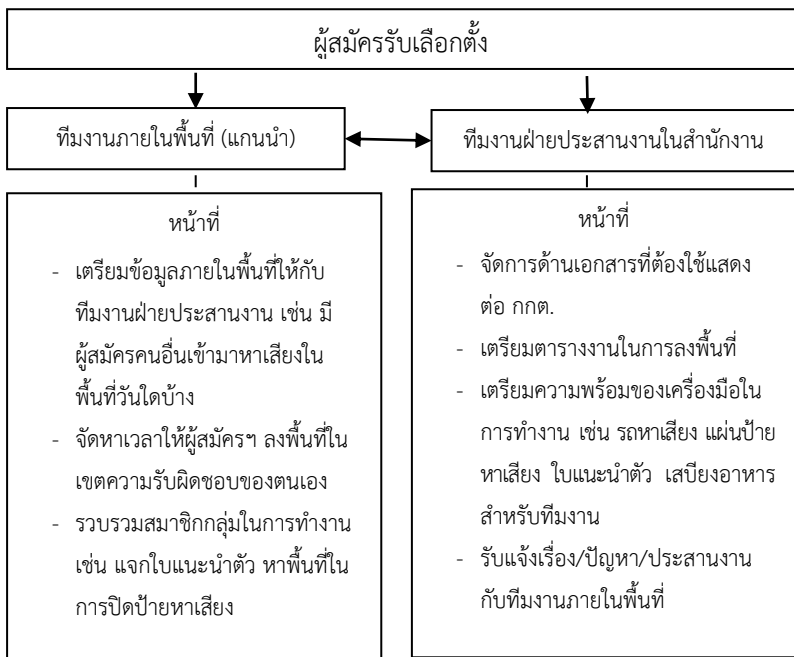
งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน คัดเลือกโดยเฉพาะเจาะจงจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งกลับเข้ามา 4 ครั้ง โดยนับการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2548, พ.ศ. 2550, พ.ศ. 2554 และ พ.ศ. 2562 แบ่งตามภูมิภาคเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคเหนือ 1 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 คน ภาคกลาง 2 คน และภาคใต้ 2 คน ทั้งหมดนี้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ 3 คน และพรรคเพื่อไทย 7 คน

ผลการวิจัย (Research Results)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 การทำงานการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยม ได้แบ่งการทำงานการเมืองออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง ช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง และส่วนที่สอง การทำงานภายหลังการเข้าดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยหากเป็นผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งกลับเข้ามาซ้ำ รูปแบบการทำงานจะเป็นวงจรที่ต่อเนื่องกันไปแบบไม่รู้จัก

ส่วนที่หนึ่ง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ถือเป็นบททดสอบเริ่มต้นที่ผู้แทนฯ ทุกคนต้องผ่านไปให้ได้ เนื่องจากมีกฎหมายเลือกตั้งควบคุมการทำงานให้อยู่ในกรอบ เพื่อให้ผู้ที่ลงสมัครรับเลือกตั้งทุกคนอยู่บนเงื่อนไขเดียวกัน แม้จะเป็นผู้แทนฯ ที่เคยผ่านการเลือกตั้งเข้ามาก็ครั้งก็ตาม การลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกล้วนเป็นจุดที่ทุกคนเคยผ่านมาแล้วทั้งสิ้น ส่วนสำคัญในการทำงานรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง คือ การจัดการบุคลากรและการจัดการภายในองค์กร หรือเรียกในภาษาทั่วไปว่า “ทีมงานหาเสียง” โดยสมาชิกที่ทีมงานหาเสียงตามกฎหมายการเลือกตั้งจะต้องลงทะเบียนเป็นผู้ช่วยหาเสียงกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการ

จัดการด้านเอกสาร รายละเอียดด้านค่าใช้จ่ายที่ต้องแจกแจงให้กับกต.รับทราบเพื่อไม่ให้เกินงบประมาณที่ได้กำหนดไว้ รวมไปถึงจำนวนป้ายหาเสียงที่ใช้ในแต่ละครั้งก็ถูกกำหนดไว้เช่นกัน การจัดโครงสร้างภายในที่ทีมงานหาเสียง จะการจัดโครงสร้างอย่างไม่เป็นทางการ โดยแบ่งแยกออกเป็น ทีมงานภายในพื้นที่ หรือจะเรียกว่ากลุ่มที่เป็นแกนนำในพื้นที่ และทีมงานฝ่ายประสานงานในสำนักงาน ทั้งสองส่วนทำงานติดต่อประสานงานซึ่งกันและกันโดยแต่ละฝ่ายมีหน้าที่ของตนเองแต่ยังคงทำงานขึ้นตรงกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง (ตามแผนภาพที่ 2)

แผนภาพที่ 2 รูปแบบการจัดผังทีมงานหาเสียงเลือกตั้ง
ที่มา: บทสรุปผู้วิจัย

ส่วนที่แตกต่างกันไปในผู้สมัครฯ แต่ละคน คือ จำนวน หรือระดับพื้นที่ในการดูแลของทีมงานในพื้นที่ บางคนมีทีมงานย่อยในแต่ละหมู่บ้าน แต่บางคนจัดทีมงานย่อยได้แค่ในระดับตำบลเท่านั้น แม้ทีมงานในพื้นที่จะส่งข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ให้ทีมงานในสำนักงานแล้ว แต่การวางกลยุทธ์ในการลงพื้นที่หาเสียงนั้นทีมงานในพื้นที่เหล่านี้จะหารือโดยตรงกับผู้สมัครฯ ในบางครั้ง เพื่อไม่ให้เกิดการลงพื้นที่ชนกันของผู้สมัครฯ จะมีการเปลี่ยนแปลงเวลา หรือสถานที่ในการลงพื้นที่ เพื่อเป็นการให้เกียรติในการทำงานซึ่งกันและกัน หรือมองว่าเป็นการลดการปะทะกันโดยตรงของผู้สนับสนุนทั้งสองฝ่ายก็ได้

ทีมงานที่ทำงานในส่วนของสำนักงานถือเป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องถูกคัดเลือกเข้ามาเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นเรื่องของการทำงานที่ต้องประสานกันเป็นอย่างดี รวมไปถึงความลับในทางการเมืองที่ต้องใช้บุคคลที่ไว้ใจได้ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่จะตามมาในภายหลัง นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้ผู้อำนวยการเลือกตั้งของพรรคการเมืองที่ตนสังกัดเพื่อช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นครั้งแรกของพรรคประชาธิปัตย์ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า การทำงานภายใต้พรรคประชาธิปัตย์ที่มีผู้อำนวยการเลือกตั้งคอยช่วยเหลือเป็นส่วนที่ทำให้การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งคล่องตัวกว่า “พรรคประชาธิปัตย์จะมีทีมงานของเขาอยู่แล้วครับ มีประธานสาขาที่อยู่ในพื้นที่ พรรคก็แต่งตั้งผู้อำนวยการเลือกตั้งมาให้” (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์คนที่ 1, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2565) เพราะผู้สมัครฯ บางคนก็เพิ่งเริ่มต้นเข้าสู่สมัครรับเลือกตั้งเป็นครั้งแรกไม่ได้มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายประจำในทีมงาน การได้รับความช่วยเหลือจากมืออาชีพส่งผลประโยชน์ต่อผู้สมัครเป็นอย่างมาก ซึ่งในประเด็นนี้ไม่ถูกกล่าวถึงในกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกของพรรคอื่นๆ

ในส่วนของการปราศรัยหาเสียงนั้น “พรรคไทยรักไทย เขาสร้างนโยบายขึ้น 30 บาทรักษาทุกโรค กองทุนหมู่บ้าน พักหนี้ กยศ. หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ก็หลายสิ่ง

หลายอย่างที่เขาคำทำขึ้นนะคะ พอมาถึงคุณยิ่งลักษณ์ก็ใช้แบบขันทันใจ ทำให้คนเชื่อถือถือว่าเขาทำได้” (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทยคนที่ 2, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2565) เมื่อเข้าสู่สมัยเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2548 ผู้สมัครฯ ในสังกัดพรรคไทยรักไทยทำงานปราศรัยได้ง่ายขึ้น เพราะมีตัวอย่างความสำเร็จจากการเป็นรัฐบาลในสมัยที่ผ่านมาเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ ให้ชาวบ้านรู้สึกว่าจะนโยบายต่างๆ ที่ใช้ปราศรัยนั้นมีความน่าจะเป็น” ที่จะเกิดขึ้นได้จริง

ดังนั้นแล้วการลงพื้นที่หาเสียงจึงไม่ใช่แค่การไปปรากฏตัวให้ชาวบ้านเห็น แต่ยังรวมไปถึงการไปแสดงความคิดเห็นของผู้สมัครฯ ให้ชาวบ้านรับรู้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ว่าชาวบ้านจะได้อะไร จะมีแนวทางอย่างไรในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในทุกๆ ปี เช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตร การลงพื้นที่จึงเป็นเสมือนการจับมือสัญญากับประชาชนในพื้นที่ว่าหากผู้สมัครคนนั้นๆ ได้เป็นผู้แทนแล้ว ชาวบ้านจะได้อะไรคืนกลับมา

การทำงานในช่วงหาเสียงเลือกตั้งนั้นเป็นเสมือนขันทันใจขั้นแรกที่คัดเลือกสิ่งพื้นฐานที่สุดของการเป็นนักการเมือง ทั้งการคัดเลือกทีมงาน การวางกลยุทธ์ และการทำงานในพื้นที่ สิ่งเหล่านี้เมื่อมองให้ลึกลงไปแล้ว ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่พื้นฐานที่สุดของบุคคลที่ต้องการครองตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต เพราะการทำงานของผู้แทนแบบแบ่งเขต จะแตกต่างกับการทำงานของผู้แทนแบบบัญชีรายชื่ออย่างชัดเจน ผู้แทนแบบแบ่งเขตจะต้องดูแลพื้นที่ของตนเองตลอดระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง สิ่งเหล่านี้แม้ไม่ใช่หน้าที่ตามกฎหมาย ไม่มีสิ่งใดมาบังคับให้ผู้แทนทำ แต่หากผู้แทนต้องการความไว้วางใจ ต้องการสร้างความนิยมจากประชาชนในพื้นที่ ก็จะต้องทำงานในพื้นที่ให้ชาวบ้านรู้สึกว่าจะสมควรค่าแก่การลงคะแนนเลือกไปเป็นผู้แทนของพวกเขา

สรุปได้ว่า ในการทำงานในระหว่างการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง คือ การคัดเลือกทีมงานในพื้นที่ที่จะต้องเลือกที่อุปนิสัยใจคอ ความอดทนต่อปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ที่จะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สิ่งสำคัญที่สุด คือ ความภักดี เพราะใจคนเปลี่ยนได้ตลอดเวลา ก่อนจะครองใจชาวบ้าน ผู้สมัครจะต้องครองใจทีมงานให้ได้เสียก่อน ในส่วนของการวางกลยุทธ์ ผู้สมัครควรมีไหวพริบ และความสามารถในการวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยตนเอง แม้สิ่งเหล่านี้จะใช้ทีมงานช่วยเหลือได้ แต่ไม่สามารถใช้ได้ตลอดเวลา หากผู้สมัคร ไม่สามารถแสดงความเป็นผู้นำให้ทีมงานเห็น คงเป็นการยากที่จะสร้างความภักดีให้เกิดขึ้นในหมู่ทีมงาน และในส่วนของ การลงพื้นที่ระหว่างหาเสียงเลือกตั้ง หากเป็นการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรก เรียกได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของการสร้างทีมงานในพื้นที่ และเริ่มทำความเข้าใจกับกลุ่มหรือชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ของ ตนเอง เมื่อเป็นการลงสมัครรับเลือกตั้งสมัยต่อๆ มา การลงพื้นที่หาเสียงเปรียบเสมือน การสำรวจตรวจตราการทำงานที่ผ่านมาของตนเองว่าดูแลแต่ละพื้นที่ได้ทั่วถึงมากน้อยเพียงใด เพราะการชนะเลือกตั้งเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการทำงานของ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น

ส่วนที่สอง การทำงานภายหลังการเข้าดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อเข้าสู่สนามการเมือง การเลือกตั้งเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของเส้นทางทางการเมืองเท่านั้น หากไม่ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งก็ทำงานในพื้นที่ต่อไป แต่ถ้าได้รับชัยชนะการทำงานก็จะมุ่งเข้าสู่อีกขั้นตอนหนึ่ง การทำงานของคนที่ได้ชื่อว่า เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ใช่เรื่องง่าย บทพิสูจน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นการคัดเลือกกว่า คนๆ หนึ่งนั้น จะเป็น “ผู้แทน” ได้ก็สมัย มีบางคนชนะเข้ามา และไม่สามารถคว้าชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งถัดไป การยืนอยู่บนเส้นทางทางการเมืองนี้ให้ยาวนานจึงไม่ใช่เรื่องง่าย ไม่ได้สิ้นสุดแค่การหาเสียงให้ชนะการเลือกตั้ง แต่คือการทำงานที่ต่อเนื่องยาวนานจนครบวาระ เพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงในการสร้างคะแนนนิยม ทว่าหากไม่

สามารถทำงานได้ตรงความคาดหวังของประชาชนในพื้นที่ เวลาที่ได้มาก็คจะเป็นเหมือนดาบสองคมที่จะไปซ้ำขาดกันอีกครั้งในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

หน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ถูกบัญญัติเอาไว้อย่างเป็นทางการในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ และแต่ละฉบับมีเนื้อหาไม่แตกต่างกันมากนัก สรุปได้อย่างกว้างๆ เป็น 2 ส่วน คือ มีหน้าที่ในการตรากฎหมาย และคอยควบคุมการบริหารงานแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี สองส่วนนี้เมื่อพูดในภาษาชาวบ้าน ก็เรียกกันว่า “งานในสภา” แต่ชาวบ้านทั่วไป หาได้คาดหวังเพียงแค่งานในสภาจากผู้แทนของตนเอง ดังคำกล่าวถึงผู้แทนบางคนว่า “เป็น ส.ส. แล้วก็ไม่เห็นหัวเลย” เป็นสิ่งบ่งชี้ได้ว่าความคาดหวังถึงการลงมาให้ “เห็นหัว” บ้างของชาวบ้านในพื้นที่ “กีดอนนั้นเนี่ยในพื้นที่ผมก็มีเรื่อง ส.ส. ไม่ออกงานเนอะ แล้วเราก็ถือว่าเราอยู่ในพื้นที่ เป็น ส.จ. ในพื้นที่อยู่ 3 สมัย ก็ไม่คิดว่าจะได้ลง (ส.ส.) หรือก” (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทยคนที่ 4, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2565) ชัยชนะครั้งแรกของผู้ให้ข้อมูลท่านนี้ ได้เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าการชนะเลือกตั้งแต่ละครั้งไม่ใช่จุดสูงสุดของผู้แทน เพราะหากทำงานพื้นที่ไม่ดีพอ ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ต้องการลงสู่สนามการเมืองแทรกตัวเข้ามาได้เสมอ

เมื่อชนะเลือกตั้งจนได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว การเตรียมตัวทำงานในสภาก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง การเตรียมทีมงานสำหรับงานในสภาเป็นพื้นเพื่อหลักที่ใช้ในการทำงานในสภาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหลาย ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มนี้แบ่งที่มงานนอกสภาและที่มงานในสภาออกจากกันอย่างชัดเจน ในการเตรียมตัวเพื่ออภิปราย ตั้งกระทู้ หรือทำงานในคณะกรรมการชุดต่างๆ มีทั้งการเตรียมด้วยตนเอง ใช้ทีมงานส่วนตัว ใช้ทีมงานของพรรคการเมืองที่สังกัด และใช้เจ้าหน้าที่ของรัฐสภา เจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการ อย่างเช่นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคเพื่อไทยท่านหนึ่ง “มีนักวิชาการที่เป็นที่ปรึกษางานวิชาการ โดยเอาปัญหาที่เกิดขึ้นจริงจากชาวบ้าน ก็มีนักวิชาการทั้งส่วนตัวและทั้งของพรรคทำงาน

ร่วมกัน” (สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทยคนที่ 5, การสัมภาษณ์ส่วนตัว, 2565) และสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ “ผมมีที่ทำงานเองด้วย เจ้าหน้าที่สภาเนี่ยเขาเตรียมข้อมูลดีมากนะครับ ถ้าเราจะอภิปรายเรื่องนี้เราก็เขียนขอไปเรื่องนี้ เช่น เรื่องการป้องกันตลิ่งพัง เราก็ขอรายละเอียดเรื่องนี้มาเพื่อประกอบการอภิปราย ก็จะมีข้อมูลมาให้เราก็เลือกใช้ หมายถึง มีที่มส่วนตัวไปขอ เจ้าหน้าที่สภาก็พร้อมจะทำข้อมูลให้ เราก็เอามาเรียบเรียงในส่วนที่เราต้องการสำหรับงาน” (สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์คนที่ 1, การสัมภาษณ์ส่วนตัว, 2565)

แม้แต่ละคนจะมีลักษณะการทำงานที่แตกต่างกันออกไปตามความถนัดของ แต่ละบุคคล ทว่าก็มีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน คือ แม้ทุกคนจะทำงานในสภา แต่ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาในพื้นที่จะมาจากที่มงาน หรือแกนนำที่ทำงานอยู่ภายในพื้นที่ เพราะพวกเขาเชื่อว่าการทำงานภายในพื้นที่ และคนที่ทำงานในพื้นที่เท่านั้นถึง จะรู้ปัญหาอย่างแท้จริง

ด้วยระบบรัฐสภาของประเทศไทยได้แบ่งสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ และสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต

การได้มาซึ่งตำแหน่งของสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีชื่อนั้น แม้จะ เปลี่ยนนคติทางการเมืองนับคะแนนอย่างไร แต่ส่วนใหญ่แล้วยังคงเป็นการอ้างอิงจาก คะแนนที่พรรคการเมืองพึงมีพึงได้ และรายชื่อที่ปรากฏอยู่ในบัญชีชื่อนั้นจะไม่ เกี่ยวข้องใดๆ กับพื้นที่ทั้งสิ้น กล่าวอย่างง่าย ก็เป็นการได้รับคะแนนจากภาพรวมของ พรรค ทำให้ผู้ที่ปรากฏอยู่ในบัญชีรายชื่อเหล่านั้น ไม่จำเป็นต้องเฉพาะเจาะจงในการ ดูแลพื้นที่เขตใดเขตหนึ่งเป็นพิเศษ

ซึ่งแตกต่างกับสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต ที่การได้รับการ เลือกตั้งหรือไม่ จะขึ้นอยู่กับความนิยมชมชอบ ความเชื่อมั่น หรือกระแสในพื้นที่ที่ตนลง สมัครับเลือกตั้ง สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรเพียงคนเดียวจากจังหวัดขนาดเล็กแห่งหนึ่ง

อธิบายถึงการทำงานในพื้นที่ว่า ด้วยขนาดพื้นที่ของจังหวัดที่มีขนาดเล็ก และมีจำนวนประชากรน้อย และมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตได้ 1 ที่นั่ง การทำงานเฉพาะช่วงเวลาหาเสียงเลือกตั้งนั้นไม่เพียงพอ เพราะประชาชนในพื้นที่มีความคาดหวังกับผู้แทนเพียงหนึ่งเดียวของตนเองมากกว่านั้น การดูแลพื้นที่จำเป็นต้องทำตลอดเวลา การไปร่วมงานของประชาชนในพื้นที่ เป็นโอกาสที่จะทำให้ผู้แทนใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น ถ้าผู้แทนคนใดไม่เคยลงพื้นที่เลยภายหลังการได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถบอกได้เลยว่าโอกาสที่จะกลับเข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งเป็นเรื่องยาก ยากยิ่งกว่าครั้งแรกที่เคยลงสมัครรับเลือกตั้งเสียอีก

ผู้ให้ข้อมูลท่านนี้เคยเกิดปัญหาเรื่องทีมงานในพื้นที่ที่ถูกทาบทามให้ไปช่วยพรรคการเมืองคู่แข่ง ทำให้เกิดการงานหนักขึ้นในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา (การเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562) ผู้ให้ข้อมูลยังคงยืนยันว่า เพราะการทำงานด้วยตนเองเป็นหลัก ส่งผลให้ไม่เกิดปัญหาร้ายแรงมากนักในวิกฤตินี้ นอกจากนี้ยังคงมีทีมงานที่ทำงานร่วมกันอยู่บ้าง แม้จะลดจำนวนลงไป และโชคดีที่พรรคที่สังกัด (พรรคประชาธิปัตย์) ยังคงให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่มาโดยตลอด

ผู้ให้ข้อมูลหลักให้ความเห็นปิดท้ายเกี่ยวกับประเด็นที่ทีมงานไว้ว่า หากการทำงานต้องพึ่งพาคนอื่นเป็นส่วนใหญ่ หากหาเสียงพึ่งพาผู้อำนวยการศูนย์เลือกตั้งมากเกินไป ผู้สมัครฯ ไม่เข้าใจพื้นที่ของตนเอง จะทำให้เกิดปัญหาเมื่อถึงเวลาที่จะต้องลงสนามเลือกตั้งอีกครั้ง และเช่นกัน หากให้ทีมงานลงพื้นที่แทนมากจนเกินไป ประชาชนในพื้นที่จะรู้จักทีมงานมากกว่าตัวผู้แทนฯ และสุดท้ายจะสูญเสียฐานคะแนนที่สร้างไว้ให้กับทีมงาน เพราะชาวบ้านคุ้นหน้าใคร พวกเขา ก็จะเชื่อว่าคนนั้นคือคนที่สามารถไว้วางใจให้ทำงานให้ได้ ไว้วางใจเป็นผู้แทนฯ เป็นปากเป็นเสียงของตนเองได้ (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์คนที่ 3, การสัมภาษณ์ส่วนตัว, 2565)

จะเห็นได้ว่าแม้อุบัติภาค หรือสังกัดพรรคการเมืองของผู้แทนฯ เหล่านี้จะแตกต่างกัน แต่สิ่งที่เหมือนกันทั้งหมด คือ แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานในพื้นที่ซึ่งผู้แทนกลุ่มนี้จะเลือกที่จะลงพื้นที่ด้วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แม้จะสามารถให้ทีมงานช่วยเหลือลงพื้นที่แทนได้ แต่พวกเขาก็รู้ว่าความต้องการของชาวบ้านนั้น ไม่ใช่แค่ใครก็ได้มาร่วมงาน แต่ควรจะเป็นผู้แทนฯ ของพวกเขาที่สมควรมาอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันในพื้นที่บ้าง อีกนัยหนึ่งด้วยการแข่งขันที่รุนแรงทางการเมือง เพราะการที่ทีมงานจะถูกทาบทามไปอยู่กับผู้สมัครฯ รายอื่นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

แม้หน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนแล้วว่าหน้าที่หลักของพวกเขา คือ การทำงานในสภา คือ การออกกฎหมาย การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล แต่ทว่าชาวบ้านในพื้นที่กลับมีความคิดที่เรียบง่าย จับต้องได้มากกว่า พวกเขาต้องการให้ผู้แทนฯ เห็นความสำคัญของพวกเขา ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของพวกเขา การไปร่วมงานบวช งานแต่ง งานทำบุญบ้าน งานศพ หรือแม้กระทั่งการฉลองรับปริญญา ล้วนเป็นสิ่งที่บอกว่าผู้แทนฯ คนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตพวกเขา และก็เหมาะสมแล้วไม่ใช่หรือ ที่จะเลือกผู้แทนฯ ที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตพวกเขาเข้าไปทำงานในสภา เพื่อเป็นปากเป็นเสียงแทนในฐานะ “ผู้แทน”

เมื่อมองถึงทุกขั้นตอนในการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว จะพบว่าบุคลิกภาพ ทั้งของตัวผู้แทนและทีมงานของผู้แทน การทำงานทั้งภายในสภาและการทำงานในพื้นที่ ก่อให้เกิดเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ขึ้น จนนำไปสู่การสร้างความนิยมในตัวผู้แทน ทั้ง 3 ส่วนนี้ส่งผลเกี่ยวเนื่องกัน ดังเห็นได้จากที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวถึงบุคลิกภาพของทีมงานที่เป็นเสมือนภาพแทนของตัวผู้แทนฯ ที่ชาวบ้านต้องการคนที่มีบุคลิกภาพเข้าถึงง่าย ยิ้มแย้มแจ่มใส คุยด้วยได้ง่าย ติดดิน เป็นต้น และผู้แทนฯ เองก็ต้องปรากฏตัวในบุคลิกเช่นนี้ รวมไปถึงการคัดเลือกทีมงานให้ตรงกับบุคลิกภาพเช่นนี้ด้วย

นอกจากนี้รูปแบบการทำงานของผู้แทนฯ ตั้งแต่อดีตที่มีงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ จนกระทั่งถึงปัจจุบันที่แม้จะไม่มียุทธศาสตร์ในส่วนนี้แล้ว แต่การทำงานประสานงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนำเอาปัญหาของพี่น้องประชาชนในพื้นที่ของตนเองเข้าหารือในสภาเพื่อหาทางแก้ไข ถือเป็นสิ่งที่ชาวบ้านทั่วไปรู้สึกว่าเป็นความช่วยเหลือที่ตนเองได้รับจากผู้แทนฯ นอกจากนี้การลงพื้นที่พบชาวบ้านเพื่อสอบถามปัญหาด้วยตนเอง ได้สร้างความรู้สึกผูกพันให้เกิดขึ้นระหว่างผู้แทนฯ และประชาชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสามารถก่อให้เกิดเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ได้ทั้งสิ้น

เรียกได้ว่าการทำงานในหน้าที่ของผู้แทนฯ เป็นสิ่งที่ส่งเสริมระบบอุปถัมภ์ในมิติของความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่สู่ผู้น้อยในความรู้สึกของประชาชน และการลงพื้นที่ในบุคลิกที่ประชาชนชื่นชอบเพื่อสร้างความใกล้ชิดประชาชนนั้นก็ป็นอีกรูปแบบในการสร้างระบบอุปถัมภ์ที่เรียกกันว่าสายสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้เกิดขึ้น

เมื่อมองในมุมดังกล่าวแล้ว ทั้งบุคลิกภาพ การทำงาน และระบบอุปถัมภ์ ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและส่งเสริมซึ่งกันและกันในการได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น

โดยสรุปแล้วการทำงานภายหลังเข้ารับตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้แทนกลุ่มนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ในพื้นที่จะไม่แตกต่างกับช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งมากนัก คือ ยังคงต้องทำงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และยังคงใช้ทีมงานหาเสียงชุดเดิม เพียงแต่ในส่วนของการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกนั้น ไม่ว่าจะทีมที่ใช้ในการทำงานจะมาจากรูปแบบการได้รับสืบทอดต่อจากครอบครัว หรือการใช้ฐานเดิมจากพรรคที่ตนสังกัด เมื่อชนะเลือกตั้งในครั้งแรกแล้วจะต้องรีบสร้างฐานของทีมงานในพื้นที่ของตนโดยเร็วที่สุด หรืออย่างว่าการสร้างทีมงานจะต้องเสร็จก่อนการเลือกตั้งครั้งต่อไปและในการเลือกตั้งครั้งต่อไป เมื่อเสร็จสิ้นลงแล้ว ทีมงานที่ทำงานในพื้นที่จะยังคงทำงานต่อเนื่องเช่นเดิม ในรูปแบบที่เป็นการประสานงาน หรือการรับเรื่องราวร้องทุกข์จากชาวบ้านในพื้นที่

ในส่วนของงานในสภาที่มงานจะถูกสร้างขึ้นภายหลังจากการชนะเลิศั้งในครั้งแรก และจะเน้นไปที่ความสามารถด้านวิชาการเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างกับที่มงานในพื้นที่ที่จะเน้นไปที่ลักษณะนิสัยส่วนตัว และการสร้างความภักดี รูปแบบการทำงานในสภาของผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มนี้จะมีความแตกต่างกันออกไปตามอุปนิสัย หรือความถนัดของแต่ละบุคคล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยฉบับนี้ และเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเสนอแนะต่อแนวทางการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ผู้วิจัยได้พิจารณาข้อมูลที่ได้รับรวมกันตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเข้าสู่เส้นทางทางการเมือง การทำงานในช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การทำงานในระหว่างดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ต้องทำงานในสภาและการทำงานในพื้นที่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ตลอดจนการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดต่อการทำงานทางการเมือง และรวมไปถึงความคิดเห็นส่วนตัวอันเกี่ยวเนื่องกับมุมมองต่อคุณลักษณะที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มนี้เห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญในตัวของผู้แทนราษฎร โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และจัดเรียงเป็น 6 ข้อ ดังนี้

1. **พื้นเพของครอบครัว** เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แม้จะไม่ได้เติบโตในครอบครัวการเมือง การเข้าสู่การเมืองยังคงเป็นไปได้เสมอ จากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 10 คน พบว่ามีเพียง 3 คนเท่านั้นที่มีพื้นฐานมาจากครอบครัวนักการเมือง 1 คน เป็นบุคคลที่แม้จะมีญาติเป็นนักการเมือง แต่อยู่คนละพื้นที่ และอีก 6 คนที่เหลือ ไม่ได้มีสมาชิกคนใดในครอบครัวเคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาก่อนทั้งสิ้น ดังนั้น การเตรียมความพร้อมให้ตนเอง มีความมุ่งมั่น มีอุดมการณ์ ตลอดจนมีสภาพร่างกาย และ

สภาพจิตใจที่แข็งแกร่ง โดยเฉพาะหากเป็นบุคคลที่เคยประกอบอาชีพที่ต้องพบปะชาวบ้านอยู่เสมอ จะเป็นรากฐานที่ดีในการเปิดประตูสู่สนามการเมือง

2. การเลือกสังกัดพรรคการเมืองที่เป็นที่นิยมมากพอ จะเป็นส่วนช่วยในการเริ่มต้นการทำงานรณรงค์หาเสียงในช่วงสมัยแรกง่ายขึ้น หรืออย่างน้อยต้องเป็นพรรคการเมืองที่สามารถจัดสรรทรัพยากร เช่น บุคคล งบประมาณสนับสนุน ให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ พรรคการเมืองที่สังกัดมีส่วนช่วยให้ได้คะแนนเพิ่มในช่วงการเลือกตั้งอยู่บ้างไม่มากนัก แต่ก็มากกว่าในอดีต เพราะในปัจจุบันกระแสของพรรคเป็นตัวช่วยให้ผู้ที่ยังไม่แน่ใจว่าจะเลือกใคร (Swing Vote) ให้ความสนใจในตัวผู้สมัครมากขึ้น ปัจจุบันประชาชนทั่วไปให้ความสำคัญกับนโยบายพรรค หรือพรรคที่เคยได้ชื่อว่าจะสามารถปฏิบัติตามนโยบายที่ได้เคยหาเสียงไว้ในการเลือกตั้งครั้งก่อน จะส่งผลดีต่อผู้สมัคร ทั้งในแง่ของผู้นำเชื่อถือในคำปราศรัยและการสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับตัวผู้สมัคร ว่ามีแนวโน้มว่าสิ่งที่ให้คำสัญญาไว้จะปฏิบัติได้จริง ก่อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่และสร้างความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้นกับชาวบ้าน

3. ภายหลังการชนะเลือกตั้งครั้งแรก สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การสร้างทีมงานเป็นของตนเอง เพราะการใช้ทีมงานของพรรค ของครอบครัว หรือของผู้ที่ให้โอกาสทางการเมือง ไม่ใช่แนวทางที่มั่นคง การเริ่มสร้างทีมงานที่มีความภักดีกับตนเองมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ไม่จำเป็นที่จะต้องรีบเปลี่ยนทุกคนในทีมที่ช่วยหาเสียงด้วยกันมาในทันที ให้เริ่มการเปลี่ยนทีละเล็กทีละน้อย อาจจะมีคนเดิมอยู่บ้าง แต่อย่างช้าที่สุด ทีมงานในพื้นที่จะต้องถูกเตรียมให้เสร็จก่อนการเลือกตั้งครั้งใหม่จะเริ่มขึ้น เพราะทีมงานชุดนี้จะเป็นส่วนประสานงานที่สำคัญในการใช้เพื่อสำรวจฐานเสียงและลงพื้นที่รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

การใช้ที่มงานพื้นที่อิสระ (หัวคะแนนอิสระ) ส่งผลต่อการชนะการเลือกตั้งน้อยมาก หากที่มงานในพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตเลือกตั้ง และการเป็นผู้แทนหลายสมัย การเลือกใช้ที่มงานอิสระจะยิ่งลดน้อยลงไป

4. ในอดีตการทำงานในสภามีผลน้อยมากต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่ในปัจจุบัน จากความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร การทำงานในสภาเป็นอีกความคาดหวังหนึ่งของประชาชนในพื้นที่ เพราะพวกเขาต้องการทราบว่าผู้แทนฯ ได้ทำหน้าที่ของตนเองตามที่เคยลงไปรับฟังปัญหา และนำปัญหานั้นไปหารือในสภาหรือไม่

5. แม้ประชาชนในพื้นที่จะให้ความสนใจเพิ่มขึ้นกับการทำงานในสภาของผู้แทนฯ แต่การลงพื้นที่ด้วยตนเองเพื่อพบปะชาวบ้าน หรือการไปร่วมงานตามวิถีชีวิตและประเพณียังคงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านให้ความสำคัญมาก เพราะการลงพื้นที่เป็นการแสดงถึงความใส่ใจ เข้าใจ พร้อมเผชิญความสุข (งานขึ้นบ้านใหม่/งานบวช/ ฯลฯ) ความทุกข์ (งานศพ/ ภัยธรรมชาติ) กับชาวบ้าน แสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน และสิ่งเรียบง่ายเหล่านี้สามารถสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ จนเกิดเป็นคะแนนเสียงในท้ายที่สุด ไม่ว่าที่มงานจะครอบคลุมเพียงใด ชาวบ้านยังคงต้องการที่จะเห็นผู้แทนฯ ลงพื้นที่ด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ การใช้ที่มงาน แม้จะช่วยแบ่งเบาภาระได้ แต่ก็สร้างปัญหาได้เช่นกัน เพราะโอกาสในการที่ที่มงานที่ใกล้ชิดกับคนในพื้นที่มากกว่าผู้แทน จะทำให้ที่มงานเหล่านั้นถูกดึงตัวไปช่วยฝ่ายตรงข้ามได้ การรณรงค์หาเสียงช่วงเลือกตั้งมีส่วนช่วยให้ชนะการเลือกตั้งไม่มากนัก การลงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอจะช่วยได้มากกว่า การคัดเลือกที่มงานพื้นที่และที่มงานในสภานั้นแตกต่างกัน ควรแยกให้ชัดเจน

6. การคัดเลือกทีมงานมีผลต่อการสร้างความนิยมของผู้แทนฯ ทีมงานในพื้นที่ที่ต้องการคนที่มีความภักดีสูง เลือกที่อุปนิสัยส่วนตัวเป็นสำคัญ ต้องเป็นคนที่เข้ากับคนง่าย ยิ้มแย้มแจ่มใส กระจับกระจ่าง กระตือรือร้นในการช่วยเหลือ ทั้งในส่วนของ การติดต่อกับชาวบ้านและการประสานงานกับทีมงานในสำนักงาน เพราะทีมงานกลุ่มนี้เสมือนภาพแทนในตัวของผู้แทน ทีมงานในสำนักงานหรือทีมงานที่ใช้ในการออกงานแทน ต้องเป็นคนที่ไว้ใจได้ โดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้ผู้ใกล้ชิด เช่น คนในครอบครัว หากเป็นบุคคลภายนอกจะเป็นผู้ที่เลื่อนขั้นมาจากการทำงานในพื้นที่มาอย่างยาวนานจนได้รับความไว้วางใจระดับสูง ส่วนทีมงานในสภา ควรเน้นไปที่ความสามารถทางวิชาการ และความสามารถในการติดต่อประสานงานเป็นสำคัญ เพราะเป็นการทำงานที่มีระเบียบเคร่งครัด แม้จะใช้บุคลากรของพรรคช่วยเหลือได้ แต่ควรมีเป็นของตนเองจะดีที่สุด

ข้อค้นพบจากงานวิจัย

ประการแรก ระบบอุปถัมภ์ในเมืองไทย หรือในที่นี้เรียกได้ว่าเป็นระบบอุปถัมภ์ที่นำไปสู่ความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นการมองถึงรูปแบบการอุปถัมภ์แบบดั้งเดิม หรือที่เรียกว่าระบบอุปถัมภ์แบบอุดมคติ ที่ให้ความสำคัญกับแนวคิด “ผู้ใหญ่-ผู้น้อย” เป็นระบบอุปถัมภ์ที่ให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เกิดขึ้นระหว่างผู้อุปถัมภ์ที่เป็นผู้ใหญ่กว่า กับผู้รับอุปถัมภ์ที่เป็นผู้น้อย ผู้ใหญ่ให้ความดูแลช่วยเหลือ และรูปแบบระบบอุปถัมภ์เชิงพาณิชย์ ที่เป็นไปตามลักษณะของเศรษฐกิจ โดยผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์มีผลประโยชน์ต่าง

ตอบแทนซึ่งกันและกัน ผู้อุปถัมภ์จะมีทรัพยากรที่เหนือกว่า และเป็นที่ต้องการของ ผู้รับอุปถัมภ์ ในส่วนของผู้รับอุปถัมภ์นั้น จะตอบแทนด้วยสิ่งที่ผู้อุปถัมภ์เรียกร้องใน การแลกเปลี่ยนกันรูปแบบนี้ ผู้รับอุปถัมภ์สามารถเปลี่ยนผู้อุปถัมภ์ได้ตลอดเวลา เพื่อ แสวงหาสิ่งตอบแทนที่ตรงกัน ไม่ใช่เรื่องของความภักดีอย่างผูกขาดเช่นในอดีต

โดยรูปแบบการอุปถัมภ์ที่นำไปสู่ความนิยมของผู้แทนฯ จะไม่ใช่รูปแบบใด รูปแบบหนึ่งในรูปแบบการอุปถัมภ์ข้างต้น แต่จะเป็นรูปแบบการอุปถัมภ์ที่ผสมผสาน กัน โดยยังคงมีเรื่องของการช่วยเหลือดูแลของผู้ใหญ่ ในที่นี้หมายถึงผู้แทนฯ และการ ให้ความภักดีของผู้หน้าอยู่ในฐานะของประชาชนที่ได้รับความช่วยเหลืออยู่ แต่ความ ภักดีเหล่านั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ หากผู้รับอุปถัมภ์หรือประชาชนรู้สึกว่าจะไม่ได้รับ การช่วยเหลือดูแล ไม่ได้รับความสนใจ ใส่ใจจากผู้แทนฯ จึงเป็นสาเหตุว่า ทำไมการทำงานพื้นที่จึงเป็นเรื่องสำคัญมากของผู้แทนฯ เพราะนี่ไม่ใช่ระบบอุปถัมภ์ ในรูปแบบเก่าที่จะสร้างความรู้สึกภักดีจนตาย กอปรกับแนวคิดในเชิงการแลกเปลี่ยน ที่สมเหตุสมผลทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่การต่างตอบแทนทางศีลธรรมเหมือนในอดีต ทำให้ ชาวบ้านในพื้นที่รู้สึกว่าจะตนเองมีสิทธิ์ที่จะเลือกผู้แทนฯ หรือเลือกที่จะภักดีกับผู้แทนฯ ที่ทำประโยชน์ให้กับตนเอง หรือทำประโยชน์ให้พื้นที่มากกว่าที่จะเลือกเพราะรู้สึกว่าจะ ต้องจงรักภักดีกับใคร กล่าวได้ว่า เป็นความภักดีที่ผู้หน้าหรือประชาชนสามารถ เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาหากไม่ได้รับการตอบสนองจากผู้ใหญ่ หรือผู้แทนฯ ของ ตนเอง

ประการที่สอง ความคล้ายคลึงและข้อแตกต่างในการทำงานของผู้แทนฯ ที่ใช้ชีวิตบนเส้นทางการเมืองมายาวนาน ผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนจน สามารถชนะการเลือกตั้งนั้นมีทั้งสิ่งที่เหมือน และสิ่งที่แตกต่างกันออกไปตามรูปแบบ

การทำงานของแต่ละคน งานวิจัยฉบับนี้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลหลัก และทำการแยกความเหมือนและความแตกต่างเหล่านั้นออกมา

สิ่งที่มีความคล้ายคลึงกันในทุกคน ผู้แทนฯ ทุกคนใช้เวลาส่วนใหญ่ทำงานในพื้นที่ด้วยตนเอง ทุกคนตอบตรงกันว่า การลงพื้นที่ด้วยตนเอง คือ การสร้างความไว้วางใจจากประชาชนได้ดีที่สุด เป็นการสร้างความประทับใจให้กับประชาชนในพื้นที่มากกว่าการลงพื้นที่ หรือการปราศรัยในช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเสียด้วยซ้ำ

ลักษณะที่สำคัญในตัวของนักการเมืองที่ผู้แทนกลุ่มนี้คิดว่าเป็นพื้นฐานของนักการเมืองที่จะชนะเลือกตั้ง ส่วนใหญ่ให้คำจำกัดความที่ตรงกันว่า จะต้องเป็นบุคคลที่เข้ากับประชาชนได้ง่าย ยิ้มแย้มแจ่มใส ประชาชนรู้สึกสนิทสนมเมื่ออยู่ใกล้ ในส่วนของความรู้ความสามารถเฉพาะตัวนั้นเป็นเรื่องรอง

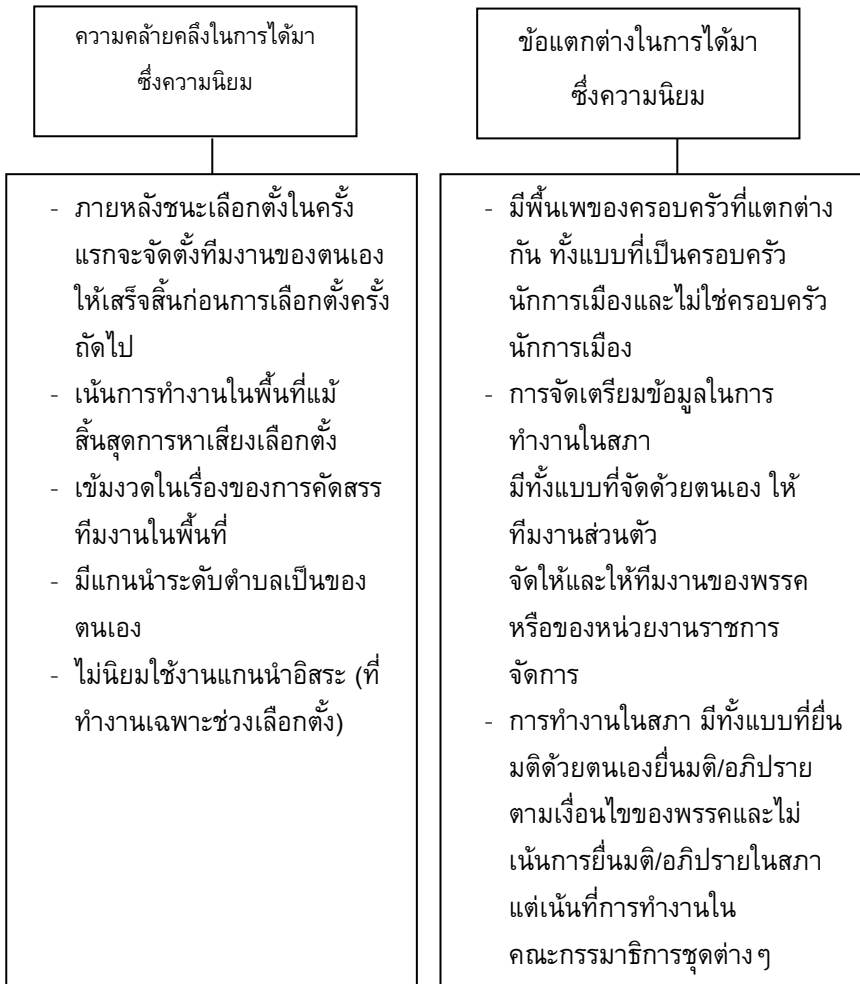
การเลือกทีมงาน มีคุณลักษณะที่ตรงกัน หากเป็นทีมงานที่ทำงานในพื้นที่ ต้องเป็นบุคคลที่เข้ากับประชาชนได้ง่าย คล่องแคล่ว เพราะนอกจากการเก็บรวบรวมปัญหาภายในพื้นที่แล้ว ทีมงานกลุ่มนี้จะต้องคอยประสานงานกับผู้แทน หรือทีมงานในสำนักงาน เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในพื้นที่อีกด้วย ในส่วนของทีมงานในสภาจะเน้นไปที่ความสามารถด้านวิชาการ และ ด้านการประสานงานเป็นสำคัญ

ส่วนที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนของผู้แทนกลุ่มนี้ คือ พื้นเพที่มาของแต่ละคน ตั้งแต่พื้นเพครอบครัวที่มีทั้งแบบเป็นครอบครัวนักการเมือง และไม่ใช่อุปครัวนักการเมือง ในส่วนของคนที่ไม่ได้มาจากครอบครัวนักการเมือง ก็มีอาชีพที่ต่างกันอย่างออกไป เช่น พยาบาล ครู ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ธนาคาร กล่าวได้ว่า ไม่ได้มีอาชีพที่ซ้ำกันเลย สิ่งเหล่านี้บ่งชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าใครที่เคยประกอบอาชีพใดๆ ก็ตาม ล้วนสามารถเข้าสู่เส้นทางการเมืองได้ทุกคน แต่ยังมีข้อสังเกตบางประการที่พบได้ว่าใน

กระบวนอาชีพอื่น ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นอาชีพที่สามารถพบปะประชาชนส่วนมากเป็นพื้นฐาน

การทำงานในสภา แม้การทำงานในสภาจะเป็นหน้าที่หลักของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคน แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเหล่านั้นไม่ได้ทำงานในรูปแบบเดียวกันทั้งหมด ข้อมูลจากผู้แทนฯ กลุ่มนี้พบว่า พวกเขามีวิธีการทำงานในสภาที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ลักษณะนิสัยและความถนัดของตนเอง เช่น มีคนที่นิยมใช้การหารือหรือรอบ (ห้องประชุมเล็ก) มีคนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่จะได้รับมอบหมายจากพรรคของตนเองอย่างสม่ำเสมอในการตั้งกระทู้ ยื่นญัตติ หรือการอภิปราย และยังมีคนที่ไม่นิยมทำงานอภิปราย ไม่ยื่นญัตติ แต่จะทำเฉพาะงานในขอบเขตของคณะกรรมการที่ตนได้เข้าร่วม หรือหารือเฉพาะเรื่องเดือดร้อน ในพื้นที่ของตนเองเท่านั้น และอีกหลากหลายรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามผู้แทนฯ กลุ่มนี้ก็ยืนยันว่าการทำงานในสภา เป็นส่วนที่ต้องทำ เพราะด้วยการสื่อสารที่รวดเร็ว ประชาชนต้องการทราบข่าวสารการทำงานของผู้แทนของตน ผู้แทนบางส่วนจึงใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เช่น เฟซบุ๊ก เพื่อรายงานผลการเข้าทำงานในสภาของตนเอง ผู้วิจัยสรุปความคล้ายคลึงและข้อแตกต่างออกมาเฉพาะประเด็นสำคัญตามแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 ความคล้ายคลึงและข้อแตกต่างในการได้มาซึ่งความนิยม

ที่มา: บทสรุปผู้วิจัย

การอภิปรายผล

การได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทย เป็นการอธิบายผ่านองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) บุคลิกภาพส่วนตัว (2) การทำงาน และ (3) ระบบอุปถัมภ์ โดยทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

1. บุคลิกภาพส่วนตัวของผู้แทนฯ หรือเรียกว่าเป็นลักษณะอันเป็นการเฉพาะของแต่ละบุคคลในด้านต่างๆ ทั้งภายนอก คือ ส่วนที่มองเห็นได้ เช่น รูปร่างหน้าตา วิธีการพูด กิริยามารยาท ฯลฯ และภายใน ซึ่งต้องใช้การอนุมาน หรือความเข้าใจเอาเองของแต่ละบุคคล เช่น สติปัญญา ความฉลาดทางอารมณ์ ค่านิยมในเรื่องต่างๆ เป็นต้น

จากการรวบรวมข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า มีลักษณะร่วมบางประการของผู้แทนฯ และสิ่งที่พบได้อย่างชัดเจน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของอาชีพที่พวกเขาเหล่านั้นประกอบก่อนจะเข้าสู่เส้นทางการเมือง คือ การทำงานของพวกเขາเปิดโอกาสให้พวกเขาเหล่านี้สามารถพบปะกับพี่น้องประชาชนได้ในวงกว้าง รวมไปถึงรูปแบบลักษณะสังคมไทยในชนบท ที่ให้ความเคารพกับผู้ที่ตนรู้สึกว่ามีความรู้ ความสามารถที่สูงกว่า การเป็นครอบครัวนักการเมือง และการมีความรู้ในอาชีพที่เป็นที่นับหน้าถือตา เป็นเสมือนพื้นฐานที่สร้างความรู้สึกอยากพึ่งพาให้กับชาวบ้าน และเมื่อบุคคลเหล่านี้แสดงความตั้งใจจริงในการเสนอตัวเพื่อรับใช้ประชาชนในอีกรูปแบบหนึ่ง อย่างการลงสมัครรับเลือกตั้ง ความเชื่อในใจของชาวบ้านจะถูกเชื่อมโยงทันทีว่าคนกลุ่มนี้จะมีแนวโน้มที่จะทำงานได้เป็นอย่างดี

หากกล่าวในแบบของ Max Weber ก็จัดบุคคลเหล่านี้ว่าเป็นผู้ที่ได้รับสิทธิอำนาจจากบารมี (Charismatic Authority) จนนำไปสู่สิทธิอำนาจจากเหตุผล-กฎหมาย (Rational Grounds-Legal Authority) (Gunther Roth and Claus Wittich, 1978) เพราะพวกเขาได้สร้างความรู้สึกรักและเชื่อใจจากประชาชนในพื้นที่ที่ขึ้นมาด้วยการกระทำของตนเอง ผ่านกาลเวลาที่ยาวนานหลายปี เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ประจักษ์กับความสามารถและความจริงใจของพวกเขาอย่างแท้จริง พร้อมทั้งยินดีที่จะให้การสนับสนุนอย่างเป็นทางการ และตัดสินใจให้โอกาสทางการเมืองกับพวกเขาสักครั้ง

นอกจากนี้ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ ยังอธิบายถึงความนิยมทางการเมืองอันเกี่ยวเนื่องกับตัวตนของนักการเมืองว่า ในปัจจุบันประชาชนให้ความสำคัญกับเรื่อง “ความเป็นของแท้” (Authenticity) และความเป็นตัวของตัวเอง (Be Yourself) เพราะปัจจุบันสื่อโซเชียลมีเดียมีอิทธิพลมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้คนจำนวนมากต้องการนักการเมืองที่ดูมีความจริงใจและมีความเป็นตัวของตัวเอง หรือมีความเป็นคนธรรมดาที่ประชาชนสามารถสัมผัสได้ ดังนั้นแล้ว ความเป็นที่นิยมในความเป็นของแท้นั้น จึงไม่ใช่เรื่องของความรู้ความ สามารถเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของการที่พวกเขาเป็นที่น่าเชื่อถือในแง่ของการเป็นที่ไว้วางใจ เชื่อใจ (Trust) ที่จะทำสิ่งต่างๆ ในแบบที่พวกเขาเป็นจริง ๆ หรือเรียกกว่าเป็นผู้ที่มีความจริงใจกับการกระทำของตัวเอง ซึ่งไม่ได้หมายความว่าบุคคลนั้นๆ จะต้องมื่ออุดมการณ์ ไปในทางเดียวเสมอไป (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2562)

เมื่อผสมผสานกันแล้วเป็นการนำเอาลักษณะเด่นอันเป็นบุคลิกลักษณะที่เป็นเสมือนผู้ที่สามารถเป็นที่พึ่งพาของประชาชนในพื้นที่ มาประกอบรวมกับระยะเวลา

การทำงานก่อนลงสมัครรับเลือกตั้ง ตลอดจนถึงระยะเวลาภายหลังการดำรงตำแหน่ง ผู้แทนฯ ทำให้ประชาชนรู้สึกถึงความเป็นของแท้ (Authenticity) ในตัวตนของผู้แทนฯ

2. วิธีการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งความนิยมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นรูปแบบการทำงานที่สอดคล้องประสานกันทั้งการทำงานในช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง และการทำงานภายหลังเข้ารับตำแหน่ง คือ การทำงานตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย เช่น การตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาล การพิจารณาพระราชบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับออกกฎหมาย เป็นต้น และการทำงานภายในพื้นที่ของตนเอง ที่รวมถึงการรับเรื่องราวร้องทุกข์จากประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนการเข้าร่วมงานพิธีตามประเพณีที่เป็นงานตามวิถีชีวิต และงานประเพณีนิยมของพื้นที่ การทำงานทั้งในช่วงของการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง และการทำงานภายหลังการเข้ารับตำแหน่ง จะเกี่ยวเนื่องกันไปตลอดจนครบวาระ เพื่อสร้างความสนิทสนม ความไว้วางใจกับคนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังต้องพยายามสร้างแกนนำของตนเองในพื้นที่ให้มากที่สุดก่อนที่จะเกิดการเลือกตั้งครั้งใหม่

เมื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยมี (1) ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Consciously Rational Theory) และ (2) ทฤษฎีจิตวิทยา (Psychology Theory) จะพบว่าการทำงานของผู้แทนเป็นการกระทำเพื่อจูงใจให้ตนได้รับเลือกตั้งผ่านการทำงานที่ใช้การแลกเปลี่ยนประโยชน์ ระหว่างความช่วยเหลือที่ผู้แทนฯ จะให้ได้ กับความไว้วางใจที่ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งจากประชาชน (Downs & Key อ้างถึงใน สัญญา เคนาภูมิ, 2560) ทำให้ประชาชนที่ตัดสินใจเลือกผู้แทนฯ ผ่านสำนึกเชิงเหตุผล พิจารณาผ่านเงื่อนไขในการทำงานส่วน

นี้ และในส่วนของทฤษฎีจิตวิทยา ที่มองถึงความรู้สึกและความผูกพันทางด้านจิตใจ ระหว่างผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกับพรรคการเมืองว่า มีลักษณะคล้ายความเคารพ และเชื่อถือในศาสนาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการให้ความจงรักภักดี และมีความเชื่อมั่นต่อพรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบในรูปแบบเดียวกัน (Harrop and Miller อ้างถึงใน สัญญา เคนณภูมิ, 2560) นอกจากการสร้างเชื่อมั่นต่อพรรคการเมืองแล้ว ผู้แทนฯ ก็ยังสามารถสร้างความเชื่อมั่นในรูปแบบที่คล้ายกัน ผ่านการทำงานของแกนนำที่ตนเองสร้างขึ้น โดยแกนนำเหล่านี้นอกจากเป็นผู้ที่รับประสานงานปัญหาทุกข์ร้อนของประชาชนในพื้นที่แล้ว อีกหน้าที่หนึ่งยังต้องสร้างความรู้สึกเชื่อมั่นและคล้อยตามให้กับประชาชนในพื้นที่ว่า ผู้แทนฯ จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เรียกได้ว่าเป็นความพยายามที่จะถ่ายทอดความเชื่อมั่นของตนเองไปสู่บุคคลอื่นในสังคม จึงเป็นเหตุผลที่การสร้างแกนนำในระดับตำบล เป็นรูปแบบการทำงานที่ได้ผลทางด้านแรงจูงใจในการเลือกลงคะแนนเสียง มากกว่าการทำงานของหัวหน้าคณะในช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเป็นอย่างมาก

3. ระบบอุปถัมภ์ที่นำไปสู่การสร้างความนิยมให้กับผู้แทนฯ ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยตามแนวคิดของ ม.ร.ว. อคิน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น เป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างคนที่มีฐานะหรือตำแหน่งที่ไม่เท่ากัน และเป็นความสัมพันธ์ที่มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Akin Rabibhadana, 1969) ซึ่งการทำงานโดยการนำปัญหาที่เกิดขึ้นเข้าสู่สภา และหาแนวทางในการแก้ปัญหาเหล่านั้นในสภาก็เรียกได้ว่าสามารถสร้างระบบอุปถัมภ์ขึ้นในพื้นที่ได้ เพราะชาวบ้านจะรู้สึกว่าผู้แทนฯ สามารถพึ่งพาได้ เป็นความรู้ที่ที่ผู้น้อยต้องพึ่งพาผู้ใหญ่ แม้การกระทำนี้จะป็นหน้าของผู้แทนฯ อยู่แล้วก็ตาม แต่ประชาชนในพื้นที่ก็ยังคงรู้สึกว่าเป็น

บุญคุณในรูปแบบหนึ่ง ชาวบ้านจึงเต็มใจแสดงความภักดีอย่างเป็นรูปธรรม คือ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ได้รับความช่วยเหลือ

แม้ชาวบ้านจะรู้สึกถึงบุญคุณในการช่วยเหลือของผู้แทนฯ แต่ความรู้สึกเหล่านั้นจะไม่คงทนถาวรซึ่งแตกต่างกับแนวคิดระบบอุปถัมภ์แบบอุดมคติของ ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ (2548) ที่ผู้รับอุปถัมภ์จะให้ความภักดีตลอดไป รูปแบบความภักดีของประชาชนที่มีต่อผู้แทนฯ จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ หากพบว่าการทำงานของผู้แทนฯ ไม่เป็นไปตามความคาดหวังหรือความต้องการของตนเอง จึงเป็นเหตุผลว่าหากต้องการได้รับการสนับสนุน หรือความภักดีจากประชาชนในพื้นที่ ผู้แทนฯ ที่ได้รับการเลือกตั้งกลับเข้ามาหลายสมัยจะต้องทำงานในพื้นที่เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเพียงพอ

ดังนั้นแล้วทั้งบุคคลส่วนตัว ทั้งการทำงาน และระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้น ล้วนมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดความนิยมของผู้แทนฯ ในความรู้สึกของประชาชน เพื่อนำมาซึ่งการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในท้ายที่สุด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักของงานวิจัยฉบับนี้ คือ บุคคลที่เคยชนะการเลือกตั้งติดต่อกันอย่างน้อย 4 ครั้ง โดยนับจากการเลือกตั้ง ครั้งสุดท้าย ในปี พ.ศ. 2562 ย้อนกลับขึ้นไป ซึ่งเงื่อนไขของการวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นไปที่ตัวบุคคลเป็นหลัก เรียกได้ว่าเป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นถึงการทำงานของตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเองในฐานะของการทำงานแบบบุคคล เน้นไปที่การสร้างกลุ่มการทำงาน และการปฏิบัติงานของ

ตนเอง จะมีเพียงส่วนน้อยที่เป็นผู้ที่ได้รับสืบทอดทางการเมืองต่อจากบุคคลในครอบครัว

1. เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจถึงรูปแบบการทำงานการเมืองในมุมมองที่กว้างขึ้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจากบุคคล ไปสู่ครอบครัวที่ส่งต่อเส้นทางการเมืองจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจะทำให้สามารถเห็นถึงมุมมองต่อวิธีการทำงานทางการเมืองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิธีการส่งต่อความนิยมจากรุ่นสู่รุ่นของแต่ละครอบครัวการเมืองนั้นทำอย่างไร

2. การส่งต่อเส้นทางการเมืองสู่บุคคลอื่นที่มีใช่เป็นบุคคลในครอบครัวนั้น มีวิธีคิดอย่างไรในการเลือกบุคคล ภายนอก รวมไปถึงผู้ที่ได้รับช่วงต่อทางการเมืองเอง มีวิธีปฏิบัติตนอย่างไร เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงการส่งต่ออำนาจทางการเมืองในสังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2562). *การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร*. ค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2562, จาก

https://www.ect.go.th/ect_th/news_page.php?nid=865#

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน. (2557). *โครงสร้างอำนาจและการกระจุกตัวของความมั่งคั่งในท้องถิ่น: กรณีศึกษาจังหวัดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โครงสร้างอำนาจและการสะสมทุนในจังหวัดแห่งหนึ่ง*. ภายใต้ชุดโครงการวิจัย “สู่สังคมไทยเสมอหน้าการศึกษาโครงสร้างความมั่งคั่งและโครงสร้างอำนาจเพื่อการปฏิรูป”. กรุงเทพฯ: มติชน.

- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2554). นิทานสอนใจว่าด้วยความโง่ จน เจ็บของผู้เลือกตั้ง
ชนบท : มายาคติและอคติของนักรัฐศาสตร์ไทย. *วารสารฟ้าเดียวกัน*, 6(4),
140-155.
- พรชัย เทพปัญญา. (2552). *นักการเมืองถิ่นจังหวัดชลบุรี*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและ
พัฒนา, สถาบันพระปกเกล้า.
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2562). *การเมืองเรื่องของแท้*. ค้นเมื่อ 20 มกราคม 2563, จาก
<https://www.matichon.co.th>
- สถาบันพระปกเกล้า. (2553). *บูรณาการงานวิจัย: นักการเมืองถิ่นและพฤติกรรมกา
เลือกตั้ง 2550*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา, สถาบันพระปกเกล้า.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2560). แนวคิดอรรถประโยชน์ทางการเมือง. *รัฐสภาสาร*, 65(5),
52-82.
- อकिन รพีพัฒน์. (2548). *การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป่วยอึ้งภากรณ์ ครั้งที่ 9*. กรุงเทพฯ:
สามลดา.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ. (2553). *รายงานเบื้องต้นโครงการวิจัยการ
เปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมของชนชั้นใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาบัน
ศึกษานโยบายสาธารณะ.
- Rabibhadana, Akin (1969). *The organization of Thai society in the early
Bangkok period, 1782-1873*. New York: Cornell University.
- Roth, G. & Wittich, C. (1978). *Max Webber Economy and Society An Outline
of Interpretive Sociology*. Berkeley, CA: University of California Press

การนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ:
กรณีศึกษา กรมธนารักษ์ และการเคหะแห่งชาติ

**The implementation of housing policy for low-income earners:
A case study of the Treasury Department and the National
Housing Authority**

ชยพล หอมเกษร¹ & รวิภา ธรรมโชติ²

Chaiyapol Homkaesorn & Ravipa Thummachote

Corresponding author: 5819830013@rumail.ru.ac.th

Received: 10/06/65 Revised: 18/07/65 Accepted: 18/07/65

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อจำแนกผลผลิต และผลลัพธ์ ของการนำนโยบายที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ: กรณีศึกษา กรมธนารักษ์ และการเคหะแห่งชาติ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ พร้อมด้วยการศึกษาปัญหาอุปสรรค โดยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 37 ราย และข้อมูลทุติยภูมิ จากข้อมูลเชิงเอกสารและข้อมูลที่เผยแพร่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งผลการวิจัย พบว่า (1) กฎ ระเบียบ และข้อบังคับ มีบทบาทสำคัญในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ (2) กรณีศึกษาทั้งสองกรณีไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติในประเด็นที่เกี่ยวกับผลลัพธ์ที่ได้ เนื่องจากมีจำนวนผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงโครงการ

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² รองศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ได้น้อยราย และ (3) ปัญหาอุปสรรคหลักของการนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ ความสามารถในการได้รับอนุมัติสินเชื่อจากสถาบันทางการเงิน เพราะเหตุว่าเป็นผู้มีรายได้น้อย

คำสำคัญ: การนำนโยบายไปปฏิบัติ; ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย; กรมธนารักษ์; การเคหะแห่งชาติ

Abstract

The objectives of this research are the following: to identify the outputs and outcomes of the implementation of low-income housing policy: the case studies of the Treasury Department and the National Housing Authority; and to study the factors affecting the implementation success as well as studying the obstacles and problem-solving methods. Qualitative research was conducted through primary from key informants 37 person and secondary data collection from documentary information and information published on the Internet. The findings revealed that (1) rules and regulations played the important roles in the implementation process; (2) both of the cases did not achieve their objectives of the low-income housing projects in terms of the outcomes since few low-income people had the accessibility of the projects; and (3) the main obstacle of the implementation was the ability of the low-income in getting credit approval from financial institutions due to their low income.

Keywords: policy implementation; housing for low-income earner; The Treasury Department; The National Housing Authority

บทนำ

ที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (the basic need) ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ (Maslow อ้างถึงใน Jang, Ott, & Shafritz, 2011) โดยมนุษย์สามารถมีชีวิตได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัย และได้รับการตอบสนองตามความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย (United Nations, 2015) หรือที่เราเรียกว่า “ปัจจัย 4 ประการ”

ปัญหาสำคัญของคนจนในสังคมไทย คือ ความต้องการในบริการพื้นฐานของรัฐ ในการขาดโอกาสสำหรับการเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากร โดยเฉพาะที่ดินทำมาหากิน และที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นหนึ่งในปัญหาหลักที่ต้องให้ความสำคัญและดำเนินการ (Ahmed & Al-Roubaie, 2013) กล่าวคือ ความยากจนเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการแก้ไขปัญหา (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) ประกอบกับประชากรของประเทศไทยมีหนี้ครัวเรือนสูงซึ่งการมีรายรับไม่เพียงพอกับรายจ่ายเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักที่ครัวเรือนมีหนี้สิน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2562) ความสามารถทางการเงินในการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย จึงมีโอกาสน้อยลง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยโครงการที่เกี่ยวข้องกับแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ทั้งดำเนินการสร้างที่อยู่อาศัยเพื่อขาย และดำเนินการสร้างที่อยู่อาศัยเพื่อเช่า เพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกศึกษากรณีศึกษาในบริบทสถานการณ์ของประเทศไทย สำหรับการสนองนโยบายรัฐบาลด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็น

รูปธรรม กล่าวคือ ศึกษาโครงการบ้านชนารักษ์พระราชรัฐ โดยกรมชนารักษ์กระทรวงการคลัง เป็นผู้รับผิดชอบหลัก และศึกษาโครงการบ้านเคหะพระราชรัฐ ซึ่ง การ เค หะ แห่ ง ซา ตี ร รัฐ วิ ส า ห กิจ ใน สั ง กั ด กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นผู้รับผิดชอบหลัก โดยทั้งสองโครงการเกิดจากการตัดสินใจกระทำนโยบายในรัฐบาลของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งเป็นหนึ่งในรัฐบาลที่บริหารประเทศโดยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองให้กับผู้มีรายได้น้อย เป็นการดูแลผู้มีรายได้น้อยทางสังคม และเป็นการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่สำคัญของประเทศ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2559)

ทั้งนี้ สำหรับการทบทวนวรรณกรรมในการนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยที่นำมาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้อาศัยแนวความคิดของกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ จากตัวแบบของ Meter and Horn (1975), Mazmanian and Sabatier (1983), Hambleton (1983), Alexander (1985 และ 1989), Morris (2006), Meyers, Durlak and Wandersman (2012), วรเดช จันทรศร (2556), Rolstadás et al. (2014) และทิพาพร พิมพิสุทธิ์ (2558) โดยใช้ตัวแบบของ Meter and Horn (1975) เป็นหลักตั้งต้นในการสังเคราะห์กรอบการวิจัย เนื่องจากเป็นตัวแบบที่เริ่มต้นการศึกษาการวิเคราะห์แบบบนลงล่าง (top-down approach) โดยสอดคล้องกับการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติของทั้งสองหน่วยงาน ที่ดำเนินการของโครงการบ้านชนารักษ์พระราชรัฐ และโครงการบ้านเคหะพระราชรัฐ

อนึ่ง ปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติมีความซับซ้อน แต่ความสำเร็จของรัฐบาล และการบริหารขึ้นอยู่กับความสำเร็จในการนำไปปฏิบัติของนโยบาย เพราะว่านโยบายต้องแปลงเป็นการกระทำ ซึ่งอนุมานได้ว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติจะต้องเป็นการปฏิบัติที่มีปณิธาน และลงมือดำเนินการ

อย่างจริงจัง พร้อมกับการร่วมมือประสานใจกันจากตัวแสดงและสถาบันที่เกี่ยวข้อง (Chakrabarty & Chand, 2012)

ดังนั้น การนำนโยบายไปปฏิบัติจะประสบความสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับ การมีรากฐานทางทฤษฎีที่ดี โดยกลยุทธ์สำหรับการก้าวข้ามความล้มเหลวและความล่าช้าในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้แก่ (1) ดำเนินการโดยมีทฤษฎีที่ดี สนับสนุน (2) นโยบายมีความชอบธรรมด้วยกฎหมาย (3) เป้าหมายและ วัตถุประสงค์มีประสิทธิภาพ (4) ทรัพยากรดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (5) ระดม ทรัพยากรแล้วดำเนินการในทิศทางที่เหมาะสม (6) การออกแบบองค์การ และการปรับตัว (7) ความทุ่มเท มุ่งมั่น และทักษะของผู้ปฏิบัติการในการนำ นโยบายไปปฏิบัติ (8) การตรวจสอบและอำนาจดุลพินิจของผู้ปฏิบัติการในการ นำนโยบายไปปฏิบัติ (9) การกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบ (10) การให้รางวัล และการลงโทษ (11) การติดตามและการตรวจสอบ (12) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วม (13) ภาวะผู้นำใน ลักษณะเชิงรุก (14) ปฏิบัติการร่วมกันในการเอาชนะในความซับซ้อนที่เกิดขึ้น และ (15) การตัดสินใจเลือกได้ถูกต้อง เหมาะสม และสมควร (Khan, 2016)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการที่ส่งผลของการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ และผลสืบเนื่องระหว่างโครงการบ้านธนารักษ์ประชารัฐ กับโครงการบ้านเคหะประชารัฐ
2. เพื่อศึกษาผลของการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ

3. เพื่อศึกษาเงื่อนไขในการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาของทั้งสองโครงการ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการที่ส่งผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ และผลที่ตามมาจากการนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมถึงปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ปัญหา สำหรับการนำนโยบายที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ ของกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ในการดำเนินโครงการบ้านธนารักษ์ประชารัฐ และการเคหะแห่งชาติ รัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในการดำเนินโครงการบ้านเคหะประชารัฐ

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในการดำเนินโครงการบ้านธนารักษ์ประชารัฐที่เป็นโครงการนำร่อง ปี พ.ศ. 2559 ทั้งในรูปแบบโครงการเช่าระยะสั้น (rental) และโครงการเช่าระยะยาว (leasehold) โดยยกเว้นการศึกษาส่วนที่เป็นกรณีการซ่อมแซม และ/หรือต่อเติมที่อยู่อาศัยบนที่ดินราชพัสดุ และการดำเนินโครงการบ้านเคหะประชารัฐ ที่จัดรูปแบบการขายในลักษณะมกรรมบ้านเคหะประชารัฐ ครั้งที่ 1 ที่เริ่มจัดขึ้นในปี พ.ศ. 2559 และครั้งที่ 2 ที่เริ่มจัดขึ้นในปี พ.ศ. 2560 โดยทั้งสองโครงการมีการดำเนินงานร่วมในมาตรการสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย (Post Finance) ของโครงการบ้านประชารัฐ

ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นปฐมภูมิจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการบ้านธนารักษ์

ประชากรรัฐ และโครงการบ้านเคหะประชากรรัฐ เฉพาะในส่วนที่เป็นผู้เกี่ยวข้องกับ การนำนโยบายไปปฏิบัติของทั้งสองโครงการ จากตัวแสดงที่อยู่ในส่วนของ ผู้รับผิดชอบหลัก ได้แก่ ตัวแสดงของกรมธนารักษ์และตัวแสดงที่อยู่ในการทำกับ การดำเนินงานของกรมธนารักษ์ และตัวแสดงของการเคหะแห่งชาติและตัวแสดง ที่อยู่ในการทำกับการดำเนินงานของการเคหะแห่งชาติ รวมทั้งการเก็บรวบรวม ข้อมูลจากผู้อยู่อาศัย และ/หรือผู้ซื้อของทั้งสองโครงการ

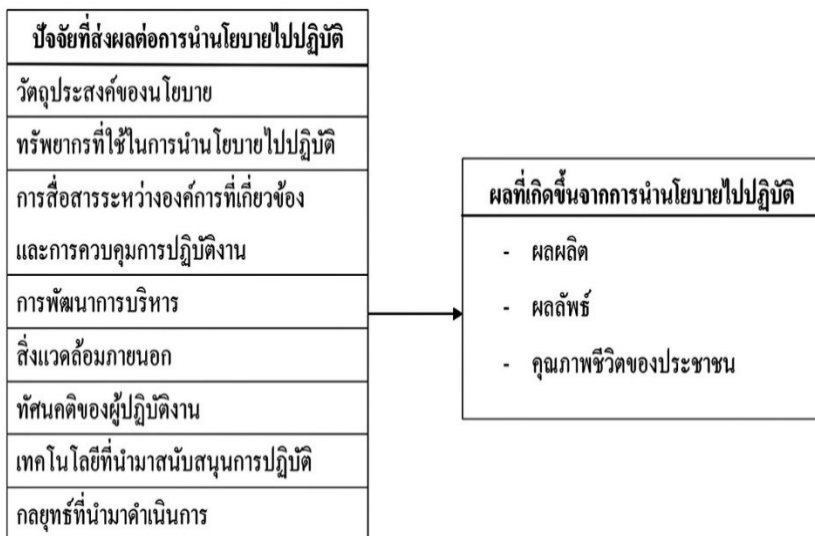
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะกรณีศึกษาแบบพหุกรณี (Yin, 2018) ซึ่งมีหน่วยวิเคราะห์ ได้แก่ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ศึกษาในโครงการบ้านธนารักษ์ประชากรรัฐ และการเคหะแห่งชาติ รัฐวิสาหกิจ ในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศึกษาในโครงการ บ้านเคหะประชากรรัฐ โดยดำเนินการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ ในวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกต ซึ่งการออกแบบการสัมภาษณ์เป็นแบบ กึ่งมีโครงสร้าง ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีวิธีการ สรรหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงและแบบลูกโซ่ โดยจากการเก็บรวบรวม ข้อมูลภาคสนามจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทั้งสองโครงการ ประกอบไปด้วย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ และผู้อยู่อาศัย และ/หรือผู้ซื้อที่อยู่อาศัย จำนวน 37 ราย ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐ 4 ราย พนักงานรัฐวิสาหกิจ 15 ราย พนักงานเอกชน 3 ราย และผู้อยู่อาศัย 15 ราย โดยเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการบ้านธนารักษ์ประชากรรัฐ จำนวน 10 ราย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการบ้านเคหะประชา รัฐ จำนวน 27 ราย และดำเนินการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ ในวิธีการรวบรวมข้อมูล เชิงเอกสาร และข้อมูลที่เผยแพร่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต หรือข้อมูลทางสื่อ ออนไลน์ แล้วนำข้อมูลมาดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ สกัดเนื้อหา

ข้อความของข้อมูล โดยมุ่งหาประเด็นเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์ และความสัมพันธ์ กับวัตถุประสงค์การวิจัย ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งจะเป็นคำตอบในคำถามที่ระบุ ถึงการศึกษาค้นคว้าวิจัยเป็นข้อสรุปการค้นพบจากการดำเนินการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย และการอภิปรายผล

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ในการวิจัยทั้งสามข้อ ในการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการ บังคับที่ส่งผล ผลลัพธ์ เจือปนไขต่างๆ และแนวทางการแก้ไขปัญหาของกรม ชนารักษ์ ในการดำเนินโครงการบ้านชนารักษ์ประจำรัฐ และการเคหะแห่งชาติ

ในการดำเนินโครงการบ้านเคหะประชารัฐ ได้ผลการวิจัย โดยจำแนกสาระ ผลการวิจัยโดยสังเขปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาวิธีการที่ส่งผลของการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ และผลสืบเนื่องระหว่างโครงการบ้าน ธารักษ์ประชารัฐ กับโครงการบ้านเคหะประชารัฐ พบว่า องค์การที่รับมอบ นโยบายเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายรองรับสอดคล้อง และ ครอบคลุมกับบริบทนโยบาย ซึ่งโครงสร้างของตัวบทกฎหมาย ระเบียบ และ ข้อบังคับ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างคล้อยตามในรูปแบบวิธีการดำเนิน โครงการ และผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการในภาพรวมของการนำนโยบายที่ อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติไม่สนองตามเจตนารมณ์ของนโยบาย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาผลของการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ พบว่า โครงการไม่ได้ผลลัพธ์ที่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ กำหนด แต่หน่วยงานก็มีความพยายามในการดำเนินการเต็มกำลังศักยภาพแห่ง ตน เท่าที่ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานจะสามารถพึงกระทำได้ พร้อมทั้ง นำประสบการณ์ปัญหาไปเป็นบทเรียนในการลดช่องว่างที่จะร่วมดำเนินงาน สนองนโยบายที่ได้รับมอบหมายให้มีประสิทธิผลมากขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาเงื่อนไขในการนำนโยบายที่อยู่อาศัย สำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาของทั้งสอง โครงการ พบว่า ปัญหาอุปสรรคหลักในการดำเนินโครงการที่มีผลสืบเนื่อง ผูกพันกันอย่างเป็นพันธุกรรมกับการดำเนินโครงการโดยตรง คือ ปัญหาการ เข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับการถือครองกรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัยในระบบสถาบัน การเงิน หรือการเข้าถึงสินเชื่อที่อยู่อาศัย และสภาพการณ์ของปรากฏการณ์ ทางเศรษฐกิจ และสังคม เป็นสภาวะการณ์ที่เกิดเป็นปรากฏการณ์ในมิติปัญหา อุปสรรคที่เหมือนกันของการนำนโยบายไปปฏิบัติ แต่ได้มีการแก้ปัญหาตาม

ขอบเขตในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน โดยมุ่งเน้นถึงการมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมสำหรับการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ: กรณีศึกษากรมชนารักษ์ และการเคหะแห่งชาติ ซึ่งได้ศึกษาในโครงการบ้านชนารักษ์ประชารัฐ และโครงการบ้านเคหะประชารัฐ พบว่าไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง และมุ่งหมายตามเจตนารมณ์ของนโยบาย สืบเนื่องจากความหวັงใจของสถาบันการเงินสำหรับพิจารณาและอนุมัติสินเชื่อให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ซึ่งถูกจัดกลุ่มเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงในการผิดชำระหนี้ตามกำหนด ซึ่งจะเกิดเป็นหนี้เสีย

อนึ่ง ช่วงระยะเวลาดำเนินงาน บริบทสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยในการเกิดเจตคติของคนในชาติสำหรับการจัดลำดับให้ความสำคัญถึงการมีที่อยู่อาศัยเป็นลำดับต้น เพราะว่ ความรู้สึกถึงบริบทสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่อาจมีความไม่แน่นอน ทำให้เกิดความกังวลที่จะเลือก หรือตัดสินใจซื้อ ซึ่งเป็นการใช้เงินตราจำนวนหนึ่งที่เป็นภาระในการผ่อนชำระระยะยาว ส่งผลต่อกำลังซื้อ (purchasing power) ของหน่วยที่อยู่อาศัย และมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสที่อุบัติขึ้นใหม่ ส่งผลกระทบอย่างเป็นวงกว้างในบริบทสถานการณ์ทั่วโลก ซึ่งธุรกิจการค้า การลงทุนต่างๆ เกิดการชะลอตัวโดยประมาณการระยะเวลาที่สั้นสุดมิได้ สถานการณ์ในภาคสังคมมีความตึงเครียดจึงส่งผลต่อกำลังซื้อในตลาดที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ได้ผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของนโยบาย

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย และได้ผลการวิจัยในการศึกษาการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ ในการศึกษา

โครงการบ้านชนารักษ์พระราชรัฐ จากกรมชนารักษ์ และโครงการบ้านเคหะประชา รัฐ จากการเคหะแห่งชาติ จึงอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

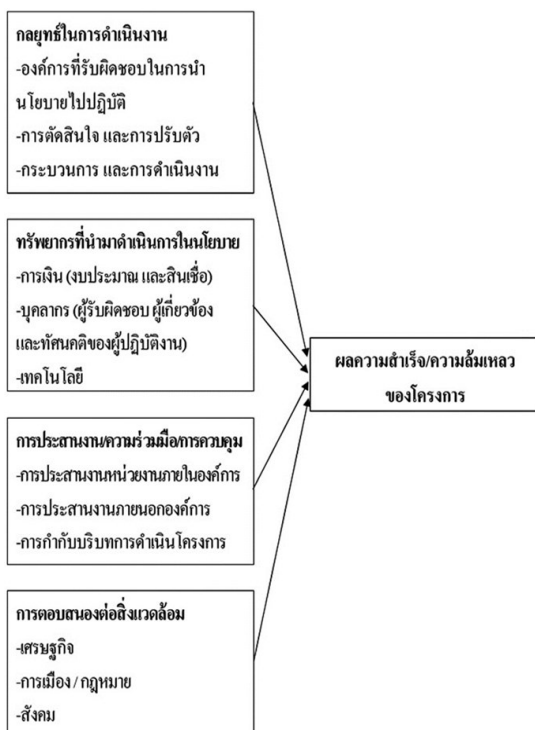
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาวิธีการที่ส่งผลของการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ และผลสืบเนื่องระหว่างโครงการบ้าน ชนารักษ์พระราชรัฐ กับโครงการบ้านเคหะประชารัฐ พบว่า ข้อกฎหมาย ในกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ เป็นข้อจำกัดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกวิธีการ ของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาผลของการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ พบว่า สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และมีบทบาทต่อการส่งผลลัพธ์สุดท้ายของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาเงื่อนไขในการนำนโยบายที่อยู่อาศัย สำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาของทั้งสอง โครงการ พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติ ตามนโยบายให้เกิดเป็นรูปธรรม และการเข้าถึงเงินทุนในระบบสถาบันการเงิน ของผู้มีรายได้น้อยเป็นปัญหาหลักของการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ

อนึ่ง จากการวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูลในการนำนโยบายที่อยู่ อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ ของกรมชนารักษ์ และการเคหะแห่งชาติ ในการศึกษาจากโครงการบ้านชนารักษ์พระราชรัฐ และโครงการบ้านเคหะ ประชารัฐ จึงได้สรุปตัวแปรของการวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ สำหรับการนำ นโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติของการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้ (1) กลยุทธ์ในการดำเนินงาน ประกอบด้วย (1.1) องค์การที่รับผิดชอบในการนำ นโยบายไปปฏิบัติ (1.2) การตัดสินใจ และการปรับตัว และ (1.3) กระบวนการ และดำเนินงาน (2) ทรัพยากรที่นำมาดำเนินการในนโยบาย ประกอบด้วย (2.1)

การเงิน (งบประมาณ และสินเชื่อ) (2.2) บุคลากร (ผู้รับผิดชอบ ผู้เกี่ยวข้อง และทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน) และ(2.3) เทคโนโลยี (3) การประสานงาน/ความร่วมมือ/การควบคุม ประกอบด้วย (3.1)การประสานงานหน่วยงานภายในองค์กร (3.2) การประสานงานภายนอกองค์กร และ (3.3) การกำกับบริบทการดำเนินโครงการ (4) การตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย (4.1) เศรษฐกิจ (4.2) การเมือง/กฎหมาย และ (4.3) สังคม ซึ่งตัวแปร 4 ตัวข้างต้นเป็นตัวแปรต้น ส่วนตัวแปรตาม หรือ ผล คือ ผลความสำเร็จ/ความล้มเหลว ของโครงการ ตามแผนภาพสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ/ความล้มเหลว

ข้อเสนอแนะ

จากการค้นพบที่ดำเนินการวิจัยการนำนโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยไปปฏิบัติ: กรณีศึกษา กรมธนารักษ์ และการเคหะแห่งชาติ จึงมีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้อง 2 ด้าน ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะในการสร้างองค์ความรู้ โดยมีสาระรายละเอียด ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การสนับสนุนให้ผู้มีรายได้น้อยได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนในสถาบันการเงินเพื่อการถือครองกรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัย ซึ่งการหารือในมาตรการที่เป็นข้อจำกัดของการส่งมอบบริการจากสถาบันการเงินเป็นสิ่งสำคัญ
2. การกำหนดนโยบายควรมีกฎหมายที่สนับสนุนหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติอย่างครบกระบวนการของนโยบายเรื่องนั้นๆ
3. การเพิ่มช่องทางการเข้าถึงสินเชื่อในระบบอื่นๆ สำหรับผู้มีรายได้น้อย ซึ่งอาจเป็นทางออกที่ลดความเสี่ยงในระบบสถาบันการเงิน หรือการเกิดปัญหาให้กับนโยบายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย
4. การรณรงค์ในด้านวินัยการออมเพื่อการมีที่อยู่อาศัย โดยให้ความรู้เสริมความเข้าใจในการวางแผนมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างค่านิยมวางแผนระยะยาวให้กับประชาชนด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง

ข้อเสนอแนะในการสร้างองค์ความรู้

1. การรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน การปรึกษาหารือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งภาครัฐไม่ควรมองข้าม เพราะว่าการยินยอมจากภาคประชาชนเป็นการร่วมสนับสนุนที่เสริมแรงให้การนำนโยบายไปปฏิบัติดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวได้ว่า ความร่วมมือเป็น

การนำไปสู่การยอมรับ ของแนวทางที่มีความมุ่งหวังที่จะปฏิบัติได้อย่างบรรลุผลสำเร็จ ตามหลักการของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

2. การดำเนินงานให้อยู่ขอบข่ายแหล่งเดียว ตัวแสดงของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนผู้นำนโยบายไปปฏิบัติลดน้อยลง อาจช่วยให้เกิดความคล่องตัวในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ในแนวคิดการรวมงานบริการภาครัฐสำหรับประชาชนไว้เป็นแหล่งเดียว (citizen portal) ซึ่งลดความซับซ้อน และเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *แผนที่ความยากจนของประเทศไทย พ.ศ. 2560 ทั่วราชอาณาจักร*. ค้นเมื่อ 9 มกราคม 2562, จาก <http://service.nso.go.th>
- ทิพาพร พิมพิสุทธิ. (2558). *หลักจริยธรรม ผู้นำ และนโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). *หนี้ครัวเรือนไทย: ข้อเท็จจริงที่ได้จาก BOT-Nielsen household financial survey*. ค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2562, จาก <https://www.bot.or.th>
- วรเดช จันทรศร. (2556). *ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2559). *รายงานผลการดำเนินงานของรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ปีที่ 2 (12 กันยายน 2558-12 กันยายน 2559)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี.

- Ahmed, A., & Al-Roubaie, A. (2013). Poverty in the Arab world: The use of ICT. *World Journal of Science, Technology and Sustainable Development*, 10(3), 195-211.
- Alexander, E. R. (1989). Planning and plan implementation: Notes on evaluation criteria. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 16(2), 127-140.
- Chakrabarty, B., & Chand, P. (2012). *Public administration in a globalizing world theories and practices*. New Delhi, India: Sage.
- Hambleton, R. (1983). Planning systems and policy implementation. *Journal of Public Policy*, 3(4), 397-418.
- Khan, A. R. (2016). Policy Implementation: Some Aspects and Issues. *Journal of Community Positive Practices*, 15(3), 3-12.
- Meyers, D. C., Durlak, J. A., & Wandersman, A. (2012). The quality implementation framework: A synthesis of critical steps in the implementation process. *American Journal of Community Psychology*, 50, 462-480.
- Morris, P. W. G. (2006). Initiation strategies for managing major projects. In P. C. Dinsmore (Ed.), *The AMA handbook of project management* (2nd ed., pp. 33-46). New York: American Management Association.
- Jang, Y. S., Ott, J. S., & Shafritz, J. M. (2011). *Classic readings in organization theory*. Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- Mazmanian, D. A., & Sabatier, P. A. (1983). *Implementation and public policy*. New York: Harper Collins.

- Rolstadås, A., Tommelein, I., Schiefloe, P. M., & Ballard, G. (2014). Understanding project success through analysis of project management approach. *International Journal of Managing Projects in Business*, 7(4), 638-660.
- United Nations. (2015). *Universal declaration of human rights*. New York: Author.
- Van Meter, D. S., & Van Horn, C. (1975). The policy implementation process: A conceptual framework. *Administration & Society*, 6(4), 445-488.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

การบริหารจัดการในการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน:
กรณีศึกษา เทศบาลตำบลเขาพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

The management of elderly care in community:

A case study of Khao Phra Ngam Municipality,

Mueang Lopburi District, Lopburi Province

ชานูวัฒน์ รัตนาวงศ์¹ & ณัฐพงศ์ บุญเหลือ²

Chanuwat Rattanawong & Nattapong Boonlue

Corresponding author: 6314832047@rumail.ru.ac.th

Received: 02/08/65 Revised: 05/08/65 Accepted: 05/08/65

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน (2) กระบวนการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาล และ (3) ผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ใช้กลุ่มตัวอย่างจากผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาล ข้าราชการ พนักงาน จำนวน 156 คน ผลการศึกษาพบว่า (1) ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุ ภาวรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยปัจจัยด้านภาวะผู้นำ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และมีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 รองลงมา คือ ปัจจัย

---

¹ นักศึกษาลูกสุตรรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ด้านการมีส่วนร่วม และปัจจัยด้านนโยบาย ตามลำดับ (2) กระบวนการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และในรายด้าน การจัดการด้านงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ การประสานงาน และการบริหารทรัพยากรบุคคล ตามลำดับ (3) ผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และในรายด้าน คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ คุณภาพชีวิตด้านนันทนาการ และคุณภาพชีวิตด้านสังคม/สภาพแวดล้อม ตามลำดับ โดยคุณลักษณะส่วนบุคคลด้านตำแหน่ง และระยะเวลาปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : ผู้สูงอายุ; การบริหารจัดการ; เทศบาลตำบลเขาพระงาม

Abstract

This research was a quantitative research, aimed to study (1) factors affecting the efficiency of elderly care management within the community, (2) the process of managing elderly care within the community of the municipality, and (3) the outcome of care management of elderly people in the community. Samples are composed of executives members of the municipal council, civil servants, and employees of 156 people. The results of the study found that (1) factors affecting the efficiency of elderly care management at overall picture is at the highest level. Considering leadership factors which have the highest average and influencing the outcome of elderly care management with statistical significance at the 0.05

level, followed by factors concerning participation aspect and policy factors, respectively. (2) Elderly care management process at overall picture is at the highest level and in terms of budget management with the highest average, followed by coordination and human resource management, respectively. The overall picture was at a high level and in terms of quality of life in terms of health and sanitation, with the highest mean, followed by quality of life in recreation and social environmental quality of life respectively. It also found that the duration of work has an influence on elderly care management results statistically significant at the 0.05 level.

Keywords : elderly; management; Khao Phra Ngam Municipality

บทนำ

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) หรือเป็นสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปในอัตราส่วนเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป ในอัตราส่วนเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งหมด โดยจากสถิติผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปในพื้นที่ 77 จังหวัด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2564 ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุ 12,241,542 คน จากประชากรทั้งสิ้น 66,171,439 คน (กรมการปกครอง, 2565) หรือคิดเป็นร้อยละ 18.5 โดยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) หรือเป็นสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ในอัตราส่วนเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป ในอัตราส่วนเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งหมด (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2564, หน้า 22)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีความใกล้ชิดกับผู้สูงอายุในพื้นที่มากที่สุด และได้รับการถ่ายโอนภารกิจดำเนินงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก สตรี ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 มาตรา 16 (10) ระบุให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง และมาตรา 17 (27) ระบุให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ในการสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองเช่นกัน ดังนั้น ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญในการจัดบริการสาธารณะในด้านการจัดสวัสดิการสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นของตนเอง โดยมีการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ และงบประมาณในการดำเนินการบางส่วนจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคไปให้ส่วนท้องถิ่นดำเนินการ

ตำบลเขาพระงาม ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี โดยข้อมูล ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2565 มีจำนวนผู้สูงอายุในพื้นที่ จำนวนทั้งสิ้น 4,018 คน แบ่งเป็นชาย 1,873 คน เป็นหญิง 2,145 คน จากประชากรทั้งสิ้น 25,519 หรือคิดเป็นร้อยละ 15.8 (เทศบาลตำบลเขาพระงาม, 2565) มีเทศบาลตำบลเขาพระงาม เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ที่รับผิดชอบในการจัดบริการสาธารณะ ซึ่งเทศบาลตำบลเขาพระงาม ได้ให้ความสำคัญและมีนโยบายในการดำเนินการพัฒนาระบบบริการสุขภาพและการบริหารจัดการในการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน และมีผลการดำเนินงานที่เป็นที่ประจักษ์ จนกระทั่งได้รับรางวัลประกาศเกียรติคุณโล่รางวัลมูลนิธิสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดล 2017 องค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านการเสริมสร้างเครือข่ายรัฐ เอกชน และประชาสังคม กรณีศึกษาเชิงพื้นที่ เรื่อง กลุ่มเปราะบาง กรณีผู้สูงอายุ ซึ่งได้รับการดูแลด้านสังคม และด้านสุขภาพ (The Prince Mahidol Award Conference: PMAC 2017 Field Trip Program Site 2 Access to Health care Service for frail Elderly in community: Khao Phra Ngam Municipality, Lopburi Province) และได้รับรางวัลที่ 2 สาขานวัตกรรมและความเป็นเลิศในการให้บริการด้านสุขภาพของภูมิภาคเอเชียและเอเชียแปซิฟิกจากคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ ประจำปี ค.ศ. 2017 ด้วยการเสนอผลงานเรื่อง “โครงการบ้านต้นแบบสุขภาวะผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลเขาพระงาม จังหวัดลพบุรี (Excellent Happy Home Ward, Kao PraNgam Tessaban, Lopburi)” อันเป็นผลงานต้นแบบในการศึกษาดูงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ รวมถึงกระทรวงมหาดไทยที่ได้ใช้โครงการดังกล่าว เป็นแบบอย่างในการขยายผลการดำเนินงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เรียนรู้และประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุภายในพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม
2. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม
3. เพื่อศึกษาผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม

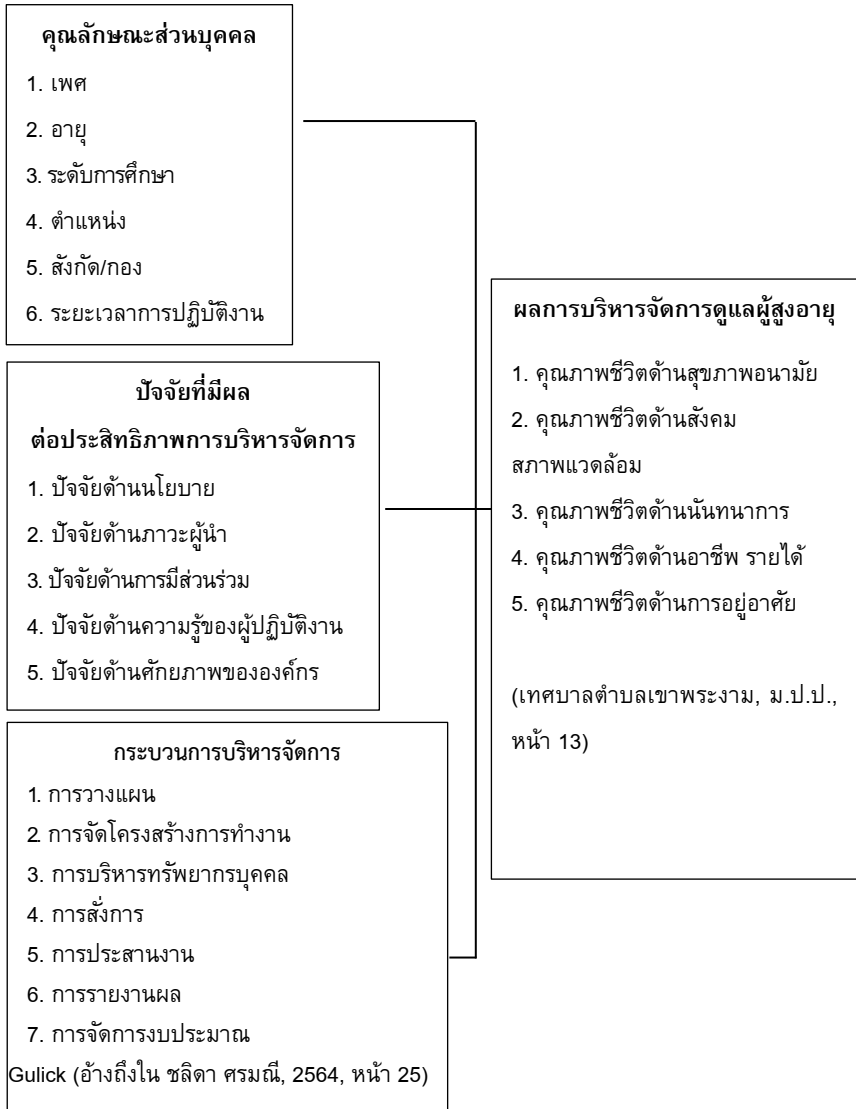
ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา: ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุ กระบวนการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุ และผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม จังหวัดลพบุรี
2. ขอบเขตด้านพื้นที่: ศึกษาเฉพาะพื้นที่ความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลเขาพระงาม จังหวัดลพบุรี
3. ขอบเขตด้านระยะเวลา: ดำเนินการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนสรุปผลการวิจัย ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565 ถึง เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2565

สมมติฐานการวิจัย

1. คุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง สังกัด/กอง ระยะเวลาการปฏิบัติงาน ที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนแตกต่างกัน
2. ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ด้านนโยบาย ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน และด้านศักยภาพขององค์กร มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน
3. กระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดโครงสร้างการทำงาน การบริหารทรัพยากรบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล การจัดการงบประมาณ มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาล ข้าราชการ พนักงาน ของเทศบาลตำบลเขาพระงาม จำนวน 257 คน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) เพื่อให้ได้ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมจึงใช้วิธีการคำนวณหาขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane (อ้างถึงใน เฉลิมพล ศรีหงษ์, 2564, หน้า 23) โดยกำหนดระดับความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาล ข้าราชการ พนักงาน จำนวน 156 กลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ลำดับ ที่	ประเภท	จำนวน	
		ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	คณะผู้บริหาร	4	2
2	สมาชิกสภา	12	7
3	ข้าราชการ	45	28
4	พนักงานจ้าง	196	119
รวม		257	156

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้ใช้แบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาล ข้าราชการ พนักงาน ของเทศบาลตำบล จำนวน 156 กลุ่มตัวอย่าง โดยแบบสอบถาม สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเอกสาร และใช้คำถามชนิดปลายปิด (Close - Questions) แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง สังกัด/กอง ระยะเวลาการปฏิบัติงาน

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน จำนวน 5 ด้าน 25 ข้อ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามกระบวนการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน จำนวน 7 ด้าน 35 ข้อ

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน จำนวน 5 ด้าน 25 ข้อ

เกณฑ์ค่าเฉลี่ยในการแปลผลวิจัย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	4.21-5.00	หมายถึง ระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	3.41-4.20	หมายถึง ระดับมาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	2.61-3.40	หมายถึง ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	1.81-2.60	หมายถึง ระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	1.00-1.80	หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย ใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

1. สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. สถิติเชิงอนุมาน เพื่อวิเคราะห์สมมติฐาน ใช้สถิติการวิจัย ได้แก่ Independent sample T-test และ One-way Analysis of Variance : One way ANOVA

สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัยได้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.32$, S.D.= 0.286) และในรายด้าน มีปัจจัย 4 ด้านที่มีความเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด และมีปัจจัย 1 ด้าน มีความเห็นอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.46$, S.D.= 0.321) รองลงมา คือ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.37$, S.D.= 0.384) และปัจจัยด้านนโยบายอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.32$, S.D.= 0.358) ตามลำดับ แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม

ระดับความคิดเห็น	รวม		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ปัจจัยด้านนโยบาย	4.32	.358	มากที่สุด
2. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ	4.46	.321	มากที่สุด
3. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม	4.37	.384	มากที่สุด
4. ปัจจัยด้านความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน	4.28	.369	มากที่สุด
5. ปัจจัยด้านศักยภาพขององค์กร	4.16	.435	มาก
รวม	4.32	.286	มากที่สุด

2. กระบวนการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.26, S.D. = 0.303) และในรายด้าน มีกระบวนการ 5 ด้านที่มีความเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด และมีกระบวนการ 2 ด้าน ที่มีความเห็นอยู่ในระดับมาก โดยกระบวนการบริหารจัดการฯ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การจัดการด้านงบประมาณอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = 0.366) รองลงมา คือ การประสานงานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.347) และการบริหารทรัพยากรบุคคลอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.380) ตามลำดับ แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการในการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม

ระดับความคิดเห็น	รวม		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. การวางแผน	4.21	.401	มากที่สุด
2. การจัดโครงสร้างการทำงาน	4.25	.388	มากที่สุด
3. การบริหารทรัพยากรบุคคล	4.30	.380	มากที่สุด
4. การควบคุมสั่งการ	4.13	.448	มาก
5. การประสานงาน	4.34	.347	มากที่สุด
6. การรายงานผล	4.18	.412	มาก
7. การจัดการงบประมาณ	4.38	.366	มากที่สุด
รวม	4.26	.303	มากที่สุด

3. ผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.03, S.D. = 0.327) และในรายด้าน คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.403) รองลงมาคือ ด้านนันทนาการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.11, S.D. = 0.433) และด้านสังคม สภาพแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.07, S.D. = 0.437) ตามลำดับ แสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบล
เขาพระงาม

ระดับความคิดเห็น	รวม		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย	4.17	.403	มาก
2. คุณภาพชีวิตด้านสังคม สภาพแวดล้อม	4.07	.437	มาก
3. คุณภาพชีวิตด้านนันทนาการ	4.11	.433	มาก
4. คุณภาพชีวิตด้านอาชีพ รายได้	3.84	.456	มาก
5. คุณภาพชีวิตด้านการอยู่อาศัย	3.97	.447	มาก
รวม	4.03	.327	มาก

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

4.1 สมมติฐานข้อที่ 1 คุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ
อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง สังกัด/กอง ระยะเวลาการปฏิบัติงาน ที่
แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน
แตกต่างกัน มีผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของผลการบริหาร
จัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนจำแนกตามตัวแปรต่างๆ ดังนี้

4.1.1 จำแนกตามเพศ โดยใช้สถิติ Independent sample t-test

ปัจจัยด้านเพศที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อผลการบริหาร
จัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
ระดับ 0.05 โดยมีค่า Sig. เท่ากับ 0.874 แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงการวิเคราะห์ค่าความแตกต่างของเพศ ต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน โดยใช้สถิติ Independent sample t-test

ผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน	T – test for Equality of Means		
	T	df	Sig.
จำแนกตามเพศ	.158	154	.874

*ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.1.2 จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง สังกัด/กอง ระยะเวลาปฏิบัติงาน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance : One way ANOVA) แสดงดังตารางที่ 6

4.1.2.1 ปัจจัยด้านอายุที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่า Sig. เท่ากับ 0.612

4.1.2.2 ปัจจัยด้านระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่า Sig. เท่ากับ 0.427

4.1.2.3 ปัจจัยด้านตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อผล

การบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่า Sig. เท่ากับ 0.034

4.1.2.4 ปัจจัยด้านสังกัด/กองที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อผล
การบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่า Sig. เท่ากับ 0.883

4.1.2.5 ปัจจัยด้านระยะเวลาการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน มี
อิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน แตกต่างกันอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่า Sig. เท่ากับ 0.035

ตารางที่ 6 แสดงการวิเคราะห์ค่าความแตกต่างของอายุ ระดับการศึกษา
ตำแหน่ง สังกัด/กอง ระยะเวลาปฏิบัติงานต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุ
ภายในชุมชน โดยใช้สถิติ (One-way Analysis of Variance : One way ANOVA)

ผลการบริหาร จัดการดูแล ผู้สูงอายุภายใน ชุมชน	แหล่งความ แปรปรวน	(One-way Analysis of Variance : One way ANOVA)				
		SS	df	MS	F	Sig.
จำแนกตามอายุ	Between groups	.196	3	.065	.607	.612
	Within Groups	16.343	152	.108		
	Total	16.539	155			
จำแนกตามระดับ การศึกษา	Between groups	.298	3	.099	.931	.427
	Within Groups	16.241	152	.107		
	Total	16.539	155			

*ค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 6 (ต่อ) แสดงการวิเคราะห์ค่าความแตกต่างของอายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง สังกัด/กอง ระยะเวลาปฏิบัติงานต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุ ภายในชุมชน โดยใช้สถิติ (One-way Analysis of Variance : One way ANOVA)

ผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน	แหล่งความแปรปรวน	(One-way Analysis of Variance : One way ANOVA)				
		SS	df	MS	F	Sig.
จำแนกตามตำแหน่ง	Between groups	.717	2	.359	3.46	.034*
	Within Groups	15.822	153	.103		
	Total	16.539	155			
จำแนกตามสังกัด/กอง	Between groups	.127	4	.032	.292	.883
	Within Groups	16.412	151	.109		
	Total	16.539	155			
จำแนกตามระยะเวลาการปฏิบัติงาน	Between groups	1.085	4	.271	2.65	.035*
	Within Groups	15.454	151	.102		
	Total	16.539	155			

*ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.2 สมมติฐานข้อที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ประกอบด้วยด้านนโยบาย ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน และด้านศักยภาพขององค์กร มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีเพียงตัวแปรเดียว คือปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ที่มีความสัมพันธ์กับผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig = 0.049 *) ในขณะที่ปัจจัยด้านนโยบาย ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน และด้านศักยภาพขององค์กร ไม่มีความสัมพันธ์กับผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig = 0.361, Sig = 0.647, Sig = 0.395, Sig = 0.661 ตามลำดับ) แสดงดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ในการทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการ	F	Sig.
1. ปัจจัยด้านนโยบาย	1.108	0.361
2. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ	2.174	0.049*
3. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม	0.730	0.647
4. ปัจจัยด้านความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน	1.056	0.395
5. ปัจจัยด้านศักยภาพขององค์กร	0.752	0.661

*ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.3 สมมติฐานข้อที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดโครงสร้างการทำงาน การบริหารทรัพยากรบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล การจัดการงบประมาณ มีอิทธิพล ต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปัจจัยกระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดโครงสร้างการทำงานการบริหารทรัพยากรบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล การจัดการงบประมาณ ไม่มีความสัมพันธ์กับผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig = 0.540, Sig = 0.168, Sig = 0.197, Sig = 0.918, Sig = 0.561, Sig = 0.533 และ Sig = 0.201 ตามลำดับ) แสดงดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงการวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ในการทดสอบสมมติฐาน

กระบวนการบริหารจัดการ	F	Sig.
1. การวางแผน	0.874	0.540
2. การจัดโครงสร้างการทำงาน	1.461	0.168
3. การบริหารทรัพยากรบุคคล	1.430	0.197
4. การสั่งการ	0.402	0.918
5. การประสานงาน	0.813	0.561
6. การรายงานผล	0.893	0.533
7. การจัดการงบประมาณ	1.420	0.201

*ค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลแยกเป็นประเด็นดังนี้

1. สมมติฐานที่ 1 คุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง สังกัด/กอง ระยะเวลาการปฏิบัติงาน ที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนแตกต่างกัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ความแตกต่างของเพศ อายุ ระดับการศึกษา สังกัด/กอง มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ขณะที่ความแตกต่างของตำแหน่ง และระยะเวลาการปฏิบัติงาน มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการในการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ซึ่งสามารถอภิปรายได้ดังนี้

1.1 ความแตกต่างของเพศ มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนาพร สันตะवालิม (2564) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยการนำนโยบายเบี่ยงชีผู้สูงอายุไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกลือ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ แตกต่างกัน มีผลการนำนโยบายเบี่ยงชีผู้สูงอายุไปปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน

1.2 ความแตกต่างของอายุ มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนาพร สันตะवालิม (2564) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยการนำนโยบายเบี่ยงชีผู้สูงอายุไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลนา

เกลื่อ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ แตกต่างกัน มีผลการนำนโยบายเบี่ยงชีพผู้สูงอายุไปปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน

1.3 ความแตกต่างของระดับการศึกษา มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนาพร สันตะวาฬิม (2564) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยการนำนโยบายเบี่ยงชีพผู้สูงอายุไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกลือ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษา แตกต่างกันมีผลการนำนโยบายเบี่ยงชีพผู้สูงอายุไปปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน

1.4 ความแตกต่างของตำแหน่ง มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 อาจมาจากการที่บุคลากรที่ตำแหน่งต่างกัน มีมุมมองในผลการบริหารจัดการที่ต่างกัน เช่น ผู้บริหารอาจมีมุมมองที่กว้างและครอบคลุมกว่าพนักงาน เป็นต้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนาพร สันตะวาฬิม (2564) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยการนำนโยบายเบี่ยงชีพผู้สูงอายุไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกลือ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านตำแหน่ง แตกต่างกัน มีผลการนำนโยบายเบี่ยงชีพผู้สูงอายุไปปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน

1.5 ความแตกต่างของระยะเวลาการปฏิบัติงาน มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 อาจมาจากการที่ผู้ปฏิบัติงานที่ปฏิบัติงานเป็นระยะเวลา ยาวนานกว่า รับทราบและมองเห็นผลการบริหารจัดการฯ ที่มากกว่าผู้ที่มี

ระยะเวลาการปฏิบัติงานน้อยซึ่งยังไม่เห็นผลการบริหารจัดการที่ครอบคลุม ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของชนาพร สันตะวาฬิม (2564) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยการนำนโยบายไปยังซีพีผู้สูงอายุไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนตำบลนาเกลือ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านประสบการณ์ทำงานแตกต่างกัน มีผลการนำนโยบายไปยังซีพีผู้สูงอายุไปปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน

2. สมมุติฐานที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ด้านนโยบาย ด้านภาวะผู้นำ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน และด้านศักยภาพขององค์กร มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มีเพียงปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ที่มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ จะมาจากการที่ผู้นำที่มีภาวะผู้นำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบัติ ช่างธัญวงศ์ (อ้างถึงใน บุญเกียรติ การเวกพันธุ์, 2565 หน้า 15) ที่พบว่า ในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น ความสำเร็จของแผนงาน (programs) และโครงการ (project) มีความสัมพันธ์กับความสามารถของผู้นำและภาวะผู้นำขององค์กร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปณรัตน์ วันชาญเวช (2563) ที่พบว่า ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานการดูแลผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลบางสีทอง ประกอบด้วย ปัจจัยด้านผู้บริหารองค์กรที่มีภาวะผู้นำค่อนข้างสูง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ คนเขียว (2563) ที่พบว่า ปัจจัยความสำเร็จต่อการขับเคลื่อนโครงการนวัตกรรมบ้านต้นแบบสุขภาพผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเขาพระงาม จังหวัดลพบุรี

ได้แก่ นายกเทศมนตรีตำบลเขาพระงามมีคุณลักษณะของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ

3. สมมติฐานที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดโครงสร้างการทำงาน การบริหารทรัพยากรบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล การจัดการงบประมาณ มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ปัจจัยกระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดโครงสร้างการทำงาน การบริหารทรัพยากรบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผล การจัดการงบประมาณ ไม่มีอิทธิพลต่อผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่า การดูแลผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเขาพระงาม มีการบูรณาการในการดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และประชาชนจิตอาสา ทั้งภายในและนอกพื้นที่ ดังนั้น ผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน จึงอาจไม่ได้เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารจัดการภายในของเทศบาลตำบลเขาพระงามเพียงแห่งเดียว สอดคล้องกับเทศบาลตำบลเขาพระงาม (ม.ป.ป., หน้า 35) ที่ได้ถอดบทเรียนนวัตกรรมโครงการบ้านต้นแบบสุขภาวะผู้วัยเฒ่าและผู้สูงอายุ พบว่า มีหน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ประกอบด้วย โรงพยาบาลพระนารายณ์มหาราช, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขาพระงาม, กองทุนหลักประกันสุขภาพ เขต 4 สระบุรี, วิทยาลัยพยาบาลราชชนนี พระพุทธบาท สระบุรี, สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองลพบุรี, สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี, บริษัท TOT มหาชน จำกัด, บริษัทไอเอสสา จำกัด,

บริษัทห้างร้านเอกชน, ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมผู้พิการ สภาเด็กและเยาวชน รวมทั้งครอบครัวและชุมชนของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากการศึกษากระบวนการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ในรายด้านพบว่า มีกระบวนการบริหารจัดการ 2 ด้าน ที่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านการสั่งการและด้านการรายงานผล ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการในด้านดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินการบริหารจัดการในภาพรวมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. จากการศึกษาผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนของเทศบาลตำบลเขาพระงาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ในรายด้านพบว่า คุณภาพชีวิตด้านอาชีพ รายได้ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุนผู้สูงอายุในด้านดังกล่าวเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย การฝึกทักษะอาชีพเพิ่มเติม การประชาสัมพันธ์ข่าวสารด้านอาชีพ การสนับสนุนทุน พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ หรือสิ่งจำเป็นอื่นๆ ในการประกอบอาชีพแก่ผู้สูงอายุ การจัดการสถานที่สำหรับผู้สูงอายุในการหารายได้ไว้โดยเฉพาะ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งนี้ มีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาล ข้าราชการ พนักงาน ของเทศบาลตำบลเขาพระงามเท่านั้น

ดังนั้น เพื่อให้การศึกษาด้านผลการบริหารจัดการดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชนที่
กระจ่างชัดขึ้น ผู้วิจัยเสนอว่าในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่
เป็นผู้สูงอายุภายในชุมชน หรือผู้ดูแลผู้สูงอายุภายในชุมชน

2. ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม
เท่านั้น ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไป จึงควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบ
สัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลควบคู่กัน เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น
3. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการใช้ตัวแปรอื่นๆ ในการศึกษา
เพิ่มเติม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2565). *ประกาศสำนักทะเบียนกลาง เรื่องจำนวนประชากรทั่ว
ราชอาณาจักรตามหลักฐาน การทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม
2564* (ลงวันที่ 7 มกราคม 2565). กรุงเทพมหานคร: ผู้แต่ง
- เฉลิมพล ศรีหงษ์. (2564). *เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการระเบียบวิธีวิจัยทาง
รัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
- ชนาพร สันตะवालิม. (2564). *ปัจจัยการนำนโยบายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไปปฏิบัติ:
กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนตำบลนาเกลือ*. การค้นคว้าอิสระหลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชลิตา ศรมณี. (2564). *เอกสารประกอบการบรรยายวิชาขอบข่ายและแนวคิดเชิงทฤษฎี
รัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

- เทศบาลตำบลเขาพระงาม. (ม.ป.ป.). ถอดบทเรียนนวัตกรรมโครงการบ้านต้นแบบ
สุขภาวะผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุและโครงการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต
ผู้สูงอายุแบบครบวงจร. ลพบุรี: ผู้แต่ง.
- เทศบาลตำบลเขาพระงาม. (2565). ข้อมูลประชากรในเขตเทศบาลตำบลเขาพระ
งาม ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2565. ระบบสารสนเทศกรมการปกครอง,
กระทรวงมหาดไทย.
- บุญเกียรติ การะเวกพันธ์. (2565). เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการนำ
นโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
- ปณรัตน์ วันชาญเวช. (2563). ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค การดำเนินงาน
การดูแลผู้สูงอายุของ เทศบาลตำบลบางสีทอง. การค้นคว้าอิสระ
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ คนเขียว. (2563). ปัจจัยความสำเร็จต่อการขับเคลื่อนโครงการ
นวัตกรรมบ้านต้นแบบสุขภาวะผู้ป่วยเรื้อรังและผู้สูงอายุ: กรณีศึกษา
เทศบาลตำบลเขาพระงาม จังหวัดลพบุรี. การค้นคว้าอิสระหลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). (2564). สถานการณ์
ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2563. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัย
ประชากรและสังคม.
- วิโรจน์ ก่อสกุล. (2564). เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการระเบียบวิธีวิจัยทาง
รัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

การนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ
ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติ
Implementation of health behavior surveillance policies
of the Trat Provincial Public Health Office

วันเพ็ญ นิโรภาส¹ & ชลิดา ศรมณี²

Wanpen niropas & Chalida Sornmee

Corresponding author: pr.wanpen@gmail.com

Received: 02/08/65 Revised: 05/08/65 Accepted: 05/08/65

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) กระบวนการนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติ (2) ปัญหาอุปสรรคการนำนโยบายไปปฏิบัติ (3) แนวทาง แก้ไขปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายไปปฏิบัติ และ (4) แนวทางพัฒนาการนำนโยบายไปปฏิบัติ

วิธีการวิจัย คือ วิจัยจากข้อมูลที่บันทึกไว้แล้วโดยผู้อื่น และวิจัยสนาม โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือแบบเป็นทางการ ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) จำนวน 15 แห่ง และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง จำนวน 15 คน

ผลการวิจัยพบว่า (1) นโยบายการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพเป็นนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งสั่งการให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนำไปปฏิบัติเป็นงานประจำมาหลายปี มีกระบวนการเตรียมความพร้อมถ่ายทอดสร้าง

¹นักศึกษาลูกศรรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

²คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ความเข้าใจ วิเคราะห์ ทำแผน และประเมินผล (2) ปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายฯไปปฏิบัติ พบว่า เกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ รัฐบาล ให้ความสำคัญเรื่องเร่งรัดฉีดวัคซีนฯ รักษาผู้ป่วยฯ และควบคุมพฤติกรรมทางสังคม เช่น สวมหน้ากากฯ เว้นระยะห่าง งดกิจกรรม ผลที่ตามมา คือ เจ้าหน้าที่มีภาระงานมากขึ้นกระทบต่องานประจำ ประชาชนไม่ประสงค์ให้เจ้าหน้าที่เข้ามาคลุกคลี ทำให้การดำเนินงานลดความสำคัญลง เกิดการชะงักในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

คำสำคัญ : การนำนโยบายไปปฏิบัติ; พฤติกรรมสุขภาพ; ศักยภาพในการจัดการสุขภาพตนเอง

Abstract

This research is a qualitative research. The objectives are to study (1) the process of implementing the policy on health behavior surveillance of the Trat Provincial Public Health Office; (2) problems and obstacles in the implementation of the policy; (3) guidelines for solving problems and obstacles in the implementation of the policy, and (4) guidelines to develop the implementation of the policy. Data gathering by interviewing 15 key informants from 15 sub-district health promoting hospitals.

The results showed that (1) the health behavior surveillance policy was initiated by the Ministry of Public Health. The provincial public health offices implement it as a regular job for many years. There was a process of preparation, socialize to create understanding, analyze, plan and evaluate. (2) major problem and obstacle in the implementation of the policy was an epidemic of COVID-19 causing the government to focus on speeding up vaccination treat the patient and

controlling social behaviors such as wearing masks, social distance. The people did not want the officials to come in and get involved which cause the operation less important and disruption in the implementation of the policy.

Keyword : policy implementation; healthy behavior; potential for self-management of health

บทนำ

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (2560) ได้รายงานว่าการแข่งขันทางการค้าและการลงทุนท่ามกลางบริบททางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีการแข่งขันสูง อันส่งผลให้ประเทศต่างๆ ต้องปรับตัวเองเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจโลก การรวมตัวกันของประชาคมอาเซียน เพื่อส่งเสริมให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว การเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า บริการ การลงทุน แรงงานฝีมือ ระหว่างประเทศสมาชิกโดยเสรี ทำให้เกิดผลกระทบต่อประเทศไทยในด้านโอกาสของการพัฒนา ต้องเตรียมรองรับผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นด้วย เช่น ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี การพัฒนาเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศ (Technology and IT) เทคโนโลยีการสื่อสารเคลื่อนที่พัฒนา และมีการขยายความครอบคลุมต่อเนื่อง มีเครื่องมือเครื่องใช้รุ่นใหม่ ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงกับอินเทอร์เน็ตทุกที่ตลอดเวลา รวมถึงเทคโนโลยีสื่อสังคม (Social tech/media) เทคโนโลยีเหล่านี้ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตในสังคมเปลี่ยนแปลง การก้าวเข้าสู่สังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชนบทไปสู่ความเป็นเมืองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพื่อลดความแออัดของเมืองหลวงและเมืองหลัก อันเป็นการกระจายความเจริญสู่พื้นที่นั้นๆ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาการจัดบริการสาธารณะเพื่อรองรับการเติบโตของเมืองต่างๆ เช่น พัฒนาระบบบริการสาธารณะให้มีคุณภาพ และมีช่องทางการเข้าถึงอย่าง

หลากหลาย โดยเฉพาะระบบบริการสาธารณสุขและการศึกษาขั้นพื้นฐาน สวัสดิการสังคม และกระบวนการยุติธรรม, สนับสนุนการจัดหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและการเข้าถึงระบบสาธารณสุขภาค กำหนดเป็นนโยบายที่อยู่อาศัยแห่งชาติและเมืองน่าอยู่ พัฒนาโครงการที่อยู่อาศัย แก้ปัญหาชุมชนแออัดในเมืองโดยดำเนินการร่วมกับภาคธุรกิจเอกชน และการจัดรูปแบบสวัสดิการพื้นฐานที่จำเป็นและเหมาะสมตามกลุ่มเป้าหมาย (Customized Welfare) ที่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน โดยแนวทางรับภาระค่าใช้จ่ายร่วมกัน (Cost Sharing) ด้านการลงทุน ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกของเมือง การเสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการเมือง การกระจายความเจริญไปสู่พื้นที่ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากชนบทไปสู่ความเป็นชุมชนเมืองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จึงส่งผลถึงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมสุขภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-communicable diseases: NCDs)

กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข (2564, หน้า 2) นำเสนอข้อมูลไว้ว่า ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งการเพิ่มขึ้นของอัตราผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตสูง ได้แก่ โรคหัวใจ โรคมะเร็ง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หรือโรคที่เกี่ยวกับพฤติกรรมและวิถีการดำรงชีวิตมากขึ้น โรคดังกล่าวข้างต้นเป็นโรคที่สามารถป้องกันได้ จากการมีความรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อีกทั้งค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพสูงขึ้น ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งประเทศไทยควรเพิ่มการลงทุนทางสุขภาพให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรลงทุนเกี่ยวกับโครงการด้านการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค โดยเฉพาะพฤติกรรมการใช้ชีวิตและการบริโภค เนื่องจากการก้าวเข้าสู่ยุคสารสนเทศการรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ มีการประยุกต์ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตกับการสื่อสารอยู่หลายรูปแบบ เช่น ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail), การสนทนา (chat), การอ่านหรือแสดงความคิดเห็นในเว็บบอร์ด, การ

ติดตามข่าวสาร, การเรียนรู้ออนไลน์ (e-Learning), เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการที่อินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทหนึ่งในสังคมไทยส่งผลกระทบต่อสังคมในทางลบ เช่น ต้องทำงานแข่งกับเวลา จึงเน้นความสะดวกในการบริโภคอาหารจานด่วน หรืออาหารฟาสต์ฟู้ด อาหารสำเร็จรูป ซึ่งส่วนส่วนใหญ่เป็นอาหารที่มีแคลอรีสูง ส่งผลให้คนไทยประสบปัญหาน้ำหนักเกิน และโรคอ้วนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบว่ามีความนิยมรับประทานอาหารเสริมโดยมีอิทธิพลจากการโฆษณาผ่านช่องทางต่างๆ มากขึ้น ได้แก่ อาหารเสริมลดน้ำหนัก บำรุงผิว การล้างพิษในร่างกายเพื่อให้รู้สึก ว่า ถ้าขจัดสิ่งที่เป็นอนุมูลอิสระในร่างกายได้มากจะทำให้ร่างกายแข็งแรงและมีอายุยืน และในปัจจุบันการเปิดการค้าเสรีและประชาคมอาเซียน ทำให้การบริโภคอาหารเปิดกว้าง มีความนิยมบริโภคอาหารนานาชาติที่เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยโดยเฉพาะอาหารญี่ปุ่น รวมทั้งอาหารเพื่อสุขภาพ และการส่งเสริมเรื่องการออกกำลังกายควบคู่กันไป ซึ่งมีมากขึ้นในปัจจุบัน

กรมควบคุมโรค (อ้างถึงใน กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2564, หน้า 2) ได้รายงานไว้ว่า สาเหตุของปัญหาสุขภาพส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมของบุคคล ทำให้มีกระบวนการค้นหาปัจจัย สาเหตุของพฤติกรรมสุขภาพและนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนจัดการแก้ไขปัญหาสุขภาพ การเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ จึงเป็นระบบและกลไกการดำเนินงานสาธารณสุขเชิงรุกที่ใช้ในการติดตามสถานการณ์และพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพของกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ปัจจัยสาเหตุของพฤติกรรม ได้แก่ ปัจจัยภายในตัวบุคคลที่มุ่งใจให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพ ปัจจัยเอื้อที่จำเป็นต่อการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพ และปัจจัยเสริมหรือปัจจัยทางสังคมที่สนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพ เป็นต้น

จรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ (อ้างถึงใน กองสุขศึกษาศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2564, หน้า 3) ได้อธิบายว่า เมื่อร่างกายเกิดภาวะของโรคที่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ จะส่งผลให้ต้องทนทุกข์ทรมานจากการป่วย พิการ การไม่สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ตามปกติ รู้สึกว่าต้องพึ่งพาคนรอบข้าง ทั้งพึ่งพาคนในครอบครัว จากทีมสุขภาพและชุมชน ทำให้ผู้ป่วยโรคเรื้อรังรู้สึกว่าการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันมีผลกระทบต่อความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้ป่วย ผู้ป่วยบางรายอาจคิดวาทตนเองไว้คุณค่าหมตหวังในชีวิต เป็นภาระของบุคคลรอบข้าง ผลกระทบนี้ จะกระทบต่อครอบครัวทั้งทางตรงและทางอ้อม การกระทบ เกิดความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมในระบบสุขภาพ

ความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคนยังคงเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐ ที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ไปเพื่อลดปัญหาการเจ็บป่วยของประชาชน อีกทั้งกองสุขศึกษาศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ได้มอบหมายนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดนำไปปฏิบัติ ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นบุคลากรซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด จึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยในหัวข้อ "การนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด ไปปฏิบัติ" เพื่อทราบว่าการดำเนินงานเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานหรือไม่อย่างไร รวมถึงแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานอย่างไร เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือสัมภาษณ์

แบบเป็นทางการ ด้วยเครื่องมือการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และจัดบันทึกข้อมูล และเสียงตามคำบอกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) จำนวน 15 แห่ง ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว จะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามเดียวกันเป็นรายบุคคล ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดวันนัดหมายสัมภาษณ์ โดยแจ้งให้สัมภาษณ์ทราบก่อนล่วงหน้า ในการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์จะทำการจัดบันทึกและบันทึกเสียง โดยก่อนสัมภาษณ์จะขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์ในการจัดบันทึก การสนทนาก่อนทุกครั้ง เพื่อเป็นการรักษาสិทธิผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนเป็นไปด้วยความเต็มใจ ไม่มีการกดดันแต่อย่างใด

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการวิจัยเอกสาร พบว่า แนวคิดทฤษฎี และหลักการทางวิชาการที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับผลการวิจัยนี้ ประกอบด้วย 1. ขั้นตอนการเปลี่ยนนโยบายไปสู่การปฏิบัติของ Pual Berman 2. แนวคิดเกี่ยวกับ "เครือข่ายการนำนโยบายไปปฏิบัติ" ของศุภชัย ยาวะประภาษ และ ปิยากร หวังมหาพร 3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติของ ศุภชัย ยาวะประภาษ และ 4. แนวคิดของ Sabatier และ Mazmanian ซึ่งผู้วิจัยจะอภิปรายผลให้เห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันผลการวิจัยที่พบในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อแรก เพื่อศึกษากระบวนการนำนโยบายการ फैาระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด ไปปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า

นโยบายนการ फैาระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด เป็นนโยบายที่ดำเนินการต่อเนื่องมาหลายปี มีสภาพเสมือนเป็นงานประจำที่สำคัญ เป็นภารกิจพื้นฐานหลัก ในการดูแลปรับพฤติกรรมสุขภาพ

ของประชาชน โดยกองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ส่งการให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดนำไปปฏิบัติ ตั้งแต่ต้นปีงบประมาณ ภายใต้กรอบการดำเนินงานที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งผู้บริหารของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดให้ความสำคัญกับการดำเนินงานตามนโยบายฯ ให้บรรลุเป้าหมาย ตัวชี้วัด ตามยุทธศาสตร์จังหวัด ด้วยการบูรณาการความร่วมมือทุกระดับตั้งแต่จังหวัดจนถึงอำเภอ ขั้นตอนการดำเนินงานเริ่มตั้งแต่เตรียมความพร้อมถ่ายถอดนโยบายตามโครงสร้างการส่งการเป็นลำดับขั้น คือ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สู่อำเภอหรือโรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุกแห่ง ในรูปแบบการประชุมประจำปี ประกอบด้วยเนื้อหาสรุปผลการดำเนินงานปีที่ผ่านมา และชี้แจงแนวทางการพัฒนาในปีต่อไป ที่เป็นแนวทางเดียวกันทั้งจังหวัด เมื่อระดับอำเภอรับไปแล้ว ระดับอำเภอจะทบทวนปรับปรุงคำสั่งคณะทำงาน หากมีการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล จะมีประชุมระดับอำเภอเพื่อหารือแนวทางการดำเนินงาน คือ กำหนดปัญหาสุขภาพ สาเหตุ และพฤติกรรมสุขภาพในกลุ่มเป้าหมายของพื้นที่ จากข้อมูลความรอบรู้ด้านสุขภาพ HL (Health Literacy) พฤติกรรมสุขภาพ HB (Health Behavior) ของปีที่ผ่านมา เพื่อประยุกต์ในการออกแบบวางแผนงาน/โครงการตามกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มคือ ในกลุ่มวัยเรียน, กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มวัยสูงอายุ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มผู้ป่วย ภายใต้ทรัพยากรบุคคลเงินงบประมาณ อุปกรณ์ที่ได้รับจัดสรรจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดหรือภาคีเครือข่าย ในภาพรวมของอำเภอหรือ CUP ภายใต้เงื่อนไขกำหนดเวลา แล้วลงมือปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการ เช่น มาตรฐานสุศึกษาในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล, ในหมู่บ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และโรงเรียนสุขบัญญัติแห่งชาติ ด้วยเครื่องมือหรือสื่อการสอนที่ได้รับการสนับสนุนจากกองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ดำเนินงานในพื้นที่เป้าหมาย

ของหมู่บ้าน เช่น วัด โรงเรียน ศาลาหมู่บ้าน งานพิธีต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญ เป็นแกนนำด้านสุขภาพที่ช่วยเหลือให้การดำเนินงานในรูปแบบเครือข่าย ด้วยการพัฒนาแกนนำให้มีความรู้ความเข้าใจเพื่อลงมือทำและดูแลตนเอง สื่อสารให้เพื่อนบ้านและประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของตนเองได้ถูกต้อง และหน่วยงานเครือข่าย เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดผู้ใหญ่บ้าน ครู เกษตร พัฒนาชุมชน ทหาร ตำรวจ เป็นต้น ซึ่งมีระบบและขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ปัญหาต่างๆ ในเรื่องสุขภาพของชาวบ้านลดลงจนหมดไปในที่สุด ขั้นตอนสุดท้าย คือ การประเมินผลเป็นระยะในทุกขั้นตอน เพื่อรวบรวมข้อมูล ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน โดยการประเมินความรอบรู้ HL (Health Literacy) พฤติกรรมสุขภาพ HB (Health Behavior) จากกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ก่อน – หลังการเรียนรู้ เพื่อนำข้อมูลที่รวบรวมมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ สรุปผลการดำเนินงานการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพว่า สำเร็จหรือล้มเหลว ซึ่งหากพบว่าพฤติกรรมสุขภาพยังไม่บรรลุเป้าหมายจำเป็นต้องกลับมาวิเคราะห์ปัญหาสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพเพื่อหาความต้องการอีกครั้ง ส่งผลให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง จากการให้ความร่วมมือที่ดีของชุมชนเอง ในรูปแบบคณะกรรมการ ภาควิชาเครือข่าย ที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน โดยชาวบ้านร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมประเมินผล เห็นปัญหาของตนเอง

โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ ดังนี้

1. โปรแกรมประเมินตนเองของหน่วยบริการ (Health gate) ในสังกัดของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อหน่วยบริการประเมินตนเองตามขั้นตอนของมาตรฐาน 3 กลุ่มเป้าหมาย คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล, หมู่บ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และโรงเรียนสุขบัญญัติในพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยบริการ

2. โปรแกรมประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชน (Health Literacy: HL) และพฤติกรรมสุขภาพ (Health Behavior : HB) ของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน ตามหลัก 3 อ. 2 ส. (อาหาร อารมณ์ ออกกำลังกาย ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา) ใน 3 กลุ่มวัย คือ วัยเรียน, วัยทำงาน และวัยสูงอายุ เสี่ยง ผู้ป่วย

3. แนวทาง คู่มือ เครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมสุขภาพ

4. สื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพ เช่น โรคติดต่อ โรคไม่ติดต่อ การปฏิบัติตนเอง การป้องกันโรค เป็นต้น ในช่องทาง คลังความรู้สุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, you tube กองสุศึกษา, you tube รายการคุยสนุกเรื่องสุขภาพ, LINE@กองสุศึกษา, Facebookกองสุศึกษา, Websitenกองสุศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อสอง เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาอุปสรรค ดังนี้

2.1 การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลต่อขั้นตอนกระบวนการดำเนินงานตามนโยบายการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ เช่น การจัดประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน ตัวชี้วัดผลสำเร็จของงาน กิจกรรมการดำเนินงานในพื้นที่ จากมาตรการการดำเนินชีวิตเพื่อป้องกันการระบาดของโรคโควิด-19 ตามวิถีชีวิตใหม่ New Normal พร้อมทั้งการลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อดำเนินการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ ชาวบ้านให้ความร่วมมือน้อยลง จากมาตรการของภาครัฐที่ขอความร่วมมือจากประชาชนให้งดออกจากบ้าน ส่งผลให้เกิดการปรับกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงานให้สอดคล้องตามมาตรการที่ภาครัฐกำหนด เช่น การชี้แจง

นโยบายโดยใช้วิธี Zoom Meeting และการชี้แจงหรือสั่งการติดตามประเมินผลเป็นหนังสือราชการสั่งการลงไปยังหน่วยงานในสังกัด

2.2 ความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย เช่น เมื่อเกิดปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ภาครัฐมุ่งเน้นไปที่การดำเนินการควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อโรค และดำเนินการเร่งรัดการฉีดวัคซีนในกลุ่มเป้าหมาย 608 วัยเรียน และวัยทำงาน เป็นต้น ซึ่งกระบวนการดำเนินงานต้องปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินงานตามขั้นตอนการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ ไปเป็นกิจกรรมเร่งด่วนของภาครัฐเพื่อการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

2.3 ขาดความเข้าใจในกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงาน จนส่งผลต่อการขาดการจัดทำแผนพัฒนางานการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ ในระดับอำเภอ และหน่วยงานบางแห่งมีเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานใหม่ ขาดพี่เลี้ยงสอนงาน และขาด Timeline ในการดำเนินงาน เนื่องจากปัญหาเรื่องทรัพยากรบุคคลากรไม่เพียงพอต่อการทำงานเฉพาะด้าน

2.4 ขาดกลวิธีการนำนโยบายไปถ่ายทอดด้วยรูปแบบที่น่าสนใจ ทันสมัยเหมาะสมกับยุคการระบาดของโรคโควิด-19 ที่เหมาะสมกับประชาชนทุกช่วงวัย เช่น เรื่องเนื้อหาสั้น กระชับ เข้าใจง่าย สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ด้วยข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ทันเวลา รวมทั้งช่องทางและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ

2.5 เจ้าหน้าที่มีน้อย แต่ภาระงานที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะช่วงการระบาดของโควิด และงบประมาณที่ลดลง ทำให้งานบางงานอาจหยุดชะงัก และล่าช้า

2.6 ขาดอุปกรณ์ ในกลุ่มนักเรียน ผู้สูงอายุ เช่น เครื่องสมาร์ตโฟน ในการประเมินตนเองตามแบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) และในปีที่ผ่านมา นักเรียนมีรูปแบบการเรียนออนไลน์ที่บ้าน จึงทำการประเมินตนเองตามแบบสอบถามทำได้ไม่ครอบคลุม และกลุ่มวัยทำงาน กลุ่มสูงอายุ เสี่ยง ผู้ป่วย ขาด

ความเชี่ยวชาญในการทำแบบประเมินทางสมาร์ทโฟน และข้อคำถามมีความซับซ้อน เข้าใจยาก

2.7 สื่อที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพ เช่น สื่อภาคเอกชนที่มีการนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ เชิญชวน หลอกล่อ จนเกิดละเลยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน และหันไปบริโภคสินค้าหรือมีพฤติกรรมที่ขาดการส่งเสริมต่อการมีสุขภาพที่ดี

2.8 ปัญหาของพื้นที่หนึ่ง อาจใช้วิธีการแก้ไขปัญหาวัยวิธีหนึ่ง แต่วิธีการแก้ไขปัญหานั้นวิธีนั้นๆ อาจไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นทุกพื้นที่ได้ เปรียบเสมือน “สื่อไหล” ที่อาจต้องออกแบบเป็นลักษณะ “สื่อตัด” ในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากบริบทของประชาชนและองค์กรในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน เช่น สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม วิธีการใช้ชีวิต อาชีพ เช่น ประชาชนอำเภอเกาะช้าง และเกาะกูด

วัตถุประสงค์ข้อสาม เพื่อศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาลุทธิการนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางแก้ไขอุปสรรคปัญหา ประกอบด้วย

3.1 การบูรณาการกันทุกภาคส่วนเป็นเรื่องสำคัญมาก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เนื่องจากทุกปัญหาสามารถแก้ไขได้ เช่น หน่วยงานนี้ไม่มีเงิน แต่มีเงินในหน่วยงานอื่น คนมีน้อย แต่หน่วยงานอื่นมีคนมาก เพื่อจะได้แชร์ทรัพยากรใช้ในชุมชนร่วมกัน และส่วนราชการและประชาชนในพื้นที่เป็นเจ้าของปัญหาร่วมกัน

3.2 ดำเนินการตามนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ ต้องปรับตามบริบทของประชาชนและองค์กรของแต่ละพื้นที่ และดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบาย โดยให้อาสาสมัคร

สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ช่วยในการดำเนินงานและนำการดูแลสุขภาพ
ในเมืองต้น ทั้งในสถานบริการ/นอกสถานบริการ/ในสถานศึกษา ผ่านกลุ่มองค์กร
ผ่านสื่อของชุมชน ผ่านผู้นำท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้าน/บุคคลที่ประชาชน
นับหน้าถือตาในหมู่บ้าน ฯลฯ เกิดเป็นค่านิยม วัฒนธรรม และสอดคล้องกับวิถี
ชีวิตของชุมชน

3.3 ผู้นำชุมชน ผู้นำในครอบครัวต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น เรื่องสูบบุหรี่ ดื่มสุรา หากผู้นำปฏิบัติตนเองดี ลูกหลานจะปฏิบัติตามดีตามไปด้วย และส่งผลถึงชุมชนตามมา โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการเอาชนะบุหรี่ สุรา ด้วยการยอมรับและให้การยกย่องจากชุมชน

3.4 การขาดอุปกรณ์ เช่น สมาร์ทโฟน ในวัยเรียนและสูงอายุ แก้ไขปัญหาโดยการจัดทำแบบประเมินเป็นเอกสาร ทดแทนการประเมินใน Google Form พร้อมทั้งจับกลุ่มหรือเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่ออธิบายข้อคำถามให้ทุกกลุ่มเป้าหมายฟังแต่ละข้อ

3.5 การพัฒนาเรื่องความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ด้วยหลักสูตรพัฒนาด้านต่างๆ ทางออนไลน์ ตามช่องทางเรียนรู้ของกองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข และมอบประกาศนียบัตรเมื่อเรียนรู้ครบตามเกณฑ์

3.6 เปิดสื่อด้านสุขภาพเรื่องต่างๆ เป็นประจำ อย่างต่อเนื่อง เช่น ขณะนั่งรอตรวจเมื่อมารับบริการรักษาพยาบาล ในห้องเรียน ในโรงเรียน เสียงตามสายในหมู่บ้าน หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และการใช้สื่อบุคคลเพื่อช่วยอธิบายเนื้อหา เช่น ครู พระสงฆ์ หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

4. แนวทางพัฒนาการนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการนำนโยบายไปปฏิบัติประกอบด้วย

4.1 บูรณาการงานร่วมกันเพื่อตอบโจทย์ปัญหาทุกด้านในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางเดียวกัน ทำงานครั้งเดียวแต่สามารถตอบคำถามของชุมชนได้ และลดภาระงานที่ซ้ำซ้อน ตั้งแต่ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการ โครงการและกิจกรรม ทั้งระยะเวลา คน เงิน ให้สอดคล้องกับปัญหาตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ก็จะสามารถประสบความสำเร็จได้ง่าย ยกตัวอย่าง เช่น การบูรณาการงานของคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) และแตกย่อยลงไปสู่การปฏิบัติในชุมชนของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.2 ถอดบทเรียน/จัดทำ CQI/ เขียนนวัตกรรม หรืองานวิจัยในบางเรื่องที่ อาจจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานในระบบสาธารณสุขต่อไป มีการรวบรวมข้อมูลปัญหาสุขภาพในพื้นที่ คั้นข้อมูลลงสู่ชุมชน เพื่อชุมชนจะได้หาแนวทางแก้ไขร่วมกันจัดทำโครงการเพื่อของงบประมาณกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล เช่น ปีนโดอโรคยา และขยายผลต่อยอดประยุกต์ใช้ในทุกพื้นที่ของจังหวัดต่อไป

การอภิปรายผล

ในการอภิปรายผล ผู้วิจัยจะอภิปรายผลข้อค้นพบจากการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

1. กระบวนการนำนโยบายเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติ

นโยบายเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ เป็นนโยบายที่กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ส่งการและมอบหมายให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดนำไปปฏิบัติอย่างเนื่องกันมาหลายปี จึงมีลักษณะเป็นงานประจำที่ทุกหน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขต้องปฏิบัติทุกปีงบประมาณ โดยการนำนโยบายไปปฏิบัติ มีกระบวนการเตรียมความพร้อม มีการถ่ายทอดและทำความเข้าใจก่อนดำเนินงานตามลำดับขั้นตั้งแต่ระดับสำนักงาน

สาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบล และภาคีเครือข่ายสุขภาพที่เกี่ยวข้อง โดยให้ตำบลทำแผนปฏิบัติการสอดคล้อง กับนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของจังหวัด และใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ในระดับอำเภอ ระดับตำบล/หมู่บ้าน เช่น คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2565) ที่ว่า ก่อนการ นำนโยบาย ไปปฏิบัติ มีการดำเนินงานสร้างความเข้าใจกับเครือข่ายทั้งในระบบ และนอกระบบสาธารณสุข ซึ่งเป็นไปตามที่นโยบายที่กระทรวงสาธารณสุข กำหนด ตั้งแต่ที่ทำงานมา โดยให้เราดำเนินงานเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพเป็น ภารกิจหลักและเสริมในการปฏิบัติงานต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เรื่องการเฝ้าระวัง พฤติกรรมสุขภาพในประชาชน เป็นเรื่องที่ยากมากนะ เพราะสอนคนให้มีความรู้ และลงมือทำ บางคนมีความรู้ แต่ไม่ลงมือทำ เรื่องสุขภาพเป็นของเราทุกคน เรา ต้องลงมือทำเองจึงจะได้สุขภาพที่ดี ขั้นตอนมีดังนี้ จังหวัดจะแจ้งแนวทางแก่เรา ทุกปี โดยการเรียกประชุมตั้งแต่ต้นปี ปรับปรุงคำสั่งคณะทำงานทุกปีที่มีการ เปลี่ยนแปลง แล้วเราก็นำไปทำแผนงาน/โครงการ ตามตัวชี้วัดที่กำหนด ลงมือทำ ตามขั้นตอนกระบวนการที่จังหวัดสอนเรา เช่น ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบล, หมู่บ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และโรงเรียนสุขบัญญัติในพื้นที่ รับผิดชอบของหน่วยบริการเรา กองสุขศึกษาเค้ามี่สื่อการสอนให้ มีคู่มือให้ ทำไม่ ยากหรือการสอน แต่เรื่องยากคือรู้แล้วลงมือทำ สุดท้าย คือ ประเมินผล ด้วยผล การประเมินความรอบรู้ (HL, HB) และข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 8 (การ สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 มิถุนายน 2565) ที่ว่า สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ตราดมีกระบวนการถ่ายทอดนโยบายแนวทางในการดำเนินงาน ด้านการเฝ้าระวัง พฤติกรรมสุขภาพ ที่เป็นแนวทางเดียวกันทั้งจังหวัดผ่านทางแผนพัฒนา ยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราด /แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพอำเภอ (แผน 5 ปี) และลงสู่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โดยให้ตำบลทำแผนปฏิบัติการ สอดคล้องกับนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของจังหวัด และใช้เป็น

แนวทางในการปฏิบัติงาน ในระดับอำเภอ ระดับตำบล/หมู่บ้าน (อีกทั้งสามารถปรับใช้งานตามบริบทของแต่ละพื้นที่) ซึ่งเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับคำอธิบายของ Berman (อ้างถึงใน เจลิมพล ศรีหงษ์, 2565, หน้า 11-12) ที่ว่า ขั้นตอนการแปลงนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ หรือ "การแปลง นโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ" คือ การศึกษาว่าทำอย่างไรการนำนโยบายไปสู่ผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง ซึ่งการวิเคราะห์ขั้นตอนการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ จะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์ชุดที่ 1 เป็นเรื่องประสิทธิภาพของการนำไปปฏิบัติ : ขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างนโยบายกับสภาพแวดล้อมเชิงสถาบัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และความสัมพันธ์ชุดที่ 2 เป็นเรื่องความถูกต้องเชิงเทคนิค : จะทำให้เกิด "ผลลัพธ์" (outcomes) นโยบายระดับชาติจะถูกมอบหมายไปยังองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไล่เรียงไปตามลำดับชั้นตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่นนำนโยบายระดับชาติไปปฏิบัติ ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของนโยบายระดับชาติ ซึ่งจะแปลงเป็นแผนงาน/โครงการต่าง ๆ โดยองค์กรระดับท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลและราชการบริหารส่วนกลางให้เป็นผู้รับผิดชอบนำนโยบายระดับชาติไปปฏิบัติ ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการจัดทำบริการสาธารณะในท้องถิ่น จึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น แต่สำหรับองค์กรในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีอิสระภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายในการบริหารและการจัดทำบริการสาธารณะในท้องถิ่น ยังจะต้องคิดสร้างนโยบายระดับท้องถิ่นของตนเอง และนำนโยบายระดับท้องถิ่นของตนไปปฏิบัติด้วยเช่นกัน และสอดคล้องกับคำอธิบายของ Berman ว่า ขั้นตอนการวิเคราะห์การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติระดับจุลภาค (micro-implementation) (อ้างถึงใน เจลิมพล ศรีหงษ์, 2565, หน้า 12-13) แบ่งออกได้ 3 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นตอนการระดมพล (mobilization) คือ การที่ผู้บริหารขององค์กรในระดับท้องถิ่นจะต้องตัดสินใจยอมรับโครงการและแผนการนำโครงการเหล่านั้นไปปฏิบัติ ซึ่งจะต้องอาศัยการ

ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งในทางการเมืองและทางราชการ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 2. ขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ (deliverer implementation) คือ การนำโครงการของรัฐบาลที่ได้รับการยอมรับ ไปจัดทำเป็นโครงการระดับท้องถิ่นและนำไปปฏิบัติโดยองค์การระดับท้องถิ่น ให้เกิดประสิทธิผล และ 3. ขั้นตอนทำให้เป็นสถาบัน (institutionalization) คือ การทำให้โครงการระดับท้องถิ่นที่ถูกนำไปปฏิบัติมีความต่อเนื่องหรือมีความยั่งยืน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของงานประจำขององค์การผู้ปฏิบัติในท้องถิ่น นอกจากนี้ งานวิจัยยังพบว่า มีเครือข่ายต่างๆ เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพไปปฏิบัติ เช่น มีการใช้เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน มีการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายศูนย์ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น เว็บไซต์ ไลน์กลุ่ม หมู่บ้าน เสียงตามสายในชุมชน หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน บอร์ดประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน เพื่อบริการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม สอดคล้องกับ สุขชัย ยาวะประภาษ และปิยากร หวังมหาพร (อ้างถึงใน เฉลิมพล ศรีหงษ์, 2565, หน้า 14-15) เกี่ยวกับ "เครือข่ายการนำนโยบายไปปฏิบัติ" ที่ว่า รูปแบบการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติมีการประสานงาน การแลกเปลี่ยน ทรัพยากร ความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชน

2. ปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติ

การนำนโยบายเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพไปปฏิบัติในปี 2564 เป็นช่วงที่เกิดสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ฝ่ายการเมือง (รัฐบาล) และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ให้ความสำคัญในเรื่องการดำเนินภารกิจวัคซีนป้องกัน การรักษาผู้ป่วยติดเชื้อ และการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของประชาชนเพื่อป้องกันและสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เช่น การ

สวมหน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่าง 1-2 เมตร การงดเว้นการทำกิจกรรมรวมที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมาก ผลที่ตามมาคือ ทำให้การดำเนินงานการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของบุคลากรด้านสาธารณสุขเกิดอุปสรรคปัญหา เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขต้องมีภาระงานเฉพาะหน้าเพิ่มมากขึ้น มีผลกระทบต่องานประจำและงานการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ การจัดโครงการหรือจัดกิจกรรม เช่น การประชุมชี้แจง/รณรงค์การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการไม่ได้ เนื่องจากมีคนจำนวนมากมารวมตัวกัน รวมทั้งประชาชนก็ไม่พึงประสงค์ให้เจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเข้ามาคลุกคลี พุดคุยในบ้านเรือนของตน หรือต้องเข้าประชุมชี้แจงต่างๆ เช่น คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 8 (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 มิถุนายน 2565) ที่ว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ มีแน่นอน เพราะกระบวนการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพเป็นการปฏิบัติงานในเชิงรุก ที่ต้องทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง แต่ด้วยสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 และด้วยมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (บางข้อ) ส่งผลให้พื้นที่ไม่สามารถดำเนินงานการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพบรรลุตามเป้าหมายได้ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ (งาน SRRT) ปฏิบัติงานในพื้นที่ รวมทั้งเจ้าหน้าที่อื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีภาระงานเพิ่มในการเฝ้าระวังป้องกัน ดูแลรักษาผู้ป่วยโรคโควิด-19 ที่ในช่วงแรกๆ มีการระบาดอย่างรวดเร็ว มีจำนวนมากและรุนแรง รวมทั้งยังมีการเร่งรัดการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค ด้วยการให้วัคซีนโควิด-19 ให้ครอบคลุมในกลุ่ม 608 และประชาชนทั่วไปให้ได้มากกว่าร้อยละ 80 ในเข็มแรก, เข็มสอง ร้อยละ 80 และเข็มสาม (กระตุ้น) ร้อยละ 60 (ตามมติคณะกรรมการควบคุมโรคติดต่อจังหวัดตราด) เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้งานเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพในด้านอื่น ๆ ลดน้อยลงไป บางงาน ถึงกับต้องหยุดให้บริการชั่วคราว, และผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 11 (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 20 มิถุนายน 2565) ที่ว่า เจ้าหน้าที่ในพื้นที่มีน้อย แต่ภาระงานเยอะ โดยเฉพาะช่วง

การระบาดของโควิด คำสั่งการเน้นหนักไปที่การควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 การรักษา ดูแลเก็บเชื้อโรคเชิงรุก ควบคุมแหล่งแพร่เชื้อโรค การเร่งฉีดวัคซีนในกลุ่มเป้าหมาย ทำให้งานบางงานอาจหยุดชะงัก และล่าช้าได้ เช่นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 15 (การสัมภาษณ์ ส่วนบุคคล, 22 มิถุนายน 2565) ให้ข้อมูลว่าการดำเนินงานด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพไม่สามารถเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดได้ เนื่องจากในสถานการณ์ปัจจุบันมีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ทำให้การดำเนินงานเพื่อนำนโยบายลงสู่การปฏิบัติเป็นไปได้ยาก เพราะจากโรคดังกล่าว ทำให้การดำเนินงานต่างๆ มีข้อจำกัดในการดำเนินงาน โดยเฉพาะการจัดประชุม/การอบรม ไม่สามารถดำเนินงานได้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด อุปสรรคดังกล่าวที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ของ ศุภชัย ยาวะประภาส (อ้างถึงใน เดช อุณหะจรรย์รักษ์, 2565, หน้า 35-37) เกี่ยวกับปัจจัยด้านความเป็นไปได้ทางการเมือง เพราะกรณีนี้ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขต้องให้ความสำคัญกับภารกิจการเร่งรัดการฉีดวัคซีนป้องกัน การรักษาผู้ป่วยติดเชื้อ เพื่อตอบสนองนโยบายเฉพาะหน้าของฝ่ายการเมือง (รัฐบาล/รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข) รวมถึงผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงสาธารณสุข นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Sabatier และ Mazmanian (อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2565, หน้า 12-13) เป็นการศึกษาแบบ top-down เป็นการเน้นการกำหนดนโยบายและควบคุมนโยบาย จากผู้กำหนดนโยบาย โดยเห็นว่า นโยบายจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 3 ประการ คือ ความสามารถของนโยบายในการแก้ไขปัญหาปัจจัยโครงสร้างตัวบทของนโยบาย และปัจจัยที่ไม่ใช่เงื่อนไขของนโยบาย ดูจากตัวแปร 5 ตัวแปรคือ ผลผลิตของนโยบาย การยอมรับปฏิบัติตามนโยบายของกลุ่มเป้าหมาย ผลกระทบของนโยบายที่เกิดขึ้นจริง การรับรู้ของผลกระทบดังกล่าว และการเปลี่ยนแปลงในตัวบทนโยบาย โดยเรื่องปัจจัยที่ไม่ใช่เงื่อนไข

ของนโยบาย ที่ส่งผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ เช่น เงื่อนไขของเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การได้รับการสนับสนุนจากผู้นำ รวมถึงจะต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ซึ่งงานวิจัยนี้พบ คือ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เป็นปัจจัยเบี่ยงเบนที่ทำให้ฝ่ายการเมือง (รัฐบาล/รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข) รวมถึงผู้นำ/ผู้บังคับบัญชา ตั้งแต่ระดับกระทรวง ระดับจังหวัด ต่างให้ความสำคัญกับการป้องกันการแพร่ระบาดและการรักษาผู้ป่วยโรคโควิด-19 เป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวด มีผลเสมือนหนึ่งว่า การดำเนินงานด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำองค์กรน้อยลง ประกอบกับภายใต้สถานการณ์ระบาดของโรคโควิด-19 ประชาชนไม่ประสงค์ให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้าไปคลุกคลี เพราะกลัวว่าเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะนำเชื้อโรคโควิด-19 มาติดตนเอง จึงเท่ากับว่าในช่วงเวลาเช่นนั้น การดำเนินงานนโยบายเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนน้อยกว่าที่ควรจะเป็น เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้การนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพไปปฏิบัติประสบปัญหาและอุปสรรคทั้งสิ้น

3. แนวทางแก้ไขปัญหาลดอุปสรรคในการนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติ

แนวทางแก้ไขปัญหาลดอุปสรรคในการนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติ ควรให้ความสำคัญกับการบูรณาการกันทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน การดำเนินงานตามนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ ต้องปรับตามบริบทของประชาชนและองค์กรของแต่ละพื้นที่ และดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบาย โดยให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ช่วยในการดำเนินงานแนะนำการดูแลสุขภาพในเบื้องต้น ทั้งในสถานบริการ/นอกสถานบริการ/ในสถานศึกษา ผ่านกลุ่มองค์กร ผ่านสื่อของชุมชน ผ่านผู้นำท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านบุคคลที่ประชาชนนับหน้าถือตาในหมู่บ้าน ฯลฯ

เกิดเป็นค่านิยม วัฒนธรรม และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ส่งเสริมให้ผู้นำชุมชน ผู้นำในครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น เรื่องสูบบุหรี่ ดื่มสุรา หากผู้นำปฏิบัติตนเองดี ลูกหลานจะปฏิบัติตามไปด้วย และส่งผลถึงชุมชนตามมา โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการเอาชนะบุหรี่ สุรา ด้วยการยอมรับและให้การยกย่องจากชุมชน นอกจากนี้การพัฒนาเรื่องความรู้ ให้แก่เจ้าหน้าที่ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ก็เป็นเรื่องสำคัญเพราะ อสม. เป็นบุคลากรที่ใกล้ชิดกับประชาชน ดังนั้น จึงต้องส่งเสริมให้บุคลากรเหล่านี้มีความรู้ทางวิชาการ ซึ่งอาจเป็นการอบรมทางออนไลน์ ตามช่องทางเรียนรู้อิงของกองสุขศึกษา กรมการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข และมอบประกาศนียบัตรเมื่อเรียนรู้ครบตามเกณฑ์ สำหรับปัญหาการขาดอุปกรณ์ในการตอบคำถามและรายงานผลของกลุ่มวัยเรียนและสูงอายุ เช่น ไม่มีสมาร์ตโฟน ควรแก้ไขปัญหาโดยการจัดทำแบบประเมินเป็นเอกสาร ทดแทนการประเมินใน Google Form พร้อมทั้งจับกลุ่มหรือเวทีประชาคมหมู่บ้านแบบกลุ่มย่อย (มีคนร่วมจำนวนน้อย) เพื่ออธิบายข้อคำถามให้ ทุกกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจเรื่องพฤติกรรมสุขภาพมากขึ้น ควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์จากสื่อ เช่น เปิดสื่อด้านสุขภาพเรื่องต่างๆ เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ขณะนี้รอตตรวจเมื่อมารับบริการรักษาพยาบาล เสียงตามสายในโรงเรียน เสียงตามสายในหมู่บ้าน หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และการใช้สื่อบุคคลเพื่อช่วยอธิบายเนื้อหา เช่น ครู พระสงฆ์ หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

4. แนวทางพัฒนาการนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แนวทางพัฒนาการนำนโยบายด้านการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราดไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรเน้นให้ความสำคัญกับเรื่องบูรณาการงานร่วมกันเพื่อตอบโจทย์ปัญหาทุกด้านในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางเดียวกัน ทำงานครั้งเดียวแต่สามารถตอบคำถามของชุมชนได้ และลดภาระงานที่ซ้ำซ้อน ตั้งแต่ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการ โครงการ

และกิจกรรม ทั้งระยะเวลา คน เงิน ให้สอดคล้องกับปัญหาตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ก็จะสามารถประสบความสำเร็จได้ง่าย ยกตัวอย่าง เช่น การบูรณาการงานของคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) และแตกย่อยลงไปสู่การปฏิบัติในชุมชนของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ถอดบทเรียนจัดทำ CQI/ เขียนนวัตกรรม หรืองานวิจัยในบางเรื่องที่จะอาจจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนา งานในระบบสาธารณสุขต่อไป มีการรวบรวมข้อมูลปัญหาสุขภาพในพื้นที่ คัด ข้อมูลลงสู่ชุมชน เพื่อชุมชนจะได้หาแนวทางแก้ไขร่วมกันจัดทำโครงการเพื่อขอ งบประมาณกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล เช่น ปั่นโต โอโรคยา และขยายผลต่อยอดประยุกต์ใช้ในทุกพื้นที่ของจังหวัดตราดต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. สร้างต้นแบบผู้นำด้านสุขภาพ ปลูกฝังพฤติกรรมด้านสุขภาพที่ถูกต้อง เริ่มตั้งแต่ในครอบครัว พ่อบ้าน แม่บ้าน สมาชิกในบ้าน และผู้นำชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ถูกต้อง ทั้งวัยเรียนและวัยทำงาน สอดคล้องกับวิถีชีวิต และแก้ไขปัญหาในระยะยาว โดยการยกย่อง เชิดชู ให้ความสำคัญ เพื่อเป็นการรักษา คงไว้ ด้วยการประกาศหรือมอบเกียรติบัตรในเวทีประชาคมหมู่บ้าน หรือ แนะนำตัวในการประชุมต่างๆ

2. สร้างเกราะป้องกัน เรื่องการรู้เท่าทันสื่อในยุคปัจจุบัน เพื่อให้ประชาชนสามารถพิจารณาคิดเอง สินค้าที่เหมาะสมกับตนเอง และสอนลูกหลานในครอบครัวได้ โดยภาคีเครือข่ายเป็นผู้ดำเนินการสอน เช่น ครูและเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการสอนในกลุ่มวัยเรียน และวัยทำงาน 3. สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการปรับพฤติกรรมสุขภาพที่ดี เช่น เช่น ปั่นโต โอโรคยา ที่ส่งเสริมการถวายอาหารสุขภาพสุขภาพให้แก่พระสงฆ์, ส่งเสริมการรับประทานผัก 5 สี เช่น ผักสีเขียว ผักสีเหลือง ผักสีขาว ผักสีแดง ผักสีม่วง ไม่ส่งเสริมการตั้งขวดน้ำปลาในสำรับอาหาร

ทุกบ้าน ทุกงานเลี้ยงต่าง ๆ ในชุมชน ส่งเสริม “เมนูชูสุขภาพ” ที่เน้นเมนูอาหารลดหวาน ลดมัน ลดเค็ม เปลี่ยนมาเป็นผลไม้ไม่หวาน เช่น ฝรั่ง แก้วมังกร พุทรา จัดประกวด “เมนูชูสุขภาพ” เช่น แกงเลี้ยง น้ำพริก ตามงานเทศกาลต่าง ๆ ทั้งในระดับอำเภอและจังหวัด เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่องการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอื่น ๆ เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลผลการดำเนินงานระหว่างสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในแต่ละแห่ง ของเขตบริการสุขภาพที่ 6

2. หากจะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพในอนาคต ควรเพิ่มแง่มุม หรือพื้นที่ที่มีความแตกต่างออกไปจากงานวิจัยชิ้นนี้ ในเรื่องประสิทธิภาพของการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ และปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. (2564).

แนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท 25 มีเดีย จำกัด.

เฉลิมพล ศรีหงษ์. (2565). *เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการกำหนดและการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ.* กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย

รามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

เดช อุณหะจิรังรักษ์. (2565). *เอกสารประกอบการบรรยายวิชาสัมมนานโยบาย*

และการจัดการสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

บุญเกียรติ การเวกพันธ์. (2565). เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการ
กำหนดและการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต.
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. (2560). แผนยุทธศาสตร์สถาบันวิจัยระบบ
สาธารณสุข (สวรส.) พ.ศ. 2560-2564. ค้นเมื่อ 18 มกราคม 2565. จาก
<https://www.hsri.or.th/sites/default/files.pdf>

การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัด

สำนักงานเลขาธิการกรม

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

**The Competency Development of Administrative Officers in
Office of the Secretary, Department of Local Administration**

ธีรชัย วันมงคลเจริญ¹ & วิณา พิงวิวัฒน์นิกุล²

Teerachai Wanmongkoncharoen & Weena Phungviwatnikul

Corresponding author: 6314832001@rumail.ru.ac.th

Received: 02/08/65 Revised: 05/08/65 Accepted: 05/08/65

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการ ศึกษาปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขาธิการกรม เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิจัยจากเอกสารและใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 6 คน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบและวิธีการในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขาธิการกรม มีการนำมาตรฐานและแนวทางการกำหนดความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งที่

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนกำหนด 5 สมรรถนะ ประกอบด้วย 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) บริการที่ดี 3) การส่งมอบความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ 4) การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม 5) การทำงานเป็นทีม มากำหนดเป็นรูปแบบและวิธีการในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงาน ปัญหาและอุปสรรคที่พบส่วนใหญ่เกิดจากการขาดบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน ปริมาณงานที่มีจำนวนมาก วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานที่ไม่เอื้ออำนวย มีสภาพไม่สมบูรณ์ ขาดการบำรุงรักษา ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค คือ การจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการ การหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน การขอรับสนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ ข้อเสนอแนะในการวิจัย มีดังนี้ 1) ควรจัดสรรอัตรากำลังข้าราชการให้ตรงตามกรอบโครงสร้าง เพื่อให้เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน 2) ควรจัดให้มีการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานให้แก่ข้าราชการด้วยวิธีการบรรยายให้ความรู้หรือถ่ายทอดประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

คำสำคัญ: การพัฒนา; ศักยภาพ; สำนักงานเลขานุการกรม

Abstract

The purpose of this research was to study the patterns and methods, problems and obstacles and guidelines for problem solving and suggestions for developing the performance of civil servants under the Office of the Secretariat of the Department. It is a qualitative research study, collected data by structured interviews with six key informants. Standards and guidelines have been adopted to determine the knowledge,

competence, skills and competencies required for civil service positions. According to the guidelines set by the Office of the Civil Service Commission, five competencies included 1) Focusing on achievement 2) Good service 3) Acquiring expertise in careers 4) Adhering to righteousness and ethics and 5) Teamwork to define a model and method for developing operational potential problems and obstacles. Most of the findings were caused by the lack of personnel operators, high volume of work, unfavorable operating materials which lack of maintenance. The approach to solving problems and obstacles is the allocation of government personnel, job rotation, requesting budget support for purchasing materials. Suggestions for research are as follows: 1) Government officials should be allocated to match according to the structure and 2) There should be a development of operational potential for government officials by means of lectures, knowledge or transfer of work experience.

Keywords: development; competency; Office of the Secretary

บทนำ

การพัฒนาบุคลากรถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการบริหารองค์กรภาครัฐในปัจจุบัน เพราะคนจัดได้ว่าเป็นทรัพยากรทางการบริหารที่สำคัญ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรตลอดจนการจัดกระบวนการนั้นมีบทบาทในการทำให้บุคลากรทำงานในหน้าที่ของตนเองและการดำเนินงานในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำว่า “คนสำราญ งานสำเร็จ” และนำไปสู่ผลลัพธ์การพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ สามารถ

บริหารจัดการและพัฒนาบุคลากรให้เกิดผลสัมฤทธิ์และเป็นประโยชน์มากที่สุด ในขณะที่เดียวกันบุคลากรผู้ทำงานให้กับองค์กรหรือหน่วยงานหากมีความพึงพอใจในการทำงานและมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีก็必将มีความจงรักภักดีต่อองค์กรหรือหน่วยงานและเต็มใจในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งในการปฏิบัติงานนั้นผู้บริหารล้วนมีความต้องการให้บุคลากรของตนเองได้รับการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หากองค์กรหรือหน่วยงานใดก็ตามที่บุคลากรมีการพัฒนาตนเอง ย่อมก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานและนำมาซึ่งความสำเร็จ ก้าวหน้าขององค์กรหรือหน่วยงาน นอกเหนือจากการพัฒนาบุคลากรเพื่อองค์กรหรือหน่วยงานแล้ว การพัฒนาตนเองของบุคลากรจะส่งผลต่อความสำเร็จหรือเพื่อก้าวหน้าในอนาคตด้วย

ในการบริหารราชการแผ่นดินนั้น ข้าราชการถือได้ว่าเป็นผู้ขับเคลื่อนที่สำคัญของรัฐบาลในการบริหารราชการ การพัฒนาประเทศ และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ถ้าข้าราชการมีความรู้ความสามารถและปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมจะช่วยให้การบริหารราชการและการพัฒนาประเทศบรรลุเป้าหมาย ดังนั้น หน่วยงานราชการในยุคปัจจุบันต้องมุ่งพัฒนาหน่วยงานและทรัพยากรบุคคลไปพร้อมกัน โดยกำหนดเป้าหมายของหน่วยงานให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน รวมไปถึงความรู้สึกรักของข้าราชการผู้ปฏิบัติงานให้เกิดความพอใจในการปฏิบัติงาน อีกทั้งแรงจูงใจและขวัญกำลังใจก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะสามารถสร้างความสำเร็จได้ การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานจึงมีความสำคัญต่อตนเองและองค์กรหรือหน่วยงาน ความสำคัญต่อตนเองคือ การได้รับความรู้หรือความคิดใหม่ๆ ในการปฏิบัติงาน ทันต่อความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี และความก้าวหน้าของโลกยุคปัจจุบัน เป็นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย

ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น อีกทั้งเป็นการสนองต่อความต้องการที่จะก้าวหน้าในอนาคต สำหรับความสำคัญต่อองค์กรหรือหน่วยงานคือ องค์กรหรือหน่วยงานได้ผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ นับได้ว่าการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง องค์กรหรือหน่วยงาน

สำนักงานเลขานุการกรม เป็นส่วนราชการบริหารส่วนกลางสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (ราชกิจจานุเบกษา, 2545) มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของกรมและราชการที่มีได้แยกให้เป็นหน้าที่ของกองหรือส่วนราชการใดโดยเฉพาะ อำนาจหน้าที่ดังกล่าวให้รวมถึง 1) ปฏิบัติงานสารบรรณของกรม 2) ดำเนินการเกี่ยวกับงานช่วยอำนวยความสะดวกเลขานุการของกรม 3) ดำเนินเกี่ยวกับงานประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมของกรม 4) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย สำนักงานเลขานุการกรม มีหน่วยงานภายในประกอบด้วย ฝ่ายบริหารทั่วไป ฝ่ายช่วยอำนวยความสะดวก กลุ่มงานประชาสัมพันธ์ และกลุ่มงานกิจการพิเศษ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม เพื่อพัฒนา เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และสมรรถนะของข้าราชการทุกระดับให้ปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ เกิดผลสัมฤทธิ์ และความคุ้มค่า

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นข้าราชการของสำนักงานเลขานุการกรม จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบและวิธีการ ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางการแก้ไข ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัด

สำนักงานเลขานุการกรม เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม ให้สามารถ ปฏิบัติงานได้อย่างมืออาชีพ มีประสิทธิภาพ และเกิดผลสัมฤทธิ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็น กรอบแนวคิด โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสาร สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ รายงานการประชุม คู่่มือปฏิบัติงาน ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง เอกสารทางราชการ ที่เกี่ยวข้อง

2. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ มีประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 6 คน ประกอบด้วย

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 ตำแหน่ง เลขานุการกรมส่งเสริมการ ปกครองท้องถิ่น

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มงาน ประชาสัมพันธ์

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มงานกิจการ พิเศษ

2.4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป

2.5 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 5 ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายช่วยอำนวยการ

2.6 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6 ตำแหน่ง หัวหน้างานช่วยอำนวยการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดแน่นอนตายตัว จะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามเดียวกัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2563, หน้า 75) และการสัมภาษณ์จะทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษาได้กำหนดวันนัดหมายสัมภาษณ์ โดยได้แจ้งให้ผู้สัมภาษณ์ทราบก่อนล่วงหน้า ในการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์จะใช้การจดบันทึก

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

โดยผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขาธิการกรม

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและวิธีการในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขาธิการกรม ได้มีการนำมาตรฐานและแนวทางการกำหนดความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนสามัญ ตามแนวทางที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนกำหนด มากำหนดเป็นรูปแบบและวิธีการในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขาธิการกรม ประกอบด้วยสมรรถนะหลัก 5 สมรรถนะ ดังนี้

1.1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์ มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ และขยันหมั่นเพียร ปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ผลงานตามเป้าหมายและมาตรฐานที่หน่วยงานกำหนดไว้

อย่างดีที่สุด มีความมุ่งมั่นในการปรับปรุงพัฒนาผลงานและกระบวนการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพอยู่เสมอ

1.2 บริการที่ดี มีความมุ่งมั่น ความตั้งใจ และความพยายามที่จะให้บริการแก่ผู้ขอรับบริการจากงานในหน้าที่ราชการของตนหรืองานอื่นที่เกี่ยวข้อง ที่สามารถจะให้บริการได้กระทำโดยไม่เลือกกลุ่มเป้าหมายไม่ว่าจะเป็นประชาชนผู้มาติดต่อราชการ ข้าราชการทั้งในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นหรือต่างสังกัด ซึ่งทั้งหมดเกิดจากจิตสำนึกของผู้ให้บริการและจิตสำนึกของความเป็นข้าราชการที่ดี

1.3 การส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ มีความสนใจใฝ่รู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงาน ด้วยการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รู้จักปรับปรุงและประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ราชการเกิดประโยชน์สูงสุด

1.4 การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม มีการดำรงตนและการประพฤติปฏิบัติตนในวิถีแห่งความดีงาม ความถูกต้อง ทั้งในกรอบของกฎหมาย คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ เพื่อภาพลักษณ์ศักดิ์ศรี ชื่อเสียง และเกียรติยศของความเป็นข้าราชการที่ดี

1.5 การทำงานเป็นทีม มีความตั้งใจและความพร้อมที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น มีจิตสำนึกในความสมานฉันท์ ร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของทีม เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้อย่างดีที่สุด

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม มีดังนี้

2.1 ปัญหาด้านบุคลากร ข้าราชการสำนักงานเลขานุการกรมมีการโอน การย้าย การลาออกกรมไปถึงมีคำสั่งให้ไปช่วยราชการ ไม่ได้รับการจัดสรรอัตรากำลังทดแทน ทำให้การปฏิบัติงานขาดความต่อเนื่อง ประกอบกับภารกิจงานที่มีปริมาณมากอยู่แล้ว ทำให้ข้าราชการที่เหลืออยู่ต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายงานเพิ่มขึ้น

2.2 ปัญหาด้านการปฏิบัติงาน เนื่องด้วยสำนักงานเลขานุการกรมเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในงานอำนวยการและงานผู้บริหารของกรม ประกอบไปด้วย การจัดประชุม การสนับสนุนการตรวจราชการของผู้บริหารระดับสูงของกรม การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ การตอบข้อหารือ กระตุ้นการทวิไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา การเข้าร่วมงานพระราชพิธี รัฐพิธี และงานพิธีต่าง ๆ การจัดงานกาชาด การถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน หรืองานอื่น ๆ ตามที่ผู้บริหารระดับสูงมอบหมาย ซึ่งงานทั้งหมดจำเป็นต้องใช้ความรวดเร็วและความละเอียดรอบคอบในการปฏิบัติงาน แต่ด้วยจำนวนปริมาณงานที่มีเข้ามาประกอบกับจำนวนข้าราชการที่มีน้อย ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความเร่งรีบหรือในบางครั้งงานบางอย่างเสร็จล่าช้ากว่ากำหนดเล็กน้อย อีกทั้งข้าราชการบรรจุใหม่ที่ได้รับคำสั่งให้มาปฏิบัติหน้าที่ที่สำนักงานเลขานุการกรม ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ขาดทักษะพื้นฐานในการจัดทำหนังสือราชการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติงานสำนักงานเลขานุการกรม จึงยังไม่สามารถที่จะช่วยปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่เท่าที่ควร

2.3 ปัญหาข้อจำกัดอื่นๆ ที่ส่งเสริมในการปฏิบัติงานเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน และสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยในการปฏิบัติงาน เช่น กล้องถ่ายภาพหรือกล้องวิดีโอมีการใช้งานมาเป็นเวลานาน มีสภาพไม่สมบูรณ์ ขาดการบำรุงรักษา

เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องปริ้นท์เตอร์มีอายุการใช้งานมานาน ไม่มีความทันสมัย เครื่องปรับอากาศมีสภาพเก่าใช้งานมานานหลายสิบปี สิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการที่จะทำให้การปฏิบัติงานของข้าราชการมีประสิทธิภาพ

3. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม มีดังนี้

3.1 จัดให้มีการหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน โดยให้ข้าราชการไปปฏิบัติหน้าที่ช่วยงานในกลุ่มงานหรือฝ่าย เพื่อให้มีองค์ความรู้เพิ่มเติม นอกเหนือจากงานที่ได้รับมอบหมายเดิมอยู่แล้วเป็นการฝึกให้ข้าราชการปฏิบัติงานไปพร้อมมการ ทำงานจริง อันจะเป็นประโยชน์ต่อตัวข้าราชการเองที่จะมีความรู้และทักษะเพิ่ม มากขึ้น

3.2 มีการมอบหมายให้ข้าราชการที่มีประสบการณ์ มีความรู้ ความสามารถหรือทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน เป็นผู้สอนงานและคอยให้ คำแนะนำแก่ข้าราชการบรรจุใหม่ โดยให้มีการฝึกปฏิบัติงานจริงควบคู่กันไป

3.3 ขอรับการสนับสนุนงบประมาณ สำหรับจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ให้มีความทันสมัย รองรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในปัจจุบัน รวมทั้งจัด สภาพแวดล้อมในการทำงานให้เอื้อต่อการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ

3.4 จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานว่างานแต่ละชั้นแต่ละเรื่องนั้น มีแนวทางการ ทำงานที่เริ่มต้นไปจนถึงการสิ้นสุดกระบวนการทำงานอย่างไร เพื่อที่จะเป็น แนวทางให้ข้าราชการที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่แทนได้ศึกษาทำความเข้าใจ สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

3.5 สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากร อาทิเช่น การจัดสรรค่าล่วงเวลาในการทำงานนอกเวลาราชการ การให้รางวัลเพื่อเป็นการกระตุ้นให้บุคลากรมีการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง

3.6 จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตัวบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ให้ดียิ่งขึ้นจนเกิดการร่วมงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดเป้าหมายร่วมกัน มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน ตลอดจนสร้างความสามัคคีได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขาธิการกรมมีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1. รูปแบบและวิธีการในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขาธิการกรม มีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปราย ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการกรม เป็นส่วนราชการบริหารส่วนกลางสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของกรม และราชการที่มีได้แยกให้เป็นหน้าที่ของกองหรือส่วนราชการใดโดยเฉพาะ อำนาจหน้าที่ดังกล่าวให้รวมถึง 1) ปฏิบัติงานสารบรรณของกรม 2) ดำเนินการเกี่ยวกับงานช่วยอำนวยความสะดวกและงานเลขานุการของกรม 3) ดำเนินเกี่ยวกับงานประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมของกรม 4) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมายซึ่งจากอำนาจหน้าที่ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ภารกิจงานของสำนักงานเลขาธิการกรมมีความหลากหลายเป็นงานที่มีความเกี่ยวข้องในการให้บริการแก่ผู้รับบริการหรือประชาชน การประชาสัมพันธ์ข่าวสารหรือผลงานภารกิจของกรม การอำนวยความสะดวกและสนับสนุนภารกิจผู้บริหารระดับสูงของกรม การติดต่อประสานงานทั้งภายในและ

ภายนอกหน่วยงาน รวมไปถึงการสนับสนุนการปฏิบัติงานร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนา ศักยภาพการปฏิบัติงานของตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนา เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และสมรรถนะของข้าราชการทุกระดับให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีอาชีพ เกิด ผลสัมฤทธิ์ และความคุ้มค่าอยู่ตลอดเวลา โดยผู้วิจัยได้นำมาตรฐานและแนวทางการ กำหนดความรู้ ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับตำแหน่ง ข้าราชการพลเรือนสามัญตามแนวทางที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพล เรือนกำหนด (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2553, หน้า 6-10) มา เป็นแนวทางในการวิจัยโดยนำสมรรถนะหลัก 5 สมรรถนะ ประกอบด้วย

- 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ คือ ความตั้งใจและความขยันหมั่นเพียรปฏิบัติงานเพื่อให้ ได้ผลงานตามเป้าหมายและมาตรฐานที่หน่วยงานกำหนดไว้อย่างดีที่สุด มีการ ปรับปรุงพัฒนาผลงานและกระบวนการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สูงสุดอยู่เสมอ
- 2) บริการที่ดี คือการให้บริการที่ดีแก่ผู้รับบริการหรือประชาชน ด้วยความใส่ใจในความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการหรือประชาชน อีกทั้งมุ่ง ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้รับบริการหรือประชาชนเป็นหลัก
- 3) การส่งเสริม ความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ คือ ความขวนขวาย สนใจใฝ่รู้ เพื่อส่งเสริมพัฒนา ศักยภาพ ความรู้ความสามารถของตนในการปฏิบัติงาน ด้วยการศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งรู้จักพัฒนา ปรับปรุง ประยุกต์ใช้ ความรู้เชิงวิชาการและเทคโนโลยีต่างๆ เข้ากับการปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์
- 4) การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม คือ การครองตนและ ประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เหมาะสมตามหลักกฎหมาย คุณธรรม และ จริยธรรมของข้าราชการ ตลอดจนหลักแนวทางในวิชาชีพของตนโดยมุ่ง ประโยชน์ของประชาชน สังคม ประเทศชาติมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เพื่อเป็น กำลังสำคัญในการสนับสนุนให้ภารกิจของหน่วยงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

5) การทำงานเป็นทีม คือ การมีจิตสำนึกในความสมานฉันท์ ความร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของทีม เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้อย่างดีที่สุด มาเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขาธิการกรม สอดคล้องกับแนวคิดของ วิชา พิงวิวัฒน์นิกุล (2564, หน้า 1) กล่าวว่า ทรัพยากรมนุษย์ ถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดในการองค์กร ทั้งนี้ เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้ทำให้ทรัพยากรอื่น ๆ มีคุณค่าในการบริหารองค์กร จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่าโดยการเพิ่มศักยภาพของมนุษย์ให้สูงขึ้น และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน (2551) มาตรา 72 ได้บัญญัติให้ส่วนราชการมีหน้าที่ดำเนินการให้มีการเพิ่มพูนประสิทธิภาพและเสริมสร้างแรงจูงใจแก่ข้าราชการพลเรือนสามัญ เพื่อให้ข้าราชการพลเรือนสามัญมีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม คุณภาพชีวิต มีขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติราชการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจภาครัฐ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.พ. กำหนด ประกอบกับการบริหารทรัพยากรบุคคลตามแนวทางของพระราชบัญญัติดังกล่าว สำนักงาน ก.พ. ได้นำหลักสมรรถนะมาใช้ในการบริหารทรัพยากรบุคคล เพื่อเสริมสร้างให้การปฏิบัติงานของข้าราชการและส่วนราชการ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกวรินทร์ ทิพยมงคลกุล (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานอัยการสูงสุด พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้องค์กรประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายที่กำหนด เป็นการส่งเสริมให้บุคลากรทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรได้ โดยการนำแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนที่กำหนดสมรรถนะหลัก ประกอบด้วย 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) บริการที่ดี 3) การสั่งสม

ความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ 4) การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม 5) การทำงานเป็นทีม มาเป็นต้นแบบในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ นักบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานอัยการสูงสุด และได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิวิมล สังขเนตร (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักงานต่างประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุด พบว่าการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักงานต่างประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรและปรับปรุงการปฏิบัติงานภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วยกิจกรรมการฝึกอบรม การศึกษา และการพัฒนา พร้อมทั้งได้นำคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของข้าราชการผู้มีผลสัมฤทธิ์สูงของสำนักงาน ก.พ. ประกอบด้วย 11 สมรรถนะมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักงานต่างประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไศภิต กตนอก (2564) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในสำนักพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มีรูปแบบของการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานในลักษณะที่ให้บุคลากรให้ความสำคัญในการพัฒนาทักษะ ประสพการณ์การถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ๆ วิธีการคิด โดยการให้เข้ารับการฝึกอบรม การดูงานนอกสถานที่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การสอนงาน การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนางาน ซึ่งได้นำสมรรถนะหลัก 5 ด้าน สำหรับระบบราชการไทยของสำนักงาน ก.พ. มาเป็นต้นแบบในการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของข้าราชการในสำนักพัฒนาสมรรถนะ

ครูและบุคลากรอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) การบริการที่ดี 3) การส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ 4) การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม 5) การทำงานเป็นทีม

2. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขาธิการกรม มีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

2.1 ปัญหาด้านบุคลากร ข้าราชการสำนักงานเลขาธิการกรมมีการโอน การย้าย การลาออก รวมไปถึงมีคำสั่งให้ไปช่วยราชการไม่ได้รับการจัดสรรอัตรากำลังทดแทน ทำให้การปฏิบัติงานขาดความต่อเนื่อง ประกอบกับภารกิจงานที่มีปริมาณมากอยู่แล้ว ทำให้ข้าราชการที่เหลือน้อยต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายงานเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ ทองชั้นลูก (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรกลุ่มงานพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพและตำแหน่ง สถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร พบว่า อุปสรรคปัญหาในกระบวนการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรคือการขาดอัตรากำลังของกลุ่มงาน เนื่องจากมีการโอนย้ายบ่อยครั้งและมาทดแทนไม่ทันเวลากับภารกิจงานทำให้ข้าราชการที่เหลือน้อยต้องปฏิบัติหน้าที่เพิ่มมากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รวีพร สมรอด (2564) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพบุคลากรสังกัดกองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน พบว่า จำนวนบุคลากรในสังกัดมีจำนวนจำกัดและบางส่วนถูกยืมตัวไปช่วยราชการ จำนวนปริมาณงานมากเกินไป เนื่องจากมีความหลากหลายทำให้ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบ รวมถึงใช้ระยะเวลาในการติดต่อประสานงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมถึงมีการโยกย้ายบุคลากรระดับผู้ปฏิบัติงานบ่อยเกินไปทำให้การทำงานไม่มีความต่อเนื่อง

2.2 ปัญหาด้านการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม เนื่องจากจำนวนปริมาณงานที่มีมาก ซึ่งงานทั้งหมดจำเป็นต้องใช้ความละเอียดรอบคอบในการปฏิบัติงาน ประกอบกับจำนวนข้าราชการที่มีน้อย ทำให้ไม่สามารถจัดส่งข้าราชการไปอบรมเพื่อพัฒนาหรือเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานได้ อีกทั้งข้าราชการบรรจุใหม่ที่ได้รับคำสั่งให้มาปฏิบัติหน้าที่ที่สำนักงานเลขานุการกรมยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดทำหนังสือราชการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติงานสำนักงานเลขานุการกรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรินทิพย์ แสงมิ่ง (2562) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของบุคลากรในสำนักนโยบายและแผนการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่าการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของบุคลากรคือ บุคลากรขาดสมรรถนะที่มีความหลากหลาย ขาดทักษะ ความรู้ที่จำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ขาดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง รวมถึงการมีภาระงานที่มีมากเกินไปทั้งงานประจำและภารกิจเร่งด่วน ทำให้ไม่มีเวลาในการพัฒนาตนเอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รวีพร สมรอด (2564) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพบุคลากรสังกัดกองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน พบว่า บุคลากรในสังกัดตามโครงสร้างมีจำนวนจำกัด อีกทั้งบางส่วนถูกยืมตัวไปช่วยราชการสนับสนุนงานหน้าห้องผู้บริหาร ทำให้ไม่สามารถส่งบุคลากรที่เหลืออยู่ไปฝึกอบรม สัมมนา เพื่อพัฒนาหรือเพิ่มศักยภาพบุคลากรได้ สำหรับบุคลากรที่ได้รับการบรรจุแต่งตั้งใหม่ ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ทำให้การปฏิบัติงานเกิดข้อผิดพลาด ไม่ราบรื่น

2.3 ปัญหาด้านการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน และสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาพร กุ้งทอง (2562) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะของข้าราชการ

กรุงเทพมหานครสามัญ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการ
กรุงเทพมหานคร พบว่า สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ครอบครัวยุทธศาสตร์
วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ตลอดจนเพื่อร่วมงานของข้าราชการ
กรุงเทพมหานครสามัญ เป็นปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของข้าราชการ
กรุงเทพมหานครสามัญ ที่ส่งผลให้การพัฒนาสมรรถนะหลักของข้าราชการ
กรุงเทพมหานครสามัญไม่ประสบความสำเร็จ

**3. แนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนา
ศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขาธิการกรม มี
ประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้**

3.1 จัดให้มีการหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน โดยให้ข้าราชการไปปฏิบัติ
หน้าที่ช่วยงานในกลุ่มงานหรือฝ่าย เพื่อให้มีองค์ความรู้เพิ่มเติม นอกเหนือจากงาน
ที่ได้รับมอบหมายเดิมอยู่แล้วเป็นการฝึกให้ข้าราชการปฏิบัติงานไปพร้อมการ
ทำงานจริง อันจะเป็นประโยชน์ต่อตัวข้าราชการเองที่จะมีความรู้และทักษะเพิ่มมากขึ้น
สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรินทิพย์ แสงมิ่ง (2562) ได้ศึกษา การพัฒนา
สมรรถนะที่จำเป็นของบุคลากรในสำนักนโยบายและแผนการอาชีวศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า การหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน
(Job Rotation) เพื่อให้บุคลากรได้มีการเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่หลากหลาย
เพิ่มพูนประสบการณ์การทำงาน และแก้ไขปัญหาอย่างรอบด้าน เพื่อเตรียม
ความพร้อมสู่การก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นในอนาคต และได้สอดคล้องกับงานวิจัย
ของ แพรวนภา พรหมพิชัย (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพของข้าราชการ
ธุรการด้านการบริหารจัดการงานคดี กรณีศึกษา สำนักงานอัยการในพื้นที่
จังหวัดน่าน พบว่า มีการมอบหมายงานพิเศษให้บุคลากรทำหรือให้บุคลากรใน
หน่วยงานรักษาการเป็นบางโอกาส และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ รวีพร สม
รอด (2564) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพบุคลากรสังกัดกองกลาง สำนักงาน

ปลัดกระทรวงแรงงาน พบว่า จัดให้มี On the Job Training ควบคู่กับการ Coaching มีการประเมินสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน ให้มีการหมุนเวียน การปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความหลากหลาย และควรให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันด้วยความจริงใจ ผู้บริหารสามารถรับฟังความคิดเห็นของ บุคลากรอย่างเต็มที่ และเปิดโอกาสให้บุคลากรซักถามข้อสงสัยในคำสั่งหรือ ปัญหาในการปฏิบัติงานได้

3.2 มีการมอบหมายให้ข้าราชการที่มีประสบการณ์ มีความรู้ ความสามารถหรือทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน เป็นผู้สอนงานและคอยให้ คำแนะนำแก่ข้าราชการบรรจุใหม่ โดยให้มีการฝึกปฏิบัติงานจริงควบคู่กันไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรินทิพย์ แสงมิ่ง (2562) ได้ศึกษา การพัฒนา สมรรถนะที่จำเป็นของบุคลากรในสำนักนโยบายและแผนการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า มีรูปแบบและวิธีการในการ พัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยการมอบหมายให้มี ทีมพี่เลี้ยงผู้อาวุโสและมีประสบการณ์ช่วยสอนการปฏิบัติงานให้แก่รุ่นน้องที่เข้ามา ปฏิบัติงานใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ตูลพันธ์ รัตน์ธรรมดิษฐ์ (2563) ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ศูนย์ช่วยเหลือสังคม สายด่วน 1300 จังหวัด ปทุมธานี พบว่า การสร้างกลุ่มในการทำงาน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสพการณ์ ทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นผ่านการสอนงาน ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากประสพการณ์จริงที่เกิดขึ้น และได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิวิมล สังข เนตร (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักงานต่างประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุด พบว่า การจัดให้มีการฝึกอบรม โดยมีรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝึกปฏิบัติงานจริง การสอนงานการฝึกอบรมในขณะ ทำงาน ซึ่งเป็นการฝึกอบรมในรูปแบบที่ไม่ต้องใช้งบประมาณในการพัฒนา และยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ ทองชันลูก (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะ

การปฏิบัติงานของบุคลากรกลุ่มงานพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพและตำแหน่งสถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร พบว่า ควรมีการพัฒนาสมรรถนะในทุกด้านทุกรูปแบบให้แก่บุคลากรอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ เช่น เทคนิคต่างๆ ระเบียบกฎหมาย การสื่อสารในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจ การทำงาน และเป็นที่ยอมรับจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่น

3.3 ขอรับการสนับสนุนงบประมาณ สำหรับจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ให้มีความทันสมัย รองรับต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในปัจจุบัน รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เอื้อต่อการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาวร กุ้งทอง (2562) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะของข้าราชการกรุงเทพมหานครสามัญ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร พบว่า การสนับสนุนและปรับปรุงวัสดุอุปกรณ์ ทั้งวัสดุสิ้นเปลือง วัสดุสำนักงานและอุปกรณ์เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการปฏิบัติงาน ให้มีความเพียงพอต่อจำนวนข้าราชการ มีความใหม่และทันสมัยอยู่เสมอ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งที่จะสนับสนุนให้ข้าราชการสามารถพัฒนาตนเองให้มีสมรรถนะหลัก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิวิมล สังขเนตร (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักงานต่างประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุด พบว่า ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ ควรสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาอุปกรณ์และเทคโนโลยีต่างๆ ให้มีความทันสมัย เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานของบุคลากรให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.4 จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานว่างานแต่ละขั้นแต่ละเรื่องนั้น มีแนวทางการทำงานที่เริ่มต้นไปจนถึงการสิ้นสุดกระบวนการทำงานอย่างไร เพื่อที่จะเป็นแนวทางให้ข้าราชการที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่แทนได้ศึกษาทำความเข้าใจ สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัย

ของ พีรวัศ พรธนะขาม (2562) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร พบว่า การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานเพื่อให้บุคลากรได้ใช้ศึกษาและใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ แพรวนภา พรหมพิชัย (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพของข้าราชการธุรการด้านการบริหารจัดการงานคดีกรณีศึกษา สำนักงานอัยการในพื้นที่จังหวัดน่าน พบว่า การจัดทำเอกสารคู่มือการปฏิบัติงานแต่ละสำนักงานแต่ละระบบงาน โดยแยกเป็นแต่ละสำนวนคดี เพื่อให้สามารถศึกษาค้นคว้าจากเอกสารคู่มือประกอบการปฏิบัติงานจริงได้ รวมถึงการจัดทำเอกสารคู่มือการปฏิบัติงานและระเบียบการปฏิบัติงานที่มีเผยแพร่บนเว็บไซต์ของหน่วยงาน เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในการเปิดดูข้อมูลเพื่อนำไปใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

3.5 สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากร อาทิเช่น การจัดสรรค่าล่วงเวลาในการทำงานนอกเวลาราชการ การให้รางวัลเพื่อเป็นการกระตุ้นให้บุคลากรมีการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พีรวัศ พรธนะขาม (2562) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร พบว่า แนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหาการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร คือ การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เช่น เพิ่มการปรับเลื่อนขั้นเงินเดือน เพิ่มค่าตอบแทนล่วงเวลา การให้รางวัลแก่บุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานดีเป็นที่ยอมรับจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานและสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไศภิต กตนอก (2564) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในสำนักพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่าการปฏิบัติงานควรมีการสร้างแรงจูงใจ การให้รางวัลเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรมีการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของตนเองให้สอดคล้องกับตำแหน่งงานอย่างต่อเนื่อง

3.6 จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตัวบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ให้ดียิ่งขึ้นจนเกิดการทํางานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดเป้าหมายร่วมกัน มีทัศนคติที่ดีในการทํางาน ตลอดจนสร้างความสามัคคีได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของพีรวัด พรธนะขาม (2562) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร พบว่า การจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานในองค์การให้รู้จักเพื่อนกลุ่มงานที่หลากหลาย เพื่อความง่ายต่อการติดต่อประสานงาน เป็นการส่งเสริมให้รู้จักการทํางานเป็นทีม ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกวรินทร์ ทิพยมงคลกุล (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานอัยการสูงสุด พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค คือ การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีภายในหน่วยงาน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ โศภิต กदनอก (2564) ได้ศึกษา การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในสำนักพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อความสามัคคี ความปรองดองให้เกิดขึ้นในหน่วยงาน ส่งเสริมการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน เพื่อความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดประชุมร่วมกัน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงศักยภาพในการทํางานให้เต็มที่

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานเลขานุการกรม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. หน่วยงานที่มีภารกิจรับผิดชอบด้านบุคลากรของกรม ควรมีการสำรวจข้อมูลอัตรากำลังของข้าราชการให้ตรงตามกรอบโครงสร้างจริง มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และจัดสรรอัตรากำลังทดแทนในกรณีที่มีข้าราชการโอน ย้าย ลาออก หรือไปช่วยราชการ ให้เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานมีความสอดคล้องกับจำนวนปริมาณงานในปัจจุบัน เป็นการลดปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากร

2. ควรจัดให้มีการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานให้แก่ข้าราชการภายในหน่วยงาน ด้วยวิธีการบรรยายให้ความรู้หรือถ่ายทอดประสบการณ์ในการปฏิบัติงานโดยหัวหน้าหน่วยงาน ผู้อำนวยการกลุ่มงาน หรือหัวหน้าฝ่าย รวมไปถึงการสอนงานควบคู่กับการปฏิบัติงานจริง เพื่อให้ข้าราชการที่ปฏิบัติงานอยู่เดิมแล้วหรือข้าราชการที่บรรจุใหม่เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน สามารถนำไปปรับหรือประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้จริงโดยนำเอาสมรรถนะหลัก 5 สมรรถนะตามแนวทางที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนกำหนดมาเป็นหลักในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามรอบการประเมิน รวมถึงให้ข้าราชการแต่ละคนจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน สำหรับให้ข้าราชการที่มารับมอบงานต่อหรือได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่แทนปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องทันท่วงที ลดเวลาในการสอนงานใหม่ อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจในการทำงานของข้าราชการให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมืออาชีพ

3. ควรจัดให้มีการประชุมร่วมกันอย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อเป็นการติดตามการปฏิบัติงานประจำเดือนทำให้หัวหน้าหน่วยงานและข้าราชการทุกคนได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการหาแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด

4. ควรจัดให้มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน เป็นการละลายพฤติกรรมให้มีความสามัคคีในการทำงานเป็นทีม สร้างแรงจูงใจให้ข้าราชการเกิดแรงบันดาลใจและมีทัศนคติที่ดีในการทำงานมีแนวความคิดในทางบวก มีความคิดสร้างสรรค์ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5. ควรจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ และอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานให้มีความทันสมัย เป็นการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ สามารถรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในปัจจุบัน มีการซ่อมบำรุงตามรอบระยะเวลาเพื่อให้มีความพร้อมในการทำงานอยู่เสมอ รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมภายในสำนักงานให้เอื้อต่อการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2545. (2545, ตุลาคม 9). *ราชกิจจานุเบกษา*, 119(103 ก), 220-222.
- เกวรินทร์ ทิพยมงคลกุล. (2563). การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานอัยการสูงสุด. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 3(1),104-125.
- ตุลพันธ์ รัตน์ธรรมดิษฐ์. (2563). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ศูนย์ช่วยเหลือสังคม สายด่วน 1300 จังหวัดปทุมธานี*. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551. (2551, มกราคม 25). *ราชกิจจานุเบกษา*, 125(22 ก), 27.

- พีรวัต พรธนะขาม. (2562). การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- แพรวนภา พรหมพิชัย. (2563). การพัฒนาศักยภาพของข้าราชการธุรการด้านการบริหารจัดการงานคดี กรณีศึกษา สำนักงานอัยการในพื้นที่จังหวัดน่าน. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วีรพร สมรอด. (2564). การพัฒนาศักยภาพบุคลากรสังกัดกองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานการค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วีณา พิงวิวัฒน์นิกุล. (2564). เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
- ศศิวิมล สังขเนตร. (2563). การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของข้าราชการธุรการ สำนักงานต่างประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุด. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศิรินทิพย์ แสงมิ่ง. (2562). การพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของบุคลากรในสำนักนโยบายและแผนการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- โศภิต กตนอก. (2564). การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในสำนักพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- สถาพร กุ้งทอง. (2562). การพัฒนาสมรรถนะของข้าราชการกรุงเทพมหานคร
สามัญ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร. การ
ค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2563). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 25).
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2553). คู่มือการพัฒนาข้าราชการ
ตามสมรรถนะหลัก (Core Competencies). นนทบุรี: สถาบันพัฒนา
ข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
- อนันต์ ทองชันลูก. (2563). การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากร กลุ่ม
งานพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพ และตำแหน่ง สถาบันพัฒนาข้าราชการ. การ
ค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

การบริหารงานด้านการตรวจสอบอากร: กรณีศึกษาการตรวจสอบหลังการ
ตรวจปล่อย ของส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร
กรมศุลกากร

**Post - Clearance Audit Management: A Case Study of Post -
Clearance Audit, Audit Operation Section I,**

Post - Clearance Audit Division of the Customs Department

นักสพรณ กลางประพันธ์¹ & รัฐศิรินทร์ ว่างานนท์²

Napatsapan Klangprapan & Ratthasirin Wangkanond

Corresponding author: 6314832010@rumail.ru.ac.th

Received: 02/08/65 Revised: 05/08/65 Accepted: 05/08/65

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการ ปัญหาและอุปสรรค
ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคและพัฒนาการดำเนินงานใน
การบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของส่วนปฏิบัติการ
ตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร กรมศุลกากร โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บ
รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน
10 คน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการ
ตรวจปล่อยภายใต้กรอบแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติของ
Van Meter and Van Horn นั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยในด้าน
วัตถุประสงค์มีความชัดเจน ทรัพยากรมีเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ด้านลักษณะ

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ของหน่วยงานนั้นมีความเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสารภายในองค์กรโดยรวมเป็นไปด้วยดี แม้จะมีอุปสรรคบ้างในการสื่อสารระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ สภาพเศรษฐกิจและสังคมนั้นส่งผลต่อการปฏิบัติงานอย่างมาก และความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรนั้นมีความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี ส่วนปัญหาและอุปสรรคนั้น ประกอบไปด้วย 1) ปัญหาด้านทรัพยากรบุคคลที่มีการโยกย้ายบ่อยและขาดทักษะประสบการณ์ 2) ปัญหาด้านระบบเทคโนโลยีที่ใช้ในการตรวจสอบยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร 3) ปัญหาด้านการสื่อสารระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ 4) ปัญหาด้านกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องไม่ชัดเจนและไม่ครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้น 5) ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจของผู้ประกอบการเกี่ยวกับการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ : การบริหารงาน; การตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย; กรมศุลกากร

Abstract

This research aims to study the process of problems and obstacles, as well as suggestions on solutions to problems, obstacles and development of operations in the administration of post-examination inspections of the Audit Operations Division 1, the Duty Audit Division, the Customs Department. It is a qualitative research method, collecting data from interviews 10 key informants. Post-release inspection management process under the concept of policy implementation of Van Meter and Van Horn are efficient. The objectives are clear. Resources are sufficient to operate. The nature of the unit is conducive to operations. The overall

communication within the organization was good. Although, there are some obstacles in communication between executives and practitioner. The socio-economic condition greatly affects the performance of work. And the cooperation of the personnel is very good cooperation. As for the problems and obstacles, they consisted of 1) problems with human resources with frequent transfers and lack of experience, 2) problems with technology systems used in the audit that were not as effective as they should be, 3) problems with communication between executives. 4) Problems related to laws and regulations are unclear and do not cover the problems that arise. 5) Knowledge and understanding problems of operators regarding post-release inspection and related laws.

Keywords: management; Post-Clearance Audit; The Customs Department

บทนำ

กรมศุลกากรเป็นส่วนราชการสังกัดกระทรวงการคลัง มีบทบาทสำคัญในฐานะหน่วยงานจัดเก็บภาษีและอากรหลักของประเทศร่วมกับกรมสรรพากร และกรมสรรพสามิต ซึ่งแต่เดิมกรมศุลกากรมีบทบาทหน้าที่หลักคือการจัดเก็บภาษีอากรจากของที่นำเข้ามาในและส่งออกนอกราชอาณาจักร เพื่อนำมาเป็นรายได้แผ่นดิน ควบคู่กับหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้าสินค้าผิดกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ประกอบการที่เสียภาษีสุจริต แต่ปัจจุบันกรมศุลกากรได้เปลี่ยนแปลงบทบาทมามุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกทางการค้า ซึ่งเป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์และการแข่งขันทางการค้า

ระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามเมื่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น กรมศุลกากรต้องประสบปัญหาการดำเนินงาน เนื่องจากทรัพยากรของกรมศุลกากรมีอย่างจำกัด การปฏิบัติงานภายใต้แนวคิดการอำนวยความสะดวกทางการค้า ผู้ประกอบการต้องการให้พิธีการศุลกากรมีความรวดเร็ว เจ้าหน้าที่จึงต้องทำการตรวจปล่อยสินค้าภายใต้ระยะเวลาที่มีอย่างจำกัด ด้วยเหตุนี้จึงอาจทำให้ผู้ประกอบการที่ไม่สุจริต อาศัยเป็นช่องทางในการกระทำความผิด ซึ่งจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการเสียอากรระหว่างผู้ประกอบการที่สุจริต ชำระอากรถูกต้องครบถ้วนกับผู้ที่มีเจตนาหลีกเลี่ยงอากร ดังนั้น เพื่อให้มีความสมดุลระหว่างการอำนวยความสะดวกทางการค้าและการควบคุมทางศุลกากร จึงมีการปรับเปลี่ยนระบบการควบคุมทางศุลกากรจากการควบคุมก่อนและขณะตรวจปล่อยสินค้ามาเน้นที่การควบคุมหลังการตรวจปล่อย โดยให้ความสำคัญกับการตรวจสอบและทบทวนข้อมูลการนำเข้าและส่งออกสินค้าหลังจากการตรวจปล่อยสินค้าไปแล้ว ซึ่งเป็นหน้าที่ของกองตรวจสอบอากร เช่น การตรวจสอบเอกสารทางบัญชี ข้อมูลทางการค้า ระบบธุรกิจของผู้ประกอบการ การปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขออนุญาตรวมถึงการใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษีต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเรียกเก็บภาษีอากรที่ขาดแก่รัฐและควบคุมตรวจสอบการเสียภาษีอากรให้ถูกต้อง และจากการที่กองตรวจสอบอากรมีอำนาจตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยได้ทั่วราชอาณาจักร แต่ปัจจุบันบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยมีจำนวนจำกัด อาจไม่เพียงพอกับปริมาณงานที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยนั้นจะต้องใช้ทักษะความรู้และประสบการณ์ เนื่องจากเป็นงานที่มีความซับซ้อน มีกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบงานและบุคลากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้สามารถรองรับปริมาณและความซับซ้อนของงานที่เพิ่มมากขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและความ

จำเป็นที่จะศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร กรมศุลกากร ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัย 2 วิธี ดังนี้

1. การวิจัยเอกสารเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสาร สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ รายงานประชุม ประกาศ คำสั่ง เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย

2. การสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 10 คน ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. ประชากร ได้แก่ บุคลากร เจ้าหน้าที่ของส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร กรมศุลกากร ที่เกี่ยวข้องในการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยกำหนดคุณลักษณะของประชากรที่ต้องการศึกษา ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 10 คน โดยพิจารณาจากคุณสมบัติ ดังนี้

2.1 หัวหน้าฝ่ายปฏิบัติการตรวจสอบ ซึ่งปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าฝ่ายซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความชำนาญในการทำงาน โดยมีหน้าที่และ

ความรับผิดชอบในการวางแผนงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยและกำกับ ดูแล บังคับบัญชาบุคลากรในฝ่ายปฏิบัติการตรวจสอบ จำนวน 1 คน

2.2 นักวิชาการศุลกากรชำนาญการ ซึ่งปฏิบัติงานในฐานะผู้ปฏิบัติงานที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่หรือตามที่ได้รับมอบหมาย จำนวน 5 คน

2.3 นักวิชาการศุลกากรปฏิบัติการ ซึ่งปฏิบัติงานในฐานะผู้ปฏิบัติงานระดับต้นที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ หรือตามที่ได้รับมอบหมาย จำนวน 3 คน

2.4 นักวิชาการการเงินและบัญชีปฏิบัติการ ซึ่งปฏิบัติงานในฐานะผู้ปฏิบัติงานที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยในด้านการเงินและบัญชีและปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ หรือตามที่ได้รับมอบหมาย จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยกรณีศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดแน่นอนตายตัว จะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามเดียวกัน (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2563, หน้า 75-76) การสัมภาษณ์จะทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษาได้กำหนดวันนัดหมาย โดยได้แจ้งให้ผู้ให้สัมภาษณ์ทราบก่อนล่วงหน้า ในการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์จะใช้การจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยก่อนสัมภาษณ์จะขออนุญาตผู้สัมภาษณ์ในการจดบันทึกการสนทนาก่อนทุกครั้ง

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอาคาร

การตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย ณ สถานประกอบการ เป็นการดำเนินการตามภารกิจของกรมสุกลางการดำเนินการจัดเก็บรายได้ที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของการอำนวยความสะดวกทางการค้า โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 157 และมาตรา 159 แห่ง พ.ร.บ. สุกลาง พ.ศ. 2560 ให้พนักงานสุกลางมีอำนาจเข้าไปในสถานประกอบการ เพื่อตรวจสอบหรือเรียกบัญชี เอกสาร หลักฐาน และข้อมูลอื่นใดที่เกี่ยวกับของที่กำลังผ่านหรือได้ผ่านพิธีการสุกลางภายในกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันที่นำของเข้าหรือส่งของออกไปนอกราชอาณาจักรหรือนำผ่านราชอาณาจักร ประกอบกับมาตรา 63 แห่ง พ.ร.บ. สุกลาง พ.ศ. 2560 ที่กำหนดให้ผู้นำเข้า ผู้ส่งของออก ผู้ขนส่ง และบุคคลซึ่งเกี่ยวข้อง ตามที่อธิบดีประกาศกำหนด มีหน้าที่เก็บและรักษาบัญชี เอกสาร หลักฐาน และข้อมูลอื่นใด ที่เกี่ยวกับของที่กำลังผ่านหรือได้ผ่านพิธีการสุกลางเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี นับแต่วันที่นำของเข้าหรือส่งของออก

กระบวนการในการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของในสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยภาพรวมมีระเบียบและแนวทางในการดำเนินงานชัดเจนช่วยให้การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่สามารถบรรลุเป้าหมายในการจัดเก็บอากรและตรวจสอบผู้ประกอบการว่าได้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือไม่ ประกอบกับมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการตรวจสอบข้อมูลผู้ประกอบการ ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างสะดวกและการลดการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ โดยมีกระบวนการปฏิบัติงาน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผนการเข้า

ตรวจสอบ การตรวจสอบ การแจ้งผลการตรวจสอบ และการรายงานผลการตรวจสอบ

กระบวนการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย ในประเด็นย่อยตามตัวแปรการนำนโยบายไปปฏิบัติ 6 ด้าน พบว่า

1) ด้านวัตถุประสงค์หรือมาตรฐานนโยบายของกองตรวจสอบนั้น มีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจน ผู้ปฏิบัติสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งได้แก่ การตรวจสอบผู้ประกอบการที่มีการนำเข้าส่งออกสินค้า ภายหลังจากที่มีการตรวจปล่อยสินค้าออกไปแล้วตามหลักการบริหารจัดการความเสี่ยง การตรวจสอบกรณีที่มีสายลับแจ้งข่าว และอาจมีการมอบหมายเป็นการเฉพาะให้ตรวจสอบสินค้าที่มีความเสี่ยงสูงหรือเป็นประเด็นที่สนใจของสังคม รวมถึงกรณีที่ได้รับมอบหมายนโยบายจากผู้บริหารกรมฯ ในการเร่งรัดการจัดเก็บรายได้ โดยวิธีการปฏิบัติงานมีการกำหนดไว้ด้วยกฎหมายศุลกากร ประมวลระเบียบปฏิบัติศุลกากร ประกาศกรมศุลกากร คำสั่งกรมศุลกากร ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจหน้าที่และวิธีการทำงานทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่าย ทั้งนี้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติโดยถูกต้องเป็นไปตามกรอบของกฎหมายตามหลักธรรมาภิบาล นอกจากนี้ในการทำงานยังมีตัวชี้วัดในการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยที่ชัดเจน เช่น เป้าหมายจำนวนรายที่เข้าตรวจสอบ เป้าหมายจำนวนรายการจับกุม รวมถึงเป้าหมายยอดจัดเก็บรายได้

2) ด้านทรัพยากร ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรบุคคลมีจำนวนเพียงพอเหมาะสมกับงานแต่อาจเกิดปัญหาในกรณีที่มีการโยกย้ายและตำแหน่งที่ว่างลงไม่ได้รับการจัดสรร และขาดเจ้าหน้าที่ชาย นอกจากนี้ยังเห็นว่าบุคลากรจะต้องเป็นผู้มีทักษะและความรู้ ในด้านวัสดุอุปกรณ์สำนักงานนั้นมีความพร้อม แต่ระบบเทคโนโลยีควรมีการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่วนงบประมาณนั้นเพียงพอและเหมาะสม

3) ด้านการติดต่อสื่อสารภายในหน่วยงานและภายนอกหน่วยงาน การติดต่อสื่อสารภายในระดับฝ่าย ระดับส่วน ระดับกอง นั้นเป็นไปด้วยดี สามารถสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็วผ่าน แอปพลิเคชัน Line บอร์ดประชาสัมพันธ์ การมีปฏิสัมพันธ์โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว หรือการแจ้งปากต่อปาก แต่ในระดับกรมฯ ค่อนข้างเข้าถึงผู้บริหารของกรมฯ ยาก ทำให้ปัญหาที่แท้จริงจากผู้ปฏิบัติงานไม่เคยสะท้อนไปถึงผู้บริหารและไม่ได้รับการแก้ไข โอกาสที่จะได้แจ้งปัญหาหรือแสดงความคิดเห็นมีน้อย ส่วนการสื่อสารกับหน่วยงานภายนอกส่วนใหญ่จะเป็นการติดต่อผ่านทางหนังสือราชการที่มีความเป็นทางการ

4) ลักษณะของหน่วยงาน ด้านลักษณะความสำคัญของหน่วยงาน กองตรวจสอบอาคารถือเป็นหน่วยงานตรวจสอบและจัดเก็บของกรมศุลกากร การทำงานมักจะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ในกรมศุลกากรเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล การสนับสนุนข้อมูลในการตรวจสอบ เป็นต้น ในแง่บุคลากรนั้นผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าบุคลากรเป็นผู้มีความสามารถ มีองค์ความรู้หลากหลาย แต่จะมีปัญหาบ้างในกรณีที่เป็นเจ้าหน้าที่บรรจุใหม่ซึ่งต้องใช้เวลาในการฝึกฝนเรียนรู้ ในแง่การควบคุมบังคับบัญชาจากโครงสร้างการทำงานมี หัวหน้าฝ่าย ผู้อำนวยการส่วน ผู้อำนวยการกอง ทำให้มีการกลั่นกรองงานหลายชั้น ความผิดพลาดในการทำงานก็จะน้อยลง และกองตรวจสอบอาคารแบ่งเป็น กอง ส่วน ฝ่าย โดยแต่ละฝ่ายทำงานตรวจสอบเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน

5) สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการปฏิบัติงานตามนโยบายอย่างมาก ในกรณีที่มีการตรวจพบความผิด ทำให้ผู้ประกอบการต้องชำระค่าภาษีอากรเพิ่มหรือต้องชำระค่าปรับตามกฎหมายศุลกากร เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำ ผู้ประกอบการได้รับผลกระทบ ย่อมมีผลต่อการตัดสินใจที่ต้องชำระค่าปรับ ทำให้ระยะเวลาการทำงานเพื่อให้จบในชั้นศุลกากรต้องล่าช้า และอาจนำไปถึงการตัดสินใจไม่ระงับคดีในชั้นศุลกากร

ด้วย รวมถึงปัญหาเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันทำให้ประสบปัญหาในการทำงานคือ ผู้ประกอบการที่ไม่สุจริตอาจเลือกที่จะใช้วิธีทุจริตในการนำเข้าส่งออกสินค้า เนื่องจากเป็นการลดภาระค่าใช้จ่าย ทำให้มีการตรวจพบความผิดมากขึ้น

6) ด้านความร่วมมือร่วมใจของผู้ปฏิบัติงานนั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า มีความร่วมมือภายในฝ่ายอย่างดีเยี่ยม มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์กันอยู่เสมอ ด้วยลักษณะงานจะมีความเป็นเอกเทศต่างคนต่างทำงานในหน้าที่ของตนเอง ทำงานกันเป็นทีม มีการแบ่งหน้าที่การทำงานโดยมีเป้าหมายไปในแนวทางเดียวกันคือการมุ่งผลสำเร็จของงาน

2. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของ ส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร กรมศุลกากร

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของ ส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร กรมศุลกากร มีดังนี้

1) ปัญหาด้านทรัพยากรบุคคล กรมศุลกากรมีการโยกย้ายปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่อยู่บ่อยครั้งทำให้เจ้าหน้าที่ที่ย้ายเข้ามาใหม่หรือบรรจุใหม่ ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการทำงานด้านการตรวจสอบอากรทำให้ต้องใช้เวลาในการฝึกฝนและปัญหาด้านความรู้ทักษะความสามารถของบุคลากรในกองตรวจสอบอากรควรจะต้องเป็นผู้มีความรู้รอบด้าน ควรมีทักษะด้านการเจรจาและความแม่นยำในข้อกฎหมาย

2) ปัญหาด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยี ระบบงานอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ในการตรวจสอบยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เช่น ระบบสารสนเทศศุลกากร (CIS) ที่เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบ เพื่อเรียกข้อมูลการนำเข้า ส่งออก ต้องใช้เวลานานในการดึงข้อมูลจำนวนมาก การจัดการข้อมูล การกรองข้อมูล

ของระบบไม่ช่วยสนับสนุนการทำงานให้สะดวกขึ้น และระบบป้องกันและปราบปราม บางส่วนของระบบไม่สามารถใช้งานได้จริง ไม่ทันสมัย ข้อมูลในระบบยังเป็นข้อมูลเก่า และเชื่อมโยงกับระบบระบบงานอิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ได้น้อย

3) ปัญหาด้านการสื่อสารภายในหน่วยงานระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติค่อนข้างเข้าถึงผู้บริหารของกรมฯ ยาก ทำให้ปัญหาที่แท้จริงจากผู้ปฏิบัติงานไม่เคยสะท้อนไปถึงผู้บริหารและไม่ได้รับการแก้ไข

4) ปัญหาด้านข้อกำหนดและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยที่กำหนดมาไม่ชัดเจนและไม่ครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้น กรณีมีปัญหาที่ไม่เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดและระเบียบปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติจะไม่มีแนวทางการทำงานหรืออาจจะต้องรอคำสั่งจากผู้บริหาร ทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่องและล่าช้า

5) ปัญหาความรู้ความเข้าใจผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกระบวนการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย วิธีการสุ่มการ กฎหมายสุ่มการและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

3. ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรค ปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร กรมศุลกากร

ข้อเสนอแนะในแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคและพัฒนาการดำเนินงานในการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร กรมศุลกากร มีดังนี้

1) ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ในงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย มีการจัดสรรบุคลากรทดแทนตำแหน่งที่ว่างลง มีการใช้ระบบพี่สอน

น้อง (Coaching) เพื่อให้เรียนรู้งานจากผู้มีประสบการณ์ และควรจัดให้มีการอบรมเพิ่มพูนทักษะการทำงานในด้านต่างๆ

2) ควรจัดหาผู้มีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีโดยตรง เข้ามาปรับปรุงและเชื่อมโยงระบบงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การตรวจสอบ หลังจากตรวจปล่อย ให้มีความทันสมัย สะดวกรวดเร็ว เข้าถึงง่าย และมีความเชื่อมโยงกันได้

3) ควรมีการจัดประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติกับผู้บริหารอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจเป็นการประชุมที่ไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อสะท้อนปัญหาที่แท้จริงในการปฏิบัติงานและแก้ไขได้อย่างตรงจุด

4) ควรมีการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ ให้มีความทันสมัย มีความชัดเจนและครอบคลุมกับปัญหาที่เกิดขึ้น

5) ควรเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายศุลกากร พิธีการศุลกากร กระบวนการตรวจสอบหลักการตรวจปล่อยแก่ผู้ประกอบการ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่ค้นพบดังกล่าวข้างต้น มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

กระบวนการในการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร กรมศุลกากร มีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

กระบวนการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร กรมศุลกากร ในสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยภาพรวมมีรูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ มีระบบและระเบียบในการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการนำอุปกรณ์และเทคโนโลยีมาใช้

ทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายในการตรวจสอบและจัดเก็บอากรได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Mclaughlin (อ้างถึงใน วิธนาพึงวิวัฒน์นิกุล, 2564, หน้า 68) สรุปได้ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นกระบวนการขององค์การที่ต่อเนื่องเป็นพลวัตซึ่งได้รับการปรุงแต่งและหล่อหลอมโดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายและกลยุทธ์ของนโยบายกับสภาพขององค์การที่รับผิดชอบในการดำเนินการให้สำเร็จลุล่วง กล่าวอีกนัยหนึ่ง การนำนโยบายไปปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย โดยพยายามปรับเปลี่ยนประนีประนอมระหว่างเป้าหมายและกลยุทธ์ที่กำหนดไว้กับข้อจำกัดเงื่อนไขและสภาพแท้จริงของหน่วยปฏิบัติ

กระบวนการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยในประเด็นย่อยตามตัวแปรการนำนโยบายไปปฏิบัติ 6 ด้าน ตามตัวแบบและแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2565ข, หน้า 126-127) ดังนี้

1) ด้านวัตถุประสงค์หรือมาตรฐานนโยบายของกองตรวจสอบนั้น กองตรวจสอบอากร มีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจน ผู้ปฏิบัติสามารถนำไปปฏิบัติได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2565ข, หน้า 126-127) ที่ว่า วัตถุประสงค์หรือมาตรฐานของนโยบาย เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่า วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในนโยบายนั้นมีอะไรบ้าง ซึ่งวัตถุประสงค์จะเป็นส่วนขยายเป้าหมายรวมของนโยบายให้ชัดเจนขึ้นและง่ายต่อการเข้าใจ ทั้งนี้ วัตถุประสงค์เปรียบเสมือนเกณฑ์ที่ใช้ประเมินความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชฎาภรณ์ หงส์ภักดี (2562) ได้ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการให้บริการแบบศูนย์บริหารราชการ ฉับไวใสสะอาด กรณีศึกษาสำนักงานเขตราชเทวี

กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านวัตถุประสงค์ของนโยบายส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยวัตถุประสงค์ของนโยบายมีความชัดเจน ทั้งฝ่ายบริหารสำนักงานเขตราชเทวีซึ่งเป็นผู้นำนโยบายมากำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในศูนย์บริการ รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากผู้ให้บริการและฝ่ายการเมืองมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของนโยบายดังกล่าวไปในทิศทางเดียวกัน

2) ด้านทรัพยากร ทรัพยากรบุคคลมีจำนวนเพียงพอเหมาะสมกับงานแต่อาจเกิดปัญหาในกรณีที่มีการโยกย้ายและตำแหน่งที่ว่างลงไม่ได้รับการจัดสรรและขาดเจ้าหน้าที่ชาย นอกจากนี้ยังเห็นว่าบุคลากรจะต้องเป็นผู้มีทักษะและความรู้ ในด้านวัสดุอุปกรณ์สำนักงานนั้นมีความพร้อม แต่ระบบเทคโนโลยีควรมีการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่วนงบประมาณนั้นเพียงพอและเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระนฤนาท ญาณวิริโย (2556) ได้ศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการส่งเสริมฟื้นฟู และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ของเทศบาลตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ว่า ทรัพยากรทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก จะต้องมีการจัดการให้เพียงพอต่อปริมาณงาน เพื่อให้มีการบริหารจัดการที่ดีมากขึ้น

3) ด้านการติดต่อสื่อสารภายในหน่วยงาน การติดต่อสื่อสารภายในระดับฝ่าย ระดับส่วน ระดับกอง นั้นเป็นไปด้วยดี แต่ในระดับกรม ก่อนเข้าเข้าถึงผู้บริหารของกรมยาก ทำให้ปัญหาที่แท้จริงจากผู้ปฏิบัติงานไม่เคยสะท้อนไปถึงผู้บริหารและไม่ได้รับการแก้ไข ดังนั้นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติควรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและทำให้สามารถสื่อสารกันได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (อ้างถึงใน บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์, 2565ข, หน้า 126-127) ที่อธิบายว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติจะต้องมีการสื่อสารระหว่างผู้กำหนดนโยบาย

หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติระหว่างองค์กรหรือภายในหน่วยงานเดียวกันนั้นมีความสำคัญมาก ผู้รับผิดชอบในหน่วยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องมีข้อมูลข่าวสารที่ตรงกันในเรื่องวัตถุประสงค์ของนโยบาย ต้องมีการสื่อสารที่ถูกต้องรวดเร็วและต่อเนื่อง ตลอดจนไม่มีการปิดบังข่าวสารระหว่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิฑิตวิรดา สุวรรณมัย (2560) ได้ศึกษา การนำนโยบายศูนย์บริหารราชการฉับไวใสสะอาด (Bangkok Fast & Clear : BFC) ไปปฏิบัติ: ศึกษารณณี สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาด้านการสื่อสาร โดยการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ออกนโยบายและผู้ปฏิบัติยังไม่เปิดกว้าง

4) ลักษณะของหน่วยงาน ด้านลักษณะความสำคัญของหน่วยงาน กองตรวจสอบอาคารถือเป็นหน่วยงานตรวจสอบและจัดเก็บของกรมศุลกากร การทำงานมักจะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ในกรมศุลกากรเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล การสนับสนุนข้อมูลในการตรวจสอบ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของศุภชัย ยาวะประภาษ (2557, หน้า 101) ที่ว่า มีปัจจัยหลายประการที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติเหล่านี้ ได้แก่ ลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชฎาภรณ์ หงส์ภักดี (2562) ได้ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการให้บริการแบบศูนย์บริหารราชการ ฉับไวใสสะอาด กรณีศึกษาสำนักงานเขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ ลักษณะหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติที่มีความพร้อมมีศักยภาพและประสบความสำเร็จในด้านโครงสร้างการบริหาร สายการบังคับบัญชาที่สั้น ทำให้มีการสั่งการที่สั้น

5) สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการปฏิบัติงานตามนโยบายอย่างมาก ในกรณีที่มีการตรวจพบ

ความผิด ทำให้ผู้ประกอบการต้องชำระค่าภาษีอากรเพิ่ม หรือต้องชำระค่าปรับ ตามกฎหมายศุลกากร เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำและผู้ประกอบการได้รับผลกระทบ ย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจที่ต้องชำระค่าปรับ ทำให้ระยะเวลาการทำงานเพื่อให้ จบในชั้นศุลกากรต้องล่าช้าและอาจนำไปถึงการตัดสินใจไม่ระงับคดีในชั้น ศุลกากรด้วย รวมถึงปัญหาเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันทำให้ประสบปัญหาในการ ทำงานคือผู้ประกอบการที่ไม่สุจริตอาจเลือกที่จะใช้วิธีทุจริตในการนำเข้าส่งออก สินค้า เนื่องจากการลดภาระค่าใช้จ่าย ทำให้มีการตรวจพบความผิดมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (อ้างถึงใน บุญเกียรติ กา ระเวกพันธ์, 2565ช, หน้า 126-127) ที่ว่า สภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ควรพิจารณาถึงสิ่งที่จะมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบาย คือ ทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในพื้นที่ที่นำนโยบายไปปฏิบัตินั้นเพียงพอหรือไม่ ที่จะช่วยผลักดันให้การนำนโยบายไปปฏิบัติบรรลุผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศติพร คนงาน (2558) ได้ศึกษา การนำนโยบายการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ไป ปฏิบัติในกระทรวงแรงงาน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลต่อ ความสำเร็จของการนำนโยบายการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ไปปฏิบัติบรรลุผลตาม แผนที่วางไว้

6) ด้านความร่วมมือร่วมใจของผู้ปฏิบัติงานนั้นเป็นไปอย่างดีเยี่ยม สอดคล้องกับแนวคิดของ Van Meter and Van Horn (อ้างถึงใน บุญเกียรติ กา ระเวกพันธ์, 2565ช, หน้า 126-127) ที่ว่า หากได้รับความร่วมมือร่วมใจจากผู้ ปฏิบัติ ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติก็ย่อมจะมีสูงตามไปด้วยและ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์กมล ไชยสมภาร (2562) ได้ศึกษา การนำนโยบายรัฐบาลดิจิทัลไปปฏิบัติของสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม พบว่า ปัจจัยที่ ส่งผลต่อการนำนโยบายรัฐบาลดิจิทัลไปปฏิบัติของสำนักงานเศรษฐกิจ

อุตสาหกรรม ประกอบไปด้วย ความร่วมมือของบุคลากร ที่พร้อมจะปรับเปลี่ยน และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปฏิบัติงาน

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลัง การตรวจปล่อยของส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากร มี ประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1) ปัญหาด้านทรัพยากรบุคคล จากการศึกษาที่ทรัพยากรบุคคลถือเป็น ปัจจัยทางการบริหารที่มีความสำคัญและมีผลต่อความสำเร็จขององค์กรหรือการ นำนโยบายไปปฏิบัติ กำลังคนและคุณภาพของคนจะต้องได้รับการสนับสนุน สอดคล้องกับแนวคิดของ Brevier and deLeon (1983, อ้างถึงในบุญเกียรติ การะเวกพันธ์, 2565ก, หน้า 15) ที่ได้อธิบายว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติให้ ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายประการ ซึ่งประกอบด้วย การ จัดสรรทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการนำนโยบายไปปฏิบัติให้เหมาะสมและ เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของศุภชัย ยาวะประภาช (2557, หน้า 101) ที่ว่าจากการทบทวนผลงานทางวิชาการในทศวรรษที่ผ่านมา พบว่า มีปัจจัยหลายประการที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำ นโยบายไปปฏิบัติเหล่านี้ ได้แก่ ความเพียงพอของทรัพยากรและ ข้อค้นพบนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนฤนาท ญาณวิโรย (2556) ได้ ศึกษา การนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการส่งเสริมฟื้นฟู และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ของเทศบาลตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาสรุปว่า โดยปัจจัย ภาพรวมหลักที่มีผลต่อความสำเร็จ ด้านบุคลากร จะต้องมีการจัดการเจ้าหน้าที่ ให้เพียงพอต่อปริมาณงาน มีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจในงาน รวมทั้งมี ความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่

2) ปัญหาด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีนั้นยังขาดระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแนวคิดของศุภชัย ยาวะประภาษ (2557, หน้า 101) พบว่ามีปัจจัยหลายประการที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติเหล่านี้ ได้แก่ ปัจจัยความเป็นไปได้ทางเทคโนโลยี สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์กมล ไชยสมภาร (2562) ได้ศึกษาการนำนโยบายรัฐบาลดิจิทัลไปปฏิบัติของสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ซึ่งผลการวิจัยพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการนำนโยบายรัฐบาลดิจิทัลไปปฏิบัติของสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงานเนื่องจากไม่มีงบประมาณที่เพียงพอต่อการจัดซื้อหรือจัดจ้างเครื่องมือ อุปกรณ์ การกระจายตัวของเครื่องมืออุปกรณ์ เทคโนโลยี และระบบต่างๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

3) ปัญหาด้านการสื่อสารภายในหน่วยงาน พบว่าการเข้าถึงผู้บริหารระดับสูงนั้นเป็นไปได้ยากทำให้ปัญหาหรือความต้องการไม่สามารถสะท้อนไปสู่ผู้บริหารได้ ซึ่งการสื่อสารระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติจะต้องมีความเข้าใจถูกต้องตรงกันทั้งในเรื่องของวัตถุประสงค์ของนโยบายและการสะท้อนปัญหาความต้องการของผู้ปฏิบัติ จึงจะทำให้การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาณี คัมภีรารักษ์ (2562) ได้ศึกษา ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการปราบปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายศุลกากรของส่วนสืบสวนปราบปราม 1 ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาด้านการติดต่อสื่อสารที่มีความล่าช้า ผ่านหลายขั้นตอน การกระจายนโยบายยังไม่ทั่วถึงในเจ้าหน้าที่ทุกระดับ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจิตติวรดา สุวรรณมัย (2560) ได้ศึกษา การนำนโยบายศูนย์บริหารราชการฉับไวใสสะอาด (Bangkok Fast & Clear : BFC) ไปปฏิบัติ: ศึกษากรณี สำนักงานเขตหนองจอก

กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาด้านการสื่อสาร โดยการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ออกนโยบายและผู้ปฏิบัติยังไม่เปิดกว้าง

4) ปัญหาด้านข้อกำหนดและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องที่กำหนดมาไม่ชัดเจนและไม่ครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อกำหนดหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องมีผลกระทบต่อกระบวนการบริหารงานอย่างมาก การตรากฎหมายหรือระเบียบการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นก็ถือการดำเนินงานนโยบายสอดคล้องกับแนวคิดของ สมพร เฟื่องจันทร์ (2552, หน้า 9) ได้กล่าวว่านโยบายโดยตัวของมันเองจะมีความหมายและทำให้มีความหมายโดยผ่านทาง 1) การกระทำทางนโยบาย เช่น ตราพระราชบัญญัติ2) มีแผนงานอย่างหนึ่ง 3) เป็นโครงการ (project) 4) กฎ ระเบียบ ภาชี การดำเนินงานอื่นๆ ที่เป็นมาตรการของรัฐบาล รัฐบาลจะดำเนินงานผ่านมาตรการเหล่านี้เท่านั้น ว่าเป็นการดำเนินนโยบาย และบรรลุผลสำเร็จหรือประสบความสำเร็จหรือประสบความล้มเหลวในการบรรลุความต้องการของประชาชน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพท์กมล ไชยสมภาร (2562) ได้ศึกษาการนำนโยบายรัฐบาลดิจิทัลไปปฏิบัติของสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมซึ่งผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคคือ กฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ ยังทำให้การปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีดิจิทัลไม่มีประสิทธิภาพไม่มากนัก

5) ปัญหาด้านผู้ประกอบการที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย กฎหมายศุลกากรและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้กระทำผิดโดยไม่มีเจตนาและทำให้เข้าใจว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมเมื่อถูกตรวจพบความผิด เจ้าหน้าที่จึงไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบการในการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยและไม่สามารถตกลงระงับคดีในชั้นศุลกากรได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิฐิตวิธดา สุวรรณมัย (2560) ได้ศึกษา การนำนโยบายศูนย์บริหารราชการฉับไวในสภาวะ (Bangkok Fast &

Clear : BFC) ไปปฏิบัติ:ศึกษากรณีสำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคคือยังขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร และการสร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับบริการของศูนย์บริหารราชการ ฉบับไอเอสเอส และพระราชบัญญัติอำนาจความสะดวกให้การพิจารณาอนุญาต ทางราชการ พ.ศ. 2558 ให้กับประชาชนให้เข้าใจในสิทธิและหน้าที่

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคและพัฒนาการ ดำเนินงานในการบริหารงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยของ ส่วนปฏิบัติการตรวจสอบ 1 กองตรวจสอบอากรกรมศุลกากร มีประเด็นที่ นำมาอภิปราย ดังนี้

1) ควรมีการฝึกอบรมให้ความรู้ในงานด้านการตรวจสอบหลังการ ตรวจปล่อยแก่เจ้าหน้าที่เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติงาน มีการจัดสรร บุคลากรทดแทนตำแหน่งที่ว่างลง มีการใช้ระบบพี่สอนน้อง (Coaching) เพื่อให้ ได้เรียนรู้งานจากผู้มีประสบการณ์ และควรจัดให้มีการอบรมเพิ่มพูนทักษะการ ทำงานในด้านต่างๆ อยู่อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิพร คงงาน (2558) ได้ศึกษา การนำนโยบายการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ไปปฏิบัติในกระทรวง แรงงาน ผลการศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาองค์การโดยเน้นการ พัฒนาศักยภาพของข้าราชการในกระทรวงแรงงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการ ทำงาน รวมถึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะของข้าราชการให้ สอดคล้องกับพันธกิจขององค์การ การคัดสรรคนที่มีสมรรถนะตรงกับคุณสมบัติ ที่เหมาะสม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่จะนำไปสู่ผลผลิตหรือผลลัพธ์ของ องค์การ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนฤนาท ญาณวิโรย (2556) ได้ศึกษา การนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการส่งเสริมฟื้นฟู และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ของ เทศบาลตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรีผลการศึกษาสรุปว่า มีข้อเสนอแนะคือ

เพิ่มอัตราบุคลากร เจ้าหน้าที่ให้มีความเหมาะสมกับการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ และจัดฝึกอบรมสัมมนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ความสามารถพร้อมที่จะปฏิบัติงาน

2) ควรจัดหาผู้มีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีโดยตรง เข้ามาปรับปรุงและเชื่อมโยงระบบงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบ หลังจากตรวจปล่อย ให้มีความทันสมัย สะดวกรวดเร็ว เข้าถึงง่ายและมีความเชื่อมโยงกันได้ รวมถึงให้ความรู้เจ้าหน้าที่ถึงการใช้งานระบบให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการทำงาน และการแก้ไขปัญหาระบบเฉพาะหน้าได้ด้วยตนเอง พร้อมจัดทำคู่มือประกอบการใช้งานระบบให้สามารถทำตามได้และทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้กระบวนการบริหารงานบรรลุผล สอดคล้องกับแนวคิดของ Harold Koontz (อ้างถึงใน สมพร เพ็ญจันทร์, 2552, หน้า 32) ที่อธิบายว่า การบริหารคือ การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุ สิ่งของเป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพิทกมล ไชยสมภาร (2562) ได้ศึกษาการนำนโยบายรัฐบาลดิจิทัลไปปฏิบัติของสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ผลการวิจัยสรุปว่า เนื่องจากเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา จึงควรมีการพัฒนาบุคลากรให้ก้าวทันเทคโนโลยีดิจิทัลให้มากขึ้นการพัฒนาจะต้องอาศัยข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นจากผู้ใช้งานจริง เพื่อช่วยในการพัฒนาระบบให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งาน และควรมีการวางแผนงานในระยะสั้นเพื่อรองรับกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุประวีณ์ มั่งมีทรัพย์ (2562) ได้ศึกษากระบวนการ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและพัฒนากำหนดแผนงานในการบริหารงานด้านสืบสวนและปราบปรามผู้ลักลอบสินค้าหนีศุลกากร ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานด้านสืบสวนและปราบปรามผู้ลักลอบสินค้าหนี

บุคลากรจะต้องมีการจัดสรรอุปกรณ์ เทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

3) ควรมีการจัดประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติกับผู้บริหารอยู่อย่างสม่ำเสมอ โดยอาจเป็นการประชุมที่ไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อสะท้อนปัญหาที่แท้จริงในการปฏิบัติงานและแก้ไขได้อย่างตรงจุด สอดคล้องกับแนวคิดของไพรัตน์ สาอุตม (2565, หน้า 6-8) ที่ได้อธิบายว่า ผู้บริหารทุกคนในองค์กรมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร อันได้แก่ การเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือและพัฒนาความสัมพันธ์ในการทำงาน ให้เป็นไปอย่างราบรื่น เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรด้วยกัน และระหว่างบุคลากรกับผู้บริหาร และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาณี คัมภีร์รักษ์ (2562) ได้ศึกษา ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการปราบปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายศุลกากรของส่วนสืบสวนปราบปราม 1 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารจะต้องใช้ช่องทางในการสื่อสารที่เปิดกว้างและใช้การได้รวมไปถึงการให้ข้อมูล และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ต้องสื่อสารถึงกันอย่างเปิดเผย ซึ่งทางเลือกในการสื่อสารควรถูกสร้างให้มีมากขึ้น ต้องมีความรู้ความเข้าใจว่าจะต้องทำอะไรบ้าง การส่งงานตลอดจนคำสั่งต่างๆ จะต้องสั่งให้ตรงจุด ต้องชัดเจนและคงเส้นคงวา ไม่ขัดแย้งกับคำสั่งอื่นๆ งานจึงจะเดินหน้าไปด้วยดี

4) ควรมีการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ ให้มีความทันสมัยและครอบคลุมกับปัญหามากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล สอดคล้องกับวิโรจน์ ก่อสกุล (2564, หน้า 103 - 104) ซึ่งอธิบายว่า ธรรมาภิบาลในประเทศไทยมีระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 มีว่า ในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีควรจัดหรือส่งเสริมให้

สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานของได้แก่ หลักนิติธรรม คือ หลักการเกี่ยวกับการตรา กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ให้มีความทันสมัยและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ซึ่งจะต้องเป็นที่ยอมรับในสังคม คนในสังคมจะต้องยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับที่ออกมา โดยจะถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย ไม่ได้ปกครองตามอำเภอใจหรือตามอำนาจของบุคคลใดและหลักคุณธรรม คือ หลักการที่ยึดมั่นในความถูกต้อง โดยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่คนในสังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชน มีการพัฒนาตนเองไปด้วยสนับสนุนให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ชยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพที่สุจริตจนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติของคนไทย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จูติวรดา สุวรรณมัย (2560) ได้ศึกษา การนำนโยบายศูนย์บริหารราชการฉับไวใสสะอาด (Bangkok Fast & Clear : BFC) ไปปฏิบัติ:ศึกษารณีสํานักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎระเบียบ โครงสร้างการบริหารงาน ที่ไม่สนับสนุนการทำงานของเจ้าหน้าที่ และเพิ่มการกระจายอำนาจในการพิจารณาอนุมัติ/อนุญาตให้กับเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดความคล่องตัวมากขึ้น พร้อมปรับปรุงหรือยกเลิกระบบงานบริการที่มีขั้นตอนมากเกินไป หรืองานบริการที่ไม่มีผู้มาใช้บริการ

5) ด้านความรู้ความเข้าใจของผู้ประกอบการ ควรเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย กฎหมายศุลกากรและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยให้ผู้ประกอบการเข้าถึงได้ง่ายและควรจัดอบรมสัมมนา ในหัวข้อการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยหรือหัวข้ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ประกอบการระหว่างที่มีการเข้าตรวจสอบ ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้การตรวจสอบอากรดำเนินการได้โดยสะดวกและ

ได้รับความร่วมจากประชาชน รวมถึงเป็นไปตามหลักความโปร่งใสของธรรมาภิบาล สอดคล้องกับแนวคิดของ ทิววรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (อ้างถึงใน วิโรจน์ ก่อสกุล, 2564, หน้า 101-103) อธิบายว่า UNESCAP เสนอว่าธรรมาภิบาลประกอบด้วยความโปร่งใส (Transparent) คือการตัดสินใจและการบังคับใช้ให้มีการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม และยังหมายถึงว่า ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจนั้น สามารถเข้าถึงข่าวสารได้โดยอิสระ โดยที่ข้อมูลข่าวสารนั้นจะต้องได้รับการจัดเตรียมให้ในรูปแบบและสื่อที่เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชฎาภรณ์ หงส์ภักดี (2562) ได้ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการให้บริการแบบศูนย์บริการราชการ ฉบับไวสสะอาด กรณีศึกษา สำนักงานเขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านการประชาสัมพันธ์กรุงเทพมหานครควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ในภาพรวมให้มากขึ้นเพื่อให้ประชาชนรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์บริการ BFC เพิ่มขึ้นและสำนักงานเขตให้มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบแนวทางการให้บริการประชาชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของกรมศุลกากรทั้งในการตรวจปล่อยสินค้าและการป้องกันและปราบปรามให้มีความทันสมัย เพื่อช่วยลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นและลดการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่
2. ควรปรับเปลี่ยนหมุนเวียนการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ได้เรียนรู้งานศุลกากรให้ครบทุกด้าน ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย

3. ควรบูรณาการและประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการอนุมัติ อนุญาต การนำเข้าส่งออกสินค้า ทั้งนี้เพื่อให้สะดวกต่อการพิจารณาของเจ้าหน้าที่และเป็นประโยชน์กับผู้นำเข้าส่งออก ลดความเสี่ยงในการกระทำผิดโดยไม่มีเจตนา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อยควรพัฒนาความรู้ ความชำนาญในงานด้านศุลกากร โดยเฉพาะรูปแบบการทุจริต รูปแบบหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมายของผู้ประกอบการที่ไม่สุจริต

2. เจ้าหน้าที่ควรเรียนรู้และฝึกฝนทักษะด้านการเจรจา เนื่องจากในการปฏิบัติหน้าที่มักพบผู้ประกอบการที่ให้ความร่วมมือและไม่ให้ความร่วมมือ รวมถึงมีอคติกับเจ้าหน้าที่ ส่งผลให้การทำงานเกิดอุปสรรค

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีอากร กรณีการตรวจสอบหลังการตรวจปล่อย ณ สถานประกอบการ

2. ควรศึกษาแนวทางในการป้องกันและลดความเสี่ยงในการกระทำผิดของผู้ประกอบการ กรณีไม่มีใบอนุญาตในการนำเข้าส่งออก

เอกสารอ้างอิง

- ฐิติวรดา สุวรรณมัย. (2560). การนำนโยบายศูนย์บริหารราชการจับไวใสสะอาด (Bangkok Fast & Clear : BFC) ไปปฏิบัติ: ศึกษากรณี สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร. ค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565, จาก <http://www.ru.ac.th/mpa-abstract/index.php/abstractData/viewIndex/57>
- บุญเกียรติ การเวกพันธ์. (2565ก). เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
- บุญเกียรติ การเวกพันธ์. (2565ข). เอกสารประกอบการบรรยายวิชาสัมมนา นโยบายและการจัดการสาธารณะ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
- พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2560. (2560, พฤษภาคม 17). ราชกิจจานุเบกษา, 137(53ก), 26-79.
- พิมพ์กมล ไชยสมภาร. (2562). การนำการนำนโยบายรัฐบาลดิจิทัลไปปฏิบัติ : กรณีศึกษาสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไพรัตน์ สาอุดม. (2565). การจัดการทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ผลิตตำราเรียน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- พระนฤนาท ญาณวิริโย. (2556). การนำนโยบายไปปฏิบัติด้านการส่งเสริมฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัชฎาภรณ์ หงส์กักดี. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการให้บริการแบบศูนย์บริหารราชการ ควบไว้ใสสะอาด กรณีศึกษาสำนักงานเขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร. ค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565, จาก <http://www3.ru.ac.th/mpa-abstract/index.php/abstractData/viewIndex/232>

วิโรจน์ ก่อสกุล. (2564). เอกสารประกอบการบรรยายวิชาองค์การและนวัตกรรมในองค์การ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต.

วีณา พิงวิวัฒน์นิกุล. (2564). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ร่วมสมัย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต.

ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2557). นโยบายสาธารณะ (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศศิพร คณงาน. (2558). การนำนโยบายการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ไปปฏิบัติในกระทรวงแรงงาน. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมพร เฟื่องจันทร์. (2552). นโยบายสาธารณะ ทฤษฎีและการปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ออน อาร์ตครีเอชั่น

สุภางค์ จันทวานิช. (2563). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 25). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุประวีณ์ มั่งมีทรัพย์. (2562). การบริหารงานด้านสืบสวนและปราบปรามผู้
ลักลอบสินค้าหนีศุลกากรของส่วนสืบสวนปราบปราม 2 กองสืบสวน
และปราบปราม กรมศุลกากร. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร์
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุภาณี คัมภีร์รักษ์. (2562). ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการ
ปราบปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายศุลกากรของส่วนสืบสวน
ปราบปราม 1. ค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565, จาก
[http://www3.ru.ac.th/mpa-abstract/index.php/abstractData/
viewIndex/295](http://www3.ru.ac.th/mpa-abstract/index.php/abstractData/viewIndex/295)

บทบาทของกองทัพกับนโยบายรักษาความมั่นคงปลอดภัย
ไซเบอร์ เพื่อป้องกันภัยคุกคามรูปแบบใหม่
Thai army and cybersecurity policy for non-traditional
threats

Yuttasak Raksereepitak¹ & Sirilak Tantayakul²

ยุทธศักดิ์ รักเสรีพิทักษ์ & ศิริลักษณ์ ตันตยกุล

Corresponding author: 6314832039@rumail.ru.ac.th

Received: 07/08/65 Revised: 09/08/65 Accepted: 09/08/65

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. สภาพปัญหาภัยคุกคามทางไซเบอร์ของประเทศไทย 2. ความพร้อมด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ และ 3. แนวคิดและข้อเสนอแนะในการพัฒนาและปรับปรุงนโยบาย มาตรการทางกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติ ในการป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาภัยคุกคามทางไซเบอร์ของประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ปัญหาใหญ่ ได้แก่ 1) ความไม่พร้อมในการป้องกันและแก้ไขภัยคุกคามทางไซเบอร์ และความไม่พร้อมในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ในระดับประเทศ และ 2) ความไม่พร้อมในการรับมือปรากฏการณ์อำนาจแฝงจากไซเบอร์ลี้ลับ และการสูญเสีย

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อริปไตยไซเบอร์ของชาติ ในส่วนของความพร้อมด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ จากผลการวิเคราะห์ชี้ความสามารถด้านไซเบอร์ พบว่า ประเทศไทยมีขีดความสามารถด้านไซเบอร์โดยรวม อยู่ที่ระดับ 1.95 หมายความว่า ไทยจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถด้านไซเบอร์ในทุกมิติ

คำสำคัญ: ความมั่นคงทางไซเบอร์; นโยบายสาธารณะ; สงครามรูปแบบใหม่

Abstract

This research is a qualitative research. Data were collected from related documents and from the interviews with 10 key informants. The purposes of studying were to study 1. cyber threats in Thailand 2. cybersecurity readiness and 3. concepts and recommendations for policy development and improvement, legal measures and regulations to protect against cyber threats. The results showed that the problem of cyber threats in Thailand is divided into 2 major problems, namely; 1) not being ready to prevent and secure cyber threats and maintain cybersecurity at the national level and 2) not being ready for cyber threats, coping with the hidden power phenomenon from social media and the loss of national cyber sovereignty. In terms of readiness for cyber security, according to the results of cyber capability analysis, Thailand's overall cyber capability is at 1.95, meaning that Thailand needs to develop its cyber capabilities in all dimensions.

Key words: cyber security; public policy; modern warfare

บทนำ

ปัจจุบันการทำสงครามไม่จำเป็นต้องมีอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ล้ำสมัย หรือ ประสิทธิภาพในการทำลายล้างสูงเท่านั้น แต่ยังใช้วิธีการโจมตีทางไซเบอร์และการเข้าครอบงำทางความคิด ทศนคติของผู้คนผ่านทางโซเชียลมีเดียด้วย ส่งผลให้กองทัพสามารถโจมตีฝ่ายตรงข้ามได้อย่างทันการณ์ ไม่มีการสูญเสียทางกายภาพ ไม่ต้องใช้งบประมาณในการซื้อยุทโธปกรณ์ราคาสูง เพียงแต่มีความเชี่ยวชาญในการใช้โซเชียลมีเดียเป็นอาวุธ (Weaponization of social media) ก็สามารถเอาชนะศัตรูได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งปัญหาด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ อาทิ การก่อการร้ายสากล อาชญากรรมข้ามชาติ การก่อความไม่สงบในพื้นที่ต่างๆ มีแนวโน้มทวีความรุนแรง ซึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้า และการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดของเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น สิ่งต่างๆ ถูกเชื่อมโยงสู่เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้มนุษย์สามารถสั่งการควบคุมการใช้งานอุปกรณ์ต่างๆ ผ่านทางเครือข่ายสื่อสารได้ เป็นต้น นอกจากนี้ อำนาจของสารสนเทศและสื่อมวลชนมีเดียกลายเป็นภัยคุกคามไซเบอร์ที่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจในระดับชาติ ส่งผลให้มีมาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของกองทัพ จึงมิได้มีเพียงทางพื้นดิน อากาศ น้ำ และอวกาศ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงมิติไซเบอร์ด้วย

อย่างไรก็ตาม ภัยคุกคามทางไซเบอร์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น สร้างความเสียหายให้แก่ประชาชน สังคม ตลอดจนประเทศชาติ โดยไม่เว้นแม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศที่กำลังพัฒนา ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ยกตัวอย่างเหตุการณ์ช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2564 มีการโจมตีทางไซเบอร์ครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นกับบริษัทท่อส่งน้ำมันนราโยใหญ่ของสหรัฐอเมริกา “Colonial Pipeline” ถูกโจมตีด้วย Ransomware หรือมัลแวร์เรียกค่าไถ่ ทำให้

ต้องหยุดการขนส่งน้ำมันบางส่วนลงชั่วคราวเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว สร้างความเสียหายเป็นอย่างมากต่อบริษัทและลูกค้า การโจมตีโดย Ransomware ที่เกิดขึ้นกับบริษัทที่ขนส่งน้ำมันดังกล่าวนั้น เป็นการปฏิบัติการของอาชญากรรมข้ามชาติที่โจมตีเป้าหมายที่เป็นองค์กรหรือหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญยิ่งยวด จากเหตุการณ์ดังกล่าว ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก หากแต่เกิดขึ้นมาแล้วในหลายประเทศทั่วโลกตลอดหลายปีที่ผ่านมา จึงเป็นที่มาและเป็นสาเหตุที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลก จำเป็นต้องมีกฎหมายด้านไซเบอร์ เพื่อให้การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ มีประสิทธิภาพและเพื่อให้มีมาตรการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ อันกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ

ด้วยเหตุการณ์ที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น อาชญากรไซเบอร์มีเป้าหมายโจมตีหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของประเทศต่างๆ ทำให้รัฐบาลไทยได้ออกนโยบายสาธารณะทางไซเบอร์ (สิทธิพันธ์ พุทธหุน, 2564) ซึ่งก็คือ พระราชบัญญัติความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 ออกมาประกาศใช้ ซึ่งบังคับใช้เฉพาะกับหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ (Critical Information Infrastructure: CII)

ดังนั้น กองทัพบก ในฐานะหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของทางสารสนเทศของประเทศไทย ในมิติด้านความมั่นคง จึงเล็งเห็นความสำคัญที่จะต้องมีความพร้อมในการเผชิญกับภัยคุกคามทั้งแบบดั้งเดิม และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศโดยตรงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา และการทหาร ในลักษณะที่ภัยคุกคามได้ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นตามลำดับจากปัจจัยบวกของกระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งกองทัพบกมีบทบาทหลัก 2 ประการ คือ ประการที่ 1 การเตรียมกำลังและพัฒนากองทัพบกให้มีความทันสมัยสามารถ

เผชิญกับสถานการณ์ด้านความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลงไป โดยจัดเตรียมและเสริมสร้างขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านโครงสร้างกำลัง ด้านความพร้อมรบ ด้านความต่อเนื่องในการรบ และด้านความทันสมัย และประการที่ 2 การใช้กำลังกองทัพปกควบคุมบังคับบัญชาและอำนวยการในการปฏิบัติตามพันธกิจต่าง ๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาแนวโน้มของภัยคุกคามทางไซเบอร์ กฎหมายด้านความมั่นคง กฎระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย รวมถึง ประเมินความพร้อมด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของกองทัพ เพื่อกำหนดเป็นนโยบายรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ และจัดทำข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายไซเบอร์ และระเบียบปฏิบัติในการป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ของประเทศไทยต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทของกองทัพกับนโยบายรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ เพื่อป้องกันภัยคุกคามรูปแบบใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาภัยคุกคามทางไซเบอร์ ความพร้อมด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศไทย และแนวคิดและข้อเสนอแนะในการพัฒนาและปรับปรุงนโยบาย มาตรการทางกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติ ในการป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ทฤษฎี แนวคิด และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้กรอบแนวคิดที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการศึกษา

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็น

ทางการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์การทำงานด้านการป้องกันและรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ ของประเทศไทย รวมถึงผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือผู้ทรงคุณวุฒิของกองทัพบก และนักวิชาการ รวมทั้งหมด 10 ท่าน เพื่อการรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์และเสนอข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ ซึ่งอาศัยกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัย โดยการวิจัยเอกสาร เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนโยบายสาธารณะด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยมีนิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษาวิจัย ดังนี้

ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ (Non-Traditional threats) หมายถึง ภัยคุกคามในทุกๆ มิติที่ไม่ใช่ภัยคุกคามเฉพาะมิติด้านการทหารเท่านั้น ดังตัวอย่างเช่น ปัญหาโลกร้อนที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติ และระบบนิเวศน์ หรือการเคลื่อนย้ายทุนจากบริษัทข้ามชาติที่ส่งผลให้ประเทศบางประเทศล้มละลายได้ภายในชั่วข้ามคืน หรือการก่อการร้าย และการก่อความไม่สงบที่กระทำต่อผู้บริสุทธิ์ด้วยความรุนแรงและความหวาดกลัว หรือการค้ำมนุษย์ข้ามชาติ เป็นต้น

สงครามผสมผสาน (Hybrid Warfare) หมายถึง สงครามที่ใช้วิธีการผสมผสานกันของเครื่องมือทั้งจากสงครามตามแบบ และสงครามไม่ตามแบบ ที่จะประกอบด้วย 8 องค์ประกอบหลัก คือ กองกำลังทหารปกติ, กำลังทหารพิเศษ, กองกำลังที่ไม่ใช่ทหาร, การสนับสนุนจากประชาชนในท้องถิ่น, สงครามข้อมูลข่าวสารและการโฆษณาชวนเชื่อ, การทูต, การโจมตีด้านไซเบอร์ และสงครามเศรษฐกิจ

สงครามสมัยใหม่ (Modern Warfare) หมายถึง การสงครามที่ใช้แนวความคิด วิธีการ และเทคโนโลยีด้านการทหารที่พัฒนาในห้วงตั้งแต่ท้ายสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน โดยในระหว่างทศวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 แนวความคิดและวิธีการทำสงครามได้มีความซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากมีภัยคุกคามที่ซับซ้อน และนำเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูงมาร่วมปฏิบัติ

ภัยคุกคามทางไซเบอร์ (Cyber Threat) หมายถึง การกระทำหรือการดำเนินการใดๆ โดยมีขอบเขตใช้คอมพิวเตอร์ หรือระบบคอมพิวเตอร์ หรือโปรแกรมไม่พึงประสงค์โดยมุ่งหมายให้เกิดการประทุษร้ายต่อระบบคอมพิวเตอร์ ข้อมูลคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง และเป็นภัยอันตรายที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย หรือส่งผลกระทบต่อการทำงานของคอมพิวเตอร์ ระบบคอมพิวเตอร์ หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยภัยคุกคามทางไซเบอร์ ที่เป็นประเด็นสำคัญมี 2 มิติ ได้แก่ การโจมตีทางไซเบอร์ และการครอบงำทางไซเบอร์

ภัยคุกคามรูปแบบใหม่ (Non-Traditional threats) หมายถึง ภัยคุกคามในหลายๆ มิติที่ไม่ใช่ภัยคุกคามเฉพาะมิติด้านการทหารเท่านั้น ดัง

ตัวอย่างเช่น ปัญหาโลกร้อนที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติ และระบบนิเวศน์ หรือการเคลื่อนย้ายทุนจากบริษัทข้ามชาติที่ส่งผลให้ประเทศบางประเทศล้มละลายได้ภายในชั่วข้ามคืน หรือการก่อการร้าย และการก่อความไม่สงบที่กระทำต่อผู้บริโภคด้วยความรุนแรงและความหวาดกลัว หรือการค้ำมนุษย์ข้ามชาติ เป็นต้น

การโจมตีทางไซเบอร์ (Cyber Attack) หมายถึง การโจมตีฝ่ายตรงข้ามโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขัดขวาง ทำลาย หรือควบคุม การใช้งานมิติไซเบอร์ของฝ่ายตรงข้าม รวมไปถึงการทำลาย เปลี่ยนแปลง หรือขโมยข้อมูลของฝ่ายตรงข้ามด้วย

การครอบงำทางไซเบอร์ (Cyber Dominance) หมายถึง การถูกชี้นำหรือครอบงำทางความคิดโดยไม่รู้ตัวจากอำนาจของสารสนเทศและสื่อมวลชนมีเดีย รวมถึงการสร้างกระแสเทียมบนสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การปั่นกระแสด้วยแฮชแท็ก (#HashTag) การโพสต์ข่าวลือเทียม (False rumor) การสร้างข่าวปลอม (Fake News) เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความคิดเห็น ความเชื่อ และการตอบสนองของประชาชนโดยรวม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ 10 ท่าน เป็นการสัมภาษณ์เดี่ยว โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไม่ชี้แนะ ประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สภาพปัญหาและภัยคุกคามทางไซเบอร์ ในมิติการโจมตีทางไซเบอร์ และมิติการครอบงำทางไซเบอร์ ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย

ประเด็นที่ 2 การประเมินความพร้อมในด้านกฎหมาย หรือเครื่องมือเพื่อจัดการกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ ของประเทศไทย

ประเด็นที่ 3 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย/มาตรการ/แนวทาง ในการป้องกันและรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ ของประเทศไทย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัยเอกสาร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดในการประเมินความพร้อมด้านไซเบอร์ของประเทศไทย โดยใช้กรอบแนวคิดของ National Cybersecurity Capacity Maturity Model (CMM) แห่ง University of Oxford (Global Cybersecurity Capacity Centre, 2016) มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและสถานะแวดล้อมของประเทศไทย ตามบริบทของภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคง ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 มิติ (แต่ละมิติ คะแนนเต็ม 5 คะแนน) สามารถสรุปผลได้ดังนี้

มิติที่ 1 หน่วยงานป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ระดับชาติ จากการศึกษา พบว่า ประเทศไทย มีการประกาศโครงสร้างหน่วยงานป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ระดับชาติ ภายใต้ พรบ. การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ฯ มีการกำหนดคณะกรรมการฯ และอำนาจหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน

และมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน (บางส่วน) จึงคิดเป็น 3.5 คะแนน

มติที่ 2 หน่วยงานป้องกันการครอบงำทางไซเบอร์ จากการศึกษา พบว่า ประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบการป้องกันการครอบงำทางไซเบอร์โดยตรง ปัจจุบันมีศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมประเทศไทย สังกัดกระทรวงดิจิทัล เศรษฐกิจและสังคม และกองบัญชาการตำรวจไซเบอร์ เท่านั้น จึงคิดเป็น 1 คะแนน

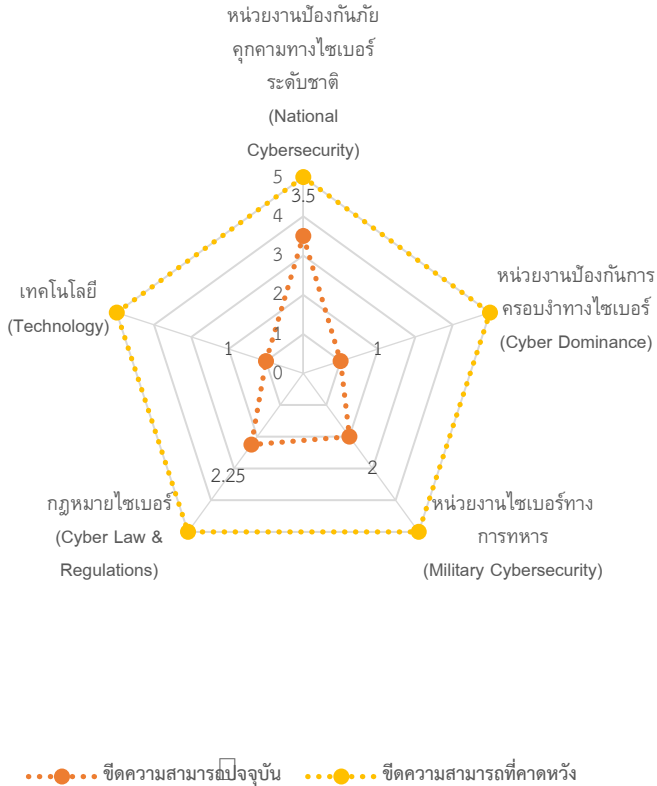
มติที่ 3 หน่วยงานไซเบอร์ทางการทหาร จากการศึกษา พบว่า ประเทศไทยมีโครงสร้างพิเศษ ได้แก่ 5 ศูนย์ไซเบอร์ สังกัดกระทรวงกลาโหม แต่ยังไม่มีการกำหนดภารกิจด้านการครอบงำทางไซเบอร์ (เชิงรับ/เชิงรุก) ที่ชัดเจน จึงคิดเป็น 2 คะแนน

มติที่ 4 กฎหมายไซเบอร์ จากการศึกษา พบว่า ประเทศไทยมีการบังคับใช้กฎหมายด้านไซเบอร์ ได้แก่ พ.ร.บ. ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฯ พ.ร.บ. การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ฯ และ พ.ร.บ.คุ้มครองส่วนบุคคลฯ จึงคิดเป็น 2.25 คะแนน

มติที่ 5 เทคโนโลยี จากการศึกษา พบว่า ประเทศไทยยังไม่มี การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล หรือเป็นเจ้าของแพลตฟอร์ม จึงคิดเป็น 1 คะแนน

จากผลการวิเคราะห์ชี้วัดความสามารถด้านไซเบอร์ ของประเทศไทย แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทย มีขีดความสามารถด้านไซเบอร์โดยรวม อยู่ที่ระดับ "1.95" หมายความว่า ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถด้านไซเบอร์ในทุกๆ มิติ ซึ่งเป็นระดับที่เข้าใกล้ ระดับ 2 กล่าวคือ เป็นระดับที่เริ่มปรากฏ

โครงสร้างให้เป็นรูปธรรม แต่ยังไม่เริ่มกำหนดรายละเอียดขอบเขตที่ชัดเจน สามารถแสดงผลตามแผนภาพดังนี้

ภาพ 1 การวิเคราะห์ขีดความสามารถด้านไซเบอร์ ของประเทศไทย

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยแยกเป็น 3 ประเด็น เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สภาพปัญหาและภัยคุกคามทางไซเบอร์ ในมิติการโจมตีทางไซเบอร์ และมิติการครอบงำทางไซเบอร์ ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย

จากผลการวิจัย พบว่า ภัยคุกคามทางไซเบอร์ในปัจจุบันทวีความรุนแรงและเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การส่ง SMS ปลอม เพื่อ Phishing หรือ แก๊ง Call Center เป็นต้น จากสถิติการรับแจ้งความคดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี ส่วนสถิติจำนวนคดีที่มีการจับกุมอาชญากรรมทางเทคโนโลยีก็เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ประเด็นที่น่าสนใจคือ ภัยคุกคามที่เกิดจากการครอบงำทางไซเบอร์ ที่ควบคุมได้ยาก จึงเป็นเรื่องที่ประเทศไทยต้องกังวล เนื่องจากกฎหมายยังไม่ครอบคลุมการกระทำผิดทุกประเภท ด้วยเนื้อหาแนวดราม่า (Drama) ที่ยังเป็นจุดสนใจและได้รับความนิยมในประเด็นของ SLVR บนสื่อออนไลน์ ประกอบด้วย S-Sex คือ การแสดงเรื่องราวทางเพศที่ไม่เหมาะสม ลามก อนาจาร หยาบโลน, L-Language คือ ภาษาที่ไม่เหมาะสม ใช้ถ้อยคำหยาบคาย รุนแรง ดูหมิ่นเหยียดหยาม, V-Violence คือ ความรุนแรงทางร่างกาย เช่น การทำร้ายร่างกาย การทารุณกรรม ความโหดเหี้ยม การฆ่าฟัน การทำลายล้าง และ R-Representation คือ การใช้ภาพตัวแทน คือ การใช้ตัวละครแสดงเพื่อสื่อความหมายในเชิงดูถูก เหยียดหยาม ล้อเลียน เยาะเย้ย ก่อให้เกิดความเกลียดชัง เกิดอคติ การแบ่งแยก

ถึงแม้ว่าจะมีการควบคุมหรือวางกฎเกณฑ์ต่างๆ แต่ผู้ผลิตสื่อก็ยังมีใครตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดตามมาสักเท่าใดนัก ยิ่งเป็นชาวที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ยิ่งเป็นการกระตุ้นยอดวิว มีผู้ใช้งาน (User) เข้ามารับชมเพิ่มขึ้น มีโอกาสได้รับคำโฆษณามากขึ้นตามไปอีก ซึ่งนับว่าคุ้มในแง่การตลาด แต่จริยธรรมและศีลธรรมของสื่อกลับเสื่อมถอยอย่างยิ่ง

ประเด็นที่ 2 การประเมินความพร้อมในด้านกฎหมาย หรือเครื่องมือเพื่อจัดการกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ ของประเทศไทย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้กรอบแนวคิดของ National Cybersecurity Capacity Maturity Model (CMM) เป็นต้นแบบ แบ่งออกเป็น 5 มิติ (Domain) สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

มิติที่ 1 หน่วยงานป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ระดับชาติ พบว่าประเทศไทย มีหน่วยงานของรัฐบาลที่รับผิดชอบด้านความมั่นคงไซเบอร์จำนวน 8 หน่วยงานหลัก พร้อมด้วย 3 คณะทำงานฯ โดยแต่ละหน่วยรับผิดชอบตั้งแต่ระดับนโยบาย การปฏิบัติในแต่ละสายงานของตนเอง รวมถึงการกำหนดแนวทาง หรือมาตรการด้านความมั่นคงไซเบอร์ เพื่อให้การปฏิบัติของแต่ละหน่วยงานมีการประสานสอดคล้อง ทั้งนี้ ประเทศไทยได้มีการแต่งตั้งรองนายกรัฐมนตรี ให้ดำรงตำแหน่ง ประธานกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ (National Cyber Security Director) มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษานายกรัฐมนตรี ในเรื่องของความมั่นคงไซเบอร์ รวมถึงมีหน้าที่ประสานงาน/กำกับดูแลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน

มติที่ 2 หน่วยงานป้องกันการค้าทางไซเบอร์ พบว่า ประเทศไทยควรจัดตั้งหน่วยงานกำกับดูแลด้านกรอปรงาทางไซเบอร์โดยเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่จัดระเบียบทั้งแพลตฟอร์ม ผู้ผลิตเนื้อหา และผู้ใช้งาน ให้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด

มติที่ 3 หน่วยงานไซเบอร์ทางการทหาร พบว่า กองทัพอควรมีหน่วยงานต่อต้านการโจมตีทางไซเบอร์ที่มีภารกิจในการเฝ้าระวัง แจ้งเตือน ป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ หรือการโจมตีด้านไซเบอร์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติการเชิงรุกและเชิงรับ รวมถึง หน่วยงานต่อต้านการกรอปรงาทางไซเบอร์ทำหน้าที่ ตรวจสอบ ติดตามร่องรอยการกระทำต่างๆ ที่บันทึกไว้บนสื่อสังคมออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ต (Digital Footprint) เพื่อตรวจสอบ ประเมิน วิเคราะห์ทัศนคติ ติดตามกลุ่มเครือข่ายของบุคคลในสังคม รวมถึง การกวาดข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรม และทำนายแนวโน้มต่างๆ ที่เป็นภัยคุกคามทางไซเบอร์

มติที่ 4 กฎหมายไซเบอร์ พบว่า กรณีศึกษาด้านกฎหมายไซเบอร์ของต่างประเทศ ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาการกรอปรงาทางไซเบอร์ เช่น สหภาพยุโรป กำหนดให้ผู้ให้บริการสื่อสังคมออนไลน์ ต้องลบ โฆษณาชวนเชื่อ แนวคิดนิยมความรุนแรง การก่อการร้าย ภายใน 1 ชั่วโมง หลังจากตรวจพบ มีค่าปรับ 4% ของรายได้ หรือบราซิล มีกฎหมาย Law PLS2630/2020 (Anti-Fake news Act) มีข้อบังคับให้โซเชียลมีเดียและแอปพลิเคชันส่งข้อความต้องเก็บข้อมูลระบุตัวตนของผู้ใช้งาน ติดตามและเก็บ Logs ของผู้ใช้งาน รัฐสามารถสั่งห้ามการ Broadcast ได้ และรัฐสามารถค้น Logs DB แบบระยะไกล หรือสิงคโปร์ มีแนว

ปฏิบัติควบคุม “เนื้อหาต้องห้าม” บนอินเทอร์เน็ต และกฎหมาย Protection from online falsehoods and manipulation act 2019 (POFMA) เพื่อจัดการกับการเผยแพร่ข่าวปลอม และการปลุกปั่นในโลกออนไลน์ ซึ่งมีโทษปรับไม่เกิน 1 ล้านเหรียญสิงคโปร์ และจำคุกสูงสุดไม่เกิน 10 ปี หรือออสเตรเลีย มีกฎหมายการเข้าถึงข้อมูล (Assistance and access act – AAA) ที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่รัฐหรือตำรวจเข้าถึงข้อมูลที่เข้ารหัส หรือเป็นความลับของผู้ใช้งาน เพื่อประโยชน์ต่อการสืบสวนคดี และรับมือกับเครือข่ายการก่ออาชญากรรมทางไซเบอร์ ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้วประเทศไทยจึงควรปรับปรุงกฎหมายไซเบอร์

มิติที่ 5 เทคโนโลยี เป็นขีดความสามารถด้านการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยทางด้านไซเบอร์ พบว่า ประเทศไทยควรสร้างแพลตฟอร์ม Social Media หรือแอปพลิเคชันสำหรับคนไทย เพื่อลดการพึ่งพาแอปพลิเคชันจากต่างประเทศ

ประเด็นที่ 3 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย/มาตรการ/แนวทาง ในการป้องกันและรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ ของประเทศไทย

จากผลการวิจัย พบว่า การกำหนดยุทธศาสตร์การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ ควรทบทวน และปรับปรุง โดยจำแนกออกตามองค์กรที่มีบทบาทเป็นผู้นำของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ รวมถึงรัฐบาลควรใช้กลไกหน่วยงานภาครัฐ เช่น สกมช. กมช. ดศ. สมช. เป็นต้น ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ของประเทศ

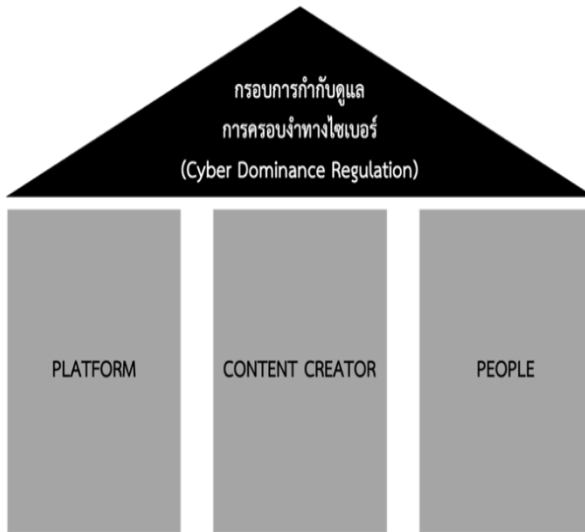
ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ได้เสนอ กรอบแนวคิดการกำกับดูแลภัยคุกคามทางไซเบอร์ ในมิติการครอบงำทางไซเบอร์เป็นหลัก ในการพัฒนาและปรับปรุงนโยบายมาตรการทางกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติ โดยแบ่งออกเป็น 3 เสาหลัก ได้แก่

เสาที่ 1 แพลตฟอร์ม (Platform) หมายถึง แพลตฟอร์มดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ หรือเทคโนโลยีด้านความมั่นคง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการรับมือการภัยคุกคามทางไซเบอร์ ยกตัวอย่างแพลตฟอร์มที่เป็นที่นิยมในประเทศไทย เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook), ไลน์ (Line), ทวิตเตอร์ (Twitter), อินสตาแกรม (Instagram), ยูทูป (YouTube), คลับเฮาส์ (Clubhouse), ติกต็อก (Tiktok), วิกิพีเดีย (Wikipedia) เป็นต้น

เสาที่ 2 ผู้ผลิตเนื้อหาออนไลน์ (Content Creator) หมายถึง ผู้สร้างสรรค์และผลิตเนื้อหาบนสื่อต่างๆ ทั้งสื่อออฟไลน์ และออนไลน์ โดยมีจุดประสงค์ในการสื่อสารเนื้อหาเหล่านั้นกับกลุ่มผู้ติดตามลูกค้า (Target Audience) บนช่องทางของพวกเขา โดย Content Creator จะเป็นผู้เล่าเรื่องผ่านการเขียน การทำวิดีโอ หรือการทำรูปภาพกราฟิกในหัวข้อที่เชี่ยวชาญ หรือสนใจเป็นพิเศษและใช้เรื่องราวเหล่านั้นพูดคุยกับกลุ่มผู้ติดตาม หรือแม้แต่ดึงดูดผู้ติดตามใหม่ๆ ซึ่ง Content Creator มีชื่อเรียกหลากหลายรูปแบบ เช่น Influencer, Blogger หรือ Vlogger, Freelance หรือนักผลิตคอนเทนต์ในองค์กร (In-House) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังรวมถึงสำนักข่าวออนไลน์ (Official)

เสาที่ 3 ผู้ใช้ (People) หมายถึง ผู้ใช้งานโซเชียลมีเดียทุกๆ ชนิด รวมถึง ผู้บริโภคสื่อออนไลน์ในทุกๆ แพลตฟอร์ม

ภาพ 2 กรอบการกำกับดูแลภัยคุกคามทางไซเบอร์ ในมิติการครอบงำทางไซเบอร์

ข้อเสนอแนะ ตามกรอบการกำกับดูแลภัยคุกคามทางไซเบอร์ มีดังต่อไปนี้

เสาที่ 1 แพลตฟอร์ม (Platform) มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) สร้างแพลตฟอร์ม social media หรือแอปพลิเคชันสำหรับคนไทย จะเห็นได้จากปรากฏการณ์ “นโยบายคนละครึ่ง” ทำให้คนไทยเข้าถึงเทคโนโลยี

ดิจิทัลผ่านแอปฯ “เป๋าตัง” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการต่อยอดแอปฯ “เป๋าตัง” ไปสู่ซูเปอร์แอป (Super App) ที่รวมบริการต่างๆ ของภาครัฐ หรือเปิดให้บริการดิจิทัลโดยเอกชนเข้ามาเชื่อมต่อระบบกับแอปฯ “เป๋าตัง” ซึ่งเป็นอีวอลเล็ต (E-Wallet) เพื่อชำระค่าสินค้าบริการ เริ่มจากบริการภาครัฐ เช่น ชำระค่าสาธารณูปโภค ค่าน้ำ ค่าไฟ ชำระภาษี ต่อทะเบียนรถยนต์ เป็นต้น ก่อนต่อยอดไปสู่การเป็นโครงสร้างพื้นฐานการชำระเงินให้กับภาคธุรกิจและเอสเอ็มอี เพื่อลดการพึ่งพาแอปพลิเคชันจากต่างประเทศ

2) กำหนดให้เจ้าของแพลตฟอร์มดิจิทัล หรือผู้ให้บริการสื่อสังคมออนไลน์ ในฐานะผู้ควบคุมข้อมูล (Data Controller) และผู้ประมวลผลข้อมูล (Data Processor) จำเป็นต้องจัดเก็บข้อมูลต่างๆ ภายในประเทศ เช่น ข้อมูลระบุตัวตนของผู้ใช้งาน, ข้อมูลประวัติการใช้งาน (Logs) ของผู้ใช้งาน เป็นต้น รวมถึงต้องประมวลผลข้อมูลภายในประเทศเท่านั้น

3) ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มดิจิทัล/สื่อสังคมออนไลน์ จะต้องจัดตั้งอยู่ภายในประเทศ (ที่อยู่ติดต่อทางกายภาพในประเทศไทย)

4) ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มดิจิทัล/สื่อสังคมออนไลน์ ต้องจัดประเภทและควบคุมเนื้อหาที่เผยแพร่ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด หากผู้รับบริการ (User) ได้รับความเสียหายจากการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ผู้ให้บริการจำเป็นต้องรับผิดชอบในการชดเชยค่าเสียหาย และการดำเนินคดีตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

5) เจ้าของบัญชี มีสิทธิ์ขอไม่ให้ เข้าถึง / เปิดเผย / ค้นหาข้อมูลส่วนบุคคล บนแพลตฟอร์มดิจิทัลได้

6) กองทัพบกควรพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลด้านสื่อสังคมออนไลน์และการติดต่อสื่อสารเป็นของหน่วยงานเอง เนื่องจากปัจจุบัน ทบ. มีแอปพลิเคชันบนมือถือ “Smart Soldier” จึงสามารถต่อยอดเป็น Super App ให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำนโยบายให้ตอบสนองความต้องการของกำลังพลและประชาชน

เสาที่ 2 ผู้ผลิตเนื้อหาออนไลน์ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) จัดตั้งหน่วยงานกำกับดูแลผู้ผลิตเนื้อหาออนไลน์โดยเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่จัดระเบียบให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

2) ออกกฎหมายเพื่อกำกับดูแลผู้ผลิตเนื้อหาสื่อ (Influencer) โดยเริ่มต้นจากการคัดกรองเพื่อติดตามกลุ่มคนดังที่เป็น Influencer โดยมีจำนวนผู้ติดตามบนสื่อสังคมออนไลน์ อยู่ในระดับ 1 แสนคนขึ้นไปจนถึงหลักล้าน เช่น ดารา เซเลบริตี้ ไฮโซ เป็นต้น เป็นการสร้างความตระหนักรู้ที่เป็นแบบ Mass Awareness

3) กองทัพบกได้มีการฝึกอบรมการสร้างการรับรู้การใช้งานสื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ โดยการคัดเลือกกำลังพลที่มีศักยภาพด้านการผลิตและเผยแพร่สื่อ เพื่อเป็นเครือข่าย Influencer ทั้งกำลังพล ครอบครัว และชุมชน เช่น โครงการมัคคุเทศก์น้อย ที่ได้นำลูกหลานกำลังพลมาเข้าค่ายกิจกรรมผลิตสื่อและประชาสัมพันธ์บนช่องทางออนไลน์ เป็นต้น

เสาที่ 3 ผู้ใช้ (People) มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) กำหนดบทลงโทษทางกฎหมายให้เข้มงวด / เพิ่มค่าปรับ เมื่อเป็นการกระทำความผิดที่มุ่งเน้นไปที่การครอบงำทางไซเบอร์ เช่น เอาผิดกับบุคคล

ที่ลงข้อความที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังทางอินเทอร์เน็ต (Hate Speech), การกลั่นแกล้งบุคคลทางสื่อโซเชียล (Cyber Bullying) เป็นต้น

2) การสร้างการตระหนักรู้การเข้าใจดิจิทัลให้แก่ประชาชน โดยมีกระบวนการสร้างความร่วมมือและภาคีเครือข่ายระหว่างหน่วยงานด้านการศึกษา เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น กับหน่วยงานเอกชน เพื่อผลิตสื่อการเรียนรู้ ตำรา หนังสือสำหรับพลเมืองไทย บรรจุเป็นหลักสูตรในสถานศึกษา และเผยแพร่สร้างการรับรู้ผ่านกิจกรรมและสื่อออนไลน์

3) ประเทศไทยสามารถใช้มาตรการसरนเทศของกองทัพบก เป็น sandbox ขยายการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติต่อหน่วยงานความมั่นคงในเหล่าทัพอื่นๆ เช่น กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น **ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป**

1) ควรศึกษาแนวทางการปรับปรุงขั้นตอน (Protocol) กระบวนการ (Process) ในการดำเนินคดีทางกฎหมายไซเบอร์ ให้ครอบคลุมพื้นที่กำกับดูแลทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2) ควรศึกษาแนวทางการจัดทำมาตรฐาน และการปรับกลยุทธ์ในการรับมือกับสงครามสมัยใหม่และการใช้ระบบมาตรฐานทางไซเบอร์ อาทิ ISO27001

3) ควรศึกษาแนวทางในการจัดเก็บเงินจากแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียต่างประเทศ เนื่องจากการที่บริษัทเอกชนดำเนินการแสวงหากำไร โดยใช้โครงสร้างพื้นฐานของรัฐ บริษัทเหล่านี้ควรมีหน้าที่จ่ายเงินให้กับรัฐในอัตราที่

เหมาะสม ในกรณีของไทยแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียที่ใช้โครงสร้างพื้นฐานโทรคมนาคมของไทยก็ควรจ่ายเงินให้กับรัฐไทย

4) ควรศึกษามิติอำนาจของสังคมเครือข่าย (Network Society) มีข้อพิจารณาอยู่ 4 ประการ คือ 1. Network 2. กฎ ระเบียบของแพลตฟอร์มดิจิทัล 3. Influencer และ 4. เจ้าของแพลตฟอร์ม

เอกสารอ้างอิง

- พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562. (2562, พฤษภาคม 27). *ราชกิจจานุเบกษา*. 136(69 ก), 20-51
- พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562. (2562, พฤษภาคม 27). *ราชกิจจานุเบกษา*. 136(69 ก), 52-95.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550. (2550, มิถุนายน 18). *ราชกิจจานุเบกษา*. 124 (27 ก), 4-13.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560. (2560, มกราคม 24). *ราชกิจจานุเบกษา*. 134(10 ก), 24-35.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุน. (2564). *เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการกำหนดและการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต.
- Global Cybersecurity Capacity Centre. (2016). *Cybersecurity capacity maturity model for nations (CMM)*. Revised Edition. Oxford, United Kingdom: University of Oxford.

นโยบายการพิจารณาคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการใน
กองทัพบก ด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และรอยเท้าทางดิจิทัล

The recruitment policy of the Royal Thai Army regarding to the social media utilization and digital footprint

นราวิชัย จิตรบรรจง¹ & วงพักรตร์ ภูพันธ์ศรี²

Narawit Chitbanchong & Vongpak Poopunsri

Corresponding author: 6314832033@rumail.ru.ac.th

Received: 07/08/65 Revised: 09/08/65 Accepted: 09/08/65

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1. นโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล 2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบาย 3. เพื่อเสนอมาตรการระบบการคัดเลือก และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ผลการวิจัยพบว่า นโยบายนี้เป็นนโยบายที่สำคัญและมีความจำเป็นในยุคปัจจุบัน ซึ่งกองทัพบกกำหนดขึ้นมาใหม่ให้ทันต่อสถานการณ์ มีการตรวจสอบทัศนคติผ่านการใช้โซเชียลมีเดียของผู้เข้ารับการคัดเลือกมาใช้ในการพิจารณา นโยบายดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งผู้รับการคัดเลือก กองทัพบก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ยังพบว่า การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้นมีมาตรฐาน

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

หรือแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน มีการเตรียมความพร้อมทั้งในระดับนโยบาย กำลังพลผู้ปฏิบัติ เครื่องมือ และกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็น นโยบายที่มีความยุติธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ นโยบายดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับ พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA: Personal Data Protection Act) ที่มีผลบังคับใช้ในปัจจุบัน

คำสำคัญ: การคัดเลือกบุคคล; การใช้สื่อสังคมออนไลน์; รอยเท้าทางดิจิทัล

Abstract

This research is a qualitative research method. Data were collected by interviewing 11 key informants. The objectives of this research are to study 1. policy on considering and selecting civilian personnel to serve in the Royal Thai Army by using social media and digital footprint verification; 2. analyze the impact of the policy and 3. propose measures as a selection system and appropriate guidelines. The results of the research revealed that this policy is an important and necessary in today's era in which the Army has set up to keep up with the situation. Attitudes were examined through the use of social media of the selected participants for consideration. The policy has both positive and negative impacts on recruiters, the Army and related agencies, both directly and indirectly. However, it was also found that the implementation of the policy has clear standards or guidelines. There were well prepare at the policy level,

operator personnel, tools and related regulations to be a fair, transparent and verifiable policy especially where such policies are relevant to. The Personal Data Protection Act B.E. 2562 (PDPA: Personal Data Protection Act) that is currently in effect.

Keywords: recruitment; social media utilization; digital footprint

บทนำ

จากความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตในปัจจุบัน หรือที่เรียกว่า “ยุคสังคมดิจิทัล” ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ยุคนี้ไปจากอดีตมากมาย ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ ที่มีบทบาทสำคัญกับสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก สื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้นอกจากจะเพิ่มความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกับผู้คนแล้วสามารถเกิดประเด็นต่างๆ เป็นกระแสในสังคมออนไลน์ด้วย และเป็นบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรมการเสพข้อมูล ข่าวสาร ของผู้คนในยุคปัจจุบัน ซึ่งประชากรทั่วโลกเข้าถึงอินเทอร์เน็ต 4.66 พันล้านคน คิดเป็นร้อยละ 59.5 ของประชากรทั้งโลก และคนไทยกว่า 48.59 ล้านคน ที่สามารถเข้าถึงการใช้งานอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 69.5 ของประชากรทั้งประเทศ (Hootsuite, 2021)

ในยุคที่เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในการทำงานมากยิ่งขึ้น รอยเท้าทางดิจิทัลหรือ Digital Footprint จึงกลายมาเป็นอีกหนึ่งปัจจัยในการเลือกพิจารณาพนักงานเข้าทำงาน เพราะสิ่งเหล่านี้สามารถบ่งบอกข้อมูลอื่นๆ ของผู้สมัครได้ว่ามีความเหมาะสมและมีคุณสมบัติตรงตามที่องค์กรต้องการหรือไม่ ผลสำรวจของสมาคมการจัดการงานบุคคลฯ เรื่องกระบวนการรับสมัคร

งานของบริษัทเอกชน 350 แห่ง เมื่อเดือนมิถุนายน ปี 2562 พบว่า 41.19% ขององค์กรในประเทศไทยได้ตรวจสอบการใช้โซเชียลมีเดียของผู้สมัคร เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาการรับเข้าทำงาน โดยโซเชียลมีเดียเหล่านี้เก็บข้อมูลของบุคคลได้ทั้งหมด ทำให้ฝ่ายบุคคลวิเคราะห์ผู้สมัครได้ง่าย และได้ผลมากกว่าการสัมภาษณ์เพียงอย่างเดียว (ศิริกร เอื้อไพจิตร, 2562) ทั้งนี้การตรวจสอบร่องรอยในโลกออนไลน์ ไม่ได้เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เพราะเป็นการดูข้อมูลเฉพาะที่มีการตั้งค่าเป็นสาธารณะเท่านั้น ส่วนข้อมูลที่มีการตั้งค่าความเป็นส่วนตัวไว้ บุคคลอื่นนอกเหนือจากที่กำหนดไม่สามารถเข้าไปดูได้ เนื่องจากจะเป็นการละเมิดกฎหมายว่าด้วยสิทธิส่วนบุคคลนั่นเอง

จากการประกาศบังคับใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเต็มรูปแบบทุกองค์กรจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสม นายชัยวุฒิ ธนาคมานุสรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ดีอีเอส) กล่าวว่า ความสามารถด้านการแข่งขันของประเทศในเศรษฐกิจยุคใหม่ ประเทศไทยเองได้ยกระดับมาตรฐานการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลให้ทัดเทียมระดับสากล จำเป็นต้องมีการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ที่เริ่มการบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2565 ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อขัดขวางหรือเป็นอุปสรรคต่อการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลขององค์กร อย่างไรก็ตาม ประกาศของกองทัพบก ตามนโยบายของผู้บัญชาการทหารบก ในการคัดสรรกำลังพลโดยใช้หลักกรรมาภิบาล บนพื้นฐานของความถูกต้อง ยุติธรรม โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ในทุกโอกาส ให้คัดสรรบุคคลพลเรือนที่มีความรู้ความสามารถ ตรงตามความต้องการของทางราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพ กรมกำลังพลทหารบก จึงได้ขออนุมัติแนวทางการสอบคัดเลือกบุคคลบรรจุเข้ารับราชการเป็นนายทหารประทวน และสัญญาบัตร ประจำปีงบประมาณ 2564 เพื่อให้การสอบคัดเลือกฯ เป็นไปด้วยความโปร่งใส เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ ได้บุคคลที่มีความรู้ มีคุณสมบัติเหมาะสม เข้ารับราชการ โดยมีแนวทางการสอบคัดเลือก โดยนอกเหนือจาก

บุคคลที่สมัครเข้ารับการคัดเลือกจะต้องมีคุณสมบัติในการรับสมัคร ให้เป็นไปตามระเบียบและหลักเกณฑ์ของกระทรวงกลาโหม (กห.) และ กองทัพบก (ทบ.) แล้ว ยังต้องมีการตรวจสอบทัศนคติของผู้สมัครเข้ารับราชการ หรือการตรวจสอบการใช้สื่อสังคมออนไลน์และรอยเท้าทางดิจิทัลด้วย (หนังสือ กพ.ทบ. ที่ กท 0401/3785 ลง 9 พ.ย. 63 เรื่อง ขออนุมัติแนวทาง การตรวจสอบทัศนคติ และปรับปรุงเอกสารหลักฐานการบรรจุเข้ารับราชการ)

ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ มีความมุ่งหมายในการศึกษานโยบาย วิเคราะห์ผลกระทบ และเสนอแนวทางมาตรการ ระบบการคัดเลือก และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือน เข้ารับราชการในกองทัพบก เพื่อให้กองทัพบกให้สามารถคัดสรรบุคคลพลเรือนที่มีความรู้ความสามารถ ตรงตามความต้องการของทางราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล และมีความสามารถในการรู้เท่าทันดิจิทัล มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ แยกแยะ การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เป็นกำลังพลที่มีคุณภาพของกองทัพบกต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง นโยบายการพิจารณาคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และรอยเท้าทางดิจิทัล เพื่อศึกษา นโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายดังกล่าว ข้อจำกัดและปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อเสนอแนะ และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ทัศนีย์ แนวคิด และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้กรอบแนวคิดที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการศึกษา

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ) ทำการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 11 คน เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เป็นการสัมภาษณ์เดี่ยว โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ไม่ชี้นำ ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบทฤษฎี ให้มีความเหมาะสมกับงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านไซเบอร์และดิจิทัล 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านกำลังพลและบุคลากร 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายและแผน จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านตรวจสอบทัศนคติ 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรการศึกษาของกองทัพบก 2 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาค้นคว้าทบทวนวรรณกรรม เกี่ยวกับ 1) แนวคิดและทฤษฎีการเข้าใจดิจิทัล 2) แนวคิดและพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ 3) สื่อสังคมออนไลน์ และสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมในไทย 4) ช่องว่างระหว่างวัย และความสัมพันธ์ต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ 5) รอยเท้าทางดิจิทัล (Digital Footprint) และความสัมพันธ์ต่อการรับเข้าทำงานขององค์กร และ 6) กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องในการพิจารณารับสมัครบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพ โดยผู้วิจัยมีนิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษาวิจัย ดังนี้

สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง การแลกเปลี่ยนชุดข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นการนำเสนอ แบ่งปัน เนื้อหารูปภาพ เสียง ข้อความ คลิปวิดีโอ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยน การแบ่งปันเรื่องราว เหตุการณ์ต่างๆ ระหว่างบุคคลสองคน หรือกลุ่มบุคคลในลักษณะของการเข้าร่วมในเครือข่ายออนไลน์

พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง การกระทำกิจกรรมต่างๆ หรือการใช้บริการบนสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook), ไลน์ (Line), อินสตาแกรม (Instagram) และทวิตเตอร์ (Twitter) โดยประเมินใน 2 ด้าน คือ 1) ระยะเวลาในการเข้าใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ หมายถึง จำนวนชั่วโมงเฉลี่ย ต่อวันที่เข้าใช้บริการบน เฟซบุ๊ก (Facebook), ไลน์ (Line), อินสตาแกรม (Instagram) และทวิตเตอร์ (Twitter) และ 2) วัตถุประสงค์การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ หมายถึง การกระทำกิจกรรมต่างๆ ผ่านบริการบน เฟซบุ๊ก (Facebook) ไลน์ (Line) อินสตาแกรม (Instagram) และ ทวิตเตอร์ (Twitter) เป็นต้น

รอยเท้าทางดิจิทัล หมายถึง รอยเท้าหรือร่องรอยที่อยู่ในโลกดิจิทัล หมายถึง ข้อมูลและการกระทำต่างๆ ของเราที่ปรากฏอยู่บนโลกออนไลน์ เช่น ข้อความที่โพสต์ รูปภาพที่แชร์ เว็บไซต์ที่เข้าใช้บ่อย เพจที่กดไลค์ โพสต์ที่กดเซฟ กระทั่งที่กดเข้าไปอ่าน เกมที่ชอบเล่น ฯลฯ ไม่ว่าจะด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ไม่ว่าจะใช้งานบนแพลตฟอร์มไหน บนเครื่องมีอะไร ข้อมูลเหล่านี้จะได้รับการบันทึก และสามารถสืบค้นได้ภายหลังไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าไรก็ตาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ 11 ท่าน เป็นการสัมภาษณ์เดียว โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไม่ชี้แนะ เพื่อศึกษาแนวคิด แนวทาง และมาตรการในการพิจารณาคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และรอยเท้าทางดิจิทัล ประกอบด้วย ประเด็นคำถามเกริ่นนำ คำถามหลัก และคำถามรอง ดังนี้

คำถามเกริ่นนำ 1) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการใช้โซเชียลมีเดียของกำลังพลของกองทัพบกในปัจจุบัน 2) ท่านคิดว่าโซเชียลมีเดียส่งผลกระทบต่อ หรือมีความเกี่ยวข้องกับระบบการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการในกองทัพบกหรือไม่ อย่างไร

คำถามหลัก 1) ปัจจุบันท่านทราบถึงนโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล เข้ารับราชการในกองทัพบก หรือไม่ อย่างไร 2) ท่านคิดว่านโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล เข้ารับราชการในกองทัพบก ส่งผลกระทบต่อด้านใดบ้าง ทั้งในมิติของผู้เข้ารับการคัดเลือก องค์กร และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง 3) ข้อเสนอแนะ และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือน เข้ารับราชการในกองทัพบก

คำถามรอง 1) หน่วยงานใดบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล เข้ารับราชการในกองทัพบก 2) ข้อจำกัดและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยแยกเป็น 3 ประเด็น เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ประเด็นหลักที่ 1 นโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้วยการใช้โซเชียลมีเดียและการตรวจสอบรอยเท้า

ทางดิจิทัล เป็นนโยบายที่สำคัญและมีความจำเป็นในยุคปัจจุบัน ซึ่งกองทัพบก กำหนดขึ้นมาใหม่ให้ทันต่อสถานการณ์ ด้วยการตรวจสอบพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือก และยังถือเป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับงานด้านทรัพยากรบุคคลของหน่วยงาน มีการนำการตรวจสอบทัศนคติของผู้สมัครงานมาใช้ในการพิจารณาคัดเลือก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงกองทัพบกด้วยเช่นกัน

นโยบายการจัดหากำลังพลของกองทัพบก มี 3 ลักษณะ คือ 1. การบรรจุบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการเป็นนายทหารสัญญาบัตรและนายทหารประทวนด้วยการเปิดรับสมัครจากบุคคลพลเรือน นายทหารประทวน ทหารกองหนุน ลูกจ้าง พนักงานราชการ พลทหารอาสาสมัคร เข้ารับราชการเป็นข้าราชการทหารหรือข้าราชการกลาโหมพลเรือน 2. การเลื่อนฐานะนายทหารประทวนที่มีคุณวุฒิปริญญาตรีเป็นนายทหารสัญญาบัตรโดยการปรับคุณวุฒิ และ 3. การเลื่อนฐานะนายทหารประทวนโดยการทำหน้าที่ในตำแหน่งนายทหารสัญญาบัตร โดยการสอบคัดเลือก ซึ่งประกอบด้วย การสอบภาควิชาการ การสอบภาคปฏิบัติ การสอบสัมภาษณ์ การตรวจโรค การทดสอบสมรรถภาพร่างกาย แต่ใน 1-2 ปีที่ผ่านมา ได้เพิ่มการตรวจ Digital footprint การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพิ่มเติม ยกตัวอย่างตามประกาศของกองทัพบก (หนังสือ กพ.ทบ. ที่ กท 0401/3785 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2563 เรื่อง ขออนุมัติแนวทางการตรวจสอบทัศนคติ และปรับปรุงเอกสารหลักฐานการบรรจุเข้ารับราชการ) โดยสามารถสะท้อนเจตนาของกองทัพบกที่นอกเหนือจากบุคคลที่สมัครเข้ารับการคัดเลือกจะต้องมีคุณสมบัติในการรับสมัคร ให้เป็นไปตามระเบียบและหลักเกณฑ์ของกระทรวงกลาโหม (กท.) และ กองทัพบก (ทบ.) แล้ว ยังต้องมีการตรวจสอบทัศนคติของผู้สมัครเข้ารับราชการ หรือการตรวจสอบการใช้สื่อสังคมออนไลน์และรอยเท้าทางดิจิทัลด้วย

นโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการใน กองทัพบกด้วยการใช้ไอซีเอ็มดีเอและการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล เป็น นโยบายที่สำคัญและมีความจำเป็นในยุคปัจจุบัน การคัดเลือกบุคคลเข้ารับ ราชการในกองทัพบกมีหลากหลายวิธี ซึ่งแน่นอนว่ากองทัพบก ต้องการบรรจุ บุคลากรที่มีความสามารถ เป็น บุคคลที่มีคุณภาพ สามารถตอบสนอง ภารกิจ ของ กองทัพบกให้ได้มากที่สุด ในอดีตอาจใช้วิธีต่าง ๆ เช่น การทำข้อสอบวัด เชาว์ปัญญา (Aptitude Test) การทดสอบทัศนคติ (Attitude Test) การตอบ แบบสอบถาม เป็นต้น แต่ปัจจุบัน คนไทยเกือบทุกคนใช้ชีวิตผ่านไอซีเอ็มดีเอ เช่น การส่ง/รับ ข้อมูลข่าวสาร การทำธุรกิจ การช่วยอำนวยความสะดวก และ การแสดงออกทางความคิด เป็นต้น สอดคล้องกับ รายงาน The Wave 3 Report ของ Universal McCann ที่ได้สำรวจพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตของ คนทั่วโลก พ.ศ. 2562 (www.universalmccann.com) แสดงให้เห็นว่า สื่อสังคม ออนไลน์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลภาพลักษณ์ขององค์กรอย่างมาก เพราะผู้ใช้สื่อ สังคมออนไลน์นิยมโพสต์ แสดงความคิดเห็นผ่านบล็อกหรือในกลุ่มสังคม ออนไลน์ของตนเอง นอกจากนี้ การวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมี ทัศนคติในเชิงบวกต่อบริษัทหรือองค์กรที่สร้างบล็อกเป็นของตนเอง ผลจาก การศึกษายังพบว่า ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ส่วนใหญ่จะเข้าร่วมในสังคมเครือข่าย โดยเฉลี่ย 3-5 เครือข่าย ทำให้สื่อสังคมออนไลน์ กลายมาเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ ของบุคคลผู้ใช้ ดังนั้น หากกองทัพบกมีความต้องการคัดสรรกำลังพลให้ได้ บุคลากรที่มีคุณภาพ เกิดประโยชน์ต่อองค์กร จึงมีความจำเป็นต้องมีระบบการ คัดเลือกโดยพิจารณาการใช้ไอซีเอ็มดีเอของผู้เข้ารับการคัดเลือกอย่าง หลีกเลี่ยงไม่ได้

นโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการใน กองทัพบกด้วยการใช้ไอซีเอ็มดีเอและการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล ยังถือ เป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับงานด้านทรัพยากรบุคคลของหน่วยงาน มีการนำ การตรวจสอบทัศนคติของผู้สมัครงานมาใช้ในการพิจารณาคัดเลือก ทั้งภาครัฐ

ภาคเอกชน รวมถึงกองทัพอีกด้วยเช่นกัน กองทัพบกในฐานะหน่วยงานความมั่นคงของชาติที่ต้องสามารถรับมือกับภัยคุกคามในทุกรูปแบบ ดังนั้นกำลังพลทหารในยุคปัจจุบันที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกของครอบครัวกองทัพบก จึงจำเป็นต้องมีทักษะด้านการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital literacy) และมีกรใช้สื่อโซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ มีภูมิคุ้มกัน และสร้างรอยเท้าทางดิจิทัลทางบวก (Positive digital footprint) อย่างที่กล่าวไปข้างต้นว่า ร่องรอยที่อยู่ในโลกดิจิทัล Digital footprint คือรอยเท้าที่ปรากฏบนโลกอินเทอร์เน็ต ดังนั้น การคัดเลือกคนเข้าทำงาน ฝ่ายบุคคลของหน่วยงานและองค์กร จึงควรตรวจสอบร่องรอยเหล่านี้เสียก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ร่องรอยที่อยู่ในโซเชียล เพราะข้อมูลที่ได้เหล่านี้จะเป็นส่วนช่วยในการพิจารณาว่าผู้สมัครงานเหมาะสมกับตำแหน่งและเข้ากับองค์กรได้มากน้อยเพียงใด

ประเด็นหลักที่ 2 ผลกระทบของนโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัลเข้ารับราชการในกองทัพบก ส่งผลกระทบต่อทั้งผู้รับการคัดเลือก กองทัพบก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีทั้งกระทบในเชิงบวก และกระทบในเชิงลบ

ในมิติของผู้เข้ารับการคัดเลือกที่มีพฤติกรรมกรใช้สื่อสังคมออนไลน์ และใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ นโยบายฯ ดังกล่าว ย่อมส่งผลดี เพิ่มโอกาสในการถูกคัดเลือกเข้ารับราชการได้ ในทางกลับกัน หากผู้เข้ารับการคัดเลือกไม่เข้าใจถึงความมุ่งหมายของนโยบายอย่างถูกต้อง อาจส่งผลกระทบต่อเชิงลบ อาทิ มีพฤติกรรมปกปิด ซ่อนเร้น ไม่ให้หน่วยงานเข้าถึงกรใช้สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งถือเป็นการปิดโอกาสให้กองทัพบกได้พิจารณาบุคคลที่มีขีดความรู้ความสามารถนอกเหนือไปจากการสอบวัดความรู้และการสอบสัมภาษณ์ สอดคล้องกับความเห็นของ เพ็ญจันทร์ โพธิ์บริสุทธิ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียสเตท - ฟูลเลอร์ตัน สหรัฐอเมริกา ที่ระบุว่า มีหลักเกณฑ์มากมายที่ HR ใช้ในการประเมินผู้สมัคร ซึ่งการมาถึงของโลกดิจิทัลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามมา จากแต่ก่อนที่อาจดูเพียงประวัติและผลงาน

ผ่าน Resume, Portfolio หรือการสัมภาษณ์ แต่ปัจจุบัน Digital Footprint คือสิ่งที่ HR เริ่มนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจคัดเลือกพนักงานมากขึ้น และเช่นเดียวกัน บางทีผู้สมัครก็ตรวจหา Digital Footprint ของบริษัทที่กำลังจะสมัครงานด้วย ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่ควรตระหนักทุกคน (ศิริกร เอื้อไพจิตร, 2562)

ร่องรอยดิจิทัล หรือ Digital Footprint คือสิ่งที่กำลังเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนทำงานไปอย่างสิ้นเชิง เพราะทุกคนล้วนข้อมูลให้สืบค้นได้ทางอินเทอร์เน็ต แค่อยากรู้จักใครก็สามารถพิมพ์ ชื่อ-นามสกุล เข้าไปใน Google, Facebook หรือ LinkedIn ก็จะมีข้อมูลมหาศาลให้อ่าน ทั้งประวัติ การทำงาน กิจกรรม หรือความเป็นเพื่อนกับใคร ทั้งที่แต่ก่อนเรามองว่าโลกแห่งความจริงกับโลกออนไลน์เป็นสิ่งที่แยกออกจากกัน ตอนนี้กลับกลายเป็นโลกทั้งสองใบนั้นเชื่อมโยงถึงกันแบบไร้รอยต่อแล้ว และบางครั้งการกระทำในโลกออนไลน์ก็ถูกนำไปตัดสินในโลกแห่งความจริง เพราะฉะนั้นไม่ว่าคุณจะเป็นใครหรือตำแหน่งใดก็ตาม จะเป็นผู้สมัครงาน พนักงานทั่วๆ ไป HR หรือผู้บริหารระดับสูง การกระทำทุกอย่างล้วนทิ้งร่องรอยไว้เสมอ ทุกอย่างบนโลกออนไลน์จะไม่มีวันหายไป และ Digital Footprint คือสิ่งที่จะติดตามตัวเราตลอดไป ดังนั้น Digital Footprint คือสิ่งที่ทั้งผู้จ้างงานและผู้สมัครควรตระหนักทุกครั้ง เพราะมีผลกระทบต่อการสมัครงาน (BBC Thai, 2563)

ในมิติของกองทัพบก กองทัพสามารถนโยบายนโยบายฯ นี้ ไปใช้ในการสรรหาบุคคลเข้าสู่หน่วยงานหรือกองทัพได้ ซึ่งมีความสำคัญต่อหน่วยงานเนื่องจากข้อมูลออนไลน์สามารถประเมินบุคลิกภาพเบื้องต้นได้ ได้กำลังพลที่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตรงตามคุณสมบัติที่ต้องการ อย่างไรก็ตามกองทัพบกเองต้องมีการปรับปรุงแบบให้สอดคล้องกับสถานการณ์สอดคล้องกับกฎหมายใหม่ๆ ที่ออกมาด้วยโดยเฉพาะกฎหมาย PDPA และจำเป็นต้องเตรียมกำลังพลที่มีความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติตามนโยบายฯ ด้วย ต้องมีการปรับตัวแล้วก็พัฒนาการปฏิบัติเป็นลำดับต่อไป

จากการสำรวจข้อมูลพบว่า ปัจจุบันองค์กรธุรกิจจำนวนมากใช้ Digital Footprint ในการประกอบการพิจารณารับสมัครบุคคลเข้าทำงาน นอกเหนือจากการสัมภาษณ์หรือทดสอบความสามารถอย่างเดียว (บรรณนัท ทองกัลยา, 2563) โดย Digital Footprint ที่เป็นผลเชิงลบต่อการรับเข้าทำงาน 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) โปสต์ภาพ วิดีโอ หรือข้อมูลยั่วหรือไม่เหมาะสม 2) โปสต์ภาพการดื่มสุรา หรือใช้ยาเสพติด และ 3) โปสต์ข้อความเหยียดเพศ เชื้อชาติ ศาสนา (ร้อยละ 40, 36 และ 31 ตามลำดับ) สำหรับ Digital Footprint ที่เป็นผลเชิงบวกต่อการรับเข้าทำงาน 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) ประวัติผู้สมัครสนับสนุนต่อหน้าที่การงาน 2) มีความคิดสร้างสรรค์ และ 3) ตัวตนออนไลน์มีความเป็นมืออาชีพ (ร้อยละ 37, 34 และ 33 ตามลำดับ) ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยในครั้งใหม่ที่พบว่า นโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล จะส่งผลกระทบต่อหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่า ผู้เข้ารับการคัดเลือกมีทัศนคติพื้นฐานเดิมเป็นอย่างไร หากมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามที่รับมอบหมาย การพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัลก็ไม่ส่งผลกระทบต่อ หากผู้เข้ารับการคัดเลือกมีทัศนคติพื้นฐานเดิมไม่ดี คือความคิดขัดแย้ง ต่อต้านการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัลก่อนเข้ารับราชการ ก็จะถูกมองว่าเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้เข้ารับการคัดเลือกต้องการที่จะเข้ามาทำงานกับกองทัพ ก็เพียงต้องการความมั่นคง มีเงินเดือน ฯลฯ บุคคลเหล่านี้ก็จะไม่แสดงออกว่าไม่เห็นด้วย แต่อาจจะยินยอม ให้มีการตรวจสอบ รอยเท้าทางดิจิทัลแบบจายอม

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี่ยังพบว่า นโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล กองทัพสามารถนำไปใช้ในการสรรหาบุคคลเข้าสู่หน่วยงานหรือกองทัพได้ ซึ่งมีความสำคัญต่อหน่วยงาน

เนื่องจากข้อมูลออนไลน์สามารถประเมินบุคลิกภาพเบื้องต้นได้ การเข้าไปตรวจสอบข้อมูลออนไลน์ก็จะช่วยให้เห็นบุคลิกและทัศนคติคร่าวๆ ของผู้สมัครง่ายขึ้น สะท้อนว่าอะไรอยู่ในความสนใจของเขา มีรสนิยมอย่างไร และมีไลฟ์สไตล์อย่างไร บางครั้งการสัมภาษณ์เพียง 1-2 ครั้งอาจยังไม่เพียงพอ การตรวจสอบข้อมูลออนไลน์ก็จะช่วยลดอคติและตัดสินใจให้ง่ายขึ้น สามารถบ่งบอกถึงความเหมาะสมต่อหน่วยงาน การจ้างงานมีผลต่อความสำเร็จขององค์กร ทำให้ทราบคร่าวๆ ว่า เขาเหมาะสมกับเป้าหมายองค์กรหรือไม่ ทั้งนี้จากการเป็นนโยบายที่ใหม่ เพิ่งเริ่มมีการนำมาปฏิบัติไม่นานกองทัพบกจึงต้องใช้ทุกวิถีทางเพื่อคัดสรรบุคคลเข้ามารับราชการ เพื่อป้องกัน ความเสียหายต่อกองทัพบกในอนาคตดีกว่าการแก้ปัญหาภายหลัง

ประเด็นหลักที่ 3 มาตรการและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือน เข้ารับราชการในกองทัพบก ผลการวิจัยพบว่า นโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัลนั้น ควรจะมีมาตรฐานหรือแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน รวมทั้งควรมีการเตรียมความพร้อมทั้งในระดับนโยบาย กำลังพลผู้ปฏิบัติ เครื่องมือ และกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง และเป็นนโยบายที่มีความยุติธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้

จากการวิจัยครั้งนี้ ยังพบประเด็นข้อห่วงใยบางประการในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เนื่องจากเป็นนโยบายที่ใหม่และยังขาดบุคลากรในการตรวจสอบพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์และตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล เสนอว่ากองทัพบกเองก็คงต้องมีการปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับสถานการณ์ด้วย แล้วก็สอดคล้องกับกฎหมายใหม่ๆ ที่ออกมาด้วยโดยเฉพาะกฎหมาย พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) จำเป็นต้องเตรียมกำลังพลที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องข้อกฎหมายด้วย เพราะว่าเป็นเรื่องใหม่ บรรทัดฐานหรือว่ามาตรฐานอาจจะยังไม่เพียงพอ ไม่มีความเสถียรพอ คงต้องมีการปรับตัวแล้ว

พัฒนาการปฏิบัติเป็นลำดับต่อไป เพราะจากการประกาศบังคับใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเต็มรูปแบบ ทุกองค์กรจำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสม ทั้งยังต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับการนำข้อมูลต่าง ๆ มาเปิดเผยและใช้งาน สอดคล้องกับ นายกษมาคมการจัดการงานบุคคลฯ ที่อธิบายไว้ในบทความ รอยเท้าดิจิทัล : ฝ่ายบุคคลเตือน ตัวตนและความคิดเห็นในโลกออนไลน์มีผลต่อการสมัครงานว่า เหตุที่การตรวจสอบ Digital footprint ไม่ได้เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เพราะเป็นการดูข้อมูลเฉพาะที่มีการตั้งค่าเป็นสาธารณะเท่านั้น ส่วนข้อมูลที่มีการตั้งค่าความเป็นส่วนตัวไว้ บุคคลอื่นนอกเหนือจากที่กำหนดไม่สามารถเข้าไปดูได้ เนื่องจากจะเป็นการละเมิดกฎหมายว่าด้วยสิทธิส่วนบุคคล (บวรนันท์ ทองกัลยา, 2563)

จากนโยบายการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการในกองทัพบก จำเป็นต้องเข้าใจกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ประเทศไทยได้มีการออกพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ไว้ แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้ให้การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งทางราชการเป็นผู้จัดเก็บไว้เท่านั้นไม่ครอบคลุมข้อมูลของบุคคลที่หน่วยงานเอกชนเป็นจัดเก็บไว้ ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากการละเมิดความเป็นส่วนตัวจากบริษัทเอกชนเหล่านั้น เช่น การซื้อขายข้อมูลลูกค้าเพื่อใช้ประโยชน์ด้านการตลาดและโฆษณา หรือข้อมูลรั่วไหลออกจากบริษัทไปโดยที่ผู้ใช้ไม่ได้ยินยอม เป็นต้น ดังนั้นประเทศไทยจึงได้ออกกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ขึ้น เพื่อสำหรับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

กองทัพบกควรมีการเตรียมความพร้อมเมื่อกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลบังคับใช้ผู้ประกอบการ องค์กร หรือหน่วยงานใดที่ต้องมีการเก็บข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้ไว้จำเป็นต้องศึกษารายละเอียดที่ต้องปฏิบัติตามมาตรการของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เช่น ต้องรู้ค่านิยามของ

ข้อมูลแต่ละประเภท ขอบเขตของการเข้าถึงและการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้ มีระบบควบคุมการเข้าถึง และมีระบบยืนยันตัวตนของผู้ขอเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคล และ ต้องมีการปรับปรุงหรือกำหนดนโยบายสำหรับบุคคลภายในองค์กรที่ต้องเกี่ยวข้องกับการใช้งานข้อมูลส่วนบุคคลที่ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จากเอกสารแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Bunaramrueang, Elamchamroonlarp, Oinpat & Thipsamritkul, 2019, หน้า 32) ได้เสนอแนวทางปฏิบัติไว้สำหรับผู้ประกอบการว่าผู้ประกอบการจำเป็นต้องแสดงให้เห็นว่ามีขั้นตอนการกำหนดข้อมูลให้เป็นข้อมูลส่วนบุคคลในองค์กร โดยอย่างน้อยต้องประกอบด้วยมาตรการ ดังนี้ 1) การกำหนดนโยบายและนิยามความหมายของข้อมูลส่วนบุคคล 2) การกำหนดขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูลส่วนบุคคล 3) การระบุนโยบายเชื่อมโยงและเส้นทางการส่งข้อมูลส่วนบุคคลที่จะเกิดขึ้นในองค์กร รวมถึงระบุแหล่งที่จะได้มาซึ่งข้อมูลส่วนบุคคลทั้งหลาย 4) การกำหนดความเสี่ยงของข้อมูลส่วนบุคคลชุดต่างๆ และ 5) มีมาตรการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

สำหรับบุคคลทั่วไปและเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลต้องศึกษาสิทธิของตนเองตามที่พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในหมวดที่ 3 สิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อให้ทราบถึงสิทธิที่ตนเองมีและสิทธิที่จะการดำเนินการกับบริษัทต่างๆ ที่เก็บข้อมูลไว้ และควรศึกษานโยบายการจัดเก็บข้อมูล หรือการขอสิทธิเข้าใช้ข้อมูลของตนเองจากผู้ให้บริการที่ผู้ใช้ได้เข้าไปใช้ โดยละเอียด เช่น จากสื่อออนไลน์ เว็บไซต์ และแอปพลิเคชันเพื่อเป็นการปกป้องข้อมูลไม่ถูกนำไปใช้โดยไม่ได้รับความยินยอมและถูกนำไปใช้งานโดยที่ไม่มีความจำเป็นต่อตัวผู้ใช้

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. กองทัพบก ควรปรับตัวและพัฒนาให้องค์กรตนเองมีมาตรฐานความมั่นคงปลอดภัยทางด้านเทคโนโลยีเพื่อให้สามารถรักษาความเป็นส่วนตัวของข้อมูลที่จัดเก็บไว้ เพื่อให้ได้รับความเชื่อถือต่อการดำเนินกิจการของกองทัพบก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล ซึ่งมีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับ พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA: Personal Data Protection Act)

2. กองทัพบก พึงกำหนดมาตรการหรือมาตรฐานในการปฏิบัติตามนโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัลที่ชัดเจน มีความโปร่งใสโปร่งใส และยุติธรรม โดยกำหนดให้การพิจารณารอยเท้าทางดิจิทัลเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการตัดสินใจพิจารณาคัดเลือกบุคคลเข้ามาในกองทัพบกรวมกับมาตรการหลักเดิม ทั้งการสอบข้อเขียน สอบสัมภาษณ์ ทดสอบสมรรถภาพร่างกาย ฯลฯ

3. กองทัพควรมีการพัฒนาทักษะผู้ที่มีหน้าที่ตรวจสอบการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล ระวังระวังผลกระทบในเรื่องการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล เพราะฉะนั้น ควรมีการพิจารณาเรื่องที่จะให้ผู้สมัครยินยอม/มอบสื่อสังคมออนไลน์หรือสื่อที่ใช้อยู่ในทุกแพลตฟอร์มให้กองทัพตรวจสอบได้ ในส่วนของกองทัพจะมีกระบวนการตรวจสอบอย่างไรก็จะเป็นกระบวนการของกองทัพที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการคัดกรองบุคคล

4. จากปัญหาการขาดแคลนกำลังพลที่ปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล หน่วยต้นสังกัดควรมีหน้าที่

ตรวจสอบกำลังพลของตน ถ้าอยากให้ความน่าเชื่อถือมากขึ้น ผู้บังคับหน่วยๆ นั้น ต้องเซ็นรับรองทัศนคติและพฤติกรรมการใช้โซเชียลมีเดียของกำลังพลตนเองด้วย ควรช่วยกันตรวจสอบ เพราะการจัดสรรเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเพิ่มความเป็นไปได้ยาก

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการขยายการศึกษาวิจัยสอบถามความคิดเห็นในกลุ่มผู้มีความประสงค์สอบคัดเลือกเข้ารับราชการกองทัพบก ต่อนโยบายนโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล

2. ควรมีการศึกษาวิจัยติดตามประเมินผล ผู้ที่ได้รับคัดเลือกเข้ารับราชการในกองทัพบก ที่ผ่านระบบการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล ในตัวแปรที่เกี่ยวข้องการทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Digital literacy) ทักษะความสามารถด้านการปฏิบัติตามมาตรการสารนิเทศของกองทัพบก ได้แก่ การสร้างการรับรู้ การสร้างภูมิคุ้มกัน และการป้องกันความเสี่ยง เป็นต้น

3. ควรมีการศึกษาพัฒนารูปแบบหรือเครื่องมือในการปฏิบัติตามนโยบายการพิจารณาและคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้ารับราชการในกองทัพบกด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการตรวจสอบรอยเท้าทางดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2563). รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ปี 2562. ค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2565, จาก https://www.etda.or.th/th/UsefulResource/publications/Thailand-Internet-User-Behavior-2019_Th.aspx,
- ณัฐนิชา ดวงขจี. (2563). ศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ และสมรรถนะการเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษา. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย*, 2(2), 10-21.
- นุสรา วรภัทราร. (2564). นักรบหรือเหยื่อ: ทหารยุคใหม่ในสงครามไซเบอร์มีเดีย. *นิตยสารยุทธโศภ*, 129(2), 16-19.
- นุสรา วรภัทราร. (2564). การครอบงำทางไซเบอร์และห้องแห่งเสียงสะท้อนซ่อนรอยเท้าทางดิจิทัล. *นิตยสารยุทธโศภ*, 129(3), 14-17.
- บรรณันท์ ทองกลุยา. *การทำงานของ HR ไทยต่อจากนี้*. ค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2565, จาก <https://th.hrnote.asia/tips/190423-pmathrfuture/>
- สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล. (2565). คู่มือ PDPA สำหรับประชาชน. ค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.faceboof.com/pdpc.th>.
- ศิริกร เอื้อไพจิตร. (2562). *รอยเท้าดิจิทัล : ฝ่ายุคเทคโนโลยี ต้วตนและความคิดเห็นในโลกออนไลน์มีผลต่อการสมัครงาน*. ค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2565, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-48902824>
- Bunaramrueang, Elamchamroonlarp, Oinpat & Thipsamritkul. (2562). *แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล สำหรับการวิจัยและสถิติ*. ค้นเมื่อ 16 กรกฎาคม 2565, จาก <https://www.law.chula.ac.th/event/11289/>

Hootsuite. (2021). สถิติและพฤติกรรมการใช้งาน *social media* ของคนไทย.
ค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2565, จาก
<https://www.slideshare.net/DataReportal/digital-2021-global-overview-report-january-2021-v01>.

สังกัดของผู้เขียนบทความ

วิชาษา เทียมลม	อาจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
เจษฎากร บุญครองธรรม	นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ัทธกร ธนาวริทธิ์	นักวิชาการอิสระ
บุญเกียรติ การะเวกพันธ์ุ	อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง
พีศลลลลล์ ขำรงค์วรกุล	อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
วีระยุทธ พรพจน์ธนาต	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง
นวกาศย์ ภัทรลีลา	นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
นิพนธ์ โชะเฮง	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง
เกรียงชัย ปิงประวัตติ	รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง
ณัฐพงศ์ บุญเหลือ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐประศาสน- ศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ชนาภัทท์ ชมภูนิชชภัทธ์	นักศึกษาโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
วงพัทตร์ ภูพันธ์ศรี	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐ- ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
วีณา พิงวิวัฒน์นิกุล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐประศาสน- ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปิยะนุช เงินคล้าย	รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง
สรศักดิ์ สร้อยสนธิ์	นักศึกษาโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สุรพล ราชภักดิ์อารักษ์	รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง
ศศิธร ธรรมนิมิตเมตตา	นักศึกษาโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พัต ลวางกูร	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง
ชยพล หอมเกษร	นักศึกษาโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รวิภา ธรรมโชติ	รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง
ชลิตา ศรมณี	รองศาสตราจารย์ ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐ- ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
วันเพ็ญ นิโรภาส	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ศิริลักษณ์ ตันตยกุล	รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐ- ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ยุทธศักดิ์ รักเสรีพิทักษ์	พันเอก, นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รัฐศรินทร์ วังกานนท์	รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐ- ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
นภัสพรธน กลางประพันธ์	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ธีรชัย วันมงคลเจริญ	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ชานุวัฒน์ รัตนวงศ์	นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นราวิชญ์ จิตรบรรจง

นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กระบวนการในการดำเนินการของวารสาร

1. กองบรรณาธิการเปิดรับบทความต้นฉบับตลอดปี
2. กองบรรณาธิการประชุมเพื่อพิจารณาความสอดคล้องของต้นฉบับกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องในการจัดรูปแบบตามเกณฑ์ของวารสาร และคุณภาพทางด้านวิชาการ
3. กองบรรณาธิการจะอีเมลไปยังผู้เขียนในกรณีปฏิเสธการตีพิมพ์ต้นฉบับที่ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ทางวารสารกำหนด และในกรณีต้นฉบับผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการจะอีเมลแจ้งให้ท่านชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ตามระเบียบมหาวิทยาลัย เมื่อผู้เขียนดำเนินการแล้วเสร็จ กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่ออ่านประเมินต่อไป ทั้งนี้ขอให้ผู้เขียนตรวจสอบอีเมลที่ให้กับวารสารจนกว่ากระบวนการตีพิมพ์จะแล้วเสร็จ
4. กองบรรณาธิการดำเนินการจัดส่งบทความต้นฉบับที่ผ่านการพิจารณาไปยังผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) ในสาขาวิชานั้นๆ เพื่อทำการอ่านประเมินจำนวน 3 ท่าน ทั้งนี้ต้นฉบับที่จะได้รับการตีพิมพ์ในวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ ต้องผ่านการพิจารณาเห็นสมควรให้ตีพิมพ์เผยแพร่โดยผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อยจำนวน 2 ท่าน แบบ double blinded
5. กองบรรณาธิการสรุปผลการประเมินคุณภาพบทความต้นฉบับของผู้ทรงคุณวุฒิและจัดส่งไปยังผู้เขียนเพื่อให้ดำเนินการแก้ไข โดยให้ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขเรียบร้อยแล้ว พร้อมชี้แจง หรือไฮไลต์ส่วนที่มีการแก้ไขมายังกองบรรณาธิการ
6. กองบรรณาธิการตรวจสอบความถูกต้องของการแก้ไขเนื้อหาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และตรวจสอบความถูกต้องของการเขียนบทความต้นฉบับตามรูปแบบที่วารสารกำหนด จึงจะออกไปตอบรับการตีพิมพ์ให้กับผู้เขียน

7. กองบรรณาธิการดำเนินการรวบรวมบทความต้นฉบับที่จะเผยแพร่ในวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์และตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะออนไลน์

ระเบียบการเสนอต้นฉบับเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์

1. ต้องเป็นผลงานทางวิชาการที่ไม่เคยเผยแพร่ตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน
2. ต้องเป็นผลงานทางวิชาการที่ไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ของวารสารวิชาการอื่นๆ
3. ต้องเป็นผลงานทางวิชาการที่เกิดจากการค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์โดยผู้เขียนเองในสาขารัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์และสาขาวิชาที่สัมพันธ์
4. ต้องไม่เป็นผลงานทางวิชาการที่ลอกเลียน ตัดตอนจากผลงานของบุคคลอื่น ไม่มีการคัดลอกผลงาน (plagiarism) ไม่ใช้วิธีการชักนำให้เข้าใจผิดในผลงานหรือผลการศึกษา (misconduct) หรือละเมิดจริยธรรมการทำวิจัย
5. ผู้เขียนต้องปรับแก้ต้นฉบับตามหลักเกณฑ์การตีพิมพ์ของวารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ และตามคำแนะนำของบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewers)
6. ทศนะและความเห็นที่ปรากฏในบทความเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนโดยตรง บรรณาธิการ กองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิที่อ่านผลงาน คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ไม่มีส่วนรับผิดชอบต่อความคิดเห็นดังกล่าวด้วยประการทั้งปวง

หลักเกณฑ์การตีพิมพ์

ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Articles) เป็นผลงานโดยสรุปจากการค้นคว้าทดลองหรือวิจัยทางวิชาการที่ผู้เขียนหรือ กลุ่มผู้เขียนได้ค้นคว้าวิจัยด้วยตัวเอง
2. บทความวิชาการ (Academic Articles) ซึ่งเรียบเรียงจากการค้นคว้าเอกสารวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นการเฉพาะ
3. งานวิชาการอื่นๆ ที่คณะผู้จัดทำเห็นสมควร

หลักเกณฑ์ทั่วไป

ผลงานวิชาการที่รับพิจารณาตีพิมพ์ ต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word โดยมีรายละเอียดปรากฏในหัวข้อถัดไป

1. ยื่นผ่านเว็บไซต์ของวารสารออนไลน์ในระบบ OJS ที่...

<http://ojs.ru.ac.th/index.php/MPA/about/submissions> โดยต้องลงทะเบียนในระบบก่อน

2. บทความที่เป็นบทความวิจัย ซึ่งต้องมีองค์ประกอบเรียงตามลำดับ ดังนี้
  - 2.1 บทคัดย่อ และ Abstract
  - 2.2 บทนำ
  - 2.3 วิธีดำเนินการวิจัย
  - 2.4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล
  - 2.5 ข้อเสนอแนะ
  - 2.6 เอกสารอ้างอิง
3. บทความทางวิชาการอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบดังนี้
  - 3.1 บทคัดย่อ และ Abstract

3.2 บทนำ

3.3 เนื้อหาสาระ

3.4 บทสรุป

3.5 เอกสารอ้างอิง

หมายเหตุ: นักศึกษาที่ส่งบทความวิจัยที่เป็นการสรุปผลจากวิทยานิพนธ์ หรือสารนิพนธ์ จะต้องมีการรับรองจากประธาน หรือ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์หลักพิจารณาอนุญาตให้ลงพิมพ์เผยแพร่

การเตรียมต้นฉบับ

1. ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนโครงกระดาษขนาด A4 เว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษ ด้านบนและซ้ายมือ 1.25 นิ้ว ด้านล่างและขวามือ 1 นิ้ว

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK ทั้งเอกสาร พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่งดังนี้

2.1 หัวกระดาษ ประกอบด้วย เลขหน้าขนาด 12 พ้อยต์ชนิด ตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านบนขวา

2.2 ชื่อเรื่อง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาด 16 พ้อยต์ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ ความยาวไม่เกิน 3 บรรทัด

2.3 ชื่อผู้เขียน ภาษาไทย ขนาด 15 พ้อยต์ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาใต้ชื่อเรื่อง ทั้งนี้ให้ใส่เลขผู้เขียน (1..2..3..) กำหนดเป็นตัวยกกำกับท้ายนามสกุลของผู้เขียนแต่ละคน(กรณีมีผู้เขียนร่วมสังกัดที่เดียวกันให้ใช้เลขเดียว)

2.4 E-mail address ของผู้เขียน ขนาด 12 พ้อยต์ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่ง ขีดขอบกระดาษด้านขวา

2.5 เชิงอรรถ กำหนดเชิงอรรถในหน้าแรกของบทความ ส่วนแรกกำหนดข้อความ “1..2..3.. หน่วยงานหรือสังกัดที่ทำวิจัยของแต่ละคน ถ้าสังกัดหน่วยงานเดียวกัน ให้ใช้หมายเลขเดียวกัน” เป็นภาษาไทย ขนาด 10 พ้อยต์ชนิดตัวหนา ในส่วนสุดท้ายกำหนดข้อความ “* ระบุเฉพาะแหล่งทุนและหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณ” เช่น “* งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับสนับสนุนทุนวิจัยจากทุนงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยรามคำแหง” เป็นต้น

2.6 หัวข้อบทคัดย่อ ขนาด 15 พ้อยต์ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้ายใต้ชื่อของผู้เขียน เนื้อหาบทคัดย่อ ขนาด 14 พ้อยต์ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้ายและพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.7 หัวข้อคำสำคัญ ขนาด 15 พ้อยต์ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ใต้บทคัดย่อ เนื้อหาภาษาไทยขนาด 14 พ้อยต์ชนิดตัวธรรมดา ไม่เกิน 3 คำ เว้นระหว่างคำด้วยเครื่องหมาย semi-colon (;)

2.8 Abstract ขนาด 15 พ้อยต์ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ใต้คำสำคัญภาษาไทย เนื้อหา Abstract ขนาด 14 พ้อยต์ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้ายและพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.9 Keywords ขนาด 15 พ้อยต์ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย Abstract เนื้อหาภาษาอังกฤษขนาด 14 พ้อยต์ ชนิดตัวธรรมดา จำนวน 3 คำ เว้นระหว่างคำด้วยเครื่องหมาย semi-colon (;)

2.10 หัวข้อหลักทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 15 พ้อยต์ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย

2.11 หัวข้อย่อยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 พ้อยต์ ชนิดตัวหนา Tab 1.5 เซนติเมตร จากอักษรตัวแรกของหัวข้อเรื่อง

2.12 เนื้อหาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 14 พ้อยต์ ชนิดตัว

ธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษ ด้านซ้ายและพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.13 อ้างอิง (References) การอ้างอิงเอกสารให้เขียนตามแบบ APA (American Psychological Association)

3. จำนวนหน้า บทความต้นฉบับมีความยาวไม่เกิน 15 หน้า ขนาด A 4

ลำดับหัวข้อในการเขียนต้นฉบับบทความวิจัย

การเขียนต้นฉบับกำหนดให้ใช้ภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษเท่านั้น ในกรณีเขียนเป็นภาษาไทย ควรแปลคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด ยกเว้น ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้ หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษได้ และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน โดยเนื้อหาต้องเรียงลำดับตามหัวข้อดังนี้

1. ชื่อเรื่อง ควรสั้น และกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2. ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทย หากเกิน 6 คน ให้เขียนเฉพาะคนแรกแล้วต่อท้ายด้วย “และคณะ”

3. อีเมลของผู้เขียน (ถ้ามีหลายคนให้ระบุคนเดียวเป็น Corresponding author)

4. บทคัดย่อ และ Abstract โดยเขียนสรุปเฉพาะสาระสำคัญของเรื่อง อ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน ทั้งนี้บทคัดย่อ และ Abstract ต้องมีเนื้อหาตรงกัน

5. คำสำคัญ (Keywords) ให้อยู่ในตำแหน่งต่อท้ายบทคัดย่อ และ Abstract จำนวน 3 คำ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ในการเลือกหรือค้นหาเอกสารที่มีชื่อเรื่องประเภทเดียวกันกับเรื่องที่ทำกรวิจัย

6. บทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมา และเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย และควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

7. วัตถุประสงค์ ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

8. กรอบแนวคิด (ถ้ามี) ชี้แจงความเชื่อมโยงตัวแปรต้นและตัวแปรตามในการทำการวิจัย

9. ระเบียบวิธีการวิจัย ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย โดยกล่าวถึงประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (ขนาดของกลุ่มตัวอย่างวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างและที่มาของกลุ่มตัวอย่าง) การสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ การเก็บและรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

10. ผลการวิจัย เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับ อาจแสดงด้วยตาราง กราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ ถ้าแสดงด้วยตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาว-ดำที่ชัดเจน และมีคำบรรยายได้รูป

11. อภิปรายผล ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ เพียงใด และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการหรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม

12. ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับงานวิจัยควรเป็นข้อเสนอแนะที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริง หรือข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

13. ผู้เขียน/คณะผู้เขียน ในส่วนท้ายของบทความให้เรียงลำดับตามรายชื่อในส่วนหัวเรื่องของบทความ โดยระบุตำแหน่งทางวิชาการ ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้และ e-mail address

การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อเรื่อง ให้อ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนาม-ปี (Author – date on text citation) รวมทั้งให้มีการอ้างอิงท้ายเล่ม (Reference citation) โดยรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนอ้างอิงที่ปรากฏเฉพาะในบทความเท่านั้น และจัดเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งโดยใช้ระบบอ้างอิงมาตรฐานเอพีเอ (APA Style)

การเขียนเอกสารอ้างอิงและการอ้าง ใช้ระบบ APA (6th Edition)

มีหลักเกณฑ์ดังนี้

- ชื่อวารสาร ชื่อหนังสือ และปีที่ (volume) ใช้ตัวเอน และไม่ใช่ชื่อย่อ
- กรณีชื่อผู้แต่งเป็นภาษาอังกฤษ ให้เขียนชื่อผู้แต่งโดยขึ้นต้นด้วยนามสกุล ตามด้วยจุลภาค (,) และอักษรย่อชื่อตัวตามด้วยมหัพภาค (.)
- กรณีชื่อผู้แต่งเป็นภาษาไทย ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อตัว ตามด้วยนามสกุล
- กรณีผู้แต่งมากกว่าหนึ่งคน ให้เขียนชื่อผู้แต่งทั้งหมดทุกคน คั่นระหว่างชื่อด้วยจุลภาค (,) และ ใส่เครื่องหมาย & ก่อนชื่อสุดท้าย
- ถ้าไม่มีชื่อผู้แต่ง ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อเรื่อง หรือชื่อวารสาร หรือชื่อหนังสือ ตามด้วยปีที่พิมพ์

- ถ้าผู้แต่งเป็นหน่วยงานหรือองค์กร ให้ใช้ชื่อหน่วยงานหรือองค์กรแทนชื่อผู้แต่ง

- เรียงลำดับรายการตามตัวอักษรชื่อผู้แต่ง และมีเลขลำดับที่ 1, 2, 3...กำกับ

- รายการที่มีทั้งเอกสารภาษาไทยและอังกฤษ ให้นำข้อมูลภาษาไทยขึ้นก่อน

- บรรทัดที่สองและบรรทัดต่อไปของแต่ละรายการให้ย่อหน้าเข้ามา 5-7 ตัวอักษร หรือประมาณครึ่งนิ้ว

- การอ้าง- อ้างโดย (ชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์) หรือชื่อผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์)

- ไม่อ้างโดยใช้คำว่า “และคณะ” หรือ “และคนอื่นๆ” หรือ *et al.* ไม่ว่าจะมีผู้แต่งกี่คน ยกเว้นกรณีอ้างในเนื้อเรื่องที่มีผู้แต่งตั้งแต่สามถึงห้าคนขึ้นไป และหลังจากได้มีการอ้างครั้งแรกไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว หรือการอ้างที่มีผู้แต่งตั้งแต่หกคนขึ้นไป

การอ้างจากวารสารและนิตยสารให้ระบุหน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย โดยไม่ใช้คำย่อ “p.” หรือ “pp.” นอกจากหนังสือ

- การติดต่อส่วนตัวโดยสื่อใดๆ ก็ตาม สามารถอ้างอิงได้ในเนื้อเรื่อง แต่ต้องไม่มีการระบุไว้ในรายการเอกสารอ้างอิงเพราะผู้อื่นไม่สามารถติดตามข้อมูลเหล่านี้ได้

- การอ้างจาก website ให้ระบุวัน เดือน ปีที่พิมพ์ ถ้าไม่ปรากฏให้อ้างวันที่ทำการสืบค้นและระบุ URL ให้ชัดเจน ถูกต้อง เมื่อจบ URL address ห้ามใส่จุด (.) ข้างท้าย website ไม่บอกวันที่ให้ระบุ n.d.

รูปแบบและตัวอย่างการอ้างอิงจากสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

1. วารสารและนิตยสาร

ก. วารสารเรียงลำดับหน้าโดยขึ้นต้นหน้าหนึ่งทุกครั้งเมื่อขึ้นฉบับใหม่ให้ระบุ(ฉบับที่)

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

Author(s). (Year of publication). Title of article. *Title of periodical or journal*, Volume(issue), First-last page.

ตัวอย่าง : ขวัญฤทัย คำขาวและเดือนใจ สามห้วย. (2530). สีธรรมชาติ. *วารสารคหเศรษฐศาสตร์*, 30(2), 29-36.

Acton, G. J., Irvin, B. L., & Hopkins, B. A. (1991). Theory-testing research: building the science. *Advance in Nursing Science*, 14(1), 52-61.

ข. วารสารที่เรียงลำดับหน้าหนึ่งถึงหน้าสุดท้ายต่อเนื่องกันตลอดปี ไม่ต้องระบุ(ฉบับที่)

ตัวอย่าง : ขวัญฤทัย คำขาว และเดือนใจ สามห้วย. (2530). สีธรรมชาติ. *วารสารคหเศรษฐศาสตร์*, 30, 29-36.

Dzurec, L. C., & Abraham, I. L. (1993). The nature of inquiry linking quantitative and qualitative research nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 18, 298-304.

2. หนังสือ

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง: จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2538). *วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน*.
อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท.

Okuda, M., & Okuda, D. (1993). *Star Trek chronology: The history of the future*. New York: Pocket Book.

หนังสือที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งหรือบรรณาธิการ ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อหนังสือ

ตัวอย่าง: *Merriam-Webster's collegiate dictionary* (10th ed.). (1993).
Springfield, MA: Merriam- Webster.

3. รายงานการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่อง. ชื่อเอกสารรวมเรื่องรายงานการประชุม, วัน เดือน ปี สถานที่จัด. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง: กรมวิชาการ. 2538. *การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน*, 25-29 พฤศจิกายน 2528 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. In R. Dienstbier (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation: Vol. 38. Perspectives on Motivation* (pp. 237-288). Lincoln, N.E.: University of Nebraska Press.

4. บทความจากหนังสือพิมพ์

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์, เดือน, วันที่). ชื่อเรื่อง. ชื่อหนังสือพิมพ์, หน้าที่น่ามาอ้างอิง.

ตัวอย่าง: สายใจ ดวงมาลี. (2548, มิถุนายน 7) มาลาเรียลาม 3 จว.ใต้
ตอนบน สข.เร่งคุมเข้มกันเชื้อแพร่หนัก. *คม-ชัด-ลึก*, 25.

Di Rado, A. (1995, March 15). Trekking through college: Classes
explore modern society using the world of Star Trek. *New York Times*, p. A3.

5. วิทยานิพนธ์

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อวิทยานิพนธ์. (ระดับปริญญาของ
วิทยานิพนธ์), สถาบันการศึกษา. เมืองที่พิมพ์.

ตัวอย่าง: พันทิพา สังข์เจริญ. 2528. *วิเคราะห์บทร้อยกรองเนื่องใน
วโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม*. (ปริญญาโทการศึกษา
มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพมหานคร.

Darling, C. W. (1976). *Giver of due regard: the poetry of Richard
Wilbur*. (Unpublished doctoral dissertation), University of Connecticut.

6. พจนานุกรม

ตัวอย่าง: *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. (2546).
กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชัน.

Shorter Oxford English dictionary (5 th ed.). (2002). New York:
Oxford University Press.

7. ราชกิจจานุเบกษา

ตัวอย่าง: รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6
เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. 134(40 ก). 1-20.

8. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

รูปแบบ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง, วันที่ทำการสืบค้น. ชื่อฐานข้อมูล. URL

Author(s). (date-or “n.d.”). Title of work. (Online URL), date retrieved. Name of Database or Internet address of the specific document. Specify URL exactly.

ตัวอย่าง: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. (2545). *ประเพณีใส่กระจาดชาวไทยพวนสอนให้รู้จักแบ่งปัน มีน้ำใจ, สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2548.* จาก http://www.m-ulture.go.th/culture01/highlight/highlightdetail.php?highlight_id=114&lang=th

สรุป การอ้างอิง APA (6th Edition)

รูปแบบ การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา หน้าข้อความ ท้ายข้อความ และเชิงอรรถ (ท้ายบทความ)

ผู้แต่ง 1 คน

ตัวอย่าง *กรณี การอ้างหน้าข้อความ:* นามสกุล (ปี) เช่น Robbin (2005) อ้างว่า.

.. *กรณี การอ้างท้ายข้อความ:* (นามสกุล, ปี) เช่น . . . (Robbin, 2005)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ปี). *ชื่อหนังสือ.* (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น Hughes, O.E. (1994). *Public Management and Administration: An Introduction.* New York: St. Martin's Press.

ผู้แต่ง 2-4 คน

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: นามสกุล1 and นามสกุล2 (ปี) เช่น Peters and Waterman (1982) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุล, ปี) เช่น ... (Peters and Waterman, 1982)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ and นามสกุลผู้แต่ง 2, ชื่อย่อ., (ปี). ชื่อหนังสือ. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น Peters, T. and Waterman Jr. R. (1982). *In Search of Excellence*. New York: Harper & Row.

ผู้แต่ง 5 คนขึ้นไป

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: นามสกุล 1 และคณะ (ปี)

เช่น Christensen et. al. (2013) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุล 1 และคณะ, ปี)

เช่น . . . (Christensen et. al., 2013)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ. และคณะ. (ปี). ชื่อหนังสือ. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น Christensen, T. et. al. (2013). *New public management: The transformation of ideas and practice*. New York: Prentice-Hall.

ผู้แต่งนามแฝง

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: ชื่อนามแฝง (ปี)

เช่น C-12 (2013) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อนามแฝง, ปี)

เช่น . . . (C-12, 2013)

เอกสารอ้างอิง

นามแฝง. (ปี). *ชื่อหนังสือ*. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น C-12. (2013). *Thai Bureaucracy*. Bangkok: Wattana

Publishing.

หนังสือแปล

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: นามสกุลผู้แต่งต้นฉบับ (ปี)

เช่น Huntington & Nelson (2013) อ้างว่า . . .

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุลผู้แต่งต้นฉบับ, ปี)

เช่น . . . (Huntington & Nelson, 2013)

เอกสารอ้างอิง

นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ., & นามสกุลผู้แต่ง 2, ชื่อย่อ. (ปีที่แปล). *ชื่อเรื่อง*ที่แปล [ชื่อเรื่องต้นฉบับ]. (ชื่อ-นามสกุลผู้แปล, ผู้แปล). (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. (ปีต้นฉบับที่พิมพ์).

เช่น Huntington, S.P. & Nelson, J. (2001). *No Easy Choice:*

ทางเลือกของมวลประชา [No Easy Choice]. (สิทธิพันธ์ พุทธหุน, ผู้แปล).

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (1976).

กรณีไม่มีชื่อผู้แต่ง ให้ลงชื่อเรื่องแทนผู้แต่ง

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: “ชื่อเรื่อง” หรือ “ชื่อบทที่” หรือ “ชื่อบทความ” (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (“ชื่อเรื่อง” หรือ “ชื่อบทที่” หรือ “ชื่อบทความ”, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). (ปี). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

การอ้างอิงเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) (อ้างอิงในเนื้อหา)

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: นามสกุลผู้แต่งเอกสารต้นฉบับ (ปี ต้นฉบับ)
(อ้างถึงใน หรือ as cited in นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ปีของเอกสารทุติย
ภูมิ)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (นามสกุลผู้แต่งเอกสารต้นฉบับ, ปีต้นฉบับ
อ้างถึงในหรือ as cited in นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ปี ของเอกสารทุติยภูมิ)

เอกสารอ้างอิง

ผู้เขียนอ้างอิงแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เหตุเพราะไม่สามารถเข้าถึงหรือสืบ
ค้นหาต้นฉบับเดิมได้ การเขียนอ้างอิงข้อมูลทุติยภูมิในเอกสารอ้างอิงทำยบห
หลักการอ้างอิงเหมือนกับรายการหนังสือทั่วไป คือ

นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ชื่อย่อ. (ปี). ชื่อเรื่องต้นฉบับ. (ครั้งที่พิมพ์).
สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เอกสารรายงานการวิจัย

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 1, & ชื่อ-
นามสกุลผู้วิจัย 2, (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 1, & ชื่อ-นามสกุล
ผู้วิจัย 2, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย 1, & นามสกุลผู้วิจัย 2 . (ปี). ชื่อเรื่อง (รายงาน
ผลการวิจัย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

คุณภินิพนธ์

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย, ชื่อย่อ. (ปี). ชื่อเรื่อง. (ปริญญาณิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต). ชื่อสถาบัน. สถานที่พิมพ์.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้วิจัย. (ปี). ชื่อเรื่อง. (วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต). ชื่อสถาบัน. สถานที่พิมพ์.

บทความวารสาร

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: นามสกุลผู้เขียน 1, นามสกุลผู้เขียน 2 & นามสกุลผู้เขียน 3 (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 1, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 2 & ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 3, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 1, ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 2 & ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน 3. (ปี).

ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. เลขปีที่(เลขฉบับที่), เลขหน้าแรก-เลขหน้าสุดท้ายของบทความ.

เอกสารการประชุมทางวิชาการ (proceeding)

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ปี). ชื่อบทความ. ใน หรือ in ชื่อ บรรณาธิการ (บ.ก. หรือ Ed. หรือ Eds.), ชื่อการประชุม (น. หรือ pp. เลขหน้าแรก-ถึงหน้าสุดท้าย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

หนังสือพิมพ์

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปี, วัน เดือน). ชื่อคอลัมน์/ชื่อข่าว. ชื่อหนังสือพิมพ์. น. หรือ pp. เลขหน้าแรก-เลขหน้าสุดท้ายของคอลัมน์/ชื่อข่าว.

อ้างอิงเว็บไซต์

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ปี)

เอกสารอ้างอิง

(ไทย) ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, (ปี). ชื่อหัวข้อ. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี, จาก <http://www.xxxxxxxx> เช่น

ศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์. (2559). *ปรับบทบาทภาครัฐไทย...ให้ประชาชนได้รับบริการที่ดี*. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2563, จาก <https://thaipublica.org/2016/03/tdri-2016/>

(อังกฤษ) นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ปี). ชื่อหัวข้อ. Retrieved month, date, year, from <http://www.xxxxxxxx> เช่น

Cohen, B.. (2012). *Blockchain Cities and the Smart Cities Wheel*. Retrieved February 5, 2020, from <https://medium.com/iomob/blockchain-cities-and-the-smart-cities-wheel-9f65c2f32c36>

สถาบัน/องค์กร/สมาคม/ชมรม

อ้างอิงจากหน่วยงาน สถาบัน หรือองค์กร อ้างอิงครั้งแรกใช้ชื่อเต็ม ส่วนอ้างอิงครั้งต่อไปใช้อักษรย่อ

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: ชื่อเต็มของหน่วยงาน (อักษรย่อ, ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อเต็มของหน่วยงาน [อักษรย่อ], ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อเต็มของสถาบันหรือหน่วยงาน. (ปี). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). สถานที่

พิมพ์: สำนักพิมพ์.

สัมภาษณ์(Interview)/Focus Group**สัมภาษณ์/Interview**

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์ (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์. (ปี). ตำแหน่ง/สถานะ/บทบาทหน้าที่.

สัมภาษณ์. เดือน, วัน.

การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย/Focus Group

ตัวอย่าง กรณี การอ้างหน้าข้อความ: ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์ (ปี)

กรณี การอ้างท้ายข้อความ: (ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์, ปี)

เอกสารอ้างอิง

ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์. (ปี). ตำแหน่ง/สถานะ/บทบาทหน้าที่. การ

สัมภาษณ์กลุ่มย่อย. เดือน, วัน.

การส่งต้นฉบับ

วิธีที่ 1 : ส่งผ่านระบบ online

: <http://ojs.ru.ac.th/index.php/MPA/about/submissions>

วิธีที่ 2 : ส่งผ่าน E-mail ที่ ramjournalpa@gmail.com